

10 - ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΔΕΝΤΡΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΡΓΩΝ

(ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-05-09-00)

Νομοθεσία

Σύνταγμα της Ελλάδας: άρθρο 24 (Δικαίωμα στο περιβάλλον)
Κανονισμός (ΕΕ) 2018/841 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Μαΐου 2018 σχετικά με τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και των απορροφήσεων από δραστηριότητες χρήσης γης, αλλαγής χρήσης γης και δασοπονίας στο πλαίσιο για το κλίμα και την ενέργεια έως το 2030 καθώς και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 525/2013 και της απόφασης (ΕΕ) αριθ. 529/2013/ΕΕ (ΕΕ L 156/1/19.6.2018)
Κανονισμό (ΕΕ) 305/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 2011 για τη θέσπιση εναρμονισμένων όρων εμπορίας προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών και για την κατάργηση της οδηγίας 89/106/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 88/5/4.4.2011)
Οδηγία 92/57/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1992 σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας που πρέπει να εφαρμόζονται στα προσωρινά ή κινητά εργοτάξια (όγδοη ειδική οδηγία κατά την έννοια του άρθρου 16 παρ. 1 της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ) (ΕΕ L 245/6/26.8.1992)
Οδηγία 2009/104/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Σεπτεμβρίου 2009 σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας από τους εργαζομένους κατά την εργασία τους (δεύτερη ειδική οδηγία κατά την έννοια του άρθρου 16 παρ. 1 της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ) (ΕΕ L 260/5/3.10.2009)
Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206/7/22.7.1992)
Οδηγία 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Νοεμβρίου 2009 περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών (ΕΕ L 20/7/26.1.2010)
Οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον [όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2014/52/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Απριλίου 2014 (ΕΕ L 124/1/25.4.2014)]
Οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001 σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (ΕΕ L 197/21.7.2001)
Οδηγία 2008/99/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Νοεμβρίου 2008 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (ΕΕ L 328/28/6.12.2008)
Δασικός Κώδικας (νδ/γμα 86/1969) (ΦΕΚ Α' 7/18.1.1969) (άρθρο 62 παρ. 2: Προστασία αυτοτελών δέντρων)

Ποινικός Κώδικας (άρθρο 302, 314, 378 Ανθρωποκτονία από αμέλεια, Σωματική βλάβη από αμέλεια, Φθορά ξένης ιδιοκτησίας)
Αστικός Κώδικας (πδ/γμα 456/1984, ΦΕΚ Α' 164/24.10.1984): άρθρα 297-298, 914, 922, 925-926, 928-932, 936, 989, 1094, 1108 (ευθύνη από αδικοπραξίες, αποζημίωση, προστασία κυριότητας και νομής)
Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ) (α.ν. 2783/1941) (άρθρα 105 και 106)
ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α' 160/16.1.1986) «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (άρθρα 18-21)
ν. 998/1979 (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979) «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» (άρθρο 3 παρ. 4, 5 παρ. 2, 58 περ. 1δ': έργα και εγκαταστάσεις σε πάρκα και άλση,
ν. 3463/2006 (ΦΕΚ Α' 114/8.6.2006) «Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων» (άρθρο 75 παρ. Ι περ. β'-γ')
ν. 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87/7.6.2010) «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης» (άρθρο 83 παρ. 2: αρμοδιότητα μέριμνας/συντήρησης χώρων πρασίνου και αστικών δέντρων)
ν. 3850/2010 (ΦΕΚ Α' 84/2.6.2010) «Κύρωση του Κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων»
ν. 4412/2016 (ΦΕΚ Α' 147/8.8.2016) «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ)» (ιδίως άρθρο 221)
ν. 3669/2008 (ΦΕΚ Α' 116/18.6.2008) «Κύρωση της κωδικοποίησης της νομοθεσίας κατασκευής δημόσιων έργων» (η πλειονότητα των διατάξεων του καταργήθηκαν με τον ν. 4412/2016)
ν. 4013/2011 (ΦΕΚ Α' 204/15.9.2011) «Σύσταση ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων και Κεντρικού Ηλεκτρονικού Μητρώου Δημοσίων Συμβάσεων - Αντικατάσταση του έκτου κεφαλαίου του ν. 3588/2007 (πτωχευτικός κώδικας) - Προπτωχευτική διαδικασία εξυγίανσης και άλλες διατάξεις»
ν. 3861/2010 (ΦΕΚ Α' 112/13.7.2010) «Ενίσχυση της διαφάνειας με την υποχρεωτική ανάρτηση νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών και αυτοδιοικητικών οργάνων στο διαδίκτυο "Πρόγραμμα Διαύγεια" και άλλες διατάξεις»
ν. 4472/2017 (ΦΕΚ Α' 74/19.5.2017 ημαρτ. ΦΕΚ Α' 75/23.5.2017) «Συνταξιοδοτικές διατάξεις Δημοσίου και τροποποίηση διατάξεων του ν. 4387/2016, μέτρα εφαρμογής των δημοσιονομικών στόχων και μεταρρυθμίσεων, μέτρα κοινωνικής στήριξης και εργασιακές ρυθμίσεις, Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021 & λοιπές διατάξεις» [άρθρο 118: Ηλεκτρονικό μητρώο συντελεστών παραγωγής δημοσίων και ιδιωτικών έργων, μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών (ΜΗ.Τ.Ε.)]
ν. 4278/2014 (ΦΕΚ Α' 157/4.8.2014) «Φάρoi, Στρατολογία και άλλες διατάξεις» (άρθρο 59: Άρση περιορισμών συμμετοχής εργοληπτικών επιχειρήσεων σε δημόσια έργα)
ν. 3155/1955 (ΦΕΚ Α' 63/14.3.1955) «Περί κατασκευής και συντηρήσεως οδών»
ν. 3481/2006 (ΦΕΚ Α' 162/2.8.2006) «Τροποποιήσεις στη νομοθεσία για το Εθνικό Κτηματολόγιο, την ανάθεση και εκτέλεση συμβάσεων έργων και μελετών και άλλες διατάξεις» (άρθρο 7: Συντήρηση οδών)

πδ/γμα 305/1996 (ΦΕΚ Α' 212/29.8.1996) «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας που πρέπει να εφαρμόζονται στα προσωρινά ή κινητά εργοτάξια σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 92/57/ΕΟΚ»
πδ/γμα 395/1994 (ΦΕΚ Α' 220/19.12.1994) «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας από τους εργαζόμενους κατά την εργασία τους σε συμμόρφωση με την οδηγία 89/655/ΕΟΚ»
πδ/γμα 437/1981 (ΦΕΚ Α' 120/5.5.1981) «Περί μελέτης και εκτελέσεως δασοτεχνικών έργων»
πδ/γμα 148/2009 (ΦΕΚ Α' 190/29.9.2009) «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον Εναρμόνιση με την οδηγία 2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου 2004, όπως ισχύει»
πδ/γμα 71/2019 (ΦΕΚ Α' 112/3.7.2019) «Μητρώα συντελεστών παραγωγής δημοσίων και ιδιωτικών έργων, μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών (ΜΗ.Τ.Ε.)»
πδ/γμα 17/1996 (ΦΕΚ Α' 11) «Μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ»
πδ/γμα 338/2001 (ΦΕΚ Α' 227/9.10.2001, ημερτ. ΦΕΚ Α' 259/2001) «Προστασία της υγείας και ασφαλείας των εργαζομένων κατά την εργασία από κινδύνους οφειλόμενους σε χημικούς παράγοντες»
ΥΑ 118561/2024 (ΦΕΚ Β' 2794/17.5.2024) «Ρυθμίσεις τεχνικών ζητημάτων που αφορούν στην χρήση των επιμέρους εργαλείων και διαδικασιών του Ηλεκτρονικού Μητρώου Συντελεστών Παραγωγής Δημοσίων και Ιδιωτικών Έργων, Μελετών, Τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών (ΜΗ.Τ.Ε.)»
ΥΑ ΔΝΣβ'/οικ. 40185/ΦΝ 466/20181 (ΦΕΚ Β' 2046/6.6.2018) «Απαραίτητα προσόντα, εμπειρία, κανόνες και αρχές που διέπουν το Σώμα Ειδικών Επιμετρητών, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 218 του ν. 4512/2018 (Α' 5)»
ΥΑ 1958/13.1.2012 (ΦΕΚ Β' 21/13.1.2012) «Κατάταξη δημόσιων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 του ν. 4014/21.9.2011 (ΦΕΚ Α' 209/2011)» [όπως αντικαταστάθηκε από την ΥΑ ΔΙΠΑ/οικ. 37674/27.7.2016 (ΦΕΚ Β' 2471/10.8.2016) και τροποποιήθηκε με την ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/17185/1069/2022 (ΦΕΚ Β' 841/24.2.2022), που με τη σειρά της τροποποιήθηκε με την ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/64712/4464 (ΦΕΚ Β' 3636/11.7.2022)]
ΚΥΑ ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 (ΦΕΚ Β' 1225) Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων ορισμένων Σχεδίων & Προγραμμάτων σε συμμόρφωση με την οδηγία 2001/42/ΕΚ για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων Σχεδίων & Προγραμμάτων» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001
ΚΥΑ 4757/123205/25.4.2023 (ΦΕΚ Β' 2842/27.4.2023) «Μέτρα για τον περιορισμό και την εξάλειψη του επιβλαβούς οργανισμού καραντίνας <i>Ceratocystis platani</i> που προκαλεί την ασθένεια του μεταχρωματικού έλκους του πλατάνου (<i>Platanus spp.</i>)»
ΥΑ 367126/22.11.2022 (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022) «Έγκριση εκατόν πενήντα τεσσάρων (154) Ελληνικών Τεχνικών Προδιαγραφών (ΕΤΕΠ) με υποχρεωτική εφαρμογή σε όλα τα Δημόσια Έργα και Μελέτες» και

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Προστασία δέντρων και αστικού πρασίνου

2. Κίνδυνοι και βλάβες των δέντρων στο πλαίσιο της εκτέλεσης δημοσίων έργων

3. Ευάλωτα δέντρα σε ένα εχθρικό αστικό περιβάλλον

4. Αρμοδιότητα και ευθύνη

- (1) Αρμοδιότητα δασικών υπηρεσιών στα δάση και στις δασικές εκτάσεις καθώς και σε χώρους πρασίνου επί των οποίων εφαρμόζεται η δασική νομοθεσία
- (2) Αρμοδιότητα διαχείρισης και προστασίας πάρκων και αλσών
- (3) Αρμοδιότητα ΟΤΑ για τη διαχείριση και μέριμνα των χώρων αστικού πρασίνου
  - α) Άρθρο 75 παρ. Ι περ. β'-γ' Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων
  - β) Άρθρο 83 παρ. 2 ν. 3852/2010 (Πρόγραμμα Καλλικράτης)
  - γ) Άρθρο 5 παρ. 2 ν. 998/1979 (Πάρκα - Άλση)
- (4) Κίνδυνοι ασφάλειας αστικών δέντρων
- (5) Ευθύνη για πτώσεις δέντρων ή κλάδων τους και πρόκλησης βλάβης σε περιουσία, τραυματισμό ή και θάνατο προσώπου
  - α) Άρθρο 378 Ποινικού Κώδικα - Φθορά ξένης ιδιοκτησίας
  - β) Άρθρο 314 Ποινικού Κώδικα - Σωματική βλάβη από αμέλεια
  - γ) Άρθρο 302 Ποινικού Κώδικα - Ανθρωποκτονία από αμέλεια
  - δ) Άρθρα 105-106 ΕισΝΑΚ - Αστική ευθύνη Δημοσίου & ΟΤΑ
  - ε) Άρθρα 297-298, 914, 922, 925-926, 928-930, 932, 936, 984, 1094, 1108 ΑΚ - Ευθύνη από αδικοπραξία, αποζημίωση, προσβολή κυριότητας - νομής

5. Προστασία αστικών δέντρων

6. Προδιαγραφές ενίσχυσης αστικών δέντρων και προστασίας τους κατά τη διάρκεια έργων

- (1) Σκοπός
- (2) Αντικείμενο
- (3) Ορισμοί
- (4) Απαιτήσεις
  - α) Ξύλινοι πάσσαλοι στήριξης δένδρων
  - β) Επίτονα
  - γ) Αγκύρια
  - δ) Καστάνιες
  - ε) Οπλισμένο γεώπλεγμα
  - στ) Υλικά πρόσδεσης
- (5) Μέθοδος εκτέλεσης εργασιών
  - α) Στήριξη με πασσάλους
  - β) Στήριξη με επίτονα
  - γ) Υπεδάφια στήριξη
- (6) Κριτήρια αποδοχής περαιωμένης εργασίας
- (7) Τρόπος επιμέτρησης
- (8) Ενιαία Τιμολόγια
- (9) Όροι υγείας, ασφάλειας και προστασίας του περιβάλλοντος
  - α) Γενικά
  - β) Μέτρα υγείας και ασφάλειας

7. Νομολογία

- (1) ΔΠρΑθ 11579/2024 - Πτώση κλαδιών δέντρου σε όχημα - Αστική ευθύνη Δήμου
- (2) ΔΠρΠατρών 774/2024 - Πτώση δέντρου σε σταθμευμένο όχημα - Ευθύνη Δήμου για καθαρισμό, συντήρηση και επίβλεψη χώρων στους οποίους έχουν φυτευτεί δέντρα
- (3) ΔΠρΒόλου 581/2024 - Πτώση δέντρου σε όχημα - Παράβαση καθήκοντος
- (4) ΤρΣτρατΛάρισας 86/2022 - Σωματική βλάβη από πτώση δέντρου εντός στρατοπέδου
- (5) ΔΠρΑθ 4845/2021 - Ευθύνη ΟΤΑ για διαχείριση δενδροστοιχιών
- (6) ΤρΔΠρΝαυπλίου 165/2019 - Πτώση μεγάλου δέντρου - Ηθική βλάβη
- (7) ΜΔΠρΗρακλείου 1130/2019 - Ευθύνη ΟΤΑ για αποκλάδωση και υλοτομία δένδρων εκατέρωθεν των

επαρχιακών οδών - Αντικειμενική ευθύνη διοικητικού οργάνου
(8) ΔΠρΑθ 6462/2019 - Ζημία σε όχημα λόγω πτώσης δένδρου - Ευθύνη Δήμου - Τα αναπότρεπτα φυσικά φαινόμενα δεν συνιστούν εξ ορισμού ανωτέρα βία
(9) ΑΠ 1451/2014 - Τραυματισμός προσώπων από πτώση δέντρου εντός σιδηροδρομικού σταθμού
(10) ΔΕφΠειρ 1726/2007 - Βαρύτατος τραυματισμός (μόνιμη αναπηρία) 11χρονης από πτώση κλώνου δέντρου
(11) ΣτΕ 4331/2000 - Φθορά αυτοκινήτου από πτώση δένδρου - Ευθύνη δήμου ως υπόχρεου για τη συντήρηση και επιμέλεια του δένδρου
(12) ΔΕφΘεσ 204/2021 - Θάνατος προσώπου από πτώση κλάδου δέντρου - Ευθύνη δήμου για πράξεις και παραλείψεις άτυπου συνεργείου κλάδευσης

8. Υποχρεώσεις κατασκευαστών δημοσίων έργων

(1) Κανονισμός (ΕΕ) 305/2011

(2) Μητρώο συντελεστών τεχνικών έργων (ΜΗ.Τ.Ε.) (άρθρο 118 ν. 4472/2017)
(3) Άρση περιορισμών συμμετοχής εργοληπτών (άρθρο 59 ν. 4278/2024)
(4) Γνωμοδοτική αρμοδιότητα οργάνων της διαδικασίας ανάθεσης (άρθρο 221 ν. 4412/2016)
(5) πδ/γμα 395/1994 (ΦΕΚ Α' 220/19.12.1994) «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας από τους εργαζόμενους κατά την εργασία τους σε συμμόρφωση με την οδηγία 89/655/ΕΟΚ»
(6) πδ/γμα 305/1996 - Προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας προσωρινών/κινητών εργοταξίων (οδηγία 92/57/ΕΚ)
(7) Άρθρο 146 ν. 4412/2016 - Ημερολόγιο έργου
(8) ΥΑ ΔΝΣγ/οικ.35577/ΦΝ466/2017 - Τιμολόγια εργασιών δημοσίων συμβάσεων έργων

1. Προστασία δέντρων και αστικού πρασίνου

Στην εποχή μας, ένα πλήθος ανθρωπογενών επεμβάσεων και κάθε είδους έργα και δραστηριότητες διενεργούνται καθημερινά στο περιβάλλον των χώρων πρασίνου υποβαθμίζοντας τους τελευταίους πνεύμονες ζωής των πόλεων και το αστικό τοπίο και συρρικνώνοντας δραματικά τον ζωτικό χώρο των κατοίκων. Μολονότι τα δάση, τα άλση και μεγάλο μέρος της βλάστησης στα αστικά κέντρα προϋπήρχε των σχεδίων πόλεως, σχεδόν σε κάθε δημοτική ανάπλαση, έργο ή σχεδιασμό, τα δέντρα και γενικά η βλάστηση είναι τα πρώτα στοιχεία του αστικού περιβάλλοντος που θυσιάζονται, συχνά μάλιστα μέσα από συνοπτικές ή και εντελώς ανύπαρκτες διαδικασίες, στο πλαίσιο μιας κακώς νοούμενης «ανάπτυξης» που επικρατεί χωρίς καμία ουσιαστική μέριμνα για το περιβάλλον, την υγεία του ανθρώπου -ψυχική και σωματική- τη βιοποικιλότητα και το τοπίο.

2. Κίνδυνοι και βλάβες των δέντρων στο πλαίσιο της εκτέλεσης δημοσίων έργων

Στο πλαίσιο των διενεργούμενων αναπλάσεων και λοιπών τεχνικών έργων στις πόλεις συχνά τα συνεργεία των αρμοδίων αρχών, στελεχωμένα από προσωπικό που στερείται ειδικών γνώσεων για τα οικοσυστήματα επί των οποίων ενεργούν, υλοποιούν εκτεταμένες και συστηματικές επεμβάσεις σε χώρους πρασίνου ή και σε μεμονωμένα δέντρα και κυρίως εκσκαφές, εκχωματώσεις, εγκαταστάσεις δικτύων και υποδομών και άλλες συναφείς επεμβάσεις με βαρέα μηχανήματα στον περιβάλλοντα χώρο και επί του

ριζικού συστήματος και των κορμών των δέντρων χωρίς ουσιαστική μέριμνα για αυτά. Οι διενεργούμενες εργασίες προκαλούν πολλαπλές πληγώσεις και βλάβες στα δέντρα που φύονται στα σημεία των επεμβάσεων κυρίως με τη βάνανυση αποκάλυψη και την έκθεση του ριζικού συστήματός τους στα καιρικά φαινόμενα και ειδικά στις έντονες βροχοπτώσεις, στην υγρασία, στον παγετό και στους ισχυρούς ανέμους που επικρατούν κατά τους χειμερινούς μήνες, αλλά και στους καύσωνες και στην ξηρασία του καλοκαιριού. Τούτο έχει ως άμεσο αποτέλεσμα τα δέντρα αυτά να κινδυνεύουν από σήψεις, ξηράνσεις και καταστροφή, ενώ οι σοβαρές και εκτεταμένες βλάβες που προκαλούνται σε αυτά συνεπεία των εργασιών για την εγκατάσταση δικτύων, την υλοποίηση αναπλάσεων κ.λπ. τα καθιστούν ευάλωτα σε ασθένειες, μολύνσεις, σε ξυλοφάγα έντομα, αλλά και στην ατμοσφαιρική ρύπανση που είναι ιδιαίτερα αυξημένη στις πόλεις.

Ενδεικτικό το ακόλουθο παράδειγμα αιωνόβιων αστικών δέντρων σε κεντρική οδό δήμου της Αττικής, περί τα τέλη του έτους 2024, όπου η διενεργούμενη από τα συνεργεία του οικείου δήμου «**βιοκλιματική ανάπλαση**» είχε ως αποτέλεσμα τη συστηματική και εκτεταμένη κακοποίησή τους με αποτέλεσμα, μολονότι πριν την ανάπλαση τα εν λόγω δέντρα ήταν απολύτως εύρωστα και γερά, σταδιακά κατά την εκτέλεση των έργων της ανάπλασης άλλα ξεράθηκαν, άλλα κατέστησαν ετοιμόρροπα ή αφέθηκαν επί μήνες με τις ρίζες τους βάνανυσα πληγωμένες και εκτεθειμένες να προσπαθούν μόλις και μετά βίας να επιβιώσουν.

Οι φωτογραφίες¹ είναι ενδεικτικές της κακομεταχείρισης που υπέστησαν τα δέντρα και έχουν ληφθεί σε δύο διαφορετικά χρονικά σημεία: Οι πρώτες έξι (6) τον Νοέμβριο 2024 ελάχιστες μέρες πριν την έναρξη των εργασιών της δημοτικής ανάπλασης (αριστερά) και οι υπόλοιπες τον Απρίλιο 2025 (δεξιά), όταν πλέον το έργο της ανάπλασης είχε προχωρήσει αρκετά. Οι εικόνες «μιλούν» από μόνες τους για την κατάσταση των δέντρων πριν και μετά την έναρξη των εργασιών της δημοτικής ανάπλασης και για την απαξίωση, με την οποία αντιμετωπίστηκαν από τη δημοτική αρχή τα τελευταία μεγάλα και εμβληματικά δέντρα της πόλης:

---

¹ Πηγή φωτογραφιών: υπόθεση ΜΠρΑθ 5249/2025 (Ασφ. Μέτρα), προσωπικό αρχείο Σοφίας Ε. Παυλάκη (ΑΜ: 21643 ΔΣΑ).

ΠΡΙΝ την έναρξη των εργασιών ανάπλασης (Νοέμβριος 2024):

ΜΕΤΑ την έναρξη των εργασιών ανάπλασης (Φεβρ. – Απρίλιος 2025):

3. Ευάλωτα δέντρα σε ένα εχθρικό αστικό περιβάλλον

Εκτός όμως από τα εκτελούμενα έργα που, όπως προαναφέρθηκε, συχνά προκαλούν σημαντική βλάβη, υποβάθμιση ή ακόμα και καταστροφή στο αστικό πράσινο και στη βιοποικιλότητα που αναπτύσσεται στο περιβάλλον των πόλεων χάρη σε αυτό, τα αστικά δέντρα καθίστανται ευάλωτα και για πολλούς ακόμα λόγους, με κυριότερους τους εξής: α) Στις πόλεις προκαλούνται συχνά μεγάλης έκτασης καταστροφές από ακραία καιρικά φαινόμενα που εκδηλώνονται στο περιβάλλον και στις υποδομές τους, όπως πλημμύρες, δυνατοί άνεμοι, παρατεταμένος καύσωνας και ανομβρία που

επηρεάζουν άμεσα και τα δέντρα σε πόλεις και οικισμούς, β) Η μόλυνση του ατμοσφαιρικού αέρα των αστικών κέντρων, δημιουργεί περιβάλλον ασφυκτικό και για τα δέντρα μην επιτρέποντας την ασφαλή και αρμονική ανάπτυξή τους, γ) Η ύπαρξη πολλών και διαφορετικών μορφών ρύπανσης, όπως π.χ. απόβλητα, καυσαέρια, χημικά, εκπομπές κ.λπ. καθιστά τα δέντρα των πόλεων ευάλωτα σε ασθένειες και βλάβες, δ) ο τρόπος ζωής και οι συνθήκες που επικρατούν στα αστικά κέντρα εγκυμονούν σημαντικούς κινδύνους για τα αστικά δέντρα και το αστικό πράσινο, όπως π.χ. τη συχνή πρόσκρουση οχημάτων πάνω σε αυτά, την κοπή τους για την ανέγερση ποικίλων εγκαταστάσεων και οικοδομών, την υποβάθμιση και ρύπανση του χώρου που τα περιβάλλει, π.χ. με την κάλυψή του με τσιμέντο, τη χρήση του δέντρου για σκοπούς ασύμβατους με τον προορισμό του (εμπορικούς, κ.λπ.), τους βανδαλισμούς κ.ά.

4. Αρμοδιότητα και ευθύνη

(1) Αρμοδιότητα δασικών υπηρεσιών στα δάση και στις δασικές εκτάσεις καθώς και σε χώρους πρασίνου επί των οποίων εφαρμόζεται η δασική νομοθεσία

Κύριος φορέας για την ανάπτυξη, προστασία και διαχείριση των δημοσίων δασών της χώρας καθώς και για τη δασοπολιτική και δασοτεχνική εποπτεία και επιτήρηση των μη δημοσίων δασών είναι η Δασική Υπηρεσία². Σύμφωνα άλλωστε και με τις ισχύουσες διατάξεις του Δασικού Κώδικα (άρθρο 62) η δασοπονία και η εδαφοπονία στα δημόσια ή μη δημόσια δάση ασκείται, στο σύνολό της, σύμφωνα με τη δασική νομοθεσία με στόχο την πληρέστερη επίτευξη των επιδιωκόμενων δασοπονικών και εδαφοπονικών σκοπών για τα δάση της χώρας τα οποία συνιστούν «εθνικό κεφάλαιο» κατά το άρθρο 2 του εκτελεστικού του Συντάγματος **νόμου 998/1979** (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979) περί προστασίας των δασών και των δασικών εκτάσεων.

Η Δασική υπηρεσία αποτελεί μία από τις ελάχιστες δημόσιες υπηρεσίες της οποίας η ίδρυση ανάγεται σε αυτή την ίδια τη σύσταση του νέου Ελληνικού κράτους, με συστηματική οργάνωση, αρμοδιότητες καταλυτικής σημασίας για το ύψιστο περιβαλλοντικό αγαθό του δάσους, βαρυσήμαντη ιστορική πορεία και ένα έργο μοναδικής σπουδαιότητας για τα ελληνικά δάση³. Σύμφωνα με το **άρθρο 5 του ν. 998/1979** και τις διατάξεις της εν γένει δασικής νομοθεσίας που κατοχυρώνουν τον θεσμικό ρόλο και τις αρμοδιότητες της δασικής υπηρεσίας, η προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων και η λήψη των προβλεπόμενων ειδικότερων μέτρων ανήκουν στην αρμοδιότητα της δασικής υπηρεσίας η οποία συνεργάζεται με τις λοιπές δημόσιες υπηρεσίες, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, σε περίπτωση που, κατά την άσκηση του έργου της, απαιτείται η λήψη μέτρων των οποίων η πραγματοποίηση ανήκει και στη δική τους αρμοδιότητα. Προβλέπεται περαιτέρω ότι η άσκηση των αρμοδιοτήτων άλλων δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων και υπηρεσιών δεν δύναται να διενεργείται με τρόπο που θίγει τα δάση και τις δασικές εκτάσεις καθ' υπέρβαση των ορίων που τίθενται από τις

² «Δάση», σε: <https://ypen.gov.gr/perivallon/dasi/>

³ Ιω. Κέκερης, «Η Δασική Υπηρεσία, από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα», <https://dasarxeio.com/2016/10/01/35492/>

διατάξεις της δασικής νομοθεσίας και τις σχετικές αποφάσεις των δασικών αρχών.

Για την κατασκευή κάθε είδους τεχνικών έργων και την εκτέλεση των εργασιών προστασίας και ανάπτυξης των δασών και δασικών εκτάσεων μεριμνούν οι υπηρεσίες δασοτεχνικών έργων, στην αρμοδιότητα των οποίων ανήκει ειδικότερα ο προγραμματισμός, η μελέτη και η εκτέλεση των έργων και εργασιών δασικής οδοποιίας, δασικών μεταφορικών εγκαταστάσεων, δασικών κτηρίων, δασοτεχνικής διευθέτησης χειμάρρων, προστατευτικών αναδασώσεων, βελτιώσεων ορεινών βοσκοτόπων, τοποθέτησης πινακίδων, κατασκευής υδατοδεξαμενών και υδραγωγών και συντήρησης ή επισκευής των εν γένει τεχνικών έργων και εγκαταστάσεων. Ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας δύναται να αναθέτει στις υπηρεσίες δασοτεχνικών έργων και κάθε άλλο έργο που αφορά την προστασία και την ανάπτυξη των δασών και το οποίο ανήκει στην αρμοδιότητα άλλων υπηρεσιών του ΥΠΕΝ ή και άλλων υπουργείων (άρθρο 16 ν. 998/1979). Ειδικά η μέριμνα για την ανάπτυξη, τη βελτίωση, την αναδάσωση και την προστασία των πάρκων και αλσών ανήκει στους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή στους φορείς που έχουν αναλάβει τη δημιουργία τους, η δε εκτέλεση κάθε είδους έργων στα πάρκα και άλση ενεργείται μετά από σχετική μελέτη που εγκρίνεται από την αρμόδια δασική αρχή και υπό την εποπτεία της.

Για την πληρέστερη και αποτελεσματικότερη επίτευξη των σκοπών της και την άσκηση του έργου της, η Δασική υπηρεσία διαθέτει περαιτέρω την εξουσία να εκδίδει Δασικές αστυνομικές διατάξεις του άρθρου 66 του Δασικού Κώδικα (νδ/γμα 86/1969), ενώ σύμφωνα με το άρθρο 275 παρ. 2 του Δασικού Κώδικα οι αστυνομικές και λοιπές αρχές υποχρεούνται να παρέχουν πρόθυμα κάθε συνδρομή η οποία ζητείται από τα δασικά όργανα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και να επιλαμβάνονται της δίωξης δασικών αδικημάτων που διαπράττονται στην περιφέρειά τους σε περίπτωση μόνο που η δίωξη αυτή δεν συντελείται από τα πλέον αρμόδια δασικά όργανα.

Σχετικά με τη διάρθρωση και την οργάνωση των Δασικών υπηρεσιών της χώρας προβλέπει το **πδ/γμα 1213/1981** (ΦΕΚ Α' 300), ενώ με το άρθρο τρίτο της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου της 13/8/2021 (ΦΕΚ Α' 143/13.8.2021), που κυρώθηκε με τον ν. 4824/2021 (ΦΕΚ Α' 156/2.9.2021), οι Δασικές Υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων της Χώρας μεταφέρονται στο ΥΠΕΝ, ως σύνολο αρμοδιοτήτων, προσωπικού, οργανικών θέσεων και υλικοτεχνικής υποδομής, και λειτουργούν στο εξής ως περιφερειακές υπηρεσίες του. Συγκεκριμένα, με το **πδ/γμα 6/2022** (ΦΕΚ Α' 17/4.2.2022) συνεστήθη στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας Γενική Γραμματεία Δασών στην οποία μεταφέρθηκαν, ως σύνολο αρμοδιοτήτων, οργανικών θέσεων και προσωπικού: α) Η Γενική Διεύθυνση Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος των άρθρων 27 έως 31 του πδ/τος 132/2017 (ΦΕΚ Α' 160), απαρτιζόμενη από τη Διεύθυνση Προγραμματισμού και Δασικής Πολίτικης, τη Διεύθυνση Προστασίας Δασών, τη Διεύθυνση Δασικών Έργων και Υποδομών και τη Διεύθυνση Διαχείρισης Δασών, και β) Οι υπηρεσίες που μεταφέρθηκαν στο ΥΠΕΝ δυνάμει του άρθρου τρίτου της ΠΝΠ της 13/8/2021 (ΦΕΚ Α' 143), η οποία κυρώθηκε με το άρθρο 2 του ν. 4824/2021 (ΦΕΚ Α' 156), ήτοι οι Γενικές Διευθύνσεις Δασών, απαρτιζόμενες

από τις Διευθύνσεις Συντονισμού και Επιθεώρησης Δασών, τις Διευθύνσεις Δασών, τις Διευθύνσεις Αναδασώσεων και τα Δασαρχεία, με το σύνολο των ασκουμένων από αυτές αρμοδιοτήτων ως αποκεντρωμένων υπηρεσιών του ΥΠΕΝ⁴.

Περαιτέρω, με το **πδ/γμα 29/2022** (ΦΕΚ Α' 77/20.4.2022) προστέθηκαν άρθρα 26Α και 26Β και τροποποιήθηκαν αναλόγως τα άρθρα 27 του πδ/τος 132/2017 (ΦΕΚ Α' 160/30.10.2017) «Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας», δυνάμει του οποίου ορίζεται ότι στρατηγικοί σκοποί της Γενικής Διεύθυνσης Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος είναι ιδίως: α) ο προγραμματισμός δράσεων και η διασφάλιση χρηματοδοτικών μέσων για την εφαρμογή της δασικής πολιτικής, β) η προστασία των δασικών οικοσυστημάτων, των δημόσιων χορτολιβαδικών και φρυγανικών εκτάσεων της χώρας και της δημόσιας περιουσίας από κάθε κίνδυνο και απειλή, γ) η προστασία του δασικού περιβάλλοντος και της δημόσιας αγροτικής περιουσίας, δ) η προστασία της δασικής βιοποικιλότητας των ειδών, των οικοσυστημάτων και του τοπίου, ε) η αειφορική διαχείριση των δασών και των δασικών οικοσυστημάτων, στ) η λήψη μέτρων για τη διαχείριση της άγριας πανίδας και την άσκηση της πολιτικής σε θέματα θήρας, ζ) ο συντονισμός και η παροχή οδηγιών για την υλοποίηση έργων και εργασιών υποδομής για την ανάπτυξη, την προστασία και τη αειφορική διαχείριση των δασών, η) η υλοποίηση πολιτικών για την αναδάσωση καμένων και την αποκατάσταση υποβαθμισμένων δασικών οικοσυστημάτων, θ) η λήψη των κατάλληλων μέτρων για την προσαρμογή των δασικών οικοσυστημάτων και των δημόσιων χορτολιβαδικών και φρυγανικών εκτάσεων της χώρας στην κλιματική αλλαγή και τη συμβολή τους στο μετριασμό των επιπτώσεων αυτής, ι) η ενιαία, έγκαιρη και αποτελεσματική υλοποίηση της ασκούμενης δασικής πολιτικής και της Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση διαμέσου του συντονισμού, της καθοδήγησης για την άρτια εφαρμογή και του ελέγχου των έργων και εργασιών, δράσεων και προγραμμάτων που εκτελούν οι περιφερειακές Δασικές Υπηρεσίες του Υπουργείου.

Με την υπουργική απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΝΕΠ/83988/2740/25.8.2022 (ΦΕΚ Β' 4528/26.8.2022) παρέχεται εξουσιοδότηση υπογραφής του Υπουργού και Υφυπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και του Γενικού Γραμματέα Δασών στον Γενικό Διευθυντή Δασών, στους Επιθεωρητές Εφαρμογής Δασικής Πολιτικής και στους Διευθυντές Δασών και Δασάρχες, ενώ με την υπουργική απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΠΔ/68308/3826/1.7.2022(ΦΕΚ Β' 3464)⁵ καθορίστηκαν τα αποφαινόμενα όργανα του ΥΠΕΝ για τις δημόσιες συμβάσεις υλοποίησης του έργου «Σχέδιο Δασικής Προστασίας» του ν. 4622/2019 (ΦΕΚ Α' 133).

(2) Αρμοδιότητα διαχείρισης και προστασίας πάρκων και αλσών

Σύμφωνα με το **άρθρο 3 παρ. 4 του ν. 998/1979** περί προστασίας δασών, υπάγονται στις διατάξεις του και τα εντός πόλεων και οικιστικών περιοχών πάρκα και άλση και το περιαστικό πράσινο, στις δε διατάξεις της δασικής νομοθεσίας υπάγονται και τμήματα πάρκου ή άλσους που φέρουν μη δασική βλάστηση συνδέονται όμως οργανικά με το σύνολο του πάρκου ή άλσους

⁴ Βλ. <https://ypen.gov.gr/perivallon/dasi/geniki-grammateia-dason/>

⁵ <https://dasarxeio.com/2022/07/05/113939/>

συμβάλλοντας στη διατήρηση της φυσικής ισορροπίας του. Η προστασία που παρέχεται από τη δασική νομοθεσία στα πάρκα και άλση εξειδικεύεται περαιτέρω στα **άρθρα 58, 59 και 60 του ν. 998/1979** περί επιτρεπτών επεμβάσεων, όπως ισχύουν μετά τον ν. 4280/2014.

Η επέκταση της δασικής προστασίας στα πάρκα και άλση δικαιολογείται κυρίως επειδή:⁶

α) Τα άλση και πάρκα συνιστούν συχνά **οικοσυστήματα** υψηλής οικολογικής και αισθητικής αξίας, που προσιδιάζουν σε αυτά τα ίδια τα δάση, συνιστώντας τόπους στους οποίους διαβιούν ακόμα και σπάνια είδη ζώων και φυτών και περιβάλλοντα στα οποία αναπτύσσονται προστατευόμενα στοιχεία της φύσης και της βιοποικιλότητας, ρέματα, λίμνες, ποτάμια, υγρότοποι, παράκτια οικοσυστήματα, φυσικοί σχηματισμοί, τοπία, μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι κ.ά.

β) Τα άλση και πάρκα συνδέονται συχνά με την ιστορία, τον πολιτισμό και την εξέλιξη των τόπων, εντός των οποίων αναπτύσσονται ή τους οποίους περιβάλλουν. Ένας σημαντικός αριθμός πάρκων και αλσών έχει συντελέσει στη διαμόρφωση της **συλλογικής μνήμης και ταυτότητας** των περιοχών που αφορούν και στη διαμόρφωση της τοπικής κοινωνικής, πολιτικής και επαγγελματικής ζωής, σε βαθμό που θεωρούνται πλέον αναπόσπαστο μέρος και «σημείο αναφοράς» των τόπων και των κατοίκων τους.

γ) Τα άλση και πάρκα, λόγω της ένταξής τους στον αστικό χώρο, απειλούνται από ποικίλες προσβολές και συστηματική υποβάθμιση, γεγονός που επιτάσσει την αυξημένη προστασία τους με την υπαγωγή τους στη δασική νομοθεσία.

Κατά το **άρθρο 5 του ν. 998/1979**, η μέριμνα για την ανάπτυξη, βελτίωση, αναδάσωση και προστασία πάρκων, αλσών και δενδροστοιχιών ανήκει στους οικείους ΟΤΑ ή στους οικιστικούς φορείς που αναλαμβάνουν τη δημιουργία τους ή σε ίδια νομικά πρόσωπα, σύμφωνα με σχετική μελέτη. Η μέριμνα για δάση, δασικές εκτάσεις, πάρκα, άλση και δενδροστοιχίες εντός αρχαιολογικών χώρων ανήκει στο Υπουργείο Πολιτισμού. Οι υπηρεσίες αυτές δύνανται να ζητούν τη συνδρομή της δασικής υπηρεσίας, εφ' όσον συντρέχει περίπτωση, ενώ η εκτέλεση κάθε είδους έργων σε πάρκα και άλση ενεργείται σύμφωνα με σχετική μελέτη που εγκρίνεται από τη δασική αρχή και με την εποπτεία της.

Ο ν. 3889/2010 (άρθρα 13 και 23) εξαιρεί τα εντός οικιστικών περιοχών πάρκα και άλση από τον **δασικό χάρτη**, διευκρινίζει ωστόσο ότι, ως προς την προστασία τους, εφαρμόζεται σε αυτά η δασική νομοθεσία.

Σύμφωνα περαιτέρω με το **άρθρο 58 του ν. 998/1979**, δεν επιτρέπεται μεταβολή του κυρίου προορισμού των πάρκων και αλσών ούτε αναίρεση της λειτουργίας τους (ΣτΕ Ολ 3144/2004). Εξαιρετικά και μόνο έχει κριθεί, ότι συνιστά λόγο δημοσίου συμφέροντος, που επιτρέπει τη μεταβολή της

---

⁶ Σ. Παυλάκη, «Αστικό και Περιαστικό Πράσινο (Νομοθετικό Πλαίσιο - Νομολογία)», Αθήνα 2019, σ. 102, Σ. Παυλάκη, «Η προστασία του Αστικού και Περιαστικού Πρασίνου κατά το ισχύον Δίκαιο», <https://dasarxeio.com/2019/03/25/65935/>

χρήσεως ή του προορισμού πάρκων και αλσών, η διάνοιξη δημοσίων οδών για να εξυπηρετηθεί σπουδαία ανάγκη επικοινωνίας (ΣΤΕ 1978/2002).

Απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή της δασικής νομοθεσίας, είναι τα άλση και πάρκα να βρίσκονται σε χώρο χαρακτηρισμένο από το οικείο ρυμοτομικό σχέδιο ως «κοινόχρηστο», μη οικοδομήσιμο (ΣΤΕ 4384/2009).

Ισχύει επίσης, σύμφωνα και με την πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, η γενική απαγόρευση της εντάξεως δάσους ή δασικής εκτάσεως σε πολεοδομικό σχέδιο, ακόμη και αν γίνεται προς τον σκοπό δημιουργίας κοινοχρήστων χώρων που διατηρούν τον δασικό τους χαρακτήρα (ΣΤΕ 1589/1999). Επιτρέπεται παρ' όλα αυτά, χάριν της ενότητας του πολεοδομικού σχεδιασμού, να εντάσσονται σε σχέδιο πόλεως μικρά μόνο τμήματα δασών ή δασικών εκτάσεων, που γειτνιάζουν ή περιβάλλονται από οικισμούς, στην περίπτωση δε αυτή, οι εντασσόμενοι στο σχέδιο **δασικοί θύλακες** διατηρούν υποχρεωτικά αναλλοίωτο τον δασικό τους χαρακτήρα (ΣΤΕ 3369/2014).

(3) Αρμοδιότητα ΟΤΑ για τη διαχείριση και μέριμνα των χώρων αστικού πρασίνου

α) Άρθρο 75 παρ. Ι περ. β'-γ' Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων

Οι δήμοι είναι υπεύθυνοι, κατ' άρθρο 75 παρ. Ι περ. β'-γ' του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (ν. 3463/2006, ΦΕΚ Α' 114/ 8.6.2006), για όλες τις τοπικές υποθέσεις με στόχο, μεταξύ άλλων, την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας και για την προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος, την καταπολέμηση της ρύπανσης στην περιφέρειά τους, **τη δημιουργία και διατήρηση χώρων πρασίνου**, την αισθητική αναβάθμιση, τη μέριμνα και τη λήψη μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας, όπως του ελέγχου της εκπομπής ρύπων και άλλων επιβαρύνσεων του περιβάλλοντος.

β) Άρθρο 83 παρ. 2 ν. 3852/2010 (Πρόγραμμα Καλλικράτης)

Κατ' άρθρο 83 παρ. 2 ν. 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87/7.6.2010) «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης»: «1. ... 2. Το συμβούλιο της κοινότητας διατυπώνει, επίσης, γνώμη και προτάσεις, είτε με δική του πρωτοβουλία είτε κατόπιν παραπομπής από τα αρμόδια όργανα του δήμου, σχετικά με τα ακόλουθα θέματα: α) ... γ) την πολεοδομική ανάπτυξη και ανάπλαση της περιοχής, δ) τη συντήρηση των δημοτικών και αγροτικών οδών, τη συντήρηση, καθαριότητα και λειτουργία των **πλατειών, δημοτικών αλσών, κήπων, υπαίθριων χώρων αναψυχής** και γενικά όλων των κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων της περιοχής της κοινότητας...».

γ) Άρθρο 5 παρ. 2 ν. 998/1979 (Πάρκα - Άλση)

Με το άρθρο 5 παρ. 2 ν. 998/1979 (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979) «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» καθορίζεται η αρμοδιότητα προστασίας και διαχείρισης πάρκων και αλσών ως εξής: «**Η μέριμνα** δια την ανάπτυξιν, βελτίωσιν, αναδάσωσιν και

προστασίαν των πάρκων, αλσών και των εντός των πόλεων ή οικιστικών περιοχών δενδροστοιχιών **ανήκει εις τους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως** ή τους επί τη βάσει σχετικής πολεοδομικής μελέτης αναλαμβάνοντας την δημιουργίαν αυτών οίκιστικούς φορείς ή εις ίδια νομικά πρόσωπα επί τη βάσει ειδικών διατάξεων. Ωσαύτως η ως άνω μέριμνα δια δάση ή δασικάς εκτάσεις ή πάρκα, άλση και δενδροστοιχίας ευρισκομένης εντός αρχαιολογικών χώρων ανήκει εις τας αρμοδίας υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού. Αι ως άνω υπηρεσίαι και οργανισμοί δύνανται πάντως να ζητούν την συνδρομήν της **δασικής υπηρεσίας**, εφ' όσον συντρέχει περίπτωσης. Αι δασικαί υπηρεσίαι συνεργάζονται μετά των λοιπών δημοσίων υπηρεσιών και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, εφ' όσον πρόκειται περί λήψεως μέτρων προστασίας, η πραγματοποιήσις των οποίων περιλαμβάνεται και εις την αρμοδιότητα των υπηρεσιών ή των νομικών τούτων προσώπων».

Από τον συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων, συνάγεται ότι ο δήμος είναι αρμόδιος, μεταξύ άλλων, για τη συντήρηση, επίβλεψη και ασφαλή χρήση από πλευράς των πολιτών, των χώρων, **στους οποίους έχουν φυτευτεί δένδρα** (ΣΤΕ 4331/2000). Ειδικότερα, επιβάλλεται σε βάρος του οικείου οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης, υποχρέωση να προβαίνει με επιμέλεια σε κάθε αναγκαία ενέργεια και να λαμβάνει προληπτικά, όλα τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψει την πτώση των δένδρων ή κλάδων τους, προκειμένου να εξασφαλίζεται η ασφαλής και ακίνδυνη κίνηση των πεζών και οχημάτων και η στάθμευση των τελευταίων πλησίον των δέντρων και στις παρακείμενες δημοτικές οδούς (ΔΕφΘεσ 204/2021 κ.ά.).

(4) Κίνδυνοι ασφάλειας αστικών δέντρων

Ωστόσο σήμερα, η υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, οι βλάβες και κακώσεις και γενικά η μη αρμονική και οικολογικά ισορροπημένη ανάπτυξη των αστικών δέντρων οδηγούν -άλλοτε σταδιακά και άλλοτε ραγδαία- στη σήψη, στην ξήρανση και γενικά στην επικινδυνότητά τους για τον άνθρωπο και το περιβάλλον των πόλεων. Δυστυχώς είναι πλέον πολλές οι καταγεγραμμένες περιπτώσεις πτώσεων είτε ολόκληρων δέντρων είτε των κλάδων τους είτε σε διερχομένους ανθρώπους είτε σε περιουσιακά στοιχεία του δημοσίου ή και των ιδιωτών, με την πρόκληση όχι μόνο περιουσιακής ζημίας, αλλά και με ένα ανυπολόγιστο κόστος στην ανθρώπινη υγεία και ζωή, γεγονός που καθιστά επιτακτική τη **βιώσιμη διαχείριση** των αστικών δέντρων και την ουσιαστική μέριμνα για την υγεία, την ευημερία και την ασφάλειά τους.

(5) Ευθύνη για πτώσεις δέντρων ή κλάδων τους και πρόκλησης βλάβης σε περιουσία, τραυματισμό ή και θάνατο προσώπου

Αναλυτικά, το πλέγμα των βασικών διατάξεων περί ευθύνης σε περίπτωση πρόκλησης ζημίας, τραυματισμού ή θανάτου προσώπου από την πτώση δέντρου ή μέρους αυτού επισύρει ποινική, διοικητική και αστική ευθύνη παντός υπευθύνου προσώπου ή οργάνου της δημόσιας διοίκησης, κατ' εφαρμογή των ακόλουθων κυρίως διατάξεων:

(1) Άρθρο 378 Ποινικού Κώδικα - Φθορά ξένης ιδιοκτησίας

«Άρθρο 378 ΠΚ (όπως τροποποιήθηκε από 1/5/2024 με τα άρθρα 59 και 138 παρ. 1 ν. 5090/2024, ΦΕΚ Α' 30): 1. Όποιος καταστρέφει ή βλάπτει ξένο (ολικά ή εν μέρει) πράγμα ή με άλλον τρόπο καθιστά ανέφικτη τη χρήση του τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο (2) έτη ή χρηματική ποινή. Αν το πράγμα είναι μικρής αξίας ή η ζημία που προκλήθηκε είναι ελαφρά, ο υπαίτιος τιμωρείται με χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας. Αν το πράγμα είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας ή τοποθετημένο σε δημόσιο χώρο ή η πράξη έγινε χωρίς πρόκληση από τον παθόντα, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή. 2. Με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή τιμωρείται ο υπαίτιος αν το αντικείμενο της πράξης που προβλέπεται στο εδάφ. α' της προηγούμενης παραγράφου είναι πράγμα που χρησιμεύει για κοινό όφελος ή καλλιτεχνικό ή ιστορικό μνημείο ή αν η φθορά έγινε με φωτιά ή με εκρηκτικές ύλες».

(2) Άρθρο 314 Ποινικού Κώδικα - Σωματική βλάβη από αμέλεια

«Άρθρο 314 ΠΚ (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 67 ν. 4855/2021, ΦΕΚ Α' 215/12.11.2021). Σωματική βλάβη από αμέλεια. 1. Όποιος από αμέλεια προκαλεί σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας άλλου τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο (2) έτη ή χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας. Αν η σωματική βλάβη που προκλήθηκε είναι βαριά, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (3) έτη, και αν αυτή είναι εντελώς ελαφρά, επιβάλλεται χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας. 2. Για την ποινική δίωξη της πράξης της προηγούμενης παραγράφου απαιτείται έγκληση. Η δίωξη είναι αυτεπάγγελτη αν ο υπαίτιος ήταν οδηγός οχήματος ή υπόχρεος λόγω της υπηρεσίας ή του επαγγέλματός του να καταβάλει ιδιαίτερη επιμέλεια ή προσοχή. Όταν ο υπαίτιος οδηγός οχήματος δεν μεταφέρει επιβάτες ή πράγματα με σκοπό bioπορισμού, η ποινική δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως, ο εισαγγελέας όμως με διάταξή του απέχει από την ποινική δίωξη αν ο παθών δηλώσει ότι δεν επιθυμεί την ποινική δίωξη του δράστη. Αν η δήλωση υποβληθεί μετά την άσκηση ποινικής δίωξης, το δικαστήριο παύει οριστικά αυτήν».

(3) Άρθρο 302 Ποινικού Κώδικα - Ανθρωποκτονία από αμέλεια

«Άρθρο 302 (όπως τροποποιήθηκε από 1/5/2024 με τα άρθρα 46 και 138 παρ. 1 ν. 5090/2024, ΦΕΚ Α' 30). Ανθρωποκτονία από αμέλεια. 1. Όποιος από αμέλεια σκότωσε άλλον, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών. 2. Αν το θύμα της πράξης της παρ. 1 είναι οικείος του υπαιτίου, το δικαστήριο μπορεί να απαλλάξει τον υπαίτιο από κάθε ποινή, αν πεισθεί ότι λόγω της ψυχικής οδύνης που υπέστη από τις συνέπειες της πράξης του δεν χρειάζεται να υποβληθεί σε ποινή».

(4) Άρθρα 105-106 ΕισΝΑΚ - Αστική ευθύνη Δημοσίου & ΟΤΑ

Σύμφωνα με τα άρθρα 105 και 106 του α.ν. 2783/1941 (Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα) (έναρξη ισχύος: 23/2/1946): «Άρθρο 105. Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης, που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. Μαζί με το δημόσιο ευθύνεται εις ολόκληρον και το υπαίτιο πρόσωπο, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων για την ευθύνη των υπουργών. Άρθρο 106. Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων άρθρων εφαρμόζονται και για την ευθύνη των δήμων, των κοινοτήτων ή των

άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που βρίσκονται στην υπηρεσία τους».

(5) Άρθρα 297-298, 914, 922, 925-926, 928-930, 932, 936, 984, 1094, 1108 ΑΚ - Ευθύνη από αδικοπραξία, αποζημίωση, προσβολή κυριότητας - νομής

Αστικός Κώδικας και Εισαγωγικός του Νόμος
(πδ/γμα 456/1984, ΦΕΚ Α' 164/24.10.1984)

«**Άρθρο 297. Διαφέρων.** Ο υπόχρεος σε αποζημίωση οφείλει να την παράσχει σε χρήμα. Αντί για χρηματική αποζημίωση το δικαστήριο μπορεί, εκτιμώντας τις ειδικές περιστάσεις, να διατάξει την αποκατάσταση της προηγούμενης κατάστασης, εφόσον η αποζημίωση με τον τρόπο αυτό δεν προσκρούει στο συμφέρον του δανειστή.

Άρθρο 298. Η αποζημίωση περιλαμβάνει τη μείωση της υπάρχουσας περιουσίας του δανειστή (θετική ζημία) καθώς και το διαφυγόν κέρδος. Τέτοιο κέρδος λογίζεται εκείνο που προσδοκά κανείς με πιθανότητα σύμφωνα με τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων ή τις ειδικές περιστάσεις και ιδίως τα προπαρασκευαστικά μέτρα που έχουν ληφθεί.

Άρθρο 914. Έννοια. Όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει.

Άρθρο 922. Ευθύνη του προστήσαντος. Ο κύριος ή ο προστήσας κάποιον άλλον σε μια υπηρεσία ευθύνεται για τη ζημία που ο υπηρέτης ή ο προστηθείς προξένησε σε τρίτον παράνομα κατά την υπηρεσία του.

Άρθρο 925. Πτώση κτίσματος ή άλλου έργου. Ο κύριος ή νομέας κτίσματος ή άλλου έργου που συνεχεται με το έδαφος ευθύνεται για τη ζημία που προξενήθηκε σε τρίτον εξαιτίας ολικής ή μερικής πτώσης του, εκτός αν αποδείξει ότι η πτώση δεν οφείλεται σε ελαττωματική κατασκευή ή σε πλημμελή συντήρησή του.

Άρθρο 926. Ζημία από περισσότερους. Αν από κοινή πράξη περισσοτέρων προήλθε ζημία ή αν για την ίδια ζημία ευθύνονται παράλληλα περισσότεροι, ενέχονται όλοι εις ολόκληρον. Το ίδιο ισχύει και αν έχουν ενεργήσει περισσότεροι συγχρόνως ή διαδοχικά και δεν μπορεί να εξακριβωθεί τίνος η πράξη επέφερε τη ζημία.

Άρθρο 928. Σε περίπτωση θανάτωσης. Σε περίπτωση θανάτωσης προσώπου ο υπόχρεος οφείλει να καταβάλει τα νοσήλια και τα έξοδα της κηδείας σε εκείνον που κατά το νόμο βαρύνεται μ αυτά. Έχει επίσης την υποχρέωση να αποζημιώσει εκείνον που κατά το νόμο είχε δικαίωμα να απαιτεί από το θύμα διατροφή ή παροχή υπηρεσιών.

Άρθρο 929. Σε περίπτωση βλάβης του σώματος ή της υγείας. Σε περίπτωση βλάβης του σώματος ή της υγείας προσώπου η αποζημίωση περιλαμβάνει, εκτός από τα νοσήλια και τη ζημία που έχει ήδη επέλθει, οτιδήποτε ο παθών θα στερείται στο μέλλον ή θα ξοδεύει επιπλέον εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του. Υποχρέωση αποζημίωσης υπάρχει και προς τον τρίτο, ο οποίος είχε κατά τον νόμο δικαίωμα να απαιτήσει την παροχή υπηρεσιών από τον παθόντα και τις στερείται.

Άρθρο 930. Η αποζημίωση των δύο προηγούμενων άρθρων που αναφέρεται στο μέλλον καταβάλλεται σε χρηματικές δόσεις κατά μήνα. Όταν υπάρχει σπουδαίος λόγος, η αποζημίωση μπορεί να επιδικαστεί σε κεφάλαιο εφάπαξ. Ο οφειλέτης της αποζημίωσης μπορεί κατά τις περιστάσεις να υποχρεωθεί να παράσχει ασφάλεια. Η αξίωση αποζημίωσης δεν αποκλείεται από το λόγο ότι κάποιος άλλος έχει την υποχρέωση να αποζημιώσει ή να διατρέφει αυτόν που αδικήθηκε.

Άρθρο 931. Η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης, αν επιδρά στο μέλλον του.

Άρθρο 932. Ικανοποίηση της ηθικής βλάβης. Σε περίπτωση αδικοπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της αγνείας οι ή στερήθηκε την ελευθερία του. Σε περίπτωση θανάτωσης προσώπου η χρηματική αυτή ικανοποίηση μπορεί να επιδικαστεί στην οικογένεια του θύματος λόγω ψυχικής οδύνης.

Άρθρο 936. Αποζημίωση για την αφαίρεση ή βλάβη πράγματος. Όποιος οφείλει αποζημίωση για την αφαίρεση ή βλάβη πράγματος ελευθερώνεται καταβάλλοντάς την σε αυτόν που ήταν νομέας του πράγματος κατά το χρόνο της αφαίρεσης ή βλάβης, εκτός αν γνωρίζει ή υπαίτια αγνοεί ότι τρίτος έχει κυριότητα ή άλλο δικαίωμα πάνω σε αυτό.

Άρθρο 989. Προστασία σε περίπτωση διατάραξης. Ο νομέας που διαταράχθηκε παράνομα έχει δικαίωμα να αξιώσει την παύση της διατάραξης καθώς και την παράλειψή της στο μέλλον. Αξίωση αποζημίωσης κατά τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται.

Άρθρο 1094. Διεκδικητική αγωγή. Ο κύριος πράγματος δικαιούται να απαιτήσει από το νομέα ή τον κάτοχο την αναγνώριση της κυριότητάς του και την απόδοση του πράγματος.

Άρθρο 1108. Αρνητική αγωγή. Αν η κυριότητα προσβάλλεται με άλλο τρόπο εκτός από αφαίρεση ή κατακράτηση του πράγματος, ο κύριος δικαιούται να απαιτήσει από εκείνον που προσέβαλε την κυριότητα, να άρει την προσβολή και να την παραλείπει στο μέλλον. Δεν αποκλείεται περαιτέρω αξίωση αποζημίωσης κατά τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες. Το δικαίωμα της προηγούμενης παραγράφου δεν παρέχεται, αν εκείνος που έκανε την προσβολή ενέργησε δυνάμει δικαιώματος».

5. Προστασία αστικών δέντρων

Τα δέντρα προστατεύονται ευθέως εκ της Συνταγματικής διατάξεως του **άρθρου 24**, ως θεμελιώδη στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, του αστικού πρασίνου και των δασών, με σπουδαίες οικοσυστημικές λειτουργίες και καθοριστική συμβολή στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, των φυσικών πόρων και των τοπίων, που τα καθιστούν ρυθμιστικούς παράγοντες της ζωής στη φύση και της οικολογικής ισορροπίας σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Εκτός από τη Συνταγματική προστασία που απολαμβάνουν τα δέντρα ως βασικά στοιχεία του φυσικού και αστικού περιβάλλοντος, συντρέχει για αυτά και η γενική επιταγή του **άρθρου 62 παρ. 2 του Δασικού Κώδικα** (νδ/γμα 86/1969), κατά την οποία η δασική περιποίηση και εκμετάλλευση όχι μόνον ολοκληρώνει δασών, αλλά και μεμονωμένων δέντρων που εντάσσονται σε χώρους αστικού πρασίνου (άλση, πάρκα κ.λπ.) ή σε προστατευτικά δάση, πρέπει να συντελείται με τρόπο που δεν παραβιάζει τον κύριο σκοπό, για τον οποίο τα δέντρα προορίζονται, ήτοι την απόλαυση του πρασίνου από το κοινό εις το διηνεκές.

Σύμφωνα ειδικότερα και με τις διατάξεις του **άρθρου 45 ν. 998/1979** (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979), που εφαρμόζεται και επί πάρκων και αλσών καθώς και σε κάθε χώρο αστικού πρασίνου που υπάγεται στη δασική νομοθεσία, δεν επιτρέπεται, εν όλω ή εν μέρει, οποιαδήποτε επέμβαση που συνεπάγεται μεταβολή του προορισμού των δασών και δασικών εκτάσεων, πλην όσων ορίζονται ως επιτρεπτές στο 6ο Κεφάλαιο του ως άνω νόμου. Ορίζεται περαιτέρω ότι κάθε επιτρεπτή επέμβαση σε δάση και δασικές εκτάσεις αποτελεί **εξαιρετικό μέτρο** που είναι δυνατόν να επιτραπεί μόνον εφόσον συνάδει με τις εν λόγω διατάξεις και **μετά από έγκριση** της αρμόδιας αρχής που χορηγείται κατά την προβλεπόμενη διαδικασία. Διευκρινίζεται ωστόσο ότι σύμφωνα με τους ορισμούς των διατάξεων της περ. δ' του **άρθρου 58 ν. 998/1979** (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979) περί πάρκων και αλσών, έργα απαραίτητα για τη λειτουργία των αισθητικών δασών⁷, των πάρκων και αλσών που συντηρούν και εμπλουτίζουν τη βλάστηση, βελτιώνουν την αισθητική του τοπίου, εξασφαλίζουν την άνετη, ασφαλή κίνηση και εξυπηρέτηση των επισκεπτών και διευκολύνουν τη σωματική άσκηση, την αναψυχή και την πνευματική ανάταση του ανθρώπου δεν συνιστούν μεταβολή της κατά προορισμό χρήσης των εν λόγω δασών, πάρκων και αλσών, ο δε τυχόν αναδασωτέος χαρακτήρας τους δεν εμποδίζει την ανάπτυξη των έργων αυτών.

6. Προδιαγραφές ενίσχυσης αστικών δέντρων και προστασίας τους κατά τη διάρκεια έργων

(1) Σκοπός

Τις δυσμενείς επιπτώσεις των ανθρωπογενών επεμβάσεων και των περιβαλλοντικών κινδύνων στο αστικό πράσινο και στα στοιχεία που το συναποτελούν (αστικά δέντρα, θάμνοι, βιοποικιλότητα, φυσικοί πόροι, τοπίο, πράσινες υποδομές κ.λπ.), επιχειρεί να καλύψει η κείμενη περιβαλλοντική και αδειοδοτική διαδικασία που εφαρμόζεται στο πλαίσιο όλων των έργων, δραστηριοτήτων, σχεδίων και προγραμμάτων που εκπονούνται με δυνητικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, καθώς και η τήρηση των κανόνων που προβλέπονται από την εξεταζόμενη τεχνική προδιαγραφή **ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-05-09-00** «Συστήματα προσωρινής σταθεροποίησης φυτών», όπως κατοχυρώθηκε νομοθετικά δυνάμει της **ΥΑ 367126/22.11.2022** (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022) «Έγκριση εκατόν πενήντα τεσσάρων (154) Ελληνικών Τεχνικών Προδιαγραφών (ΕΤΕΠ) με υποχρεωτική εφαρμογή σε όλα τα Δημόσια Έργα και Μελέτες», σχετικά με τα συστήματα προσωρινής σταθεροποίησης δέντρων και εν γένει φυτών και

---

⁷ Βλ. άρθρο 69 παρ. 1 περ. ε' νδ/τος 86/1969 (ΦΕΚ Α' 7/18.1.1969), όπως ισχύει.

την υποστήλωσή τους. Επισημαίνεται ότι η εν λόγω τεχνική προδιαγραφή υπό τα ίδια στοιχεία απαντάται κατά το παρελθόν και υπό τον τίτλο: «Υποστήλωση δένδρων» (βλ. ΦΕΚ Β' 2221/2012 κ.ά.).

(2) Αντικείμενο

Αντικείμενο της υπό εξέταση Τεχνικής Προδιαγραφής είναι ο καθορισμός των απαιτήσεων για τις εργασίες προσωρινής σταθεροποίησης δένδρων ή και μεγάλων θάμνων κατά τη φύτευση ή μεταφύτευσή τους, προκειμένου να επιτυγχάνεται ένας ή περισσότεροι από τους παρακάτω σκοπούς: 1) Σταθερή αγκύρωση του ριζικού συστήματος, ώστε αυτό να μπορεί να αναπτυχθεί απρόσκοπτα έως ότου το φυτό εγκατασταθεί επιτυχώς, 2) Υποστήριξη δενδρυλλίων, των οποίων ο κορμός δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς σε διάμετρο, ώστε να στηρίζει την κόμη τους, 3) Προστασία των νεόφυτων από βανδαλισμούς, διερχόμενους ή οχήματα, μηχανήματα κηποτεχνικών χειρισμών κ.λπ. Επισημαίνεται ότι η παρούσα προδιαγραφή δεν αφορά μόνιμα συστήματα σταθεροποίησης τμημάτων ή υποστήριξης εγκατεστημένων δέντρων ούτε μόνιμα συστήματα αγκύρωσης φυτών σε φυτεμένα δώματα ή αντίστοιχες εγκαταστάσεις.

Η παρούσα Τεχνική Προδιαγραφή ενσωματώνει, μέσω παραπομπών, προβλέψεις άλλων δημοσιεύσεων, χρονολογημένων ή μη. Οι παραπομπές αυτές αναφέρονται στα αντίστοιχα σημεία του κειμένου και κατάλογος των δημοσιεύσεων αυτών παρουσιάζεται στη συνέχεια. Προκειμένου περί παραπομπών σε χρονολογημένες δημοσιεύσεις, τυχόν μεταγενέστερες τροποποιήσεις ή αναθεωρήσεις αυτών θα έχουν εφαρμογή στην παρούσα όταν θα ενσωματωθούν σε αυτή, με τροποποίηση ή αναθεώρησή της. Όσον αφορά τις παραπομπές σε μη χρονολογημένες δημοσιεύσεις ισχύει η τελευταία έκδοσή τους: ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-05-09-00:2009 Συστήματα προσωρινής σταθεροποίησης φυτών (Temporary plant stabilization systems), ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-05-01-00 Planting of trees and shrubs - Φυτεύσεις δένδρων - θάμνων, ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-05-08-00 Transplanting of existing trees and shrubs - Μεταφυτεύσεις εγκατεστημένων δένδρων - θάμνων, ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-09-01-00 Supply and handling of planting material - Προμήθεια και χειρισμοί φυτικού υλικού, ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-02-01-01-00 Καθαρισμός, εκχέρσωση και κατεδαφίσεις στη ζώνη εκτέλεσης των εργασιών (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022), ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-02-08-00-00 Αντιμετώπιση υπόγειων δικτύων κατά τις εκσκαφές (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022), ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-05-07-04-00 Σωληνώσεις διέλευσης υπογείων τηλεπικοινωνιακών καλωδίων οδών (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022), ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-08-01-01-00 Εκσκαφές τάφρων και διωρύγων (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022), ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-08-01-02-00 Καθαρισμός και εκβάθυνση κοίτης ποταμών, ρεμάτων και τάφρων (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022), ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-11-01-01-00 Έγχυτοι πάσσαλοι (με εκσκαφή), ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-11-01-03-00 Μικροπάσσαλοι και ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-11-02-02-00 Αντιστηρίξεις με μεταλλικές πασσαλοσανίδες (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022).

(3) Ορισμοί

Στην παρούσα Τεχνική Προδιαγραφή χρησιμοποιούνται οι ακόλουθοι όροι και ορισμοί: α) Σταθεροποίηση ή στήριξη δένδρων μέσω πρόσδεσης σε

πασσάλους: Η έμψηξη ενός ή περισσότερων πασσάλων στο έδαφος και η πρόσδεση του κορμού του φυτού επ' αυτών. β) Σταθεροποίηση μεγάλων φυτών με επίτονα: Η πρόσδεση του φυτού με επίτονα (συρματόσχοινα, ιμάντες, κ.ά.) στο έδαφος ή άλλα σταθερά σημεία. γ) Υπεδάφια αγκύρωση: Η σταθεροποίηση της ριζόμπαλας του φυτού, με αγκύρωση αυτής σε επίπεδο κάτω από αυτήν.

(4) Απαιτήσεις

Ο Ανάδοχος πριν από την έναρξη των εργασιών πρέπει να υποβάλει στην Αρμόδια Αρχή προς έλεγχο και έγκριση τεχνικό φάκελο με τα χαρακτηριστικά των υλικών υποστήριξης των φυτών που προτίθεται να χρησιμοποιήσει, για την εκτέλεση των εργασιών με βάση τις τεχνικές που προβλέπονται στη Μελέτη (πάσσαλοι, σχοινιά, συρματόσχοινα, γεωπλέγματα, καστανιές κ.λπ.). Επισημαίνεται ότι προϋπόθεση για την έναρξη των εργασιών είναι η έγκριση της τεχνικής πρότασης του Αναδόχου από την Αρμόδια Αρχή, σύμφωνα και με τις τυχόν παρατηρήσεις/διορθώσεις της.

α) Ξύλινοι πάσσαλοι στήριξης δένδρων: Οι ξύλινοι πάσσαλοι στήριξης δένδρων μπορεί να είναι είτε αποφλοιωμένοι είτε πριστοί. Οι διαστάσεις των πασσάλων κυμαίνονται από 1,5 έως 4,0 m ύψος και η διάμετρός τους από 4 έως 12 cm. Η επιλογή των διαστάσεων καθώς και του αριθμού των πασσάλων εξαρτάται από το είδος και το μέγεθος του φυτού, σύμφωνα με τα οριζόμενα στη Μελέτη. Οι αποφλοιωμένοι πάσσαλοι πρέπει να είναι από ξύλο καστανιάς, να είναι πελεκητοί στο κάτω άκρο, να είναι ευθυτενείς, και να έχουν περίπου ενιαία διάμετρο σε όλο το μήκος τους. Πρέπει να είναι απαλλαγμένοι από μυκητολογικές ή εντομολογικές προσβολές. Οι πριστοί πάσσαλοι πρέπει να είναι από κατάλληλη ξυλεία (π.χ. πεύκης), να είναι εμποτισμένοι εν θερμώ με κατάλληλα μυκητοκτόνα σκευάσματα, να είναι πελεκητοί στο κάτω άκρο, να είναι ευθυτενείς και να έχουν ενιαία διάμετρο σε όλο το μήκος τους. Το κάτω μέρος κάθε πασσάλου πρέπει να είναι πισσαρισμένο μέχρι ύψους κατ' ελάχιστο 50 cm, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά από τη Μελέτη.

β) Επίτονα: Τα επίτονα είναι σταθερές δομές που χρησιμοποιούνται για τη στήριξη του κορμού των φυτών. Τα είδη των επιτόνων που συνήθως χρησιμοποιούνται είναι τα συρματόσχοινα, τα οποία πρέπει να είναι γαλβανισμένα, διαμέτρου 5-8 mm και να συνοδεύονται από γαλβανισμένους σφικτήρες, έτσι ώστε να μπορεί να δημιουργηθεί θηλιά στις άκρες αυτών, εκτός εάν προβλέπονται διαφορετικά στα συμβατικά τεύχη. Εάν από τη Μελέτη προβλέπονται διαφορετικού τύπου επίτονα, π.χ. σχοινιά ή ιμάντες, τότε πρέπει να αναφέρονται οι επιδόσεις τους σε ουσιώδη χαρακτηριστικά με βάση τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του Έργου, ώστε να προσδιορίζεται το επίπεδο επιτελεστικότητας της όλης κατασκευής και των μερών της.

γ) Αγκύρια: Τα αγκύρια είναι συνήθως μεταλλικά με επιφάνεια αντίστασης από 4.000-8.000 mm², αφού τανυστούν με φορτίο από 500-1400 kg αντίστοιχα, σε αδιατάρακτες εδαφικές συνθήκες ή ισοδύναμα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα συμβατικά τεύχη.

δ) Καστάνιες: Οι καστάνιες πρέπει να είναι επίπεδης βάσης φέρουσας ικανότητας από 500 έως 1000 kg ή ισοδύναμα σύμφωνα με τα οριζόμενα στα συμβατικά τεύχη.

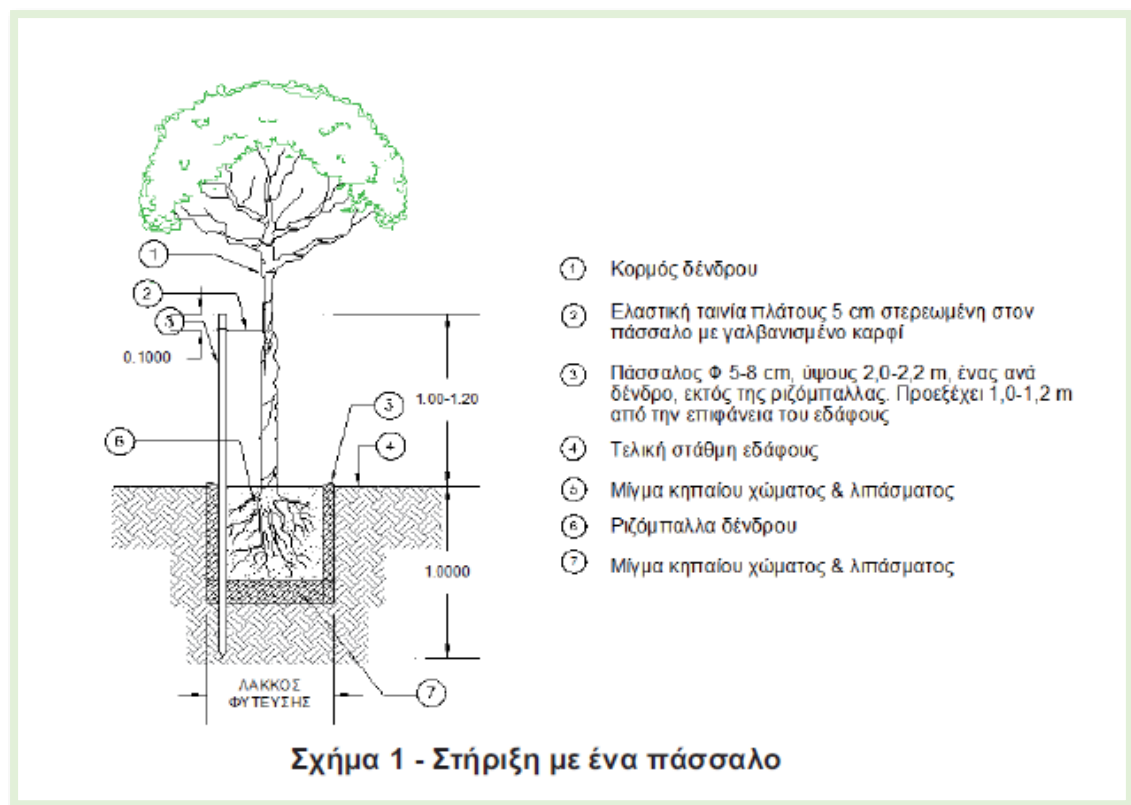
ε) Οπλισμένο γεώπλεγμα: Πρέπει να φέρει ενσωματωμένο μεταλλικό πλέγμα με πλαστική επικάλυψη και να έχει πάχος 6 mm, ή ισοδύναμο σύμφωνα με τα οριζόμενα στα συμβατικά τεύχη.

στ) Υλικά πρόσδεσης: i) Ελαστικοί σύνδεσμοι: Οι ελαστικοί σύνδεσμοι πρέπει να είναι τύπου αγκράφας, πλάτους 2,5 cm ή ισοδύναμου και με μήκους τέτοιου, ώστε να επιτρέπεται στον κορμό του δέντρου να αυξηθεί φυσικά χωρίς κακώσεις. ii) Σχοινιά: Τα σχοινιά πρέπει να είναι τρίκλινα από κάνναβη ή άλλο υλικό φυτικής προέλευσης. Επίσης χρησιμοποιούνται κορδόνια από PVC πράσινου χρώματος.

(5) Μέθοδος εκτέλεσης εργασιών

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στη Μελέτη, όπου κρίνεται απαραίτητη η σταθεροποίηση ή η στήριξη ενός φυτού για τη σωστή εγκατάστασή (φύτευση ή μεταφύτευση), ακολουθείται μία από τις παρακάτω διαδικασίες. Για τη φύτευση ή μεταφύτευση των φυτών εφαρμόζονται οι ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-05-01-00 και ΕΛΟΤ ΤΟ 1501-10-05-08-00 αντίστοιχα, ενώ θέματα προμήθειας και χειρισμού του φυτικού υλικού καλύπτονται από την ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-09-01-00.

α) Στήριξη με πασσάλους: i) Γενικά: Στο παρόν εδάφιο περιγράφονται μέθοδοι στήριξης με έναν, δύο και τέσσερις πασσάλους. Είναι προφανές ότι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και άλλες μέθοδοι, π.χ. με τρεις πασσάλους. Στη Μελέτη καθορίζεται η μέθοδος που θα εφαρμοστεί και τα υλικά που απαιτούνται για τη συγκεκριμένη μέθοδο. ii) Στήριξη με ένα πάσσαλο. Ο πάσσαλος τοποθετείται στο έδαφος σε βάθος 0,50 εκ. κατ' ελάχιστον, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά στη Μελέτη (ανάλογα με το είδος και το μέγεθος του φυτού), μετά τη διάνοιξη του λάκκου υποδοχής του φυτού και πριν από τη φύτευση ή μεταφύτευση, ώστε να εξασφαλίζεται η κατακόρυφη τοποθέτησή του. Η έμπηξη του πασσάλου πρέπει να γίνεται εκτός της περιοχής της ριζόμπαλας του φυτού και στην προσήνεμη πλευρά, για να αποφευχθούν εκδορές στο φλοιό του. Η πρόσδεση του πασσάλου στο φυτό πραγματοποιείται μετά το πρώτο πότισμα με ελαστικό σύνδεσμο τύπου αγκράφας ή με σχοινί. Ο ελαστικός σύνδεσμος προσδένεται στον πάσσαλο σε διάταξη «8» και στερεώνεται σε αυτόν με γαλβανισμένο καρφί (Σχήμα 1). Το σχοινί προσδένεται στον πάσσαλο σε σχήμα «8», ώστε να μην προκαλούνται τραυματισμοί στον κορμό του φυτού.

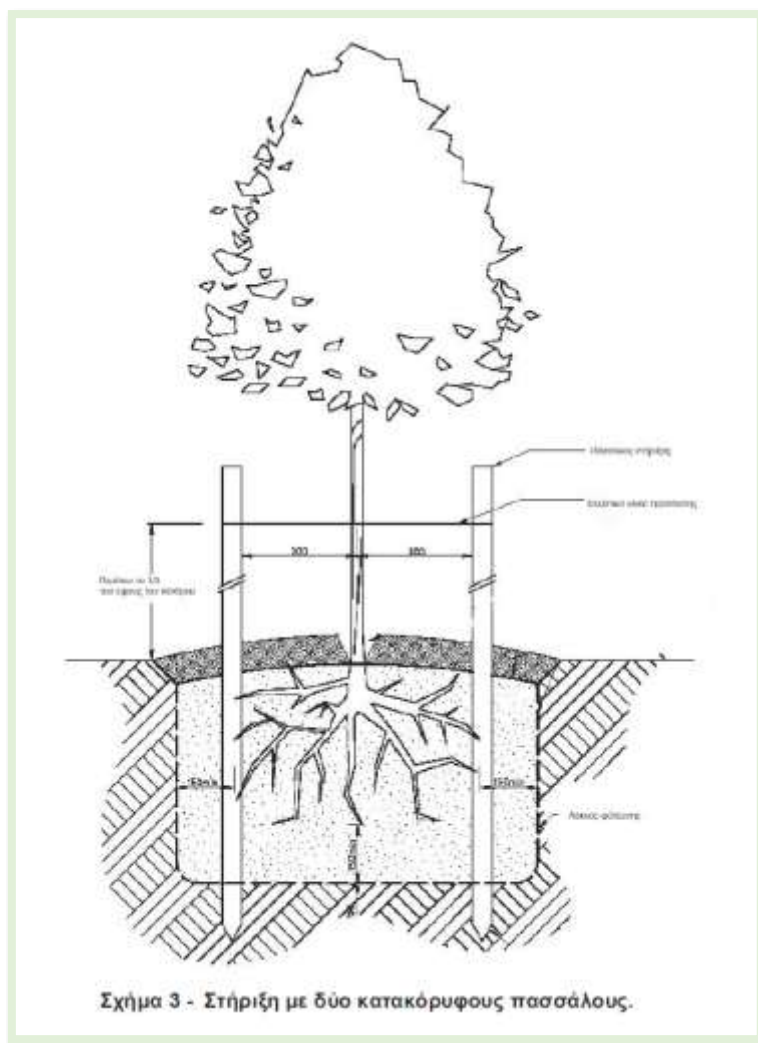

(ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022)

iii) Στήριξη με δύο πασσάλους: Τοποθετούνται δύο πάσσαλοι, κατακόρυφα, στο τελείωμα της ριζόμπαλλας του φυτού έτσι ώστε το δένδρο να βρίσκεται μεταξύ τους. Αφού στερεωθούν οι πάσσαλοι και μετά το πρώτο πότισμα, προσδένεται ο ελαστικός σύνδεσμος στους πασσάλους και τον κορμό σε διάταξη «ξ» (Σχήμα 3) ή χρησιμοποιούνται ιδιαίτεροι σύνδεσμοι μεταξύ του κάθε πασσάλου και του κορμού (Σχήμα 2). Το ύψος πρόσδεσης ποικίλει κι εξαρτάται από το είδος και το ύψος του φυτού. Για μεσαίου μεγέθους φυτά ενδείκνυται σε ύψος 1,20-1,30 m, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά στη μελέτη.

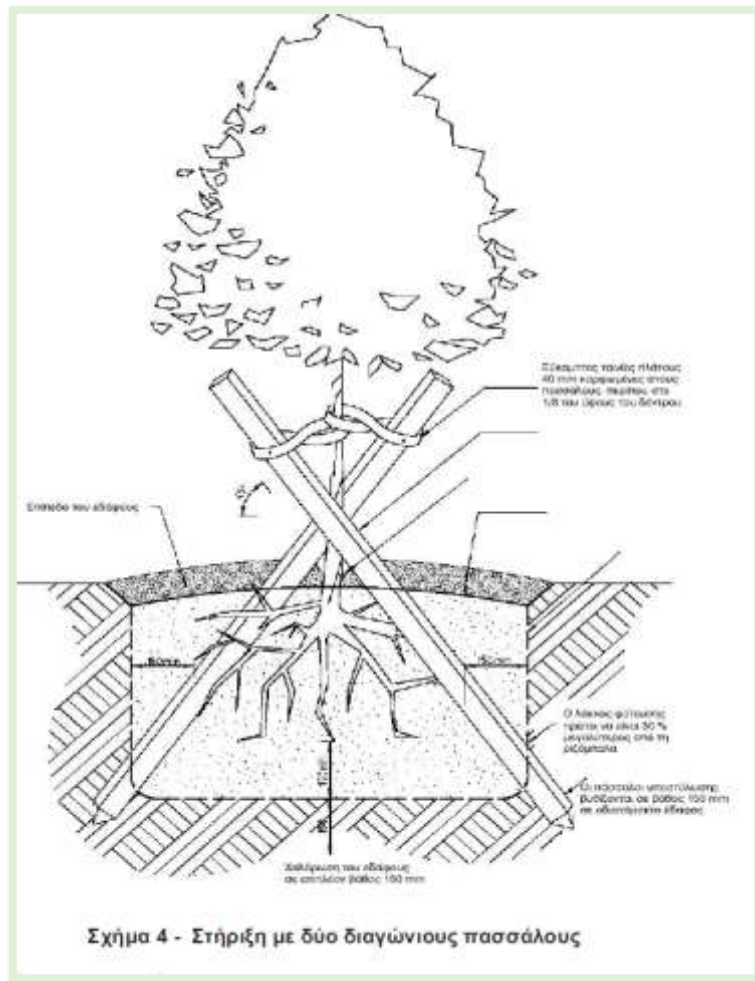

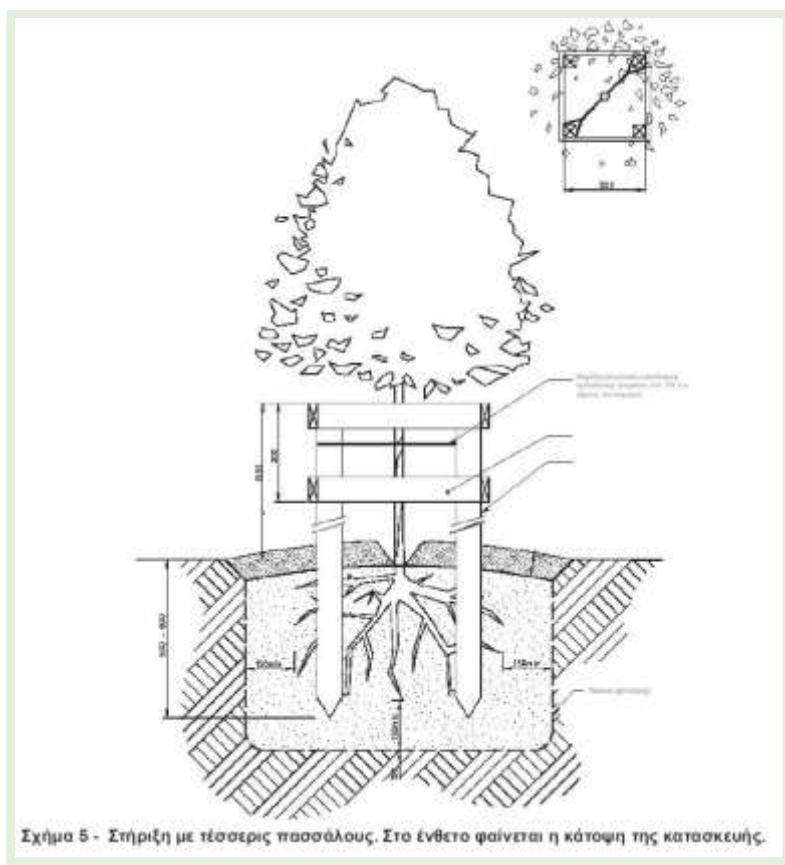
(ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022)

iv) Στήριξη με δύο διαγώνιους πασσάλους: Οι πάσσαλοι τοποθετούνται διαγώνια ως προς τον κορμό του φυτού, με προσοχή ώστε οι μυτερές άκρες τους να βρίσκονται εκτός της ριζόμπαλας, στο τελείωμά της και να μην προκαλούνται τραυματισμοί στο ριζικό σύστημα. Μετά το πρώτο πότισμα προσδένονται με ελαστικό σύνδεσμο ή σχοινί και εκεί που διασταυρώνονται μεταξύ πρέπει να προσδένονται με τον ελαστικό σύνδεσμο σε διάταξη «8» (Σχήμα 4).

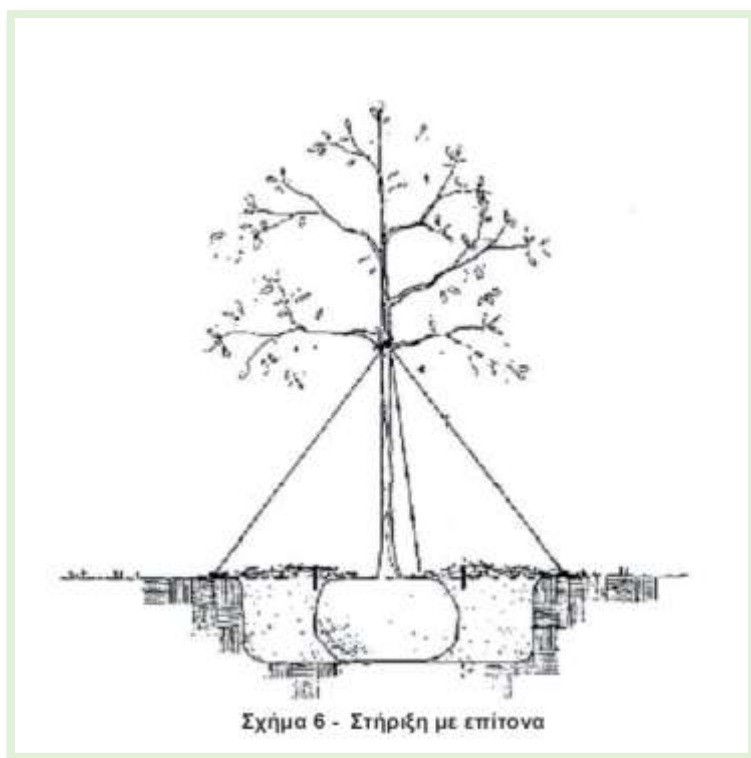
(ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022)

ν) Στήριξη με τέσσερις πασσάλους: Σχηματίζεται ένα τετράγωνο στο έδαφος διαστάσεων 0,40x0,40 ή 0,50x0,50 m, όπου το κέντρο του είναι η θέση του κορμού του δένδρου. Στις γωνίες του στερεώνονται 4 πάσσαλοι ύψους 0,50-1,50 m, οι οποίοι συνδέονται μεταξύ τους με σανίδες 75x25 mm. Κατόπιν τοποθετείται στην κορυφή, διαγώνια, ο ελαστικός δακτύλιος που συγκρατεί το δένδρο (Σχήμα 5). Το ύψος των πασσάλων ποικίλει κι εξαρτάται από το είδος και το ύψος του φυτού. Η τοποθέτησή τους πρέπει να γίνεται πολύ προσεχτικά για να μη προκληθούν τραυματισμοί στο ριζικό σύστημα των φυτών.

(ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022)

β) Στήριξη με επίτονα: Περιμετρικά του δένδρου πακτώνονται στο έδαφος τρεις πάσσαλοι, μήκους 0,50-0,70 m ή τοποθετούνται αγκύρια σε διάταξη ισοπλεύρου τριγώνου, σε απόσταση 50 cm τουλάχιστον εξωτερικά της μπάλας χώματος του δένδρου. Οι πάσσαλοι και τα αγκύρια πρέπει να τοποθετούνται υπό κλίση τέτοια ώστε τα επίτονα στήριξης να προσδένονται περίπου κάθετα επ' αυτών. Στη συνέχεια τοποθετείται ο ελαστικός δακτύλιος στον κορμό του δένδρου, σε στάθμη που εξαρτάται από το συνολικό ύψος του δένδρου, έτσι ώστε τα επίτονα να σχηματίζουν γωνία 45ο έως 60ο με τον κορμό (Σχήμα 6). Η πρόσδεση των αντηρίδων ξεκινά από τον ελαστικό δακτύλιο και καταλήγει στους πασσάλους ή τα αγκύρια. Η τάνυση πρέπει να γίνεται σταδιακά ελέγχοντας συνεχώς την κατακορυφότητα του δένδρου.

(ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022)

γ) Υπεδάφια στήριξη: i) Υπεδάφια στήριξη με χρήση γεωπλέγματος και συρματόσχοινου περίσφιξης. Αφού το δέντρο τοποθετηθεί κατακόρυφο μέσα στο λάκκο φύτευσης, τοποθετούνται πάνω στη ριζόμπαλα φύλλα οπλισμένου γεωπλέγματος, σύμφωνα με το Σχήμα 7. Στις γωνίες που σχηματίζουν τα φύλλα του γεωπλέγματος, σε ίσες αποστάσεις και όσο το δυνατόν πιο κοντά στη βάση της ριζόμπαλας, τοποθετούνται τρία αγκύρια

(ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022)

Ακολουθεί η βύθιση τριών (τουλάχιστον) κατακόρυφων μεταλλικών πασσάλων κατεύθυνσης, χειρωνακτικά είτε με μηχανικά μέσα, μέχρι να

φτάσει η θηλιά των συρματόσχοινων ή ιμάντων πρόσδεσης στη βάση της ριζόμπαλας, οπότε τα αγκύρια ασφαλιζονται («κλειδώνουν»). Η διαδικασία αυτή γίνεται με χρήση δυναμομέτρου προσαρμοσμένου στη θηλιά συγκράτησης των συρματόσχοινων ή ιμάντων. Η τάνυση των συρματόσχοινων ή ιμάντων γίνεται είτε χειρωνακτικά είτε με μηχανικά μέσα, αργά και σταθερά, μέχρι να δείξει το δυναμόμετρο: α) Ένδειξη 500 kg για δένδρα με διάμετρο κορμού 7-16 cm και ύψους $\leq 2,25$ m., β) Ένδειξη 1400 kg για δένδρα με διάμετρο κορμού 16-30 cm και ύψους 2,25-5,50 m. Μετά την ως άνω ασφάλιση των αγκυρίων τοποθετείται η καστάνια στο κέντρο ενός από τα φύλλα του γεωπλέγματος και το συρματόσχοινο τάνυσης περνάει διαδοχικά από τις 3 θηλιές και συνδέεται στο καρούλι της καστανίας. Η καστάνια περιστρέφεται με το μοχλό τάνυσης μέχρι να τεντωθεί το συρματόσχοινο καλά. Το τμήμα του συρματόσχοινου που περισσεύει αποκόπτεται.

ii) Υπεδάφια στήριξη με χρήση συρματόσχοινου ή ιμάντα πρόσδεσης: Ακολουθεί την ίδια φιλοσοφία με την προηγούμενη μέθοδο με τη διαφορά ότι απουσιάζει το γεώπλεγμα.

(6) Κριτήρια αποδοχής περαιωμένης εργασίας

Για την αποδοχή των εργασιών ως ολοκληρωμένων, σύμφωνα με τους όρους της παρούσας πρέπει να ελέγχονται τα ακόλουθα: α) Η σταθερότητα των πασσάλων που έχουν εμπευχθεί και η σωστή πρόσδεσή τους, προς αποφυγή τραυματισμού του κορμού, β) Η τάνυση των σχοινιών ή συρματόσχοινων ή των ιμάντων (κατά περίπτωση), γ) Η εφαρμογή ελαστικών δακτυλίων και συνδέσμων αποφυγής τραυματισμού του κορμού, δ) Η ορθή τοποθέτηση των πασσάλων ή συρματόσχοινων ή ιμάντων κ.λπ., σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρούσα, ε) Η εφαρμογή των τεχνικών προδιαγραφών των υλικών και της μεθόδου εγκατάστασης σύμφωνα με τα οριζόμενα στα συμβατικά τεύχη, και στ) Ο καθαρισμός των χώρων εκτέλεσης των εργασιών από πλεονάζοντα υλικά.

Εάν διαπιστωθούν μη συμμορφώσεις προς τα καθοριζόμενα στην παρούσα Τεχνική Προδιαγραφή, ο Ανάδοχος πρέπει να τις αποκαθιστά σύμφωνα με τις σχετικές οδηγίες της Αρμόδιας Αρχής με δικές του δαπάνες.

(7) Τρόπος επιμέτρησης

Οι εργασίες σταθεροποίησης/στήριξης των φυτών συνιστάται να επιμετρούνται ανά στηριζόμενο φυτό (τεμ.), ανάλογα με το μέγεθος του φυτού και την εφαρμοζόμενη μεθοδολογία: α) Στήριξη με έναν ή περισσότερους πασσάλους. β) Στήριξη μεγάλων δένδρων με επίτονα. γ) Υπόγεια στήριξη δένδρων με χρήση γεωπλέγματος και συρματόσχοινου ή ιμάντα περισφίξης. δ) Υπόγεια στήριξη δένδρων με συρματόσχοινου ή ιμάντες περισφίξης.

Στις ως άνω επιμετρούμενες εργασίες περιλαμβάνονται: α) Η διάθεση του απαιτούμενου προσωπικού, εξοπλισμού και μέσων για την εκτέλεση των εργασιών, σύμφωνα με την παρούσα Τεχνική Προδιαγραφή. Η προμήθεια και μεταφορά επί τόπου των απαιτούμενων υλικών στήριξης και πρόσδεσης και των πάσης φύσεως μικροϋλικών στερέωσης, σύσφιξης, προστασίας

κορμού κ.λπ., ανάλογα με την εφαρμοζόμενη μεθοδολογία σύμφωνα με την παρούσα Τεχνική Προδιαγραφή. β) Ο καθαρισμός των χώρων εκτέλεσης των εργασιών και η συλλογή και απομάκρυνση των υλικών, που έχουν προκύψει από τις εργασίες. γ) Ο έλεγχος καθ' όλη τη διάρκεια της εγκατάστασης και συντήρησης των φυτών (εάν προβλέπεται στη Μελέτη) της σταθερότητας, της ορθής τοποθέτησης και πρόσδεσης των πασσάλων, της τάνυσης των συρματόσχοινων, ιμάντων, υλικών πρόσδεσης καθώς και η αποκατάσταση των τυχόν παρουσιαζόμενων προβλημάτων στην υπέργεια ή υπεδάφια στήριξη.

(8) Ενιαία Τιμολόγια

Τα Ενιαία Τιμολόγια δεν καλύπτουν πλήρως τις εργασίες της παρούσας Τεχνικής Προδιαγραφής. Ο τρόπος επιμέτρησης πρέπει να καθορίζεται κατά περίπτωση στα Συμβατικά Τεύχη του Έργου.

(9) Όροι υγείας, ασφάλειας και προστασίας του περιβάλλοντος

α) Γενικά: Κατά την εκτέλεση των εργασιών θα τηρούνται οι κείμενες διατάξεις περί Μέτρων Ασφαλείας και Υγείας Εργαζομένων, οι δε εργαζόμενοι θα είναι εφοδιασμένοι με τα κατά περίπτωση απαιτούμενα Μέσα Ατομικής Προστασίας (ΜΑΠ). Θα τηρούνται επίσης αυστηρά τα καθοριζόμενα στα εγκεκριμένα ΣΑΥ/ΦΑΥ του Έργου, σύμφωνα με τις Υπουργικές Αποφάσεις ΓΓΔΕ/ΔΙΠΑΔ/οικ/889 (ΦΕΚ Β' 16/14.1.2003) και ΓΓΔΕ/ΔΙΠΑΔ/οικ/177 (ΦΕΚ Β' 266/14.1.2001). Οι αναφορές εξειδικευμένων απαιτήσεων ανά συγκεκριμένη εργασία είναι ενδεικτικές.

β) Μέτρα υγείας και ασφάλειας: Σε κάθε περίπτωση θα εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα στο Σχέδιο Ασφάλειας - Υγείας (ΣΑΥ) του έργου. Επισημαίνονται οι ακόλουθες ελάχιστες απαιτήσεις: Είναι υποχρεωτική η χρήση μέσων ατομικής προστασίας (ΜΑΠ) από όλους τους εργαζομένους, σύμφωνα με τις διατάξεις του πδ/τος 17/96 «Μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας και υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ» και τις σχετικές τροποποιήσεις του με το Προεδρικό Διάταγμα 159/99 καθώς και η συμμόρφωση προς την οδηγία 92/57/ΕΕ, που αναφέρεται στις «Ελάχιστες απαιτήσεις Υγείας και Ασφάλειας Προσωρινών και Κινητών Εργοταξίων» (όπως ενσωματώθηκε στην Ελληνική Νομοθεσία με το πδ/γμα 305/96).

7. Νομολογία

(1) ΔΠρΑθ 11579/2024 - Πτώση κλαδιών δέντρου σε όχημα - Αστική ευθύνη Δήμου

«Αριθμός Απόφασης 11579/2024
ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ 29ο ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ

[...] Επειδή, στο άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ ορίζεται ότι «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη

του γενικού συμφέροντος. ...». Περαιτέρω, στο άρθρο 106 του ίδιου νόμου ορίζεται ότι «Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων άρθρων εφαρμόζονται και για την ευθύνη των δήμων, των κοινοτήτων ή των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που βρίσκονται στην υπηρεσία τους.». Κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, ευθύνη του Δημοσίου ή Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) ή ν.δδ προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνον από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από τη μη νόμιμη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων του Δημοσίου ή νηδδ ή από παραλείψεις οφειλόμενων νόμιμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις συνάπτονται με την οργάνωση και λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών ή των υπηρεσιών του νηδδ και δε συνάπτονται με την ιδιωτική διαχείριση του Δημοσίου ή του νηδδ, ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα οργάνου που ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων (ΑΕΔ 5/1995) . Εξάλλου, υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου ή νηδδ, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου των νομικών αυτών προσώπων παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κειμένη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης (ΣτΕ 2669/2015, 4133/2011 7μ., 1019/2008, 2741/2007, 2796/2006 7μ.). Απαραίτητη, πάντως, προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενεργείας ή παράλειψης υλικής ενεργείας του δημοσίου οργάνου και της επελθούσης ζημίας. Αιτιώδης δε σύνδεσμος υπάρχει, όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή η παράλειψη είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων να επιφέρει τη ζημία (ΣτΕ 2447, 675/2021, 1580/2018, 332/2009 7μ.). Ζημία που προκαλείται από απρόοπτο, τυχαίο ή έκτακτο περιστατικό δε συνδέεται αιτιωδώς με την αποδιδόμενη στο εναγόμενο παράνομη πράξη ή παράλειψη (ΣτΕ 579/2023, 80/2023, 2441/2022, 1965/2021 7μ., 2776/2016, 4410/2015, 3124/2011, 2172/2007) . Εξάλλου, κάθε γεγονός, το οποίο στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι αιφνίδιο και απρόβλεπτο και δεν μπορεί να αποτραπεί με μέτρα άκρας επιμέλειας και σύνεσης, εμπίπτει στην έννοια της ανωτέρας βίας (ΣτΕ 579/2023, 80/2023, 2441/2022, 1965/2021 7μ., 160/2020, 2383/2018, πρβλ. ΑΠ 342/1981 Ολ, 171/2013). Τούτου παρέπεται ότι στην αγωγή που στηρίζεται στα άρθρα 105 και 106 του Εισ. ΝΑΚ η ανωτέρα βία αποτελεί απαλλακτικό από την αντικειμενική ευθύνη του Δημοσίου ή του νηδδ λόγο, που διακόπτει τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης των οργάνων του κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας και της ζημίας, και όχι απαλλακτικό λόγο που αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης ή παράλειψης των οργάνων του (βλ. ΣτΕ 579/2023, 80/2023, 2441/2022, 1965/2021 7μ., πρβλ. ΑΠ 755/2009, καθώς και ΑΠ 599/2018 και 513/2006). Περαιτέρω, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των ως άνω διατάξεων, το Δημόσιο ή το νηδ.δ. υποχρεούται να αποκαταστήσει κάθε θετική ή αποθετική ζημία (άρθρα 297 και 298 ΑΚ , βλ. ΣτΕ 2384/2021, 2693/2020, 757/2019 7μ. , 1369/2018 7μ. κ.ά.). Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 932 του Α.Κ. , το οποίο εφαρμόζεται και στην περίπτωση των άρθρων 105 και 106 του Εισ.ΝΑ.Κ, επί αδικοπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης (βλ. ΣτΕ 252/2020, 2917/2019, 484/2018, 877/2013 7μ., 1462/2013, 3713/2010, 1229/2010).

Επειδή, τέλος, το άρθρο 5 παρ. 2 του ν. 998/1979 (Α' 289), όπως ισχύει μετά την τροποποίηση της παραγράφου αυτής με το άρθρο 1 παρ. 4 του ν. 3208/2003 (Α' 303), ορίζει ότι «Η μέριμνα δια την ανάπτυξιν, βελτίωσιν, αναδάσωσιν και προστασίαν των πάρκων, αλσών και των εντός των πόλεων ή οικιστικών περιοχών δενδροστοιχιών ανήκει εις τους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως ...». Περαιτέρω, το άρθρο 75 του, κυρωθέντος με το άρθρο πρώτο του ν. 3463/2006 (Α' 114), Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων προβλέπει τα εξής: «Ι. Οι δημοτικές και οι κοινοτικές αρχές διευθύνουν και ρυθμίζουν όλες τις τοπικές υποθέσεις, σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της εγγύτητας, με στόχο την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση των συμφερόντων και της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας. Οι αρμοδιότητες των Δήμων και Κοινοτήτων αφορούν, κυρίως, τους τομείς: α) Ανάπτυξης, στον οποίο περιλαμβάνεται, ιδίως: ... 13. Η εκμετάλλευση δημοτικών και κοινοτικών δασών ... β) Περιβάλλοντος, στον οποίο περιλαμβάνεται, ιδίως: ... 4. Η καθαριότητα όλων των κοινοχρήστων χώρων της εδαφικής τους περιφέρειας ... γ) Ποιότητας Ζωής και Εύρυθμης Λειτουργίας των Πόλεων και των Οικισμών, στον οποίο περιλαμβάνεται, ιδίως: 1. Η εξασφάλιση και διαρκής βελτίωση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στις πόλεις και τα χωριά, όπως... η δημιουργία χώρων πρασίνου, χώρων αναψυχής, πλατειών και λοιπών υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων ... 11. Η μέριμνα και η λήψη μέτρων για την προστασία της ζωής και της περιουσίας των κατοίκων ...», στο δε 79 του ίδιου Κώδικα ορίζονται τα ακόλουθα: «1. Οι δημοτικές και κοινοτικές αρχές ρυθμίζουν θέματα της αρμοδιότητάς τους εκδίδοντας τοπικές κανονιστικές αποφάσεις, στο πλαίσιο της κείμενης νομοθεσίας, με τις οποίες: α) Θέτουν κανόνες: ... α3. [όπως η υποπερίπτωση αυτή τροποποιήθηκε με το άρθρο 11 παρ. 2 του ν. 4674/2020 (Α' 53)] Για την τήρηση της καθαριότητας σε κοινόχρηστους ... υπαίθριους χώρους της εδαφικής τους περιφέρειας ... δ) Καθορίζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις: δ1. ... δ2. Για τη χρήση των αλσών και των κήπων, των πλατειών, των παιδικών χαρών και των λοιπών κοινόχρηστων χώρων ...». Από τον συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων συνάγεται ότι οι δήμοι είναι αρμόδιοι, μεταξύ άλλων, για τη συντήρηση, επίβλεψη και ασφαλή χρήση από τους πολίτες των κοινόχρηστων χώρων πρασίνου (δημοτικών πάρκων, κήπων, αλσών, δενδροστοιχιών κ.λπ.) που βρίσκονται εντός των διοικητικών τους ορίων (πρβλ. ΣτΕ 1525/2023, 4331/2000, ΔΕφΘεσ 204/2021, ΔΕφΑθ 1146/2020, ΔΕφΠειρ 855/2020 κ.ά.). Ειδικότερα, επιβάλλεται στους δήμους ρητή υποχρέωση να προβαίνουν σε κάθε αναγκαία ενέργεια και να λαμβάνουν προληπτικώς όλα τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν την πτώση των δέντρων που είναι φυτεμένα σε κοινόχρηστους χώρους ή των κλαδιών τους, προκειμένου να διασφαλίζεται η ασφαλής και ακίνδυνη κίνηση πεζών και οχημάτων και η στάθμευση των τελευταίων στις παρακείμενες δημοτικές οδούς (πρβλ. ΣτΕ 1525/2023, ΔΕφΘεσ 204/2021, ΔΕφΑθ 1146/2020, 1787/2019). Επομένως, σε περίπτωση παράλειψης από τα αρμόδια όργανα του οικείου δήμου της ανωτέρω υποχρέωσης (επίβλεψης και συντήρησης των χώρων πρασίνου και των δέντρων που έχουν φυτευτεί σε αυτούς κ.λπ.), δημιουργείται ευθύνη αυτού και αντίστοιχη αξίωση των πολιτών για αποζημίωση, βάσει των άρθρων 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, εφόσον, βεβαίως, συντρέχουν και οι λοιπές προς τούτο προϋποθέσεις του νόμου και δη η του αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της ως άνω παράλειψης και της επελθούσας ζημίας (πρβλ. ΔΕφΑθ 1146/2020, 1787/2019, ΔΕφΠειρ 855/2020).

Επειδή, κατά τα ιστορούμενα στην αγωγή, στις 24 Ιανουαρίου 2022 το με αριθμό κυκλοφορίας ... αυτοκίνητο της δεύτερης ενάγουσας, μάρκας ... τύπου ... κυλινδρισμού 1248 c.c. και έτους πρώτης κυκλοφορίας 2013, ήταν σταθμευμένο επί της οδού ... (πλησίον της διασταύρωσης με την οδό....) στην ... Αττικής, ενώ

επικρατούσαν ισχυρές χιονοπτώσεις, εξαιτίας των οποίων αποκόπηκε κύριος κλάδος παρακείμενου δένδρου (πεύκου), διαμέτρου 35 εκ. , λόγω του βάρους του χιονιού που έφερε, και κατέπεσε επί του εν λόγω αυτοκινήτου, με αποτέλεσμα να προκληθούν υλικές ζημιές στον ουρανό, στη θύρα του πορτ - μπαγκάζ και στην μπαγκαζιέρα οροφής. Για την αποκατάσταση των ζημιών αυτών απαιτήθηκε το συνολικό ποσό των 4.730,39 ευρώ (αγορά ανταλλακτικών 1.903,19 ευρώ, εργασίες φανοποιίας 1.652,92 ευρώ και εργασίες βαφής 1.174,28 ευρώ), εκ του οποίου ποσό 4.530,39 κατέβαλε η ενάγουσα ασφαλιστική εταιρεία στη δεύτερη ενάγουσα, δυνάμει του .../13.8.2021 ασφαλιστήριου συμβολαίου, με ισχύ από 19.8.2021 έως 19.2.2022. Με την υπό κρίση αγωγή, όπως αυτή αναπτύσσεται με το νομίμως κατατεθέν υπόμνημα, οι ενάγουσες ισχυρίζονται ότι οι υλικές ζημιές στο ανωτέρω όχημα οφείλονται σε παράνομη συμπεριφορά των οργάνων του εναγόμενου Δήμου. Ειδικότερα, οι ενάγουσες υποστηρίζουν ότι τα αρμόδια όργανα του εναγόμενου παρέλειψαν παρανόμως να προβούν σε έλεγχο της κατάστασης των δέντρων της ως άνω οδού και δεν έλαβαν τα απαραίτητα προληπτικά μέτρα, προκειμένου να αποτρέψουν την πτώση των κλαδιών του συγκεκριμένου δέντρου, ως όφειλαν να πράξουν, δεδομένου ότι τα ακραία καιρικά φαινόμενα είναι πλέον συνήθη, λόγω της κλιματικής αλλαγής, και το αμέσως προηγούμενο έτος είχαν σημειωθεί ισχυρές χιονοπτώσεις στην Αττική με αποτέλεσμα την εκρίζωση χιλιάδων δέντρων και την αποκόλληση κλαδιών που προκάλεσαν ζημιές σε αυτοκίνητα, οικίες και δίκτυα της ΔΕΗ. Για τους λόγους αυτούς, η ενάγουσα ασφαλιστική εταιρεία ζητεί να της καταβάλει ο εναγόμενος το ποσό των 4.530,39 ευρώ, ως αποζημίωση για τις ως άνω προκληθείσες υλικές ζημιές. Περαιτέρω, η δεύτερη ενάγουσα ισχυρίζεται ότι το ως άνω αυτοκίνητό της, ήταν σε άριστη κατάσταση και η αξία του, η οποία κατά τον χρόνο του ατυχήματος ανερχόταν τουλάχιστον στο ποσό των 6.000 ευρώ, απομειώθηκε, εξαιτίας του συμβάντος, τουλάχιστον κατά ποσοστό 5%, δηλαδή κατά το ποσό των 300 ευρώ, δεδομένου ότι είναι εμφανή τα ίχνη των επισκευών, καθώς και η διαφορά στον χρωματισμό, στοιχεία τα οποία είναι εύκολα αντιληπτά, ενώ μετά από κάθε ζημία μειώνεται η λειτουργική αντοχή και η ευστάθεια του οχήματος, το γεγονός δε της εμπλοκής του σε ατύχημα φαίνεται στα αρχεία της Υπηρεσίας Στατιστικής Ασφαλιστικών Εταιρειών Ελλάδας (ΥΣΑΕ). Τέλος, η δεύτερη ενάγουσα υποστηρίζει ότι, λόγω της μείωσης της αξίας του οχήματός της και της εν γένει ταλαιπωρίας που υπέστη εξαιτίας των ζημιών του οχήματός της, προκλήθηκε σε αυτήν και ηθική βλάβη, για τη χρηματική ικανοποίηση της οποίας ζητεί το ποσό των 300 ευρώ. Συνολικά δε η δεύτερη ενάγουσα ζητεί το ποσό των 800 ευρώ (300 ευρώ μείωση αξίας οχήματος, 200 ευρώ ποσό απαλλαγής και 300 ευρώ ηθική βλάβη) για τις ως άνω αιτίες. Τα ανωτέρω ποσά οι ενάγουσες ζητούν να τους καταβληθούν νομιμοτόκως, από την επίδοση της αγωγής και έως την εξόφληση, καθώς και να κηρυχθεί προσωρινώς εκτελεστή η απόφαση που θα εκδοθεί.

Επειδή, προς απόδειξη των ισχυρισμών τους, οι ενάγουσες επικαλούνται και προσκομίζουν τα εξής: α) το προαναφερθέν .../13.8.2021 πολυασφαλιστήριο συμβόλαιο κλάδου αυτοκινήτων του με αριθμό κυκλοφορίας ... ΙΧΕ αυτοκινήτου μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης ενάγουσας, ισχύος από 19.8.2021 έως 19.2.2022, σύμφωνα με το οποίο καλύπτονται, μεταξύ άλλων, και ζημιές από φυσικά φαινόμενα έως το ποσό των 6.000 ευρώ, με ποσό απαλλαγής 200 ευρώ, β) την άδεια κυκλοφορίας του επίδικου οχήματος, γ) τη δήλωση ατυχήματος της δεύτερης ενάγουσας προς την ενάγουσα ασφαλιστική εταιρεία, στην οποία δηλώνεται ως ημερομηνία του συμβάντος η 24η.1.2022 και ως διεύθυνση η συμβολή των οδών ... και .... στην .... Αττικής, ως προς τις συνθήκες δε υπό τις οποίες φέρεται ότι έλαβε χώρα το επίδικο συμβάν αναφέρονται τα εξής: «ΕΙΧΑ ΣΤΑΘΜΕΥΣΕΙ ΤΟ ΟΧΗΜΑ ΜΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ... ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΠΡΩΙ ΛΟΓΩ

ΤΗΣ ΕΝΤΟΝΗΣ ΧΙΟΝΟΠΤΩΣΗΣ ΚΑΙ ΘΥΕΛΛΑΣ ΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΕ ΚΥΡΙΩΣ ΤΗ ΝΥΧΤΑ, ΒΡΗΚΑ ΕΝΑ ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΔΕΝΤΡΟ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΜΟΥ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΕΧΕΙ ΠΡΟΚΑΛΕΣΕΙ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΕΣ ΖΗΜΙΕΣ», δ) το με αριθμό πρωτοκόλλου ... αντίγραφο ημερήσιου δελτίου οχήματος της 26ης.1.2022 του Αστυνομικού Τμήματος ... στο οποίο αναφέρεται ότι στις 13:35 όχημα της αστυνομίας μετέβη στην... και ... κατόπιν κλήσης της δεύτερης ενάγουσας, όπου τα αστυνομικά όργανα διαπίστωσαν πτώση μεγάλου κλαδιού δέντρου στο όχημα της δεύτερης ενάγουσας, από το οποίο είχαν προκληθεί φθορές στον ουρανό, στη θύρα του πορτ - μπαγκάζ και στην μπαγκαζιέρα οροφής, ε) τη με κωδικό ... ηλεκτρονική αίτηση της δεύτερης ενάγουσας για τη χορήγηση πιστοποιητικού καιρικών συνθηκών, στ) το με αριθμό πρωτοκόλλου .../28.1.2022 πιστοποιητικό της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας (ΕΜΥ), στο οποίο αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι στην ευρύτερη περιοχή της Περιφερειακής Ενότητας Κεντρικού Τομέα Αθηνών, στην οποία περιλαμβάνεται ο εναγόμενος Δήμος, στις 24 και 25.1.2022 εκδηλώθηκαν χιονοπτώσεις παροδικά πυκνές και πρόσκαιρες καταιγίδες που κατά τόπους συνοδεύονταν από χαλαζόπτωση, καθώς και ότι οι θερμοκρασιακές συνθήκες ήταν ευνοϊκές για τον σχηματισμό πάγου, ζ) την από Απριλίου 2011 φωτογραφία από τη Google της οδού ... στην οποία εμφανίζεται, μεταξύ άλλων, ένα ευμέγεθες πεύκο, με μεγάλα και χοντρά κλαδιά, το οποίο βρίσκεται πλησίον της συμβολής της οδού αυτής με έτερη οδό, η) 12 φωτογραφίες, στις οποίες εμφανίζεται το επίδικο όχημα, σταθμευμένο στην οδό ... κάτω από το προαναφερθέν πεύκο, επί και γύρω από το όχημα, το οποίο φέρει μπαγκαζιέρα οροφής, υπάρχει μεγάλος όγκος χιονιού, ενώ επί της μπαγκαζιέρας και του πίσω τμήματος του οχήματος έχει καταπέσει ένα μεγάλο και χοντρό κλαδί πεύκου, το οποίο φέρει πολλαπλά μικρότερα κλαδιά, θ) το από 2.2.2022 έγγραφο υπολογισμού του κόστους επισκευής του με αριθμό κυκλοφορίας ... αυτοκινήτου κατά το σύστημα DAT (αυτοματοποιημένη ηλεκτρονική εκτίμηση) του πραγματοποιώμενα ... για λογαριασμό της πρώτης ενάγουσας, με συνημμένες φωτογραφίες του εν λόγω οχήματος, στις οποίες διακρίνονται εκδορές και βαθουλώματα σε διάφορα σημεία του οχήματος, ιδίως στο οπίσθιο τμήμα της οροφής του, στην πόρτα του πορτ - μπαγκάζ, καθώς και η σπασμένη μπαγκαζιέρα οροφής, σύμφωνα με το οποίο (έγγραφο) το κόστος επισκευής υπολογίζεται στο συνολικό ποσό των 6.214,71 ευρώ [3.764,85 ευρώ για ανταλλακτικά (ΟΡΟΦΗ, ΣΕΤ ΣΥΓΚΟΛΛΗΣΗΣ ΑΜΑΞΩΜΑ ΛΑΜΑΡΙΝΕΣ, ΣΕΤ ΣΥΓΚΟΛΛΗΣΗΣ ΤΜΗΜΑ ΑΜΑΞΩΜΑΤΟΣ, ΚΟΛΛΑ ΕΜΠΡΟΣ ΠΑΡΜΠΡΙΖ (310 ML), ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΟΡΟΦΗΣ ΔΕΞ.ΕΠ.ΕΞ, ΔΟΚΙΔΑ ΟΡΟΦΗΣ ΠΙΣΩ, ΠΙΣΩ ΠΟΡΤΑ (ΕΚΤΕΛΕΣΗ: 5ΘΥΡΟ), ΣΕΤ ΣΥΓΚΟΛΛΗΣΗΣ ΠΙΣΩ ΠΑΡΜΠΡΙΖ, ΟΡΟΦΗ/ΠΙΣΩ ΑΕΡΟΤΟΜΗ, ΣΕΤ ΣΥΓΚΟΛΛΗΣΗΣ ΠΙΣΩ ΑΕΡΟΤΟΜΗ (GL 05), ΠΑΞΙΜΑΔΙ ΣΤΕΡ. ΠΙΣΩ ΠΑΡΜΠΡΙΖ, ΛΑΣΤΙΧΟ ΤΕΡΜΑΤΙΣΜΟΥ ΕΜΠΡΟΣ ΜΕΡΟΣ/ΠΙΣΩ ΠΑΡΜΠΡΙΖ, ΠΙΣΩ ΦΩΣ ΔΕΞ. ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΛΥΧΝΙΑ ΦΡΕΝΩΝ), 894 ευρώ για αμοιβή εργασίας (ΑΝΤΙΚ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΛΑΜΑΡΙΝΑ ΟΡΟΦΗΣ, ΑΝΤΙΚ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΟΡΟΦΗΣ ΔΕΞ. (ΣΥΝΘΕΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ), ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ/ΣΕ ΟΧΗΜΑ ΜΕ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΕΡΟΣΑΚΟΥ ΚΕΦΑΛΗΣ (ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΠΛΕΥΡΑ ΟΧ. ΔΕΞΙΑ), ΑΝΤΙΚ. ΔΟΚΙΔΑ ΟΡΟΦΗΣ (ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ), ΕΞ/ΤΟΠ/ΑΝΤΙΚ. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΦΤΕΡΟ ΠΙΣΩ ΑΡΙΣΤ. , ΑΝΤΙΚ. ΚΑΛΥΜΜΑ ΘΟΛΟΥ ΤΡΟΧΟΥ ΠΙΣΩ ΔΕΞ. (ΣΥΝΘΕΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ), ΑΝΤΙΚ. ΠΙΣΩ ΠΟΡΤΑ/ΚΑΠΟ (ΑΠΟΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΗΜΕΝΟ), ΕΞ/ΤΟΠ/ΑΝΤΙΚ. ΠΙΣΩ ΦΩΣ ΑΡΙΣΤ., ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΡΟΦΗΣ ΠΙΣΩ, ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΡΑΜΦΟΣ ΠΙΣΩ ΔΕΞ., ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΦΤΕΡΟ ΠΙΣΩ ΑΡΙΣΤ., ... ΔΕΞ., ΜΠΑΓΑΖΙΕΡΑ ΟΡΟΦΗΣ) και 729,50 ευρώ για βαφή (ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΒΑΦΗ, ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΒΑΦΗ ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΓΙΑ ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΜΕΡΗ, ΟΡΟΦΗ ΟΧΗΜΑΤΟΣ, ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΡΟΦΗΣ ΠΛΑΪΝΟΣ ΔΕΞ., ΡΑΜΦΟΣ ΠΙΣΩ ΔΕΞ., ΦΤΕΡΟ ΠΙΣΩ ΑΡΙΣΤ., ΦΤΕΡΟ ΠΙΣΩ ΔΕΞ., ΠΙΣΩ ΠΟΡΤΑ, ΑΕΡΟΤΟΜΗ ΠΙΣΩ ΠΟΡΤΑ) συν 1.202,85 ευρώ ΦΠΑ], η κατάσταση του οχήματος πριν το ατύχημα χαρακτηρίζεται μέτρια και η ενδεικτική εμπορική αξία του

προσδιορίζεται στα 7.000 ευρώ, ι) παραστατικά αγοράς ανταλλακτικών και παροχής υπηρεσιών για την αποκατάσταση του οχήματος (στο όνομα της δεύτερης ενάγουσας) και ειδικότερα: ι) την από 08.03.2022 αναλυτική κατάσταση παραληφθέντων ειδών και την από 08.03.2022 απόδειξη αγοράς από την εταιρεία ... ενός φανού πίσω 5Π δεξιά, ενός φανού πίσω 5Π αριστερά και παμπρίζ εμπρός, συνολικού ποσού 302,68 ευρώ, ii) το από 8.3.2022 αποδεικτικό αγοράς από την εταιρεία ... ενός φύλλου ουρανού (λαμαρίνα) μεταχειρισμένου .../2013, αξίας 496 ευρώ, iii) το από 10.3.2022 αποδεικτικό αγοράς από την εταιρεία ... μίας πόρτας μπαγκάζ μεταχειρισμένης και δύο μεντεσέδων μπαγκάζ μεταχειρισμένου .../2013, συνολικού ποσού 384,40 ευρώ, iv) το από 10.3.2022 αποδεικτικό αγοράς από την εταιρεία ... μίας φάσας (νεροχύτης ουρανού) δεξιάς, μίας φάσας (νεροχύτης ουρανού) αριστερής και μίας ταπετσαρίας εσωτερικής ουρανού .../2013, συνολικού ποσού 248 ευρώ, v) την από 21.2.2022 κατάσταση ειδών και την από 21.2.2022 απόδειξη αγοράς από την εταιρεία ... μίας μπαγκαζιέρας οροφής ... και διάφορων συνοδευτικών αυτής (άκρα ποδιά για μπάρες, άκρα για μπάρες οροφής, στάνταρ πόδι μεναβό για μπάρες, εμπρόσθια βάση μπαγκαζιέρας οροφής αλουμινίου 112 cm και οπίσθια βάση μπαγκαζιέρας οροφής αλουμινίου juza), συνολικού ποσού 472,11 ευρώ, και vi) το από 11.3.2022 έγγραφο περιγραφής εργασιών και τις από 3.3.2022 και 11.3.2022 αποδείξεις της εταιρείας ... για παρασχεθείσες εργασίες φανοποιείας και βαφής, συνολικού ποσού 2.827,20 ευρώ, ια) το από 31.1.2022 συμφωνητικό εκχώρησης απαίτησης, με το οποίο η δεύτερη ενάγουσα εκχώρησε στην εταιρεία ... την απαίτησή της κατά της πρώτης ενάγουσας για καταβολή της οφειλόμενης ασφαλιστικής αποζημίωσης, ιβ) την από 24.3.2022 απόδειξη πληρωμής και το από 15.3.2022 έντυπο πληρωμής αποζημίωσης κλάδου αυτοκινήτων, από τα οποία προκύπτει ότι η πρώτη ενάγουσα κατέβαλε στην εταιρεία .... ως εκπρόσωπο της δεύτερης ενάγουσας, το ποσό των 4.530,39 ευρώ, αφού αφαιρέθηκε το ποσό των 200 ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στην προβλεπόμενη στο ασφαλιστικό συμβόλαιο απαλλαγή, για την πλήρη ικανοποίηση των αξιώσεων της δεύτερης ενάγουσας έναντι της πρώτης, κατόπιν των υλικών ζημιών που υπέστη το όχημά της στις 24.0.2022, και ιγ) τη .../19.04.2022 έκθεση της Δικαστικής Επιμελήτριας της Περιφέρειας του Εφετείου Αθηνών, ... , περί επίδοσης της κρινόμενης αγωγής στον εναγόμενο.

Επειδή, εξάλλου, ο εναγόμενος Δήμος, με τη με αριθμό πρωτοκόλλου .../27.3.2024 έκθεση απόψεών του, ζητεί την απόρριψη της κρινόμενης αγωγής, διότι δε στοιχειοθετείται παράνομη συμπεριφορά του Δήμου, η οποία προκάλεσε στο επίδικο αυτοκίνητο τη ζημία που επικαλούνται οι ενάγουσες, καθώς δε διαπιστώθηκε από τα αρμόδια όργανα του Δήμου το επίδικο συμβάν, ενώ αίτημα για κλάδεμα του συγκεκριμένου δέντρου είχε υποβληθεί το 2018, οπότε η αρμόδια Υπηρεσία πραγματοποίησε παρέμβαση κλαδέματος αυτού το 1ο τρίμηνο του 2018 και, συνεπώς, η συντήρηση του επίμαχου δέντρου ήταν άμεση και επιστημονικά άρτια και, περαιτέρω, το δέντρο μπορεί να είχε υποστεί φθορά μη ορατή ή ακόμα να ήταν μεν υγιές, αλλά λόγω ειδικών καιρικών συνθηκών να αποκόπηκαν τα επίμαχα κλαδιά. Τέλος, ο εναγόμενος υποστηρίζει ότι οι συνθήκες υπό τις οποίες επήλθε το ζημιογόνο γεγονός ήταν εκτός των δυνατών προβλέψεων του μέσου συνετού ανθρώπου, δεδομένης της πρωτοφανούς κακοκαιρίας και χιονόπτωσης που έλαβε χώρα στις 24 και 25 Ιανουαρίου του έτους 2022. Προς απόδειξη των ισχυρισμών του ο εναγόμενος προσκομίζει έγγραφα, από τα οποία προκύπτει ότι το πρώτο τρίμηνο του 2018 εκτελέσθηκαν έργα κλαδέματος του επίδικου πεύκου επί της οδού ...

Επειδή, με τα δεδομένα αυτά και σύμφωνα με τις διατάξεις που παρατίθενται, όπως αυτές ερμηνεύτηκαν, στη μείζονα σκέψη της παρούσας, το Δικαστήριο

λαμβάνει, κατ' αρχάς, υπόψη ότι οι δήμοι υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ομαλή και ασφαλή κίνηση των ατόμων και των οχημάτων στις περιοχές ευθύνης τους, προς τον σκοπό αυτό οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα, πρόσφορα και αναγκαία μέτρα, στα οποία περιλαμβάνεται και η φροντίδα των δέντρων και των κλαδιών τους, τα οποία δύνανται να καταπέσουν σε διερχόμενα ή σταθμευμένα οχήματα και πεζούς. Περαιτέρω, είναι κοινώς γνωστό ότι η Ελλάδα και ιδίως η περιοχή της Αττικής επλήγη το χρονικό διάστημα από 23.1 έως 26.1.2022 από την κακοκαιρία «Ελπίδα», η οποία συνοδεύτηκε από σφοδρές και πυκνές χιονοπτώσεις εντός του λεκανοπεδίου Αττικής, όπως τούτο επιβεβαιώνεται και από το προσκομισθέν πιστοποιητικό της ΕΜΥ, προκαλώντας πληθώρα προβλημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, στην προκείμενη περίπτωση, προκύπτει ότι στην ... Αττικής και επί της οδού ... πλησίον της διασταύρωσής της με την οδό ... φυόταν ευμέγεθες πεύκο, με χοντρά κλαδιά, εξαιτίας δε της μεγάλης ποσότητας χιονιού και του εξ αυτής βάρους του το δέντρο έσπασε, με αποτέλεσμα ένας κλάδος μεγάλου μήκους και διαμέτρου να καταπέσει επί του οχήματος με αριθμό κυκλοφορίας ... ιδιοκτησίας της δεύτερης ενάγουσας, το οποίο ήταν σταθμευμένο επί του οδοστρώματος στο ανωτέρω σημείο, όπως τούτο διαπιστώθηκε και από τα αρμόδια αστυνομικά όργανα που κλήθηκαν και προσήλθαν στο σημείο. Από τα προσκομισθέντα στοιχεία δεν προκύπτει ότι ο εναγόμενος Δήμος είχε λάβει οποιοδήποτε μέτρο, ενόψει και της επερχόμενης κακοκαιρίας, προκειμένου να αποφευχθεί το ως άνω γεγονός, οι εκτελεσθείσες δε εργασίες κλαδέματος του δέντρου αυτού το πρώτο τρίμηνο του 2018 είναι όλως ανεπίκαιρες. Εξάλλου, η απόσπαση ακόμη και ολόκληρων δέντρων, ιδίως σε περίπτωση κακοκαιρίας, δεν μπορεί να θεωρηθεί απρόβλεπτο και αναπόφευκτο γεγονός, αλλά πιθανό, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και δυνάμενο να αποφευχθεί με την καταβολή της επιμέλειας του μέσου συνετού ανθρώπου (συντήρηση ή κοπή του δέντρου ή κλαδιών αυτού) (πρβλ. ΣΤΕ 3098/2015, ΔΕφΘεσ 441/2024, ΔΕφΤρ 40/2022, ΔΕφΑθ 2337/2010, 1007/2008). Συνεπώς, οι ακραίες καιρικές συνθήκες που επικράτησαν την ημέρα του συμβάντος δεν κρίνονται φαινόμενο απρόβλεπτο και αναπόφευκτο, που μπορεί να αποτελέσει ανωτέρα βία και να διασπάσει τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της ζημίας και της πλημμελούς άσκησης των καθηκόντων του Δήμου για τη συντήρηση του εν λόγω δέντρου, όσα δε αντίθετα υποστηρίζει ο εναγόμενος πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα. Κατόπιν τούτων, οι υλικές ζημιές που προκλήθηκαν στο όχημα της δεύτερης ενάγουσας συνδέονται αιτιωδώς με την πτώση του δέντρου, οφειλόμενη αποκλειστικώς στην ανωτέρω παράνομη συμπεριφορά των οργάνων του εναγόμενου που, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, παρέλειψαν να λάβουν τα ενδεικνυόμενα από τις περιστάσεις μέτρα για τη συντήρηση και τη φροντίδα του, προκειμένου να διασφαλιστεί, μεταξύ άλλων, η ασφαλής και ακίνδυνη στάθμευση των οχημάτων, για τον λόγο δε αυτό οφείλει, κατ' αρχήν, να καταβάλει αποζημίωση, κατ' άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, για την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν στο όχημα αυτό. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο, λαμβάνει υπόψη ότι το επίδικο όχημα ήταν ασφαλισμένο και για φυσικές καταστροφές, κατά τον κρίσιμο χρόνο, στην ενάγουσα ασφαλιστική εταιρεία, από την πτώση δε μέρους του προαναφερθέντος πεύκου προκλήθηκαν σε αυτό εκτεταμένες ζημιές, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στην προαναφερθείσα έκθεση του πραγματογνώμονα ... η οποία συντάχθηκε πριν και ανεξάρτητα από την παρούσα δίκη, στο πλαίσιο προσδιορισμού της έκτασης της ευθύνης της πρώτης ενάγουσας εταιρείας έναντι της δεύτερης ενάγουσας. Για την αποκατάσταση των ζημιών αυτών, η πρώτη ενάγουσα υποχρεώθηκε να καταβάλει στην εταιρεία ... στην οποία η δεύτερη ενάγουσα εκχώρησε τη σχετική απαίτησή της έναντι της πρώτης, το ποσό των 4.530,39 ευρώ. Συνεπώς, το

Δικαστήριο κρίνει ότι ο εναγόμενος Δήμος οφείλει να καταβάλει το ανωτέρω ποσό στην πρώτη ενάγουσα εταιρεία. Περαιτέρω, για την ίδια ως άνω αιτία ο εναγόμενος Δήμος οφείλει να καταβάλει στη δεύτερη ενάγουσα το ποσό των 200 ευρώ, το οποίο δεν έλαβε από την πρώτη ενάγουσα, λόγω της πρόβλεψης ισόποσης απαλλαγής της εταιρείας, βάσει του ασφαλιστήριου συμβολαίου. Ωστόσο, το αίτημα της δεύτερης ενάγουσας για καταβολή ποσού 300 ευρώ, λόγω της επικαλούμενης μείωσης της αξίας του οχήματός της, πρέπει να απορριφθεί ως αναπόδεικτο. Τούτο, διότι στην προαναφερθείσα έκθεση πραγματογνωμοσύνης γίνεται μεν εκτίμηση της αξίας του οχήματος προ του ατυχήματος, ωστόσο, ουδεμία εκτίμηση γίνεται, ούτε οποιοδήποτε άλλο στοιχείο προσκομίζεται, ώστε να είναι δυνατή η εκτίμηση το πρώτον από το Δικαστήριο της τυχόν επελθούσας μείωσης της αξίας του. Τέλος, δεδομένων του είδους και της έκτασης των ζημιών που προκλήθηκαν στο αυτοκίνητο της δεύτερης ενάγουσας από την πτώση του επίμαχου δέντρου, των συνθηκών υπό τις οποίες επήλθαν αυτές, ήτοι με αποκλειστική υπαιτιότητα των οργάνων του εναγόμενου Δήμου, της στενοχωρίας και της ταλαιπωρίας αυτής, λόγω των ζημιών στο αυτοκίνητό της, αλλά και του γεγονότος ότι δεν προκλήθηκαν σωματικές βλάβες σε αυτήν από το ένδικο ατύχημα, το Δικαστήριο κρίνει ότι συντρέχει λόγος επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, κατ' άρθρο 932 ΑΚ, την οποία καθορίζει στο ποσό των 200 ευρώ, που κρίνεται δίκαιο, εύλογο και ανάλογο για τη συγκεκριμένη περίπτωση, κατά μερική αποδοχή του σχετικού αιτήματος της κρινόμενης αγωγής.

Επειδή, κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, η αγωγή πρέπει να γίνει δεκτή ως προς την πρώτη ενάγουσα και να υποχρεωθεί ο εναγόμενος Δήμος να της καταβάλει το ποσό των 4.530,39 ευρώ, νομιμοτόκως, με το εκάστοτε ισχύον, σύμφωνα με το άρθρο 45 παρ. 1 του ν. 4607/2019 (Α' 65), επιτόκιο, από την επίδοση της αγωγής (19.4.2022), κατ' εφαρμογή των άρθρων 75 παρ. 2 του ΚΔΔ και 45 παρ. 2 του ν. 4607/2019, έως την ολοσχερή εξόφληση. Περαιτέρω, η αγωγή πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή ως προς τη δεύτερη ενάγουσα και να υποχρεωθεί ο εναγόμενος να της καταβάλει το ποσό των 200 ευρώ (ποσό απαλλαγής ασφαλιστικής εταιρείας), καθώς και να αναγνωρισθεί η υποχρέωση του να της καταβάλει το ποσό των 200 ευρώ (ηθική βλάβη), αμφότερα νομιμοτόκως, με το εκάστοτε ισχύον, σύμφωνα με το άρθρο 45 παρ. 1 του ν. 4607/2019 (Α' 65), επιτόκιο, από την επίδοση της αγωγής (19.4.2022), κατ' εφαρμογή των άρθρων 75 παρ. 2 του ΚΔΔ και 45 παρ. 2 του ν. 4607/2019, έως την ολοσχερή εξόφληση. Ωστόσο, το αίτημα των εναγουσών για την κήρυξη της απόφασης ως προσωρινά εκτελεστής, πρέπει να απορριφθεί, αφενός, ως προς το καταψηφιστικό μέρος των επιδικασθέντων ποσών, διότι δεν αποδεικνύεται, εν προκειμένω, αδυναμία ή ιδιαίτερη δυσχέρεια των εναγουσών προς αντιμετώπιση των άμεσων οικονομικών αναγκών τους, ούτε προκύπτουν εξαιρετικοί λόγοι προς τούτο, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 80 παρ. 3 του ΚΔΔ, αφετέρου, ως προς το λοιπό, λόγω της μετατροπής του καταψηφιστικού αιτήματος της αγωγής σε αναγνωριστικό (άρθρο 80 παρ. 3 του ΚΔΔ, σε συνδυασμό με το άρθρο 199 του ιδίου Κώδικα). Τέλος, πρέπει να καταδικασθεί ο εναγόμενος Δήμος στη δικαστική δαπάνη της πρώτης ενάγουσας εταιρείας, η οποία ανέρχεται στο ποσό των 149 ευρώ (άρθρο 275 παρ. 1 εδ. α' του ΚΔΔ, σε συνδυασμό με το Παράρτημα Ι, κεφάλαιο Γ' του ν. 4194/2013 - Α' 208), ενώ τα δικαστικά έξοδα μεταξύ της δεύτερης ενάγουσας και του εναγόμενου Δήμου πρέπει να συμψηφιστούν, λόγω της μερικής νίκης και ήττας αυτών (άρθρο 275 παρ. 1 εδ. γ' του ΚΔΔ). [...] Δέχεται την αγωγή ως προς την πρώτη ενάγουσα. Υποχρεώνει τον εναγόμενο Δήμο να καταβάλει στην πρώτη ενάγουσα εταιρεία το ποσό των τεσσάρων χιλιάδων πεντακοσίων τριάντα ευρώ και τριάντα εννέα λεπτών (4.530,39 ευρώ), νομιμοτόκως, από την επίδοση της

αγωγής (19.4.2022) έως την εξόφληση. Υποχρεώνει τον εναγόμενο Δήμο να καταβάλει στη δεύτερη ενάγουσα το ποσό των διακοσίων (200) ευρώ, νομιμοτόκως, από την επίδοση της αγωγής (19.4.2022) έως την εξόφληση. Αναγνωρίζει την υποχρέωση του εναγόμενου Δήμου να καταβάλει στη δεύτερη ενάγουσα το ποσό των διακοσίων (200) ευρώ, νομιμοτόκως, από την επίδοση της αγωγής (19.4.2022) έως την εξόφληση. Καταλογίζει στον εναγόμενο Δήμο τα δικαστικά έξοδα της πρώτης ενάγουσας εταιρείας, τα οποία ανέρχονται στο ποσό των εκατόν σαράντα εννέα (149) ευρώ.

(2) ΔΠρΠατρών 774/2024 - Πώση δέντρου σε σταθμευμένο όχημα - Ευθύνη Δήμου για καθαρισμό, συντήρηση και επίβλεψη χώρων στους οποίους έχουν φυτευτεί δέντρα

«Αριθμός Απόφασης: Α774/2024
ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
Τμήμα 4ο Μονομελές

3. Επειδή, ο ν. 3155/1955 («Περί κατασκευής και συντηρήσεως οδών», ΦΕΚ Α' 63) ορίζει, στο άρθρο 1, ότι «Αι οδοί της χώρας διακρίνονται εις: α) Εθνικάς, β) Επαρχιακάς και γ) Δημοτικές ή Κοινοτικές», στο δε άρθρο 3, ότι «1. Επαρχιακαί οδοί είναι άπασαι αι οδοί της χώρας, όσαι δεν είναι εθνικαί ουδέ δημοτικαί ή κοινοτικαί. 2. Αι επαρχιακαί οδοί καθορισθήσονται δια Β. Διατάγματος εφ' άπαξ δι' έκαστον νομόν εκδοθησομένου, προτάσει του Υπουργού Δημοσίων Έργων [...]» και στο άρθρο 5, ότι «1. [...] 2. Αι επαρχιακαί οδοί κατασκευάζονται, ανακαινίζονται και συντηρούνται υπό των Ταμείων Οδοποιίας των Νομών. 3. [...]». Περαιτέρω, ο ν. 3481/2006 («Τροποποιήσεις στη νομοθεσία για το Εθνικό Κτηματολόγιο, την ανάθεση και εκτέλεση συμβάσεων έργων και μελετών και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 162) ορίζει, στο άρθρο 7, ότι «1. [...] 3. Με αποφάσεις των κατά τόπους αρμόδιων Γενικών Γραμματέων των Περιφερειών της Χώρας, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη την απόφαση της παραγράφου 2 και εκδίδονται εντός έξι (6) μηνών από την έναρξη ισχύος της και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται οι οδοί που ανήκουν στην αρμοδιότητα συντήρησης των υπηρεσιών της οικείας Περιφέρειας και των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων. Αρμόδιοι προς συντήρηση όλων των υπόλοιπων δημόσιων οδών είναι οι δήμοι και οι κοινότητες, ο καθένας μέσα στα όρια της διοικητικής του περιφέρειας. 4. Για την εφαρμογή των παραγράφων 2 και 3, ως "συντήρηση" νοείται η αποκατάσταση των βλαβών του οδοστρώματος και των στοιχείων ασφαλείας της οδού (στηθαία, νησίδες ασφαλείας, σήμανση κ.ο.κ.), επιφυλασσομένων των διατάξεων που ισχύουν κάθε φορά για την αρμοδιότητα και τις ευθύνες των Οργανισμών Κοινής Ωφέλειας. Την υπηρεσία που έχει κατά τα ανωτέρω την αρμοδιότητα συντήρησης των οδών βαρύνει η υποχρέωση και η δαπάνη ηλεκτροφωτισμού τους, σύμφωνα με τις ισχύουσες τεχνικές προδιαγραφές. Με τις διατάξεις του παρόντος δεν θίγονται οι αρμοδιότητες που αφορούν την καθαριότητα της επιφάνειας των οδών. 5. [...]». Κατ' εξουσιοδότηση δε της διάταξης του άρθρου 7 παρ. 3 του ως άνω ν. 3481/2006, εκδόθηκε η υπ' αριθ. 10399/680/14.2.2008 απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας («Καθορισμός οδών του Επαρχιακού Οδικού Δικτύου της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας που ανήκουν στην αρμοδιότητα συντήρησης των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας», ΦΕΚ τ. ΑΑΠ 106), με την οποία ορίστηκε ότι «Α'. Καθορίζουμε τις οδούς του Οδικού Δικτύου της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας που η συντήρησή τους ανήκει στην αρμοδιότητα των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας, ως κατωτέρω: 1) Για το Νομό Αιτωλοακαρνανίας: 1. [...] 2) Για το Νομό Αχαΐας: 1. [...] 14. Καλάβρυτα -

Βρώσθαινα - Φίλια δί' Άνω Λουσών, Καστριάς και Λευκασίου μέχρις Εθνικής Οδού Πύργου - Τριπόλεως. 15. [...] Β'. [...] Β.1. Στην έννοια της «συντήρησης» των οδών περιλαμβάνεται ιδίως: α) Η αποκατάσταση φθορών και βλαβών του οδοστρώματος, της οριζόντιας και κατακόρυφης σήμανσης και του ηλεκτροφωτισμού. β) Η συντήρηση και ο καθαρισμός φυτεμένων νησίδων και πρανών. γ) Ο καθαρισμός των ανισόπεδων διαβάσεων και η συντήρηση των αντλιοστασίων τους. δ) Η συντήρηση του εξοπλισμού ασφαλείας της οδού όπως τα στηθαία ασφαλείας και ε) Η προσαρμογή στην τελική επιφάνεια του οδοστρώματος τόσο των εσχάρων των φρεατίων υδροσυλλογής, όσο και των καπακιών των φρεατίων επίσκεψης των υποκειμένων δικτύων ομβρίων. στ) Οι εργασίες αποχιονισμού. Στη συντήρηση δεν περιλαμβάνονται τα πεζοδρόμια [...] Δ'. Η αρμοδιότητα συντήρησης των υπολοίπων τμημάτων του οδικού δικτύου της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος που δεν είναι αυτοκινητόδρομοι, δεν αναφέρονται στην υπ' αριθμ. 8846/26.10.2007 απόφασή μας και στην παρούσα απόφαση ανήκει στους οικείους ΟΤΑ [...].».

4. Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 5 παρ. 2 του ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» (ΦΕΚ Α' 289), όπως αυτό ισχύει, ορίζεται ότι: «Η μέριμνα δια την ανάπτυξιν, βελτίωσιν, αναδάσωσιν και προστασίαν των πάρκων, αλσών και των εντός των πόλεων ή οικιστικών περιοχών δενδροστοιχιών ανήκει εις τους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως [...]. Αι ως άνω υπηρεσίαι και οργανισμοί δύνανται πάντως να ζητούν την συνδρομήν της δασικής υπηρεσίας, εφ' όσον συντρέχει περίπτωσις [...]». Επίσης, στο άρθρο 75 του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα (ν. 3463/2006, ΦΕΚ Α' 114), όπως αυτό ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο, οριζόταν ότι: «Ι. Οι δημοτικές και οι κοινοτικές αρχές διευθύνουν και ρυθμίζουν όλες τις τοπικές υποθέσεις, [...] με στόχο την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση των συμφερόντων και της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας. Οι αρμοδιότητες των Δήμων και Κοινοτήτων αφορούν, κυρίως τους τομείς: α) [...] β) [...] γ) Ποιότητας Ζωής και Εύρυθμης Λειτουργίας των Πόλεων και των Οικισμών, στον οποίο περιλαμβάνεται, ιδίως: 1. Η εξασφάλιση και διαρκής βελτίωση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στις πόλεις και τα χωριά όπως η κατασκευή, συντήρηση και διαχείριση συστημάτων ύδρευσης, αφαλάτωσης, τηλεθέρμανσης, έργων ηλεκτροφωτισμού των κοινόχρηστων χώρων, η δημιουργία χώρων πρασίνου, χώρων αναψυχής, πλατειών και λοιπών υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων. 2. [...] 3. [...] 4. Η ρύθμιση της κυκλοφορίας, ο καθορισμός πεζοδρόμων, μονοδρομήσεων και κατευθύνσεων της κυκλοφορίας, η απομάκρυνση εγκαταλελειμμένων οχημάτων και γενικότερα η λήψη μέτρων για την αποφυγή δυσμενών επιδράσεων στην ασφάλεια της κυκλοφορίας, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία. 5. [...] 11. Η μέριμνα και η λήψη μέτρων για την προστασία της ζωής και της παρουσίας των κατοίκων [...] 13. Η μέριμνα και η λήψη μέτρων για την απρόσκοπτη πρόσβαση στους κοινόχρηστους χώρους [...]». Από τον συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων, συνάγεται ότι ο Δήμος είναι αρμόδιος, μεταξύ άλλων, για τη συντήρηση, επίβλεψη και ασφαλή χρήση, από πλευράς των πολιτών, των χώρων, στους οποίους έχουν φυτευτεί δέντρα. Ειδικότερα, επιβάλλεται, σε βάρος του οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης, η υποχρέωση να προβαίνει σε κάθε αναγκαία ενέργεια και να λαμβάνει, προληπτικώς, όλα τα κατάλληλα μέτρα, για να αποτρέψει την πτώση των δέντρων ή κλαδιών τους, προκειμένου να εξασφαλίζεται η ασφαλής κίνηση των πεζών και των οχημάτων και η στάθμευση των τελευταίων, στις παρακείμενες δημοτικές οδούς. Αν τα αρμόδια όργανα του Δήμου, κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας, που τους έχει ανατεθεί, παραλείψουν να προβούν, ως οφείλουν, στη λήψη των απαραίτητων προστατευτικών μέτρων συντήρησης των δέντρων, που είναι φυτεμένα, εντός των ορίων αυτού, με αποτέλεσμα να

προκληθεί βλάβη σε διερχόμενα άτομα ή σταθμευμένα οχήματα, το εν λόγω ΝΠΔΔ (Δήμος) ευθύνεται σε αποζημίωση για την ζημία που προκλήθηκε, συνεπεία της παράλειψης αυτής (πρβλ. ΣΤΕ 4331/2000, βλ. ΔΕφΘεσ 204/2021, ΔΕφΑθ 1146/2020, 1787/2019, ΔΕφΚομ 185/2017 κ.ά.).

5. Επειδή, εν προκειμένω, από την επισκόπηση του δικογράφου της αγωγής προκύπτει ότι η αξίωση της ενάγουσας στηρίζεται στην υλική ζημία και ηθική βλάβη που υπέστη, λόγω των παράνομων, κατά τους ισχυρισμούς της, παραλείψεων των οργάνων των εναγομένων ΝΠΔΔ να προβούν στη λήψη των αναγκαίων προειδοποιητικών και προστατευτικών μέτρων φροντίδας και συντήρησης δέντρου ευρισκόμενου επί της οδού ... έναντι του αριθμού ... και παραπλεύρως του ποταμού ... στην Πάτρα, με αποτέλεσμα να προκληθούν σοβαρές ζημιές στο αυτοκίνητό της που ήταν νομίμως σταθμευμένο στο εν λόγω σημείο. Εξάλλου, ο εναγόμενος Δήμος προβάλλει ένσταση περί έλλειψης παθητικής νομιμοποίησης αυτού, ισχυριζόμενος ότι, το δέντρο, το οποίο έπεσε, κατά τα ιστορούμενα στην αγωγή, στο όχημα, ιδιοκτησίας της ενάγουσας, και προκάλεσε τις υλικές ζημιές αυτού, βρίσκεται στην όχθη ρέματος, ο καθαρισμός και η αστυνόμευση του οποίου αποτελεί, σύμφωνα με τα άρθρα 224 του ν. 4555/2018 (ΦΕΚ Α' 133) και 1 παρ. 4 του ν. 4258/2014 (ΦΕΚ Α' 94), αρμοδιότητα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Ωστόσο, η ανωτέρω ένσταση τυγχάνει απορριπτέα, καθότι η αρμοδιότητα του καθαρισμού των ρεμάτων, που έχει περιέλθει, στις Περιφέρειες, δυνάμει των διατάξεων του ανωτέρω άρθρου 224 του ν. 4555/2018, αφορά στην απομάκρυνση, από την κοίτη του ρέματος, των φερτών υλικών ή άλλων εμποδίων, που δυσχεραίνουν την ελεύθερη απορροή των υδάτων, και όχι στο διάφορο ζήτημα της λήψης των απαραίτητων προστατευτικών μέτρων συντήρησης των δέντρων, που, ενδεχομένως, φύονται, παραπλεύρως ή πλησίον του ρέματος. Αντιθέτως, σύμφωνα με όσα έγιναν ερμηνευτικώς δεκτά στη σκέψη 4 της παρούσας, η λήψη των απαραίτητων προστατευτικών μέτρων συντήρησης των δέντρων, που φύονται, εν προκειμένω, επί της οδού οδού ... έναντι του αριθμού ... (και παραπλεύρως του ποταμού ...), εντός των διοικητικών ορίων του Δήμου ..., ανήκει στην αρμοδιότητα του Δήμου ..., ο οποίος, ως υπόχρεος προς ικανοποίηση της αγωγικής αξίωσης, εάν η κρινόμενη αγωγή κριθεί βάσιμη, νομιμοποιείται παθητικώς στην παρούσα δίκη. Συνεπώς, η κρινόμενη αγωγή καθ' ο μέρος στρέφεται κατά της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη, όπως βασίμως προβάλλεται με το νομοτύπως κατατεθέν στις 28.5.2024 υπόμνημα της τελευταίας, λόγω έλλειψης παθητικής νομιμοποίησης, σύμφωνα με το άρθρο 72 του ΚΔΔ, ενώ, δεν πρέπει να καταλογισθούν σε βάρος της ενάγουσας τα δικαστικά έξοδα της ανωτέρω Περιφέρειας, ελλείψει σχετικού παραδεκτώς υποβληθέντος αιτήματος της τελευταίας, διότι αυτό μπορούσε να υποβληθεί μόνο με την έκθεση απόψεων, κατ' άρθρο 129 παρ. 1 του ΚΔΔ, απαραδέκτως δε προβλήθηκε το πρώτον με το κατατεθέν στις 28.5.2024 υπόμνημά της, με το οποίο, κατά τις διατάξεις του άρθρου 138 του ΚΔΔ, επιτρέπεται μόνο η ανάπτυξη ήδη προβληθέντων ισχυρισμών, όχι δε και η υποβολή νέων αιτημάτων (ΣΤΕ 596/2017 σκ. 5 κ.ά.). Η δε κρινόμενη αγωγή, κατά το μέρος που στρέφεται κατά του Δήμου ..., ασκείται παραδεκτώς, απορριπτομένων των περί του αντιθέτου ισχυρισμών του. Με τα δεδομένα αυτά, η κρινόμενη αγωγή έχει ασκηθεί κατά το μέρος αυτό παραδεκτώς εν γένει και πρέπει να εξετασθεί περαιτέρω στην ουσία.

6. Επειδή, στο άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ ορίζεται ότι: «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη

του γενικού συμφέροντος. [...]» και στο άρθρο 106 αυτού ότι: «Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων άρθρων εφαρμόζονται και για την ευθύνη των δήμων, των κοινοτήτων ή των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που βρίσκονται στην υπηρεσία τους». Περαιτέρω, το άρθρο 932 του ΑΚ, το οποίο εφαρμόζεται αναλόγως και στις περιπτώσεις της αστικής ευθύνης του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ΝΠΔΔ, κατ' άρθρα 105-106 του ΕισΝΑΚ (πρβλ. ΣτΕ 261/2018, 3292/2017, 410/2016, 1123/2015, 3552/2014, 1573/2012, 4133/2011 7μ. κ.ά.), ορίζει ότι: «Σε περίπτωση αδιοπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. [...]». Κατά την έννοια των προπαρατεθεισών διατάξεων των άρθρων 105-106 του ΕισΝΑΚ, ευθύνη προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνο από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από τη μη νόμιμη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης, αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων των ΟΤΑ ή από παραλείψεις οφειλόμενων νόμιμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις συνάπτονται με την οργάνωση και λειτουργία των υπηρεσιών ΟΤΑ και δεν συνάπτονται με την ιδιωτική διαχείριση των ΟΤΑ ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα οργάνου που ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων (ΑΕΔ 5/1995). Εξάλλου, υπάρχει ευθύνη του οικείου ΟΤΑ, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου του παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης (βλ. ΣτΕ 76/2018, 2838/2017, 1415/2017, 1608/2016, 1055/2016, 4409/2015, 2669/2015, 4102/2014, 1183-4/2013, 4133/2011 7μ. κ.ά.). Ο κατά τα ανωτέρω παράνομος χαρακτήρας της ζημιολογούσας πράξεως, παραλείψεως ή υλικής ενέργειας ή παραλείψεως υλικής ενέργειας αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του οικείου ΟΤΑ, χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (βλ. ΣτΕ 76/2018, 2838/2017, 2271/2013 7μ., 4133/2011 7μ., 1413/2006 7μ. κ.ά.). Επίσης, αναγκαίες προϋποθέσεις για να θεμελιωθεί η εν λόγω αποζημιωτική ευθύνη είναι η επίκληση και απόδειξη συγκεκριμένης ζημίας (βλ. ΣτΕ 3012/2010), καθώς και η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας του οργάνου και της επελθούσας ζημίας (βλ. ΣτΕ 842/2019, 2433/2018, 2210/2017, 410/2016, 7/2016, 4409/2015, 1826/2014, 1396/2014 7μ., 2271/2013 7μ., 3839/2012 7μ., 347 /2012 7μ. κ.ά.). Αιτιώδης δε σύνδεσμος υπάρχει, όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή η παράλειψη ή η υλική ενέργεια ή η παράλειψη υλικής ενέργειας είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων και χωρίς τη μεσολάβηση άλλου περιστατικού, ενόψει δε και των ειδικών συνθηκών της εκάστοτε περίπτωσης, να επιφέρει τη ζημία και να την επέφερε στη συγκεκριμένη περίπτωση (βλ. ΣτΕ 842/2019, 2433/2018, 76/2018, 3292/2017, 2838/2017, 7/2016, 4409/2015, 2184/2015, 1826/2014, 1396/2014 7μ., 2271/2013, 877/2013, 4100/2012 κ.ά.). Οι ως άνω προϋποθέσεις της ευθύνης προς αποζημίωση πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς (βλ. ΣτΕ 842/2019, 2511/2017, 7/2016, 2668/2015, 1826/2014, 615/2012 7μ., 750/2011, 1828/2010, πρβλ. ΣτΕ 322/2009 7μ. κ.ά.). Περαιτέρω, τα δικαστήρια της ουσίας μπορούν, επιπλέον της θετικής ή αποθετικής ζημίας, να επιδικάσουν στον ζημιωθέντα, ύστερα από αίτησή του, εύλογη, κατά την κρίση τους, χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 932 του ΑΚ (βλ. ΣτΕ 76/2018, 2838/2017, 1638/2017, 1414/2017, 596/2017 κ.ά.).

7. Επειδή, εξάλλου, στο άρθρο 297 εδ. α' του ΑΚ ορίζεται ότι: «Ο υπόχρεος σε αποζημίωση οφείλει να την παράσχει σε χρήμα» και στο άρθρο 298 ότι: «Η αποζημίωση περιλαμβάνει τη μείωση της υπάρχουσας περιουσίας του δανειστή (θετική ζημία), καθώς και το διαφυγόν κέρδος [...]». Θετική ζημία, η οποία πρέπει να προσδιορίζεται σαφώς στην αγωγή, είναι η μείωση της περιουσίας του ζημιωθέντος, η δε αποζημίωση αποσκοπεί στην αποκατάσταση της περιουσίας τούτου στην κατάσταση που θα βρισκόταν αν δεν είχε μεσολαβήσει η παρανομία του οικείου ΟΤΑ (βλ. ΣτΕ 528/2014, 522-523/2014). Ειδικότερα, σε περίπτωση που ιδιωτικό όχημα υποστεί βλάβες που μπορούν να αποκατασταθούν και δεν αίρουν τη λειτουργικότητα αυτού, η θετική ζημία συνίσταται στο ποσό των δαπανών που απαιτούνται για την αποκατάσταση των φθορών και την επαναφορά του οχήματος σε παρόμοια με την πρότερη της βλάβης κατάσταση του, εφόσον το σχετικό κόστος δεν υπερβαίνει την προ του ατυχήματος αξία του οχήματος ούτε είναι δυσανάλογα υψηλό. Ως εκ τούτου, στη συγκεκριμένη αξίωση αποζημίωσης περιλαμβάνονται η αξία των απαιτούμενων ανταλλακτικών και εξαρτημάτων, καθώς και η αμοιβή των τεχνικών που ασχολήθηκαν με την επισκευή του οχήματος, συνυπολογιζόμενου του εκ του νόμου οφειλόμενου φόρου προστιθέμενης αξίας (βλ. ΔΕφΑΘ 158/2014, ΔΕφΤριπ 598/2017 και πρβλ. ΑΠ 1774/2013 καθώς και Εφετείο Αθηνών 1227/2008, 4580/2006, 2930/2002). Πέραν, όμως, της προεκτεθείσας ζημίας, υφίσταται, κατ' αρχήν, υποχρέωση αποζημίωσης και για την εμπορική υπαξία του βλαβέντος οχήματος. Ως εμπορική υπαξία νοείται η μείωση της αξίας μεταπώλησης του εν λόγω οχήματος, εξαιτίας της παρατηρούμενης αποφυγής αγοράς επισκευασμένων - λόγω σύγκρουσης - οχημάτων, καθώς οι υποψήφιοι αγοραστές έχουν την υπόνοια ότι υφίστανται κρυφά ελαττώματα. Παράγοντες δε προσδιορισμού του ύψους της εν λόγω ζημίας είναι, μεταξύ άλλων, ο τύπος και η παλαιότητα του μοντέλου του οχήματος, τα χιλιόμετρα που έχει διανύσει, η εν γένει κατάσταση του και η εμπορική του αξία πριν από την επέλευση της ζημίας, το είδος και η έκταση της βλάβης που υπέστη, η ποιότητα των ανταλλακτικών, καθώς και η τελειότητα και το κόστος της επισκευής του (βλ. ΔΕφΑΘ 158/2014, 2748/2006, ΔΕφΠειρ 1721/2004, ΔΕφΤριπ 598/2017 κ.ά.).

8. Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 300 του ΑΚ, το οποίο έχει εφαρμογή σε κάθε αποζημίωση από οποιαδήποτε αιτία και αν προέρχεται, άρα και στην περίπτωση αποζημίωσης κατά τα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, ορίζεται ότι: «Αν εκείνος που ζημιώθηκε συντέλεσε από δικό του πταίσμα στη ζημία ή την έκτασή της, το δικαστήριο μπορεί να μην επιδικάσει αποζημίωση ή να μειώσει το ποσό της. Το ίδιο ισχύει και όταν εκείνος που ζημιώθηκε παρέλειψε να αποτρέψει ή να περιορίσει τη ζημία ή δεν επέστησε την προσοχή του οφειλέτη στον κίνδυνο ασυνήθιστα μεγάλης ζημίας, τον οποίο ο οφειλέτης ούτε γνώριζε ούτε όφειλε να γνωρίζει [...]». Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι, αν με βάση τα πραγματικά περιστατικά που έγιναν δεκτά από τα δικαστήρια της ουσίας συντρέχει πταίσμα του ζημιωθέντος, απόκειται στην εξουσία του δικαστηρίου, αφού εκτιμήσει ελευθέρως τις περιστάσεις, μεταξύ των οποίων είναι και ο βαθμός του πταίσματος του ζημιωθέντος, να επιδικάσει ολόκληρη την αποζημίωση ή να μην επιδικάσει καθόλου αποζημίωση ή και να μειώσει μόνο το ποσό της αποζημίωσης (ΣτΕ 473/2016, 877/2013 7μ., 1970, 1974/2009, 2539/2008, 1408/2006 βλ. επίσης ΑΠ 1483/1990). Πρέπει όμως η πράξη του ζημιωθέντος να έχει συντελέσει στην πρόκληση της ζημίας και να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος της υπαίτιας πράξης του ζημιωθέντος με την πρόκληση ή την έκταση της ζημίας (ΣτΕ 473/2016, ΑΠ 793, 1045/2007, 867/2001).

9. Επειδή, τέλος, με τον ΚΔΔ ορίζεται, στο άρθρο 144, ότι: «Αντικείμενο απόδειξης είναι αμφισβητούμενα πραγματικά γεγονότα, τα οποία ασκούν ουσιώδη επιρροή στην έκβαση της δίκης», στο άρθρο 145, ότι: «Κάθε διάδικος υποχρεούται να αποδείξει τα πραγματικά γεγονότα που επικαλείται για να στηρίξει τους ισχυρισμούς του, εκτός αν ο νόμος που διέπει τη σχέση ορίζει διαφορετικά. Οι άλλοι διάδικοι έχουν το δικαίωμα να ανταποδείξουν. 2. [...]», στο άρθρο 146, ότι: «Η απόδειξη στηρίζεται στα στοιχεία του, κατά το άρθρο 149, διοικητικού φακέλου, καθώς και σε εκείνα που προέκυψαν από την ενώπιον του δικαστηρίου αποδεικτικά διαδικασία» και στο άρθρο 148, ότι: «Το δικαστήριο χρησιμοποιεί τα αποδεικτικά μέσα κατά την κρίση του και τα εκτιμά ελευθέρως, αυτοτελώς ή σε συνδυασμό μεταξύ τους, εκτός αν ειδική διάταξη νόμου ορίζει διαφορετικά». Κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, ο διάδικος υποχρεούται να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίζονται οι ισχυρισμοί του, διαφορετικά αυτοί απορρίπτονται ως αναπόδεικτοι (ΣΤΕ 3244/2013, 2166/2012, 1218/2012, 1988, 3324/2008). Ειδικότερα, στην περίπτωση άσκησης αγωγής, ο ενάγων φέρει το βάρος απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την (πραγματική) βάση της αγωγής του, της ζημίας του και του ακριβούς μεγέθους αυτής, καθώς και του αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ των ενδίκων γεγονότων και της επελθούσας ζημίας. Η απόδειξη αυτή επιτυγχάνεται με την προσκόμιση, μέχρι την προτεραία της πρώτης συζήτησης της υπόθεσης, όσων στοιχείων κρίνει πρόσφορα και κατάλληλα προς τούτο. Εξάλλου, στο άρθρο 159 του ΚΔΔ ορίζεται ότι: «1. Το δικαστήριο, αν κρίνει ότι ανακύπτουν ζητήματα για τη διάγνωση των οποίων απαιτούνται ειδικές γνώσεις επιστήμης ή τέχνης, διατάζει πραγματογνωμοσύνη και διορίζει, για τη διεξαγωγή της, έναν ή περισσότερους πραγματογνώμονες [...]», στο άρθρο 164 ότι: «1. Για τη διεξαγωγή και το συμπέρασμα της πραγματογνωμοσύνης οι πραγματογνώμονες συντάσσουν έκθεση, στην οποία αναφέρονται οι ενέργειες που έγιναν και η αιτιολογημένη γνώμη τους [...]», στο άρθρο 167 ότι: «1. Αν το δικαστήριο αποφασίσει το διορισμό πραγματογνώμονα, κάθε διάδικος μπορεί να ορίσει, με δαπάνη του, έναν τεχνικό σύμβουλο, ο οποίος πρέπει να είναι πρόσωπο που έχει την ικανότητα να διοριστεί πραγματογνώμονας. [...]» και στο άρθρο 168 ότι: «Γνωμοδοτήσεις προσώπων τα οποία έχουν ειδικές γνώσεις επιστήμης ή τέχνης για ζητήματα που αφορούν εκκρεμή δίκη, τα οποία δεν αποτέλεσαν αντικείμενο της πραγματογνωμοσύνης, λαμβάνονται υπόψη από το δικαστήριο, εφόσον ειδική διάταξη νόμου δεν ορίζει διαφορετικά». Από τις διατάξεις αυτές συνάγεται ότι οι προσκομιζόμενες από τους διαδίκους εξώδικες δηλώσεις, επιστολές ή βεβαιώσεις τρίτων προσώπων που έχουν ειδικές γνώσεις ή εμπειρία επί ορισμένου αντικειμένου, δεν είναι νόμιμα αποδεικτικά μέσα και δεν επιτρέπεται να ληφθούν νομίμως υπόψη, γιατί αποτελούν εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, για τις οποίες δεν τηρήθηκαν οι απαιτούμενες από τον ΚΔΔ διατυπώσεις για την εγκυρότητά τους. Αποτελούν όμως οι εν λόγω δηλώσεις ή βεβαιώσεις νόμιμα αποδεικτικά μέσα, αν είναι προγενέστερες του ενδίκου βοηθήματος και δεν έχουν συνταχθεί ενόψει ή επ' ευκαιρία της διοικητικής δίκης ή με σκοπό να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο της δίκης αυτής, αλλά είναι άσχετες με αυτήν ή, ακόμη, εάν έχουν τεθεί υπόψη της Διοίκησης, κατά την ενώπιόν της διαδικασία, ώστε να καταστούν στοιχεία του φακέλου της υπόθεσης (ΣΤΕ 2447/2021, 618/2019, 1580/2018, 2152/2017, 1019/2014, 3950/2012, 1327/2012, 3616/2011 κ.ά.).

10. Επειδή, στην προκείμενη περίπτωση, με την υπό κρίση αγωγή, όπως αυτή αναπτύσσεται με το από 28.5.2024 υπόμνημα και το από 30.5.2024 υπόμνημα προσθήκης - αντίκρουσης, η ενάγουσα, ιδιοκτήτρια του με αριθμό κυκλοφορίας ... ΙΧ επιβατηγού αυτοκινήτου, εργοστασίου κατασκευής ... τύπου ... κυλινδρισμού 1.332 cc, χρώματος ανθρακί, εκθέτει ότι: Στις 25.6.2020

στάθμευσε το εν λόγω αυτοκίνητό της, σε νόμιμο χώρο στάθμευσης, επί της οδού ..... έναντι του αριθμού .... και παραπλεύρως του ποταμού ..... στην Πάτρα. Την ίδια ημέρα, μεταβαίνοντας στον τόπο στάθμευσης του αυτοκινήτου της, διεπίστωσε ότι μεγάλου μεγέθους δέντρο που είχε φυτρώσει επί του εδάφους (πρανές) στο εν λόγω σημείο είχε σπάσει και κατέπεσε επί του προαναφερθέντος οχήματος, προκαλώντας του υλικές ζημιές. Αμέσως, κλήθηκε η αστυνομία, η οποία, όπως προκύπτει από το από 26.6.2020 απόσπασμα του Δελτίου Εποχούμενης Περιπολίας (της 25ης.6.2020) του Α.Τ. ...., μετέβη «... στην οδό ..... για πτώση δέντρου σε Ι.Χ.Ε. Στο σημείο ανέμενε η ιδιοκτήτρια ... Ενημερώθηκε η Π.Υ. για την κοπή του δέντρου, υπεδείχθησαν τα νόμιμα και αποχωρήσαμε.». Περαιτέρω, στον τόπο του ένδικου συμβάντος κλήθηκε και η οικεία πυροσβεστική υπηρεσία (Διοίκηση Π.Υ. Ν. Αχαΐας), η οποία, με την υπ' αριθ. πρωτ. ..../29.6.2020 βεβαίωση του Διοικητή της, βεβαίωσε τα κάτωθι: «... όπως προκύπτει από τα τηρούμενα στην Υπηρεσία μας επίσημα στοιχεία, στις 25-06-2020 ημέρα Πέμπτη και περί Ω/19:03', μετέβη η Υπηρεσία μας για παροχή βοήθειας (πτώση δέντρου), επί της οδού ... στην Πάτρα. Έγιναν ενέργειες από την Πυροσβεστική έξοδο και συγκεκριμένα με την χρήση βενζινοκίνητου αλυσοπρίονου, κόπηκε και απομακρύνθηκε τμήμα δέντρου, το οποίο είχε πέσει πάνω στο υπ' αριθ. ... ΙΧΕ μάρκας ... που ήταν σταθμευμένο στο σημείο, προκαλώντας του εξωτερικά υλικές ζημιές. ...». Εν συνεχεία, η ενάγουσα υπέβαλε στον εναγόμενο Δήμο τις υπ' αριθ. πρωτ. ..../30.6.2020, .../2.9.2020 και ..../2.9.2020 αιτήσεις (με επισυναπτόμενη στην τελευταία την από 27.8.2020 «έκθεση πραγματογνωμοσύνης» του πραγματογνώμονα, ...) ζητώντας, στο πλαίσιο εξωδικαστικού συμβιβασμού, αποζημίωση για τις υλικές ζημιές, που υπέστη το σταθμευμένο όχημά της, λόγω της πτώσης του δέντρου. Ωστόσο, με το υπ' αριθ. πρωτ. .../21.1.2021 έγγραφό του, ο εναγόμενος Δήμος, αφού έλαβε υπόψη τη γνωμοδότηση του Γραφείου Νομικών Συμβούλων του Δήμου, ενημέρωσε την ενάγουσα για την απόρριψη των αιτήσεών της, καθόσον δεν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις εξωδικαστικού συμβιβασμού, ενώ η υπόθεσή της έχρηζε δικαστικής διερεύνησης. Ενόψει δε τούτων, η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι αποκλειστικά υπαίτιος για τις ζημιές που προκλήθηκαν στο αυτοκίνητό της είναι ο εναγόμενος Δήμος, διότι τα αρμόδια όργανά του παρέλειψαν παρανόμως να προβούν στη λήψη των αναγκαίων προειδοποιητικών και προστατευτικών μέτρων φροντίδας και συντήρησης του ένδικου δέντρου, ενώ δεν φρόντισαν να το απομακρύνουν εγκαίρως, δεδομένου του κινδύνου κατάπτωσής του, ζητεί δε για την αποκατάσταση της περιουσιακής και ηθικής βλάβης που υπέστη, να υποχρεωθεί ο εναγόμενος Δήμος, με απόφαση που θα κηρυχθεί προσωρινά εκτελεστή, να της καταβάλει, νομιμοτόκως, από την επίδοση της αγωγής, το συνολικό ποσό των 5.864,40 ευρώ, αναλυόμενο σε: α) 2.864,40 ευρώ για αγορά ανταλλακτικών και για εργασίες επισκευής και βαφής του αυτοκινήτου, β) 2.500 ευρώ για τη μείωση κατά 50% της αγοραίας αξίας του, η οποία προ του ατυχήματος ανερχόταν στο ποσό των 5.000 ευρώ, δεδομένου ότι το εν λόγω όχημα, το οποίο κυκλοφόρησε για πρώτη φορά την 9η.2.2007, τελούσε σε άριστη κατάσταση μηχανικά και από πλευράς αμαξώματος, και ήταν ατρακάριστο και γ) 500 ευρώ για την αποκατάσταση της ηθικής της βλάβης, συνιστάμενης στην ψυχική ταλαιπωρία και στενοχώρια που υπέστη από τις υλικές ζημιές του οχήματός της. Προς απόδειξη δε των εν λόγω ισχυρισμών της, η ενάγουσα επικαλείται και προσκομίζει, μεταξύ άλλων, τα εξής: α) την υπ' αριθ. .../17.3.2023 έκθεση επίδοσης της δικαστικής επιμελήτριας του Εφετείου Πατρών με έδρα το Πρωτοδικείο Αιγίου, ... στην οποία βεβαιώνεται ότι ακριβές αντίγραφο της κρινόμενης αγωγής επιδόθηκε νόμιμα στον εναγόμενο Δήμο στις 17.3.2023, β) αντίγραφο της άδειας κυκλοφορίας του με αριθμό κυκλοφορίας ... ΙΧ επιβατικού αυτοκινήτου, ιδιοκτησίας της ενάγουσας, όπου αναφέρονται, μεταξύ άλλων, το εργοστάσιο κατασκευής ... ο τύπος ... ο κυλινδρισμός (1332

cc) και η ημερομηνία πρώτης άδειας (9.2.2007), γ) αντίγραφο της προαναφερθείσας υπ' αριθ. πρωτ. .../29.6.2020 βεβαίωσης του Διοικητή της Διοίκησης Πυροσβεστικής Υπηρεσίας του Νομού Αχαΐας, δ) αντίγραφο του ανωτέρω από 26.6.2020 αποσπάσματος του Δελτίου Εποχούμενης Περιπολίας (της 25ης.6.2020) του ΑΤ ...., ε) αντίγραφο της από 25.6.2020 Δήλωσης Ατυχήματος της ενάγουσας προς την εταιρεία με την επωνυμία ... στην οποία αναφέρεται ότι έπεσε δέντρο επάνω στο παρκαρισμένο όχημά της, στ) πέντε (5) αχρονολόγητες εκτυπωμένες φωτογραφίες, όπου φαίνεται το αυτοκίνητο με αριθμό κυκλοφορίας ... να είναι σχεδόν καλυμμένο από κομμένο κορμό (κλαδιά) δέντρου, ζ) αντίγραφο της από 17.8.2020 προσφοράς της επιχείρησης, με την επωνυμία ... (Φανοποιείο - Βαφείο Αυτοκινήτων), με έδρα την Πάτρα (οδός ...), από την οποία προκύπτει ότι για την επισκευή του οχήματος της ενάγουσας με γνήσια ανταλλακτικά, για τις εργασίες επισκευής του, καθώς και για τη βαφή αυτού, απαιτείται η καταβολή του συνολικού ποσού των 2.864,40 ευρώ (2.310 ευρώ + 554,40 ευρώ ΦΠΑ), το οποίο αναλύεται ως εξής: 1) καθρέφτης αριστερός: 180 ευρώ, 2) καθρέφτης δεξιός: 185 ευρώ, 3) φανός όπισθεν αριστερά: 145 ευρώ, 4) επισκευή ουρανό: 110 ευρώ, 5) φτερό εμπρός αριστερά: 60 ευρώ, 6) πόρτα πορτμπαγκάζ: 90 ευρώ, 7) πόρτα εμπρός αριστερά: 60 ευρώ, 8) φτερό όπισθεν αριστερά: 90 ευρώ, 9) εξαγωγή και τοποθέτηση καθρεφτών Χ2: 60 ευρώ, 10) φανός όπισθεν αριστερά: 30 ευρώ και 11) βαφή ακρυλικό διπλής επίστρωσης ολικό: 1.300 ευρώ, η) δύο αγγελίες πώλησης μεταχειρισμένων αυτοκινήτων ίδιας μάρκας και κυβικών με αυτό της ενάγουσας, έτους κατασκευής 2007, με τύπο καυσίμου βενζίνη, με 95.850 χιλιόμετρα και τιμή πώλησης 5.200 ευρώ το πρώτο και 165.324 χιλιόμετρα τιμή πώλησης 5.700 ευρώ το δεύτερο και θ) την από 27.8.2020 «έκθεση πραγματογνωμοσύνης» του ... στην οποία ο ανωτέρω πραγματογνώμονας εκθέτει ότι για την επισκευή του ένδικου οχήματος της ενάγουσας, το οποίο είχε διανύσει περίπου 64.000 χιλιόμετρα κατά την ημερομηνία σύνταξης της πραγματογνωμοσύνης, θα χρειαστούν: α) το ποσό των 545,89 ευρώ για την αγορά ανταλλακτικών, β) το ποσό των 589,50 ευρώ για εργασίες επισκευής και γ) το ποσό των 1.295,57 ευρώ για εργασίες βαφής (ήτοι συνολικά: το ποσό των 2.430,96 ευρώ, πλέον ΦΠΑ 583.43 ευρώ = 3.014,39 ευρώ), ενώ επισυνάπτονται και ασπρόμαυρες φωτογραφίες του αυτοκινήτου, των χιλιομέτρων που είχε πραγματοποιήσει, καθώς και της άδειας κυκλοφορίας του.

11. Επειδή, εξάλλου, ο εναγόμενος Δήμος με την υπ' αριθ. πρωτ. .../2.6.2023 έκθεση απόψεων και το νομίμως κατατεθέν στις 27.5.2024 υπόμνημα αποποιείται πάσης ευθύνης για το ένδικο ατύχημα, προβάλλοντας παράλληλα και ένσταση συντρέχοντος πταίσματος της ενάγουσας, σε ποσοστό 80%, κατά το άρθρο 300 του Α.Κ.. Ειδικότερα, ο τελευταίος υποστηρίζει ότι η ενάγουσα παρανόμως στάθμευσε στο εν λόγω σημείο, ενώ, σε κάθε περίπτωση, δεδομένου του γεγονότος ότι ήταν εμφανής η επικείμενη πτώση του επίμαχου δέντρου, θα έπρεπε, ενεργώντας προληπτικά, να αποφύγει να σταθμεύσει κοντά σε αυτό. Τέλος, ο εναγόμενος Δήμος αμφισβητεί ως αναπόδεικτο το κονδύλι των 2.500 ευρώ, περί απομείωσης της εμπορικής αξίας του οχήματος της ενάγουσας, καθώς και τα κονδύλια των 180 ευρώ για την αγορά αριστερού καθρέφτη, των 180 ευρώ για την αγορά δεξιού καθρέφτη, των 145 ευρώ για την αγορά οπίσθιου αριστερού φανού και των 60 ευρώ για τις εργασίες εξαγωγής και τοποθέτησης καθρεφτών, καθόσον το όχημά της υπέστη ζημιές μόνο στον ουρανό και στην οπίσθια πλευρά αυτού και όχι στα προαναφερθέντα σημεία, ενώ όσον αφορά το κονδύλι της ηθικής βλάβης, ποσού 500 ευρώ, ο Δήμος υποστηρίζει ότι, δεδομένης της σοβαρότητας των υλικών βλαβών που υπέστη το όχημα της ενάγουσας, αυτό παρίσταται δυσανάλογο και υπερβολικό.

12. Επειδή, υπό τα ως άνω δεδομένα και βάσει όσων έγιναν ερμηνευτικώς δεκτά στη μείζονα σκέψη της παρούσας απόφασης, λαμβάνοντας δε κυρίως υπόψη ότι: α) όπως προκύπτει από το σύνολο των έγγραφων στοιχείων του φακέλου της δικογραφίας, και κυρίως την υπ' αριθ. πρωτ. ....../29.6.2020 βεβαίωση του Διοικητή της Διοίκησης Πυροσβεστικής Υπηρεσίας του Νομού Αχαΐας, το από 26.6.2020 απόσπασμα του Δελτίου Εποχούμενης Περιπολίας (της 25ης.6.2020) του Α.Τ. ... και την από 25.6.2020 Δήλωσης Ατυχήματος της ενάγουσας προς την εταιρεία με την επωνυμία «.....», τα οποία δεν αρνείται ο εναγόμενος Δήμος, πράγματι έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός, ήτοι η πτώση δέντρου που εφύετο επί της οδού ..... έναντι του αριθμού ..... και παραπλεύρως του ποταμού ....., εντός των διοικητικών ορίων του εναγόμενου Δήμου, πάνω στο σταθμευμένο στο εν λόγω σημείο αυτοκίνητο ιδιοκτησίας της ενάγουσας, με αποτέλεσμα την πρόκληση σε αυτό υλικών ζημιών και β) η μέριμνα για τη συντήρηση και φροντίδα των φυτεμένων στους κοινόχρηστους χώρους δέντρων ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Δήμου, το Δικαστήριο κρίνει ότι υφίσταται, εν προκειμένω, ευθύνη του εναγόμενου Δήμου ....., ο οποίος είχε την αρμοδιότητα επίβλεψης και συντήρησης των δέντρων στη συγκεκριμένη περιοχή και ο οποίος όφειλε, με τα αρμόδια όργανά του, να έχει λάβει τα κατάλληλα προειδοποιητικά και προληπτικά μέτρα (περιποίηση, στήριξη, κλάδεμα, εξόντωση τερμιτών και λοιπών εντόμων, άλλως έγκαιρη κοπή του δέντρου) προς αποφυγή τέτοιων ζημιών, πλην όμως, από τα στοιχεία του φακέλου δεν αποδεικνύεται ότι έπραξε κάτι σχετικό. Εξάλλου, από κανένα στοιχείο του φακέλου της δικογραφίας δεν προκύπτει παράνομη στάθμευση του αυτοκινήτου της ενάγουσας στο προαναφερθέν σημείο, ενώ, σε κάθε περίπτωση, ο εναγόμενος Δήμος δεν προσκομίζει κάποια σχετική βεβαίωση της Τροχαίας προς απόδειξη του, ούτως ή άλλως, αλυσιτελούς ισχυρισμού του, καθότι η τυχόν παράνομη στάθμευση οχήματος δεν αίρει την αντικειμενική του ευθύνη για τη συντήρηση των παρακείμενων δένδρων ούτε δύναται να στοιχειοθετήσει συνυπαιτιότητα της ενάγουσας στην προκειμένη περίπτωση. Κατόπιν τούτων, το Δικαστήριο κρίνει ότι οι υλικές ζημιές που προκλήθηκαν στο όχημα της ενάγουσας συνδέονται αιτιωδώς με την προκείμενη πτώση δέντρου, οφειλόμενη αποκλειστικά στις ανωτέρω παράνομες παραλείψεις των οργάνων του εναγομένου που, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, δεν έλαβαν τα ενδεικνυόμενα από τις περιστάσεις μέτρα για τη συντήρηση και φροντίδα του εν λόγω δέντρου, ώστε να διασφαλιστεί, μεταξύ άλλων, η ασφαλής και ακίνδυνη διέλευση πεζών και οχημάτων. Στοιχειοθετείται, συνεπώς, η κατά τα άρθρα 105-106 του Εισ.Ν.Α.Κ. αποζημιωτική ευθύνη του εναγομένου προς αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας και της ηθικής βλάβης της ενάγουσας.

13. Επειδή, περαιτέρω, αναφορικά με το ύψος της περιουσιακής ζημίας της ενάγουσας, λαμβάνεται υπόψη ότι για την αποκατάσταση των υλικών ζημιών που υπέστη το αυτοκίνητό της, απαιτείται, κατά την αναλυτική έκθεση του πραγματογνώμονα, ... (βλ. στη σκέψη 10 της παρούσας), την οποία κατέθεσε και ενώπιον του εναγόμενου Δήμου με την υπ' αριθ. πρωτ. ....../2.9.2020 αίτησή της, στα πλαίσια του αιτήματός της για εξωδικαστικό συμβιβασμό, το ποσό των 3.014,39 (2.430,96 ευρώ πλέον ΦΠΑ 583.43 ευρώ). Ωστόσο, το εν λόγω ποσό θα πρέπει να περιοριστεί στο ποσό των 2.864,40 ευρώ, που ζητά κατά το μέρος αυτό με την κρινόμενη αγωγή της η ενάγουσα, καθώς το Δικαστήριο δεν μπορεί, κατ' άρθρο 80 παρ. 1 του ΚΔΔ, να επιδικάσει πέραν των αιτηθέντων (πρβλ. ΣτΕ 1187/2003 επταμ., 544/2009, 3420-21/2013, 2526/2017 σκ. 15). Εξάλλου, όσον αφορά στο αιτούμενο κονδύλι για καταβολή αποζημίωσης ύψους 2.500 ευρώ, λόγω μείωσης της εμπορικής αξίας του οχήματος της ενάγουσας (υπαξία), αυτό πρέπει να απορριφθεί ως αναπόδεικτο. Και τούτο διότι κανένα στοιχείο δεν προσκομίζεται σχετικά με την

αξία αυτού κατά τον χρόνο της αγοράς του και κατά τον χρόνο του ένδικου συμβάντος (π.χ. τιμολόγιο αγοράς του, τυχόν προηγούμενες επισκευές λόγω φθορών, έκθεση εμπειρογνώμονα για την αξία του πριν και μετά το συμβάν), ώστε συνδυαστικά εκτιμώμενο με την παλαιότητα αυτού, τα τεχνικά του χαρακτηριστικά (μοντέλο, κυβισμός κ.λπ.), την κατάσταση στην οποία βρισκόταν και τα χιλιόμετρα που είχε διανύσει πριν από το ατύχημα, όπως αυτά προκύπτουν από την προαναφερθείσα έκθεση πραγματογνωμοσύνης, καθώς και την φυσιολογική του φθορά από τη χρήση και τις επικρατούσες στην αγορά των αυτοκινήτων συνθήκες, να είναι δυνατή η εκτίμηση της επελθούσας μείωσης της αξίας του (πρβλ. Δ.Εφ.Θεσσ. 228/2006), ενώ μόνον από την προσκομισθείσα άδεια κυκλοφορίας του ένδικου οχήματος δεν μπορεί να γίνει εκτίμηση της αγοραίας αξίας που αυτό είχε πριν από το ένδικο ατύχημα (βλ. ΔΕΑ 5796/2015). Οι δε από 21.5.2024 εκτυπώσεις, από τις ιστοσελίδες «.....» και «.....», αντίστοιχα, που προσκόμισε η ενάγουσα, δεν αποτελούν πρόσφορα αποδεικτικά μέσα, καθόσον αφορούν στην αγοραστική αξία που είχε το ένδικο όχημα κατά την ανωτέρω ημερομηνία (21.5.2024) και όχι κατά την ημερομηνία που έλαβε χώρα το ένδικο ατύχημα (25.6.2020). Τέλος, δεδομένων του είδους και της έκτασης των ζημιών που προκλήθηκαν στο αυτοκίνητο της ενάγουσας από την πτώση του επίμαχου δέντρου, των συνθηκών υπό τις οποίες επήλθαν αυτές, ήτοι με αποκλειστική υπαιτιότητα των οργάνων του εναγόμενου Δήμου, της στενοχώριας της ενάγουσας λόγω των ζημιών στο αυτοκίνητό της, αλλά και του γεγονότος ότι δεν προκλήθηκαν σωματικές βλάβες σε αυτήν από το ένδικο ατύχημα, το Δικαστήριο κρίνει ότι συντρέχει λόγος επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης στην ενάγουσα, κατ' άρθρο 932 ΑΚ, την οποία καθορίζει στο ποσό των 200 ευρώ, που κρίνεται δίκαιο, εύλογο και ανάλογο για τη συγκεκριμένη περίπτωση, κατά μερική αποδοχή του σχετικού αιτήματος της κρινόμενης αγωγής, απορριπτομένων ως αβασίμων των περί του αντιθέτου ισχυρισμών του εναγομένου. Το αίτημα δε της αγωγής, να κηρυχθεί η απόφαση προσωρινά εκτελεστή, πρέπει να απορριφθεί ως νόμω αβάσιμο, λόγω της μετατροπής του καταψηφιστικού αιτήματος της αγωγής σε αναγνωριστικό (άρθρο 80 παρ. 3 του ΚΔΔ, σε συνδυασμό με το άρθρο 199 του ιδίου Κώδικα).

14. Επειδή, κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, η κρινόμενη αγωγή πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή και να υποχρεωθεί ο εναγόμενος Δήμος να καταβάλει στην ενάγουσα το συνολικό ποσό των 3.064,40 ευρώ (ήτοι, ποσό 2.864,40 ευρώ για την αποκατάσταση της περιουσιακής της ζημίας λόγω της μερικής καταστροφής του οχήματός της + ποσό 200 ευρώ για την ικανοποίηση της ηθικής της βλάβης), νομιμοτόκως, με επιτόκιο υπολογιζόμενο σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 45 παρ. 1 του ν. 4607/2019 (ΦΕΚ Α' 65/24.4.2019) σε συνδυασμό με το άρθρο 276 παρ. 3 του ν. 3463/2006 (ΦΕΚ Α' 114), από την επομένη της επίδοσης της αγωγής στον εναγόμενο Δήμο στις 17.3.2023 (βλ. την υπ' αριθ. .../17.3.2023 έκθεση επίδοσης της δικαστικής επιμελήτριας του Εφετείου Πατρών με έδρα το Πρωτοδικείο Αιγίου, ...), έως την ολοσχερή εξόφληση. Τέλος, τα δικαστικά έξοδα πρέπει να συμψηφιστούν μεταξύ των διαδίκων, λόγω της εν μέρει νίκης και ήττας αυτών (άρθρο 275 παρ. 1 εδ. γ' του ΚΔΔ). [...] Δέχεται εν μέρει την αγωγή.

(3) ΔΠρΒόλου 581/2024 - Πώση δέντρου σε όχημα - Παράβαση καθήκοντος

«Αριθμός Απόφασης: Α581/2024
ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΒΟΛΟΥ
ΤΜΗΜΑ Β' ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ

2. Επειδή, ο Εισαγωγικός Νόμος του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ, πδ/τος 456/1984, Α' 164) ορίζει στο άρθρο 105 ότι: «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του Δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το Δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. ...» και στο άρθρο 106 ορίζει ότι οι διατάξεις, μεταξύ άλλων, του προηγούμενου άρθρου «εφαρμόζονται και για την ευθύνη των δήμων, των κοινοτήτων ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που βρίσκονται στην υπηρεσία τους». Κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, για να στοιχειοθετηθεί ευθύνη του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου προς αποζημίωση λόγω πράξεως ή παραλείψεως οργάνων τους κατά την άσκηση της ανατεθειμένης σε αυτά δημόσιας εξουσίας, απαιτείται, μεταξύ άλλων, η πράξη ή η παράλειψη αυτή να είναι παράνομη (ΣτΕ Ολ 3086/2011, 2202/2014, 1628, 3334/2012). Περαιτέρω, κατά την έννοια των ίδιων διατάξεων, ευθύνη προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνον από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξεως ή από τη μη νόμιμη παράλειψη εκδόσεως τέτοιας πράξεως, αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή από παραλείψεις οφειλομένων νομίμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις συνάπτονται με την οργάνωση και τη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών ή των υπηρεσιών νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου και δεν συνάπτονται με την ιδιωτική διαχείριση του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα οργάνου που ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων (ΑΕΔ 5/1995, ΣτΕ 3292/2017, 1085/2016 7μ., 2202/2014, 3839/2012 7μ., 2796/2006 7μ. κ.α.). Κατά την έννοια επίσης των ίδιων διατάξεων, ευθύνη του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, υπάρχει όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη ή υλική ενέργεια οργάνων τους παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις, που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κειμένη εν γένει νομοθεσία και τους οικείους κανονισμούς, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστεως (ΣτΕ 3292/2017, 1085/2016 7μ., 2168/2016 7μ., 150/2013 7μ., 877/2013 7μ., 3839/2012 7μ., 4133/2011 7μ., 2796/2006 7μ. κ.α.). Ο κατά τα ανωτέρω παράνομος χαρακτήρας της ζημιογόνου πράξεως, παραλείψεως ή υλικής ενεργείας αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (ΣτΕ 76/2018, 4133/2011 7μ., 1413/2006 7μ. κ.α.). Απαραίτητη, πάντως, προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημιώσεως είναι, μεταξύ άλλων, η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξεως ή παραλείψεως ή υλικής ενεργείας ή παραλείψεως υλικής ενεργείας του δημοσίου οργάνου και της επελθούσης ζημίας (ΣτΕ 596/2017, 2937/2009, 2739/2000). Αιτιώδης δε σύνδεσμος υπάρχει, όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή η παράλειψη είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων και χωρίς τη μεσολάβηση άλλου περιστατικού να επιφέρει τη ζημία και να την επέφερε στη συγκεκριμένη περίπτωση (ΣτΕ 877/2013 7μ., 2271/2013 7μ., 322/2009 7μ., 76/2018 κ.α.). Εξάλλου, σε περίπτωση συνδρομής των προϋποθέσεων εφαρμογής των άρθρων 105 και 106 ΕισΝΑΚ η εν λόγω αποζημίωση περιλαμβάνει, κατ' άρθρο 298 του Αστικού Κώδικα (πδ/γμα 456/1984, ΦΕΚ Α' 164), την αποκατάσταση της θετικής και της αποθετικής ζημίας του ζημιωθέντος, δηλαδή την αποκατάσταση της ζημίας την οποία υπέστη η περιουσία του ζημιωθέντος που υπήρχε κατά το χρόνο της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή της υλικής ενέργειας των

οργάνων του Δημοσίου (πρβλ. ΣτΕ 1320/2017, 1841/2010, 716/2010, 930/2009, 3329/2008), ενώ κατά την έννοια του ίδιου άρθρου 105 ΕισΝΑΚ ανεξαρτήτως της αποζημίωσης για την περιουσιακή ζημία, παρέχεται στο δικαστήριο η ευχέρεια, αφού εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά που θέτουν υπόψη του οι διάδικοι και με βάση τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής, να επιδικάσει εύλογη, κατά την κρίση του, χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, βάσει της αναλόγως εφαρμοζόμενης διάταξης του άρθρου 932 ΑΚ (ΣτΕ 877/2013, 3713/2010, 1970/2009, 2559/2007), δηλαδή χρηματική ικανοποίηση ανάλογη με τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περίπτωσης (βλ. ΣτΕ 2694/2020 σκ. 3). Τέλος, για τον καθορισμό του ύψους της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, χρησιμεύουν ως κριτήρια, μεταξύ άλλων, το είδος της προσβολής, ή έκταση της βλάβης, οι συνθήκες τέλεσης της παρανομίας, η βαρύτητα του πταίσματος και η περιουσιακή και κοινωνική κατάσταση των μερών (ΣτΕ 1042/2007, 1410/2006 κ.ά.).

3. Επειδή, στο άρθρο 75 του κυρωθέντος με το άρθρο πρώτο του ν. 3463/2006 (Α' 114) Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων ορίζεται ότι: «Ι. Οι δημοτικές και οι Κοινοτικές αρχές διευθύνουν και ρυθμίζουν όλες τις τοπικές υποθέσεις, σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της εγγύτητας, με στόχο την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση των συμφερόντων και της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας. Οι Αρμοδιότητες των Δήμων και Κοινοτήτων αφορούν, κυρίως, τους τομείς: α) ... β) Περιβάλλοντος, στον οποίο περιλαμβάνεται, ιδίως: 1. Η εκπόνηση τοπικών προγραμμάτων για την προστασία και αναβάθμιση του φυσικού ... περιβάλλοντος ... 2. ... η προστασία του εδάφους ... 4. Η καθαριότητα όλων των κοινόχρηστων χώρων της εδαφικής τους περιφέρειας ... και η λήψη προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων για την προστασία των κοινόχρηστων χώρων ... γ) Ποιότητας Ζωής και Εύρυθμης Λειτουργίας των Πόλεων και των Οικισμών, στον οποίο περιλαμβάνεται, ιδίως: 1. Η εξασφάλιση και διαρκής βελτίωση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στις πόλεις και τα χωριά όπως ... η δημιουργία χώρων πρασίνου ... 4. ... η λήψη μέτρων για την αποφυγή δυσμενών επιδράσεων στην ασφάλεια της κυκλοφορίας, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία. ... 11. Η μέριμνα και η λήψη μέτρων για την προστασία της ζωής και της περιουσίας των κατοίκων ... 12. Η μέριμνα και η λήψη μέτρων για την προστασία και αναβάθμιση της αισθητικής των πόλεων και των οικισμών. 13. Η μέριμνα και η λήψη μέτρων για την απρόσκοπτη πρόσβαση στους κοινόχρηστους χώρους», ενώ, στο άρθρο 76 του ίδιου Κώδικα ορίζεται ότι: «1. ... Κατά την άσκηση των ανωτέρω αρμοδιοτήτων θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη: α. ... δ. Την ανάγκη να οργανώνουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες με τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η επάρκεια, η ποιότητα και αποτελεσματικότητά τους, με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των κατοίκων. ...». Εξάλλου, στην μεν παρ. 2 του άρθρου 5 του ν. 998/1979 (Α' 289) ορίζεται ότι: «Η μέριμνα δια την ανάπτυξιν, βελτίωσιν, αναδάσωσιν και προστασίαν ... των εντός των πόλεων ή οικιστικών περιοχών δενδροστοιχιών ανήκει εις τους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως ή τους επί τη βάσει σχετικής πολεοδομικής μελέτης αναλαμβάνοντας την δημιουργίαν αυτών οίκοιςτικούς φορείς ή εις ίδια νομικά πρόσωπα επί τη βάσει ειδικών διατάξεων. ...», στα δε άρθρα 1, 4 και 5 παρ. 3 του ν. 3155/1955 «Περί κατασκευής και συντηρήσεως οδών» (Α' 63) ορίζεται ότι: «Αι οδοί της χώρας διακρίνονται εις: α) Εθνικάς, β) Επαρχιακάς και γ) Δημοτικάς ή Κοινοτικάς» [Άρθρο 1], «Δημοτικάι και Κοινοτικάι οδοί είναι αι εξυπηρετούσαι τας πάσης φύσεως ανάγκας ενός Δήμου ή μιας Κοινότητος εντός των διοικητικών ορίων αυτού» [Άρθρο 4] και «Αι δημοτικάι και Κοινοτικοί οδοί κατασκευάζονται, ανακαινίζονται και συντηρούνται υπό των οικείων Δήμων και Κοινοτήτων» [Άρθρο 5 παρ. 3]. Περαιτέρω, στο άρθρο 10 παρ. 1 του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (ν.

2696/1999, Α' 57) ορίζεται ότι: «Όποιος έχει τις κατά τον παρόντα Κώδικα αρμοδιότητες ή την εξουσία επί του πράγματος, επί του οποίου διεξάγεται δημόσια κυκλοφορία, υποχρεούται να λαμβάνει κάθε μέτρο, ώστε από τη δημόσια κυκλοφορία να μην δημιουργείται κίνδυνος ή ζημία τρίτων προσώπων ή άλλων έννομων αγαθών». Τέλος, στο άρθρο 2 παρ. 39 του ν. 4067/2012 «Νέος Οικοδομικός Κανονισμός» (Α' 79/9.4.2012) ορίζεται ότι: «Κοινόχρηστοι χώροι είναι οι κοινής χρήσης ελεύθεροι χώροι, που καθορίζονται από το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο ή έχουν τεθεί σε κοινή χρήση με οποιονδήποτε νόμιμο τρόπο».

4. Επειδή, κατά τα ιστορούμενα στην κρινόμενη αγωγή, όπως αυτή αναπτύσσεται με το νομίμως κατατεθέν στις 27.3.2024 υπόμνημα, η ενάγουσα είναι ιδιοκτήτρια του με αριθμό κυκλοφορίας ... ΙΧ φορτηγού (αγροτικού) οχήματος, μάρκας ... μοντέλου ... χρώματος πράσινου και κυβισμού 2500 c.c. Την 19η Μαΐου 2022 και περί ώρα 01:00' βραδινή, είχε παραχωρήσει την οδήγηση του εν λόγω οχήματος στον σύζυγό της, ... του ... ο οποίος είχε σταθμεύσει αυτό στην παραλιακή δημοτική οδό της περιοχής ... της τοπικής κοινότητας ... της Δημοτικής Ενότητας ... του Δήμου ... έμπροσθεν του εστιατορίου ... Κατά τον παραπάνω δε χρόνο και τόπο, εξαιτίας καιρικών φαινομένων που επικράτησαν στην περιοχή με αέρα και βροχόπτωση, μεγάλα κλαδιά δέντρων έσπασαν, με αποτέλεσμα οι κορμοί τους να πέσουν με σφοδρότητα στο σταθμευμένο ΙΧ φορτηγό, ιδιοκτησίας της ενάγουσας και ειδικότερα στο κουβούκλιο του οχήματος, στο καπό, στη μεσαία κολώνα, στις πόρτες αριστερά και δεξιά, στο παρμπρίζ, στον ουρανό του οχήματος κ.α., προκαλώντας εκτεταμένες υλικές ζημιές, το συμβάν δε αυτό καταγράφηκε από όργανα του Αστυνομικού Τμήματος ... Συνεπεία του ανωτέρω συμβάντος η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι υπέστη θετική ζημία ύψους 2.480,00 ευρώ για την εκτέλεση εργασιών επισκευής και αποκατάστασης των ανωτέρω ζημιών και ειδικότερα: α) ποσό ύψους 1.200 ευρώ συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ 24% για την εξαγωγή, τοποθέτηση και γενικό μοντάρισμα «κουβουκλίου (προφυλακτήρα εμπρός - μάσκα φανάρια - φτερά δεξιά και αριστερά εμπρός, για καπό εμπρός - πόρτες δεξιά και αριστερά και σαλόνι εσωτερικό - καθίσματα - κονσόλα, ουρανό - ζώνες - μοκέτα πατώματος) και παρμπρίζ εμπρός - επενδύσεις πορτών δεξιά και αριστερά, καθώς και για την επισκευή - φανοποιεία ουρανού-κολώνα μεσαία δεξιά και αριστερά, καπό εμπρός -φτερά εμπρός δεξιά και αριστερά, πόρτα αριστερά-πόρτα πίσω αριστερά, πόρτα εμπρός δεξιά, μεντεσέδες καπό» και β) ποσό ύψους 1.280 ευρώ συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ 24% για τη βαφή του κουβουκλίου μέσα - έξω χρώματος διπλής ακρυλικής και παρελκόμενα βαφής. Επιπλέον, η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι υπέστη αποθετική ζημία ύψους 3.000 ευρώ λόγω μείωσης της εμπορικής αξίας του οχήματός της σε ποσοστό 30% της τρέχουσας εμπορικής του αξίας (10.000 ευρώ), λαμβανομένου υπόψη ότι το εν λόγω όχημα αγοράστηκε το 2004, με ημερομηνία έκδοσης πρώτης άδειας κυκλοφορίας την 12η.11.2004, έναντι τιμήματος 26.000 ευρώ και μέχρι το χρόνο επέλευσης του επίμαχου συμβάντος, στις 19.5.2022, ήταν ατρακάριστο, επιπλέον δε, διότι όπως υποστηρίζει, μετά την εκτέλεση των εργασιών επισκευής το όχημά της δεν επανήλθε στην κατάσταση που ήταν πριν το ατύχημα, δεδομένου ότι εμφανίζει τριγμούς, κραδασμούς και αστάθεια στην οδήγηση. Τέλος, η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι από το επίδικο συμβάν υπέστη ηθική βλάβη, συνιστάμενη στη θλίψη και στεναχώρια που βίωσε λόγω των εκτεταμένων και όλως απροσδόκητων ζημιών του οχήματός της, δεδομένου ότι ο προστηθείς - οδηγός σύζυγός της είχε λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα αποφυγής ατυχήματος, καθώς και στην ψυχική και ηθική της ταλαιπωρία από τις επίπονες αναζητήσεις των κατάλληλων συνεργείων για την επισκευή του οχήματος, της στέρησης της χρήσης του επί σαράντα ημέρες και της αρνήσεως του εναγομένου να της

καταβάλει τα ανωτέρω ποσά. Εξάλλου, σύμφωνα με τα ιστορούμενα στην αγωγή, μετά το επίδικο συμβάν η ενάγουσα ήρθε σε επικοινωνία με τους αρμοδίους της Διεύθυνσης Πρασίνου και Πολιτικής Προστασίας του εναγομένου, οι οποίοι αναγνώρισαν την ευθύνη τους και ζήτησαν την προσκόμιση των αναγκαίων δικαιολογητικών προκειμένου να αποζημιώσουν την ενάγουσα για τη δαπάνη αποκατάστασης των εν λόγω ζημιών, στη συνέχεια, όμως, αρνήθηκαν την καταβολή οποιουδήποτε ποσού, υποχρεώνοντας την τελευταία στην δικαστική διεκδίκησή του. Ενόψει όλων των ανωτέρω, η ενάγουσα ζητεί να υποχρεωθεί ο εναγόμενος Δήμος να της καταβάλει το συνολικό ποσό των 6.980,00 ευρώ, νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής της στις 30.3.2023 (σχετ. η .../30.3.2023 έκθεση επιδόσεως προς τον εναγόμενο Δήμο της δικαστικής επιμελήτριας Περιφέρειας Εφετείου Λάρισας με έδρα το Πρωτοδικείο Βόλου, ...) έως την ολοσχερή εξόφληση και ειδικότερα, το ποσό των 5.480,00 ευρώ ως αποζημίωση, κατ' άρθρα 105 και 106 ΕισΝΑΚ, για τη θετική και αποθετική ζημία που υπέστη, σύμφωνα με τα ανωτέρω, και το ποσό των 1.500,00 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση, κατ' άρθρο 932 Α.Κ., για την ηθική βλάβη που επήλθε στο πρόσωπό της από την παραπάνω περιγραφόμενη αιτία, οφειλόμενη κατά τους ισχυρισμούς της στις παράνομες παραλείψεις οργάνων του εναγομένου να προβούν σε κλάδεμα και φροντίδα των δέντρων περιοχής δικαιοδοσίας του, ώστε να αποφευχθούν τέτοιου είδους καταστάσεις. Προς απόδειξη προσκομίζονται μετ' επικλήσεως: α) το από 25.5.2022 υπηρεσιακό σημείωμα του Διοικητή του Αστυνομικού Τμήματος ... σύμφωνα με το οποίο «από την αναφορά εποχούμενης περιπολίας διατεταγμένων σε υπηρεσία εποχούμενης περιπολίας αστυνομικών της Υπηρεσίας μας, κατά το ωράριο 22:00-06:00 την 18-09/05/2022 και ώρα 01:00 η περιπολία μετέβη στην περιοχή ..., στην παραλιακή οδό έμπροσθεν εστιατορίου με την επωνυμία ... για μεγάλου μήκους κλαδιά δέντρων που έπεσαν πάνω σε σταθμευμένα οχήματα...στο σημείο ανευρέθηκε ο ... του ... ο οποίος ανέφερε ότι έχοντας σταθμευμένο επί της παραλιακής οδού ... το υπ' αριθ. ... ΙΧΦ ιδιοκτησίας της ... του ... έπεσαν πάνω στο όχημα κλαδιά εξαιτίας καιρικών συνθηκών, με αποτέλεσμα την πρόκληση υλικών ζημιών στην πάνω αριστερή και δεξιά πλευρά του οχήματος», β) το από 13.9.2013 αντίγραφο της άδειας κυκλοφορίας του ... ΙΧΦ, γ) τη με αρ. πρωτ. .../27.6.2022 αίτησή της προς το εναγόμενο, με την οποία ζητούσε την καταβολή ποσού 2.480,00 ευρώ προς αποζημίωση της δαπάνης στην οποία υπεβλήθη για την αποκατάσταση των εν θέματι υλικών ζημιών, δ) αντίγραφο του με αριθμό .../20.6.2022 τιμολογίου παροχής υπηρεσιών του ... ιδιοκτήτη συνεργείου-φανοβαφείου αυτοκινήτων, προς την ενάγουσα, αξίας 2.480 ευρώ για εργασίες «Επισκευή κουβουκλίου και βαφή», με το επισυναπτόμενο αναλυτικό σημείωμα για την αξία κάθε εργασίας επισκευής του οχήματος της ενάγουσας και δ) δεκατέσσερις φωτογραφίες του οχήματος, στις οποίες απεικονίζεται η πτώση μεγάλων κλαδιών δέντρων γύρω από το όχημα και υλικές ζημιές στην οροφή του οχήματος της ενάγουσας, στην πίσω πόρτα αριστερά και στο φτερό δεξιά.

5. Επειδή, με το υπόμνημα του Δήμου ... προβάλλεται ότι η κρινόμενη αγωγή πάσχει αοριστίας, διότι δεν προκύπτει το μέγεθος της ζημίας και η ακριβής της διάσταση, περαιτέρω δε ότι τυγχάνει απορριπτέα ως αναπόδεικτη καθ' ο μέρος με αυτήν η ενάγουσα επικαλείται πλήθος εκτεταμένων ζημιών, η ύπαρξη των οποίων προϋπήρχε στο αυτοκίνητό της (όπως η φθορά χρώματος στο καπό), για την απόδειξη των οποίων δεν αρκεί το προσκομιζόμενο τιμολόγιο. Περαιτέρω, προβάλλεται ότι κανενός είδους υπαιτιότητα δεν βαρύνει τον εναγόμενο ως προς την πτώση των δέντρων, καθώς ο Δήμος ... σε ετήσια βάση μεριμνά για τον καθαρισμό και τη συντήρηση των μεγάλων δέντρων και σε μηνιαίο έλεγχο όλων των δέντρων, γεγονός που αποδεικνύεται από το από 23.2.2022 συμφωνητικό παροχής εργασιών, κοπής επικίνδυνων ξερών δέντρων στη ΔΕ ...

Αντιθέτως, όπως ισχυρίζεται, η υπαιτιότητα των επίμαχων υλικών ζημιών βαραίνει την ενάγουσα, καθόσον με ειδικό δελτίο τύπου η αρμόδια υπηρεσία Πολιτικής Προστασίας του εναγομένου ειδοποιούσε τους κατοίκους για κατά τόπους ισχυρές βροχές και καταιγίδες και για ισχυρούς ανέμους, παρέχοντας οδηγίες να αποφεύγεται η διέλευση κάτω από μεγάλα δέντρα, επιπλέον δε, διότι το αυτοκίνητο της ενάγουσας παρανόμως βρέθηκε σταθμευμένο στο συγκεκριμένο σημείο όπου υπάρχουν πινακίδες απαγόρευσης της στάθμευσης. Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με το προμνησθέν υπόμνημα του εναγομένου, η πτώση των μεγάλων κλαδιών δέντρων αποτελεί τυχαίο γεγονός ανωτέρας βίας, οφειλόμενο σε καιρικά φαινόμενα, με αποτέλεσμα τη διακοπή του αιτιώδους συνδέσμου. Μεταξύ δε των στοιχείων του διοικητικού φακέλου περιλαμβάνονται: α) το προρρηθέν από 23.2.2022 συμφωνητικό παροχής εργασιών κοπής επικίνδυνων ξερών δέντρων ΔΕ ... με το οποίο ο Δήμος ... ανέθεσε στον ... την εκτέλεση εργασιών κοπής επικίνδυνων ξερών δέντρων ΔΕ ... με τον τρόπο που περιγράφεται στην παρούσα σύμβαση, η διάρκεια της οποίας ορίστηκε μέχρι τις 31.5.2022, β) το από 17.5.2022 δελτίο τύπου της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας του Υπουργείου Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, με το οποίο ανακοινώθηκε πρόσκαιρη επιδείνωση του καιρού σε διάφορες περιοχές της χώρας, μεταξύ των οποίων και στη Θεσσαλία, κατά το διάστημα από 18.5.2022 έως τις πρώτες πρωινές ώρες της 19ης.5.2022 με χαρακτηριστικό τις κατά τόπους βροχές και καταιγίδες και τους θυελλώδεις ανέμους 7 έως 8 μποφόρ, εξαιτίας των οποίων συνιστώνταν στους πολίτες, μεταξύ άλλων, να αποφύγουν τη διέλευση κάτω από μεγάλα δέντρα, γ) ασπρόμαυρες φωτογραφίες παραλιακού δρόμου έμπροσθεν του ξενοδοχείου ..., όπου φαίνεται τοποθετημένη πινακίδα απαγόρευσης της στάθμευσης και δ) φωτογραφίες του οχήματος της ενάγουσας, στις οποίες απεικονίζεται η πτώση μεγάλων κλαδιών δέντρων γύρω από το όχημα (πρόκειται για την ίδια φωτογραφία που προσκόμισε και η ενάγουσα), καθώς και υλικές ζημιές αυτού, επιπλέον δε, σε μία εκ των φωτογραφιών απεικονίζονται μεγάλα σημάδια φθοράς του χρώματος στο καπό του αυτοκινήτου.

6. Επειδή, με το νομίμως κατατεθέν στις 27.3.2024 υπόμνημα - αντίκρουση των ισχυρισμών του εναγομένου η ενάγουσα προβάλλει ότι ο Δήμος ... ο οποίος μέχρι σήμερα είχε αποδεχθεί την υπαιτιότητά του ζητώντας από την ενάγουσα συγκεκριμένα δικαιολογητικά προκειμένου να προβεί στην καταβολή αποζημίωσής της και όλως παρελκυστικά, τελευταία στιγμή, μετέβαλε τη στάση του, αβασίμως προβάλλει έλλειψη παρανομίας των οργάνων του επικαλούμενος την από 23.2.2022 σύμβαση παροχής εργασιών κοπής επικίνδυνων ξερών δέντρων, καθώς από τα ίδια τα γεγονότα ουδόλως προκύπτει οποιαδήποτε φροντίδα και συντήρηση του σημείου όπου έλαβε χώρα η πτώση του συγκεκριμένου δέντρου. Περαιτέρω, όσον αφορά τους ισχυρισμούς του εναγομένου περί ιδίας υπαιτιότητας της ενάγουσας, λόγω προηγούμενης προειδοποίησης για λήψη μέτρων αυτοπροστασίας ενόψει έντονων καιρικών συνθηκών και λόγω στάθμευσης του οχήματός της σε ζώνη απαγόρευσης της στάθμευσης, η ενάγουσα επικαλείται ότι είναι, ομοίως, αβάσιμοι, δεδομένου ότι ο Δήμος ... ουδέν μέτρο απαγόρευσης της κυκλοφορίας έλαβε ενόψει εκδήλωσης των επικαλούμενων από αυτόν καιρικών φαινομένων, ενώ αν όντως συνέτρεχε περίπτωση παράνομης στάθμευσης τα όργανα του εναγομένου θα είχαν προβεί στην επιβολή του αντίστοιχου διοικητικού προστίμου.

7. Επειδή, από την εκτίμηση του συνόλου των στοιχείων του φακέλου, ιδίως δε του περιεχομένου του από 25.5.2022 υπηρεσιακού σημειώματος του Διοικητή του Αστυνομικού Τμήματος ... και της περιλαμβανόμενης σε αυτό αναφοράς των περιπολούντων κατά την 18-19/5/2022 (αναγραφόμενης ως εκ προφανούς

παραδρομής στο σημείωμα αυτό της ημερομηνίας «18-9/5/2022» αντί της ορθής «18-19/5/2022») αστυνομικών οργάνων, καθώς και των προσκομιζόμενων ενώπιον του Δικαστηρίου από αμφοτέρους τους διαδίκους φωτογραφιών και δη της προσκομισθείσας, όμοιας, φωτογραφίας, στην οποία απεικονίζεται η πτώση μεγάλων κλαδιών δέντρων γύρω από το σταθμευμένο όχημα της ενάγουσας, δεν καταλείπεται, εν προκειμένω, αμφιβολία στο Δικαστήριο ως προς την συντέλεση του ιστορούμενου στην αγωγή ζημιογόνου γεγονότος, ήτοι της πτώσης στις 19.5.2022 και ώρα 01:00 μεγάλων κλαδιών δέντρου επί του με αριθμ. κυκλοφορίας ... ΙΧ φορτηγού (αγροτικού) οχήματος, ιδιοκτησίας της ενάγουσας, που ήταν σταθμευμένο επί της παραλιακής οδού της περιοχής ... εντός των διοικητικών ορίων του εναγομένου Δήμου ... έμπροσθεν του εστιατορίου ... προκαλώντας σε αυτό υλικές ζημιές. Εξάλλου, η ακριβής έκταση της στοιχειοθετούμενης κατά τα ανωτέρω ζημίας αποτελεί ζήτημα απόδειξης, δυνάμενο να προκύψει από τα στοιχεία της δικογραφίας και υπόκειται στην ελεύθερη εκτίμηση του Δικαστηρίου, απορριπτομένων ως αβασίμων των σχετικών ισχυρισμών του εναγομένου Δήμου περί αοριστίας της κρινόμενης αγωγής λόγω ανακριβούς περιγραφής της έκτασης των επικαλούμενων ζημιών και απόρριψης αυτής ως αναπόδεικτης. Δεδομένου δε ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις που παρατέθηκαν και ερμηνεύθηκαν στη μείζονα σκέψη, σύμφωνα με τα οποία η μέριμνα για τη συντήρηση και φροντίδα των φυτεμένων στους κοινόχρηστους χώρους δένδρων ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των Δήμων, οι οποίοι υποχρεούνται να λαμβάνουν τα κατάλληλα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα, εντός των εδαφικών τους ορίων, για την προστασία της ζωής και της περιουσίας των κατοίκων και των επισκεπτών, την προστασία των κοινόχρηστων χώρων και την απρόσκοπτη πρόσβαση σε αυτούς, καθώς και για την προστασία και αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της συντήρησης και του προληπτικού ελέγχου της κατάστασης των δέντρων και δεντροστοιχιών, προς τον σκοπό της αποφυγής της θέσεως σε διακινδύνευση της ζωής και της περιουσίας του κοινού εν γένει, το Δικαστήριο κρίνει ότι, εν προκειμένω, ο εναγόμενος Δήμος, ο οποίος είχε την αρμοδιότητα επίβλεψης και συντήρησης των δένδρων στη συγκεκριμένη περιοχή, όφειλε, διά των αρμοδίων οργάνων του, να έχει λάβει τα κατάλληλα προληπτικά μέτρα (περιποίηση, στήριξη, άλλως έγκαιρη κοπή του δένδρου) προς αποτροπή του πιο πάνω περιστατικού, πλην, όμως, παρανόμως παρέλειψε να το πράξει. Εξάλλου, η επικαλούμενη από τον εναγόμενο από 23.2.2022 σύμβαση παροχής εργασιών κοπής επικίνδυνων ξερών δέντρων, ουδόλως κλονίζει την κρίση του Δικαστηρίου περί παρανομίας των οργάνων του, τούτο δε διότι μόνη η ύπαρξη της συγκεκριμένης σύμβασης, με διάρκεια ως τις 31.5.2022, δεν αποδεικνύει ότι μέχρι την κρίσιμη ημερομηνία της 19ης.5.2022 είχαν λάβει χώρα στο συγκεκριμένο σημείο οι αναγκαίες προληπτικές εργασίες κοπής ή συντήρησης δέντρων. Με τα δεδομένα αυτά, το Δικαστήριο άγεται στην κρίση ότι στοιχειοθετείται, εν προκειμένω, αποζημιωτική ευθύνη του εναγομένου Δήμου, κατά τα άρθρα 105 και 106 ΕισΝΑΚ, για την αποκατάσταση της ζημίας την οποία υπέστη η ενάγουσα εξ αιτίας της παράλειψης των αρμοδίων οργάνων του να λάβουν τα απαραίτητα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα για την αποφυγή της πτώσης των κλαδιών δέντρου στο σταθμευμένο σε κοινόχρηστο χώρο όχημά της. Η ζημία δε αυτή συνδέεται αιτιωδώς με τις παράνομες παραλείψεις των οργάνων του Δήμου, απορριπτομένου ως αβασίμου του ισχυρισμού περί επέλευσης τυχαίου, λόγω των έντονων καιρικών φαινομένων στην περιοχή κατά τον κρίσιμο χρόνο, αφού ουδέν στοιχείο προσκομίζεται από τον εναγόμενο Δήμο, από το οποίο να προκύπτει ότι τα φαινόμενα αυτά και ιδίως η πνοή των ανέμων ήταν εξαιρετικά ισχυρή, ξαφνική και απρόβλεπτη, σε τέτοιο βαθμό που, υπό την εκδοχή ότι θα είχαν ληφθεί τα απαραίτητα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα για την αποφυγή της πτώσης

του δέντρου, τούτη θα επερχόταν πάραυτα. Αντιθέτως, η έκδοση του από 17.5.2022 δελτίου τύπου της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας περί πρόσκαιρης επιδείνωσης του καιρού επιβεβαιώνει ότι τα επικαλούμενα από τον εναγόμενο καιρικά φαινόμενα ήταν μεν έντονα, άλλα όχι ακραία, περαιτέρω δε ήδη γνωστά και προβλέψιμα από πριν. Άλλωστε, ισχυρισμοί του εναγομένου περί υπαιτιότητας του προστηθέντος οδηγού του ζημιωθέντος οχήματος, οι οποίοι επέχουν, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, θέση ένστασης συντρέχοντος πταίσματος της ενάγουσας, προβάλλονται απαραδέκτως με το προαναφερόμενο υπόμνημα (βλ. ΣΤΕ 2240/2021, 291/2020 κ.ά.), δεδομένου, άλλωστε, ότι δεν μπορούν να ληφθούν αυτεπαγγέλτως υπ' όψη από το Δικαστήριο (πρβλ. ΑΠ 423/1985 Ολ, 1115/1986 Ολ, 763/2000, 53/2006, ΣΤΕ 2240/2021, 291/2020, 1055/2016, 1293/2015).

8. Επειδή, περαιτέρω, όσον αφορά την έκταση της στοιχειοθετούμενης θετικής ζημίας της ενάγουσας, το Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη και εκτιμώντας ελεύθερα κατά την κρίση του το προσκομιζόμενο ενώπιον του τιμολόγιο παροχής υπηρεσιών του ... σύμφωνα με το οποίο για εργασίες «επισκευή κουβουκλίου και βαφή» η ενάγουσα κατέβαλε το συνολικό ποσό, περιλαμβανομένου ΦΠΑ, των 2.480,00 ευρώ και συνεκτιμώντας ότι οι εργασίες αυτές συμβαδίζουν με τις εικονιζόμενες στις προσκομιζόμενες ενώπιον του φωτογραφίες (ΣΤΕ 1219/2005 σκ. 4), στις οποίες εμφανίζονται υλικές ζημιές στην οροφή του οχήματος της ενάγουσας, στην πίσω πόρτα αριστερά και στο φτερό δεξιά, όπως, άλλωστε, δήλωσε και ο σύζυγός της στα αστυνομικά όργανα που μετέβησαν στο συγκεκριμένο σημείο κατά τον χρόνο του επίδικου συμβάντος («στην πάνω αριστερή και δεξιά πλευρά του οχήματος»), κρίνει ότι ο εναγόμενος Δήμος υποχρεούται να καταβάλει στην ενάγουσα προς αποκατάσταση της θετικής ζημίας που υπέστη από την ως άνω αιτία το συνολικό ποσό των 2.480,00 ευρώ, κατ' αποδοχή του αιτήματος της αγωγής. Περαιτέρω, όσον αφορά το κονδύλι των 3.000 ευρώ, το οποίο η ενάγουσα ζητεί προς αποκατάσταση της αποθετικής ζημίας που υπέστη και συγκεκριμένα της μείωσης της εμπορικής αξίας του οχήματός της από την επέλευση του ζημιογόνου γεγονότος, το Δικαστήριο κρίνει ότι πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο. Τούτο διότι, πέραν της αδείας κυκλοφορίας του αυτοκινήτου (από την οποία προκύπτει έτος πρώτης κυκλοφορίας το 2004) η ενάγουσα δεν προσκόμισε στο Δικαστήριο έτερα στοιχεία, από τα οποία να αποδεικνύεται η αξία αγοράς του οχήματος (λ.χ. τιμολόγιο αγοράς, βλ. ΔΕφΛαρ 176/2017) και η ακριβής κατάσταση στην οποία βρισκόταν πριν από το επίμαχο ατύχημα (όπως τα χιλιόμετρα που είχε διανύσει, εάν είχε εμπλακεί ξανά σε τροχαίο ατύχημα, εάν είχαν διενεργηθεί ή όχι επισκευές λόγω φθορών, εάν είχε συντηρηθεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές του κατασκευαστή κ.λπ.), ώστε να υπολογισθεί η πραγματική αγοραία αξία που είχε κατά την επέλευση του ατυχήματος.

9. Επειδή, τέλος, συνεπεία της παρανόμου παραλείψεως των οργάνων του εναγομένου Δήμου να συντηρήσουν προσηκόντως το δένδρο που έπεσε επί του οχήματος της ενάγουσας, αυτή υπέστη ηθική βλάβη, συνισταμένη αφενός στην αιφνίδια ψυχική αναστάτωσή της και αφετέρου στην ταλαιπωρία, στην οποία υπεβλήθη προκειμένου να αποκαταστήσει τις προκληθείσες ζημιές και στη συνέχεια, προκειμένου να επιτύχει την ικανοποίηση της αξίωσής της κατά του Δήμου, εξωδίκως (βλ. τη με αρ. πρωτ. .../27.6.2022 αίτησή της προς το εναγόμενο, με την οποία ζητούσε την καταβολή του ποσού των 2.480,00 ευρώ προς αποζημίωση της δαπάνης στην οποία υπεβλήθη για την αποκατάσταση των υλικών ζημιών του οχήματός της σε συνδυασμό με το ότι το εναγόμενο ουδόλως αρνήθηκε τους σχετικούς ισχυρισμούς της περί αρχικής αποδοχής του αιτήματός της αυτού) και δικαστικώς. Για την αποκατάσταση δε της βλάβης αυτής, το

Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος, το είδος και την έκταση της υλικής ζημίας, καθώς και την έλλειψη υπαιτιότητας της ενάγουσας, κρίνει ότι πρέπει να καταβληθεί σε αυτήν χρηματική ικανοποίηση ύψους 500 ευρώ, κατά μερική αποδοχή του αιτήματος της αγωγής.

10. Επειδή, κατ' ακολουθίαν, η υπό κρίση αγωγή πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή και να υποχρεωθεί ο εναγόμενος Δήμος ... να καταβάλει στην ενάγουσα το συνολικό ποσό των 2.980,00 ευρώ (2.480,00 ευρώ για αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας + 500,00 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης), νομιμοτόκως, από την επίδοση της αγωγής στον εναγόμενο, ήτοι από 30.3.2023 (σχετ. η .../30.3.2023 έκθεση επιδόσεως προς τον εναγόμενο Δήμο της δικαστικής επιμελήτριας Περιφέρειας Εφετείου Λάρισας με έδρα το Πρωτοδικείο Βόλου ...) και μέχρι την πλήρη εξόφληση. Τέλος, τα δικαστικά έξοδα πρέπει να συμψηφισθούν μεταξύ των διαδίκων, λόγω της εν μέρει νίκης και ήττας αμφοτέρων (άρθρο 275 παρ. 1 εδ. γ' ΚΔΔ). [...] Δέχεται εν μέρει την αγωγή.

(4) ΤρΣτρατΛάρισας 86/2022 - Σωματική βλάβη από πτώση δέντρου εντός στρατοπέδου

«Αριθμός Απόφασης: 86/2022

Η συνεδρίαση του Δικαστηρίου έγινε δημόσια στη Λάρισα και στην ειδική αίθουσα του Στρατοδικείου Λάρισας, σήμερα την 27η του μήνα Σεπτεμβρίου του έτους δύο χιλιάδες είκοσι δύο (2022) και ώρα 09:00'. [...]

Ο Ποινικός Κώδικας θέτει ως κανόνα (εδάφιο πρώτο) την κατ' έγκληση δίωξη της από αμέλεια σωματικής βλάβης, ενώ κατ' εξαίρεση (εδάφιο δεύτερο) την αυτεπάγγελτη δίωξη, όταν ο υπαίτιος της πράξης είναι υπόχρεος λόγω της υπηρεσίας του ή του επαγγέλματός του να καταβάλει ιδιαίτερη επιμέλεια ή προσοχή. Δικαιολογητικός λόγος της εξαίρεσης αυτής είναι ότι στην περίπτωση της αμελούς υπηρεσιακής συμπεριφοράς προσβάλλεται πέρα από την σωματική και λειτουργική ακεραιότητα του συγκεκριμένου προσώπου και το έννομο αγαθό της υπηρεσίας [βλ. Λ. Μαργαρίτη, ό.π., σ. 703]. Ειδικότερα, μέσω αυτής της εγκληματικής πράξεως θεωρείται ότι υφίσταται πλήγμα η υπόληψη της οικείας υπηρεσίας και της εμπιστοσύνης του κοινού προς τους διεκπεραιωτές ή φορείς της [βλ. Ν. Ανδρουλάκη, Ποινικόν Δίκαιον, Ειδικόν Μέρος, Τεύχος Α', 1974, σ. 160]. Πάντως για να κριθεί ο δράστης ως υπόχρεος λόγω της υπηρεσίας θα πρέπει να φέρει την ιδιότητα του υπαλλήλου, έτσι όπως αυτή οριοθετείται από το άρθρο 13 εδάφιο πρώτο ΠΚ, σύμφωνα με την οποία "Υπάλληλος είναι εκείνος στον οποίο νόμιμα έχει ανατεθεί, έστω και προσωρινά, η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου". Ως υπηρεσία νοείται, υπό την ευρεία έννοια αυτής, τόσο εκείνη που εκτελείται ύστερα από εντολή της αρχής, όσο και εκείνη που επιβάλλει απευθείας ο νόμος. Για την κατάφαση της αυτεπάγγελτης διώξεως, πέρα από την άσκηση υπηρεσίας κατά την προαναφερθείσα έννοια, απαιτείται: (α) η συγκεκριμένη υπηρεσία να δημιουργεί, γενικά ή σε ορισμένη έκτασή της, υποχρέωση για επίδειξη ιδιαίτερης επιμέλειας ή προσοχής και (β) η ενέργεια ή η παράλειψη, με την οποία προκλήθηκε η σωματική βλάβη, να έλαβε χώρα στο πλαίσιο εκτέλεσης της υπηρεσίας και μάλιστα εκείνου του τομέα αυτής που απαιτούσε επίδειξη ιδιαίτερης επιμέλειας ή προσοχής [βλ. Λ. Μαργαρίτη, ό.π., σ. 703/705? ΑΠ 962/1992, ΝοΒ 1993, σ. 545]. 3. Σύμφωνα με την παρ. 1 της Μόνιμης Διαταγής με αριθμό ... «Περί λειτουργίας του Κέντρου Αποκαταστάσεως Απωλειών Υγείας

(ΚΑΑΥ) ...”, “Στο νομό ... υφίσταται και λειτουργεί το Κέντρο Αποκαταστάσεως Απωλειών Υγείας (ΚΑΑΥ) ... το οποίο παρέχει βασικές διευκολύνσεις για την εξυπηρέτηση του στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού, κατά τη θερινή περίοδο”. Στο Παράρτημα «Α» της ΜοΔ 9-2/2014 με τίτλο “Λειτουργία του ΚΑΑΥ στην ειρήνη” και ειδικότερα στο Τμήμα με τίτλο “Εργασίες προ της έναρξεως λειτουργίας του ΚΑΑΥ”, ορίζεται ότι “Οι εργασίες αυτές αποσκοπούν στην προετοιμασία του ΚΑΑΥ για την κανονική λειτουργία και διακρίνονται σε: α. ... β. Εργασίες συντήρησης του υλικού και των εγκαταστάσεων που πραγματοποιούνται καθ’ όλη τη χειμερινή περίοδο” (άρθρο 55 στοιχείο β’). Περαιτέρω, κατά το άρθρο 57 στοιχ. α’ περ. (1) του ιδίου ως άνω Παραρτήματος, “Προκειμένου να καθορισθούν οι απαιτούμενες εργασίες συντήρησης και ο τρόπος χρηματοδότησης και εκτέλεσης αυτών, ώστε να έχουν ολοκληρωθεί έγκαιρα προ της έναρξης της παραθεριστικής περιόδου, ακολουθείται η παρακάτω διαδικασία: (1) Με μέριμνα του Δκτού του ΚΑΑΥ προσδιορίζονται με ακρίβεια όλες οι αναγκαιούσες εργασίες προετοιμασίας, το κόστος υλοποίησής τους καθώς και το κόστος τυχόν βελτιωτικών προτάσεων και υποβάλλεται στη ... έως 30 Δεκ για έγκριση”. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 61 στοιχ. ια’ του αυτού Παραρτήματος, “[Ο Διοικητής ΚΑΑΥ] Είναι υπεύθυνος για τη λειτουργία της Μονάδος σύμφωνα με τα καθοριζόμενα στους σχετικούς κανονισμούς και στις δγές της ..... Ειδικότερα σε ότι αφορά στη λειτουργία του ΚΑΑΥ: ... ια. Επιθεωρεί κάθε ημέρα όλους τους κοινόχρηστους χώρους, μαγειρεία - εστιατόριο, λοιπούς χώρους και εγκαταστάσεις και εκδίδει οδηγίες για την αποκατάσταση των παρατηρήσεων”.

4. Από την αποδεικτική διαδικασία και πιο συγκεκριμένα από την υπ’ αριθ. 73/2022 αναβλητική -για νέες αποδείξεις- απόφαση του ιδίου Δικαστηρίου, τις καταθέσεις των μαρτύρων: ... που εξετάσθηκαν νόμιμα στο ακροατήριο, τις καταθέσεις των μαρτύρων ... που αναγνώσθηκαν νόμιμα στο ακροατήριο, τις είκοσι (20) φωτογραφίες που επισκοπήθηκαν από τα μέλη του Δικαστηρίου και τους άλλους παράγοντες της δίκης, τον ψηφιακό οπτικό δίσκο (CD - Compact Disc) το περιεχόμενο του οποίου προβλήθηκε στο ακροατήριο, τα ως άνω έγγραφα που αναφέρονται στα πρακτικά και αναγνώσθηκαν στο ακροατήριο, σε συνδυασμό με την απολογία του κατηγορουμένου ενώπιον του Δικαστηρίου και την όλη γενικά συζήτηση της υπόθεσης, προέκυψαν τα εξής πραγματικά περιστατικά: Ο κατηγορούμενος .... του ... εισήλθε, το έτος 1995, στις τάξεις του Στρατού Ξηράς, μέσω της Σχολής Μονίμων Υπαξιωματικών (ΣΜΥ). Την 08.06.1995 αυτός προήχθη στον βαθμό του Λοχία ... και, κατόπιν διαδοχικών εν τω μεταξύ προαγωγών, την 20.10.2016 στον βαθμό του Υπολοχαγού ..., εν τέλει δε την 20.10.2021 ο προαναφερόμενος προήχθη στον βαθμό του Λοχαγού ... Κατά την χρονική περίοδο από την 30.7.2018 έως την 30.11.2020 ο κατηγορούμενος ήταν Διοικητής του ... Στο στρατόπεδο του ΚΑΑΥ ... και ειδικότερα κατά μήκος της ανατολικής πλευράς του, εντός της συρμάτινης περίφραξης και πλησίον αυτής, υπήρχαν αναπτυγμένα τεχνητώς φυτευθέντα δένδρα, όπως πλατάνια, ευκάλυπτοι, λεύκες και κυπαρίσσια. Κατά μήκος δε όλης της ανατολικής πλευράς του ΚΑΑΥ ... και δίπλα από την συρμάτινη περίφραξη υπήρχε δημοτικός δρόμος ο οποίος κατευθυνόταν από βορρά προς νότο και κατέληγε στην θάλασσα. Ενόψει της έναρξης της θερινής παραθεριστικής περιόδου, το χρονικό διάστημα από 13.4.2020 έως 14.4.2020 Επιτροπή Επιθεωρήσεων Υγιεινής και Ασφάλειας ... Επιπέδου από το ..., αποτελούμενη από τον Λοχαγό (.....) ... της δυνάμεως του ..., Υπολοχαγό (...) ... της δυνάμεως της ... ως Τεχνικό Ασφαλείας του ... Ανθυπολοχαγό (.....) ... ως Ιατρικό Σύμβουλο και Μόνιμο Υπάλληλο ... ως Ηλεκτρολόγο του ... προέβη σε τακτική ετήσια επιθεώρηση υγιεινής και ασφάλειας του στρατοπέδου του ΚΑΑΥ ... Η ως άνω επιτροπή υπέδειξε να επιθεωρηθούν όλα τα δέντρα και ιδιαιτέρως τα γηραιά

πλατάνια από το αρμόδιο Δασαρχείο και να γίνει αποκλαδοποίηση και υλοτομία εάν απαιτούνταν και σε όση έκταση επιβαλλόταν, καθόσον υπήρχαν δέντρα που είχαν ιδιαίτερη κλίση πάνω από κεραμοσκεπές οικίσκων, κατέγραψε δε την υπόδειξή της αυτή στην από 15.4.2020 έκθεση που συνέταξε η ίδια. Έκτοτε και μέχρι την 19.8.2020 που συνέβη το παρακάτω αναφερόμενο συμβάν ο κατηγορούμενος, ως Διοικητής του ΚΑΑΥ ... δεν μερίμνησε να επιθεωρηθούν τα δέντρα που υπήρχαν στο στρατόπεδο από ειδικά πιστοποιημένο τεχνικό έτσι, ώστε να ελεγχθεί η επικινδυνότητά τους και ακολούθως να γίνει αποκλάδωση ή υλοτόμηση όσων εγκυμονούσαν κίνδυνο πτώσης τους. Περαιτέρω, την 19.8.2020 και περί ώρα 21:00', η ιδιώτιδα ... του ... διερχόταν πεζή από τον δημοτικό δρόμο που βρισκόταν στην ανατολική πλευρά του ΚΑΑΥ ... δίπλα από την συρμάτινη περίφραξη αυτού. Ενώ η τελευταία ... διερχόταν πεζή από εκεί, ένα κυπαρισσοειδές τεχνητώς φυτευθέν δέντρο που υπήρχε στην ανατολική πλευρά εντός του στρατοπέδου του ΚΑΑΥ και πλησίον της περίφραξης ξεριζώθηκε και έπεσε προς την εξωτερική πλευρά του στρατοπέδου στον δημοτικό δρόμο με αποτέλεσμα να τραυματίσει την διερχόμενη πεζή ... η οποία υπέστη "κάταγμα 1ου οσφυϊκού σπονδύλου". Ακολούθως, με την συνδρομή της οικείας Πυροσβεστικής Υπηρεσίας το δέντρο που έπεσε υλοτομήθηκε και απομακρύνθηκε από το οδόστρωμα. Την επόμενη ημέρα, 20.8.2020, η Μονάδα ενόψει του συμβάντος που αναφέρθηκε προηγουμένως αιτήθηκε από το Δασονομείο ... να αποστείλει δασονόμο, προκειμένου να προβεί στον έλεγχο των δέντρων της Μονάδας. Αυθημερόν μετέβη στο σημείο ο δασοφύλακας του Δασονομείου ... ο οποίος και διενήργησε μεταξύ άλλων αυτοψία στα υλοτομημένα κομμάτια και στην ρίζα του δέντρου που έπεσε, διαπίστωσε δε αυτός οπτικά ότι το φύλλωμά του ήταν πράσινο, όμως το ριζικό σύστημά του είχε υποστεί εσωτερικά σήψη. Σημειώνεται, ότι ο προαναφερόμενος υπάλληλος ... δεν συνέταξε έκθεση αυτοψίας, λόγω αναρμοδιότητας του Δασονομείου ... καθότι επρόκειτο για τεχνητώς φυτευθέν δέντρο σε μη δασική έκταση το οποίο δεν ενέπιπτε στις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας.

Απολογούμενος ο κατηγορούμενος ενώπιον του Δικαστηρίου, ανέφερε ότι μετά την ετήσια τακτική επιθεώρηση υγιεινής και ασφάλειας που διεξήχθη στην Μονάδα τον Απρίλιο 2020 και μέχρι την πτώση του δέντρου δεν επικοινωνήσε με το Δασαρχείο ... διότι γνώριζε από προηγούμενη επικοινωνία με το τελευταίο ότι αυτό ήταν αρμόδιο μόνο για τις δασικές εκτάσεις. Ανέφερε επίσης αυτός ότι το συγκεκριμένο δέντρο που έπεσε ουδέποτε έδωσε σημάδι ότι είχε πρόβλημα, λόγος για τον οποίο δεν κάλεσε κάποιο ειδικευμένο πρόσωπο. Εκτίμησε δε ο κατηγορούμενος ότι η πτώση του συγκεκριμένου δέντρου ήταν ένα ατυχές περιστατικό, το οποίο δεν μπορούσε να προβλεφθεί, καθώς επίσης ότι και αν ακόμη το Δασαρχείο έστελνε υπάλληλό του να ελέγξει τα δέντρα της Μονάδας ήταν, κατά την άποψή του, αμφίβολο αν θα μπορούσε να εντοπίσει την εσωτερική σήψη στο ριζικό σύστημά του. Δήλωσε, τέλος, ότι έπειτα υλοτομήθηκαν προληπτικά εννέα κυπαρίσσια κατόπιν υποδείξεως του δασοφύλακα του Δασονομείου ... από φόβο μήπως είχαν προσβληθεί από το ίδιο μικρόβιο στις ρίζες τους και το διαδώσουν στα λοιπά δέντρα του στρατοπέδου.

5. Στην υπό κρίση περίπτωση, κατ' αρχάς παρατηρείται ότι υφίσταται εξωτερικά πλημμελής συμπεριφορά του κατηγορουμένου. Ο τελευταίος, όπως προεκτέθηκε, ενώ ήταν Διοικητής του ΚΑΑΥ ... άρα υπάλληλος υποχρεωμένος να επιδείξει ιδιαίτερη επιμέλεια και προσοχή κατά την άσκηση του υπηρεσιακού αυτού έργου, δεν μερίμνησε να επιθεωρηθούν τα δέντρα που υπήρχαν στο στρατόπεδο από ειδικά πιστοποιημένο τεχνικό έτσι, ώστε να ελεγχθεί η επικινδυνότητά τους και ακολούθως να γίνει αποκλάδωση ή υλοτόμηση όσων εγκυμονούσαν κίνδυνο πτώσης τους. Ο κατηγορούμενος, ως εκ της

προαναφερθείσας ιδιότητάς του (Διοικητής) είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να μεριμνήσει προς τούτο, η δε ιδιαίτερη αυτή νομική υποχρέωσή του εδραζόταν, συνδυαστικά, στο άρθρο 15 ΠΚ και στα άρθρα 55 στοιχ. β', 57 στοιχ. α' περ. 1 και 61 στοιχ. ια' του Παραρτήματος «Α» της ΜοΔ 9 - 2/2014/ΔΥΒ/ΔΙΔΣΕ. Το ζήτημα όμως που ακολούθως χρήζει εξέτασης είναι αν η πτώση, την 19.8.2020, του τεχνητώς φυτευθέντος κυπαρισσοειδούς δέντρου, που υπήρχε στην ανατολική πλευρά του στρατοπέδου δίπλα από τον δημοτικό δρόμο, συνεπεία της οποίας πτώσεως τραυματίστηκε η ιδιώτιδα ... συνδέεται αιτιωδώς με την παράλειψη αυτή του κατηγορουμένου. Από την αποδεικτική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, προέκυψαν, σε σχέση με το ζήτημα αυτό, τα εξής: Η παθούσα και παριστάμενη προς υποστήριξη της κατηγορίας ... καταθέτοντας στο ακροατήριο, ανέφερε ότι προφορικά είχαν γίνει οχλήσεις προς την Διοίκηση του ΚΑΑΥ ... αναφορικά με τα δέντρα, κυρίως λεύκες και πλατάνια, χωρίς όμως να κάνει αυτή κάποια έγγραφη όχληση. Η ίδια ως άνω παθούσα ανέφερε επίσης ότι στα πολύ φουντωτά δέντρα υπήρχαν ιμάντες που τα συγκρατούσαν και γι' αυτό τον λόγο ανησυχούσαν πολύ οι κάτοικοι. Η εν λόγω παθούσα κατέθεσε ακόμη ότι την 28.8.2020 υλοτομήθηκαν κάποια δέντρα που επιλέχθηκαν κοντά στην περιφράξη του στρατοπέδου και ότι φέτος την άνοιξη, προφανώς με αφορμή το ατύχημά της, κόπηκαν αρκετά από τα δέντρα του στρατοπέδου. Προς επίρρωση δε των ισχυρισμών της η συνήγορός της προσκόμισε στο ακροατήριο σχετικές φωτογραφίες. Ωστόσο, αναφορικά με τους ισχυρισμούς αυτούς της παθούσας - παρισταμένης προς υποστήριξη της κατηγορίας, από την αποδεικτική διαδικασία στο ακροατήριο προέκυψαν τα ακόλουθα: Πρώτον, ουδόλως αποδείχθηκε ότι είχαν γίνει από την παθούσα ή άλλους κατοίκους της περιοχής προφορικές οχλήσεις είτε προς τον κατηγορούμενο ως Διοικητή του στρατοπέδου, οι οποίες αφορούσαν επικινδυνότητα των δέντρων που υπήρχαν στην ανατολική πλευρά του στρατοπέδου, είτε προς το Δασαρχείο ..., όπως προκύπτει από την μαρτυρική κατάθεση στο ακροατήριο του τότε Δασάρχη ..., καθώς ο τελευταίος ανέφερε κατά λέξη: "Πριν το ατύχημα δεν είχα καμία όχληση". Δεύτερον, από την αποδεικτική διαδικασία αποδείχθηκε ότι οι ιμάντες σε ορισμένα δέντρα τέθηκαν έπειτα από το συμβάν από το πρόσωπο που επρόκειτο να προβεί στην αποκλάδωση αυτών για λόγους ασφαλείας και ενόψει της αποκλάδωσής τους, όπως προκύπτει από την κατάθεση στο ακροατήριο του μάρτυρα ... και την απολογία του κατηγορουμένου. Σημειώνεται εδώ ότι ο μάρτυρας ... στην επ' ακροατηρίω κατάθεσή του δήλωσε, ερωτηθείς σχετικά με τους ιμάντες, ότι δεν γνωρίζει εάν σε κάποια δέντρα είχαν τεθεί ιμάντες. Τρίτον, στις φωτογραφίες που προσκόμισε η συνήγορος της υποστηρίζουσας την κατηγορία - παθούσας δεν αναγράφεται η ημερομηνία λήψης τους έτσι, ώστε να κριθεί εάν αυτές λήφθηκαν πριν την πτώση του δέντρου ή σε μεταγενέστερο χρόνο, με αποτέλεσμα να καθίσταται παντελώς μετέωρος ο ισχυρισμός της παθούσας ότι οι ιμάντες προς συγκράτηση των δέντρων είχαν τεθεί πριν από την πτώση του επίμαχου δέντρου. Τέταρτον, από τις φωτογραφίες που προσκομίστηκαν από την παθούσα ουδόλως προκύπτει ότι αυτές αφορούν και δείχνουν να συγκρατείται από ιμάντες και το επίμαχο δέντρο που κατέπεσε. Περαιτέρω, καταθέτοντας στο ακροατήριο ο δασοφύλακας του Δασονομείου ... ανέφερε ότι από τις φωτογραφίες ολόκληρου του δέντρου μετά την πτώση του οι οποίες είχαν δημοσιευθεί σε τοπική ιστοσελίδα αρχικά απόρησε πως έπεσε, καθώς, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε, το φύλλωμά του ήταν καταπράσινο. Ο ίδιος ως άνω μάρτυρας ανέφερε επίσης ότι του έκανε τρομερή εντύπωση κατά την οπτική αυτοψία που διενήργησε ότι ο φλοιός (φλούδα) του ήταν καταπράσινος, ότι τίποτα δεν καταδεικνυε την εσωτερική σήψη στο ριζικό του σύστημα και ότι το δέντρο εξωτερικά έδειχνε υγιές. Ο ίδιος ως άνω μάρτυρας ανέφερε ακόμη ότι ήταν δύσκολο να προβλεφθεί η πτώση του διότι δεν υπήρχαν ορατές ενδείξεις - σημάδια πως το δέντρο δεν ήταν υγιές και ότι ο κατηγορούμενος δεν θα

μπορούσε να αντιληφθεί το εσωτερικό πρόβλημα του δέντρου, εκτός κι αν διέθετε εξειδικευμένες γνώσεις σε αυτόν τον τομέα. Σημειώνεται στο σημείο αυτό ότι και το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το φύλλωμα του δέντρου που έπεσε ήταν πράσινο τόσο από τις έγχρωμες φωτογραφίες τις οποίες δημοσίευσε η τοπική ιστοσελίδα με την ονομασία ... και οι οποίες λήφθηκαν μετά την πτώση του επίμαχου δέντρου, που επισκοπήθηκαν στο ακροατήριο, όσο και από την προβολή του ψηφιακού οπτικού δίσκου (cd), το περιεχόμενο του οποίου προβλήθηκε στο ακροατήριο. Ειδικότερα, τόσο οι φωτογραφίες όσο και ο ψηφιακός οπτικός δίσκος δείχνουν το επίμαχο δέντρο ενόσω αυτό ήταν ακόμη στο οδόστρωμα μετά την πτώση του και σε αυτά διακρίνεται καθαρά ότι το φύλλωμά του είχε πράσινο χρώμα. Ακόμη, ο εξετασθείς στο ακροατήριο μάρτυρας ... ανέφερε ότι η Επιτροπή Υγιεινής και Ασφάλειας, της οποίας ήταν μέλος, έλεγξε όλα τα δέντρα του στρατοπέδου ένα προς ένα, χωρίς να διαπιστώσει οτιδήποτε ανησυχητικό, όπως φθορά ή επικίνδυνη κλίση. Ο ίδιος μάρτυρας ανέφερε επίσης ότι η Επιτροπή υπέδειξε στις παρατηρήσεις της την επιθεώρηση όλων των δέντρων του ΚΑΑΥ ... όχι γιατί υπήρχε κάποιο ορατό πρόβλημα στα δέντρα, αλλά προς αποκλεισμό και της παραμικρής πιθανότητας ατυχήματος. Ο εν λόγω μάρτυρας δήλωσε ακόμη ότι, κατά την γνώμη του, η πτώση του δέντρου ήταν ένα ατυχές περιστατικό το οποίο δεν μπορούσε να προβλεφθεί. Εξετασθείς δε στο ακροατήριο ο ... ανέφερε ότι το επίμαχο δέντρο δεν θυμάται να είχε επικίνδυνη κλίση. Ο εν λόγω μάρτυρας ανέφερε επίσης ότι είχε ελεγχθεί από την μονάδα το δέντρο που έπεσε, πλην όμως δεν διαπιστώθηκε οτιδήποτε ανησυχητικό. Ο εξετασθείς στο ακροατήριο μάρτυρας ... προϊστάμενος τότε του Δασονομείου ... κατέθεσε ότι μετά από δύο ημέρες από την πτώση του δέντρου μετέβη και ο ίδιος στο στρατόπεδο, όπου από τα υπάρχοντα υπολείμματα και κάποια σάπια κομμάτια που είχαν απομείνει από το δέντρο διαπίστωσε ότι το τελευταίο έπασχε από σήψη στο ριζικό του σύστημα, η οποία δεν ήταν ορατή. Ο εν λόγω μάρτυρας ανέφερε επίσης ότι εκτιμά, με βάση τα λεγόμενα του υφισταμένου του ... ότι το φύλλωμα ήταν καταπράσινο, πως η σήψη ήταν αρχόμενη. Ο αυτός μάρτυρας δήλωσε ακόμη ότι, και αν μετέβαινε υπάλληλος του Δασαρχείου ... να επιθεωρήσει το επίμαχο δέντρο, δεν θα υποδεικνυόταν η υλοτόμησή του, διότι τα σημάδια σήψης του ήταν εσωτερικά και δεν μπορούσαν να φανούν. Ο ... τέλος, στην μαρτυρική του κατάθεση στο πλαίσιο της ΕΔΕ, που αναγνώσθηκε στο ακροατήριο, ανέφερε ότι το επίμαχο δέντρο δεν είχε ένδειξη επικινδυνότητας, όπως κλίση και εμφανή σημάδια ότι ήταν προσβεβλημένο από κάποια ασθένεια. Από το ως άνω εμμάρτυρο και λοιπό αποδεικτικό υλικό δεν προκύπτει κατά τρόπο αξιόπιστο, και κατά συνέπεια το Δικαστήριο αμφιβάλλει σχετικά, η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της παράλειψης του κατηγορουμένου να μεριμνήσει να επιθεωρηθούν τα δέντρα που υπήρχαν στο στρατόπεδο από ειδικά πιστοποιημένο τεχνικό έτσι, ώστε να ελεγχθεί η επικινδυνότητά τους και ακολούθως να γίνει αποκλάδωση ή υλοτόμηση όσων εγκυμονούσαν κίνδυνο πτώσης τους, όπως υποχρεούταν ειδικώς από τον νόμο, και του επελθόντος αποτελέσματος, ήτοι του τραυματισμού της ιδιώτιδας ... αφού το Δικαστήριο δεν μπορεί να αχθεί σε πλήρη δικανική πεποίθηση ότι αν ο κατηγορούμενος μεριμνούσε τελικά να επιθεωρηθούν τα δέντρα από ειδικά πιστοποιημένο τεχνικό του Δασαρχείου ... όπως υπέδειξε η Επιτροπή Υγιεινής και Ασφάλειας, τότε με μεγάλη πιθανότητα δεν θα επερχόταν η πτώση του επίμαχου δέντρου και ο συνεπεία τούτου τραυματισμός της ως άνω ιδιώτιδας .... Συνεπώς και αν ακόμη ο κατηγορούμενος δεν παρέλειπε να μεριμνήσει για την επιθεώρηση των δέντρων σύμφωνα με το καθήκον του και μεριμνούσε προς τούτο και πάλι ο τραυματισμός της παθούσας θα επερχόταν μετά μεγίστης πιθανότητας που εγγίζει τα όρια της βεβαιότητας, δεδομένου ότι η εσωτερική σήψη του δέντρου δεν ήταν εξωτερικά ορατή και, άρα, δεν μπορούσε να γίνει αντιληπτή. Η κρίση αυτή του Δικαστηρίου ουδόλως

αναιρείται από το ότι μετά το συγκεκριμένο συμβάν, κατά τον έλεγχο που διενήργησε το Δασονομείο ... επισημάνθηκε και υλοποιήθηκε η αποκλάδωση 3 πλατάνων και 2 ευκαλύπτων καθώς και η υλοτόμηση 2 λευκών, 9 κυπαρισσίων και 1 πλατάνου, άλλα εκ των οποίων είχε πάρει κλίση ο κορμός τους και άλλα διότι παρατηρήθηκε σήψη στο κάτω μέρος του κορμού, αφού, όπως εκτέθηκε διεξοδικά παραπάνω, στο επίμαχο δέντρο δεν υπήρχαν εξωτερικά εμφανή σημάδια της σήψης του, ούτε κλίση του, όπως παρατηρήθηκε έπειτα σε άλλα δέντρα. Επομένως, ενόψει ότι δημιουργήθηκαν πλείστες, ικανές και βάσιμες αμφιβολίες κατά πόσον στην προκειμένη περίπτωση υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της αποδιδόμενης στον κατηγορούμενο συμπεριφοράς (παράλειψης) και του επελθόντος αποτελέσματος του τραυματισμού της παθούσας - παρισταμένης προς υποστήριξη της κατηγορίας ... πρέπει, κατά την ομόφωνη γνώμη των μελών του Δικαστηρίου, ο κατηγορούμενος να κηρυχθεί αθώος για την πράξη της σωματικής βλάβης από αμέλεια, διά παραλείψεως, από υπόχρεο λόγω της υπηρεσίας του να καταβάλει ιδιαίτερη επιμέλεια και προσοχή (άρθρο 314 παρ. 1 εδάφιο πρώτο και παρ. 2 εδάφιο δεύτερο ΠΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 15 του ιδίου Κώδικα), λόγω μη τέλεσης της αποδιδόμενης πράξης κατά τα αντικειμενικά στοιχεία (λόγω αμφιβολιών ως προς την τέλεσή της και ειδικότερα λόγω αμφιβολιών ως προς την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της αποδιδόμενης συμπεριφοράς (παράλειψης) του κατηγορουμένου και του επελθόντος αποτελέσματος του τραυματισμού της ιδιώτιδας ...). [...] Αφού είδε και τα άρθρα: 193 παρ. 1, 194 παρ. 1, 198 παρ. 1, 199 παρ. 1 και 213 παρ. 1 ΣΠΚ, 333, 339, 340, 342, 343, 344, 350, 351, 357, 358, 359, 362, 364, 365, 367, 368, 369, 372 και 577 του ΚΠΔ. [...] Δικάζει με παρόντα τον κατηγορούμενο. Κηρύσσει αυτόν, ομόφωνα, αθώο για την πράξη της σωματικής βλάβης από αμέλεια παρ' υποχρέου, που φέρεται ότι τελέστηκε από αυτόν στο ΚΑΑΥ ... την 19.8.2020, λόγω μη τέλεσης της αποδιδόμενης πράξης κατά τα αντικειμενικά στοιχεία (λόγω αμφιβολιών ως προς την τέλεσή της και ειδικότερα λόγω αμφιβολιών ως προς την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της αποδιδόμενης συμπεριφοράς (παράλειψης) του κατηγορουμένου και του επελθόντος αποτελέσματος του τραυματισμού της ιδιώτιδας ... και ειδικότερα αθώο του ότι:

Ενώ ήταν στρατιωτικός, δηλαδή Υπολοχαγός ... της δυνάμεως του ΚΑΑΥ ... και ήταν υπόχρεος λόγω της υπηρεσίας του να καταβάλει ιδιαίτερη επιμέλεια και προσοχή, την 19/8/2020 στο στρατόπεδο της ανωτέρω μονάδας, από αμέλεια, δηλαδή από έλλειψη προσοχής, την οποία όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει, προκάλεσε σωματική βλάβη άλλου μη οικείου του, χωρίς να προβλέψει το αξιόποιο αποτέλεσμα της πράξης του αυτής. Ειδικότερα, ενώ την παραπάνω ημερομηνία εκτελούσε καθήκοντα Διοικητή του ΚΑΑΥ ... και ήταν ως εκ τούτου υποχρεωμένος να προβεί σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες προς υλοποίηση των απαραίτητων εργασιών ώστε να εξασφαλίσει τις απαιτούμενες συνθήκες ασφάλειας του στρατοπέδου, να επιθεωρεί τους κοινόχρηστους χώρους και να εκδίδει οδηγίες για την αποκατάσταση των παρατηρήσεων των διενεργούμενων ελέγχων, καθήκοντα τα οποία απέρρεαν από τα άρθρα 55β, 57α (1) και 61 ια της Μόνιμης Διαταγής ... της Διεύθυνσης Υποστήριξης Βάσης «Περί Λειτουργίας του Κέντρου Αποκαταστάσεως Απωλειών Υγείας (ΚΑΑΥ) ... και στα οποία περιλαμβάνονταν η μέριμνα για εξασφάλιση της καλής κατάστασης και συντήρησης των τεχνητώς φυτευθέντων δέντρων που βρίσκονταν εντός του στρατοπέδου ώστε αυτά να μην εγκυμονούν κίνδυνο για οιονδήποτε, αυτός από έλλειψη προσοχής, την οποία όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει, δεν προέβη στις απαιτούμενες ενέργειες αποκλάδωσης ή υλοτόμησης των δέντρων μολονότι πολλά εξ αυτών είχαν λάβει επικίνδυνη κλίση και μεγάλο ύψος ενώ άλλα είχαν υποστεί σήψη στο ριζικό τους

τμήμα, ούτε φρόντισε να επιθεωρηθούν εγκαίρως αυτά από ειδικά πιστοποιημένο τεχνικό για να ελεγχθεί η επικινδυνότητά τους, με αποτέλεσμα κατά την ανωτέρω ημερομηνία ένα κυπαρισσοειδές τεχνητώς φυτευθέν δέντρο, που βρισκόταν στην ανατολική πλευρά του στρατοπέδου και είχε υποστεί σήψη στη ρίζα του, να αποκοπεί και να επιπέσει στη διερχόμενη πεζή ... του ... η οποία εκινείτο έξωθεν της περίφραξης του στρατοπέδου και να την τραυματίσει προκαλώντας σε αυτή κάταγμα 1ου οσφυϊκού σπονδύλου, αξιόποινο αποτέλεσμα που οφείλεται στην προαναφερόμενη αμελή συμπεριφορά του κατηγορουμένου και το οποίο αυτός δεν πρόβλεψε (εξαιτίας της συμπεριφοράς του αυτής), αν και όφειλε και μπορούσε να το προβλέψει ως πιθανό και ενδεχόμενο».

(5) ΔΠρΑθ 4845/2021 - Ευθύνη ΟΤΑ για διαχείριση δενδροστοιχιών

«Αριθμός απόφασης: Α4845/2021

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

Τμήμα 9ο Μονομελές

1. Επειδή, με την κρινόμενη αγωγή, η ενάγουσα ζητεί, κατόπιν μετατροπής του αιτήματός της από καταψηφιστικό σε έντοκο αναγνωριστικό με το από 13.4.2021 υπόμνημά της, παραδεκτώς, με απόφαση που θα κηρυχθεί προσωρινώς εκτελεστή, να αναγνωρισθεί η υποχρέωση του εναγόμενου Δήμου να καταβάλει σε αυτήν, κατ' εφαρμογή των άρθρων 105-106 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ), νομιμοτόκως από την επομένη της επελεύσεως του ένδικου συμβάντος, άλλως από την επίδοση της αγωγής και έως την εξόφληση, το συνολικό ποσό των 1.548,00 ευρώ. Το εν λόγω ποσό ζητείται ως αποζημίωση για αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας (1.248,00 ευρώ) και ως χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης (300,00 ευρώ), που η ενάγουσα υποστηρίζει ότι υπέστη από την πτώση κλάδου δένδρου, φυτεμένου σε πεζοδρόμιο στην περιοχή του Δήμου ... σε ιδιωτικής χρήσης επιβατικό (ΙΧΕ) όχημα ιδιοκτησίας της, η οποία (πτώση) οφείλεται, κατά τους ισχυρισμούς της, αποκλειστικά σε παράνομες πράξεις και παραλείψεις των οργάνων του εναγομένου.

2. Επειδή, κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 105-106 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, ευθύνη του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ΝΠΔΔ προς αποζημίωση γεννάται, όταν η ζημία οφείλεται όχι μόνο σε μη νόμιμες εκτελεστές διοικητικές πράξεις των οργάνων τους ή παραλείψεις προς έκδοση τέτοιων πράξεων, αλλά και σε μη νόμιμες υλικές ενέργειες ή παραλείψεις τέτοιων ενεργειών, οι οποίες τελέσθηκαν σε συνάρτηση προς την οργάνωση και τη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας ή εξαιτίας τους και δεν συνδέονται με την ιδιωτική περιουσία του Δημοσίου ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα του οργάνου, που ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων (βλ. ΑΕΔ 5/1995, 53/1995, 6/1996, 6/1996, ΣτΕ 1943, 2940/2020, 1033/2019, 969, 1119/2018). Είναι δε παράνομες οι παραπάνω πράξεις ή παραλείψεις ως παραβιάζουσες ορισμένο κανόνα δικαίου, με τον οποίο προστατεύεται ή παρέχεται συγκεκριμένο δικαίωμα, σχετικά με ένα υλικό ή άυλο αγαθό. Εξάλλου, παράνομη πράξη ή παράλειψη υπάρχει όχι μόνο όταν παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται οι ενέργειες εκείνες και, συγκεκριμένα, τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις που προσιδιάζουν σε συγκεκριμένη υπηρεσία και απορρέουν από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας, τα δεδομένα της επιστημονικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης ή εμπειρίας και τις αρχές της καλής πίστης (πρβλ. ΣτΕ 1164, 1910, 1943, 2940/2020, 1699, 2112, 2473, 2666, 2988/2019, 15, 717, 1580-1/2018, 2838-9, 3292/2017, 2775/2016,

3539/2015). Η παραπάνω δε ευθύνη των ΟΤΑ προς αποζημίωση, κατά τις ίδιες αυτές διατάξεις, είναι αντικειμενική, δηλαδή ανεξάρτητη από τυχόν υπαιτιότητα (δόλο ή αμέλεια) των οργάνων του (πρβλ. ΣτΕ 1943/2020, 484/2018, 1326/2017, 1613/2016, 2668/2015, 523, 2429/2014). Απαραίτητη, πάντως, προϋπόθεση για τη θεμελίωση της αστικής ευθύνης των ΟΤΑ και την επιδίκαση αποζημίωσης είναι η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης υλικής ενέργειας του δημοσίου οργάνου και του ζημιογόνου αποτελέσματος. Η προϋπόθεση δε αυτή συντρέχει, όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και της λογικής, η φερόμενη ως ζημιογόνος πράξη ή παράλειψη, κατά το χρόνο και με τους όρους που έγινε, ήταν επαρκώς ικανή και πρόσφορη, κατ' αντικειμενική πρόγνωση και σύμφωνα με τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων, χωρίς τη μεσολάβηση άλλων, τελείως άσχετων ή έκτακτων και ασυνήθιστων περιστατικών, αναπότρεπτων ακόμη και με μέτρα άκρας επιμέλειας και σύνεσης, να επιφέρει τη συγκεκριμένη ζημία, επέφερε δε πράγματι τούτη στη συγκεκριμένη περίπτωση [πρβλ. ΣτΕ 157, 300, 582, 1774, 1943, 2940/2020, 484, 1033, 1699, 2473, 2988/2019, 1580/2018, 1414/2017, 2168/2016, 2669/2015, (Ολ) ΣτΕ 4741/2014]. Εξάλλου, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των ανωτέρω διατάξεων, το Δημόσιο, οι ΟΤΑ και τα ΝΠΔΔ ευθύνονται σε αποκατάσταση κάθε θετικής και αποθετικής ζημίας, που υπέστη ο αμέσως ζημιωθείς, και σε όλη την έκταση που εμφανίζεται κατά το χρόνο επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος, ενώ το Δικαστήριο της ουσίας μπορεί να επιδικάσει, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 932 του Αστικού Κώδικα, οι οποίες έχουν εφαρμογή και επί αγωγών αποζημιώσεως των άρθρων 105 και 106 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, εύλογο, κατά την κρίση του, χρηματική αποζημίωση, ανάλογη με τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περίπτωσης, για την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης του ζημιωθέντος, προς ανακούφιση της ταλαιπωρίας που υπέστη από την προσβολή περιουσιακού ή μη αγαθού από αυτά που απαριθμούνται ενδεικτικά στο εδάφιο 2 της διάταξης του άρθρου 932 του Αστικού Κώδικα (πρβλ. ΣτΕ 1652/2020, 2668/2015, 1826, 1068/2014, 1246/2010). Εξάλλου, συντρέχει περίπτωση υπέρβασης των άκρων ορίων της διαγραφόμενης από την πιο πάνω διάταξη εξουσίας του Δικαστηρίου της ουσίας κατά τον προσδιορισμό στη συγκεκριμένη περίπτωση του ύψους του ποσού της χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη, η οποία επήλθε σε συγκεκριμένο πρόσωπο, λόγω της διαταραχής του εσωτερικού του κόσμου, ιδίως, όταν το ύψος του ποσού, το οποίο επιδικάζεται εκάστοτε από το Δικαστήριο της ουσίας υπέρ ορισμένου προσώπου, ως εύλογο, για την ικανοποίηση της επισυμβάσης εις αυτό ηθικής βλάβης, παρίσταται, υπό τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης πάντοτε υπόθεσης, εμφανώς δυσανάλογο, είτε ως ιδιαιτέρως χαμηλό είτε ως ιδιαιτέρως υψηλό, σε σχέση με την έκταση της διαπιστωθείσας, στη συγκεκριμένη περίπτωση, από το Δικαστήριο της ουσίας, ηθικής βλάβης (πρβλ. ΣτΕ 1210/2019, 83/2018, 110, 1638, 2091/2017, 710/2016, 1906, 2188/2015, 1407, 2202, 2508/2014). Επιπλέον, κατά τη θέσπιση της τελευταίας αυτής διάταξης του Αστικού Κώδικα ο νομοθέτης έλαβε υπόψη τη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος), εξειδικεύοντάς την σε ό,τι αφορά το ζήτημα του ύψους της χρηματικής ικανοποίησης. Ειδικότερα, με τη διάταξη αυτή παρέχεται στο δικαστήριο της ουσίας η εξουσία, αφού εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και με βάση τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής, να επιδικάσει χρηματική ικανοποίηση και να καθορίσει το εύλογο ποσό αυτής, αν κρίνει ότι επήλθε ηθική βλάβη (πρβλ. ΣτΕ 483/2018, 1033/2019). Ως εκ τούτου, ο προσδιορισμός του ύψους της χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη, η οποία επήλθε σε συγκεκριμένο πρόσωπο, συνεπεία της διαταραχής του εσωτερικού του κόσμου, πρέπει να καθορίζεται σε εύλογο μέτρο, υπό την έννοια

να μην παρίσταται, υπό τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης υπόθεσης, εμφανώς δυσανάλογο, είτε ως ιδιαιτέρως χαμηλό, είτε ως ιδιαιτέρως υψηλό, σε σχέση με την έκταση της διαπιστωθείσας στη συγκεκριμένη περίπτωση ηθικής βλάβης (πρβλ. ΣΤΕ 483/2018, 1033/2019).

3. Επειδή, περαιτέρω, στην παρ. 2 του άρθρου 5 του ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εκτάσεων της χώρας» (ΦΕΚ Α' 289) ορίζεται ότι «Η μέριμνα δια την ανάπτυξιν, βελτίωσιν, αναδάσωσιν και προστασίαν των πάρκων, αλσών και των εντός των πόλεων ή οικιστικών περιοχών δενδροστοιχιών ανήκει εις τους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως [...]». Ο δε Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 3463/2006 (ΦΕΚ Α' 114), στο άρθρο 75, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του από το άρθρο 94 του ν. 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87), ορίζει ότι: «Ι. Οι δημοτικές και οι Κοινοτικές αρχές διευθύνουν και ρυθμίζουν όλες τις τοπικές υποθέσεις, σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της εγγύτητας, με στόχο την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση των συμφερόντων και της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας. Οι Αρμοδιότητες των Δήμων και Κοινοτήτων αφορούν, κυρίως, τους τομείς: α) [...] γ) Ποιότητας Ζωής και Εύρυθμης Λειτουργίας των Πόλεων και των Οικισμών, στον οποίο περιλαμβάνεται, ιδίως: 1. Η εξασφάλιση και διαρκής βελτίωση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στις πόλεις και τα χωριά, όπως [...] η δημιουργία χώρων πρασίνου, [...], πλατειών και λοιπών υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων. 2. [...]». Από το συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων συνάγεται ότι ο Δήμος είναι αρμόδιος, μεταξύ άλλων, για τη συντήρηση, επίβλεψη και ασφαλή χρήση από τους πολίτες των κοινόχρηστων χώρων πρασίνου (δημοτικών πάρκων, κήπων, αλσών, δενδροστοιχιών κ.λπ.) που βρίσκονται εντός των διοικητικών του ορίων. Ειδικότερα, επιβάλλεται στον Δήμο ρητή υποχρέωση να προβαίνει σε κάθε αναγκαία ενέργεια και να λαμβάνει, προληπτικώς, όλα τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψει την πτώση των δένδρων, που είναι φυτεμένα σε κοινόχρηστους χώρους, ή των κλάδων τους, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ασφαλής και ακίνδυνη κίνηση των πεζών και οχημάτων, καθώς και η στάθμευση των τελευταίων, στις παρακείμενες δημοτικές οδούς. Επομένως, σε περίπτωση που τα αρμόδια όργανα του Δήμου παραλείψουν την οφειλόμενη προς τούτο νόμιμη υποχρέωσή τους ή ασκήσουν τα καθήκοντά τους πλημμελώς, με αποτέλεσμα να προκληθεί βλάβη σε διερχόμενα άτομα ή σταθμευμένα οχήματα, ο Δήμος ευθύνεται σε αποζημίωση για την ζημία που προκλήθηκε συνεπεία της παράλειψης αυτής, βάσει των άρθρων 105-106 ΕισΝΑΚ, και μάλιστα χωρίς να απαιτείται να αποδειχθεί υπαιτιότητα των αρμοδίων οργάνων του, λόγω της καθιερούμενης από τις ίδιες ως άνω διατάξεις αντικειμενικής ευθύνης του (πρβλ. ΣΤΕ 4331/2000, βλ. ΔΕΦΑΘ 1146/2020, 5124/2014, 3153/2000).

4. Επειδή, στην προκείμενη περίπτωση, από τα στοιχεία του φακέλου της δικογραφίας προκύπτουν τα εξής: Στις 30 Οκτωβρίου 2018 και περί ώρα 17:38, το με αριθμό κυκλοφορίας ... ιδιωτικής χρήσης επιβατικό (ΙΧΕ) αυτοκίνητο της ενάγουσας, μάρκας ... χρώματος ασημί και έτους πρώτης κυκλοφορίας το 2004, ήταν σταθμευμένο επί της οδού ... αρ. ... στο Δήμο ... όταν κατέπεσε το κλαδί ενός δένδρου, που ήταν φυτεμένο στο πεζοδρόμιο πλησίον του οχήματός της, προκαλώντας σοβαρές υλικές ζημιές στο αυτοκίνητό της. Για την απομάκρυνση του κλαδιού αυτού και τον απεγκλωβισμό του οχήματός της κλήθηκε η Πυροσβεστική Υπηρεσία, ενώ, όταν κατέφτασε στο σημείο του συμβάντος επανδρωμένο καλαθοφόρο όχημα του γραφείου πολιτικής Προστασίας του εναγομένου Δήμου, προς αντιμετώπιση της πτώσης του κλαδιού, διαπιστώθηκε η πτώση αυτού και ο τεμαχισμός του δένδρου από την Πυροσβεστική (σχ. το .../21.1.2021 έγγραφο της Αναπληρώτριας Προϊσταμένης Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής του εναγομένου Δήμου).

5. Επειδή, με την κρινόμενη αγωγή, κατόπιν μετατροπής του αιτήματός της από καταψηφιστικό σε έντοκο αναγνωριστικό με το από 13.4.2021 υπόμνημά της, και με την από 19.4.2021 προσθήκη - αντίκρουσή της, η ενάγουσα υποστηρίζει ότι η πρόκληση εκτεταμένων υλικών ζημιών στο όχημά της οφείλεται αποκλειστικά σε υπαιτιότητα των οργάνων του εναγόμενου Δήμου, τα οποία παρέλειψαν να προβούν στη λήψη των ενδεδειγμένων προληπτικών μέτρων προς αποτροπή της πτώσης του κλαδιού του δέντρου, όπως στην συντήρηση και στην κοπή του. Για το λόγο αυτό, ζητεί να αναγνωρισθεί η υποχρέωση του εναγόμενου Δήμου, με απόφαση που θα κηρυχθεί προσωρινώς εκτελεστή, να καταβάλει σε αυτήν, ως αποζημίωση, κατ' άρθρα 105-106 ΕισΝΑΚ, για τη ζημία που προκλήθηκε στο όχημά της από την προαναφερόμενη πτώση το ποσό των 1.248,00 ευρώ, με το νόμιμο τόκο από την επομένη επελεύσεως του συμβάντος, άλλως από την επίδοση της αγωγής σε αυτόν (σχ. η .../22.1.2019 έκθεση επίδοσης του Δικαστικού Επιμελητή της Περιφέρειας του Εφετείου Αθηνών-Πειραιώς, ...) και έως την πλήρη εξόφληση. Περαιτέρω, ζητεί να αναγνωρισθεί η υποχρέωση του εναγόμενου Δήμου να της καταβάλει το ποσό των 300,00 ευρώ, με το νόμιμο τόκο, ως εύλογη χρηματική ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης που υποστηρίζει ότι υπέστη από την ανωτέρω αιτία και, συγκεκριμένα, λόγω της ψυχικής ταλαιπωρίας της για την επισκευή της προκληθείσας ζημίας και της στενοχωρίας για την οικονομική της επιβάρυνση. Προς απόδειξη δε των συνθηκών τέλεσης του συμβάντος και του ύψους της ζημίας, η ενάγουσα επικαλείται και προσκομίζει: 1) την άδεια κυκλοφορίας του με αριθμό ... ΙΧΕ οχήματος της Διεύθυνσης Μεταφορών και Επικοινωνιών της Περιφέρειας Αττικής, από την οποία προκύπτει ότι είναι κάτοχος του προαναφερθέντος οχήματος, 1.598 κυβικών εκατοστών, 2) τη με αριθμό πρωτ. .../1.11.2018 βεβαίωση συμβάντος του Διοικητή του 10ου Πυροσβεστικού Σταθμού Αθηνών, σύμφωνα με την οποία «.την 30-10-2018 περί Ω/17:38 εκλήθη και μετέβη η Υπηρεσία μας για παροχή βοήθειας (κοπή δέντρου) επί της οδού ... και ... στο ... Έγιναν ενέργειες από την Πυρ/κη έξοδο, κοπή δέντρου και απομάκρυνση αυτού. Το δέντρο είχε πέσει πάνω στο υπ' αριθ. ... ΙΧΕ ιδιοκτησίας ... με αποτέλεσμα να υποστεί υλικές ζημιές.», 3) ακριβές φωτοαντίγραφο του από 30.10.2018 Δελτίου Οδικού Τροχαίου Ατυχήματος Υλικών Ζημιών της Αστυνομικού ... του Α' Τμήματος Τροχαίας Δυτικής Αττικής της Διεύθυνσης Τροχαίας Αττικής, σύμφωνα με το οποίο διαπιστώθηκε πτώση δέντρου σε σταθμευμένο ΙΧΕ αυτοκίνητο, σταθμευμένο στο δεξιό άκρο της οδού ... (α.α. 2), με ρεύμα και μέτωπο προς την οδό ... στο Δήμο ... 4) δύο (2) φωτογραφίες που απεικονίζουν το κλαδί που έχει αποκοπεί από το ως άνω δέντρο και έχει καταπέσει επί του πεζοδρομίου πλησίον του οχήματος της ενάγουσας, 5) τρεις (3) φωτογραφίες που απεικονίζουν τις ζημιές του αυτοκινήτου στο εμπρόσθιο αριστερό φτερό του, 6) την από 2.11.2018 προσφορά εργασιών του ... προς αποκατάσταση ζημιών του οχήματος της ενάγουσας και ειδικότερα: αγορά εμπρόσθιου αριστερού φτερού ποσού 280,00 ευρώ πλέον ΦΠΑ, εργασίες φανοποιείας ποσού 145,00 ευρώ πλέον ΦΠΑ 24%, εργασίες βαφής εμπρόσθιας αριστερής πόρτας + εμπρόσθιου αριστερού φτερού + εμπρόσθιου καπώ + ουρανού συνολικού κόστους 400,00 ευρώ πλέον ΦΠΑ 24%, προσφερόμενη υπηρεσία κόστους 347,20 ευρώ, συνολικά δε ποσού 1.023,00 ευρώ, 7) τη με αριθμό πρωτ. .../20.11.2018 απάντηση του Νομικού Συμβούλου του Δήμου ... σε απάντηση της με αριθμό πρωτ. .../4.11.2018 αίτησης της ενάγουσας προς καταβολή αποζημίωσης από αυτόν για τις προκληθείσες, σε αυτήν, ζημιές, σύμφωνα με την οποία, δεν εγκρίνονται δαπάνες, βάσει της 52/2018 Πράξης του Ελεγκτικού Συνεδρίου, για εξώδικη καταβολή αποζημίωσης λόγω ζημίας που έχει υποστεί οιοσδήποτε, εάν δεν έχει διαπιστωθεί η συνδρομή των νόμιμων προϋποθέσεων για την αποζημίωση από τον Δήμο του φερόμενου ως ζημιωθέντος με τελεσίδικη

δικαστική απόφαση, και 8) εκτυπώσεις από ιστότοπο πώλησης μεταχειρισμένων αυτοκινήτων.

6. Επειδή, αντίθετα, ο εναγόμενος Δήμος, με το από 14.4.2021 υπόμνημά του, ζητεί την απόρριψη της κρινόμενης αγωγής, υποστηρίζοντας ότι δεν στοιχειοθετείται ευθύνη του προς αποζημίωση δυνάμει των άρθρων 105 και 106 ΕισΝΑΚ, διότι όπως διαπιστώθηκε από τους αρμόδιους υπαλλήλους της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής αυτού, κατά τον επιτόπιο έλεγχο τους, το δένδρο ήταν κλαδεμένο (σχ. το .../21.1.2021 έγγραφο της Αναπληρώτριας Προϊσταμένης Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής του εναγομένου Δήμου), και συνεπώς δεν αποδεικνύεται αμέλεια των οργάνων του, ενώ, κατά τον Δήμο, η πτώση των κλαδιών αυτού μπορεί να αποδοθεί μόνο σε πρόσκρουση αυτοκινήτου επ' αυτού. Περαιτέρω, ο εναγόμενος Δήμος προβάλλει ένσταση συνυπαιτιότητας του οδηγού και κατόχου του ΙΧΕ οχήματος της ενάγουσας σε ποσοστό 95%, ισχυριζόμενος ότι το αυτοκίνητο ήταν σταθμευμένο σε απαγορευμένη θέση στάθμευσης, ήτοι στη συμβολή των οδών ... (αρ. ...) και ... ενώ, σύμφωνα με το άρθρο 34 παρ. 2 περ. ι' του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (ν. 2696/1999) απαγορεύεται η στάθμευση των αυτοκινήτων σε απόσταση μικρότερη των 5 μ. από την τομή ρυμοτομικών γραμμών ή των νοητών προεκτάσεων αυτών.

7. Επειδή, εν προκειμένω, αποδείχθηκε ότι έλαβε πράγματι χώρα το ζημιογόνο γεγονός, που επικαλείται η ενάγουσα, δηλαδή η πτώση στις 30.10.2018 και περί ώρα 17:38 κλαδιού ενός δένδρου, που ήταν φυτεμένο επί της οδού ... αρ. ... στο Δήμο ... πάνω στο αυτοκίνητό της, με αποτέλεσμα την πρόκληση σε αυτό υλικών ζημιών. Όμως, για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης του εναγομένου Δήμου προς αποζημίωση, δεν αρκεί μόνο το γεγονός της πτώσεως του δένδρου, δεδομένης και της αποκλειστικής αρμοδιότητάς του εκ του νόμου για τη συντήρηση αυτού, αλλά απαιτείται να αποδειχθεί από την ενάγουσα, η οποία φέρει το σχετικό βάρος της απόδειξης (άρθρο 145 παρ.1 ΚΔΔ), ότι στην προκειμένη περίπτωση η πτώση του συγκεκριμένου δένδρου οφείλεται σε παραλείψεις οργάνων του Δήμου να προβούν στις επιβαλλόμενες ενέργειες για τη συντήρηση αυτού ή την κοπή του. Από τις προσκομισθείσες φωτογραφίες εμφανίζεται μόνο το σπάσιμο των κλαδιών του δένδρου, ενώ δεν προσκομίζεται κάποιο άλλο στοιχείο (π.χ. αυτοψία γεωπόνου) από το οποίο να προκύπτει η ηλικία του, η φυσιολογία του, αν ήταν κούφιο, αν ήταν ψηλό και είχε λάβει επικίνδυνη κλίση, αν το ριζικό του σύστημα είχε εξέλθει στην επιφάνεια του εδάφους προκαλώντας ζημίες στο πεζοδρόμιο (ανόρθωση πλακών στην περιοχή γύρω από το δέντρο), ούτε άλλα στοιχεία, από τα οποία να προκύπτει παράλειψη του εναγομένου Δήμου να λάβει τα ενδεδειγμένα μέτρα για τη συντήρηση του δέντρου αυτού και την προστασία του κοινού και της περιουσίας του από ενδεχόμενη πτώση αυτού, όπως έγγραφες καταγγελίες περίοικων στον Δήμο (βλ. ΔΕΦΑΘ 1787/2019, ΔΕΦΠ 1662/2019). Περαιτέρω, η ενάγουσα, που έχει το σχετικό δικονομικό βάρος απόδειξης (βλ. ΣτΕ 1218/2012, 1988, 3324/2008), δεν αποδεικνύει ότι οι επικαλούμενες φθορές στο όχημά της, συνδέονται αιτιωδώς με το ζημιογόνο γεγονός, καθώς αφενός δεν γίνεται αναφορά σε τέτοιου είδους προκληθείσες ζημίες στο Δελτίο Οδικού Τροχαίου Ατυχήματος Υλικών Ζημιών της Τροχαίας Δυτικής Αττικής, αφετέρου το .../1.11.2018 έγγραφο της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας αναφέρεται αορίστως σε υλικές ζημίες, ενώ ουδέν έγγραφο προσκομίζει η ενάγουσα σχετικά με την ακριβή έκταση της θετικής ζημίας που υπέστη, όπως ενδεικτικά τιμοκατάλογο ανταλλακτικών - εργασιών, αποδείξεις παροχής υπηρεσιών ή άλλα σχετικά φορολογικά στοιχεία. Μόνη δε η από 2.11.2018 προσφορά του ... η οποία δεν συνεπικουρείται από κάποιο άλλο έγγραφο στοιχείο, δεν κρίνεται επαρκής να αποδείξει, αφενός μεν, εάν οι περιγραφόμενες εργασίες επισκευής ήταν αναγκαίες σε όλη τους την έκταση και τω όντι πραγματοποιήθηκαν, αφετέρου δε, ότι το σύνολο των επικαλούμενων

φθορών ήταν απότοκο της πτώσης του κλαδιού επί του οχήματος της ενάγουσας, ενώ δεν προκύπτει και δεν αποδεικνύεται η εν γένει κατάσταση του οχήματος (τυχόν προηγηθείσες φθορές), το οποίο ετέθη σε πρώτη κυκλοφορία το έτος 2004. Κατόπιν των ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι δεν θεμελιώνεται, εν προκειμένω, η επικαλούμενη από την ενάγουσα παρανομία των οργάνων του εναγόμενου Δήμου, και δεν στοιχειοθετείται ευθύνη αυτού προς αποζημίωση, κατ' άρθρα 105-106 του ΕισΝΑΚ, απορριπτομένων ως αβασίμων των σχετικών ισχυρισμών της ενάγουσας.

8. Επειδή, κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, η κρινόμενη αγωγή πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμη και, κατ' εκτίμηση των περιστάσεων, να απαλλαγεί η ενάγουσα από τα δικαστικά έξοδα του εναγομένου Δήμου (άρθρο 275 παρ.1 εδ. ε' του ΚΔΔ). [...] Απορρίπτει την αγωγή».

(6) ΤρΔΠρΝαυπλίου 165/2019 - Πώση μεγάλου δέντρου - Ηθική βλάβη

«Αριθμός απόφασης 165/2019

ΤΟ ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

[...]

6. Στο άρθρο 1 του βδ/τος 657/1963 «Περί απαγορεύσεως κοπής και εκρίζσεως μελισσοτροφικών φυτών» (ΦΕΚ Α' 191) προβλεπόταν ότι «α) Επί σκοπώ προστασίας της μελισσοκομικής χλωρίδας, απαγορεύομεν καθ' όλο το Κράτος την κοπήν την εκρίζωσιν και την συλλογήν των μελισσοκομικών φυτών των υπαγομένων εις τα γένη: 1)... 8) Ευκάλυπτος (EUKALYPTUS L)... δ) Δια τον Ευκάλυπτον δύναται να επιτραπή η εκρίζωσις εις εξαιρετικές και μόνον περιπτώσεις, ως η οικοδόμησις διαφόρων χώρων ή δια την ευχερεστέραν κυκλοφορίαν ή όταν προκαλώνται ανωμαλίας εις ηλεκτροφόρα καλώδια, κατόπιν αδείας του οικείου Νομάρχου χορηγουμένης μετά εισήγησιν της αρμόδιας Διευθύνσεως Γεωργίας». Στη συνέχεια, ωστόσο, με το άρθρο μόνο του β.δ.77/1966 «περί τροποποιήσεως του άρθρου 1 του υπ' αριθ. ΒΔ 657/1963...» (ΦΕΚ Α' 19) ορίσθηκε ότι «1. Από των εν άρθρω 1 Α) του υπ' αριθ. 657/18.10.1963 ΒΔ [...] οριζομένων μελισσοτροφικών φυτών, ων απαγορεύεται η κοπή, εκρίζωσις και συλλογή, εξαιρούνται τα υπαγόμενα εις τα γένη Ερείκης, Αρβούτου (Κομάρου) και Ευκαλύπτου. 2. Καταργούνται αι περιπτώσεις Γ και Δ του άρθρου 1 του ΒΔ 657/18.10.63...». Κατόπιν των ανωτέρω, από την έναρξη ισχύος του άρθρου μόνου του βδ 77/1966, επετράπη ανεξαιρέτως η κοπή, εκρίζωσις και συλλογή ευκαλύπτων και συνακόλουθα καταργήθηκε η αρμοδιότητα του τότε Νομάρχη να χορηγεί, μετά από εισήγηση της αρμόδιας Διεύθυνσης Γεωργίας, άδειες για την κοπή αυτών. Παρόλα αυτά, στο άρθρο 17 παρ. 3 του Εσωτερικού Οργανισμού και Λειτουργίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αργολίδας (Απόφαση 80/2009 του Νομαρχιακού Συμβουλίου Αργολίδας, ΦΕΚ Β' 2378), προβλέφθηκε ρητά ως αρμοδιότητα της τότε Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης και Αλιείας (και ειδικότερα του Στ' Τμήματος Παραγωγής, περ. 10) «Η έκδοση αδειών για κοπή, κλάδεμα και εκρίζωσις μελισσοτροφικών δένδρων (ευκάλυπτοι κ.λπ.)». Ακολούθως, με τον ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης-

Πρόγραμμα Καλλικράτης» (Φ.Ε.Κ. Α' 87) συστάθηκαν οι Περιφέρειες ως αυτοδιοικούμενα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που αποτελούν τον δεύτερο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης (άρθρο 3) και προβλέφθηκε ότι από την έναρξη λειτουργίας τους καταργούνται οι νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις, στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των οποίων υπεισέρχονται αυτοδικαίως οι Περιφέρειες (άρθρο 283 παρ. 2).

7. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 177 του Δασικού Κώδικα (νδ86/1969, ΦΕΚ Α' 7) «1. Ατελώς και άνευ αδείας υλοτομούνται, συλλέγονται ή κατασκευάζονται: α)... ε) Τα εντός κήπων, αυλών, ελαιώνων και αμπέλων φυόμενα οιαδήποτε δένδρα. στ)...». Περαιτέρω, στο άρθρο 3 του ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» (ΦΕΚ Α' 289) δίνεται η έννοια του δάσους και της δασικής έκτασης, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 5 του ίδιου νόμου «1. Η προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων, ως και η λήψις των υπό του παρόντος νόμου προβλεπομένων ειδικωτέρων μέτρων, ανήκει εις την αρμοδιότητα της δασικής υπηρεσίας, ενεργούσης κατά τας οικείας περί τούτων διατάξεις ή τας ειδικάς διατάξεις του παρόντος νόμου. 2. [...]». Επίσης, στο άρθρο 16 του νόμου αυτού προσδιορίζονται τα ειδικά δασοτεχνικά έργα, μεταξύ των οποίων «ο προγραμματισμός, η μελέτη και εκτέλεσις των έργων και εργασιών της δασικής οδοποιίας, ως αυτή ορίζεται εν άρθρω 15, των δασικών μεταφορικών εγκαταστάσεων και δασικών κτιρίων, της δασοτεχνικής διευθετήσεως χειμάρρων και των προστατευτικών αναδασώσεων, βελτιώσεων ορεινών βοσκοτόπων, τοποθετήσεως πινακίδων, κατασκευής υδατοδεξαμενών και υδραγωγών, ως και συντηρήσεως ή επισκευής των εν γένει τεχνικών έργων και εγκαταστάσεων», για την εκτέλεση των οποίων μεριμνούν οι αρμόδιες δασικές υπηρεσίες. Συνακόλουθα, στο άρθρο 10 του Οργανισμού της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου (πδ139/2010, ΦΕΚ Α' ν232), η οποία συστάθηκε με τον ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης- Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ Α' 87) και κατ' άρθρο 280 αυτού ασκεί τις αρμοδιότητες των πρώην κρατικών περιφερειών, προβλέπεται, μεταξύ άλλων, ότι η Διεύθυνση Δασών ανά νομό της Αποκεντρωμένης Διοίκησης είναι αρμόδια για την προστασία, τη διοίκηση και διαχείριση των δασών και δασικών εκτάσεων, την εκτέλεση δασοτεχνικών έργων, την εν γένει προστασία της χλωρίδας του δασικού περιβάλλοντος, την έκδοση και εφαρμογή σχετικών ρυθμιστικών διατάξεων. Ήδη, με βάση τις ως άνω διατάξεις εκδόθηκε στις 24.1.2017, δηλαδή μετά τον κρίσιμο για την προκειμένη περίπτωση χρόνο, η 15504 «Δασική Αστυνομική Ρυθμιστική - Απαγορευτική Διάταξη Υλοτομίας και Μεταφοράς Δασικών Προϊόντων» της Διεύθυνσης Δασών Αργολίδας, με την οποία ορίστηκε ότι απαγορεύεται η χωρίς άδεια κλάδευση και εκρίζωση κάθε είδους δασικών δέντρων εντός κήπων, αυλών, ελαιώνων, αμπέλων κ.λπ. (όπως ορίζονται στο άρθρο 177 του Δασικού Κώδικα) και κατά μήκος όλου του υφιστάμενου οδικού δικτύου...».

8. Περαιτέρω, βάσει του άρθρου 1 του ν. 3155/1955 «Περί κατασκευής και συντηρήσεως οδών» (ΦΕΚ Α' 63) οι δημόσιες οδοί διακρίνονται σε εθνικές, επαρχιακές και δημοτικές ή κοινοτικές. Ακολουθώντας, στα άρθρα 2 και 3 του ίδιου νόμου δίνεται η έννοια, αντίστοιχα, των εθνικών και επαρχιακών οδών και προβλέπεται ότι αυτές καθορίζονται με διάταγμα εφάπαξ εκδιδόμενο, ενώ στο άρθρο 4 ορίζεται ότι δημοτικές και κοινοτικές είναι οι οδοί οι οποίες εξυπηρετούν τις πάσης φύσης ανάγκες των πρωτοβάθμιων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης εντός των διοικητικών τους ορίων. Εξάλλου, κατά ρητή πρόβλεψη του νόμου (άρθρο 5), η αρμοδιότητα κατασκευής, ανακαίνισης και συντήρησης των εθνικών οδών ανήκε στις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, των επαρχιακών οδών στα συσταθέντα διά του άρθρου 6 του ίδιου νόμου ταμεία οδοποιίας των οικείων νομών [και ακολούθως τα νομαρχιακά ταμεία που συστάθηκαν με το άρθρο 1 παρ. 1 του ν.δ. 3620/1956 (ΦΕΚ Α' 279), οι αρμοδιότητες των οποίων, μετά την κατάργησή τους, περιήλθαν στις κατά τόπους αρμόδιες Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις -κατ' άρθρο 36 παρ. 1 και 2 του ν. 2218/1994 (ΦΕΚ Α' 90), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει και κωδικοποιήθηκε

με το άρθρο 103 του π.δ. 30/1996 (ΦΕΚ Α' 21)] και των δημοτικών και κοινοτικών οδών στους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.

9. Ακολουθώντας, με τις διατάξεις του άρθρου 7 του ν. 3481/2006 «Τροποποιήσεις στη νομοθεσία για το Εθνικό Κτηματολόγιο, την ανάθεση και εκτέλεση συμβάσεων έργων και μελετών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 162) ρυθμίσθηκαν εκ νέου τα ζητήματα που αφορούν τον καθορισμό των κεντρικών και περιφερειακών κρατικών οργάνων και των οργάνων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, τα οποία είναι αρμόδια για την κατασκευή, συντήρηση και εν γένει λειτουργία του οδικού δικτύου της χώρας (βλ. και σχετική αιτιολογική έκθεση). Ειδικότερα, στην παρ.2 ορίζεται ότι με αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων καθορίζονται οι οδοί του νομού Αττικής που έχουν πρωτεύουσα σημασία για την κυκλοφορία των οχημάτων, καθώς και τα ολοκληρωμένα τμήματα των αυτοκινητοδρόμων που ανήκουν στην αρμοδιότητα των υπηρεσιών της Γενικής Γραμματείας Δημόσιων Έργων του εν λόγω Υπουργείου, ενώ στις παραγράφους 3, 4, 5 και 8 προβλέπεται ότι «3. Με αποφάσεις των κατά τόπους αρμόδιων Γενικών Γραμματέων των Περιφερειών της Χώρας, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη την απόφαση της παραγράφου 2 και εκδίδονται εντός έξι (6) μηνών από την έναρξη ισχύος της και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται οι οδοί που ανήκουν στην αρμοδιότητα συντήρησης των υπηρεσιών της οικείας Περιφέρειας και των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων. Αρμόδιοι προς συντήρηση όλων των υπόλοιπων δημόσιων οδών είναι οι δήμοι και οι κοινότητες, ο καθένας μέσα στα όρια της διοικητικής του περιφέρειας. 4. Για την εφαρμογή των παραγράφων 2 και 3, ως «συντήρηση» νοείται η αποκατάσταση των βλαβών του οδοστρώματος και των στοιχείων ασφαλείας της οδού (στηθαία, νησίδες ασφαλείας, σήμανση κ.ο.κ.), επιφυλασσομένων των διατάξεων που ισχύουν κάθε φορά για την αρμοδιότητα και τις ευθύνες των Οργανισμών Κοινής Ωφέλειας... Με τις διατάξεις του παρόντος δεν θίγονται οι αρμοδιότητες που αφορούν την καθαριότητα της επιφάνειας των οδών. 5. Οι αρμόδιες για τη συντήρηση των οδών υπηρεσίες υποχρεούνται να ελέγχουν, τουλάχιστον ανά δεκαπενθήμερο, τις οδούς της αρμοδιότητάς τους, για τη διαπίστωση βλαβών του οδοστρώματος και των λοιπών στοιχείων ασφαλείας της οδού και να καταγράφουν τα ευρήματα σε ειδικό βιβλίο, που τηρείται με ευθύνη του Προϊσταμένου τους...

8. Οι διατάξεις του παρόντος δεν επηρεάζουν την κατάταξη και χαρακτηρισμό των οδών και τις συνέπειες που απορρέουν από την κατάταξη, κατά τις ισχύουσες διατάξεις». Με τις ανωτέρω διατάξεις του ν.3481/2006 τροποποιήθηκε το καθιερωθέν με τον ν.3155/1955 σύστημα καθορισμού συντήρησης του οδικού δικτύου της χώρας, το οποίο, υπό το προγενέστερο καθεστώς, συναρτάτο αποκλειστικά με τον χαρακτηρισμό εκάστης οδού ως εθνικής, επαρχιακής ή δημοτικής-κοινοτικής και, χωρίς να μεταβληθούν οι περί κατάταξης των οδών διατάξεις, εισήχθη ο κανόνας ότι τα αρμόδια για τη συντήρηση των δημοσίων οδών όργανα καθορίζονται με αποφάσεις των Γενικών Γραμματέων των οικείων περιφερειών. Προβλέπεται δε ειδικότερα (άρθρο 7 παρ.3) ότι με τις αποφάσεις αυτές -προκειμένου, κατά την εκτίμηση του νομοθέτη, να επιτυγχάνεται η σαφής οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων μεταξύ των περιφερειακών κρατικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και, κατ' επέκταση, η αποτελεσματική συντήρηση των δημοσίων οδών- καταγράφονται λεπτομερώς οι οδοί που ανήκουν στην αρμοδιότητα συντήρησης των υπηρεσιών της οικείας Περιφέρειας και των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, ενώ ορίζεται ότι για τη συντήρηση όλων των υπόλοιπων δημόσιων οδών αρμόδιοι είναι οι δήμοι και οι κοινότητες, από την

εδαφική περιφέρεια των οποίων οι εν λόγω οδοί διέρχονται και ο καθένας (δήμος ή κοινότητα) μέσα στα όρια της εδαφικής του περιφέρειας (Σ.τ.Ε. 2599/2011).

10. Κατ' εφαρμογή της διάταξης της ως άνω παρ.2 του άρθρου 7 του ν.3481/2006 εκδόθηκε η Δ17α/06/52/ΦΝ/443/20-3-2007 απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Φ.Ε.Κ. Β' 398), με την οποία καθορίστηκαν οι οδοί του νομού Αττικής που έχουν πρωτεύουσα σημασία για την κυκλοφορία των οχημάτων και τα ολοκληρωμένα τμήματα αυτοκινητοδρόμων που ανήκουν στην αρμοδιότητα των υπηρεσιών της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων του εν λόγω Υπουργείου, στα οποία δεν περιλαμβάνεται η επίμαχη Ε.Ο. .... Ακολουθώντας, και σύμφωνα με τα οριζόμενα στην προαναφερθείσα διάταξη της παρ. 3 του ίδιου άρθρου εκδόθηκε η 15400/ΟΙΚ/18-9-2007 (Φ.Ε.Κ. Β' 1932) απόφαση της τότε Γενικής Γραμματέως της Περιφέρειας Πελοποννήσου περί καθορισμού των οδών της Περιφέρειας Πελοποννήσου που η συντήρησή τους ανήκει στην αρμοδιότητα των Υπηρεσιών της Περιφέρειας Πελοποννήσου (ως αποκεντρωμένης κρατικής υπηρεσίας) και των Υπηρεσιών των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων. Η τελευταία ορίζει στο άρθρο μόνο τα εξής: «Α. Καθορίζουμε τις οδούς που συντηρεί η Περιφέρεια Πελοποννήσου όπως περιγράφονται στον επισυναπτόμενο Πίνακα 1. Περιφερειακό Οδικό Δίκτυο. Β. Καθορίζουμε τις οδούς που συντηρούν οι Νομ. Αυτοδιοικήσεις των νομών της Περιφέρειας Πελοποννήσου όπως περιγράφονται στους επισυναπτόμενους πίνακες: Πίνακας 2. Νομαρχιακό δίκτυο Ν. Κορινθίας Πίνακας 3. Νομαρχιακό δίκτυο Ν. Αργολίδος Πίνακας 4. Νομαρχιακό δίκτυο Ν. Αρκαδίας Πίνακας 5. Νομαρχιακό δίκτυο Ν. Μεσσηνίας Πίνακας 6. Νομαρχιακό δίκτυο Ν. Λακωνίας. Γ. Το λοιπό οδικό δίκτυο συντηρείται από τους αντίστοιχους Δήμους ή Κοινότητες της Περιφέρειας Πελοποννήσου... ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Νομαρχιακό οδικό δίκτυο Ν.Α. Αργολίδας: 1. [...] 5. .... από ... χιλμ. Εθν.Οδού ..... και μέσω ..... 6. [...] Δ. ΛΟΙΠΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ 1. [...] 4. Στη συντήρηση των Δήμων ή Κοινοτήτων ανήκουν τα τμήματα των Ε.Ο. και Επ.Ο. που διέρχονται εντός εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων και επεκτάσεών τους ή εντός οικισμών προϋφισταμένων του '23 καθώς και οι Περιφερειακοί Οδοί αυτών (παρακάμψεις) και σε αποστάσεις τουλάχιστον 200μ. πριν και μετά τα όριά τους ή σε αποστάσεις εφ' όσον είναι μεγαλύτερες των 200μ. που τοποθετούνται οι πληροφοριακές πινακίδες του Κ.Ο.Κ. αρχής και τέλους κατοικημένης περιοχής (Π-17 και Π-18)...».

11. Επιπλέον, ο ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης- Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ Α' 87), που προβλέπει στο άρθρο 3, όπως προειπώθηκε, τη σύσταση των Περιφερειών ως αυτοδιοικούμενων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου που αποτελούν τον δεύτερο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης, ορίζει σε σχέση με τις αρμοδιότητες αυτών στο άρθρο 186 ότι «Ι. [...] ΙΙ. Οι Αρμοδιότητες των περιφερειών, αφορούν τους τομείς: Α. [...] ΣΤ. Έργων-Χωροταξίας-Περιβάλλοντος, στους οποίους περιλαμβάνονται, ιδίως: 1. Η κατασκευή, η συντήρηση και ανακαίνιση των οδών, που η συντήρησή τους ανήκε στην αρμοδιότητα της Κρατικής Περιφέρειας και των αντίστοιχων πρώην Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων 2. [...] ΙΙΙ. Οι αρμοδιότητες των περιφερειών ασκούνται από 1.1.2011, εκτός εκείνων... του τομέα ΣΤ' (Έργων- Χωροταξίας -Περιβάλλοντος) υπ' αριθ. 1 έως 12 του παρόντος άρθρου, οι οποίες ασκούνται από την 1.7.2011...». Ακολουθώντας, με τη 45088/14905/12-10-2011 (ΦΕΚ Β' 2517) απόφαση του Περιφερειάρχη Πελοποννήσου ορίστηκε ότι «1. [...] 2. Αναθέτουμε τη συντήρηση και τεχνική αστυνόμευση του Οδικού Δικτύου των Πινάκων 2, 3, 4, 5 και 6 (ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟ ΔΙΚΤΥΟ) της υπ' αρ. πρωτ. 15400/ΟΙΚ/18-09-2007 Απόφασης της Γενικής Γραμματέως Περιφέρειας Πελοποννήσου και το οποίο αποτελούσε ευθύνη των

Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, σύμφωνα με την ενότητα Β' της ως άνω Απόφασης, στις αντίστοιχες Διευθύνσεις Τεχνικών Έργων των Περιφερειακών Ενοτήτων (οι οποίες ταυτίζονται με τα διοικητικά όρια των πρώην Νομαρχιών)...
9. [...] Το λοιπό οδικό δίκτυο ανήκει στην αρμοδιότητα συντήρησης των Δήμων εντός των εδαφικών ορίων εκάστου. Όσες διατάξεις της παρούσας Απόφασης έρχονται σε αντίθεση με παλαιότερες Αποφάσεις μας κατисχύουν επ' αυτών...».

12. Εκτός αυτού, στην παρ. 1 του άρθρου 10 του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας που κυρώθηκε με τον ν. 2696/1999 (ΦΕΚ Α' 57) ορίζεται ότι «Όποιος έχει τις κατά τον παρόντα Κώδικα αρμοδιότητες ή την εξουσία επί του πράγματος, επί του οποίου διεξάγεται δημόσια κυκλοφορία, υποχρεούται να λαμβάνει κάθε μέτρο, ώστε από τη δημόσια κυκλοφορία να μη δημιουργείται κίνδυνος ή ζημία τρίτων προσώπων ή άλλων έννομων αγαθών». Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 1008 του Αστικού Κώδικα (π.δ. 456/1984, ΑΚ, ΦΕΚ Α' 164) «Ο κύριος ακινήτου μπορεί να κόψει και να κρατήσει για τον εαυτό του τις ρίζες δέντρων του γειτονικού ακινήτου που εισχωρούν στο κτήμα του. Το ίδιο ισχύει και για τα κλαδιά των δέντρων του γειτονικού ακινήτου που εκτείνονται πάνω από το κτήμα του, εφόσον τάχθηκε προηγουμένως στο νομέα του γειτονικού ακινήτου εύλογη προθεσμία για να τα κόψει. Το δικαίωμα αυτό δεν παρέχεται, αν οι ρίζες ή τα κλαδιά δεν εμποδίζουν τη χρήση του ακινήτου».

13. Από τις διατάξεις που προπαρατέθηκαν στις σκέψεις 8 έως 11 συνάγεται ότι η ευθύνη συντήρησης της Επαρχιακής Οδού ... όπου έλαβε χώρα το ένδικο συμβάν, ανήκε κατά τον κρίσιμο χρόνο του ένδικου ατυχήματος (22.12.2014) στην αρμόδια υπηρεσία (Διεύθυνση Τεχνικών Έργων) της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας της Περιφέρειας Πελοποννήσου (ως αυτοδιοικούμενου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου που αποτελεί τον δεύτερο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης), με εξαίρεση τα τμήματα αυτής, για τα οποία κατά τα ανωτέρω (παρ. 4 του άρθρου μόνου της 15400/ΟΙΚ/18.9.2007 απόφασης) ευθυνόταν ο οικείος Δήμος. Εξάλλου, στην έννοια της συντήρησης του οδικού δικτύου περιλαμβάνεται και η επίβλεψη, συντήρηση, αποκλάδωση ή κοπή των δέντρων που είναι φυτεμένα επί της ζώνης του οδικού δικτύου και εκατέρωθεν αυτού, ώστε να αποτραπεί η πτώση τους και να διασφαλιστεί η ανεμπόδιστη και ασφαλής κυκλοφορία πεζών και οχημάτων. Επιπλέον, είναι δυνατό στο πλαίσιο της εν λόγω συντήρησης να τύχει εφαρμογής και το καθεστώς του γειτονικού δικαίου και ειδικότερα η διάταξη του άρθρου 1008 του ΑΚ, η οποία παρέχει δικαίωμα αυτοδικίας στον ιδιοκτήτη ακινήτου, με την έννοια της κοπής των κλαδιών των δέντρων του γειτονικού ακινήτου που εκτείνονται πάνω από το κτήμα του. Επομένως, ο κύριος του βλαπτόμενου ακινήτου, ακόμη και αν συγκαταλέγεται στους δημόσιους φορείς, όπως είναι η οικεία Περιφέρεια σε σχέση με την ως άνω οδό, δύναται να προβεί σε κοπή των κλαδιών των δέντρων και να γίνει ο ιδιοκτήτης των πραγμάτων που προκύπτουν από την κοπή αυτή. Σε περίπτωση δε που ανακύπτει ανάγκη αποκοπής της παρόδιας βλάστησης, όπως όταν προκύπτει ζήτημα της κοπής των κλαδιών που διαταράσσουν την ασφάλεια της οδικής κυκλοφορίας, η οικεία Περιφέρεια οφείλει να αποκαταστήσει τη νομιμότητα χωρίς καθυστέρηση και να προβεί στον κατάλληλο καθαρισμό της οδού, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο επικείμενος δημόσιος κίνδυνος. Συνεπώς, για τα κλαδιά των δέντρων που προεξέχουν στην προαναφερόμενη οδό επιτρέπεται και επιβάλλεται, για την προστασία της σωματικής ακεραιότητας των πολιτών και την ασφαλή διέλευση των οχημάτων, η κοπή τους από την οικεία Περιφέρεια.

14. Στη συγκεκριμένη περίπτωση από τα στοιχεία της δικογραφίας, μεταξύ των οποίων το .../22.12.2014 απόσπασμα από το βιβλίο συμβάντων του Τμήματος

Τροχαίας ... και το σύνολο των προανακριτικών καταθέσεων, προκύπτουν τα εξής: Στις 22 Δεκεμβρίου 2014 και περί ώρα 07.00, οι ενάγοντες (όλοι συγγενείς μεταξύ τους) συνεπέβαιναν στο με αριθμό κυκλοφορίας ... ΙΧΕ αυτοκίνητο, ιδιοκτησίας του πρώτου εξ αυτών, και, με οδηγό τον ίδιο, κινούνταν στην επαρχιακή οδό ... με κατεύθυνση από ... Φτάνοντας, ωστόσο, στο ύψος του 2ου χλμ. της παραπάνω οδού (στον οικισμό Παραλίας .. πλησίον της ταβέρνας ... επέπεσε αιφνίδια επί του κινούμενου οχήματος ένα ογκώδες κομμάτι-κλαδί από ευκάλυπτο που φυόταν στο άκρο όριο της οδού. Ειδικότερα, ο εν λόγω ευκάλυπτος είχε το ριζικό του σύστημα εντός του συνορεύοντος προς την οδό οικοπέδου, ιδιοκτησίας της ... ταυτόχρονα όμως μεγάλο μέρος των κλάδων του και του φυλλώματός του είχε αναπτυχθεί εξαιρετικά σε πλάτος και ύψος, υπερκαλύπτοντας το οδόστρωμα στο συγκεκριμένο σημείο. Αιτία της πτώσης ήταν, προφανώς, η προχωρημένη ηλικία του δένδρου σε συνδυασμό με την εμφανή κατάσταση σήψης και φθοράς των μεγάλων κλάδων του. Η επικινδυνότητα του συγκεκριμένου δέντρου, άλλωστε, είχε επισημανθεί επανειλημμένα στις αρχές και είχε ζητηθεί η άμεση παρέμβαση για την κοπή του. Ειδικότερα: α) Στις 3.10.2011 η Τοπική Κοινότητα ... της Δημοτικής Ενότητας ... του Δήμου ... απέστειλε στον Δήμο ... την .../2011 απόφαση του Τοπικού Συμβουλίου για την αναγκαιότητα κοπής του εν λόγω ευκαλύπτου, διότι η κατάστασή του (ήδη από τότε) εγκυμονούσε κινδύνους για τη διέλευση πεζών και οχημάτων. β) Στις 24.9.2014 η ιδιοκτήτρια του οικοπέδου, ... υπέβαλε έγγραφη αίτηση προς τη Διεύθυνση Δασών Αργολίδας (υπαγόμενη στη Γενική Διεύθυνση Δασών της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου), για την έκδοση άδειας «υλοτομίας» του ευκαλύπτου, καθώς, όπως η ίδια κατέθεσε στην προανάκριση (σχετ. η από 8.3.2016 έκθεση ανωμοτι εξέτασής της), μετά από προηγούμενη τηλεφωνική επικοινωνία της με την εν λόγω υπηρεσία και τον Δήμο ... είχε ενημερωθεί ότι απαγορευόταν να προβεί σε κοπή ή κλάδεμα του δέντρου χωρίς προηγούμενη άδεια των αρμοδίων αρχών και σχετική επίβλεψη της εργασίας από αυτές. γ) Την ίδια ημέρα (24.9.2014) η ανωτέρω Διεύθυνση Δασών Αργολίδας διαβίβασε με το ... έγγραφό της την αίτηση της ... προς τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας της Περιφέρειας Πελοποννήσου, με αίτημα να προβεί στην έκδοση της απόφασης κοπής/κλαδέματος του ευκαλύπτου, λόγω αρμοδιότητας αυτής κατά το β.δ. 657/18.10.1963 «Περί απαγορεύσεως κοπής και εκριζώσεως μελισσοτροφικών φυτών». δ) Στις 30.9.2014 η Τοπική Κοινότητα ... απηύθυνε επιστολή προς τη Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας και προς τη Διεύθυνση Δασών Αργολίδας, επισημαίνοντας την αναγκαιότητα κοπής του συγκεκριμένου ευκαλύπτου (καθώς και ενός άλλου όμοιου δέντρου στην ίδια περιοχή) «καθότι με την ενδεχόμενη πτώση των κλαδιών κινδυνεύουν τόσο οι περαστικοί όσο και τα διερχόμενα οχήματα» και αιτήθηκε έγκριση για την κοπή. ε) Στις 9.10.2014 η Διεύθυνση Δασών Αργολίδας, κατόπιν της ανωτέρω επιστολής της Τοπικής Κοινότητας ... επανέλαβε (με το ... έγγραφο) προς τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας το αίτημα για την έκδοση άδειας κοπής του δένδρου, σύμφωνα με το β.δ. 657/1963. στ) Στις 10.11-2014, αφού δηλαδή παρήλθε άπρακτος ένας ακόμα μήνας, η Τοπική Κοινότητα ... απέστειλε προς την Πολιτική Προστασία του Δήμου ... και προς τον Δήμαρχο ... το 35 έγγραφό της το οποίο χαρακτήρισε ως «Κατεπείγον», επισημαίνοντας και πάλι την άμεση ανάγκη κοπής του επικινδύνου δέντρου, δοθέντος μάλιστα ότι λόγω της τελευταίας βροχής κόπηκαν κλαδιά και έπεσαν στον δρόμο, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί πρόβλημα στη διέλευση των αυτοκινήτων. ζ) Στις 27.11.2014, ελλείψει οποιασδήποτε ανταπόκρισης από τις προαναφερόμενες υπηρεσίες, η Τοπική Κοινότητα ... Αργολίδας απέστειλε και πάλι το 46 έγγραφό της προς τη

Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας και προς το Τμήμα Πολιτικής Προστασίας της ίδιας υπηρεσίας, με επανάληψη του αιτήματος να εγκριθεί η κοπή/κλάδεμα του επικίνδυνου ευκαλύπτου «καθότι με την ενδεχόμενη πτώση των κλαδιών κινδυνεύουν τόσο οι περαστικοί όσο και τα διερχόμενα αυτοκίνητα». Τελικά, στις 22-12-2014, ημέρα του ατυχήματος και αφότου συνέβη αυτό, κοινοποιήθηκε από τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας προς την Τοπική Κοινότητα ... η .../19.12.2014 απόφαση του Αντιπεριφερειάρχη Αργολίδας, απευθυνόμενη προς την ... ιδιοκτήτρια του οικοπέδου όπου φυόταν ο ευκάλυπτος, με την οποία χορηγείτο η άδεια για την κοπή του, με τον όρο ότι «οι επεμβάσεις θα γίνουν με την επίβλεψη της Διεύθυνσης Δασών Αργολίδας».

15. Αποτέλεσμα της σφοδρής πτώσης του αποσχισθέντος ογκώδους κλάδου επί του αυτοκινήτου όπου συνεπείβαιναν οι ενάγοντες ήταν να προκληθούν εκτεταμένες υλικές ζημιές σ' αυτό, αλλά και να τραυματισθούν όλοι οι ενάγοντες. Ήδη με την κρινόμενη αγωγή τους, όπως παραδεκτά αναπτύσσεται με το από 6.11.2018 υπόμνημα, οι παραπάνω υποστηρίζουν ότι υπόχρεοι (κατ' άρθρο 72 του ΚΔΔ) προς ικανοποίηση των επιμέρους αξιώσεών τους που πηγάζουν από το ένδικο ατύχημα τυγχάνουν, αλληλέγγυα και εις ολόκληρον, όλοι οι εναγόμενοι, καθόσον τα εκάστοτε αρμόδια όργανά τους ευθύνονται για τη μη έγκαιρη αδειοδότηση κοπής, αλλά και τη μη έγκαιρη κοπή του δέντρου. Ειδικότερα: α) Η πρώτη εναγόμενη (Περιφέρεια Πελοποννήσου - Περιφερειακή Ενότητα Αργολίδας) ήταν - σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1 του β.δ. 657/1963, 17 του Εσωτερικού Οργανισμού Οργάνωσης και Λειτουργίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αργολίδας και 283 παρ.2 του ν. 3852/2010 - αρμόδια, διαμέσω της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής, για τη χορήγηση άδειας κοπής ή κλαδέματος του επίδικου ευκαλύπτου. Ακόμη όμως κι αν δεν είχε τέτοια αρμοδιότητα από τον νόμο, ενεργώντας μέσα στα πλαίσια των γενικών αρμοδιοτήτων και εξουσιών της ως ανώτατη αρχή της τοπικής αυτοδιοίκησης, είχε επιβάλλει στις λοιπές δημόσιες υπηρεσίες και στους διοικούμενους την πρακτική - διαδικασία της υποχρεωτικής έκδοσης άδειας από αυτήν πριν από την κοπή οποιουδήποτε μελισσοτροφικού δένδρου. Έτσι, παρά το γεγονός ότι η παραπάνω Διεύθυνση είχε εγκαίρως και επανειλημμένως ενημερωθεί για την επικίνδυνη κατάσταση του συγκεκριμένου δέντρου και την κατεπείγουσα ανάγκη κοπής του (βλ. στοιχεία γ', δ', ε', ζ' στην προηγούμενη σκέψη), καθυστέρησε αδικαιολόγητα, για χρονικό διάστημα 86 ημερών (από τις 24.9.2014 που παραπέμφθηκε σ' αυτή από τη Διεύθυνση Δασών Αργολίδας η αίτηση της ... για την έκδοση της άδειας κοπής, μέχρι τις 19-12-2014 που εκδόθηκε η επίμαχη άδεια), να εκδώσει τη σχετική άδεια, κατά παράβαση της νόμιμης υποχρέωσής της για ταχεία αντιμετώπιση του ζητήματος, τόσο κατ' άρθρο 4 παρ.1 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν.2690/1999), όσο και με βάση τα δεδομένα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης. β) Ο δεύτερος εναγόμενος (Δήμος ...) ήταν εκ του νόμου [άρθρο 75 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (ν. 3463/2006, ΦΕΚ Α' 11), σε συνδυασμό με το άρθρο 10 παρ.1 του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (ν.2696/1999)] η καθ' ύλην αρμόδια δημόσια υπηρεσία για τη μέριμνα της ασφάλειας της κυκλοφορίας εντός των διοικητικών του ορίων. Είχε, επίσης, σαφή και πλήρη γνώση, ήδη από το έτος 2011, περί της σαθρότητας και επικινδυνότητας του συγκεκριμένου ευκαλύπτου (όπως αποδεικνύεται από την κοινοποίηση σ' αυτόν της σχετικής 8/2011 απόφασης του Τοπικού Συμβουλίου της Κοινότητας ...), ενώ ειδοποιήθηκε από τον ίδιο φορέα και στις 10.11.2014 για την κατεπείγουσα ανάγκη λήψης μέτρων κοπής του δένδρου (βλ. στοιχείο στ' στην προηγούμενη σκέψη). Παρόλα αυτά, κατά παράβαση των ανωτέρω διατάξεων, αλλά και των γενικών αρχών της χρηστής και αποτελεσματικής διοίκησης, της καλής πίστης

και των δεδομένων της κοινής πείρας, παρέλειψε να προβεί κατεπειγόντως σε αποτελεσματικές ενέργειες, ώστε να εξασφαλίσει άμεσα κάθε αναγκαία έγκριση άλλων αρμοδίων υπηρεσιών για την κοπή του επικίνδυνου δέντρου (δεδομένου ότι δεν ήταν ο ίδιος αρμόδιος για τη σχετική αδειοδότηση) και, σε κάθε περίπτωση, παρέλειψε να ενεργήσει αυτεπαγγέλτως (ακόμη δηλαδή και χωρίς άλλες άδειες), προκειμένου να προληφθεί και να αποφευχθεί η ζημιογόνα πτώση του δέντρου. γ) Το τρίτο εναγόμενο (Ελληνικό Δημόσιο), ενεργώντας στην προκειμένη περίπτωση διαμέσω της Διεύθυνσης Δασών Αργολίδας (της Γενικής Διεύθυνσης Δασών της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου) ήταν εκ του νόμου (άρθρο 10 του π.δ. 139/2010, σε συνδυασμό με τη 15504/24.1.2017 Δασική Αστυνομική Ρυθμιστική - Απαγορευτική Διάταξη Υλοτομίας και Μεταφοράς Δασικών Προϊόντων της Διεύθυνσης Δασών Αργολίδας) αρμόδιο για την λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων που αφορούσαν στην εκτέλεση του δασοτεχνικού έργου της κοπής και απομάκρυνσης του επίμαχου ευκαλύπτου. Αντί, όμως, η παραπάνω υπηρεσία να ενεργήσει άμεσα προς αυτή την κατεύθυνση, και παρά τη συνομολογημένη γνώση της για την επικινδυνότητα του ευκαλύπτου, περιορίστηκε στο τυπικό-γραφειοκρατικό έργο της διαβίβασης της αίτησης της ιδιοκτήτριας του ακινήτου, καθώς και σχετικής επιστολής της Τοπικής Κοινότητας ... (βλ. στοιχεία γ' και ε' στην προηγούμενη σκέψη), στη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της ΠΕ Αργολίδας, την οποία θεωρούσε αρμόδια για την έκδοση της άδειας κοπής, παραβιάζοντας έτσι, εκτός από τις παραπάνω διατάξεις, τις αρχές της χρηστής διοίκησης, της καλής πίστης και τα δεδομένα της κοινής πείρας.

16. Η εναγόμενη Περιφέρεια, με το από 9.11.2018 υπόμνημά της, αμφισβητεί την παθητική της νομιμοποίηση στα πλαίσια της παρούσας δίκης, προβάλλοντας ότι η Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής ήταν στην πραγματικότητα αναρμόδια για την έκδοση άδειας κοπής ευκαλύπτων. Ειδικότερα, από την έναρξη ισχύος του άρθρου μόνου του β.δ. 77/1966 καταργήθηκε η αρμοδιότητα του τότε Νομάρχη (και ήδη Περιφερειάρχη) να χορηγεί, κατ' άρθρο 1 του β.δ. 657/1963, άδειες για την κοπή μελισσοτροφικών φυτών (όπως είναι οι ευκάλυπτοι) μετά από εισήγηση της αρμόδιας Διεύθυνσης Γεωργίας (και ήδη Διεύθυνσης Δασών). Όπως όμως συνάγεται από το περιεχόμενο του από 11.9.2018 εγγράφου της, η Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής ουδέποτε έλαβε γνώση επισήμως για την ανωτέρω κατάργηση, δεδομένου ότι σε όλα τα σχετικά έγγραφα του αρμοδίου Υπουργείου περί προστασίας αρωματικών-μελισσοτροφικών φυτών και φαρμακευτικών βοτάνων γινόταν μνεία μόνο στο β.δ.657/1963 (χωρίς καμία αναφορά στο β.δ.77/1966), ώστε να δίνεται η εντύπωση ότι αυτό εξακολουθεί να ισχύει με την αρχική του μορφή έως σήμερα (ενδεικτικά προς τούτο προσκομίζεται το .../10.7.2013 έγγραφο του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας & Κλιματικής Αλλαγής, με θέμα την προστασία των μελισσοτροφικών φυτών, το οποίο εστάλη σε όλες τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις και τις Γενικές Διευθύνσεις Δασών της Χώρας). Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, και η Διεύθυνση Δασών Ν. Αργολίδας απέστειλε στη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής αρχικά το .../24.9.2014 έγγραφο με το οποίο κοινοποίησε το αίτημα της ... για το κλάδεμα του ευκαλύπτου και ζήτησε την έκδοση της σχετικής απόφασης σύμφωνα με την (καταργηθείσα από το έτος 1966) διάταξη του άρθρου 1 του β.δ. 657/1963 και στη συνέχεια το .../9.10.2014 έγγραφο με αντίστοιχο αίτημα κοπής του επίμαχου, μεταξύ άλλων, δέντρου. Κατά τα ανωτέρω, από εσφαλμένη εντύπωση σχετικά με το θέμα αυτό εκδόθηκε τελικά η .../19.12.2014 απόφαση του Αντιπεριφερειάρχη Αργολίδας για τη χορήγηση άδειας κοπής του επίμαχου ευκαλύπτου. Η άδεια αυτή, όπως σαφώς συνάγεται από τις ανωτέρω διατάξεις,

εκδόθηκε από κατά νόμο αναρμόδιο όργανο και συνεπώς έπασχε ως προς τη νομιμότητά της. Επισημαίνει, τέλος, ότι η Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής έλαβε γνώση περί της κατάργησης της παραπάνω αρμοδιότητας του Νομάρχη στις αρχές του 2015 (κατόπιν σχετικής παρέμβασης και έρευνας του Γραφείου Νομικής Υπηρεσίας της Π.Ε. Αργολίδας), οπότε και ενημέρωσε άμεσα (με το .../29.5.2015 έγγραφο) την αρμόδια για το θέμα αυτό (κατ' άρθρο 10 του π.δ. 139/2010) Διεύθυνση Δασών Ν. Αργολίδας και έκτοτε έπαυσε να ασχολείται με θέματα κοπής ευκαλύπτων.

17. Ο εναγόμενος Δήμος, από την πλευρά του, με την από 17.9.2018 έκθεση απόψεων και το από 9.11.2018 υπόμνημα, αρνείται επίσης την παθητική του νομιμοποίηση. Ειδικότερα, υποστηρίζει ότι δεν υπέχει υποχρέωση αποζημίωσης για το ένδικο ατύχημα, δεδομένου ότι αφενός η αρμοδιότητα συντήρησης της Επαρχιακής Οδού ... όπου αυτό συνέβη, ανήκε, σύμφωνα με τις ισχύουσες κατά τον κρίσιμο χρόνο διατάξεις, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και όχι στον ίδιο, αφετέρου δεν είχε αρμοδιότητα για τη χορήγηση άδειας κοπής του επίμαχου δέντρου.

18. Ομοίως, το εναγόμενο Ελληνικό Δημόσιο, με το από 9.11.2018 υπόμνημα, προβάλλει ένσταση έλλειψης παθητικής νομιμοποίησής του στην παρούσα δίκη. Και τούτο, διότι, όπως ισχυρίζεται, από ουδεμία διάταξη νόμου θεμελιώνεται αρμοδιότητα των υπηρεσιών του στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεδομένου ότι η περιοχή όπου βρισκόταν το δένδρο δεν είναι δασική ούτε έχει χαρακτηριστεί ως τέτοια ή ως άλλος προστατευόμενος από τη νομοθεσία τόπος. Η δε προβλεπόμενη στο β.δ. 657/1963 υποχρέωση εισήγησης της αρμόδιας Διεύθυνσης Γεωργίας (και ήδη Διεύθυνσης Δασών) πριν από την έκδοση άδειας κοπής ευκαλύπτου από τον οικείο Νομάρχη (και ήδη Περιφερειάρχη) έχει προ πολλού καταργηθεί με το άρθρο μόνο του β.δ.77/1966. Διατείνεται δε ότι την αποκλειστική αρμοδιότητα για την κοπή του επικίνδυνου δέντρου ή των κλαδιών του που εκτείνονταν πάνω από ολόκληρο το πλάτος του οδοστρώματος της επαρχιακής οδού ... είχε ο Δήμος ... αφού στην εδαφική του περιφέρεια υπάγεται τόσο το ιδιόκτητο ακίνητο όπου εφύετο το δένδρο όσο και η ως άνω επαρχιακή οδός.

19. Αναφορικά με το ζήτημα της παθητικής νομιμοποίησης των εναγομένων, το Δικαστήριο κρίνει τα εξής: Σύμφωνα με όσα προεκτέθηκαν στη σκέψη 13, κατόπιν ερμηνείας των κείμενων κατά τον κρίσιμο χρόνο του ατυχήματος (22.12.2014) διατάξεων, η ευθύνη συντήρησης της Επαρχιακής Οδού ... όπου έλαβε χώρα το ένδικο συμβάν, ανήκε στην αρμόδια υπηρεσία (Διεύθυνση Τεχνικών Έργων) της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας της Περιφέρειας Πελοποννήσου, εκτός από τα τμήματα αυτής, για τα οποία ευθυνόταν, κατά την παρ. 4 του άρθρου μόνου της 15400/ΟΙΚ/18.9.2007 απόφασης, ο Δήμος ... Το συγκεκριμένο σημείο, ωστόσο, όπου συνέβη το ατύχημα (... χλμ. της ως άνω ΕΟ) δεν προκύπτει να περιλαμβάνεται στα ανωτέρω εξαιρούμενα τμήματα. Αυτό, άλλωστε, υποστηρίζει ο εναγόμενος Δήμος και δεν αρνείται η εναγόμενη Περιφέρεια. Η τελευταία, επομένως, ως έχουσα την αρμοδιότητα συντήρησης της ως άνω ΕΟ -στην έννοια της οποίας περιλαμβάνεται, όπως προειπώθηκε, η επίβλεψη, συντήρηση, αποκλάδωση ή κοπή των δέντρων που φύονται παραπλεύρως του οδοστρώματος και η οποία αποσκοπεί στην προστασία των διοικουμένων- υπέχει, σε περίπτωση πρόκλησης ατυχήματος, αντικειμενική αστική ευθύνη, κατά τα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ (ΣτΕ 2857/2011, 1970/2009 κ.ά.). Περαιτέρω, αν και δεν υφίστατο ρητή εκ του νόμου αρμοδιότητα της ίδιας εναγομένης για την αδειοδότηση της κοπής ευκαλύπτων (άρα και του επίμαχου δέντρου) -αφού με το άρθρο μόνο του β.δ. 77/1966 είχε

καταργηθεί η προβλεπόμενη από το άρθρο 1 του β.δ. 657/1963 σχετική αρμοδιότητα του τότε Νομάρχη, ενώ στο άρθρο 186 του ν. 3852/2010 περί των αρμοδιοτήτων των Περιφερειών δεν περιλαμβάνεται διάταξη αντίστοιχη με εκείνη του άρθρου 17 παρ. 3 του Εσωτερικού Οργανισμού και Λειτουργίας της καταργηθείσας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αργολίδας- η ίδια είχε «εν τοις πράγμασι» αναλάβει, και μάλιστα για μακρό χρονικό διάστημα, το έργο αυτό. Ενεργώντας, δηλαδή, στα πλαίσια των γενικών αρμοδιοτήτων και εξουσιών της ως ανώτατη αρχή της τοπικής αυτοδιοίκησης και εφαρμόζοντας, εσφαλμένα έστω, το άρθρο 1 του β.δ. 657/1963, είχε επιβάλλει στις λοιπές δημόσιες υπηρεσίες και στους διοικούμενους την πρακτική - διαδικασία της υποχρεωτικής έκδοσης άδειας από τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής πριν από την κοπή οποιουδήποτε μελισσοτροφικού δένδρου. Η μακροχρόνια αυτή πρακτική συνομολογείται από την εναγόμενη και επιβεβαιώνεται στην προκειμένη περίπτωση από το γεγονός ότι όργανό της εξέδωσε τελικά την άδεια κοπής του επίμαχου ευκαλύπτου. Επιπρόσθετα, την εδραιωμένη πεποίθηση των υπολοίπων δημοσίων φορέων σε σχέση με την ως άνω αρμοδιότητα της εναγομένης καταδεικνύει το γεγονός ότι τόσο η Διεύθυνση Δασών Αργολίδας όσο και η Τοπική Κοινότητα ... απευθύνθηκαν άμεσα για την αδειοδότηση κοπής του δέντρου στην ως άνω Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής (βλ. στοιχεία γ', δ', ε' και ζ' στη σκέψη 14). Έχοντας, συνεπώς, η εναγομένη Περιφέρεια αναλάβει τη *de facto* άσκηση της εν λόγω αρμοδιότητας, είχε αναδεχθεί στη σφαίρα ευθύνης της και τις απορρέουσες από την αρμοδιότητα αυτή υποχρεώσεις. Για όλους τους παραπάνω λόγους, επομένως, παραδεκτά στρέφεται η κρινόμενη αγωγή εναντίον της, ως παθητικά νομιμοποιούμενης, απορριπτομένων ως αβάσιμων της σχετικής αντίθετης ένστασής της και όλων των θεμελιούντων αυτήν ισχυρισμών της.

20. Αντίθετα, ο εναγόμενος Δήμος δεν νομιμοποιείται παθητικά στην παρούσα δίκη. Και τούτο διότι, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, δεν είχε την αρμοδιότητα συντήρησης της ΕΟ ... στο σημείο όπου συνέβη το ατύχημα, ούτε και αρμοδιότητα για την αδειοδότηση κοπής του επίμαχου δέντρου, η δε γενικές αρχές της χρηστής διοίκησης και της καλής πίστης και τα δεδομένα της κοινής πείρας (που επικαλούνται οι ενάγοντες) δεν συνεπάγονται άνευ ετέρου την υποχρέωσή του να προβεί αυτεπαγγέλτως - εισερχόμενος μάλιστα στη σφαίρα ευθύνης άλλου δημόσιου φορέα- σε κοπή του δέντρου. Ομοίως, το εναγόμενο Δημόσιο στερείται παθητικής νομιμοποίησης, αφού η Διεύθυνση Δασών Αργολίδας (της Γενικής Διεύθυνσης Δασών της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου) δεν ήταν αρμόδια για την έκδοση άδειας κοπής του επίμαχου δέντρου ούτε για την κοπή του. Η περιοχή όπου βρισκόταν το δένδρο δεν αποτελούσε δάσος ούτε δασική έκταση, ώστε να τίθεται ζήτημα προστασίας της, κατ' άρθρα 5 του ν. 998/1979 και 10 του π.δ. 139/2010, ενώ το έργο της κοπής του δέντρου δεν εντάσσεται στην έννοια των δασοτεχνικών έργων (άρθρο 16 του ν. 998/1979) για την εκτέλεση των οποίων έχει πράγματι αρμοδιότητα η παραπάνω Διεύθυνση. Πέραν αυτού, σύμφωνα με το άρθρο 177 του Δασικού Κώδικα (ν.δ. 86/1969) δεν απαιτείτο άδεια για την υλοτομία οποιωνδήποτε δέντρων που φύονται σε κήπους, αυλές, ελαιώνες, αμπελώνες κ.λπ., ενώ η 15504/2017 «Δασική Αστυνομική Ρυθμιστική - Απαγορευτική Διάταξη Υλοτομίας και Μεταφοράς Δασικών Προϊόντων» της Διεύθυνσης Δασών Αργολίδας, με την οποία ανατράπηκε ο παραπάνω κανόνας και ορίστηκε ρητά ότι απαγορεύεται η χωρίς άδεια κλάδευση και εκρίζωση κάθε είδους δασικών δέντρων εντός κήπων, αυλών, ελαιώνων, αμπελών κ.λπ., τέθηκε σε ισχύ μετά τον κρίσιμο χρόνο. Τέλος, ούτε από μόνες τις γενικές αρχές της χρηστής διοίκησης και της καλής πίστης και τα δεδομένα της κοινής πείρας, απορρέει υποχρέωση της ως άνω Διεύθυνσης να μεριμνήσει για την κοπή του

συγκεκριμένου δέντρου. Κατ' ακολουθία αυτών, η κρινόμενη αγωγή, κατά το μέρος που στρέφεται κατά του δεύτερου και τρίτου των εναγομένων, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη. Κατά τα λοιπά, έχοντας ασκηθεί νομότυπα και εν γένει παραδεκτά κατά της πρώτης εναγομένης, πρέπει να γίνει τυπικά δεκτή και να εξετασθεί περαιτέρω στην ουσία της.

21. Στο άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ - π.δ. 456/1984, ΦΕΚ Α' 164) προβλέπεται ότι «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης, που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος...», ενώ στο άρθρο 106 του ίδιου νόμου ότι «Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων άρθρων εφαρμόζονται και για την ευθύνη των δήμων, των κοινοτήτων ή των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που βρίσκονται στην υπηρεσία τους». Κατά την έννοια των προαναφερόμενων διατάξεων, αποζημιωτική ευθύνη του Δημοσίου των ΟΤΑ και λοιπών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ανακύπτει, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνο από την έκδοση παράνομων εκτελεστών διοικητικών πράξεων των οργάνων τους ή την παράνομη παράλειψη έκδοσης τέτοιων πράξεων, αλλά και από υλικές ενέργειες ή παραλείψεις οφειλόμενων νόμιμων υλικών ενεργειών των ίδιων οργάνων, στις περιπτώσεις εκείνες που οι υλικές ενέργειες ή παραλείψεις τελούν σε συνάρτηση προς την οργάνωση και λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών (ή προκύπτουν εξαιτίας τους) και δεν συνδέονται με την ιδιωτική διαχείριση της περιουσίας του Δημοσίου, των ΟΤΑ ή λοιπών νηδδ, ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα οργάνου που ενέργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων (βλ. ΑΕΔ 3/2004, 5/1995, επίσης, ΣτΕ 3045/1992 Ολ, 453, 1218, 1398, 2271, 2897, 3113, 3414/2013, 3333, 3839/2012, 471/2011, 330, 727, 3218/2009, 1018/2008, 1915/2007, 2796, 3256/2006, 1147/2005, 2146/2004, 740/2001, 2172/2000 κ.ά.). Εξάλλου, υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου των ΟΤΑ και λοιπών νηδδ, όχι μόνο όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου τους παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης (βλ. ΣτΕ 325/2017, 3695, 3539/2015, 523/2014, 453, 1218, 1398, 2271, 2897, 3113, 3414/2013, 1977, 3333, 3839/2012, 471, 4133/2011, 2544/2010, 160, 330, 926/2009, 1019, 2521/2008, 2741, 3528/2007, 521, 2579, 2796/2006 κ.ά.). Απαραίτητη, πάντως, προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι, μεταξύ άλλων, η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας του δημοσίου οργάνου και της επελθούσας ζημίας (βλ. Σ.τ.Ε. 4133/2011 7μ.). Περαιτέρω, κατά τα παγίως κριθέντα (βλ. ΣτΕ 325/2017, 707/2016, 523/2014, 451, 1185, 1398, 2271/2013, 809, 1571, 3736, 3839, 4714/2012, 750, 1066, 1352/2011, 716, 1243, 1898/2010, 322, 930, 1017/2009, 334/2008, 1185, 3329/2008, 892, 3528/2007 κ.ά.), αιτιώδης σύνδεσμος υφίσταται όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή η παράλειψη είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά, κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων, να επιφέρει τη ζημία, την οποία επέφερε στη συγκεκριμένη περίπτωση.

22. Περαιτέρω, ο Αστικός Κώδικας [π.δ. 456/1984 (ΦΕΚ Α' 164)] στις διατάξεις των άρθρων 298, 931 και 932, που εφαρμόζονται αναλόγως και στην περίπτωση της αδιοπρακτικής ευθύνης του Δημοσίου και των λοιπών νηδδ (βλ. ΣτΕ 624/2016, 2914/2013, 1479/2006, 3626/2001, 2171/2000, 4913/1998),

ορίζει τα εξής: «Η αποζημίωση περιλαμβάνει τη μείωση της υπάρχουσας περιουσίας του δανειστή (θετική ζημία), καθώς και το διαφυγόν κέρδος. Τέτοιο κέρδος λογίζεται εκείνο που προσδοκά κανείς με πιθανότητα σύμφωνα με τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων ή τις ειδικές περιστάσεις και ιδίως τα προπαρασκευαστικά μέτρα που έχουν ληφθεί» (άρθρο 298). «Η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης, αν επιδρά στο μέλλον του» (άρθρο 931). «Σε περίπτωση αδικοπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας... του...» (άρθρο 932).

23. Κατά την έννοια της εκτιθέμενης στην προηγούμενη σκέψη διάταξης του άρθρου 298 του ΑΚ σε συνδυασμό με τις προπαρατεθείσες διατάξεις των άρθρων 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, το Δημόσιο ή το νηδδ υποχρεούται, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των τελευταίων διατάξεων, να αποκαταστήσει κάθε θετική ζημία του ζημιωθέντος, καθώς και την αποθετική ζημία από διαφυγόντα κέρδη. Ειδικότερα, σε περίπτωση που καταστραφεί εντελώς με ευθύνη του Δημοσίου ή του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ξένο πράγμα, οφείλεται αποζημίωση του παθόντος και ειδικότερα του ιδιοκτήτη, ο οποίος δικαιούται να απαιτήσει την ανόρθωση της θετικής ζημίας του, η οποία συνίσταται στην αξία του πράγματος αυτού κατά το χρόνο της καταστροφής. Και τούτο διότι αντίστοιχα προς την αξία αυτή μειώνεται η υπάρχουσα περιουσία του ζημιωθέντος και το ποσόν της αποτελεί την επιδικαστέα αποζημίωση. Πιο συγκεκριμένα δε, σε περίπτωση ολοσχερούς καταστροφής σε ατύχημα αυτοκινήτου που δεν είναι καινούριο, η οποία (καταστροφή) μπορεί να είναι είτε υλική (όταν το αυτοκίνητο έχει υποστεί τέτοια παραμόρφωση από άποψη βλαβών, ώστε ουσιαστικά δεν είναι πλέον τεχνικά δυνατή η αποκατάστασή του), είτε οικονομικοτεχνική (όταν η αποκατάσταση των ζημιών είναι τεχνικά δυνατή, ωστόσο είναι ασύμφορη χρονικά και οικονομικά, συνυπολογιζομένης και της μείωσης της εμπορικής αξίας του οχήματος, σε σχέση με το κόστος απόκτησης ενός άλλου ισάξιου αυτοκινήτου), η αποκαταστατέα θετική ζημία υπολογίζεται με βάση την εμπορική αξία του αυτοκινήτου και την κατάσταση που βρισκόταν αυτό (πριν από τη ζημία) κατά το χρόνο του ατυχήματος (βλ. ΑΠ 1493/2014, πρβλ. 638/2017), αφαιρουμένης της αξίας των υπολειμμάτων του (πρβλ. Α.Π. 1493/2014, 1539/1998). Περαιτέρω, ως διαφυγόν κέρδος λογίζεται εκείνο που προσδοκά κανείς με πιθανότητα, σύμφωνα με τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων ή τις ειδικές περιστάσεις και ιδίως τα προπαρασκευαστικά μέτρα που έχουν ληφθεί. Στην περίπτωση του διαφυγόντος κέρδους, το οποίο κατά κανόνα δεν είναι επιδεκτικό πλήρους δικανικής πεποίθησης, επιτρέπεται στον δικαστή να αρκεσθεί στην πιθανότητα, η οποία υφίσταται όταν συντρέχουν ικανοί λόγοι που συνηγορούν υπέρ της αλήθειας και δεν προκύπτει κάτι το αντίθετο (βλ. ΣΤΕ 1613/2016, 2668/2015, 1826/2014, 1185/2013, 4714/2012, 2668/2011, 11, 707, 1284/2010, 2705/2009, 1915/2007, 1479, 1410/2006 κ.ά.). Για να είναι δε ορισμένη η αγωγή με την οποία ζητείται η αποκατάσταση διαφυγόντος κέρδους πρέπει, κατά το άρθρο 73 παρ. 1 του ΚΔΔ, να εκτίθενται σ' αυτήν τα περιστατικά που προσδιορίζουν την προσδοκία ορισμένου κέρδους με βάση την κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων πιθανότητα, καθώς και οι ειδικές περιστάσεις και τα ληφθέντα προπαρασκευαστικά μέτρα. Απαιτείται, δηλαδή, η εξειδικευμένη και λεπτομερής, κατά περίπτωση, μνεία στο δικόγραφο της αγωγής των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών, περιστάσεων και μέτρων, που καθιστούν πιθανό το κέρδος ως προς τα επί μέρους κονδύλια αυτού, καθώς και ιδιαίτερη επίκληση των κονδυλίων αυτών (βλ. ΣΤΕ 528/2014, 1630/2012, 570/2012, 11/2010, 1479/2006 κ.ά.). Επίσης, από την

προεκτεθείσα διάταξη του άρθρου 931 του ΑΚ σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 298, 299, 914, 929 και 932 του ίδιου Κώδικα, προκύπτει ότι η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα, ανεξάρτητα από το φύλο, εκτός από την επίδραση που μπορεί να ασκήσει στις παροχές που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 929 και 932 του ΑΚ, είναι δυνατόν να θεμελιώσει και αυτοτελή αξίωση για αποζημίωση, αν επιδρά στο μέλλον του, δηλαδή στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του προσώπου. Δεν απαιτείται βεβαιότητα δυσμενούς επιρροής στο μέλλον του προσώπου, αλλά αρκεί και απλή δυνατότητα κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων. Η διατύπωση της διάταξης του άρθρου 931 του ΑΚ, πάντως, παρέχει βάση για τέτοια αξίωση, αν και εφόσον η αναπηρία ή η παραμόρφωση επιδρά στο οικονομικό μέλλον του παθόντος, που δεν μπορεί να καλυφθεί εντελώς από τις παροχές των άρθρων 929 και 932 του ΑΚ. Επομένως, για τη θεμελίωση της αυτοτελούς αυτής αξίωσης απαιτείται να συντρέξουν περιστατικά πέρα από εκείνα που απαιτούνται για τη θεμελίωση αξιώσεων με βάση τα άρθρα 929 και 932 του ΑΚ, τα οποία συνθέτουν την έννοια της επίδρασης της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο μέλλον του παθόντος, δηλαδή να συντρέξουν ιδιάζοντα περιστατικά, από τα οποία θα πρέπει να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι, εξαιτίας των οποίων επέρχονται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική πλευρά της μελλοντικής ζωής του (βλ. ΣτΕ 324, 4097/2015, 877, 1541/2013, 1437/2011, 2937/2009, 1915/2007). Κατά την ίδια διάταξη, εξάλλου, για τη θεμελίωση της σχετικής αξίωσης θα πρέπει η αναπηρία ή η παραμόρφωση του παθόντος να είναι μόνιμες και διαρκείς (βλ. ΑΠ 1435/2013, 268/2008). Τέλος, κατά το άρθρο 932 του ΑΚ, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για περιουσιακή ζημία, παρέχεται στο δικαστήριο η ευχέρεια, αφού εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά που θέτουν υπόψη του οι διάδικοι (βαθμός πταίσματος υποχρέου, είδος προσβολής κ.λπ.) και με βάση τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής, να επιδικάσει στον ζημιωθέντα χρηματική ικανοποίηση και να καθορίσει το εύλογο ποσό αυτής, αν κρίνει ότι επήλθε σε αυτόν ηθική βλάβη (βλ. ΣτΕ 1055/2016, 1906, 2668, 4097, 1650, 2188/2015, 1408, 2209, 3897/2014, 877, 453, 1183, 1218, 1405, 2897, 3113, 3414/2013, 412, 1977, 3333, 3839, 3844, 4714/2012, 4133, 471, 3636/2011, 1246, 3713/2010 κ.ά.). Στην περίπτωση αυτή, της επιδίκασης δηλαδή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, το δικαστήριο δεν πρέπει να υποβαθμίζει την απαξία της πράξης, επιδικάζοντας υπερβολικά χαμηλό ποσό, αλλά ούτε και να καταλήγει, με ακραίες εκτιμήσεις, στον υπέρμετρο πλουτισμό του ενός μέρους, γιατί αυτό υπερακοντίζει το σκοπό του νομοθέτη, ο οποίος απέβλεψε στην αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης που διαταράχθηκε από την παράνομη πράξη ή παράλειψη (ΣτΕ 442/2012, πρβλ. ΣτΕ 2559/2007, 2100, 3256/2006).

24. Τέλος, σύμφωνα με άρθρο 4 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν.2690/1999, ΦΕΚ Α' 45) - όπως οι παρ.1 και 2 αυτού αντικαταστάθηκαν από το άρθρο 6 παρ.1 του ν. 3242/2004 (ΦΕΚ Α' 102) και η παρ. 3 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 11 παρ. 3 του ν. 3230/2004 (ΦΕΚ Α' 44)- «1. α. Οι δημόσιες υπηρεσίες, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και τα νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου, όταν υποβάλλονται αιτήσεις, οφείλουν να διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις των ενδιαφερομένων και να αποφαινούνται για τα αιτήματά τους μέσα σε προθεσμία πενήντα (50) ημερών, εφόσον από ειδικές διατάξεις δεν προβλέπονται μικρότερες προθεσμίες. Η προθεσμία αρχίζει από την κατάθεση της αίτησης στην αρμόδια υπηρεσία και την υποβολή ή συγκέντρωση του συνόλου των απαιτούμενων δικαιολογητικών, πιστοποιητικών ή στοιχείων. Αν η αίτηση υποβληθεί σε αναρμόδια υπηρεσία, η υπηρεσία αυτή οφείλει, μέσα σε τρεις (3) ημέρες, να τη διαβιβάσει στην αρμόδια και να γνωστοποιήσει τούτο στον ενδιαφερόμενο. Στην περίπτωση αυτή η προθεσμία αρχίζει από τότε που

περιήλθε η αίτηση στην αρμόδια υπηρεσία. Για υποθέσεις αρμοδιότητας περισσότερων υπηρεσιών, η προθεσμία του πρώτου εδαφίου παρατείνεται κατά δέκα (10), ακόμη, ημέρες. β. [...] 2. Εάν κάποια υπόθεση δεν μπορεί να διεκπεραιωθεί λόγω αντικειμενικής αδυναμίας, ειδικά αιτιολογημένης, η αρμόδια υπηρεσία οφείλει, εντός πέντε (5) τουλάχιστον ημερών πριν από την εκπνοή τους, να γνωστοποιήσει εγγράφως στον αιτούντα: α) τους λόγους της καθυστέρησης, β) τον υπάλληλο που έχει αναλάβει την υπόθεση και τον αριθμό τηλεφώνου του, για την παροχή πληροφοριών και γ) κάθε άλλη χρήσιμη πληροφορία. 3. Οι υπηρεσίες απαλλάσσονται από τις κατά την παράγραφο 1 υποχρεώσεις αν το αίτημα είναι εμφανώς παράλογο, αόριστο, ακατάληπτο ή επαναλαμβάνεται κατά τρόπο καταχρηστικό. 4. [...]». Από τις ανωτέρω διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας συνάγεται ότι ο νομοθέτης έχει θεσπίσει κανόνες διαδικασίας που αποβλέπουν προεχόντως στη λειτουργική αποτελεσματικότητα της Διοίκησης και στην ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων προς τον πολίτη υπηρεσιών, ειδικότερα δε στη δραστηριοποίηση των διοικητικών υπηρεσιών για την ταχεία και αποτελεσματική εξυπηρέτηση των πολιτών (ΣΤΕ 3004/2010 Ολ). Εξάλλου, η αρχή της χρηστής διοίκησης αποτελεί γενική αρχή του διοικητικού δικαίου που πρέπει να διέπει τη δράση της Διοίκησης. Από την εν λόγω αρχή απορρέει ειδικότερα η υποχρέωση της Διοίκησης να ασκεί κατά τρόπο επίκαιρο τις ανατιθέμενες σε αυτήν αρμοδιότητες και να συμπράττει, επίσης, σε ενέργειες από τις οποίες εξαρτάται η έκδοση διοικητικών πράξεων που ενδιαφέρουν τους διοικούμενους και η ικανοποίηση εν γένει εννόμων συμφερόντων των διοικουμένων (ΣΤΕ 92/2016, 1378/2008 κ.ά.). Συνεπώς, η υπέρβαση της προβλεπόμενης στο άρθρο 4 του ως άνω Κώδικα προθεσμίας προς διεκπεραίωση των υποθέσεων από τη Διοίκηση, στοιχειοθετεί ευθύνη αυτής προς αποζημίωση, κατά τα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, εφόσον συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις που τίθενται στα άρθρα αυτά (πρβλ. ΔΕφΑθ 1308/2012).

25. Με την κρινόμενη αγωγή και το από 6.11.2018 νομίμως κατατεθέν υπόμνημα οι ενάγοντες, όπως ήδη εκτέθηκε στη σκέψη 15, αποδίδουν ευθύνη για το ένδικο ατύχημα στην εναγόμενη Περιφέρεια, για τον λόγο ότι η υπαγόμενη σ' αυτήν Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής, αν και ήταν εκ του νόμου ή εν τοις πράγμασι αρμόδια για τη χορήγηση άδειας κοπής ή κλαδέματος του επίδικου ευκαλύπτου, δεν έπραξε έγκαιρα για την έκδοση της άδειας αυτής, αλλά καθυστερημένα και μόνο μετά το ένδικο συμβάν, παρόλο που είχε ενημερωθεί επίσημα δύο φορές εγγράφως από την Διεύθυνση Δασών Αργολίδας και δύο φορές εγγράφως από την Τοπική Κοινότητα ... (πολλάκις δε προφορικά) για την επικινδυνότητα της κατάστασης. Και όχι μόνο αυτό, αλλά έχοντας δημιουργήσει με τη συμπεριφορά της την εντύπωση ότι ήταν αρμόδια για την έκδοση της εν λόγω άδειας, προκάλεσε με δική της υπαιτιότητα (επιδεικνύοντας αδράνεια και αδιαφορία) τη στάση οποιασδήποτε περαιτέρω ενέργειας για την αντιμετώπιση της κατάστασης από τη Διεύθυνση Δασών Αργολίδας -στις επιστολές της οποίας όφειλε σε κάθε περίπτωση να απαντήσει έγκαιρα, είτε αρνητικά είτε θετικά- αλλά και από την ίδια την ιδιοκτήτρια του ακινήτου, που είχε προηγουμένως ενημερωθεί ότι απαγορευόταν να προβεί σε κοπή ή κλάδεμα του δέντρου χωρίς προηγούμενη άδεια και επίβλεψη των αρχών (βλ. την από 8-3-2016 έκθεση ανωμοτί εξέτασής της). Υποστηρίζουν δε ότι η παράλειψη έγκαιρης έκδοσης της αναγκαίας, κατά τα ανωτέρω, άδειας κοπής του δέντρου, αλλά και ανταπόκρισης στο σχετικό αίτημα της ιδιοκτήτριας, συνιστά ευθεία παράβαση διατάξεων νόμου, μεταξύ των οποίων και του άρθρου 4 παρ.1 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και της εκεί τιθέμενης ανώτατης προθεσμίας των πενήντα (50) ημερών για τη διεκπεραίωση των υποθέσεων των διοικουμένων και την απάντηση επί των αιτημάτων τους. Πέραν αυτού, η

παράλειψη αυτή αντιβαίνει και στη γενικότερη αρχή προστασίας του πολίτη, συνιστά δηλαδή παράβαση των γενικών καθηκόντων και υποχρεώσεων πρόνοιας που βασίζονται στην καλή πίστη, στην κοινή πείρα και στην εγγυητική ευθύνη της Διοίκησης έναντι των διοικουμένων. Όπως, εξάλλου, ισχυρίζονται, η παράνομη αυτή παράλειψη οφειλομένης ενέργειας εκ μέρους της αρμόδιας Διεύθυνσης της εναγομένης, εγκαίρως και εντός της τιθέμενης προθεσμίας, τελεί σε άμεση αιτιώδη συνάφεια με το επελθόν επίδικο ατύχημα και την εξ αυτού ζημία τους. Και τούτο διότι εάν η αντίδικος αρμοδία υπηρεσία είχε επιληφθεί της υπόθεσης εντός του ορισμένου από τον νόμο χρόνου και είχε εκδώσει την άδεια κοπής του ευκαλύπτου ένα μήνα νωρίτερα, ως όφειλε, θα είχε διεκπεραιωθεί η κοπή των σαθρών κλάδων του δένδρου που υπερσκίαζαν το οδόστρωμα της επαρχιακής οδού και δεν θα είχαν καταπέσει στο διερχόμενο όχημά τους στις 22.12.2014. Η καθυστέρηση που επήλθε λόγω της παράλειψης έγκαιρης έκδοσης της άδειας είχε ως συνέπεια την περαιτέρω επιβάρυνση της ήδη γνωστής και επισημασμένης σαθρής και επικίνδυνης κατάστασης των κλάδων του ηλικιωμένου δένδρου, λόγω των βροχών και ανέμων που επικράτησαν κατά τους τελευταίους μήνες (Νοέμβριο και Δεκέμβριο 2014). Ενόψει δε όλων των ανωτέρω, οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι ανακύπτει αντικειμενική αποζημιωτική ευθύνη της εναγομένης Περιφέρειας, κατά τα οριζόμενα στα άρθρα 105-106 του ΕισΝΑΚ, για τις ζημίες τους από το ατύχημα (ήδη επελθούσες και μελλοντικές) και ζητούν την πλήρη αποκατάστασή τους. Επιπρόσθετα, ζητούν η επιδίκαση των αιτούμενων χρηματικών ποσών να γίνει με τον νόμιμο τόκο από την κατάθεση της αγωγής και έως της εξόφλησης και η απόφαση που θα εκδοθεί να κηρυχθεί προσωρινά εκτελεστή.

26. Ειδικότερα, ο πρώτος ενάγων, οδηγός και ιδιοκτήτης του ΙΧΕ αυτοκινήτου επί του οποίου επέπεσε ο ογκώδης κλάδος του δέντρου, υποστηρίζει καταρχάς ότι το αυτοκίνητό του καταστράφηκε ολοσχερώς, καθότι η ζημία που προκλήθηκε σε αυτό ήταν τόσο σοβαρή που καθιστούσε όχι μόνο ασύμφορη αλλά και τεχνικά αδύνατη την επισκευή του. Μεταξύ άλλων, αλλοιώθηκε το σύνολο του μεταλλικού αμαξώματος του αυτοκινήτου, το καπό, η οροφή, το πορτμπαγκάζ, οι πόρτες, οι πλαϊνές επιφάνειες, έσπασαν όλα τα τζάμια και τα περισσότερα φανάρια του, υπέστη εκτεταμένες φθορές στην εσωτερική δομή του, στη συγκρότηση των μηχανικών μερών του, στις αναρτήσεις, στο σύστημα αξόνων και στις ρόδες του. Έτσι, το αυτοκίνητό του - μάρκας ..., πενταθέσιο, πεντάθυρο, 1.600 κυβικών, κατασκευής 1993, καλοδιατηρημένο, πλήρως συντηρημένο και σε άριστη κατάσταση (χωρίς μηχανικό ή άλλο ελάττωμα)-κυριολεκτικά αχρηστεύθηκε, με αποτέλεσμα την άμεση ακινητοποίησή του και στη συνέχεια την παράδοσή του σε πιστοποιημένη εταιρεία για ολική καταστροφή και ανακύκλωση. Προς τούτο, ζητά ως αποζημίωση την αξία του κατά το επίδικο χρονικό διάστημα, η οποία σύμφωνα με την τότε αγορά των μεταχειρισμένων αυτοκινήτων ίδιου τύπου και χαρακτηριστικών ανερχόταν σε 4.000,00 ευρώ. Προς απόδειξη, δε, των ανωτέρω ισχυρισμών του επικαλείται και προσκομίζει, μεταξύ άλλων: α) οκτώ (8) φωτογραφίες του αυτοκινήτου του μετά το ατύχημα, β) την .../29.12.2014 δήλωση ακινησίας του αυτοκινήτου, κατατεθείσα στη ΔΟΥ ... μαζί με την άδεια κυκλοφορίας και τις πινακίδες του, γ) το .../9.10.2015 πιστοποιητικό του ΕΔΟΕ περί καταστροφής του αυτοκινήτου (κατά πλήρες αμάξωμα και μηχανικά μέρη) στις εγκαταστάσεις της εταιρίας ... ΑΕ» και δ) πρόσφατη διαδικτυακή αγγελία πώλησης μεταχειρισμένου αυτοκινήτου με αντίστοιχα χαρακτηριστικά (... 1.800 κυβικά, κατασκευής 1993), έναντι 2.000,00 ευρώ, με την επισήμανση ότι εφόσον το επίδικο ατύχημα συνέβη τέσσερα (4) έτη νωρίτερα και η αξία των μεταχειρισμένων αυτοκινήτων μειώνεται δραστικά με την πάροδο κάθε έτους, το αυτοκίνητό του κατά τον χρόνο του ατυχήματος είχε μεταπωλητική αξία τουλάχιστον 4.000,00 ευρώ.

Περαιτέρω, προβάλλει ότι από το ατύχημα υπέστη σοβαρό τραυματισμό στο κεφάλι και σε όλο το άνω μέρος του σώματός του. Ειδικότερα, στο Γενικό Νοσοκομείο ... όπου μεταφέρθηκε εσπευσμένα με ασθενοφόρο, διαγνώσθηκε ότι είχε υποστεί κάκωση κεφαλής με θλαστικό τραύμα, κάκωση στο δεξιό ημιθωράκιο και κάκωση του αριστερού ώμου. Αφού υπεβλήθη σε συρραφή του τραύματος στο κεφάλι και περαιτέρω διαγνωστικές εξετάσεις, παρέμεινε νοσηλευόμενος για δύο ημέρες. Έπειτα μεταφέρθηκε στην οικία του, όπου, όπως υποστηρίζει, παρέμεινε κλινήρης για τουλάχιστον άλλες δέκα ημέρες, καθώς όταν επιχειρούσε να σηκωθεί ένιωθε έντονους πόνους στο κεφάλι και στον θώρακα, ζαλιζόταν και έχανε την ισορροπία του. Ακόμη δε και μετά την παρέλευση δύο εβδομάδων από το συμβάν συνέχιζε να παρουσιάζει κεφαλαλγίες και πόνο στον αριστερό του ώμο, ενώ μέχρι και σήμερα υποφέρει από μετατραυματικές κεφαλαλγίες, ζάλη και ίλιγγο. Προς απόδειξη των παραπάνω, επικαλείται και προσκομίζει: α) το από 2.2.2015 ιατρικό σημείωμα του χειρουργικού τμήματος του Γενικού Νοσοκομείου ... από το οποίο προκύπτει ότι μετά το ατύχημα έφερε «κάκωση κεφαλής με βαθύ θλαστικό τραύμα μετώπου βρεγματικά ΔΕ», ότι «οδηγήθηκε ως επείγον περιστατικό στο χειρουργείο προς διερεύνηση και συρραφή του θλαστικού τραύματος», ότι «έλαβε ορθ/κή συνεκτίμηση... ανευρέθη κάκωση ώμου ΑΡ» και ότι παρέμεινε για νοσηλεία έως και τις 24.12.2014, εξερχόμενος με άριστο επίπεδο συνείδησης και αιμοδυναμικά σταθερός και β) την .../12.9.2018 ιατρική βεβαίωση - γνωμάτευση του Γενικού Νοσοκομείου ... όπου βεβαιώνεται ότι ακόμη και σήμερα παρουσιάζει «... κεφαλαλγία απότοκη τροχάιου ατυχήματος από τετραετίας... ζάλη και ίλιγγο υπό αγωγή ...». Έτσι, λόγω των ανωτέρω προβλημάτων υγείας του για μεγάλο διάστημα μετά το ατύχημα, ο ενάγων, απασχολούμενος ως αγρότης, ισχυρίζεται ότι απώλεσε τα αναμενόμενα εισοδήματά του από την καλλιέργεια των κτημάτων του. Συγκεκριμένα, έχει στην ιδιοκτησία του χωράφια συνολικής έκτασης 30 στρεμμάτων περίπου, με μανταρινιές και πορτοκαλιές, τους καρπούς των οποίων συλλέγει κάθε χρόνο περί τα τέλη Δεκεμβρίου. Από το σύνολο των καλλιεργειών του συλλέγει κατά μέσο όρο 40 με 50 τόνους μανταρίνια και πορτοκάλια, τα οποία και πωλεί σε τιμή που συνήθως κυμαίνεται στα 35 λεπτά το κιλό, δηλαδή έχει κατά μέσο όρο έσοδα από την πώληση των καρπών του ύψους τουλάχιστον 15.750,00 ευρώ (45.000 κιλά? 0,35 ευρώ). Στην προκειμένη περίπτωση, όμως, λόγω του σοβαρού τραυματισμού του -αλλά και των σοβαρότατων τραυματισμών των υπολοίπων συγγενών μου που τον βοηθούν ενίοτε στη συγκομιδή- ήταν αδύνατο για πολλές ημέρες μετά το συμβάν να ασχοληθεί με τις καλλιέργειές του, με αποτέλεσμα το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής να σαπίσει, να παγώσει και να καταστραφεί και τελικά να μην πωλήσει τίποτα εκείνη τη χρονιά. Για τον λόγο αυτό ζητά, ως διαφυγόν κέρδος, το παραπάνω ποσό των 15.750,00 ευρώ που κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων θα αποκόμιζε, αν δεν μεσολαβούσε το ένδικο συμβάν. Προς απόδειξη αυτού, προσκομίζει τα από 13.12.2015, 15.12.2015 και 31.12.2015 τιμολόγια αγοράς αγροτικών προϊόντων, σύμφωνα με τα οποία τον Δεκέμβριο του 2015, δηλαδή την αμέσως επόμενη χρονιά του ατυχήματος, πώλησε 6 τόνους μανταρίνια (κλημεντίνες) έναντι 33 λεπτών το κιλό, 17 τόνους μανταρίνια έναντι 31 λεπτών το κιλό, 12 τόνους μανταρίνια έναντι 28 λεπτών το κιλό και 3 τόνους μανταρίνια έναντι 26 λεπτών το κιλό, δηλαδή πώλησε συνολικά 38 τόνους μανταρίνια. Επικαλείται, επίσης, την .../13.9.2018 ένορκη συμβολαιογραφική βεβαίωση που συντάχθηκε (μετά την τήρηση της προβλεπόμενης στο άρθρο 185 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας διαδικασίας) για όσα κατέθεσε σχετικά με την υπόθεση ο μάρτυρας ... (κάτοικος ... και πρώην πρόεδρος της εκεί Τοπικής Κοινότητας), ο οποίος ανέφερε για το συγκεκριμένο θέμα επί λέξει ότι «... Ο δε..., λόγω του ότι η παραγωγή των προϊόντων του είναι κατά την χειμερινή περίοδο (μανταρίνια, πορτοκάλια, αγκινάρες), δεν ήταν σε

θέση να την παρακολουθήσει μετά το ατύχημα και έπαθε μεγάλη οικονομική ζημιά...». Τέλος, ισχυρίζεται ότι εξαιτίας της μεγάλης σωματικής και ψυχικής ταλαιπωρίας που υπέστη από τον τραυματισμό του, από την καταστροφή και αποστέρηση του αυτοκινήτου του και από την απώλεια της σοδειάς του, αλλά και ενόψει του πολύ ισχυρού ψυχικού κλονισμού (σοκ) που βίωσε λόγω του ξαφνικού τρόπου με τον οποίο ο τεράστιος ευκάλυπτος έπεσε επάνω στον ίδιο και τους οικείους του, συνθλίβοντάς τους και προκαλώντας σε όλους σοβαρά τραύματα, έχει υποστεί σημαντική ηθική βλάβη για την αποκατάσταση της οποίας ζητά, ως εύλογη χρηματική ικανοποίηση, το ποσό των 50.000,00 ευρώ. Συνεπώς, ο πρώτος ενάγων αιτείται συνολικά το ποσό των 69.750,00 (4.000,00 + 15.750,00 + 50.000,00) ευρώ.

27. Ο τρίτος ενάγων, καθήμενος στην αριστερή πλευρά του πίσω καθίσματος του αυτοκινήτου, δηλαδή στη θέση που βρίσκεται πίσω ακριβώς από τον οδηγό, τραυματίστηκε ελαφρύτερα από όλους τους συνεπιβαίνοντες, καθώς, όπως ιστορεί ο ίδιος, ήταν ο μόνος που δεν έχασε τις αισθήσεις του και αμέσως προσπάθησε να βγει έξω για να διαπιστώσει τι είχε συμβεί. Στο Γενικό Νοσοκομείο ... όπου διακομίστηκε, διαγνώστηκε -σύμφωνα με το σχετικό προσκομιζόμενο .../27.3.2015 πιστοποιητικό- ότι είχε υποστεί τραύμα στο δεξιό ζυγωματικό, κακώσεις στον αριστερό ώμο και στον δεξιό μηρό. Επιπλέον, για αρκετές ημέρες μετά το ατύχημα υπέφερε, όπως υποστηρίζει, από πόνους στο κεφάλι και στον αριστερό ώμο. Κυρίως, όμως, υπέστη τεράστιο σοκ, όχι μόνο εξαιτίας του τραυματισμού του, αλλά και επειδή είδε τα μέλη της οικογένειάς του (τους γονείς του-1ο και 2η ενάγοντες, την αδερφή του- 4η ενάγουσα και τον ανιψιό του-5ο ενάγοντα) να κείτονται τραυματισμένοι και αναισθητοί μέσα στο αυτοκίνητο, χωρίς σημεία ζωής. Το γεγονός αυτό του προξένησε έντονο τρόμο και πανικό, ενώ ακόμη και σήμερα στην ανάμνησή του διακατέχεται από ψυχική αναστάτωση. Έτσι, εξαιτίας όλων των παραπάνω, υποστηρίζει ότι υπέστη ηθική βλάβη, για την αποκατάσταση της οποίας δικαιούται εύλογη χρηματική ικανοποίηση, ύψους 30.000,00 ευρώ.

28. Η τέταρτη ενάγουσα, επιβάτης του οχήματος στο κεντρικό οπίσθιο κάθισμα, τραυματίστηκε επίσης κατά το ένδικο ατύχημα, καθώς, όπως προκύπτει από το σχετικό, με ημερομηνία 2.2.2015 ιατρικό σημείωμα του χειρουργικού τμήματος του Γενικού Νοσοκομείου ... όπου νοσηλεύτηκε μέχρι τις 24.12.2014 (για δύο δηλαδή ημέρες), έφερε «κακώσεις μαλακών μορίων (βάση ρινικής πυραμίδας), με σύνοδο μωλωπισμό των μαλακών μορίων (εκδορές, εκχυμώσεις περιοφθαλμικά άμφω», «κακώσεις αυχενικής μοίρας σπονδυλικής στήλης», «κάκωση άκρας χειρός ΔΕ» και «υποδόριο αιμάτωμα ΔΕ γόνατος», ενώ παρουσίαζε και «άλγος ΔΕ ημιθωρακίου». Από το ως άνω νοσοκομείο εξήλθε, κατά τα λεγόμενά της, με οδηγίες να παραμείνει κλινής για τουλάχιστον μία εβδομάδα ακόμη, ενώ στην πραγματικότητα οι πόνοι και η δυσκολία στις κινήσεις του αυχένα και του κεφαλιού κράτησαν για τουλάχιστον ένα μήνα μετά το ατύχημα. Τούτο είχε ως συνέπεια το κατάστημα μίνι μάρκετ που διατηρούσε την εποχή εκείνη στην κοινότητα ... και λειτουργούσε μόνη της αποκλειστικά (χωρίς υπαλλήλους ή βοήθεια από άλλο πρόσωπο) να παραμείνει κλειστό για τουλάχιστον ένα μήνα, και μάλιστα κατά την περίοδο των εορτών των Χριστουγέννων - Πρωτοχρονιάς - Θεοφανίων, οπότε και ανέμενε αυξημένη εμπορική κίνηση και έσοδα. Τελικά, αναγκάστηκε να κλείσει οριστικά την επιχείρησή της περί τα τέλη Ιανουαρίου του 2015. Έτσι, απώλεσε εισοδήματα ύψους τουλάχιστον 2.000,00 ευρώ, δεδομένου ότι το ποσό αυτό αποκέρδαινε κατά μέσο όρο τις προηγούμενες χρονιές κατά την ίδια εορταστική περίοδο, όπως, κατά τους ισχυρισμούς της, προκύπτει από τις (προσκομιζόμενες) περιοδικές δηλώσεις ΦΠΑ 1ου και 4ου τριμήνου των προηγούμενων του

ατυχήματος ετών 2012 και 2013. Ενόψει δε της ως άνω υλικής ζημίας της ζητά για διαφυγόντα κέρδη το ποσό των 2.000,00 ευρώ. Περαιτέρω, αξιώνει το ποσό των 50.000,00 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη της από το ατύχημα, αφού εκτός από τις προαναφερόμενες σωματικές βλάβες και την ταλαιπωρία από τη νοσηλεία της, υπέστη και σοβαρότατο ψυχολογικό σοκ, που την επηρεάζει αρνητικά μέχρι και σήμερα. Πιο συγκεκριμένα, την ώρα της αιφνίδιας πτώσης του δέντρου καταλήφθηκε από έντονο φόβο επερχόμενου θανάτου, στη συνέχεια, ο τρόμος και η αγωνία της γιγαντώθηκαν όταν συνήλθε και ανακάλυψε ότι η ίδια μεν βρισκόταν έξω από το αυτοκίνητο, ο δε γιος της (5ος ενάγων) και οι γονείς της (1ος και 2η ενάγοντες) ήταν ακόμη αναίσθητοι και αιμόφυρτοι, χωρίς να δίνουν σημεία ζωής, ενώ τα ίδια δυσάρεστα συναισθήματα συνεχίστηκαν αμείωτα κατά την διακομιδή όλων στο Γενικό Νοσοκομείο ... και μέχρι να διαπιστωθούν οι βλάβες που καθένας είχε υποστεί. Κατ' ακολουθία, η τέταρτη ενάγουσα διεκδικεί συνολικά το ποσό των 52.000,00 (2.000,00 + 50.000,00) ευρώ.

29. Ο πέμπτος ενάγων, ευρισκόμενος στην οπίσθια δεξιά θέση του αυτοκινήτου (πίσω από τη συνοδηγό 2η ενάγουσα), υπέστη από την πρόσκρουση κακώσεις στο κεφάλι, θλαστικά τραύματα στη μεσόφρουα χώρα και στη ζυγωματική χώρα δεξιά του προσώπου του, πολλαπλά κατάγματα στη δεξιά πλευρά του θώρακα, κατάγματα στις εγκάρσιες αποφύσεις Ο1 και Ο2 της σπονδυλικής στήλης, αλλά και κακώσεις σε αμφότερα τα γόνατά του. Στο Γενικό Νοσοκομείο ... όπου μεταφέρθηκε αρχικά, του παρασχέθηκαν οι πρώτες βοήθειες και έγινε συρραφή του τραύματος στη μεσόφρουα χώρα του μετώπου του, ενώ την ίδια ημέρα διακομίστηκε με ασθενοφόρο του ΕΚΑΒ στο εφημερεύον Γενικό Νοσοκομείο ... όπου έγινε συρραφή του τραύματος στη ζυγωματική χώρα δεξιά του προσώπου του. Στο εν λόγω Νοσοκομείο νοσηλεύθηκε για δύο (2) ημέρες και στη συνέχεια μεταφέρθηκε και πάλι με ασθενοφόρο του ΕΚΑΒ στο Γενικό Νοσοκομείο ... για περαιτέρω θεραπεία. Εκεί παρέμεινε για άλλες πέντε (5) ημέρες, δηλαδή μέχρι τις 29.12.2014, οπότε και εξήλθε με οδηγίες να παραμείνει κλινίτης κατ' οίκον για τουλάχιστον άλλη μία εβδομάδα και να απέχει από δραστηριότητες για τουλάχιστον ένα μήνα. Ταυτόχρονα του δόθηκαν οδηγίες για φαρμακευτική αγωγή. Παρόλη όμως την ανωτέρω νοσηλεία και αποθεραπεία του, ακόμη και μετά τον ένα μήνα από τον τραυματισμό του συνέχισε να υποφέρει από οξείς πόνους στη σπονδυλική στήλη, στα πλευρά και στα γόνατα. Υποβληθείς μάλιστα σε νέες εξετάσεις, διαγνώσθηκε ότι είχε υποστεί και ρήξη 3ου βαθμού του έσω μηνίσκου του δεξιού γονάτου. Έτσι, όπως υποστηρίζει ο ίδιος, για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα μετά το επίδικο ατύχημα συνέχισε να υποβάλλεται σε πολλαπλά προγράμματα αποθεραπείας, ιατρικές εξετάσεις, φυσιοθεραπείες, φαρμακευτικές αγωγές και γενικά σε πολύμηνη ταλαιπωρία για την αποκατάσταση των προβλημάτων υγείας του, που διήρκεσαν για τουλάχιστον 6 μήνες μετά το ατύχημα, ενώ ακόμη και σήμερα, όταν επιχειρεί κάποια δύσκολη ή απότομη κίνηση, υποφέρει από πόνους στα γόνατα και στην πλάτη. Εκτός από τα παραπάνω, όμως, υπέστη και βαρύ ψυχολογικό σοκ, εξαιτίας του επίδικου συμβάντος και τραυματισμού του. Ειδικότερα, οι τρομακτικές συνθήκες του ατυχήματος, τα σοβαρά τραύματά του, ο πόνος, η ταλαιπωρία, η αγωνία που δοκίμασε, αλλά και το μετατραυματικό στρες που βιώνει κάθε φορά που περνάει από το συγκεκριμένο σημείο που συνέβη το ατύχημα (αλλά και γενικά κάτω από δέντρα) του έχουν προκαλέσει ανεπανόρθωτες ψυχικές βλάβες που επηρεάζουν αρνητικά την προσωπική και κοινωνική του ζωή, λαμβανομένων ιδιαίτερα υπόψη της νεαρής ηλικίας και της κατάστασής του (32 ετών, άγαμος). Για όλους αυτούς τους λόγους ζητά, ως εύλογη χρηματική ικανοποίηση, το ποσό των 80.000,00 ευρώ. Περαιτέρω, και επιπρόσθετα της ανωτέρω χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, ισχυρίζεται πως δικαιούμαι και ξεχωριστή

αποζημίωση βάσει του άρθρου 931 του Α.Κ., δεδομένου ότι η βλάβη από τον τραυματισμό του θα συνεχίσει να επηρεάζει το κοινωνικό και οικονομικό του μέλλον. Πιο συγκεκριμένα, τα τραύματα που υπέστη στο πρόσωπο, τόσο στη μεσόφρυα χώρα όσο και στη δεξιά ζυγωματική χώρα, και τα οποία αντιμετωπίστηκαν με επεμβάσεις συρραφής, του έχουν αφήσει εμφανή σημάδια-ουλές, τα οποία του προκαλούν πρόβλημα στη συναναστροφή του με άλλους ανθρώπους, καθώς επηρεάζουν άμεσα την εξωτερική του εμφάνιση και τον κάνουν να νιώθει άβολα και μειονεκτικά. Για τον λόγο αυτό, λοιπόν, ζητά ως πρόσθετη, αυτοτελή αποζημίωση το χρηματικό ποσό των 40.000,00 ευρώ. Επομένως, ο πέμπτος ενάγων διεκδικεί το συνολικό ποσό των 120.000,00 (80.000,00 + 40.000,00) ευρώ. Τέλος, προς απόδειξη του είδους και της έκτασης της βλάβης της σωματικής και ψυχικής υγείας του, επικαλείται και προσκομίζει τα παρακάτω έγγραφα: α) Το από 7.1.2015 ιατρικό σημείωμα του χειρουργικού τμήματος του Γενικού Νοσοκομείου ... στο οποίο αναγράφεται, μεταξύ άλλων, ότι εξαιτίας του επίδικου ατυχήματος υπέστη «... κλειστή κάκωση κεφαλής ... θλαστικά τραύματα μεσόφρυας χώρας (συρραφέν) και ΔΕ ζυγωματικής χώρας ... κατάγματα 7ης, 8ης, 9ης πλευράς ΔΕ ημιθωρακίου ... παρουσία καταγμάτων εγκάρσιων αποφύσεων Ο1,Ο2», ότι διακομίσθηκε στο εφημερεύον Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών ... «στην ΠΛ/Χ για την περαιτέρω διαχείριση των κακώσεων με συνεκτίμηση Θ/Χ, ΟΡΘ/Χ, Γ/Χ με ασθενοφόρο ΕΚΑΒ» και ότι στις 24.12.2014 διακομίσθηκε εκ νέου στην χειρουργική κλινική του Νοσοκομείου ... όπου νοσηλεύτηκε έως τις 29.12.2014. β) Το από 24.12.2014 ενημερωτικό σημείωμα του Γενικού Νοσοκομείου ... με το οποίο βεβαιώνονται, εκτός των άλλων, τα τραύματά του και ειδικά η συρραφή του τραύματος της δεξιάς ζυγωματικής χώρας. γ) Το από 24.12.2014 εξιτήριο του Γενικού Νοσοκομείου ... δ) Το από 15.1.2015 εξιτήριο του Γενικού Νοσοκομείου ... που βεβαιώνει τη νοσηλεία του εκεί από 24.12.2014 έως 29.12.2014. ε) Την από 20.1.2015 μαγνητική τομογραφία "δεξιάς κατά γόνυ αρθρώσεως" του ιδιωτικού ακτινοδιαγνωστικού ιατρείου ... σύμφωνα με την οποία βρέθηκε να παρουσιάζει «... εικόνα ρήξεως 3ου βαθμού στο οπίσθιο κέρας του έσω μηνίσκου ...», «Οιδηματώδη απεικόνιση της μηνιαίας κατάφυσης του πρόσθιου χιαστού συνδέσμου ...», «εκτεταμένο οστικό οίδημα ... στο πρόσθιο τμήμα του έξω κνημιαίου κονδύλου και μικρής έκτασης αλλά εντονότερο στο οπίσθιο τμήμα του έσω κνημιαίου κονδύλου...». στ) Την από 4.3.2015 ιατρική βεβαίωση του Γενικού Νοσοκομείου ... με την οποία, μεταξύ άλλων, πιστοποιείται ότι πάσχει από «γοναλγία μετά από κάκωση γόνατος ...», ότι «διαγνώσθηκε ρήξη έσω μηνίσκου» και ότι του «συνεστήθη φυσιοθεραπεία και επί επιμονής των συμπτωμάτων χειρουργική αντιμετώπιση». ζ) Έξι (6) φωτογραφίες του προσώπου του, στις οποίες απεικονίζονται οι ουλές του από το ατύχημα. η) Την από 12.9.2018 ιατρική βεβαίωση του Γενικού Νοσοκομείου ... με την οποία πιστοποιείται, μεταξύ άλλων, ότι «... φέρει ουλή τραύματος ... λόγω αναφερόμενου τροχαίου» και ότι «χρηρίζει περαιτέρω εκτίμησης και χειρουργικής αντιμετώπισης της δερματικής βλάβης από ειδικό πλαστικό χειρουργό σε τριτοβάθμιο νοσοκομείο για αισθητικούς λόγους...». θ) Την από 13.9.2018 γνωμάτευση της ψυχιάτρου Ένας Ιωαννίδου, η οποία τον παρακολουθεί και βεβαιώνει περί των ψυχολογικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει μετά τον τραυματισμό του, αναφέροντας επί λέξει ότι «...παρακολουθείται με διάγνωση ΧΡΟΝΙΑ ΥΠΟΤΡΟΠΙΑΖΟΥΣΑ ΑΓΧΩΔΗΣ ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ. Ιστορικό της πάθησης από το 2014 μετά από τροχαίο ατύχημα, όπου υπέστη πολλαπλούς τραυματισμούς, με μόνιμες παραμορφωτικές αλλοιώσεις προσώπου. Μετά το ατύχημα παρουσίασε κλινική εικόνα μετατραυματικού συνδρόμου, το οποίο εξελίχθηκε σε χρόνια καταθλιπτική διαταραχή ... εμφανίζει μειωμένη διάθεση, διαταραχές ύπνου και όρεξης, απόσυρση με σημαντική δυσλειτουργία σε επαγγελματικό, κοινωνικό και οικογενειακό επίπεδο. Ελέγχονται ιδιαίτερα αυξημένα επίπεδα

άγχους, ευερεθιστότητα, αισθήματα αναξιοτήτας και αβοήθητου. Τα ψυχοκοινωνικά του προβλήματα δυσχεραίνουν την αλληλεπίδραση με άλλους και τις διαπροσωπικές του σχέσεις εξαιτίας της παραμόρφωσης προσώπου. Ως αποτέλεσμα, νιώθει απομονωμένος και περιθωριοποιημένος, με χαμηλή αυτοεκτίμηση ... υποβάλλεται σε θεραπεία με αντικαταθλιπτικό σκεύασμα... η θεραπευτική αντιμετώπιση δεν θεωρείται επαρκής, καθώς η ποιότητα ζωής του δεν δύναται να επανέλθει σε επίπεδο ανάλογο εκείνου προ του ατυχήματος... Ως εκ τούτου ... χρήζει: 1. Τακτικής ψυχιατρικής παρακολούθησης, 2. Συνεχιζόμενης φαρμακοθεραπείας επί μακρόν, 3. Ψυχοθεραπευτικής παρέμβασης στηρικτικού τύπου ...».

30. Αντίθετα, η εναγόμενη Περιφέρεια με το από 9.11.2018 υπόμνημά της αμφισβητεί την ουσιαστική βασιμότητα της κρινόμενης αγωγής και ζητά την απόρριψή της, προβάλλοντας ότι δεν συντρέχουν οι προβλεπόμενες στα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ προϋποθέσεις για τη γένεση αστικής ευθύνης της προς καταβολή αποζημίωσης για το ένδικο ατύχημα. Ειδικότερα, εφόσον, σύμφωνα με όσα ισχυρίστηκε παραπάνω (στη σκέψη 16), η ίδια δεν ήταν στην πραγματικότητα αρμόδια για την κοπή ευκαλύπτων, τα όργανά της δεν υπέπεσαν σε κανενός είδους παράλειψη κατά την ενάσκηση της ανατεθειμένης σε αυτά δημόσιας λειτουργίας. Σε κάθε περίπτωση, δε, σε πλάνη τελούσα περί της σχετικής αρμοδιότητας, η Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας προέβη στις απαιτούμενες ενέργειες για την κοπή του επίμαχου ευκαλύπτου. Συγκεκριμένα, μετά τη διαβίβαση στις 24.9.2014 από τη Διεύθυνση Δασών Αργολίδας της .../24.9.2014 αίτησης της ιδιοκτήτριας του ακινήτου ... για κλάδεμα του ευκαλύπτου, της επανυποβολής του αιτήματος από την ίδια υπηρεσία στις 9-10-2014 και της υποβολής δύο ακόμη παρόμοιων αιτήσεων από την Τοπική Κοινότητα ... στις 30.9.2014 και 27.11.2014, η Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας προχώρησε στην έκδοση της .../19.12.2014 απόφασης του Αντιπεριφερειάρχη Αργολίδας για κοπή του επικίνδυνου (όπως ρητά αναγράφεται) δέντρου από την ... με την επίβλεψη της Διεύθυνσης Δασών. Δεν τίθεται δε θέμα καθυστέρησης έκδοσης της απόφασης αυτής, όπως αβάσιμα ισχυρίζονται οι ενάγοντες, καθώς ο χρόνος που μεσολάβησε ήταν απαραίτητος προκειμένου να διενεργηθεί αυτοψία και λεπτομερής μελέτη της φυτοϋγείας του δέντρου. Πρόκειται για ενέργειες που απαιτούν ικανό χρονικό διάστημα, κρίνονται όμως επιβεβλημένες, δεδομένου ότι οι σχετικές εκτιμήσεις οδηγούν στην απόφαση επιμέρους επέμβασης (όπως είναι η κοπή βραχιόνων στο σταύρωμα του δένδρου) ή ολικής κοπής του. Η τελευταία, άλλωστε, αποφεύγεται, αν η φυτοϋγεία του δέντρου το επιτρέπει, λόγω της σημαντικότητας των μελισσοτροφικών φυτών και της σχετικής αντίδρασης των μελισσοκόμων. Πέραν αυτού, πάντως, επισημαίνει ότι η παράλειψη έκδοσης άδειας κοπής του δέντρου δεν συνδέεται αιτιωδώς με το ένδικο ατύχημα, αφού αυτό συνέβη όχι λόγω πτώσης του δένδρου, αλλά λόγω απόσχισης κλάδων του. Τα μεγάλα δηλαδή κλαδιά του ευκαλύπτου που εκτείνονταν πάνω από τα οδόστρωμα, λόγω της φθοράς και της σήψης τους από την προχωρημένη ηλικία του δέντρου, ήταν αυτά που αποκολλήθηκαν και προκάλεσαν το ατύχημα πέφτοντας επάνω στο διερχόμενο όχημα των εναγόντων. Το ατύχημα, επομένως, συνδέεται αιτιωδώς με το γεγονός ότι η ιδιοκτήτρια του ακινήτου όπου εφύετο το δέντρο δεν είχε μεριμνήσει να κόψει τα επικίνδυνα κλαδιά του, αφού η αποκλάδωση ήταν δική της αποκλειστική ευθύνη και δεν απαιτούνταν οποιαδήποτε διοικητική άδεια. Άλλωστε, η εκδοθείσα τελικά .../19.12.2014 απόφαση του Αντιπεριφερειάρχη Αργολίδας αφορούσε τη χορήγηση άδειας αποκλειστικά για την κοπή ολόκληρου του δέντρου. Ως εκ τούτου, αποκλειστικά

υπεύθυνη για την πρόκληση του ατυχήματος και συνακόλουθα για την αποζημίωση των εναγόντων είναι η ιδιοκτήτρια του ευκαλύπτου.

31. Περαιτέρω, η εναγόμενη Περιφέρεια αρνείται τις αναφερόμενες στην κρινόμενη αγωγή ζημιές των εναγόντων και όλα τα αιτούμενα κονδύλια, ως αόριστα, αβάσιμα και αναπόδεικτα. Ειδικότερα: α) Αρνείται ότι το αυτοκίνητο του πρώτου ενάγοντος υπέστη τις αναφερόμενες στην αγωγή ζημιές, ότι αυτό βρισκόταν σε άριστη κατάσταση την ημέρα του ατυχήματος, καθώς και το ύψος του αιτουμένου ποσού των 4.000,00 ευρώ, δεδομένου ότι επρόκειτο για αυτοκίνητο 20ετίας (κατασκευής 1993), του οποίου η αξία ήταν προ πολλού μηδενική και λόγω της παλαιότητας, αλλά και λόγω του αυξημένου κυβισμού του (1.600 κ.ε.) που συνεπάγεται μεγάλη κατανάλωση καυσίμου. β) Αμφισβητεί, επίσης, τα αιτούμενα από τον πρώτο ενάγοντα διαφυγόντα κέρδη, λόγω της μη συγκομιδής των καρπών του, προβάλλοντας ότι το αιτούμενο ποσό είναι αόριστο και στηρίζεται σε αυθαίρετους υπολογισμούς και σε αναγωγή σε δεδομένα προηγούμενων ετών, τα οποία δεν δύνανται να αποτελέσουν ασφαλή «οδηγό» για το τρέχον κοστολόγιο των καρπών (αφού σε κάθε χρονιά διαφέρουν οι καιρικές συνθήκες, η ποιότητα των λιπασμάτων, ο όγκος της καρποφορίας, οι τρέχουσες τιμές της αγοράς κ.λπ.). Σε κάθε περίπτωση, δε, ο πρώτος ενάγων θα μπορούσε να κάνει χρήση συνεργείου συγκομιδής των καρπών του, χωρίς αυτό να του στοιχίσει ακριβά, δεδομένης της ζήτησης για αγροτικές εργασίες τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο που λαμβάνουν χώρα οι συγκομιδές των ελαιόκαρπων και των εσπεριδοειδών. Κατά τούτο, επομένως, βαρύνεται με συντρέχον πταίσμα. γ) Αρνείται, ακόμα, την απώλεια εισοδήματος της τέταρτης ενάγουσας από τη μη λειτουργία του καταστήματός της για χρονικό διάστημα ενός με δύο μήνες μετά το ατύχημα. Και τούτο διότι το αιτούμενο ποσό των 2.000,00 ευρώ στηρίζεται σε υποθετικούς υπολογισμούς και σε σύγκριση με τα εισοδήματα που είχε η εν λόγω επιχείρηση τους αντίστοιχους μήνες παρελθόντων ετών. Αυτή, ωστόσο, η αναγωγή δεν είναι δόκιμη, καθώς στο εμπόριο και στην ελεύθερη αγορά κάθε οικονομικό έτος διαφέρει από τα άλλα, δεδομένου ότι αφενός παρατηρείται απρόβλεπτη αυξομείωση των φόρων αφετέρου υπάρχει ανά πάσα στιγμή η ευχέρεια έναρξης λειτουργίας άλλης ομοειδούς επιχείρησης στην περιοχή (που αποτελεί ανερχόμενο τουριστικό προορισμό για την Αργολίδα και τόπο συγκέντρωσης παραθεριστών) με βέβαιο αρνητικό αντίκτυπο στα εμπορικά κέρδη των ήδη υπαρχουσών. Σε κάθε περίπτωση, εξάλλου, η ενάγουσα βαρύνεται με συντρέχον πταίσμα ως προς το ύψος της ζημίας της, αφού είχε τη δυνατότητα να προσλάβει υπάλληλο για το παραπάνω βραχυχρόνιο διάστημα της αδυναμίας της προς εργασία, δεδομένου ότι δεν χρειαζόταν ιδιαίτερη εκπαίδευση και κατάρτιση αυτού, λόγω της φύσης και του αντικειμένου των παρεχόμενων υπηρεσιών που είναι η πώληση τυποποιημένων προϊόντων. δ) Τέλος, η εναγομένη διατείνεται πως δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 932 του ΑΚ για τη θεμελίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης των εναγόντων, αφού, σύμφωνα με όσα παρέθεσε προηγουμένως, αυτοί δεν υπέστησαν καμία ζημία από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων της. Εξάλλου, τα αιτούμενα κονδύλια (50.000,00 ευρώ από τον πρώτο ενάγοντα, 30.000,00 ευρώ από τον τρίτο, 40.000,00 ευρώ από την τέταρτη και 50.000,00 ευρώ από τον πέμπτο), εκτός από αόριστα, είναι και υπερβολικά διογκωμένα και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθούν εύλογα κατά τους ορισμούς του ανωτέρω άρθρου.

32. Εξάλλου, οι ενάγοντες με το από 13.11.2018 συμπληρωματικό υπόμνημα, που νομότυπα κατέθεσαν προς αντίκρουση των παραπάνω ισχυρισμών της εναγομένης (κατ' άρθρο 138 παρ.1 εδ. β' του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας), προβάλλουν, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: Ο ισχυρισμός της εναγομένης ότι

δήθεν καθυστέρησε να εκδώσει την αναγκαία άδεια κοπής του δέντρου, επειδή έπρεπε προηγουμένως να προβεί σε χρονοβόρες ενέργειες αυτοψίας και μελέτης της φυτοϋγείας του ευκαλύπτου (παρόλο που επιβεβαιώνει την ευθύνη και την αρμοδιότητά της για την εκτίμηση του κινδύνου και την κοπή του ευκαλύπτου) είναι αβάσιμος και απορριπτέος, αφού δεν αποδεικνύεται από κανένα στοιχείο ότι προηγήθηκε διενέργεια αυτοψίας και εκπόνηση μελέτης επί του ευκαλύπτου πριν από την έκδοση της άδειας κοπής αυτού. Ομοίως αβάσιμος τυγχάνει και ο ισχυρισμός περί αποκλειστικής υπαιτιότητας της ιδιοκτήτριας του οικοπέδου όπου είχε τις ρίζες του ο επικίνδυνος ευκάλυπτος, επειδή δήθεν το ατύχημα δεν προήλθε από πτώση ολόκληρου του ευκαλύπτου, αλλά μόνο κλαδιού του, το οποίο μπορούσε να είχε κόψει η ίδια χωρίς προηγούμενη άδεια από τις αρμόδιες αρχές. Και τούτο διότι, κατά τη στοιχειώδη λογική του νόμου και των διατάξεων περί προστασίας των μελισσοτροφικών δέντρων, η «κοπή» δέντρου σαφώς περιλαμβάνει εννοιολογικά και το «κλάδεμα» αυτού. Χαρακτηριστική προς τούτο είναι η διατύπωση της διάταξης του άρθρου 17 παρ. 3 του Εσωτερικού Οργανισμού Οργάνωσης και Λειτουργίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αργολίδας, με την οποία προβλέπεται η έκδοση αδειών «για κοπή, κλάδεμα και εκρίζωση μελισσοτροφικών δένδρων (ευκάλυπτοι κλπ)». Σε κάθε περίπτωση, πάντως, οι αιτήσεις της Διεύθυνσης Δασών Αργολίδας προς τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας σχετικά με τον επίδικο ευκάλυπτο (βλ. στοιχεία γ' και ε' στη σκέψη 14), κοινοποιούμενες συγχρόνως στην ιδιοκτήτρια του ευκαλύπτου, ανέφεραν ρητώς ότι ζητείτο η έκδοση άδειας «για κλάδεμα ευκαλύπτου». Συνεπώς, καμία απολύτως ευχέρεια ή δικαίωμα είχε η ιδιοκτήτρια να προβεί στην κοπή ή το κλάδεμα του ευκαλύπτου πριν από τη χορήγηση της σχετικής άδειας από την παραπάνω, αρμόδια -όπως εύλογα όλοι πίστευαν- υπηρεσία της εναγομένης.

33. Από τα πραγματικά περιστατικά της κρινόμενης υπόθεσης, όπως αναλυτικά αναφέρονται στο ιστορικό της παρούσας, και το σύνολο του αποδεικτικού υλικού προκύπτει ότι την αποκλειστική ευθύνη για το ένδικο ατύχημα και την εξαιτίας αυτού βλάβη των εναγόντων φέρει η εναγόμενη Περιφέρεια. Τούτο συνάγεται, καταρχάς, από το γεγονός ότι η εναγόμενη, αν και, σύμφωνα με όσα αναλυτικά προεκτέθηκαν στις σκέψεις 13 και 19, είχε την ευθύνη συντήρησης της Επαρχιακής Οδού ... όπου έλαβε χώρα το ένδικο συμβάν και κατ' επέκταση την ευθύνη για την επίβλεψη, συντήρηση, αποκλάδωση ή κοπή των δέντρων που φύονται παραπλεύρως του οδοστρώματος αυτής (προς αποφυγή ενδεχόμενης πτώσης τους λόγω γήρανσης, ασθένειας, ξηρασίας ή άλλης συνήθους αιτίας), ουδέν έπραξε δια της αρμόδιας προς τούτο υπηρεσίας της (Διεύθυνση Τεχνικών Έργων της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας) για την έγκαιρη κοπή ή αποκλάδωση του επίμαχου ευκαλύπτου, ώστε να αποφευχθεί αιφνίδια πτώση του, παρά το γεγονός ότι ήταν ενήμερη για την επικινδυνότητα της κατάστασής του. Πιο συγκεκριμένα, ήδη από τις 24.9.2014 η Διεύθυνση Δασών Αργολίδας είχε διαβιβάσει στη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας την .../24.9.2014 αίτηση της ιδιοκτήτριας του ακινήτου ... για «υλοτομία» του ευκαλύπτου, ενώ, δεδομένης προφανώς της επείγουσας ανάγκης, επανέλαβε το ίδιο αίτημα και στις 9.10.2014. Παρόμοιες, εξάλλου, αιτήσεις είχαν υποβληθεί και από την Τοπική Κοινότητα ... στις 30.9.2014 και 27.11.2014, με τη ρητή μάλιστα επισήμανση ότι είναι αναγκαία η κοπή του επίμαχου δέντρου, «καθότι με την ενδεχόμενη πτώση των κλαδιών κινδυνεύουν τόσο οι περαστικοί όσο και τα διερχόμενα οχήματα». Έτσι, μέχρι και την ημέρα του ατυχήματος (22.12.2014), δηλαδή τρεις (3) μήνες μετά την πρώτη όχληση (24.9.2014) για την ανάγκη λήψης μέτρων, τα αρμόδια όργανα της εναγομένης δεν είχαν προβεί στην κοπή ή αποκλάδωση του επικίνδυνου, καθ' ομολογία όλων, δέντρου, κατά παράβαση της σχετικής αντικειμενικής

υποχρέωσής τους που απορρέει από τις διατάξεις τις σχετικές με την αρμοδιότητα συντήρησης της εν λόγω Επαρχιακής Οδού (ιδίως της .../18.9.2007 απόφασης της Γενικής Γραμματέως της Περιφέρειας Πελοποννήσου και της .../12.10.2011 απόφασης του Περιφερειάρχη Πελοποννήσου) και από την παρ. 1 του άρθρου 10 του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Η ίδια παράλειψη, επίσης, ως συνδεόμενη με τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία, αντιβαίνει και στις αρχές της χρηστής διοίκησης και της καλής πίστης. Περαιτέρω, η εναγόμενη, παρόλο που, σύμφωνα με όσα έγιναν επίσης δεκτά στη σκέψη 19, ήταν «εν τοις πράγμασι» (δηλαδή βάσει καθιερωμένης, μακροχρόνιας και επαναλαμβανόμενης πρακτικής) αρμόδια για τη χορήγηση άδειας κοπής ή κλαδέματος του επίδικου ευκαλύπτου, διαμέσω της υπαγόμενης σ' αυτήν Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής, δεν ενήργησε έγκαιρα για την έκδοση της άδειας αυτής, αλλά καθυστερημένα, αφού η άδεια εκδόθηκε στις 19.12.2014 και κοινοποιήθηκε στην ιδιοκτήτρια ... στις 22-12-2014, δηλαδή την ημέρα του ατυχήματος. Και τούτο, παρά το γεγονός ότι η ως άνω Διεύθυνση είχε ενημερωθεί, όπως προαναφέρθηκε, δύο φορές εγγράφως από την Διεύθυνση Δασών Αργολίδας και δύο φορές εγγράφως από την Τοπική Κοινότητα ... για την επικινδυνότητα της κατάστασης. Και όχι μόνο αυτό, αλλά έχοντας η παραπάνω Διεύθυνση δημιουργήσει με τη συμπεριφορά της την εντύπωση ότι ήταν αρμόδια για την έκδοση της εν λόγω άδειας, προκάλεσε με δική της υπαιτιότητα (επιδεικνύοντας αδράνεια και αδιαφορία για τρεις ολόκληρους μήνες) τη στάση οποιασδήποτε περαιτέρω ενέργειας για την αντιμετώπιση της κατάστασης είτε από τη Διεύθυνση Δασών Αργολίδας, στις επιστολές της οποίας όφειλε σε κάθε περίπτωση να απαντήσει έγκαιρα, αρνητικά ή θετικά, είτε από την ίδια την ιδιοκτήτρια του ακινήτου, που, σύμφωνα με όσα κατέθεσε κατά την προανάκριση, είχε προηγουμένως ενημερωθεί ότι απαγορευόταν να προβεί σε κοπή ή κλάδεμα του δέντρου χωρίς άδεια και επίβλεψη των αρχών. Ο δε ισχυρισμός της εναγομένης ότι καθυστέρησε να εκδώσει την αναγκαία άδεια κοπής, επειδή έπρεπε προηγουμένως να προβεί σε χρονοβόρες ενέργειες αυτοψίας και μελέτης της φυτοϋγείας του ευκαλύπτου, πρέπει να απορριφθεί προεχόντως ως αναπόδεικτος, αφού δεν προκύπτει ότι πράγματι προηγήθηκε της έκδοσης της άδειας η διενέργεια αυτοψίας επί του ευκαλύπτου και η εκπόνηση σχετικής μελέτης. Αλυσιτελώς, εξάλλου, προβάλλεται και ο ισχυρισμός της περί αποκλειστικής υπαιτιότητας της ιδιοκτήτριας του δέντρου και δη ότι το ατύχημα προήλθε όχι από την πτώση ολόκληρου του ευκαλύπτου, αλλά από την απόσχιση κλάδου του τον οποίο μπορούσε να είχε κόψει η ίδια χωρίς προηγούμενη άδεια από τις αρμόδιες αρχές, αφού, πέραν του ότι στην ως άνω ιδιοκτήτρια είχε εύλογα δημιουργηθεί η πεποίθηση ότι απαιτείται άδεια για κάθε επέμβαση επί του δέντρου, η ίδια η εναγόμενη Περιφέρεια, στο πλαίσιο συντήρησης της εν λόγω οδού, όφειλε, σύμφωνα και με τα αναφερόμενα στη σκέψη 13 της παρούσας, να λάβει εγκαίρως όλα τα απαραίτητα μέτρα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η αποκοπή της παρόδιας βλάστησης, εφόσον επίκειται δημόσιος κίνδυνος από αυτήν. Η παράλειψη αυτή, της έγκαιρης έκδοσης της αναγκαίας, κατά τα ανωτέρω, άδειας κοπής του δέντρου, αλλά και η παράλειψη έγκαιρης ανταπόκρισης στο σχετικό (προφανώς λογικό και βάσιμο) αίτημα της ιδιοκτήτριας, συνιστά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 4 παρ. 1 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και της εκεί τιθέμενης ανώτατης προθεσμίας των πενήντα (50) ημερών για τη διεκπεραίωση των υποθέσεων των διοικουμένων και την απάντηση επί των αιτημάτων τους. Εάν υπήρχε, άλλωστε, οποιαδήποτε αντικειμενική αδυναμία διεκπεραίωσης της υπόθεσης από τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής, όφειλε η ως άνω υπηρεσία, εντός της οριζόμενης στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου προθεσμίας, να γνωστοποιήσει εγγράφως στην αιτούσα ιδιοκτήτρια τους λόγους της καθυστέρησης και να της

παράσχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες, δίνοντας της παράλληλα τη δυνατότητα να ενεργήσει διαφορετικά. Πέραν αυτού, η παραπάνω παράλειψη αντιβαίνει και στη γενικότερη αρχή προστασίας του πολίτη, καθώς συνιστά παράβαση των γενικών καθηκόντων και υποχρεώσεων πρόνοιας που βασίζονται στη χρηστή διοίκηση, στην καλή πίστη, στην κοινή πείρα και στην εγγυητική ευθύνη της Διοίκησης έναντι των διοικουμένων, όπως βάσιμα υποστηρίζουν οι ενάγοντες. Τέλος, όλες οι παραπάνω παράνομες παραλείψεις των οργάνων της εναγομένης τελούν σε άμεση αιτιώδη συνάφεια με το επελθόν επίδικο ατύχημα και την εξ αυτού βλάβη των εναγόντων. Και τούτο διότι εάν τα εκάστοτε αρμόδια όργανα της εναγομένης είχαν εγκαίρως επιληφθεί της υπόθεσης, είτε προβαίνοντας τα ίδια στην κοπή ή αποκλάδωση του επικίνδυνου δέντρου είτε χορηγώντας στην ιδιοκτήτρια του δέντρου άδεια κοπής ή αποκλάδωσής του (εντός της 50ήμερης προθεσμίας), θα είχαν αφαιρεθεί τα σαθρά κλαδιά του που υπερεκκίαζαν το οδόστρωμα της επαρχιακής οδού και δεν θα είχαν καταπέσει στο διερχόμενο όχημα των εναγόντων στις 22.12.2014. Ενόψει δε όλων των ανωτέρω, και σύμφωνα με όσα έγιναν ερμηνευτικώς δεκτά στις σκέψεις 21 και 24 της παρούσας, το Δικαστήριο κρίνει ότι στοιχειοθετείται ευθύνη της εναγομένης προς αποζημίωση των εναγόντων, σύμφωνα με τα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, κατά παραδοχή ως βάσιμου του σχετικού λόγου της κρινόμενης αγωγής.

34. Περαιτέρω, καθόσον αφορά στα αιτούμενα από τους ενάγοντες κονδύλια, το Δικαστήριο κρίνει τα εξής: Το κονδύλι των 4.000,00 ευρώ που ζητά ο πρώτος ενάγων, λόγω της επελθούσας από το ατύχημα ολικής καταστροφής του αυτοκινήτου του, πρέπει να απορριφθεί, προεχόντως, ως αναπόδεικτο. Και τούτο διότι από τα προσκομιζόμενα έγγραφα (και κυρίως την .../29.12.2014 δήλωση ακινησίας του αυτοκινήτου και το .../9.10.2015 πιστοποιητικό του ΕΔΟΕ περί καταστροφής του) προκύπτει μεν η ολοσχερής καταστροφή του αυτοκινήτου, όχι όμως και η εμπορική αξία αυτού κατά τον χρόνο του ατυχήματος. Συγκεκριμένα, από το προσκομιζόμενο πιστοποιητικό καταστροφής προκύπτει μόνο ο τύπος (...) και η παλαιότητά του (ημερομηνία έκδοσης πρώτης άδειας κυκλοφορίας 19.2.1993), ενώ δεν προσκομίζεται κανένα έγγραφο στοιχείο σχετικό με την αξία αγοράς του συγκεκριμένου οχήματος (π.χ. σχετική απόδειξη αγοράς, βεβαίωση της πωλήτριας εταιρίας, τυχόν καταχώριση της τιμής του στην αντίστοιχη φορολογική δήλωση κ.λπ.), ούτε στοιχεία πρόσφορα και ικανά να αποδείξουν την κατάσταση στην οποία βρισκόταν αυτό κατά τον κρίσιμο χρόνο του ατυχήματος και κατ' επέκταση την αντίστοιχη εμπορική του αξία (π.χ. πραγματογνωμοσύνη ειδικού τεχνικού αυτοκινήτων). Η δε επικαλούμενη για τον σκοπό αυτό αγγελία μεταχειρισμένου αυτοκινήτου με παρόμοια τεχνικά χαρακτηριστικά (...), κατασκευής 1993, με 1.800 cc και όχι 1.600 cc), από διαδικτυακή προφανώς διαφημιστική ανάρτηση, δεν συνιστά νόμιμο αποδεικτικό μέσο, αφού είναι ιδιωτικό έγγραφο που δεν έχει συνταχθεί κατά τους νόμιμους τύπους (σύμφωνα με όσα ορίζουν τα άρθρα 169 επ. του ΚΔΔ, δηλαδή δεν φέρει υπογραφή του συντάκτη του ούτε ημερομηνία σύνταξης, προσκομίζεται σε απλό, μη επικυρωμένο, αντίγραφο κ.λπ.), ενώ σε κάθε περίπτωση έχει περιορισμένη αποδεικτική αξία. Ομοίως αναπόδεικτο τυγχάνει και το αιτούμενο κονδύλι των 15.750,00 ευρώ για διαφυγόντα κέρδη του ίδιου ενάγοντος από τη μη συγκομιδή των καρπών του, καθότι, μεταξύ άλλων: α) Δεν προσκομίζονται στοιχεία για την έκταση και το ιδιοκτησιακό καθεστώς των εκμεταλλεζόμενων απ' αυτόν κτημάτων, ούτε για το είδος και την ποικιλία των καλλιεργούμενων δέντρων. β) Δεν προσκομίζονται τα εκκαθαριστικά σημειώματα των δύο προηγούμενων ετών (2012, 2013), του έτους που ισχυρίζεται ότι απώλεσε εισοδήματα (2014) και των δύο επομένων ετών (2015, 2016), προκειμένου να διακριβωθεί αφενός εάν πράγματι

εισέπραττε, πριν και μετά το ατύχημα, ποσό της τάξης των 15.750,00 ευρώ από την εκμετάλλευση της αγροτικής περιουσίας του, αφετέρου εάν εμφάνισαν μείωση τα εισοδήματά του λόγω του ατυχήματος. Μόνη δε η προσκόμιση τιμολογίων πώλησης κατά το επόμενο έτος (2015) δεν αρκεί για να τεκμηριώσει τα παραπάνω. γ) Δεν αποδεικνύεται ότι λόγω του τραυματισμού του δεν μπόρεσε πράγματι να προβεί στη συλλογή των καρπών του, αφού στο προσκομιζόμενο από 2.2.2015 ιατρικό σημείωμα δεν πιστοποιείται αδυναμία του προς εργασία για ορισμένο χρόνο μετά την έξοδό του από το νοσοκομείο. δ) Ούτε, άλλωστε, αποδεικνύεται ότι ασχολούνταν προσωπικά και αποκλειστικά με τη συλλογή αγροτικών καρπών, ιδίως ενόψει της προχωρημένης ηλικίας του (79 ετών). Αντίθετα, το αίτημα του παραπάνω ενάγοντος για επιδίκαση σ' αυτόν χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης που υπέστη από το ατύχημα κρίνεται καταρχάς σύννομο από το Δικαστήριο, λαμβανομένων υπόψη: α) των συνθηκών κάτω από τις οποίες επήλθε ο τραυματισμός του και ειδικότερα του γεγονότος ότι η προσβολή της υγείας του έγινε κατά τρόπο απρόκλητο, αιφνιδιαστικό και με αποκλειστική ευθύνη των οργάνων της εναγομένης, β) του είδους και της σοβαρότητας του τραυματισμού του, όπως αυτά προκύπτουν από το σχετικό (από 2.2.2015) ιατρικό σημείωμα του χειρουργικού τμήματος του Γενικού Νοσοκομείου ... αλλά και των επιπτώσεων αυτού μέχρι και σήμερα, σύμφωνα με την από 12.9.2018 ιατρική βεβαίωση - γνωμάτευση του Γενικού Νοσοκομείου ... γ) του ισχυρού ψυχολογικού κλονισμού - σοκ που βίωσε τη στιγμή του ατυχήματος, δ) της σωματικής και ψυχικής ταλαιπωρίας που υπέστη από τις επεμβάσεις (συρραφή των τραυμάτων) και τις θεραπείες στις οποίες υποβλήθηκε, αλλά και από τη διήμερη νοσηλεία του στο νοσοκομείο, ε) της ταλαιπωρίας και στεναχώριας που δοκίμασε από την απώλεια του αυτοκινήτου του και στ) του είδους και της βαρύτητας της παράνομης συμπεριφοράς των οργάνων της εναγομένης, όπως ειδικότερα περιγράφεται στη σκέψη 33. Το ύψος, ωστόσο, της δικαιούμενης απ' αυτόν χρηματικής ικανοποίησης πρέπει, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, να προσδιορισθεί στο ποσό των 5.000,00 ευρώ, που είναι σύμφωνο με τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής, δίκαιο, εύλογο κι ανάλογο με τον επιδιωκόμενο στη συγκεκριμένη περίπτωση σκοπό.

35. Καθόσον αφορά στον τρίτο ενάγοντα, το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη α) τις συνθήκες κάτω από τις οποίες επήλθε ο τραυματισμός του και ειδικότερα το γεγονός ότι η προσβολή της υγείας του έγινε κατά τρόπο απρόκλητο, αιφνιδιαστικό και με αποκλειστική ευθύνη των οργάνων της εναγομένης, β) το είδος και τη σοβαρότητα του τραυματισμού του, όπως απεικονίζονται στο σχετικό προσκομιζόμενο (από 27-3-2015) πιστοποιητικό του Γενικού Νοσοκομείου ... γ) το ισχυρό ψυχολογικό σοκ που βίωσε τη στιγμή του ατυχήματος, όχι μόνο εξαιτίας του τραυματισμού του, αλλά και επειδή αντίκρισε τα μέλη της οικογένειάς του (τους γονείς, την αδερφή και τον ανιψιό του) να κείτονται τραυματισμένοι και αναίσθητοι μέσα στο αυτοκίνητο, χωρίς σημεία ζωής και συνεκτιμώντας δ) το είδος και τη βαρύτητα της παράνομης συμπεριφοράς των οργάνων της εναγομένης (όπως περιγράφεται στη σκέψη 33), κρίνει σύννομο, κατ' άρθρο 932 του ΑΚ, το αίτημα αυτού για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, το ύψος της οποίας, όμως, εκτιμάται στο ποσό των 3.000,00 ευρώ, που είναι δίκαιο, εύλογο κι ανάλογο με τον επιδιωκόμενο στη συγκεκριμένη περίπτωση σκοπό, κατά τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής.

36. Καθόσον αφορά στην τέταρτη ενάγουσα, το κονδύλι καταρχάς των 2.000,00 ευρώ που ζητά αυτή ως αποζημίωση για διαφυγόντα κέρδη από τη μη λειτουργία της ατομικής της επιχείρησης, για έναν τουλάχιστον μήνα μετά το ατύχημα, είναι απορριπτέο, προεχόντως, ως αόριστο, αφού στο δικόγραφο της αγωγής δεν

εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά που δικαιολογούν την προσδοκία του συγκεκριμένου κέρδους, με βάση την κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων πιθανότητα ή τις ειδικές περιστάσεις και τα ληφθέντα προπαρασκευαστικά μέτρα. Ειδικότερα, δεν παρατίθενται τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης (έσοδα, έξοδα, πάγια, αποθεματικά κ.λπ.) κατά το κρίσιμο έτος, σύμφωνα με τα τηρούμενα εμπορικά της βιβλία και τις υποβληθείσες στη ΔΟΥ δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος ή τα αντίστοιχα εκκαθαριστικά σημειώματα, ούτε άλλα στοιχεία σχετικά με τον κύκλο των εργασιών της (π.χ. το εύρος της πελατείας και τον αριθμό των προμηθευτών της), ώστε να καθίσταται δυνατή η πιθανολόγηση συγκεκριμένου κέρδους, ιδίως ενόψει του γεγονότος ότι η επιχείρηση έκλεισε οριστικά μετά το παραπάνω χρονικό διάστημα. Δεν αναφέρονται, επίσης, τυχόν προπαρασκευαστικά μέτρα για την απόληψη τέτοιου κέρδους (π.χ. προμήθεια εποχιακών ειδών προς πώληση κατά την εορταστική περίοδο Χριστουγέννων - Πρωτοχρονιάς - Θεοφανίων). Η επιχειρούμενη δε σύγκριση των εισοδημάτων που είχε η επιχείρησή της τους αντίστοιχους μήνες παρελθόντων ετών -σύμφωνα με τις προσκομιζόμενες περιοδικές δηλώσεις ΦΠΑ 1ου και 4ου τριμήνου των ετών 2012 και 2013 (στις οποίες πάντως αναγράφονται ποσά μικρότερα των 2.000,00 ευρώ)- πέραν του ότι από μόνη της δεν παρέχει ασφαλή συμπεράσματα για το κρίσιμο έτος, δεν αρκεί για να θεραπεύσει την παραπάνω αοριστία. Αντίθετα, το αίτημά της για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από το ατύχημα κρίνεται σύννομο, ενόψει: α) των συνθηκών κάτω από τις οποίες επήλθε ο τραυματισμός της και ειδικότερα του γεγονότος ότι η προσβολή της υγείας της έγινε κατά τρόπο απρόκλητο, αιφνιδιαστικό και με αποκλειστική ευθύνη των οργάνων της εναγομένης, β) του είδους και της σοβαρότητας του τραυματισμού της, σύμφωνα με το από 2.2.2015 ιατρικό σημείωμα του χειρουργικού τμήματος του Γενικού Νοσοκομείου ... γ) του σοβαρού σοκ που βίωσε τη στιγμή του ατυχήματος, καθώς κατά την αιφνίδια πτώση του δέντρου καταλήφθηκε από έντονο φόβο επερχόμενου θανάτου και στη συνέχεια από τρόμο και αγωνία για τη ζωή των οικείων της, αφού αντίκρισε τον γιο της (5ο ενάγοντα) και τους γονείς της (1ο και 2η ενάγοντες) αναίσθητους και αιμόφυρτους, δ) της σωματικής και ψυχικής ταλαιπωρίας που υπέστη από τις θεραπείες στις οποίες υποβλήθηκε και από τη διήμερη νοσηλεία της στο νοσοκομείο και ε) του είδους και της βαρύτητας της παράνομης συμπεριφοράς των οργάνων της εναγομένης, όπως αυτή αναλυτικά παρατίθεται στη σκέψη 33. Το ύψος, όμως, της αιτούμενης απ' αυτήν χρηματικής ικανοποίησης πρέπει, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, να περιορισθεί στο ποσό των 4.000,00 ευρώ, που είναι σύμφωνο με τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής, δίκαιο, εύλογο κι ανάλογο με τον επιδιωκόμενο στη συγκεκριμένη περίπτωση σκοπό.

37. Τέλος, καθόσον αφορά στον πέμπτο ενάγοντα και την αιτούμενη απ' αυτόν αυτοτελή αξίωση για αποζημίωση με βάση τη διάταξη του άρθρου 931 του ΑΚ, το Δικαστήριο κρίνει ότι αυτή προβάλλεται αόριστα και, προεχόντως, για τον λόγο αυτό πρέπει να απορριφθεί. Ειδικότερα, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στη σκέψη 23, για τη θεμελίωση της αυτοτελούς αυτής αξίωσης απαιτείται να συντρέξουν περιστατικά πέρα από εκείνα που απαιτούνται για τη θεμελίωση αξιώσεων με βάση τα άρθρα 929 και 932 του ΑΚ, τα οποία συνθέτουν την έννοια της επίδρασης της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο μέλλον του παθόντος, δηλαδή να συντρέξουν ιδιάζοντα περιστατικά, από τα οποία θα πρέπει να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι, εξαιτίας των οποίων επέρχονται δυσμενείς συνέπειες στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του προσώπου. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ωστόσο, ακόμη και αν γένει δεκτό ότι οι μετατραυματικές ουλές του ενάγοντος συνιστούν παραμόρφωση κατά την έννοια του άρθρου 931 (όπως ισχυρίζεται ο ίδιος, επικαλούμενος μάλιστα τη

γνωμάτευση της, αναρμόδιας για το ζήτημα αυτό, ψυχιάτρου που τον παρακολουθεί), δεν αναφέρεται στην αγωγή με ποιον τρόπο, ορισμένως και σαφώς, θα επιδράσει η παραμόρφωση αυτή στο κοινωνικό - οικονομικό - επαγγελματικό μέλλον του (ειδικά μάλιστα για το τελευταίο δεν αναφέρεται καν η εργασία που ασκούσε ή επρόκειτο να ασκήσει πριν από το ατύχημα), ποια και πόση θα είναι η υλική ζημία που θα επέλθει στο μέλλον και πώς συμποσούνται στο αιτούμενο ποσό των 40.000,00 ευρώ. Η δε απλή υπόμνηση ότι λόγω της εμφάνισής του έχει προβλήματα στη συναναστροφή του με άλλους ανθρώπους δεν αρκεί για να θεμελιώσει την παραπάνω αξίωση. Επιπλέον, από κανένα ιατρικό έγγραφο δεν προκύπτει ότι η ως άνω παραμόρφωση έχει χαρακτήρα μόνιμο και μη αναστρέψιμο, όπως επίσης απαιτεί η ίδια διάταξη. Περαιτέρω, για το αιτούμενο από τον ίδιο ενάγοντα κονδύλι χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τα εξής: α) Τις προπεριγραφείσες συνθήκες κάτω από τις οποίες επήλθε ο τραυματισμός του και ιδιαίτερα τον απρόκλητο και αιφνιδιαστικό τρόπο με τον οποίο βλήθηκε η υγεία του. β) Το είδος και τη βαρύτητα του τραυματισμού του, αλλά και τη διάρκεια των επιπτώσεων του, όπως τα στοιχεία αυτά προκύπτουν από τα προσκομιζόμενα ιατρικά έγγραφα (το από 7.1.2015 ιατρικό σημείωμα του χειρουργικού τμήματος του Γενικού Νοσοκομείου ... και το από 15.1.2015 εξιτήριο από το νοσοκομείο αυτό, το από 24.12.2014 ενημερωτικό σημείωμα του Γενικού Νοσοκομείου ... και το οικείο από 24.12.2014 εξιτήριο, την από 20.1.2015 μαγνητική τομογραφία δεξιού γονάτου και την από 4.3.2015 σχετική με το ίδιο πρόβλημα ιατρική βεβαίωση του Γενικού Νοσοκομείου ...). γ) Το ισχυρό ψυχολογικό σοκ που υπέστη τη στιγμή του ατυχήματος και την έντονη στεναχώρια που βίωσε λόγω του τραυματισμού του, αλλά και εξακολουθεί να βιώνει λόγω των επιπτώσεων αυτού (όπως είναι οι εμφανείς μετατραυματικές ουλές στο πρόσωπό του), συναισθήματα που εξελίχθηκαν μάλιστα σε «χρόνια υποτροπιάζουσα αγχώδη κατάθλιψη», για την αντιμετώπιση της οποίας χρήζει «τακτικής ψυχιατρικής παρακολούθησης, συνεχιζόμενης φαρμακοθεραπείας επί μακρόν και ψυχοθεραπευτικής παρέμβασης στηρικτικού τύπου», όπως βεβαιώνεται στη σχετική προσκομιζόμενη γνωμάτευση της ψυχιάτρου ... που τον παρακολουθεί. δ) Τη σωματική και ψυχική ταλαιπωρία που υπέστη από τις επεμβάσεις (συρραφή των τραυμάτων του), τις συχνές ιατρικές εξετάσεις και τις θεραπείες (φυσιοθεραπείες κ.λπ.), στις οποίες υποβλήθηκε για την αποκατάσταση των προβλημάτων υγείας του, αλλά και από την επταήμερη συνολικά νοσηλεία του. ε) Το είδος και τη βαρύτητα της παράνομης συμπεριφοράς των οργάνων της εναγομένης (όπως ειδικότερα περιγράφεται στη σκέψη 33). Κατόπιν αυτού, το Δικαστήριο κρίνει σύννομο το παραπάνω αίτημά του και επιδικάζει σ' αυτόν το ποσό των 9.000,00 ευρώ, ως δίκαιο, εύλογο κι ανάλογο με τον επιδιωκόμενο στη συγκεκριμένη περίπτωση σκοπό, σύμφωνα με τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής.

38. Συνακόλουθα, η κρινόμενη αγωγή, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη κατά το μέρος που αφορά τη δεύτερη ενάγουσα ... καθώς και κατά το μέρος που στρέφεται κατά του Δήμου ... και του Ελληνικού Δημοσίου. Περαιτέρω, κατά το μέρος που στρέφεται κατά της Περιφέρειας Πελοποννήσου (Περιφερειακή Ενότητα Αργολίδας), πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή και να αναγνωριστεί η υποχρέωση αυτής να καταβάλει στον πρώτο ενάγοντα ... το ποσό των πέντε χιλιάδων (5.000,00) ευρώ, στον τρίτο ενάγοντα ... το ποσό των τριών χιλιάδων (3.000,00) ευρώ, στην τέταρτη ενάγουσα ... το ποσό των τεσσάρων χιλιάδων (4.000,00) ευρώ και στον πέμπτο ενάγοντα ... το ποσό των εννέα χιλιάδων (9.000,00) ευρώ. Τα ποσά αυτά θα πρέπει να καταβληθούν στους ως άνω ενάγοντες νομιμότοκα από την επίδοση της αγωγής στην εν λόγω εναγόμενη, (σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 75 παρ. 2 του Κώδικα Διοικητικής

Δικονομίας, και όχι από την κατάθεση της αγωγής όπως αβάσιμα ζητούν οι ενάγοντες), η οποία έλαβε χώρα στις 12-1-2018 (σύμφωνα με το .../12.1.2018 αποδεικτικό επίδοσης αντιγράφου της αγωγής, της Δικαστικής Επιμελήτριας του Εφετείου Ναυπλίου ...) και ως την εξόφληση. Το αίτημα, όμως, των παραπάνω εναγόντων για την κήρυξη της απόφασης προσωρινά εκτελεστής (κατ' άρθρο 80 παρ.3 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας) πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο, προεχόντως, διότι προϋποθέτει άσκηση καταψηφιστικής και όχι αναγνωριστικής, όπως στην προκειμένη περίπτωση, αγωγής.

39. Περαιτέρω, το Δικαστήριο, κατ' εκτίμηση των περιστάσεων (άρθρο 275 παρ. 1 εδαφ. ε' του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας), απαλλάσσει τη δεύτερη των εναγόντων ... από τα δικαστικά έξοδα της πρώτης εναγομένης - Περιφέρειας Πελοποννήσου και του τρίτου εναγομένου - Ελληνικού Δημοσίου. Τέλος, συμψηφίζει τα δικαστικά έξοδα μεταξύ των λοιπών εναγόντων ... και της πρώτης εναγομένης - Περιφέρειας Πελοποννήσου, ενόψει της μερικής νίκης και ήττας αυτών (άρθρο 275 παρ. 1 εδαφ. γ' του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας), απαλλάσσει αυτούς από τα δικαστικά έξοδα του τρίτου εναγομένου - Ελληνικού Δημοσίου, κατ' εκτίμηση των περιστάσεων (άρθρο 275 παρ. 1 εδαφ. ε' του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας), ενώ δεν διατυπώνει κρίση για τη δικαστική δαπάνη του δεύτερου εναγομένου (Δήμου Ναυπλιέων), ενόψει μη υποβολής σχετικού αιτήματος από την πλευρά του (άρθρο 275 παρ. 7 εδαφ. α' του ίδιου Κώδικα). [...]

Δέχεται εν μέρει την αγωγή ... Αναγνωρίζει την υποχρέωση της πρώτης εναγομένης (Περιφέρειας Πελοποννήσου) να καταβάλει στον πρώτο ενάγοντα ... το ποσό των πέντε χιλιάδων (5.000,00) ευρώ, στον τρίτο ενάγοντα ... το ποσό των τριών χιλιάδων (3.000,00) ευρώ, στην τέταρτη ενάγουσα ... το ποσό των τεσσάρων χιλιάδων (4.000,00) ευρώ και στον πέμπτο ενάγοντα ... το ποσό των εννέα χιλιάδων (9.000,00) ευρώ, νομιμότοκα από την επίδοση της αγωγής (στις 12.1.2018) και ως την εξόφληση. [...]

(7) ΜΔΠρΗρακλείου 1130/2019 - Ευθύνη ΟΤΑ για αποκλάδωση και υλοτομία δένδρων εκατέρωθεν των επαρχιακών οδών - Αντικειμενική ευθύνη διοικητικού οργάνου

«ΤΟ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθμός απόφασης 1130/2019

1. Επειδή, με την κρινόμενη αγωγή ... ζητείται να υποχρεωθούν, με προσωρινά εκτελεστή απόφαση, τα εναγόμενα νομικά πρόσωπα να καταβάλουν, αλληλεγγύως και εις ολόκληρον έκαστο, νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής σε αυτά, α) το ποσό των 14.378 ευρώ στον πρώτο εκ των εναγόντων, ως αποζημίωση για τις υλικές βλάβες που υπέστη όχημα ιδιοκτησίας του και ως χρηματική ικανοποίηση για την σχετική ηθική του βλάβη και β) το ποσό των 1.088 ευρώ στον δεύτερο ενάγοντα, ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη από το κάτωθι ατύχημα. Τα ποσά αυτά ζητούνται κατά τις διατάξεις των άρθρων 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, προς ανόρθωση της ζημίας που υπέστησαν οι ενάγοντες από τις παράνομες, κατά τους ισχυρισμούς τους, πράξεις και παραλείψεις των εναγομένων που είχαν ως συνέπεια την πτώση δέντρου στις 25.2.2009 σε όχημα που οδηγούσε ο πρώτος εκ των εναγόντων με συνοδηγό τον δεύτερο ενάγοντα στο ... χλμ. της ΠΕΟ Ηρακλείου - Ρεθύμνου.

2.Επειδή, το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (π.δ. 456/1984, Α' 164, εφεξής ΕισΝΑΚ) ορίζει ότι: «Για παράνομες πράξεις ή

παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος» ενώ το άρθρο 106 αναφέρει ότι: «Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων άρθρων εφαρμόζονται και για την ευθύνη των δήμων, των κοινοτήτων ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που βρίσκονται στην υπηρεσία τους». Κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, ευθύνη προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνον από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από τη μη νόμιμη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης, αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή από παραλείψεις οφειλομένων νομίμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις συνάπτονται με την οργάνωση και λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών ή των υπηρεσιών νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή εξ αιτίας τους και δεν συνδέονται με την ιδιωτική διαχείριση της περιουσίας του Δημοσίου, ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα οργάνου που ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων (βλ. ΑΕΔ 5/1995, ΣΤΕ 288/2011, 160/2009, 1148/2005, 4331/2000 κ.ά.). Περαιτέρω, από τις ίδιες διατάξεις συνάγεται ότι η ευθύνη προς αποζημίωση συντρέχει, όχι μόνον οσάκις με πράξη ή παράλειψη οργάνου της Διοίκησης παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου αλλά και οσάκις παραλείπονται τα εκ της κειμένης εν γένει νομοθεσίας και τα κατά τα δεδομένα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης προσιδιάζοντα στην συγκεκριμένη υπηρεσία ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις (ΣΤΕ 710/2016, 3329/2014). Εξ άλλου, απαραίτητη προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι και η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας του οργάνου και της επελθούσας ζημίας (ΣΤΕ 2668/2015, 2429/2014 κ.ά.). Αιτιώδης δε σύνδεσμος υπάρχει όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή η παράλειψη είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη), κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, να επιφέρει τη ζημία (βλ. ΣΤΕ 451/2013 7μ., 322/2009 7μ., 334/2008 7μ. και 325/2017, 707/2016, 523/2014 κ.ά.), χωρίς όμως να απαιτείται να αποδειχθεί και υπαιτιότητα των οργάνων του οικείου νομικού προσώπου, ενόψει της αντικειμενικής ευθύνης αυτού (βλ. ΣΤΕ 1413/2006 7μ., 3539/2015 κ.ά.). Επίσης, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί ευθύνη προς αποζημίωση κατ' άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά οι προβλεπόμενες από τις εν λόγω διατάξεις προϋποθέσεις (βλ. ΣΤΕ 1183/2013, 322/2009, 1024/2005 κ.ά.). Περαιτέρω, η αποζημίωση, την οποία οφείλει το Δημόσιο ή το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου περιλαμβάνει τη διαφορά μεταξύ της περιουσιακής κατάστασης του ζημιωθέντος μετά την επέλευση του ζημιολογού γερονότος και εκείνης στην οποία θα τελούσε ο ζημιωθείς εάν δεν συνέβαινε το γεγονός αυτό (βλ. ΣΤΕ 1085/2016 7μ.). Ειδικότερα δε, σε περίπτωση ολοσχερούς καταστροφής σε ατύχημα αυτοκινήτου που δεν είναι καινούριο, η οποία μπορεί να είναι είτε υλική (όταν το αυτοκίνητο έχει υποστεί τέτοια παραμόρφωση από άποψη βλαβών, ώστε ουσιαστικά δεν είναι πλέον τεχνικά δυνατή η αποκατάστασή του), είτε οικονομικοτεχνική (όταν η αποκατάσταση των ζημιών είναι τεχνικά δυνατή, ωστόσο είναι ασύμφορη χρονικά και οικονομικά, συνυπολογιζομένης και της μείωσης της εμπορικής αξίας του οχήματος, σε σχέση με το κόστος απόκτησης ενός άλλου ισάξιου αυτοκινήτου), η αποκαταστατέα θετική ζημία υπολογίζεται με βάση την εμπορική αξία του αυτοκινήτου και την κατάσταση που βρισκόταν (πριν τη ζημία) κατά το χρόνο του ατυχήματος (βλ. ΑΠ 1493/2014, 638/2017), αφαιρουμένης της αξίας των υπολειμμάτων του αυτοκινήτου (πρβλ. ΑΠ 1539/1998, 1116/2009). Τέλος, κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο της

ουσίας, μπορεί, κατά το άρθρο 932 του Αστικού Κώδικα, να επιδικάσει εύλογη, κατά την κρίση του, χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, δηλαδή χρηματική ικανοποίηση ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης περίπτωσης, που θέτουν υπόψη του οι διάδικοι και με βάση τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής (βλ. ΣτΕ 2559/2007 7μ., 4133/2011 7μ., 877/2013 7μ., 2271/2013 7μ., 1086-87/2016 7μ., 2169/2016 7μ.). Τα δικαστήρια της ουσίας πέραν των κονδυλίων που επιδικάζουν, κατά τις ως άνω διατάξεις του ΕισΝΑΚ, προς αποκατάσταση κάθε θετικής και αποθετικής ζημίας του παθόντος, δύνανται επί πλέον, να επιδικάσουν χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 932 του Αστικού Κώδικα (ΣτΕ 3322/2012 7μ., 2209/2014, 167/2014).

3. Επειδή, ο ν. 3155/1955 (ΦΕΚ Α' 63) ορίζει στο άρθρο 1 ότι: "Αι οδοί της χώρας διακρίνονται εις: α) Εθνικάς, Επαρχιακάς και γ) Δημοτικές ή Κοινοτικές", στο άρθρο 2 ότι: "1. Εθνικαί οδοί είναι: α) αι κύριαι οδικαί αρτηρίαι αι ενούσαι τα σπουδαιότερα αστικά κέντρα μεταξύ των και μετά των μεγαλυτέρων λιμένων ή αερολιμένων ή σιδηρών σταθμών. β) αι κυριώτεροι οδοί αι συνδέουσαι την χώραν μετά των ομόρων Επικρατειών, γ) αι οδοί αι εξυπηρετούσαι τόπους εξαιρετικού τουριστικού ενδιαφέροντος, δ) αι οδοί αι εξυπηρετούσαι την άμυναν της χώρας. 2. Αι εθνικαί οδοί καθορισθήσονται δια Β. Διατάγματος εφ' άπαξ εκδοθησομένου προτάσει του Υπουργού Συγκοινωνιών και Δημοσίων Έργων μετά γνωμοδότησιν του Συμβουλίου Δημοσίων Έργων" και στην παρ. 1 του άρθρου 5 ότι: "1. Αι εθνικαί οδοί κατασκευάζονται, ανακαινίζονται και συντηρούνται υπό του Κράτους δια της Υπηρεσίας των Δημοσίων Έργων 4. Επειδή, ήδη, με τις διατάξεις του άρθρου 7 του ν. 3481/2006 (ΦΕΚ Α' 162) ρυθμίσθηκαν, εκ νέου, τα ζητήματα που αφορούν τον καθορισμό των κεντρικών και περιφερειακών κρατικών οργάνων και των οργάνων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως, τα οποία είναι αρμόδια για την κατασκευή, συντήρηση και εν γένει λειτουργία του οδικού δικτύου της χώρας (βλ. και σχετική αιτιολογική έκθεση). Ειδικότερα, με τις διατάξεις αυτές ορίζεται ότι με αποφάσεις του τότε Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων καθορίζονται οι οδοί του νομού Αττικής, που έχουν πρωτεύουσα σημασία για την κυκλοφορία των οχημάτων, καθώς και τα ολοκληρωμένα τμήματα των αυτοκινητοδρόμων που ανήκουν στην αρμοδιότητα των υπηρεσιών της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων του εν λόγω Υπουργείου (παρ. 2). Τέλος, στις παρ. 3, 4, 5 και 8 του ως άνω άρθρου ορίζεται ότι: "Με αποφάσεις των κατά τόπους αρμόδιων Γενικών Γραμματέων των Περιφερειών της Χώρας, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη την απόφαση της παρ. 2 και εκδίδονται εντός έξι (6) μηνών από την έναρξη ισχύος της και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται οι οδοί που ανήκουν στην αρμοδιότητα συντήρησης των υπηρεσιών της οικείας Περιφέρειας και των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων. Αρμόδιοι προς συντήρηση όλων των υπόλοιπων δημοσίων οδών είναι οι δήμοι και οι κοινότητες, ο καθένας μέσα στα όρια της διοικητικής του περιφέρειας (παράγραφος 3). Για την εφαρμογή των παρ. 2 και 3, ως "συντήρηση" νοείται η αποκατάσταση των βλαβών του οδοστρώματος και των στοιχείων ασφαλείας της οδού (στηθαία, νησίδες ασφαλείας, σήμανση κ.ο.κ.), επιφυλασσομένων των διατάξεων που ισχύουν κάθε φορά για την αρμοδιότητα και τις ευθύνες των Οργανισμών Κοινής Ωφέλειας. Την υπηρεσία που έχει κατά τα ανωτέρω την αρμοδιότητα συντήρησης των οδών βαρύνει η υποχρέωση και η δαπάνη ηλεκτροφωτισμού τους, σύμφωνα με τις ισχύουσες τεχνικές προδιαγραφές. Με τις διατάξεις του παρόντος δεν θίγονται οι αρμοδιότητες που αφορούν την καθαριότητα της επιφάνειας των οδών (παρ. 4). Οι αρμόδιες για τη συντήρηση των οδών υπηρεσίες υποχρεούνται να ελέγχουν, τουλάχιστον ανά δεκαπενθήμερο, τις οδούς της αρμοδιότητάς τους, για τη διαπίστωση βλαβών

του οδοστρώματος και των λοιπών στοιχείων ασφαλείας της οδού και να καταγράφουν τα ευρήματα σε ειδικό βιβλίο, που τηρείται με ευθύνη του Προϊσταμένου τους ... (παρ. 5). Οι διατάξεις του παρόντος δεν επηρεάζουν την κατάταξη και χαρακτηρισμό των οδών και τις συνέπειες που απορρέουν από την κατάταξη, κατά τις ισχύουσες διατάξεις (παρ. 8)". Με τις ανωτέρω διατάξεις του ν. 3481/2006 τροποποιήθηκε το καθιερωθέν με το ν. 3155/1955 σύστημα καθορισμού συντηρήσεως του οδικού δικτύου της χώρας, το οποίο, υπό το προγενέστερο καθεστώς, συναρτάτο αποκλειστικά με τον χαρακτηρισμό εκάστης οδού ως εθνικής, επαρχιακής ή δημοτικής - κοινοτικής και, χωρίς να μεταβληθούν οι περί κατάταξεως των οδών διατάξεις, εισήχθη ο κανόνας ότι τα αρμόδια για τη συντήρηση των δημοσίων οδών όργανα καθορίζονται με αποφάσεις των Γενικών Γραμματέων των οικείων Περιφερειών. Προβλέπεται δε ειδικότερα ότι με τις αποφάσεις αυτές, προκειμένου, κατά την εκτίμηση του νομοθέτη, να επιτυγχάνεται η σαφής οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων μεταξύ των περιφερειακών κρατικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και, κατ' επέκταση, η αποτελεσματική συντήρηση των δημοσίων οδών, καταγράφονται λεπτομερώς οι οδοί που ανήκουν στην αρμοδιότητα συντήρησης των υπηρεσιών της οικείας Περιφέρειας και των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, ενώ ορίζεται ότι για τη συντήρηση όλων των υπόλοιπων δημόσιων οδών αρμόδιοι είναι οι δήμοι και οι κοινότητες, από την εδαφική περιφέρεια των οποίων οι εν λόγω οδοί διέρχονται και ο καθένας (δήμος ή κοινότητα) μέσα στα όρια της εδαφικής του περιφέρειας (ΣΤΕ 2599/2011).

5.Επειδή, κατ' εφαρμογή της διατάξεως της ως άνω παραγράφου 3 του άρθρου 7 του ν. 3481/2006 εκδόθηκε η με αρ. 1341/16.8.2007 (ΦΕΚ Β' 1761/4.9.2007)απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Κρήτης υπό τον τίτλο «Καθορισμός οδών που η συντήρηση τους ανήκει στην αρμοδιότητα της Περιφέρειας Κρήτης.», με την οποία ορίστηκαν τα εξής: «Καθορίζουμε τις Εθνικές οδούς, που η συντήρηση τους ανήκει στην αρμοδιότητα της Περιφέρειας μας ως κατωτέρω... 5. ΠΕΟ 90 στο τμήμα της Καστέλλι - Κολυμπάρι - Χανιά - Σούδα - Ρέθυμνο Ηράκλειο - Άγιος Νικόλαος - Παχειά Άμμος - Σητεία με εξαίρεση τα τμήματα που ευρίσκονται εντός των ορίων των οικισμών προϋφισταμένων του 1923 και οριοθετημένων με το π.δ. 24.4.1985 (ΦΕΚ Δ' 181/1985).».

6.Επειδή, περαιτέρω, ο ν. 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87) ορίζει στο άρθρο 186 ότι: "I... II. οι Αρμοδιότητες των περιφερειών, αφορούν τους τομείς: Α. ... Β. ... Γ. ... Δ. ... Ε. ... ΣΤ. Έργων Χωροταξίας - Περιβάλλοντος, στους οποίους περιλαμβάνονται, ιδίως: 1. Η κατασκευή, η συντήρηση και ανακαίνιση των οδών, που η συντήρησή τους ανήκε στην αρμοδιότητα της Κρατικής Περιφέρειας και των αντίστοιχων πρώην Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων 2. Η μελέτη των έργων συντήρησης και βελτίωσης των οδών, που η συντήρηση τους ανήκε στην αρμοδιότητα της Κρατικής Περιφέρειας και των αντίστοιχων πρώην Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων. III. οι αρμοδιότητες των περιφερειών ασκούνται από 1.1.2011, εκτός εκείνων ... του τομέα ΣΤ'Ε(έργων Χωροταξίας - Περιβάλλοντος) υπ' αριθ. 1 έως 12 του παρόντος άρθρου, οι οποίες ασκούνται από την 1.7.2011 ...".

7. Επειδή, από τα στοιχεία της δικογραφίας και ιδίως το .../23.8.2018 έγγραφο της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας Ρεθύμνου προκύπτει ότι στις 25.2.2009 και περί ώρα 04.19 εκλήθη η Πυροσβεστική Υπηρεσία για παροχή βοήθειας και συγκεκριμένα κοπή δέντρου και απελευθέρωση οδοστρώματος στο Τ/Κ ... του Δήμου ... (πρώην Δήμου ...). Συγκεκριμένα ένα δέντρο είχε καταπλακώσει το με αριθμό ... ΙΧΕ, ενώ οι επιβαίνοντες ... του ... (οδηγός) και ... του ... (συνοδηγός) βρίσκονταν έξω από το αυτοκίνητο. Η Πυροσβεστική Υπηρεσία προέβη στην

κοπή του δέντρου ώστε να απελευθερωθεί το ένα ρεύμα κυκλοφορίας του οδοστρώματος.

8.Επειδή, με την κρινόμενη αγωγή ιστορείται ότι στις 25.2.2009 και περί- ώρα 04:00 ο πρώτος ενάγων οδηγούσε επί της παλαιάς εθνικής οδού (ΠΕΟ) Ηρακλείου - Ρεθύμνου, με κατεύθυνση το χωριό ... το με αριθμό κυκλοφορίας ... επιβατικό ιδιωτικής χρήσης όχημα, μάρκας BMW E 36, 1990 κ.εκ., με έτος πρώτης κυκλοφορίας 2002, ιδιοκτησίας του, στο δε αυτοκίνητο επέβαινε ο δεύτερος ενάγων. Στο ύψος του ... χλμ. της εν λόγω οδού και 100 περίπου μέτρα πριν τον οικισμό ... ενώ το όχημα βρισκόταν εν κινήσει δέντρο (πρίνος) 13-14 μέτρων, το οποίο ήταν φυτεμένο στο πρανές ανάμεσα στην δεξιά πλευρά του δρόμου και της παρυφής του υφιστάμενου κατά μήκος του δρόμου ρυακιού, έπεσε στο οδόστρωμα καταλαμβάνοντας και τα δύο ρεύματα κυκλοφορίας. Συνεπεία της πτώσης αυτής κατέπεσε επί της οροφής του αυτοκινήτου κλαδί μεγάλου διαμετρήματος, παρακλάδι του οποίου τρύπησε την λαμαρίνα και σφήνωσε ανάμεσα στην θέση του οδηγού και συνοδηγού. Το ζημιογόνο αυτό αποτέλεσμα, κατά τους προβαλλόμενους ισχυρισμούς, οφείλεται στην παράλειψη των αρμοδίων οργάνων του Δημοσίου και της Περιφέρειας να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για την ασφαλή διέλευση των πεζών και των οχημάτων στο τμήμα της εν λόγω οδού. Συγκεκριμένα, οι ενάγοντες με το δικόγραφο της αγωγής, όπως αναπτύσσεται με το νομίμως κατατεθέν υπόμνημά τους, ισχυρίζονται ότι σύμφωνα με την πραγματογνωμοσύνη που διενήργησε ο γεωπόνος - μελετητής ... διαπιστώθηκε ότι είχε κοπεί μεγάλος αριθμός πρωτογενών ριζών του δέντρου με σκαπτικό - χωματοургικό μηχάνημα, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για τον καθαρισμό του ρυακιού, με αποτέλεσμα να μειωθεί η αντοχή του δέντρου στην επίδραση εξωγενών παραγόντων, όπως βροχοπτώσεων. Συναφώς δε, κατά τα προβαλλόμενα, τα αρμόδια όργανα παρέλειψαν να ασκήσουν τις τακτικούς ελέγχους και να λάβουν τα αναγκαία μέτρα (συντήρηση, στήριξη ή κοπή δέντρου και κλαδιών αυτού) για να αποτραπεί η πτώση του ως άνω δέντρου, ιδίως ενόψει και του γεγονότος ότι από τον ανωτέρω δρόμο διέρχονται καθημερινά οχήματα και συνεπώς, η παράλειψη επιμελούς συντήρησης των δένδρων στο σημείο αυτό θέτει σε κίνδυνο την ζωή και την ασφάλεια των πολιτών. Επιπλέον, προβάλλεται ότι ο πρώτος ενάγων εκινούντο με κανονική ταχύτητα, δεν είχε καμία δυνατότητα ελιγμού, καθώς ο κορμός του δέντρου κατέλαβε ολόκληρο το οδόστρωμα. Περαιτέρω, ο πρώτος ενάγων, οδηγός και ιδιοκτήτης του εν λόγω οχήματος, ισχυρίζεται ότι εξαιτίας της πτώσης του δέντρου επί του οχήματος, το τελευταίο υπέστη εκτεταμένες ζημιές (καπό, φανάρι Β και 1, μασκάκι, μετώπη, καρδιές, ψυγείο νερού και μηχανής, ψυγείο του aircondition, παρμπριζ, καούκα ψυγείου, λάστιχο, κολώνες, ουρανός εξωτερικά και εσωτερικά, πόρτα R και L, λάστιχα (2) ταμπλώ, εισαγωγή, φίλτρο αέρος, ντρόμπα, προφυλακτήρας) το κόστος επισκευής των οποίων ανερχόταν, σύμφωνα με την από 20.8.2010 πραγματογνωμοσύνη του φανοποιού ... στο συνολικό ποσό των 10.280, 45 ευρώ. Κατά τον ενάγοντα το κόστος της επισκευής υπερβαίνει την αξία του οχήματος, την οποία προσδιορίζει στο ποσό των 10.000 ευρώ, αφού λαμβάνει υπόψη ότι πρόκειται για όχημα 1990 κυβικών εργοστασίου κατασκευής BMW, πρώτης κυκλοφορίας στις αρχές του 2002, το οποίο είχε αγοράσει τον Ιανουάριο του 2002 έναντι 18.000 ευρώ και στο οποίο είχε τοποθετήσει πρόσθετο εξοπλισμό, όπως σύστημα πλοήγησης, ζάντες αλουμινίου και ελαστικά άριστης ποιότητας, εξάλλου, όπως ισχυρίζεται, βρισκόταν σε άριστη κατάσταση. Ενόψει δε τούτου, αφενός, και αφετέρου του ότι ακόμη και αν επισκευαστεί θα μειωθεί η αξία του κατά 50%, καθώς οι βλάβες που υπέστη το καθιστούν επικίνδυνο για τους επιβάτες, για τον λόγο, μάλιστα, αυτό αποσύρθηκε, ο πρώτος ενάγων ζητεί να υποχρεωθούν τα εναγόμενα νομικά πρόσωπα να του καταβάλουν το ποσό

των 10.000 ευρώ, που αντιστοιχεί στην αξία του οχήματός του πριν την σύγκρουση. Περαιτέρω, πέραν της υλικής βλάβης, οι ενάγοντες ισχυρίζονται ότι υπέστησαν ηθική βλάβη, συνιστάμενη στην ταραχή που τους προκάλεσε το συμβάν, ενώ η στέρηση της χρήσης του αυτοκινήτου δυσχαίρανε την προσωπική και οικογενειακή ζωή του πρώτου ενάγοντος. Ειδικότερα, ισχυρίζονται ότι η Πυροσβεστική Υπηρεσία τους απεγκλώβισε, τους ανέσυρε ημιλυπόθυμους και αιμόφυρτους και στην συνέχεια διακομίστηκαν στο Νοσοκομείο ... με εκδορές στο κεφάλι και τα άκρα. Ενόψει τούτων, ζητείται να υποχρεωθούν τα εναγόμενα νομικά πρόσωπα να καταβάλουν το ποσό των 4.000 ευρώ στον πρώτο ενάγοντα και 1.000 ευρώ στον δεύτερο ως ηθική βλάβη. Με το αιτητικό δε της κρινόμενης αγωγής ζητείται κατά τις διατάξεις των άρθρων 105 και 106 του ΕισΝΑΚ να υποχρεωθούν, με προσωρινά εκτελεστή απόφαση, τα εναγόμενα νομικά πρόσωπα να καταβάλουν, αλληλεγγύως και εις ολόκληρον έκαστο, νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής σε αυτά, α) το συνολικό ποσό των 14.378 ευρώ στον πρώτο εκ των εναγόντων, ως αποζημίωση για τις υλικές βλάβες που υπέστη όχημα ιδιοκτησίας του και ως χρηματική ικανοποίηση για την σχετική ηθική του βλάβη και β) το ποσό των 1.088 ευρώ στον δεύτερο ενάγοντα, ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη. Προς απόδειξη των ισχυρισμών τους οι ενάγοντες προσκομίζουν τα εξής: 1) την .../13.3.2009 βεβαίωση της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας ... με την οποία βεβαιώνεται το ένδικο ατύχημα, 2) το .../23.6.2009 πιστοποιητικό του Κέντρου ... του Γενικού Νοσοκομείου ... με το οποίο βεβαιώνεται ότι: ο ... προσήλθε στο ιατρείο Επειγόντων περιστατικών του Κ.Υ. ... στις 25.2.2009 και ώρα 05.55 μετά από αναφερόμενο τροχαίο ατύχημα, με εκδορές στο κεφάλι και άνω άκρα. ... Εδόθησαν οδηγίες σε έντυπο για κρανιοκεφαλική κάκωση. Του συνεστήθη η παρακολούθησή του από οικείο του άτομο για τις επόμενες ώρες και απεχώρησε. 3) την από 29.1.2014 βεβαίωση του θεραπευτικού διαγνωστικού χειρουργικού και ερευνητικού κέντρου ... ΑΕ", με την οποία βεβαιώνεται ότι ο ... νοσηλεύθηκε στο τμήμα γενικής χειρουργικής από 25.2.2009 έως 26.2.2009 ως πάσχων από "πολλαπλές μυοσκελετικές κακώσεις οφειλόμενες σε αναφερόμενο τροχαίο - συντηρητική αντιμετώπιση", καθώς και την από 29.1.2014 βεβαίωση της ίδιας ως άνω κλινικής με την οποία βεβαιώνεται ότι ο ... νοσηλεύθηκε στο ίδιο τμήμα 25.2.2009 έως 26.2.2009 ως πάσχων από "μυοσκελετικές κακώσεις από αναφερόμενο τροχ συντηρητική αντιμετώπιση", 4) το ... ασφαλιστικό συμβόλαιο του με αριθμό κυκλοφορίας ... ΙΧ επιβατικού οχήματος της εταιρείας ... με διάρκεια ασφάλισης από 21.3.2008 έως 21.3.2009, από το οποίο προκύπτει ότι πρόκειται για όχημα εργοστασιακής κατασκευής BMW, με έτος πρώτης κυκλοφορίας 1994, 5) την από 22.12.2009 δήλωση ακινησίας του επίμαχου οχήματος προς τη ΔΟΥ λόγω βλάβης, 6) το από 14.9.2010 πιστοποιητικό καταστροφής του εν λόγω οχήματος από την ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΕΔΟΕ), από το οποίο προκύπτουν τα χαρακτηριστικά του, ήτοι ότι πρόκειται για όχημα με αριθμό κυκλοφορίας ... 1.990 κυβικών, μάρκας BMW και ημερομηνία 1ης άδειας την 9.1.2002, 7) την από 20.8.2010 έκθεση πραγματογνωμοσύνης του φανοποιού ... στην οποία αναγράφονται αναλυτικά οι εργασίες που έπρεπε να λάβουν χώρα για την αποκατάσταση των ζημιών που υπέστη το όχημα, με επιμέρους κοστολόγηση αυτών, γενικού συνόλου 10.280,45 ευρώ, 8) την από 14.3.2009 έκθεση πραγματογνωμοσύνης "περί των αιτιών πτώσης δένδρου (πρίνου) στο ... χιλ. Ηρακλείου - Ρεθύμνης πριν τον οικισμό ... (παλιά εθνική οδού) Δήμου ... που διενήργησε ο ... γεωπόνος μελετητής, στερούμενης υπογραφής, 9) δεκαοκτώ έγχρωμες φωτογραφίες, χωρίς ημερομηνία, απεικονίζουσες το ένδικο όχημα, με πεσμένο επ' αυτού δέντρου και το οποίο έχει υποστεί εκτεταμένες ζημιές στην οροφή αυτού και στο εμπρόσθιο μέρος αυτού.

9. Επειδή, το Ελληνικό Δημόσιο με το από 24.9.2018 υπόμνημά του προβάλλει έλλειψη παθητικής νομιμοποίησης, ισχυριζόμενο ότι την αρμοδιότητα συντήρησης της ΠΕΟ 90, περιλαμβανομένου του τμήματος από Ρέθυμνο προς Ηράκλειο είχε αρχικά η ΔΕΣΕ της κρατικής Περιφέρειας Κρήτης, ενώ από 1.7.2011 την αρμοδιότητα αυτή έχει η Περιφέρεια Κρήτης ως νομικό πρόσωπο δεύτερου βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία είναι και η μόνη που νομιμοποιείται παθητικώς στην παρούσα δίκη που αφορά την άσκηση των εν λόγω αρμοδιοτήτων. Η Περιφέρεια Κρήτης με το υπόμνημά της προβάλλει ομοίως έλλειψης παθητικής νομιμοποίησης, καθώς κατά το χρόνο του ατυχήματος την αρμοδιότητα συντήρησης της ΠΕΟ Ηρακλείου Ρεθύμνου είχε η ΔΕΣΕ της Κρατικής Περιφέρειας. Περαιτέρω, ισχυρίζεται ότι σύμφωνα με τα προβαλλόμενα από τους ενάγοντες την πτώση του δέντρου προκάλεσε ο παράνομος καθαρισμός του παρακείμενου ρυακιού με σκαπτικό μηχάνημα που έκοψε μεγάλο αριθμό πρωτογενών ριζών, ο ποίος, όμως, δεν εκτελέστηκε από την ΔΕΣΕ, καθώς δεν είχε την ευθύνη αστυνόμευσης και καθαρισμού του ρυακιού. Τέλος, ο Δήμος ... ισχυρίζεται ότι, εφόσον σύμφωνα με την .../2007 απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Κρήτης η ευθύνη συντήρησης της ΠΕΟ 90 ανήκει στην Περιφέρεια Κρήτης εκτός από τα τμήματα εντός οικισμών και ενόψει του ότι το επίδικο ατύχημα συνέβη εκτός του οικισμού ... δεν φέρει καμία ευθύνη συντήρησης του τμήματος της οδού που έλαβε το ατύχημα και επομένως δεν νομιμοποιείται παθητικώς.

10. Επειδή, με την με αριθ. 1341/16.8.2007 (ΦΕΚ Β' 1761/4.9.2007) απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Κρήτης καθορίστηκε ότι η αρμοδιότητα συντήρησης της ΠΕΟ 90 στο τμήμα της Καστέλλι - Κολυμπάρι - Χανιά - Σούδα - Ρέθυμνο - Ηράκλειο - Άγιος Νικόλαος - Παχειά Άμμος - Σητεία με εξαίρεση τα τμήματα που ευρίσκονται εντός των ορίων των οικισμών προϋφισταμένων του 1923 και οριοθετημένων με το π.δ. 24.4.1985 (ΦΕΚ Δ' 181/1985) ανήκει στην (τότε) κρατική Περιφέρεια. Ακολούθως, με το άρθρο 186 παρ. Στ εδ. 1 του ν. 3852/2010 (Α' 87) μεταβιβάστηκε στη νεοσυσταθείσα Περιφέρεια Κρήτης (νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου δεύτερου βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης) η συντήρηση της ανωτέρω οδού. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 283 παρ. 2 εδ. 4 του ν. 3852/2010, όπως προστέθηκε με την παρ. 4 του άρθρου 49 του ν. 3943/2011 (Α' 66/31.3.2011) οι Περιφέρειες υπεισέρχονται σε πάσης φύσης υποχρεώσεις που συνδέονται με αρμοδιότητες που μεταφέρονται σε αυτές και είναι υπόχρεες για την πληρωμή δαπανών εξ αυτών (των μεταφερόμενων αρμοδιοτήτων), εφόσον έως την 30.6.2011 δεν έχει εκδοθεί σχετικώς τελεσίδικη δικαστική απόφαση. Με βάση, επομένως, τα ανωτέρω και λαμβάνοντας, περαιτέρω υπόψη ότι κατά το άρθρο 72 του ΚΔΔ παθητικώς νομιμοποιούμενος σε περίπτωση άσκησης αγωγής είναι το νομικό εκείνο πρόσωπο που είναι υπόχρεο για την ικανοποίηση της κατά το άρθρο 71 του ΚΔΔ αξίωσης, εφόσον η κρινόμενη αξίωση σχετίζεται με αρμοδιότητα που μεταφέρθηκε στο νομικό πρόσωπο της Περιφέρειας Κρήτης και, επιπλέον, για την αξίωση αυτή δεν είχε εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση έως 30.6.2011 μόνος υπόχρεος για την καταβολή των συγκεκριμένων δαπανών, σε περίπτωση ευδοκίμησης της αγωγής, είναι η Περιφέρεια Κρήτης η οποία είναι η μόνη που νομιμοποιείται εν προκειμένω παθητικά. Συνεπώς, η κρινόμενη αγωγή κατά το μέρος που ασκείται κατά του Ελληνικού Δημοσίου και του Δήμου ... πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη.

11. Επειδή, με τα δεδομένα αυτά το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη ότι από τις προαναφερθείσες στην μείζονα σκέψη της παρούσας διατάξεις προκύπτει ότι στην έννοια της συντήρησης του οδικού δικτύου περιλαμβάνεται η επίβλεψη, συντήρηση, αποκλάδωση ή υλοτομία των δέντρων που είναι φυτεμένα επί της ζώνης εκατέρωθεν αυτού, ώστε να αποτραπεί η πτώση τους και να διασφαλιστεί

η ανεμπόδιστη και ασφαλής κυκλοφορία πεζών και οχημάτων. Στην προκειμένη περίπτωση, από τα στοιχεία του φακέλου, ιδίως του .../23.8.2018 εγγράφου της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας Ρεθύμνου αποδεικνύεται ότι πράγματι έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός, ήτοι ότι στις 25.2.2009 και περί ώρα στο ... χιλ. της ΠΕΟ Ηρακλείου Ρεθύμνου έπεσε δέντρο πάνω στο διερχόμενο με αριθμό κυκλοφορίας ... αυτοκίνητο του πρώτου ενάγοντος με συνοδηγό τον δεύτερο εκ των εναγόντων, με αποτέλεσμα να προκληθούν εκτεταμένες ζημιές στον ουρανό και σε άλλα σημεία του μπροστινού μέρους αυτού, όπως προκύπτει από την από 20.8.2010 έκθεση πραγματογνωμοσύνης και το φωτογραφικό υλικό. Το ζημιογόνο δε αυτό αποτέλεσμα οφείλεται στην παράλειψη των αρμοδίων οργάνων να ασκήσουν τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις τους που απορρέουν από τις προαναφερθείσες διατάξεις και συνίστανται στην διαπίστωση της επικινδυνότητας του επίμαχου δένδρου ώστε να προβούν στην στήριξη ή και κοπή του, προκειμένου να διασφαλιστεί η ασφαλής η κυκλοφορία των οχημάτων. Κατόπιν των ανωτέρω, το Δικαστήριο ότι οι κρίνει ότι στοιχειοθετείται η αντικειμενική ευθύνη της εναγόμενης Περιφέρειας, σύμφωνα με τα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 186 Στ' του ν. 3852/2010, όπως οι διατάξεις τους ερμηνεύθηκαν ανωτέρω.

12. Επειδή, περαιτέρω, το Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη την ολοσχερή καταστροφή του οχήματος του ενάγοντος (βλ. το από 14.9.2010 πιστοποιητικό καταστροφής της Εναλλακτικής Διαχείρισης Οχημάτων Ελλάδος), κρίνει ότι κατά το χρόνο του ατυχήματος (25.2.2009) η εμπορική αξία του εν λόγω οχήματος, με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά, μάρκας BMW, τύπου E36, κυβισμού 1.990 c.c., έτους κυκλοφορίας 1994, και όχι 2001, όπως αβασίμως προβάλλουν οι ενάγοντες, ήτοι παλαιότητας δεκαπέντε (15) ετών, ανερχόταν κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας στο ποσό των 3.500 ευρώ. Κατόπιν τούτων, ο πρώτος εκ των εναγόντων δικαιούται να λάβει ως αποζημίωση για την καταστροφή του αυτοκινήτου του το ποσό των 3.500 ευρώ, το οποίο ισούται με την εμπορική αξία του κατά το χρόνο του ατυχήματος, κατά μερική αποδοχή του αιτήματος της αγωγής. Περαιτέρω, το Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικότερες συνθήκες υπό τις οποίες έλαβε ώρα το ατύχημα, την ταραχή την οποία που υπέστη ο πρώτος ενάγων αφενός από την ολική φθορά της περιουσίας του και αφετέρου από τον τραυματισμό του, κρίνει ότι ο πρώτος εκ των εναγόντων υπέστη ηθική βλάβη για την οποία πρέπει να του καταβληθεί το ποσό των 1.000 ευρώ, ενώ στον δεύτερο ενάγοντα συνοδηγό στο εν λόγω όχημα πρέπει να του καταβληθεί ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη το ποσό των 500 ευρώ.

13. Επειδή, κατ' ακολουθία των ανωτέρω, πρέπει να απορριφθεί η αγωγή κατά το μέρος που στρέφεται κατά του Ελληνικού Δημοσίου και του Δήμου ... και να απαλλαγούν οι ενάγοντες από τα δικαστικά έξοδα αυτών, κατ' εκτίμηση των περιστάσεων (άρθρο 275 παρ. 1 του ΚΔΔ). Περαιτέρω, η κρινόμενη αγωγή, καθ' ο μέρος στρέφεται κατά της Περιφέρειας Κρήτης, πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή και να υποχρεωθεί αυτή να καταβάλει στον πρώτο εκ των εναγόντων το συνολικό ποσό 4.500 ευρώ, το οποίο αναλύεται ως εξής: α) ποσό αποζημίωσης 3.500 ευρώ και β) ποσό χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης 1.000 ευρώ, ενώ στον δεύτερο ενάγοντα το ποσό των 500 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Τα ποσά αυτά οφείλει να καταβάλει νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής στην Περιφέρειας Κρήτης (βλ. Το .../25.2.2014 αποδεικτικό επίδοσης της δικαστικής επιμελήτριας του Πρωτοδικείου Ρεθύμνου ...), μέχρι την εξόφληση. Το αίτημα όμως των εναγόντων να κηρυχθεί η παρούσα απόφαση προσωρινά εκτελεστή πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο, διότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 80

του ΚΔΔ. Τέλος, η δικαστική δαπάνη πρέπει να συμψηφιστεί μεταξύ των διαδίκων, λόγω μερικής νίκης και ήττας αυτών, κατ' άρθρο 275 παρ. 1 εδ. γ' του ΚΔΔ. [...]

Απορρίπτει την αγωγή καθ' ο μέρος στρέφεται κατά του Ελληνικού Δημοσίου και του Δήμου. Δέχεται εν μέρει την αγωγή, καθ' ο μέρος στρέφεται κατά της Περιφέρειας Κρήτης. Υποχρεώνει την Περιφέρεια Κρήτης να καταβάλει, νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής, στον πρώτο ενάγοντα το συνολικό ποσό των τεσσάρων χιλιάδων πεντακοσίων (4.500) ευρώ και στον δεύτερο ενάγοντα το ποσό των πεντακοσίων (500) ευρώ.

(8) ΔΠρΑθ 6462/2019 - Ζημία σε όχημα λόγω πτώσης δένδρου - Ευθύνη Δήμου - Τα αναπότρεπτα φυσικά φαινόμενα δεν συνιστούν εξ ορισμού ανωτέρα βία

«Αριθμός απόφασης: 6462/2019

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Τμήμα 28ο Μονομελές

1. Επειδή, με την κρινόμενη αγωγή ... ο ενάγων ζητεί να υποχρεωθεί ο εναγόμενος Δήμος να του καταβάλει, νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής και με κήρυξη της εκδοθησόμενης απόφασης ως προσωρινώς εκτελεστής, το συνολικό ποσό των 4.000 ευρώ, κατ' επίκληση των διατάξεων των άρθρων 105 και 106 ΕισΝΑΚ και 932 του ΑΚ. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί σε αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας (3.000 €) και σε χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης (1.000 €) που ο ενάγων ισχυρίζεται ότι υπέστη από -την οφειλόμενη σε παράνομες παραλείψεις των οργάνων του εναγομένου- πτώση δέντρου στο με αριθ. κυκλοφορίας ... όχημα ιδιοκτησίας του, ενόσω αυτό ήταν νόμιμα σταθμευμένο επί της οδού ... στον Δήμο ...

2. Επειδή, στο άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ, π.δ. 456/1984 – Α' 164) ορίζεται ότι: «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης, που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος...» και στο άρθρο 106 αυτού ότι: «Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων άρθρων εφαρμόζονται και για την ευθύνη των δήμων, των κοινοτήτων ή των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που βρίσκονται στην υπηρεσία τους». Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, ευθύνη του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου (ΝΠΔΔ) προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνο από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από τη μη νόμιμη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης, αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων τους ή από παραλείψεις οφειλομένων νόμιμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις συνάπτονται με την οργάνωση και τη λειτουργία των υπηρεσιών τους και δεν συνδέονται με την ιδιωτική διαχείριση της περιουσίας τους, ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα οργάνου που ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων (ΑΕΔ 5/1995, ΣτΕ 2739/2000, 740/2001). Εξάλλου, υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου ή των ΝΠΔΔ, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου τους παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης (ΣτΕ 76/2018, 1055/2016, 2669, 2327/2015, 523, 2429, 3793,

4737/2014, 1184, 1398, 1810, 877/2013, 3839/2012, 4133/2011, 1019/2008, 2741/2007, 2796/2006). Ο, κατά τα ανωτέρω, παράνομος χαρακτήρας της ζημιογόνου πράξης, παράλειψης ή υλικής ενέργειας αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του Δημοσίου ή ΝΠΔΔ, χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (ΣτΕ 1055/2016, 2187/2015, 877/2013, 4133, 1352/2011, 1413/2006 7μ.). Απαραίτητη, πάντως, προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας του δημόσιου οργάνου και της επελθούσας ζημίας. Αιτιώδης δε σύνδεσμος υπάρχει, όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή (η παράλειψη κλπ.) είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά, κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων, να επιφέρει τη ζημία (ΣτΕ 3292/2017, 1847, 1608/2016, 2669/2015, 2202/2014, 1398, 1183, 877/2013, 442, 1219/2012, 332/2009 7μ.), χωρίς τη μεσολάβηση έκτακτου και ασυνήθιστου περιστατικού, αναπότρεπτου ακόμη και με μέτρα άκρας επιμέλειας και σύνεσης. Εξάλλου, τα αναπότρεπτα φυσικά φαινόμενα δεν συνιστούν, εξ ορισμού, ανωτέρα βία, αλλά μόνον όταν εκδηλωθούν κατά τρόπο που δεν ήταν δυνατό να προβλεφθεί και με ένταση που καθιστούν τη ζημία αναπόφευκτη (ΔΕφΑΘ 3909/2017, 4609/2015, ΔΕφΚομ 185/2017). Περαιτέρω, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των ως άνω διατάξεων, το Δημόσιο ή το ΝΠΔΔ υποχρεούται να αποκαταστήσει κάθε θετική ή αποθετική ζημία (άρθρα 297 και 298 Α.Κ., βλ. ΣτΕ 624/2016, 2914/2013, 1479/2006, 3626/2001, 2171/2000, 4913/1998). Ειδικότερα, σε περίπτωση που καταστραφεί εντελώς με ευθύνη του Δημοσίου ή ΝΠΔΔ ξένο πράγμα, οφείλεται αποζημίωση του παθόντος και ειδικότερα του ιδιοκτήτη, ο οποίος δικαιούται να απαιτήσει την ανόρθωση της θετικής ζημίας, που συνίσταται στην αξία του πράγματος αυτού κατά το χρόνο της καταστροφής, αντίστοιχα προς την οποία μειώνεται η υπάρχουσα περιουσία του ζημιωθέντος και το ποσόν αυτής αποτελεί την επιδικαστέα αποζημίωση. Συγκεκριμένα δε, σε περίπτωση ολοσχερούς καταστροφής σε ατύχημα αυτοκινήτου που δεν είναι καινούριο - η οποία μπορεί να είναι είτε υλική (όταν το αυτοκίνητο έχει υποστεί τέτοια παραμόρφωση από άποψη βλαβών, ώστε, ουσιαστικά, δεν είναι πλέον τεχνικά δυνατή η αποκατάστασή του), είτε οικονομικοτεχνική (όταν η αποκατάσταση των ζημιών είναι τεχνικά δυνατή, ωστόσο είναι ασύμφορη χρονικά και οικονομικά, συνυπολογιζομένης και της μείωσης της εμπορικής αξίας του οχήματος, σε σχέση με το κόστος απόκτησης ενός άλλου, ισάξιου αυτοκινήτου) - η αποκαταστατέα θετική ζημία υπολογίζεται με βάση την εμπορική αξία του οχήματος και την κατάσταση που βρισκόταν (πριν τη ζημία) κατά το χρόνο του ατυχήματος (ΑΠ 1439/2014, πρβλ. ΑΠ 638/2017), αφαιρουμένης της αξίας των υπολειμμάτων του (πρβλ. ΑΠ 1439/2014, 1539/1998). Τέλος, τα δικαστήρια της ουσίας μπορούν, επιπλέον, να επιδικάσουν σε βάρος του Δημοσίου ή του ΝΠΔΔ χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 932 του Α.Κ. (ΣτΕ 2668, 2188, 1906/2015, 1541/2013 κ.ά.).

3. Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 75 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων - ο οποίος κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 3463/2006 (Α' 114) - ορίζεται ότι: «1. Οι δημοτικές και κοινοτικές αρχές διευθύνουν και ρυθμίζουν όλες τις τοπικές υποθέσεις, σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της εγγύτητας, με στόχο την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση των συμφερόντων και της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας. Οι αρμοδιότητες των Δήμων και Κοινοτήτων αφορούν, κυρίως, τους τομείς: α) ... β) ... γ) Ποιότητας Ζωής και Εύρυθμης Λειτουργίας των Πόλεων και Οικισμών, στον οποίο περιλαμβάνεται, ιδίως: 1. Η εξασφάλιση και διαρκής βελτίωση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στις πόλεις και τα χωριά ... 2. ... 3. ... 4. Η ρύθμιση της κυκλοφορίας,

ο καθαρισμός πεζοδρομίων ... και γενικότερα η λήψη μέτρων για την αποφυγή δυσμενών επιδράσεων στην ασφάλεια της κυκλοφορίας, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία. 5. ...». Εξάλλου, στο άρθρο 5 παρ. 2 του ν. 998/2979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» (Α' 289) ορίζεται ότι: «Η μέριμνα δια την ανάπτυξιν, βελτίωσιν, αναδάσωσιν και προστασίαν των πάρκων, αλσών και των εντός των πόλεων ή οικιστικών περιοχών δεντροστοιχιών ανήκει εις τους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως ... Αι ως άνω υπηρεσίαι και οργανισμοί δύνανται πάντως να ζητούν την συνδρομήν της δασικής υπηρεσίας, εφ' όσον συντρέχει περίπτωσης ...». Από το συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων, συνάγεται ότι ο Δήμος είναι αρμόδιος, μεταξύ άλλων, για τη συντήρηση, επίβλεψη και ασφαλή χρήση από πλευράς των πολιτών, των χώρων στους οποίους έχουν φυτευτεί δέντρα. Ειδικότερα, επιβάλλεται σε βάρος του ΟΤΑ η υποχρέωση να προβαίνει σε κάθε αναγκαία ενέργεια και να λαμβάνει, προληπτικά, όλα τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψει την πτώση των δέντρων (ή κλαδιών τους), προκειμένου να εξασφαλιστεί η ασφαλής και ακίνδυνη κίνηση των πεζών και οχημάτων και η στάθμευση των τελευταίων στις παρακείμενες δημοτικές οδούς. Αν τα αρμόδια όργανα του Δήμου - κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί - παραλείψουν να προβούν, όπως οφείλουν, στη λήψη των απαραίτητων προστατευτικών μέτρων συντήρησης των δέντρων που είναι φυτεμένα εντός των ορίων αυτού, με αποτέλεσμα να προκληθεί βλάβη σε διερχόμενα άτομα ή σταθμευμένα οχήματα, το εν λόγω ΝΠΔΔ (Δήμος) ευθύνεται σε αποζημίωση για τη ζημία που προκλήθηκε, συνεπεία της παράλειψης αυτής (ΔΕφΚομ 185/2017, πρβλ. ΣτΕ 4331/2000, ΔΕφΑθ 2287/2009).

4. Επειδή, ήδη, με την κρινόμενη αγωγή - όπως αναπτύσσεται με το νομίμως κατατεθέν στις 26.2.2019 υπόμνημα - ο ενάγων, ιδιοκτήτης του με αριθμό κυκλοφορίας ..... αυτοκινήτου, μάρκας ....., μοντέλου ....., ... κ.ε. και με χρόνο πρώτης κυκλοφορίας 16.1.2004, ιστορεί ότι τις πρώτες πρωινές ώρες της 3ης Δεκεμβρίου 2013, και ενώ φυσούσαν ισχυροί άνεμοι, το όχημά του - που ήταν νόμιμα σταθμευμένο στο οδόστρωμα επί της οδού ..... στην ..... - καταπλακώθηκε από δέντρο (πεύκο, ύψους 12 μ.), το οποίο εκριζώθηκε από το παρακείμενο πεζοδρόμιο όπου ήταν φυτεμένο, κατέπεσε επί του οχήματός του και προκάλεσε σε αυτό εκτεταμένες υλικές ζημιές. Κατά τον ενάγοντα, αποκλειστικά υπεύθυνος για την πτώση του δέντρου και την, συνεπεία αυτής, ζημία του, τυγχάνει ο εναγόμενος Δήμος, τα αρμόδια όργανα του οποίου παρέλειψαν να προβούν στη λήψη ενδεδειγμένων προληπτικών μέτρων για την αποτροπή της [ως τέτοια αναφέρονται, εναλλακτικά, η στήριξή του, η κοπή των περιπτών κλαδιών, η αποψίλωσή του και ο έλεγχος των ριζών κατά την επίστρωση του πεζοδρομίου]. Εξάλλου, αναφορικά με το ύψος της προκληθείσας στο όχημα ζημίας, ο ενάγων ισχυρίζεται ότι αυτό καταστράφηκε ολοσχερώς, δεδομένου ότι τα βασικά δομικά στοιχεία του σκελετού του (ουρανός, κολώνες) υπέστησαν ανεπανόρθωτη παραμόρφωση, καθιστώντας οικονομικά ασύμφορη την επισκευή του, για την οποία απαιτείτο το συνολικό ποσό των 4.297,70 ευρώ, ήτοι ποσό υπερβαίνον την εμπορική αξία του οχήματος κατά το χρόνο του ατυχήματος, την οποία ο ίδιος προσδιορίζει στο ποσό των 3.000 ευρώ. Υποστηρίζει, ακόμη, ότι το εν λόγω συμβάν και η συνεπεία αυτού ολοσχερής καταστροφή του οχήματός του και η στέρηση της χρήσης του του προκάλεσαν μεγάλη στενοχώρια. Κατόπιν αυτών, ο ενάγων ζητεί να υποχρεωθεί ο εναγόμενος Δήμος να του καταβάλει, νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής και με κήρυξη της εκδοθησόμενης απόφασης ως προσωρινώς εκτελεστής: α) το ποσό των 3.000 ευρώ, ως αποζημίωση, κατ' άρθρα 105-106 του ΕισΝΑΚ, αντιστοιχούσα - κατά τους ισχυρισμούς του - στην αξία που είχε το όχημά του κατά το χρόνο του ένδικου

συμβάντος, και β) το ποσό των 1.000 ευρώ, κατ' άρθρο 932 του ΑΚ, ως χρηματική ικανοποίηση για την αποκατάσταση της ηθικής του βλάβης, ήτοι συνολικό ποσό, ύψους (3000 + 1000 =) 4.000 ευρώ. Προς επίρρωση των ισχυρισμών του, προσκομίζει, μεταξύ άλλων: α) αντίγραφο της άδειας κυκλοφορίας του εν λόγω αυτοκινήτου, β) το .../7.2.2014 απόσπασμα ημερήσιου δελτίου οχήματος της 3ης.12.2013 της Άμεσης Δράσης Αττικής, στο οποίο αναφέρεται ότι όργανά της μετέβησαν στον τόπο του συμβάντος, όπου και διαπίστωσαν ότι το επίμαχο όχημα «είχε υποστεί φθορές από πτώση δέντρου», γ) την, άνευ ημερομηνίας, έκθεση πραγματογνωμοσύνης του ιδιώτη πραγματογνώμονα ... σύμφωνα με την οποία: η αξία του ένδικου οχήματος (το οποίο είχε διανύσει 98.500 χλμ.) ανέρχεται σε 5.000 €, το συνολικό κόστος επισκευής του σε 2.201,70 €, το κόστος ανταλλακτικών του σε 1.770 ευρώ + 23% ΦΠΑ, η δε επισκευή του κρίνεται, κατόπιν αυτών, ως «ασύμφορη», δ) το ... πιστοποιητικό καταστροφής της Εναλλακτικής Διαχείρισης Οχημάτων Ελλάδος (ΕΔΟΕ), προς απόδειξη της ολικής καταστροφής του ένδικου οχήματος, ε) την από 18.3.2014 εκτύπωση της ιστοσελίδας ... με πίνακα τιμών μεταχειρισμένων αυτοκινήτων, σύμφωνα με τον οποίο οχήματα του ίδιου εργοστασίου κατασκευής, με τα ίδια περίπου χαρακτηριστικά και παλαιότητα, όπως το ένδικο, προσφέρονται προς πώληση με τιμή 3.000 €, και στ) οκτώ (8) φωτογραφίες, άνευ ημερομηνίας λήψης, απεικονίζουσες το ένδικο όχημα με εκριζωμένο και πεσμένο επ' αυτού δέντρο.

5. Επειδή, αντιθέτως, ο εναγόμενος Δήμος -με την ... έκθεση απόψεών του και το από 6.3.2019 υπόμνημα - συνομολογεί, μεν, ότι το ένδικο συμβάν έλαβε χώρα κατά τα ιστορούμενα στην αγωγή, ήτοι ότι το όχημα του ενάγοντος καταπλακώθηκε από δέντρο στην οδό ... στην ... πλην, όμως, ζητεί την απόρριψή της, ισχυριζόμενος ότι ουδεμία παράνομη πράξη ή παράλειψη μπορεί να αποδοθεί στα όργανά του, τα οποία δεν έχουν (κατ' αυτόν) ούτε την αρμοδιότητα, αλλά ούτε και την ευθύνη να ελέγχουν «ένα - ένα τα πεύκα των πεζοδρομίων ως προς τη στατικότητα τους», ενώ, σε κάθε περίπτωση, το συμβάν αποτελεί γεγονός ανωτέρας βίας, που αποκλείει την ευθύνη του Δήμου, καθώς τη συγκεκριμένη ημέρα επικρατούσαν στην περιοχή ακραίες καιρικές συνθήκες, και δη θυελλώδεις άνεμοι σε συνδυασμό με βροχόπτωση. Τέλος, ο εναγόμενος προβάλλει ένσταση αοριστίας της αγωγής, ισχυριζόμενος, αφενός μεν, ότι δεν αναφέρεται το είδος του δέντρου που έπεσε, αφετέρου δε, ότι δεν εκτίθενται με σαφήνεια και πληρότητα τα αιτούμενα με την αγωγή κονδύλια. ...

7. Επειδή, με βάση τα ανωτέρω δεδομένα και εκτιμώντας το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων και εγγράφων, ιδίως δε το ... απόσπασμα του από 3.12.2013 ημερήσιου δελτίου οχήματος της Διεύθυνσης Άμεσης Δράσης Αττικής, αποδεικνύεται ότι, πράγματι, έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός, ήτοι η πτώση δέντρου -που εφύετο επί του πεζοδρομίου της οδού....., εντός των διοικητικών ορίων του εναγόμενου Δήμου- πάνω στο με αριθμό κυκλοφορίας ... αυτοκίνητο, ιδιοκτησίας του ενάγοντος, που ήταν σταθμευμένο επί της ως άνω οδού, με αποτέλεσμα την πρόκληση σε αυτό υλικών ζημιών. Δεδομένου δε ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις που αναφέρθηκαν στη μείζονα σκέψη, όπως αυτές ερμηνεύθηκαν, η μέριμνα για τη συντήρηση και φροντίδα των φυτεμένων στους κοινόχρηστους χώρους δέντρων ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Δήμου, το Δικαστήριο κρίνει ότι υφίσταται, εν προκειμένω, αντικειμενική ευθύνη του εναγόμενου Δήμου, ο οποίος είχε την αρμοδιότητα επίβλεψης και συντήρησης των δέντρων στη συγκεκριμένη περιοχή και ο οποίος όφειλε, με τα αρμόδια όργανά του, να έχει λάβει τα κατάλληλα προληπτικά μέτρα (περιποίηση, στήριξη, κλάδεμα, άλλως έγκαιρη κοπή του δέντρου) προς αποφυγή τέτοιων ζημιών, πλην, όμως, ουδέν σχετικό έπραξε. Εξ άλλου, ως αναπόδεικτος πρέπει

να απορριφθεί και ο ισχυρισμός του Δήμου περί συνδρομής λόγου ανωτέρας βίας που αίρει την αποζημιωτική του ευθύνη, λόγω ακραίων καιρικών συνθηκών που επικρατούσαν κατά το χρόνο του ένδικου συμβάντος, δεδομένου ότι δεν προσκομίζεται κάποιο έγγραφο αποδεικτικό στοιχείο προς επίρρωση αυτού. Και τούτο, ανεξαρτήτως του ότι, σε κάθε περίπτωση, η απόσπαση ακόμη και ολόκληρων δέντρων, ιδίως σε περίπτωση κακοκαιρίας (δυνατού ανέμου), δεν μπορεί να θεωρηθεί απρόβλεπτο και αναπόφευκτο γεγονός, αλλά πιθανό, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και δυνάμενο να αποφευχθεί με την καταβολή της επιμέλειας του μέσου συνετού ανθρώπου (ΣτΕ 3098/2015, ΔΕφΠατρ 741/2017). Κατόπιν αυτών, το Δικαστήριο κρίνει ότι οι υλικές ζημιές που προκλήθηκαν στο όχημα του ενάγοντος συνδέονται αιτιωδώς με την προκείμενη πτώση, οφειλόμενη στην ανωτέρω παράνομη συμπεριφορά των οργάνων του εναγομένου που, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, παρέλειψαν να λάβουν τα ενδεικνυόμενα από τις περιστάσεις μέτρα για τη συντήρηση και φροντίδα του εν λόγω δέντρου, επί τω τέλει όπως διασφαλιστεί, μεταξύ άλλων, η ασφαλής και ακίνδυνη διέλευση πεζών και οχημάτων. Στοιχειοθετείται, συνεπώς, η, κατά τα άρθρα 105-106 του ΕισΝΑΚ, αποζημιωτική ευθύνη του εναγόμενου Δήμου προς αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας και της ηθικής βλάβης του ενάγοντος. Περαιτέρω, η αξία του οχήματος του ενάγοντος κατά το χρόνο του ατυχήματος (3.12.2013) - κατά τον οποίο γεννήθηκε η αντίστοιχη υποχρέωση του εναγομένου προς αποζημίωση της εν λόγω θετικής ζημίας - ανερχόταν στο ποσό των 3.000 ευρώ, όπως αυτό προσδιορίζεται και από τον ενάγοντα στην αγωγή του, από το οποίο πρέπει να αφαιρεθεί το ποσό των 500 ευρώ, που αντιστοιχεί, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, στην αξία των υπολειμμάτων του ολικώς καταστραφέντος οχήματος. Επομένως, πρέπει να επιδικαστεί στον ενάγοντα για την παραπάνω αιτία το ποσό των $(3.000 - 500 =) 2.500$ ευρώ. Τέλος, δεδομένων των συνθηκών τέλεσης του ατυχήματος, του είδους και της έκτασης των ζημιών που προκλήθηκαν στο αυτοκίνητο του ενάγοντος, της έλλειψης συντρέχοντος πταίσματος του τελευταίου για την πρόκληση και την έκταση των ζημιών αυτών, δεδομένου, άλλωστε, ότι δεν προβλήθηκε από τον εναγόμενο Δήμο σχετική ένσταση, αλλά και του γεγονότος ότι δεν προκλήθηκαν σωματικές βλάβες από το ένδικο συμβάν, το Δικαστήριο κρίνει ότι συντρέχει λόγος επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, κατ' άρθρο 932 του Α.Κ., την οποία καθορίζει στο εύλογο και δίκαιο ποσό των 500 ευρώ, κατά μερική αποδοχή του αιτήματος αυτού της αγωγής.

8. Επειδή, τέλος, το αίτημα του ενάγοντος να κηρυχθεί η παρούσα απόφαση ως προσωρινώς εκτελεστή πρέπει να απορριφθεί, διότι δεν προκύπτει ότι συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι που συνηγορούν προς τούτο ή ότι υπάρχει αδυναμία ή ιδιαίτερη δυσχέρεια αυτού προς αντιμετώπιση των άμεσων αναγκών διαβίωσης του ιδίου ή της οικογένειάς του (άρθρο 80 παρ. 3 του ΚΔΔ).

9. Επειδή, κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, η κρινόμενη αγωγή πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή και να υποχρεωθεί ο εναγόμενος Δήμος να καταβάλει στον ενάγοντα το συνολικό ποσό των $(2.500 + 500 =) 3.000$ ευρώ, νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής σε αυτόν (στις 16.6.2016, σχετ. η προσκομισθείσα .../16.6.2016 έκθεση επίδοσης του δικαστικού επιμελητή της περιφέρειας του Εφετείου Αθηνών ...) και έως την πλήρη εξόφληση με επιτόκιο 6% ετησίως [άρθρο 276 παρ. 3 του ν. 3463/2006 (Α' 114) και άρθρο 21 του Κώδικα Νόμων περί δικών του Δημοσίου, κ.δ. της 26.6/10.7.1944 (Α' 139), πρβλ. ΑΕΔ 25/2012, ΣτΕ 1613/2016, 2115/2014 Ολ.]. Τέλος, ενόψει της μερικής νίκης και μερικής ήττας των διαδίκων, πρέπει να συμψηφιστούν τα δικαστικά έξοδα μεταξύ τους (άρθρο 275 παρ. 1 εδ. γ' του ΚΔΔ). [...]

Δέχεται εν μέρει την αγωγή. Υποχρεώνει τον εναγόμενο Δήμο ... να καταβάλει στον ενάγοντα το ποσό των τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ, νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής (16.6.2016) έως την πλήρη εξόφληση, με επιτόκιο 6% ετησίως».

(9) ΑΠ 1451/2014 - Τραυματισμός προσώπων από πτώση δέντρου εντός σιδηροδρομικού σταθμού

«Αριθμός 1451/2014

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Α1΄ Πολιτικό Τμήμα

[...]

Με τους πρώτο και δεύτερο λόγους αναίρεσης από τους αρ. 1 και 19 του άρθρου 559 ΚΠολΔ οι αναιρεσείοντες προσάπτουν στην προσβαλλόμενη απόφαση τις πλημμέλειες ότι παραβίασε ευθέως και εκ πλαγίου, αντίστοιχα, τις διατάξεις των άρθρων 297, 298, 330, 914 και 932 ΑΚ. Στην προκείμενη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, το Εφετείο δέχτηκε τα ακόλουθα: "Στις 8/8/2002 και περί τις μεσημβρινές ώρες κι ενώ η Ε. χήρα Ι.Ι., το γένος Μ. και Κ.Ι., μαζί με την όγδοη ενάγουσα Α.Β., κάθονταν σε παγκάκι στον χώρο του Σιδηροδρομικού Σταθμού Έδεσσας αναμένοντας την έλευση του τραίνου προκειμένου να επιβιβασθούν σε αυτό για να μεταβούν στην ... έσπασε ο κορμός, κατά το μεγαλύτερο μέρος του από έναν παληό παρακείμενο πλάτανο, σε σημείο 2-3 μέτρων από το έδαφος κι έπεσε μαζί με κλαδιά και φύλλα στο έδαφος προς το μέρος που βρίσκονταν οι παραπάνω γυναίκες. Με την πτώση αυτή το δέντρο κτύπησε τις δύο γυναίκες με συνέπεια να προκαλέσει στην Ε.Ι., βαρύτατες εγκεφαλικές κακώσεις, όπως αυτές καταγράφονται στην από 13.8.2002 έκθεση νεκροψίας του ιατρού παθολογοανατόμου Λ.Π. εξαιτίας των οποίων επήλθε ο θάνατος της αμέσως. Από την πτώση του δένδρου, ακόμη, τραυματίστηκε και η όγδοη ενάγουσα υποστάσα κάκωση κεφαλής - θλαστικό τραύμα τριχωτού κεφαλής δεξιά βρεγματικού και εκδορές στην ωμοπλατιαία χώρα, στην δεξιά οσφυϊκή χώρα και στον δεξιό βραχίονα, πέραν δε αυτών, εξαιτίας της ίδιας πτώσης προκλήθηκαν "και υλικές ζημιές στο υπ' αριθμ. κυκλοφορίας ... ΙΧΕ αυτοκίνητο ιδιοκτησίας του (ήδη αποβιώσαντος την 23.10.2002) Σ.Α. Περαιτέρω, από τη διενεργηθείσα αυτοψία του πλάτανου από τον Δασάρχη Έδεσσας, προέκυψε, σε σχέση με την κατάσταση του δέντρου, ότι ο κορμός του ήταν ξερός στο μεγαλύτερο τμήμα του και χλωρός σε ένα πολύ μικρό του τμήμα και ότι οι υπάρχουσες τομές στην βάση του έγιναν μετά ή κατά την ημερομηνία του ατυχήματος (βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 2575/22.8.2002 έγγραφο του Δασαρχείου Έδεσσας). Όπως δε αποδείχθηκε οι τομές αυτές στην βάση του δένδρου έγιναν την ίδια μέρα από υπαλλήλους του Δήμου που προσέτρεξαν να καθαρίσουν τον χώρο από τα τμήματα αυτού που κατέπεσαν κι επιχείρησαν να το κόψουν από την βάση του με αλυσσοπρίονο, πράγμα που από την αρχή δεν κατέστη δυνατόν και κόπηκε πολύ αργότερα από την ρίζα του. Η πτώση του - δένδρου έγινε αφού την ίδια στιγμή ακούστηκε ένας έντονος θόρυβος από την απόσχιση του κορμού του και χωρίς να μεσολαβήσει οποιαδήποτε εξωτερική επενέργεια (π.χ. ώθηση από οποιονδήποτε εξωγενή παράγοντα) δεδομένου και ότι οι καιρικές συνθήκες ήταν άριστες. Επομένως, η πτώση του παληού πλάτανου ήταν εξέλιξη της φυσικής του κατάστασης και τα αποτελέσματα που επέφερε η πτώση αυτή θα μπορούσαν να αποτραπούν με έγκαιρη αντιμετώπιση της (φυσικής κατάστασης), ήτοι, είτε με την κοπή του δένδρου ή μερών αυτού, ώστε να αποφευχθεί η πτώση του κορμού ή των κλαδιών του, είτε με την απαγόρευση της χρήσεως του χώρου γύρω από το δένδρο σε ακτίνα μεγαλύτερη απ' αυτήν στην οποία θα μπορούσε να πέσει ή να εκτοξευθεί δια της πτώσεως του κάποιο κλαδί του κ.λπ. Ερευνητέο τυγχάνει, μετά ταύτα, αν ο πρώτος

εναγόμενος - εκκαλών ΟΣΕ (ως προς τον οποίον μόνο ερευνάται πλέον η υπόθεση από παρόν δικαστήριο μετά την απόρριψη του άνω λόγου της εφέσεως που αφορούσε τον δεύτερο εναγόμενο), όφειλε ή όχι να λάβει μέτρα προστασίας για την αποτροπή του κινδύνου πτώσεως, ώστε η παράλειψη του, σε περίπτωση ευθύνης του, να λάβει τέτοια μέτρα να στοιχειοθετεί αδιοπρακτική συμπεριφορά του εις βάρος των θυγόντων απ' αυτήν και να θεμελιώνει τις αγωγικές αξιώσεις αποζημίωσης από τις προκληθείσες ζημίες και χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης και ηθικής βλάβης. Συνομολογούμενο είναι το γεγονός ότι ο ανωτέρω πλάτανος βρισκόταν σε χώρο ιδιοκτησίας του. Σε σχέση με την επικαλούμενη απ' αυτόν έλλειψη ευθύνης του για την παράλειψη λήψεως μέτρων ώστε ν' αποφευχθεί η πτώση του δένδρου να λησθούν τα εξής: Κατά το έτος 1987, ο δεύτερος εναγόμενος, Δήμος Έδεσσας, με το υπ' αριθ. πρωτ. 4946/10.7.1987 έγγραφό του προς τον πρώτο εναγόμενο, αφού γνωστοποίησε σ' αυτόν ότι προτίθεται να προβεί σε εξωραϊστικά έργα του χώρου μπροστά από το κτίριο επιβατών του Σιδηροδρομικού Σταθμού Έδεσσας, ότι με το έργο αυτό ο Δήμος Έδεσσας αποβλέπει αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της αισθητικής του χώρου αυτού, που βρίσκεται σε εμφανές σημείο της πόλης κι ότι το έργο αυτό θα εκτελεσθεί από αυτόν αποκλειστικά από πόρους του Δημοτικού προϋπολογισμού για το οποίο ο δήμος έχει ήδη εγγράψει πίστωση 1.500.000 δραχμών και χωρίς καμία οικονομική υποχρέωση του ΟΣΕ, χωρίς διεκδίκηση εκ μέρους του δήμου δικαιωμάτων ιδιοκτησίας ή χρήσης από τον υπό διαμόρφωση χώρο, ακολούθως παρακαλεί αυτόν (πρώτο εναγόμενο) να συγκατατεθεί στην εκτέλεση του (παραπάνω έργου), όπως αποτυπώνεται στο συνημμένο με το παραπάνω έγγραφο σχέδιο. Ο ΟΣΕ με τα υπ' αριθ. πρωτ. 3030149/24.8.1987 (από την διεύθυνση περιφέρειας Θεσσαλονίκης) και 274044/Φ820.21.10/27 (από το τμήμα συντηρήσεως περιουσίας) έγγραφα του αποδέχθηκε την εφαρμογή του παραπάνω σχεδίου για τον εξωραϊσμό "της πλατείας του Σιδηροδρομικού Σταθμού" με το πρώτο απ' αυτά και "μπροστά στο κτίριο επιβατών του σταθμού Έδεσσας" με το δεύτερο, σύμφωνα με το υποβληθέν σχέδιο μελέτης και τους λοιπούς όρους (κάλυψη δαπάνης, συντήρηση και απάρβατο ιδιοκτησιακού καθεστώτος). Κατόπιν όλων των παραπάνω πραγματοποιήθηκαν διάφορες επεμβάσεις από τον δεύτερο εναγόμενο και ειδικότερα δημιουργήθηκε "χώρος πρασίνου" μπροστά από το κτίριο επιβατών του Σιδηροδρομικού Σταθμού, με παρτέρια, λουλούδια, γρασίδι, καλλωπιστικά δένδρα, αποδίδοντας, η δημιουργία αυτή του Δήμου Έδεσσας, εικόνα πλατείας που χρησιμοποιούσαν όχι μόνο αυτοί που επρόκειτο να επιβιβασθούν ή είχαν αποβιβασθεί από τραίνο του ΟΣΕ, αλλά και διερχόμενοι πολίτες, επισκέπτες προς αναψυχή, ήτοι η πλατεία αυτή βρισκόταν στην διάθεση για χρήση από το εν γένει κοινό. Η θέση του ανωτέρω πλατάνου (πριν την πτώση του), βρισκόταν σε χώρο μεν εκτός του απεικονιζόμενου στο προαναφερθέν έγγραφο σχέδιο του Δήμου Έδεσσας, αλλά σε σημείο ακριβώς δίπλα και συνεχόμενα προς τα δεξιά απ' αυτόν (γι' αυτόν που τον βλέπει από τον δρόμο) σε απόσταση 1-2 μέτρων περίπου απ' αυτόν, δίπλα σε εκκλησάκι του ΟΣΕ. Παρά το ότι στο προσκομισθέν από 10.7.1987 σχέδιο (συνημμένο στο 4946/10.7.1987 έγγραφο του δευτέρου εναγομένου) παρουσιάζεται ο χώρος στον οποίο ήταν ο πλάτανος ως ανεξάρτητος από τον υπόλοιπο χώρο στον οποίο είχε προγραμματιστεί η ανάπτυξη, στην πραγματικότητα οι κατά τα άνω εργασίες εξωραϊσμού είχαν επεκταθεί και στον χώρο που αφορούσε τον εν λόγω πλάτανο στην βάση του οποίου, μάλιστα, οι αρμόδιοι υπάλληλοι του δευτέρου εναγομένου φύτεψαν γκαζόν και λουλούδια, ο χώρος δε αυτός παρουσίαζε ενιαία αισθητική ενότητα με τον όλο χώρο που περιλαμβανόταν στο ανωτέρω έγγραφο σχέδιο, ενώ δεν υπήρχε διαχωριστικό όριο (κάγκελα ή οτιδήποτε άλλο) που να σηματοδοτεί το πλαίσιο των υποχρεώσεων από απόψεως φροντίδας και του επίμαχου χώρου, ο οποίος βρισκόταν σε ενιαίο σύνολο με τον υπόλοιπο.

Μέχρι το επίδικο συμβάν την φροντίδα αλλά και τη συντήρηση ολόκληρου αυτού του χώρου είχε ο δεύτερος εναγόμενος δήμος δια των αρμοδίων υπαλλήλων του, κι ειδικότερα, μολονότι δεν του είχε παραχωρηθεί επίσημα η χρήση του από τον κύριο του χώρου (πρώτο εναγόμενο), στην πραγματικότητα αυτός φρόντιζε για το πότισμα του πρασίνου, των λουλουδιών, το κλάδεμα των δένδρων κ.λπ., ήτοι την διατήρηση της αισθητικής του χώρου, την καθαριότητα από χόρτα, σκουπίδια, κλαδιά, αλλά και τη συντήρηση και επίβλεψη αυτού. Δραστηριότητα του πρώτου εναγομένου στον συγκεκριμένο χώρο όπου ήταν φυτεμένο το ένδικο δένδρο, συνισταμένη σε επίδειξη οποιασδήποτε μέριμνας δεν αποδείχθηκε από κανένα στοιχείο. Η στάση αυτή του πρώτου εναγομένου, δικαιολογείται εύλογα, κατά παραδοχή των προβαλλομένων από τον ίδιο ισχυρισμών για την έλλειψη υπαιτιότητας του και ειδικότερα για την έλλειψη υποχρέωσης του να εποπτεύει τον πλάτανο, κατ' επέκταση δε, να μεριμνήσει για την αποτροπή της πτώσης του εν προκειμένω, από το ότι ο δεύτερος εναγόμενος δήμος, εκουσίως είχε αναλάβει, κατά την προαναφερθείσα ανάπλαση της περιοχής, την εν γένει φροντίδα και αυτού, ως μέρος της όλης δράσης εξωραϊσμού, κατάσταση την οποία θεώρησε δεδομένη ο πρώτος όχι μόνο από την μέχρι τότε συμπεριφορά του Δήμου Έδεσσας να εποπτεύει αυτός και να συντηρεί ολόκληρη την εξωραϊσθείσα περιοχή χωρίς άλλωστε ουδέποτε να ζητήσει την συνδρομή του, αλλά και ενόψει του ότι η χρήση του συγκεκριμένου χώρου αφορούσε όλους τους πολίτες κι όχι μόνο τους επιβάτες του ΟΣΕ. Σημειωτέον ότι ο εναγόμενος δήμος είχε εγκαταστήσει και τα παγκάκια πλησίον του χώρου του πλατάνου (σε ένα εκ των οποίων κάθονταν οι ανωτέρω Ε.Ι. και Α.Β.) η χρήση των οποίων, με βάση τα προαναφερθέντα προοριζέτο όχι μόνο για τους χρησιμοποιούντες τις υπηρεσίες του ΟΣΕ, αλλά και για όλους τους τυχόν ευρισκομένους στην περιοχή για οποιανδήποτε αιτία. Πάνω από τα παγκάκια αυτά, τα οποία σύμφωνα με το ανωτέρω από 10.7.1987 σχέδιο, περιλαμβάνονται στον χώρο τον εξωραϊσμό του οποίου είχε αναλάβει κατά τα ανωτέρω ο δεύτερος εναγόμενος, εκτείνονταν τα κλαδιά του ένδικου πλατάνου, όπως φαίνεται στις φωτογραφίες, εκτιμάται δε, ότι για τον λόγο αυτό επιλέχθηκε να βρίσκονται τα παγκάκια στην θέση αυτή, ώστε, δηλαδή, να εξασφαλίζεται σκιά και δροσιά από το φύλλωμα του δένδρου για αυτούς που τα χρησιμοποιούν. Έτσι, το ότι βρίσκονταν τα παγκάκια στην θέση αυτή δημιουργούσε για τον δήμο Έδεσσας και την πρόσθετη ευθύνη, θεμελιωμένη στις προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 24 παρ. 1 του πδ 410/1995 (ΦΕΚ Α' 231) "Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο νόμου, με τίτλο "Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας" των ισχυουσών διατάξεων του δημοτικού και κοινοτικού κώδικα όπως τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν", να μεριμνά για την ασφάλεια των πολιτών από την πτώση των κλαδιών κλπ του δένδρου. Υπό τις συνθήκες αυτές δεν θα μπορούσε και να υποστηριχθεί ότι ο χώρος γύρω από τον επίδικο πλάτανο αποτελούσε χώρο αναμονής των χρησιμοποιούντων τις υπηρεσίες του πρώτου εναγομένου, για τον πρόσθετο λόγο ότι ο χώρος αυτός ουδέποτε είχε προσδιοριστεί μ' οποιονδήποτε τρόπο, ως τέτοιος, (όπως είναι π.χ. ο χώρος εντός του κτιρίου των εγκαταστάσεων αυτού). Ότι την εν γένει επιμέλεια κι εποπτεία του χώρου στον οποίο ήταν φυτεμένος ο ανωτέρω πλάτανος είχε αναλάβει ο Δήμος Έδεσσας προκύπτει, μεταξύ άλλων και από την μετά λόγου γνώσεως κατάθεση στο ακροατήριο του πρωτοβαθμίου Δικαστηρίου Δ.Π. (που εξετάστηκε με επιμέλεια των εναγόντων), ο οποίος διατηρεί φαρμακείο στον πεζόδρομο, στην περιοχή μικρά καταραχτάκια, κι από προσωπική του αντίληψη βεβαίωσε ότι και τον χώρο που αφορούσε τον εν λόγω πλάτανο τον φρόντιζαν τα συνεργεία του Δήμου, τα οποία και κατά το παρελθόν είχαν κλαδέψει τον πλάτανο αυτό, κατά κοινή διαπίστωση και συμπολιτών του στην Έδεσσα. Τα όσα αναφέρει ο άνω μάρτυρας ενισχύονται και από την κατάθεση του μάρτυρα Α. Σ., (που εξετάστηκε με επιμέλεια του εναγομένου ΟΣΕ) ο οποίος, έχοντας γνώση

από την ιδιότητά του, ως υπάλληλος του ΟΣΕ από το έτος 1985, αρνήθηκε τον χαρακτήρα του χώρου στον οποίο βρισκόταν ο πλάτανος, ως χώρου αναμονής των επιβατών (και την συνακόλουθη υποχρέωση του ΟΣΕ να τον επιβλέπει ως τέτοιο) και βεβαίωσε την αποκλειστική επέμβαση μόνο του εναγομένου Δήμου Έδεσσας στην διευθέτηση όλων των ζητημάτων του χώρου που έχει αναπλάσει βάσει του ανωτέρω σχεδίου του. Δεν αναιρούνται δε τα παραπάνω από την κατάθεση της μάρτυρος Φ.Γ., (που εξετάστηκε με επιμέλεια του εναγομένου Δήμου Έδεσσας) δημοτική υπάλληλο του ανωτέρω Δήμου, η οποία περιέχεται στα ίδια πρακτικά με τις καταθέσεις των παραπάνω μαρτύρων, αφού η μάρτυρας αυτή (που έκανε την μελέτη και υπέγραψε το τοπογραφικό του έργου) αγνοεί, όπως δήλωσε, ποιος φροντίζει, φυτεύει, ποτίζει κ.λπ. τον συγκεκριμένο χώρο, αλλά και τον θεσμικό ρόλο των οργάνων του Δήμου Έδεσσας σε σχέση με αυτόν. Κυρίως, όμως, στηρίζει την κρίση του το δικαστήριο, περί του ότι ο τελευταίος είχε αναλάβει αποκλειστικά την φροντίδα και εποπτεία και του χώρου του πλατάνου και της αντίστοιχης πεποιθήσεως γι' αυτό εκ μέρους του πρώτου εναγόμενου από την εξέλιξη των γεγονότων σε σχέση με το συμβάν, και συγκεκριμένα από τα κατωτέρω: Μετά από σχετικά παράπονα που διατυπώθηκαν από τους εκμεταλλευόμενους το παρακείμενο στον ΟΣΕ εστιατόριο για πτώσεις κλαδιών από τα εκεί υπάρχοντα πλατάνια, επισκέφθηκαν τον χώρο αυτό ο Δήμαρχος της Έδεσσας, μαζί με τον υπάλληλο του, γεωπόνο Δ.Μ., ως αρμόδια όργανα του δευτέρου εναγομένου κι έκαναν αυτοψία στον ένδικο πλάτανο. Κατά την αυτοψία αυτή διαπίστωσαν την ξηρότητα του πλατάνου και την επικινδυνότητα του. Στην συνέχεια ο άνω εναγόμενος Δήμος απέστειλε προς το Τμήμα Πολεοδομίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Πέλλας το με αριθμό 10475/12.7.2002 έγγραφο του, το οποίο συνέταξε ο ανωτέρω υπάλληλος του Δ.Μ. και υπέγραψε ο αντιδήμαρχος του Δήμου Έδεσσας Ι.Τ. και το οποίο είχε το παραπάνω περιεχόμενο: "Μετά από επιτόπιο έλεγχο που πραγματοποιήσαμε στον χώρο του Σιδηροδρομικού Σταθμού Έδεσσας διαπιστώσαμε ότι το μεγαλύτερο τμήμα του πλατάνου που βρίσκεται δίπλα στο εκκλησάκι του σταθμού είναι ξερό εκτός από έναν βραχίονα. Για λόγους προστασίας των διερχομένων από τυχόν πτώση κλάδων ζητούμε την άδεια να κλαδέψουμε το δένδρο αφαιρώντας όλα τα ξερά και άρρωστα τμήματα του". Τον πρώτο εναγόμενο ουδόλως ενημέρωσε ο δεύτερος για τα συμβάντα, ούτε του ανακοίνωσε την πρόθεση του να επέμβει, ούτε την αποστολή του εγγράφου στην πολεοδομία. Κατόπιν του εγγράφου αυτού εκδόθηκε η με αριθ. 12555/31.7.2007 απόφαση του Τμήματος Πολεοδομίας με την οποία επιτράπηκε στον εναγόμενο Δήμο να αφαιρέσει τα ξερά και άρρωστα τμήματα του ανωτέρω πλατάνου για λόγους προστασίας των διερχομένων. Πλην όμως και χωρίς να προλάβει να προβεί σε οποιαδήποτε επέμβαση ο Δήμος Έδεσσας, έπεσε στις 08-08-2002 ο πλάτανος επιφέροντας τα παραπάνω αποτελέσματα. Από τα παραπάνω προφανές καθίσταται ότι και ο Δήμος είχε εδραιωμένη αντίληψη και την πεποίθηση ότι η εποπτεία του χώρου στον οποίο βρισκόταν ο πλάτανος και η τήρηση των κανόνων ασφαλείας της υγείας και ζωής των πολιτών από πιθανή πτώση των ξερών και άρρωστων κλάδων και τμημάτων του ανάγονταν αποκλειστικά στον κύκλο των υποχρεώσεων του. Τούτο μαρτυρά το γεγονός ότι την παραπάνω επιστολή του δεν κοινοποίησε στον εναγόμενο ΟΣΕ για την ανάληψη οποιασδήποτε ευθύνης ή συμμετοχής του στην διεκπεραίωση του συγκεκριμένου ζητήματος, περί των οποίων δεν γίνεται αναφορά ούτε και στην επιστολή αυτή. Αλλά κι ούτε αποδείχθηκε ότι είχε απευθυνθεί προς αυτόν, δια των αρμοδίων οργάνων του, ρητά ή σιωπηρά σε προγενέστερο χρόνο, ενόψει της ανακυψάσης ανάγκης της κοπής μερών από τον επικίνδυνο πλάτανο, όπως θα συνέβαινε εάν υπολόγιζε ως υπεύθυνο ή συνυπεύθυνο για τις συγκεκριμένες ενέργειες και αυτόν, οπότε κατά λογική ακολουθία θα έπρεπε να τον ενημερώσει αναλόγως. Κι ακόμη, μετά το συμβάν ο Δήμος Έδεσσας έσπευσε δια των

αρμοδίων υπαλλήλων του για την κοπή του κορμού και των κλαδιών του πεσμένου δένδρου, χωρίς να μεσολαβήσει κλήση των αρμοδίων οργάνων του ΟΣΕ να αναλάβουν ή να συνδράμουν στην δράση αυτή. Αλλά και οι εκ των εναγόντων Ν.Ι. και Α.Ι., τέκνα της θανούσης εξεταζόμενοι ως πολιτικώς ενάγοντες στην ποινική δίκη για τον θάνατο της μητέρας τους, Ε.Ι., κατέθεσαν την διαπίστωση αλλά και πεποίθηση τους ότι αρμόδιος για την φροντίδα, επίβλεψη κλπ της περιοχής είναι ο Δήμος, αποκλείοντας έτσι την ευθύνη του πρώτου εναγομένου (βλ. στα πρακτικά της 3149/2009 απόφασης του Τριμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης αντιστοίχως". Ο πλάτανος βρισκόταν μέσα στον χώρο του οποίου την εποπτεία είχε ο Δήμος ... η ιδιοκτησία μπορεί ν' ανήκει στον ΟΣΕ αλλά η περιοχή είναι του Δήμου..." και "...Η χρήση του χώρου ανήκει στον Δήμο, έχω δει φορτηγάκι του Δήμου με εργάτες να φροντίζουν τα δένδρα και τα λουλούδια"), καθώς και η εξετασθείσα ως μάρτυρας στην ίδια δίκη Α.Β., όγδοη ενάγουσα, εξέφρασε τις ίδιες απόψεις ("Υπάλληλο ΟΣΕ δεν είδα να τα φροντίζει (δένδρα)., και μετά που έπεσε το δέντρο υπάλληλοι του Δήμου το απομάκρυναν ... κάθε φορά που κατεβαίνω το παρκάκι και τα λουλούδια τα περιποιούνται υπάλληλοι του Δήμου ... βλ. τα ίδια πρακτικά). Εξάλλου, ο εναγόμενος Δήμος ούτε κατά το παρελθόν, όταν παρέστη ανάγκη να προβεί σε ανάλογες ενέργειες (κοπή κλαδιών), είχε αναφέρει την ανάγκη αυτήν στον ΟΣΕ, είτε ζητήσει την έγκριση, ή αποδοχή του (βλ. κατάθεση μάρτυρος Δ.Μ. στα πρακτικά της εκκαλουμένης). Πρέπει, στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι με την 3149/2009 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης κρίθηκε ένοχος ανθρωποκτονίας από αμέλεια εις βάρος της προαναφερθείσας Ε.Ι. και καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης 12 μηνών ο προαναφερθείς Ι. Τ., αντιδήμαρχος του δευτέρου εναγομένου, για την παράλειψη της υποχρέωσης του να κόψει τα ξερά τμήματα του πλατάνου, ως αποκλειστικά υπεύθυνος και αρμόδιος, μαζί με τον ανωτέρω αναφερόμενο Δ.Μ., γεωπόνου του Δήμου Εδέσσης, σε θέματα περιβάλλοντος του Δήμου, ο οποίος αθώωθηκε για την ίδια ανωτέρω απόφαση του Εφετείου. Πρωτοδίκως είχαν αθωωθεί με την 302/2006 απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Εδέσσης για την ίδια εξ αμελείας ανθρωποκτονία οι: Π.Τ., προϊστάμενος του τμήματος Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου και ο Μ.Κ., προϊστάμενος του Α' τμήματος Γραμμής Έδεσσας, Υπηρεσίας του ΟΣΕ, ελλείψει συνδρομής του υποκειμενικού στοιχείου στην τέλεση της αποδιδόμενης σ' αυτόν πράξης, καθόσον έγινε δεκτό ότι αυτός δεν γνώριζε τίποτε για τον επίμαχο πλάτανο. Σε αντίθετη κρίση, ήτοι στην κρίση ότι ο πρώτος εναγόμενος ήταν υπεύθυνος για την εποπτεία του συγκεκριμένου χώρου που βρισκόταν ο πλάτανος, δεν μπορεί να οδηγήσει το δικαστήριο το γεγονός ότι αυτός (πρώτος εναγόμενος) αφενός με το 675627/Φ. 1177/5.8.2004 έγγραφο του προς τον Δήμο Έδεσσας, αφετέρου με το 675692/1177/18.8.2004 έγγραφο του προς την Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών, Τμήμα Πολεοδομίας της Ν.Α. Πέλλας ζήτησε αντιστοίχως από τον μεν Δήμο επειγόντως ενέργειες ώστε να εξεταστεί το δένδρο από γεωπόνου, κι αν συντρέχει λόγος, να προβεί ο Δήμος στις απαιτούμενες ενέργειες για την κοπή του δένδρου στο παρκάκι μπροστά στον Σιδηροδρομικό Σταθμό Έδεσσας, από δε την Πολεοδομία να εξετάσει την επικινδυνότητα άλλου δένδρου, στον χώρο του κυλικείου του ιδίου Σιδηροδρομικού Σταθμού, καθόσον (κι ανεξαρτήτως της υποχρέωσης του ΟΣΕ σε σχέση με τα παραπάνω δένδρα) τα αιτήματα του με τα παραπάνω έγγραφα υποβλήθηκαν σε μεταγενέστερο του συμβάντος (8.8.2002) χρόνο, όταν δηλαδή ήδη είχε αρχίσει η ποινική διερεύνηση της υπόθεσης (βλ. ενδ. τις από 20.12.2002 ένορκες καταθέσεις των εναγόντων Ν. και Α.Ι. ενώπιον της Πταισματοδίκη Έδεσσας Ελισάβετ Παπαστεργιοπούλου) και είχε γεννηθεί το ζήτημα της ευθύνης για την πτώση του πλατάνου, κι επομένως η υποβολή των ως άνω εγγράφων αιτημάτων δεν αποκλείεται να έγινε στα πλαίσια αυτά και για την αντιμετώπιση μελλοντικών

καταστάσεων που τυχόν θα μπορούσε να τους αποδώσει ευθύνες, γι' αυτό και η υποβολή αυτή δεν συνιστά ασφαλές αποδεικτικό στοιχείο ως προς το πραγματικό ζήτημα της ερευνώμενης υπαιτιότητας του πρώτου εναγομένου. Μετά απ' όλα τα παραπάνω, εφόσον αποδεικνύεται ότι ο πρώτος εναγόμενος δεν ήταν υπόχρεος να φροντίζει, συντηρεί κι εποπτεύει τον ανωτέρω ζημιογόνο πλάτανο, αλλά και ότι αυτός δεν είχε ενημερωθεί για την επικίνδυνη κατάσταση του από την οποία ήταν δυνατόν να προξενηθούν ζημιές σε τρίτους, ούτε κατ' άλλον τρόπο περιήλθε σε γνώση του η κατάσταση αυτή, η μη λήψη εκ μέρους του μέτρων αποτροπής της πτώσης του δένδρου αυτού δεν συνιστά παράλειψη οφειλομένης ενέργειας του από διάταξη νόμου, ή την καλή πίστη κατά την κρατούσα κοινωνική αντίληψη. Η προπεριγραφείσα συμπεριφορά την οποία ο πρώτος εναγόμενος επεδείκνυε ασταμάτητα από το έτος 1987 σε σχέση με τον επίδικο πλάτανο, εν αντιθέσει με την συστηματική φροντίδα που είχε ο δεύτερος εναγόμενος, γεγονός γνωστό και στους δύο αυτούς διαδίκους, δεν μπορεί να καταστήσει το γεγονός της μη επέμβασης σ' αυτόν (πλάτανο), συμπεριφορά εκφεύγουσα των ορίων που συνετά έπρεπε και μπορούσε να επιδείξει ο πρώτος εναγόμενος για την ασφάλεια των πολιτών, μεταξύ των οποίων είναι και οι παθόντες ενάγοντες, έστω κι αν ο πλάτανος ανήκε στην ιδιοκτησία του. Δεν αποδεικνύεται, συνεπώς, παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του πρώτου εναγομένου για τον εξαιτίας της πτώσεως του ζημιογόνου πλατάνου επισυμβάντα θάνατο της Ε.Ι., τις σωματικές βλάβες της όγδοης ενάγουσας και τις υλικές ζημιές του οχήματος του Σ.Α. κι επομένως λείπει το στοιχείο της αδιοπρακτικής συμπεριφοράς, ως αναγκαίος όρος αδιοπρακτικής ευθύνης του, προς χρηματική ικανοποίηση της ψυχικής οδύνης των πρώτου, δεύτερου, τρίτης, τετάρτου, πέμπτης και εβδομής των εναγόντων εξαιτίας της απώλειας της συγγενούς τους Ε.Ι., προς αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης της όγδοης ενάγουσας και προς αποζημίωση των τεσσάρων τελευταίων εναγόντων, ως εξ αδιαθέτου κληρονόμων του αποβιώσαντος Σ.Α., στην αξίωση του οποίου υπεισέλησαν αυτοί υπό την ιδιότητα τους αυτή. Επομένως οι ανωτέρω ενάγοντες δεν δικαιούνται να εισπράξουν συνολικά για την παραπάνω αιτία τα αιτηθέντα με την αγωγή τους ποσά από τον πρώτο εναγόμενο, και, γι' αυτό πρέπει ν' απορριφθεί η αγωγή ως προς αυτούς ως ουσιαστικά αβάσιμη". Από όσα προαναφέρθηκαν προκύπτει ότι το Εφετείο διέλαβε στην απόφασή του, μεταξύ άλλων, και τις παρακάτω ουσιώδεις πραγματικές παραδοχές: Ότι ο χώρος μπροστά από τον Σιδηροδρομικό Σταθμό Έδεσσας, τον οποίο ο Δήμος Έδεσσας εξωράισε και διαμόρφωσε σε χώρο πρασίνου από το έτος 1987, αφού ζήτησε και έλαβε την έγγραφη συγκατάθεση του εναγομένου - αναιρεσίβλητου ΟΣΕ και μέρος του οποίου καταλάμβαναν οι κλάδοι του δένδρου (πλατάνου), που αποσχίστηκαν και έπεσαν πάνω στις δύο γυναίκες που κάθονταν σε δημοτικό παγκάκι κάτω από τη σκιά τους, θανατώνοντας τη μία και τραυματίζοντας την άλλη, παρέμεινε στην ιδιοκτησία του ΟΣΕ και δεν κατέστη κοινόχρηστος, ούτε περιήλθε στην ιδιοκτησία του Δήμου Έδεσσας. Ότι η θέση, όπου φύεται ο συγκεκριμένος πλάτανος, δεν εμπίπτει στην έκταση του σχεδίου ανάπλασης που είχε εξαρχής κοινοποιηθεί στον ΟΣΕ, αλλά απέχει ελάχιστα (1-2 μ.) από το όριό της και έχει στην πραγματικότητα συμπεριληφθεί στον διαμορφωμένο χώρο με εικόνα πλατείας, με τον οποίο συναποτελεί μία αισθητική και οργανική ενότητα προς χρήση επιβατών του ΟΣΕ, δημοτών, διερχομένων κ.λπ. Ότι από το έτος 1987 και εφεξής συστηματικά και συνεχώς την επιμέλεια, τη συντήρηση και την εποπτεία του όλου χώρου, και του πλατάνου, είχε και ασκούσε μόνο ο Δήμος Έδεσσας, με τη βέβαιη και σταθερή πεποίθηση και για τις δύο πλευρές (ΟΣΕ και Δήμο Έδεσσας) ότι υπόχρεος για την εποπτεία αυτών και την τήρηση των σχετικών κανόνων προς αποτροπή κινδύνων ασφάλειας και υγείας των πολιτών ήταν αποκλειστικά ο Δήμος Έδεσσας. Ότι η πτώση του πλατάνου οφείλεται σε παθολογική φυσική εξέλιξη, δηλαδή σε ξήρανση του κορμού του, και, ως εκ

τούτου, η επικινδυνότητά του μπορούσε να αποτραπεί με έγκαιρη κοπή αυτού ή με αποκοπή των ξερών τμημάτων του. Ότι στην ενέργεια αυτή όφειλε να προβεί ο Δήμος Έδεσσας, ο οποίος ανέλαβε εκουσίως από το έτος 1987 και ασκούσε εφεξής συνεχώς τη συντήρηση και την εποπτεία του αναμορφωμένου χώρου, που συμπεριλαμβάνει και τον πλάτανο, με την εδραιωμένη πεποίθηση και για τις δύο πλευρές ότι αυτό συνιστούσε αποκλειστικά δική του υποχρέωση. Και ότι ο ΟΣΕ ούτε ενημερώθηκε ποτέ από οποιονδήποτε, ούτε με άλλον τρόπο έλαβε ποτέ γνώση για την επικίνδυνη κατάσταση του πλατάνου από το έτος 1987 μέχρι τον χρόνο του ατυχήματος στις 8/8/2002. Ενόψει δε των παραδοχών αυτών, το Εφετείο έκρινε ότι, καίτοι ιδιοκτήτης του ζημιογόνου δένδρου ήταν ο αναιρεσίβλητος ΟΣΕ, ο τελευταίος δεν είχε υποχρέωση, κατά τη συναλλακτική καλή πίστη και τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, να ενεργήσει για την κοπή του, ούτε υπαιτιότητα για τη μη αποτροπή της προσβολής των δύο παθουσών γυναικών, καθώς και ότι η σχετική υποχρέωση και υπαιτιότητα βάρυνε μόνο τον Δήμο Έδεσσας. Υπό τις προαναφερόμενες πραγματικές παραδοχές του Εφετείου, η παράλειψη του αναιρεσίβλητου ΟΣΕ να ασκήσει εποπτεία στο ζημιογόνο δένδρο και να ενεργήσει για την έγκαιρη κοπή του και την αποτροπή κινδύνου για αγαθά τρίτων, με βάση την αρχή της συναλλακτικής καλής πίστης και τις κρατούσες αντιλήψεις, δεν παραβιάζει το αντικειμενικό μέτρο του βαθμού επιμέλειας του μέσου συνετού και ευσυνείδητου προσώπου και, συνεπώς, δεν συνιστά παράνομη πράξη, ούτε θεμελιώνει υπαιτιότητα (αμέλεια) σε βάρος του. Επομένως, η κρίση του Εφετείου, ότι δεν αποδείχτηκε παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του αναιρεσίβλητου ΟΣΕ για τη θανάτωση της Ε.Ι. και τον τραυματισμό της αναιρεσειούσας - ενάγουσας Α.Β. από την πτώση του επίμαχου δένδρου, και η συνακόλουθη απόρριψη ως αβάσιμης της από 1.8.2007 αγωγής των αναιρεσειόντων για επιδίκαση αποζημίωσης και εύλογης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης και ψυχικής οδύνης σε βάρος του ΟΣΕ, δεν παραβίασε, ευθέως ή εκ πλαγίου, τις ουσιαστικές διατάξεις των άρθρων 297, 298, 299, 914 και 932 ΑΚ, οι οποίες δεν ήταν εφαρμοστέες στην συγκεκριμένη περίπτωση, αφού, υπό τις αναιρετικά ανέλεγκτες ουσιαστικές παραδοχές της προσβαλλόμενης απόφασης, δεν συντρέχουν οι όροι της παράνομης και υπαίτιας πράξης για τη θεμελίωση αδικοπρακτικής ενοχής σε βάρος του τελευταίου. Επίσης διαλαμβάνονται στην εφετειακή απόφαση με πληρότητα και χωρίς αντιφάσεις όλα τα ουσιώδη πραγματικά περιστατικά, που ήταν αναγκαία για να κριθεί ότι δεν είχαν εφαρμογή στην προκείμενη περίπτωση οι προαναφερόμενες διατάξεις και διατυπώνεται το αποδεικτικό πόρισμά της με σαφήνεια και βεβαιότητα, καθιστώντας εφικτό τον αναιρετικό έλεγχο. Τέλος, ο ισχυρισμός - αιτίαση των αναιρεσειόντων, ότι το Εφετείο, κατά την αξιολόγηση του ουσιώδους ζητήματος της υπαιτιότητας του αναιρεσίβλητου ΟΣΕ, δέχτηκε ότι ο προαναφερόμενος χώρος πρασίνου κατέστη κοινόχρηστος, χωρίς να εφαρμόσει τη διάταξη του άρθρου 28 του ν. 1337/1983 (κατά την οποία, για να καταστεί κοινόχρηστος ιδιωτικός χώρος και να μετατεθεί η κυριότητά του στον οικείο ΟΤΑ, δεν αρκεί να δοθεί στην κοινοχρησία με τη ρητή ή σιωπηρή θέληση του ιδιοκτήτη ή να γίνεται κοινή χρήση αυτού για μακρό χρόνο με την ανοχή του ιδιοκτήτη, αλλά απαιτείται επιπλέον αυτός να προβλέπεται ως κοινόχρηστος χώρος σε εγκεκριμένο σχέδιο πόλεως) δεν ασκεί έννομη επιρροή, επειδή στηρίζεται στην εσφαλμένη προϋπόθεση ανύπαρκτης παραδοχής, αφού το Εφετείο δέχεται ρητά ότι στον εν λόγω χώρο προσδόθηκε μορφή - όψη (και όχι ιδιότητα) κοινόχρηστου χώρου πρασίνου με εικόνα πλατείας και δυνατότητα χρήσης από κάθε δημότη ή διερχόμενο, καθώς και ότι αυτός παρέμεινε και μετά την ανάπλαση στην ιδιοκτησία του ΟΣΕ. Στην ίδια εσφαλμένη προϋπόθεση στηρίζονται και οι αιτιάσεις των αναιρεσειόντων, ότι δεν διαλαμβάνονται στην προσβαλλόμενη απόφαση περιστατικά περιέλευσης του αναμορφωμένου χώρου στην κοινοχρησία και στην κυριότητα του Δήμου Έδεσσας, καθώς και ότι

διαλαμβάνονται σε αυτή αντιφατικές παραδοχές, και συγκεκριμένα η παραδοχή ότι ο ζημιογόνος πλάτανος βρισκόταν σε χώρο ιδιοκτησίας του ΟΣΕ και συγχρόνως η παραδοχή ότι ο χώρος αυτός είχε καταστεί κοινόχρηστος, ενώ τέτοια παραδοχή δεν υπάρχει στην απόφαση. Επομένως, ο πρώτος και ο δεύτερος λόγος αναίρεσης από τους αρ. 1 και 19, αντίστοιχα, του άρθρου 559 ΚΠολΔ είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Κατόπιν αυτών, πρέπει να απορριφθεί η κρινόμενη αίτηση αναίρεσης και να καταδικαστούν οι αναιρεσείοντες, λόγω της ήττας τους, στα δικαστικά έξοδα του αναιρεσίβλητου κατά την αναιρετική δίκη (άρθρα 176 και 183 ΚΠολΔ). Επίσης πρέπει να εισαχθεί στο Δημόσιο Ταμείο το παράβολο, που καταβλήθηκε κατά την κατάθεση της αίτησης αναίρεσης. [...] Απορρίπτει την αίτηση για αναίρεση της απόφασης 835/2012 του Εφετείου Θεσσαλονίκης».

(10) ΔΕφΠειρ 1726/2007 - Βαρύτατος τραυματισμός (μόνιμη αναπηρία) 11χρονης από πτώση κλώνου δέντρου

«Αριθμός απόφασης 1726/2007
ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΕΦΕΤΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ Δ' ΤΡΙΜΕΛΕΣ

1. Με τις κρινόμενες αντίθετες εφέσεις ... επιδιώκεται η εξαφάνιση, άλλως μεταρρύθμιση της με αριθμό 436/2006 αποφάσεως του Διοικητικού Πρωτοδικείου Πειραιά. Με την απόφαση αυτή έγιναν εν μέρει δεκτές οι από 31.7.2002 και 20.8.2002 συνεκδικασθείσες αγωγές του ... και της ... ως ασκούντων τη γονική μέριμνα του ανηλίκου τέκνου τους ... και υποχρεώθηκε ο Δήμος ... να καταβάλει στον ... νόμιμο εκπρόσωπο της και για λογαριασμό της το ποσό των εκατό χιλιάδων ευρώ (100.000) ως χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη που υπέστη από τον βαρύτατο τραυματισμό της, ο οποίος οφειλόταν κατά τους ισχυρισμούς τους σε παράνομες παραλείψεις των οργάνων του Δήμου. Περαιτέρω αναγνωρίστηκε α) ότι ο Δήμος ... οφείλει για την ίδια αιτία (ηθική βλάβη) επιπλέον το ποσό των 200.000 ευρώ β) το ποσό των 97.926,94 ευρώ για την θετική ζημία που υπέστη (αγορά παιδικού αναπηρικού αμαξιδίου, ορθοστάτης, ειδικά ορθοπεδικά και νευρολογικά όργανα, δαπάνη για την αγορά ειδικού αυτοκινήτου, δαπάνη για τις υπηρεσίες αποκλειστικής νοσοκόμας και περιποιήτριας για το διάστημα από 4.2.1998 μέχρι 3.2.2002), γ) το ποσό των 150.000 ευρώ ως πρόσθετη αποζημίωση κατ' άρθρο 931 ΑΚ και δ) το ποσό των 700 ευρώ μηνιαίως από 1.10.2005 έως την 31.12.2037. Τα ως άνω ποσά αναγνωρίστηκε ότι οφείλονται νομιμοτόκως από την επίδοση της πρώτης αγωγής 31.7.2002 μέχρι την εξόφλησή του, με τον εκάστοτε οριζόμενο τόκο υπερημερίας.

2. Στο άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα ορίζεται ότι: «Ένεκα παρανόμων πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων του δημοσίου κατά την ενάσκησιν της ανατεθειμένης αυτοίς δημοσίας εξουσίας, το δημόσιον ενέχεται εις αποζημίωσιν, εκτός αν η πράξις ή η παράλειψις εγένετο κατά παράβασιν διατάξεως κείμενης χάριν του γενικού συμφέροντος» και στο άρθρο 106 του ίδιου νόμου ορίζεται ότι: «Αι διατάξεις των δύο προηγούμενων άρθρων έχουσιν εφαρμογήν και ως προς την ευθύνην των δήμων, κοινοτήτων ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου πράξεων ή παραλείψεων των εις την υπηρεσίαν αυτών οργάνων». Εξάλλου στο άρθρο 24 παρ.1 του π.δ. 410/1995 (Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας) ορίζεται ότι: «Η διοίκηση όλων των τοπικών υποθέσεων ανήκει στην αρμοδιότητα των δήμων και κοινοτήτων ... Στην αρμοδιότητα των δήμων και κοινοτήτων ανήκουν ιδίως: α) η κατασκευή, συντήρηση και λειτουργία: Ι) συστημάτων ύδρευσης, άρδευσης, αποχέτευσης, αντιπλημμυρικών και εγγειοβελτιωτικών έργων, έργων δημοτικής και κοινοτικής

οδοποιίας, πλατειών, γεφυρών και έργων ηλεκτροφωτισμού των κοινόχρηστων χώρων, ΙΙ) χώρων πρασίνου, βοσκοτόπων, υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων ... β)... γ)... η) η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, η προστασία της ζωής και της υγείας των κατοίκων και η κατάρτιση ειδικών προγραμμάτων πρόληψης, άμεσης βοήθειας και θεραπείας, θ)...».

Από τις διατάξεις των άρθρων 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, που προαναφέρθηκαν, ερμηνευόμενων ενόψει και του άρθρου 1 παρ. 2 του ν. 1406/1983, με το οποίο ο νομοθέτης απέβλεπε να υπαγάγει στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, κατά πρόβλεψη του άρθρου 94 παρ. 1 του Συντάγματος, όλες τις διοικητικές διαφορές ουσίας που στα πλαίσια της δημόσιας δράσης της Διοίκησης γεννώνται από την ευθύνη του Δημοσίου και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου προς αποζημίωση, συνάγεται ότι, παρά τη συσταλτική διατύπωση του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, που αναφέρεται σε πράξεις ή παραλείψεις κατά την ενάσκηση της δημοσίας εξουσίας, η έννοια της διάταξης αυτής είναι ότι η αγωγή αποζημίωσης κατά του Δημοσίου και των νομικών προσώπων για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του, παρέχεται όχι μόνο από εκτελεστές διοικητικές πράξεις των οργάνων ή παραλείψεις προς έκδοση τέτοιων πράξεων αλλά και από υλικές ενέργειες που τελέστηκαν σε συνάρτηση προς την οργάνωση και λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας ή εξαιτίας τους και δεν συνδέονται με την ιδιωτική διαχείριση της περιουσίας του Δημοσίου και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα οργάνων που ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων (βλ. ΑΕΔ 5/1995 Δίδικ. 1995 σελ. 311, 53/1995 Δίδικ. 1996 σελ.79, ΣΤΕ 2463/1998, 2763/1999, 4331/2000, 740/2001). Επίσης, από την ανωτέρω διάταξη του άρθρου 24 του Δ.Κ.Κ. συνάγονται -μεταξύ άλλων-και τα ακόλουθα: Στην έννοια των δημοτικών ή κοινοτικών οδών πρέπει να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνονται εκτός του οδοστρώματος και τα ερείσματα, οι πεζόδρομοι, τα πεζοδρόμια, οι τάφροι, τα πρανή κ.λ.π. (βλ. ΔΠρΘεσ. 3199/1989 ΕΔΚΑ 1989-702). Η προαναφερόμενη διάταξη έχει τεθεί χάριν του γενικού συμφέροντος, παράλληλα όμως αποβλέπει και στην προστασία των κινουμένων στις οδούς, στα πεζοδρόμια ή στους πεζόδρομους ιδιωτών, είτε ως διερχόμενων πεζών είτε εποχούμενων οποιουδήποτε οχήματος, κατά περίπτωση, ούτως ώστε για κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη των αρμοδίων οργάνων κατά την εφαρμογή της, η οποία λαμβάνει χώρα κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί και βρίσκεται σε πρόσφορη αιτιώδη συνάφεια με ζημιογόνο αποτέλεσμα, να ιδρύεται ευθύνη του δήμου ή κοινότητας, κατά το άρθρο 105 του Εισ.Ν.Α.Κ., σε συνδυασμό με τα άρθρα 297, 298, 914, 929 Α.Κ., προς αποκατάσταση της ζημίας που προξενήθηκε, και ενδεχομένως ευθύνη, κατά τα άρθρα 299 και 932 Α.Κ., προς χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης (βλ. Π. Δαγτόγλου, Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, Γ' έκδοση σελ. 675, Πρ. Παυλόπουλου, Η αστική ευθύνη του Δημοσίου, 1989, σελ. 69 επ., ΔΠΚομ 102/1988 ΔΔ/νη 1988-286, ΔΠΑγριν 1/1996 ΕΔΚΑ 1998-347).

Ακόμη, στον Αστικό Κώδικα (α.ν. 2250/1940) ορίζονται μεταξύ άλλων και τα εξής: «Ο υπόχρεος σε αποζημίωση οφείλει να την παράσχει σε χρήμα...» (άρθρο 297): «Η αποζημίωση περιλαμβάνει τη μείωση της υπάρχουσας περιουσίας του δανειστή (θετική ζημία), καθώς και το διαφυγόν κέρδος. Τέτοιο κέρδος λογίζεται εκείνο που προσδοκά κανείς με πιθανότητα σύμφωνα με τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων ή τις ειδικές περιστάσεις και ιδίως τα προπαρασκευαστικά μέτρα που έχουν ληφθεί.» (άρθρο 298), «Όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει» (άρθρο 914), «Σε περίπτωση βλάβης του σώματος ή της υγείας προσώπου η αποζημίωση περιλαμβάνει, εκτός από τα νοσήλια και τη ζημία που έχει ήδη επέλθει, οτιδήποτε ο παθών θα

στερείται στο μέλλον ή θα ξοδεύει επιπλέον εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του....» (άρθρο 929), «Η αποζημίωση των δύο προηγούμενων άρθρων που αναφέρεται στο μέλλον καταβάλλεται σε χρηματικές δόσεις κατά μήνα. Όταν υπάρχει σπουδαίος λόγος η αποζημίωση μπορεί να επιδικαστεί σε κεφάλαιο εφάπαξ. Η αξίωση αποζημίωσης δεν αποκλείεται από το λόγο ότι κάποιος άλλος έχει την υποχρέωση να αποζημιώσει ή να διατρέφει αυτόν που αδικήθηκε ...» (άρθρο 930), «Η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης, αν επιδρά το μέλλον του.» (άρθρο 931), «Σε περίπτωση αδικοπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της αγνείας του ή στερήθηκε την ελευθερία του....» (άρθρο 932). Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει, ότι σε περίπτωση βλάβης του σώματος ή της υγείας προσώπου η αποζημίωση περιλαμβάνει, εκτός από τα νοσήλια και τη ζημία που έχει ήδη επέλθει, οτιδήποτε ο παθών θα στερείται στο μέλλον, ως αναγκαία συνέπεια της κατάστασης που δημιουργήθηκε με την πράξη του αδικήματος και είναι δυνατός ο προσδιορισμός αυτής και, επομένως, εκτός άλλων, τα νοσήλια, στα οποία περιλαμβάνεται και η πρόσληψη αποκλειστικής νοσοκόμου, όταν οι περιστάσεις το επιβάλλουν και τις αποδοχές που θα λάμβανε κατά τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων από την εργασία του με συνθήκες σωματικής ακεραιότητας (ΑΠ ΟΛ 66/90 ΝοΒ 1991/399, ΑΠ 1332/2003). Επίσης, από την ανωτέρω διάταξη του άρθρου 930 παρ. 3 ΑΚ που ορίζει ότι η αξίωση αποζημίωσης δεν αποκλείεται από το λόγο ότι κάποιος άλλος έχει την υποχρέωση να αποζημιώσει ή να διατρέφει αυτόν που αδικήθηκε και η οποία αποτελεί εκδήλωση της νομοθετικής βούλησης να μην αποβεί προς όφελος του ζημιώσαντος το γεγονός ότι κάποιος άλλος υποχρεούται εκ του νόμου ή εξ άλλου λόγου να διατρέφει τον παθόντα, συνάγεται ότι ο τραυματισθείς από αδικοπραξία τρίτου ο οποίος δέχεται τις αναγκαίως αυξημένες περιποιήσεις των γονιών του ή άλλου στενού συγγενούς του για την αποκατάσταση της υγείας του δικαιούται να απαιτήσει από τον υπόχρεο σε αποζημίωση, το ποσό που θα ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει σε τρίτον που για το σκοπό αυτό θα προσλάμβανε, έστω και αν στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν κατέβαλε κανένα ποσό στους οικείους του (βλ. ΑΠ 833/2005, 1379/2004, 34/2003). Περαιτέρω, κατά το άρθρο 932 του ΑΚ σε περίπτωση αδικοπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη χρηματική ικανοποίηση, λόγω ηθικής βλάβης και να καθορίσει το εύλογο ποσό, αφού εκτιμήσει τα υπόψη του τιθέμενα πραγματικά περιστατικά, όπως βαθμό πταίσματος, είδος προσβολής, προξενηθείσα παραμόρφωση ή αναπηρία που επιδρά στο οικονομικό μέλλον του παθόντος, περιουσιακή και οικονομική κατάσταση των μερών (ΑΠ 1003/99). Από το συνδυασμό, δε, των παραπάνω διατάξεων του Αστικού Κώδικα, συνάγεται ότι η διάταξη του άρθρου 931 που θεμελιώνει αποζημίωση για μελλοντική περιουσιακή ζημία, προϋποθέτει ότι η αξίωση αποζημίωσης είναι ήδη θεμελιωμένη σε άλλη νομική διάταξη, επίσης προϋποθέτει κατ' αρχήν μόνιμη και διαρκή αναπηρία ή παραμόρφωση του παθόντος, ασχέτως αν αυτή οφείλεται σε υποκειμενικά ή αντικειμενικά άδικη πράξη και ότι οι αξιώσεις των άρθρων 931 και 932 μπορούν να γεννηθούν και να ασκηθούν σωρευτικώς, εφόσον καθεμία καλύπτει διαφορετικούς σκοπούς. Η ανωτέρω αναπηρία ή παραμόρφωση του προσώπου έχει σημασία, εφόσον επηρεάζει το μέλλον του, δηλαδή την επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του προσώπου, χωρίς να απαιτείται βεβαιότητα δυσμενούς επιρροής του μέλλοντος του προσώπου, αρκούσης και απλής δυνατότητας κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων. Εξάλλου, ως «αναπηρία» θεωρείται κάποια έλλειψη της σωματικής, νοητικής ή ψυχικής ακεραιότητας του προσώπου, ενώ ως «παραμόρφωση» νοείται κάθε

ουσιώδους αλλοίωση της εξωτερικής εμφάνισης του προσώπου, η οποία καθορίζεται όχι αναγκαστικά κατά τις απόψεις της ιατρικής, αλλά κατά τις αντιλήψεις της ζωής (βλ. ΑΠ 570/1996 Ελ.Δνη 38,166, ΑΠ 839/1993 Ελ.Δνη 36/134, ΑΠ 477/2001, ΕφΔωδ 152/2004). Όταν, δε, το κατ' άρθρο 931 κονδύλιο αποζημίωσης κριθεί νόμιμο και κατ' ουσία βάσιμο, επιδικάζεται πρόσθετο ποσό αποζημίωσης κατ' αποκοπή (βλ. ΕφΑθ 15357/1988, ΕφΘεσ 1133/1992, ΕφΑθ 1291/1993 και 8157/1999).

Στην προκειμένη περίπτωση, από τα στοιχεία του φακέλου της δικογραφίας, τους ισχυρισμούς των διαδίκων και την εν γένει αποδεικτική διαδικασία προκύπτουν τα ακόλουθα: Την 30.8.1997, περί ώρα 17:00 απογευματινή και ενώ η ανήλικη τότε (11 ετών) ... διερχόταν τον πεζόδρομο ... της διοικητικής περιφέρειας του εναγόμενου Δήμου ..., αίφνης αποκολλήθηκε από το πρώτο στη σειρά δένδρο της δενδροστοιχίας ευμεγέθους και βαρύς κλώνος λεύκης που κατέπεσε από μεγάλο ύψος στο κεφάλι της. Αποτέλεσμα αυτού ήταν ο βαρύτατος τραυματισμός της, η οποία σε κατάσταση αφασίας μεταφέρθηκε αμέσως στο Νοσοκομείο Παίδων Αθηνών ... [βλ. με αριθ. πρωτ. 5501/27.3.2003 βεβαίωση της Προϊσταμένης της Δ/σης Οργάνωσης και Συντονισμού του Εθνικού Κέντρου Άμεσης Βοήθειας (ΕΚΑΒ), για την παραλαβή τραυματία, περί ώρα 17:54 της 30.8.97]. Στο υπ' αριθ. ΙΑ1868/1997 από 24.11.1997 πιστοποιητικό του ανωτέρω Νοσοκομείου Παίδων αναφέρονται τα εξής: «... η ... προσεκομίσθη στο Νοσοκομείο στις 30.8.97 με βαρύτατη κρανιοεγκεφαλική κάκωση μετά από ατύχημα. Ήταν σε κώμα ΙΙΙ και οδηγήθηκε στη Μονάδα Εντατικής Θεραπείας (ΜΕΘ) με έντονη αιμορραγία στη στοματική κοιλότητα, με επιπόλαιη και άρρυθμη αναπνοή, οι κόρες δεν αντιδρούσαν στο φως και αντιδρούσε στα επώδυνα ερεθίσματα με κινήσεις απεγκεφαλισμού και αποφλοιώσης. Διασωληνώθηκε και μπήκε σε μηχανικό αερισμό. Οδηγήθηκε αμέσως για αξονική τομογραφία εγκεφάλου, η οποία έδειξε πολλαπλές αιμορραγικές θλάσεις κυρίως στο δεξιό εγκεφαλικό ημισφαίριο, αλλά και στον αριστερό μετωπιαίο λοβό ... Επίσης εγκεφαλικό οίδημα, υπαραχνοειδής αιμορραγία, ύπαρξη αέρος, ενδοκρανιακό κάταγμα ΔΕ κροταφικού οστού με επέκταση στο σύστοιχο λιθοειδές και κατάγματα των βραγματικών οστών. Παρέμεινε σε μηχανικό αερισμό για 5 μέρες, ότε και αποσωληνώθηκε. Σιτιζόταν με γάλα ειδικό μέσω 12δακτυλικού καθετήρα. Εξήλθε από τη ΜΕΘ στις 18.9.1997 χωρίς να επικοινωνεί με το περιβάλλον σε υπερτονία. Ανοίγει τα μάτια αυτόματα και σε επώδυνα ερεθίσματα βγάζει άναρθρες κραυγές ... Η κλινική της κατάσταση σήμερα είναι η εξής: Ανοίγει τα μάτια αυτόματα. Δεν επικοινωνεί με το περιβάλλον. Εντοπίζει το επώδυνο ερέθισμα. Στρέφει το βλέμμα και το κεφάλι στη φωνή. Σιτίζεται με καθετήρα. Καταπίνει πολύ μικρές ποσότητες υδαρής τροφής, η δε νοσηλεία της προβλέπεται μακροχρόνια καθώς και η μεταφορά της σε ειδικό κέντρο προς φυσιοθεραπεία και αποκατάσταση». Στις 10.12.1997 εισήχθη στο Γενικό Περιφερειακό Νοσοκομείο Αττικής - ΚΑΤ, όπου και νοσηλεύθηκε μέχρι την 3.4.1998. Όπως αναφέρεται στο υπ' αριθ. .../3.4.1998 εξιτήριο - ιατρική γνωμάτευση του Νοσοκομείου ΚΑΤ η ασθενής ... νοσηλεύθηκε σε αυτό από 10.12.1997 έως 3.4.1998, με βαριά κρανιοεγκεφαλική κάκωση και άγρυπνο κώμα. Ακόμη, στο με αριθμ.1692/98 πιστοποιητικό του αυτού Νοσοκομείου αναφέρεται ότι: «Η ασθενής ... νοσηλεύθηκε στην κλινική ΦΙΑΠ από 10.12.1997 έως 3.4.1998, λόγω βαρείας κρανιοεγκεφαλικής κάκωσης, εξ αιτίας της οποίας ευρίσκεται σε άγρυπνο κώμα από την ημέρα της κάκωσης. Παρουσιάζει ορισμένα σημεία ανάκαμψης χωρίς να είναι αντικειμενικά επιβεβαιωμένα».

4. Με από 31.7.2002 και 20.8.2002 αγωγές που άσκησαν ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Πειραιά οι γονείς της ανήλικης ... για λογαριασμό και

ως ασκούντες την γονική μέριμνα αυτής, (η οποία ήδη μετά την ενηλικίωσή της παρίσταται με τον οριστικό δικαστικό συμπαραστάτη και νόμιμο εκπρόσωπο που διορίσθηκε με την υπ' αριθ. 6398/2004 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών) προέβαλαν ότι αποκλειστικά υπαίτιος για το βαρύτατο τραυματισμό της ανήλικης, συνεπεία του οποίου κατέστη μονίμως ανάπηρη σε μικρή ηλικία, είναι ο εναγόμενος Δήμος ... ένεκα των παράνομων παραλείψεων διενέργειας υλικών πράξεων των οργάνων του (συντήρηση, καθαρισμός και αποκοπή - απομάκρυνση ασθενούς δένδρου της περιοχής της αρμοδιότητάς του). Συγκεκριμένα προέβαλαν ότι όλα τα δένδρα επί του πεζόδρομου της οδού ... αλλά και το συγκεκριμένο που επέπεσε στην ανήλικη κόρη τους, ήταν γερασμένα, ασθενή και προβληματικά, η ηλικία τους ξεπερνούσε τα είκοσι έτη και λόγω της κακής συντήρησής τους είχαν υπερβολική και επικίνδυνη ανάπτυξη, ενώ εξ αιτίας της παρατεταμένης ανομβρίας κατά τα έτη 90-95 και της απαγόρευσης κατά το χρόνο αυτό του ποτίσμάτος τους από την ΕΥΔΑΠ είχαν αποξηρανθεί, αυτός δε, υποστήριξαν ότι υπήρξε ο αποκλειστικός λόγος της αποκοπής (λόγω του ύψους και του βάρους του) του χονδρού κλώνου του κεντρικού κορμού της λεύκης επί της κόρης τους, ενώ κανένα προστατευτικό μέτρο δεν λήφθηκε από τα αρμόδια όργανα του εναγομένου Δήμου στη συγκεκριμένη περίπτωση, είτε της κοπής και απομάκρυνσης του «ξερού - σάπιου» δένδρου, είτε της τοποθέτησης προειδοποιητικής πινακίδας για τον επικείμενο κίνδυνο από την πτώση του, αφού αυτή ήταν απολύτως προβλέψιμη και σε γνώση του εναγομένου. Συναφώς, οι ενάγοντες ισχυρίσθηκαν πρωτοδίκως ότι ο υπεύθυνος γεωπόνος του Δήμου στη συνταχθείσα σχετικά πραγματογνωμοσύνη του που κατατέθηκε στην προκαταρκτική εξέταση που διατάχθηκε από τον αρμόδιο Εισαγγελέα, βεβαιώνει ότι το συγκεκριμένο δένδρο «εμφάνιζε την εικόνα της γενικής καχεξίας λόγω λειψυδρίας», ενώ οι παραπλεύρως φυόμενες λεύκες του αυτού είδους και ηλικίας, πριν το ατύχημα, είχαν κοπεί «για λόγους φυτικής υγείας», την επόμενη δε μετά το ατύχημα η Δημοτική Αρχή απομάκρυνε και ξερίζωσε όλα τα δένδρα της συγκεκριμένης δενδροστοιχίας. Επίσης, προέβαλαν ότι οι συνθήκες που επικρατούσαν κατά το χρόνο του ατυχήματος ήταν φυσιολογικές και οι πνέοντες άνεμοί είχαν συνήθη ένταση (5 έως 7 μποφόρ), όπως αυτό προκύπτει από τα εκδοθέντα σχετικά δελτία της Μετεωρολογικής Υπηρεσίας. Προς απόδειξη των παραπάνω ισχυρισμών ο δικαστικός συμπαραστάτης της εκπροσωπούμενης ... επικαλέσθηκε και προσκόμισε τα από 29 και 30 Αυγούστου 1997 φύλλα της εφημερίδας ... στα οποία αναφέρεται η γενική πρόβλεψη του καιρού στον Νομό Αττικής κατά τις ημέρες αυτές και ειδικότερα όσον αφορά στην ημέρα του ατυχήματος για την οποία προβλέπονται άνεμοι «μέτριοι έως ισχυροί». Σχετικώς με το ατύχημα εξετάσθηκε νομίμως στο ακροατήριο του Διοικητικού Πρωτοδικείου Πειραιά ο μάρτυρας των εναγόντων ... που κατέθεσε τα εξής: «Γνωρίζω την οικογένεια πολύ καλά, από παιδιά είμαστε μαζί. Μέναμε στην περιοχή των Άνω Πετραλώνων. Το συμβάν το πληροφορήθηκα από το βραδινό δελτίο ειδήσεων 9-10 μ.μ., ότι έπεσε ένα δένδρο στην ..., κεντρικό πεζόδρομο, κοντά στη ... και τραυματίστηκε ένα παιδί, όταν άκουσα το όνομά του, πήρα τηλέφωνο στο κινητό του πατέρα, ο οποίος μου είπε ότι ευρίσκεται στο Νοσοκομείο Παίδων και ότι πρόκειται για το κοριτσάκι του. Έτρεξα αμέσως και πήγα κοντά στους γονείς οι οποίοι ήταν σε απόγνωση. Το παιδί δεν το είδα, γιατί ήταν στην εντατική διασωληνωμένο σε σοβαρή κατάσταση. Δεν συνήλθε ποτέ. Μου είπαν ότι το παιδάκι βγήκε μια βόλτα με το σκυλάκι του, στον πεζόδρομο. Είναι ασφαλής δρόμος, ήξερε το παιδί και κυκλοφορούσε μόνο του στο συγκεκριμένο πεζόδρομο, (όπου) συνηθιζόταν να κυκλοφορούν ελεύθερα τα παιδιά. Κάποια στιγμή το σκυλάκι γύρισε μόνο του στο σπίτι, τότε τρέξαμε και είδαμε ένα τεράστιο κορμό δένδρου επάνω στο παιδί ... Η μία πλευρά του πεζόδρομου είχε δένδρα και καφετέριες. Τα δένδρα ήταν ύψους 40 μ. γέρικα. Στον τόπο του

ατυχήματος την ημέρα εκείνη δεν έπεσε άλλο δένδρο. Ήταν Αύγουστος (30.8.1997), ήταν καλοκαιρινή φυσιολογική ημέρα, χωρίς αέρα ή άλλα ακραία καιρικά φαινόμενα. Μετά μία εβδομάδα τα δένδρα είχαν κοπεί με ανθρώπινη ενέργεια. Ο υπεύθυνος του Δήμου για τα Γεωπονικά ... αποδέχθηκε μετά το ατύχημα την ευθύνη του Δήμου, στον τηλεοπτικό σταθμό του ... Ο Δήμος προσφέρθηκε και έδωσε 1.500.000 δρχ. στην οικογένεια. Στον πεζόδρομο όπου ήταν τα δένδρα δεν υπήρχαν πινακίδες, να προειδοποιούν να μην πλησιάζουν οι περίοικοι. Από μαρτυρίες της οικογένειας ξέρω ότι οι υπεύθυνοι του Δήμου αποδέχθηκαν την ευθύνη του Δήμου για το περιστατικό».

5. Αντίθετα ο ήδη εκκαλών - εφεσίβλητος Δήμος ... ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου αρνήθηκε ότι ευθύνεται για τον ένδικο τραυματισμό επειδή, όπως υποστήριξε, το συγκεκριμένο ζημιογόνο γεγονός υπήρξε απρόβλεπτο, τυχαίο και απόρροια έκτακτων καιρικών φαινομένων, και πάντως δεν οφείλεται σε υπαιτιότητα των οργάνων του. Ειδικότερα, προέβαλε πρωτοδίκως ότι: α) το συγκεκριμένο δένδρο από το οποίο αποσπάστηκε το κλαδί που προκάλεσε τον τραυματισμό ήταν υγιές δένδρο λεύκας (καβάκι), σε πλήρη ακμή του ξυλώδους ιστού του, με φύλλωμα εντόνου πρασίνου χρώματος χωρίς ενδείξεις είτε ασθένειας είτε ξήρανσής του, ετύγχανε δε συνεχούς φροντίδας από την αρμόδια υπηρεσία πρασίνου του Δήμου η οποία διαθέτει πλήρως οργανωμένο και στελεχωμένο τμήμα «πρασίνου», το οποίο, με επιμέλεια προβλέπει, προγραμματίζει, επιβλέπει, (ραντίζει και επεμβαίνει σε κάθε περίπτωση, β) την ημέρα του ατυχήματος οι επικρατούσες καιρικές συνθήκες στη συγκεκριμένη περιοχή του Δήμου ... δεν ήσαν οι επιτρεπτές για «συνήθη περίπατο» ενός κοριτσιού ένδεκα ετών, όπως η εκπροσωπούμενη, δεδομένου ότι επικρατούσαν άνεμοι επτά (7) μποφόρ, με συνέπεια στο σημείο της συμβολής των οδών όπου βρισκόταν το συγκεκριμένο δένδρο να πνέουν άνεμοι αυξημένης έντασης οκτώ (8) μποφόρ, έχοντας δε ήδη «βαρύνει» το δένδρο από την προηγηθείσα βροχή της 25ης Αυγούστου 1997, δεν άντεξε και «έσπασε» το κλαδί του.

6. Προς απόδειξη των ισχυρισμών του αυτών ο Δήμος επικαλέσθηκε και προσκόμισε μεταξύ άλλων: Ι. Τις με αριθμ. πρωτ. 33259/11.9.1997 και 35768/8/29.9.97 αναφορές του Γεωπόνου του Δήμου ... προς τον Τμηματάρχη του Τμήματος Πρασίνου της Διεύθυνσης της Τεχνικής Υπηρεσίας του εναγομένου και προς τον Αντιδήμαρχο ..., αντίστοιχα στις οποίες αναφέρονται τα εξής: «Κύριε Τμηματάρχα θέλω να σας γνωρίσω ότι, μετά την προφορική σας εντολή την Δευτέρα 1.9.1997 διενήργησα αυτοψία στην γωνία των οδών ... όπου διαπίστωσα τα εξής: Σε δένδρο Λεύκας (καβάκι) έσπασε ο κεντρικός κορμός του σε ύψος περίπου 10 μέτρων. Με γερανό της υπηρεσίας μας ανέβηκα και έλεγξα από κοντά το σημείο θραύσης του δένδρου και διεπίστωσα ότι δεν προϋπήρξε ρωγμή στον κορμό του δένδρου που να προϊδεάζει για πιθανή θραύση (φωτογραφίες). Στο σημείο του συμβάντος δεν βρήκα το κομμάτι του δένδρου, το οποίο έπεσε, διότι η υπηρεσία μας την προηγούμενη μέρα το τεμάχισε και το μετέφερε σε χώρο που συγκεντρώνονται τα κλαδιά από το κλάδεμα των δένδρων. Επισκέφθηκα το χώρο αυτό και βρήκα τα κλαδιά του δένδρου όχι όμως και το κομμάτι του κεντρικού κορμού...Απ' τα φυλλώματα (κλαδιά) που βρήκα εκεί είναι εμφανές ότι το εν λόγω δένδρο ήταν καθόλα υγιές δένδρο (φωτογραφίες).-Γενική εικόνα του δένδρου: Επί του δένδρου αυτού υπήρχε ένα ξερό κλαδί το οποίο δεν εθραύσθη. Το δένδρο αυτό εμφάνιζε την εικόνα γενικής καχεξίας που εμφανίζουν όλες οι λεύκες μετά την περίοδο 90-92 ξηρασίας στο Λεκανοπέδιο χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το δένδρο ήταν ασθενές. Σας υπενθυμίζω ότι στο δένδρο αυτό η υπηρεσία μας έχει επέμβει δύο φορές με σκοπό τον καλλωπισμό του (κοπή μικρών ξερών κλαδίσκων) καθώς και ότι οι παράπλευρες λεύκες εκατέρωθεν είναι κομμένες, διότι εμφάνιζαν προβλήματα

φυτικής υγείας» (αριθμ. πρωτ. 33259/11.9.1997), «... Όπως και εσείς γνωρίζετε οι λεύκες σε όλο το Λεκανοπέδιο της Αττικής είναι αρκετά διαδεδομένες, όπως και στο Δήμο μας, κυρίως στην παραποτάμια περιοχή του Ιλισσού (δάσος) επειδή σαν δένδρο προσφέρει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά για την όλο και αυξανόμενη μόλυνση του αστικού περιβάλλοντος (γρήγορη ανάπτυξη - μεγάλη φυλλική επιφάνεια, μικρές απαιτήσεις σε λιπαντικές ανάγκες). Το μόνο που θέλουν είναι αρκετό νερό και ενώ δεν υπήρχε τέτοιο πρόβλημα στην δεκαετία του 70-80 είχαμε αυτή τη μεγάλη διάδοσή της στο λεκανοπέδιο. Στη συνέχεια βέβαια είχαμε την απαγόρευση της χρήσης νερού ΕΥΔΑΠ για πότισμα πρασίνου λόγω της τριετούς ξηρασίας - λειψυδρίας (90-92) με αποτέλεσμα όλο το φυτικό υλικό με πρώτες τις λεύκες να υποστούν μεγάλες ζημιές. Κάθε χρόνο με δικά μας μηχανήματα αλλά και με ενοικιαζόμενα κάναμε παρεμβάσεις (κλάδεμα ξερών κλαδιών ή και κόψιμο) όπου παρουσίαζαν προβλήματα ξήρανσης ... είχαμε έρθει σε αντίθεση με τους κατοίκους της περιοχής λόγω της εργασίας αυτής. Αναγκαζόμαστε να κόβουμε μόνο όσα κλαδιά ήταν εμφανώς ξερά ... μαζί με τη λεύκα που έπεσε κόπηκαν και άλλες διπλανές ... λόγω συναισθηματικής φόρτισης λόγω του τραυματισμού του παιδιού. Το συγκεκριμένο δένδρο όπως και άλλα δεν παρουσίαζαν μακροσκοπικά τέτοια εικόνα που να δείχνουν ότι είναι επικίνδυνα για πτώση, 2. Το με αριθ. .../25.2.2003 «Πιστοποιητικό» της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας (ΕΜΥ), με συνημμένους δύο πίνακες, σύμφωνα με τους οποίους στις 25 Αυγούστου 1997 σημειώθηκε στο Λεκανοπέδιο της Αττικής βροχόπτωση, η δε ένταση του ανέμου στις 30 Αυγούστου 1997 (ημέρα του ατυχήματος) ανήλθε στους 29 κόμβους, που σύμφωνα με την κλίμακα «Μποφόρ» (που προσκομίζεται) οι άνεμοι χαρακτηρίζονται «πολύ ισχυροί» έντασης 7 μποφόρ, 3. Τρεις φωτογραφικές απεικονίσεις του δένδρου από το οποίο αποσπάστηκε ο ανωτέρω κλώνος, 4. το με αριθ. .../2.6.1993 έγγραφο της Δ/νσης Δασών του Δασαρχείου ... προς το Δήμο ... για την κοπή επικίνδυνου δένδρου, 5. Τις υπ' αριθ. Ζ98/2678/26/98 και 664/98 Διατάξεις των Εισαγγελέων Πλημ/κών και Εφετών Αθηνών, με τις οποίες απορρίφθηκαν αντίστοιχα οι από 3 και 4 Οκτωβρίου 1997 εγκλήσεις που υπέβαλαν οι γονείς της ανήλικης για την ποινική δίωξη των αρμοδίων υπαλλήλων του Δήμου. 6. Το υπ' αριθ. .../6.3.1996 έγγραφο - αναφορά του Γεωπόνου του αρμοδίου τμήματος Πρασίνου του Δήμου ... προς το Δημοτικό Συμβούλιο με θέμα: «Έγκριση κοπής δένδρων στην παραποτάμια περιοχή του Ιλισσού», με συγκεκριμένες προτάσεις για τον αριθ. (477), τα μεγέθη και τα είδη των δένδρων τα οποία πρέπει να κοπούν, 7. Τις ληφθείσες μετά νόμιμη κλήτευση, κατ' άρθρ. 185 του ΚΔΔ, ενώπιον του Συμβολαιογράφου ... υπ' αριθ. .../2003 και .../2003 ένορκες μαρτυρικές καταθέσεις των ... στις οποίες αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι κανείς κάτοικος του Δήμου ... δεν είχε εκφράσει κάποιο παράπονο ή είχε κάνει κάποια επισήμανση σχετικά με την επικινδυνότητα του συγκεκριμένου δένδρου, ενώ πολύ τακτικά ο Δήμος προέβαινε στην κοπή ή κλάδευση των δένδρων που υπήρχαν στην περιοχή, ώστε να αποφεύγεται η υπερβολική ανάπτυξη τους, πράγμα στο οποίο αντιτάσσονταν οι δημότες, γιατί με τον τρόπο αυτό χαλούσε η ισορροπία του περιβάλλοντος, ότι δεν είχαν ακούσει για άλλη πτώση κλαδιού στην συγκεκριμένη περιοχή και ότι την ημέρα του ατυχήματος είχε πολύ ισχυρό αέρα.

7. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο με την ήδη εκκαλουμένη απόφασή του, αφού έλαβε υπόψη ότι, σύμφωνα με το πλέγμα των διατάξεων της αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου και των διατάξεων του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα (ν. 410/1995) καθιερύεται αποκλειστική αρμοδιότητα των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως προς την κατασκευή, συντήρηση και λειτουργία των δημοτικών και κοινοτικών οδών, πεζοδρομίων, πεζοδρόμων, χώρων πρασίνου, υπαίθριων κοινοχρήστων χώρων αναψυχής (άρθρ. 24 παρ. 1 πδ/τος 410/95)

και θεσπίζεται υποχρέωση των παραπάνω προσώπων μεταξύ άλλων, να επιμελούνται της συντήρησης, επίβλεψης, ορθής λειτουργίας και ασφαλούς χρήσης από πλευράς των πολιτών των χώρων αυτών, ότι περαιτέρω σύμφωνα με όσα βεβαίωσε ο υπεύθυνος γεωπόνος του Δήμου το συγκεκριμένο δένδρο εμφάνιζε εικόνα γενικής καχεξίας λόγω της τριετούς περιόδου ξηρασίας στο Λεκανοπέδιο Αττικής (1990-1992), όπως άλλωστε και όλες οι λεύκες της Αττικής, ότι το δένδρο πάντως, και παρά την οφειλόμενη υποχρέωση του Δήμου στα πλαίσια των προαναφερομένων υποχρεώσεων του, δεν απεκόπη εγκαίρως από την αρμόδια υπηρεσία Πρασίνου του Δήμου, η οποία ώφειλε να λάβει όλα τα απαραίτητα προστατευτικά μέτρα για να αποτρέψει την πτώση του ευμεγέθους κλώνου του κεντρικού κορμού και όχι να αρκестθεί στην αποκοπή μικρών ξερών κλαδίσκων της λεύκης ενώ άλλωστε η υπηρεσία δεν προέβηκαν στην τοποθέτηση κατάλληλων προειδοποιητικών πινακίδων προκειμένου να αντιλαμβάνονται οι πεζοί τον κίνδυνο και να αποφεύγουν τη διέλευσή τους από το συγκεκριμένο σημείο και ότι εξάλλου σύμφωνα με το Δελτίο της ΕΜΥ κατά την ημέρα και ώρα του ατυχήματος δεν είχε ενσχύσει θύελλα ούτε συνέτρεχε περίπτωση ασυνήθους κακοκαιρίας και ακραίων καιρικών φαινομένων ώστε να εκτιμηθεί ότι συνέτρεχαν λόγοι ανώτερης βίας, όπως εμμέσως προέβαλε ο εναγόμενος Δήμος, έκρινε ότι υφίσταται ο αξιούμενος από τα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ πρόσφορος αντικειμενικός αιτιώδης σύνδεσμος ανάμεσα στην παράνομη παράλειψη των αρμοδίων οργάνων του Δήμου να προβούν σε εργασίες αποκοπής της κείμενης επί του ανωτέρω πεζοδρομίου λεύκας και του ζημιογόνου αποτελέσματος που επέφερε η πτώση του κλώνου της στην ανήλικη που διερχόταν από το σημείο αυτό τη συγκεκριμένη ημέρα και ώρα του ατυχήματος, και ως εκ τούτου θεμελιώνεται ευθύνη του Δήμου προς αποζημίωσή της.

8. Περαιτέρω, καθόσον αφορά στην μετά τον τραυματισμό κατάσταση της υγείας της παθούσας - εκπροσωπούμενης, όπως ιστορείται στις αγωγές, μετά την έξοδό της από τις Μονάδες Εντατικής Θεραπείας του Νοσοκομείου Παίδων ... και του ΚΑΤ στις 3.4.1998, νοσηλεύεται έκτοτε στο σπίτι των γονέων της ευρισκόμενη από την ηλικία των 11 ετών, σε κατάσταση πλήρους ακινησίας, με πλήρη αδυναμία κίνησης των άκρων της, αδυναμία επαφής με το περιβάλλον και πλήρη έλλειψη ανταπόκρισης στα εξωτερικά ερεθίσματα, υποβάλλεται χωρίς ορατά αποτελέσματα, σε εντατική λογοθεραπεία και φυσιοθεραπεία, λαμβάνει αντιεπιληπτικά φάρμακα, αδυνατεί να αυτοσυντηρηθεί, να εκτελέσει τις άμεσες φυσικές λειτουργίες της, συνεπεία δε του βαρύτατου τραυματισμού της κατέστη μονίμως ανάπηρη (εφ' όρου ζωής). Προς απόδειξη των ανωτέρω σχετικών ιστορούμενων ο πατέρας της και ήδη δικαστικός συμπαραστάτης της παθούσας, επικαλέσθηκε και προσκόμισε πρωτοδίκως: α) Την υπ' αριθ. 1469/30.6.1998 γνωμάτευση της Α/βάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής του ΙΚΑ η οποία αποφαινεται ότι η (έμμεσα) ασφαλισμένη ... παρουσιάζει: «Σπαστική τετραπάρεση, στα πλαίσια βαρείας ΚΕΚ - ορθοκυστικές διαταραχές. Εμπίπτει στις διατάξεις του ν. 1140/81, άρθρ. 42 με ΠΑ 80%, στην παραπάρεση από 13.5.1998 έως 12.5.2000.», β) Το από 12.10.1998 πιστοποιητικόν - ενημερωτικό σημείωμα του Νοσοκομείου Παίδων στο οποίο βεβαιώνεται ότι: «.. εξετάσθηκε σήμερα η ..., 13 μήνες μετά το ατύχημα, και διαπιστώθηκε ότι βρίσκεται σε άγρυπνο κώμα με απλανές βλέμμα μη επικοινωνούσα με το περιβάλλον. Σιτίζεται με αλεσμένη τροφή και δεν ισορροπεί σώμα και κεφάλι λαμβάνει δε αντιεπιληπτική αγωγή. Δεν μπορεί να γίνει καμία πρόβλεψη για το μέλλον της ασθενούς», γ) Την με αριθμ. 46/3330/15.5.2001 γνωμάτευση της Α' Βάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής ..., η οποία αποφαινεται ότι η ... πάσχει από τετραπληγία με ολική κινητική αναπηρία 100%, εκ των οποίων 40% στο αριστερό κάτω άκρο, δ) Τη με αριθμ. πρωτ. 877/29.4.2003 βεβαίωση του

θεράποντα ιατρού της, Νευροχειρουργού του Νοσοκομείου Παίδων Αθηνών, ..., στην οποία περιγράφεται η αρχική κλινική εικόνα της ασθενούς μετά τον τραυματισμό της και στη συνέχεια αναφέρεται ότι «... η κατάσταση της παρά την έντονη φυσιοθεραπεία στην οποία υπεβλήθη δεν βελτιώθηκε σημαντικά ενώ γίνεται προσπάθεια ώστε να διατηρηθούν οι όποιες κινητικές ή αισθητικο-αντιληπτικές ικανότητες έχουν κατακτηθεί, ενώ υπάρχει ορατός κίνδυνος επιδείνωσης στο μέλλον. Η ασθενής δεν αυτοεξυπηρετείται (σωματική υγιεινή, διατροφή κ.λπ.). Η πιθανή περαιτέρω βελτίωση πιθανόν να επέλθει μετά από μακροχρόνια και πολυδάπανη προσπάθεια. Με τα σημερινά δεδομένα θα έχει πάντοτε ανάγκη βοήθειας σε δραστηριότητες καθημερινής αγωγής, δεν θα μπορέσει να εργασθεί ούτε να σπουδάσει», ε) Την με αριθ. 2745/25.5.2004 απόφαση του Δ/ντή του Υπ/χος ΙΚΑ-ΕΤΑΜ ... περί παράτασης του προαναφερόμενου παραπληγικού - τετραπληγικού επιδόματος που είχε χορηγηθεί σε αυτήν, από 1/6/2002 και εφ' όρου ζωής, στ) Τις, μετά νόμιμη κλήτευση του Δήμου ..., κατ' άρθρ. 185 του ΚΔΔ (βλ. με αριθ. 4980/21.2.2003 έκθεση επίδοσης του Δικαστικού Επιμελητή του Πρωτοδικείου Πειραιά ...), νόμιμα ληφθείσες ενώπιον της Ειρηνοδίκου ..., ένορκες βεβαιώσεις με αριθ. .../4.3.2003 των: ... και με αριθ. 466/4.3.2003 των: ..., οι οποίοι καταθέτουν σχετικά μεταξύ άλλων και ότι «Είμαστε γείτονες της οικογένειας ... «Ήταν πολύ χαριτωμένο, ευαίσθητο, δραστήριο και έξυπνο κορίτσι (η ...) και σαν μοναχοπαίδι αποτελούσε το καμάρι και την ελπίδα των γονιών του, οι οποίοι παρά τις περιορισμένες οικονομικές τους δυνατότητες θυσίαζαν τα πάντα για τη μόρφωση, την εκπαίδευση και τις λοιπές ανάγκες του παιδιού τους ... Αυτή τη στιγμή μετά από πέντε χρόνια ... έχει μεταβληθεί σε μία έφηβη που αδυνατεί να αυτοεξυπηρετηθεί, έχει τεράστια προβλήματα κινήσεως, επικοινωνίας και επαφής με το περιβάλλον. Θέλει συνεχώς ένα ή δύο άτομα για να τη βοηθούν στις καθημερινές της ανάγκες ... Ο πατέρας απασχολείται ως εργάτης σε ιδιωτική επιχείρηση και μετά βίας εσοδεύει 10.000 ευρώ ετησίως, ενώ η μητέρα είναι αδύνατο να εργασθεί, αφού πρέπει να φροντίζει το παιδί επί μονίμου βάσεως ... Η οικονομική τους κατάσταση είναι τραγική. Η όποια βελτίωση της κατάστασης της μικρής απαιτεί μακροχρόνια και πολυδάπανη προσπάθεια ... Το ασφαλιστικό ταμείο του πατέρα καλύπτει συγκεκριμένο ποσό (410 ευρώ μηνιαίως) για θεραπευτική αγωγή μόνο για άλλα δύο χρόνια, αφού μετά την ηλικία των 18 ετών καλύπτει μόνο 187 ευρώ μηνιαίως...Θα πρέπει η ασθενής να έχει συνέχεια κοντά της ένα ή δύο άτομα για να μπορούν να την εξυπηρετούν σε δραστηριότητες της καθημερινής ζωής, που έχουν σχέση τόσο με την θεραπευτική αγωγή της όσο και με τις βιολογικές ανάγκες της ... το σπίτι όπου μένει τώρα δεν έχει καμία προδιαγραφή ή προσαρμογή για την ... ούτε σε επίπεδο χώρου, αφού μετά βίας χωράει τα απαραίτητα για αυτήν όργανα και συσκευές, ούτε καν σε επίπεδο ασανσέρ, στο οποίο ο πατέρας της πρέπει να την ανεβοκατεβάζει με τα χέρια», ζ) φωτογραφίες που απεικονίζουν την ασθενή πριν το ατύχημα και μετά το ατύχες συμβάν.

10. Ενόψει αυτών, με τις προαναφερόμενες αγωγές στο Διοικητικό Πρωτοδικείο ζητήθηκε να αναγνωρισθεί η υποχρέωση του εναγομένου Δήμου να καταβάλει στους ενάγοντες, με την προαναφερόμενη ιδιότητά τους και για λογαριασμό της κόρης τους και ήδη στον πατέρα της . ..νόμιμο εκπρόσωπό της, προς αποκατάσταση των θετικών και αποθετικών ζημιών που υπέστη η εκπροσωπούμενη από το ατύχημα: Α) Δαπάνη ύψους 5.730,65 ευρώ (1.952.721 δρχ.) την οποία κατέβαλε για αμοιβή αποκλειστικών νοσοκόμων κατά τη διάρκεια της νοσηλείας της στο Νοσοκομείο (Σχετικά προσκομίσθηκαν επικυρωμένα αντίγραφα των από ... αποδείξεων παροχής υπηρεσιών και είσπραξης αποκλειστικών νοσοκόμων, ποσού ... για αγορά ειδών ενούρησης (Προσκομίζονται σχετικά επικυρωμένα αντίγραφα των από ... αποδείξεων του ...,

Γ) ποσό 713,13 ευρώ για δαπάνη αγοράς αναπηρικού αμαξιδίου (Σχετικά προσκομίζεται σε επικυρωμένο αντίγραφο η με αριθ. .../26.11.1997 απόδειξη πώλησης αναπηρικού αμαξιδίου της εταιρίας ...), και Δ) ποσό 10.139,20 ευρώ για δαπάνη αγοράς ειδικών ορθοπεδικών και νευρολογικών συσκευών - οργάνων και ειδικότερα καθίσματος από ειδικό ελαφρύ υλικό, παιδικού αναπηρικού αμαξιδίου και ορθοστάτη (Προσκομίζονται σχετικά οι με αριθ. ... αποδείξεις λιανικής πώλησης της επιχείρησης ...).

11. Με βάση τα ανωτέρω το Διοικητικό Πρωτοδικείο Πειραιώς με την εκκαλούμενη έκρινε ότι η καταβολή των δαπανών αυτών τελεί σε άμεση συνάρτηση με τον τραυματισμό τον οποίον υπέστη η εκπροσωπούμενη ... και αναγνώρισε ότι ο εναγόμενος Δήμος οφείλει να καταβάλει Α) Δαπάνη που 4.704,70 Ευρώ που αποδείχθηκε ότι πράγματι καταβλήθηκε για αμοιβή των αποκλειστικών νοσοκόμων κατά τη διάρκεια της νοσηλείας της, μειωμένη κατά το ποσό 4.402,05 Ευρώ, που όπως ιστορείται στην πρώτη από τις κρινόμενες αγωγές (σελ.69) καταβλήθηκε από τον εναγόμενο Δήμο, οπότε αναγνωρίστηκε προς απόδοση το ποσό των 302,65 (4.704,70 - 4.402,05 = 302,65€) Ευρώ, Β) ποσό 650,78 Ευρώ για την αγορά ειδών ενούρησης, Γ) ποσό 713,13 Ευρώ για τη δαπάνη αγοράς αναπηρικού αμαξιδίου και Δ) ποσό 10.139,20 Ευρώ για την αγορά ορθοπεδικών και ειδικών νευρολογικών συσκευών, και συνολικά το ποσό των ένδεκα χιλιάδων οκτακοσίων πέντε ΕΥΡΩ και εβδομήντα έξι λεπτών του ευρώ (302,65+650,78+713,13+10.139,20=11.805,76 €).

12. Επίσης πρωτοδίκως ζητήθηκε η αναγνώριση καταβολής από το εναγόμενο δαπάνης ποσού 139.234,04 ευρώ για τις υπηρεσίες αποκλειστικής νοσοκόμας και περιποιήτριας, που αναγκάστηκε να προσφέρει ανελλιπώς η μητέρα της εκπροσωπούμενης, λόγω οικονομικής αδυναμίας πρόσληψης αποκλειστικής - κατά τη διάρκεια της νοσηλείας της από 4.2.1998 μέχρι την έξοδο της από το νοσοκομείο ΚΑΤ στις 3.4.1998 και κατά τη διάρκεια της νοσηλείας της στο σπίτι- όπου έκτοτε συγκατοικεί με τους γονείς της- από 4.4.1998 μέχρι 3.2.2002, υπηρεσίες, που ήταν άκρως αναγκαίες ενόψει των ειδικών προβλημάτων υγείας που αντιμετωπίζει και συνίστανται στην έλλειψη κινητικότητας, ομιλίας και επικοινωνίας με το περιβάλλον, αδυναμία εκτέλεσης και των βασικών ακόμη λειτουργιών του οργανισμού της (σίτιση - ενούρηση - κατάκλιση - ύπνος), και τα οποία απήτησαν την παροχή εκ μέρους της μητέρας της των παραπάνω υπηρεσιών, ενώ η ίδια εξ αυτού του λόγου στερήθηκε της δυνατότητας που είχε υπό φυσιολογικές συνθήκες να εργασθεί σε ανάλογη με τις δυνατότητές της, την ηλικία της, την κοινωνική της θέση και την εμπειρία της, απασχόληση (προσκομίζεται σχετικά αντίγραφο του από 7.11.1980 πτυχίου της από τη Σχολή ... Τμήμα Υπαλλήλων Αεροπορικών Επιχειρήσεων που με βεβαιότητα θα συνέβαινε αν δεν είχε μεσολαβήσει ο τραυματισμός της κόρης της. Ειδικότερα ζητήθηκε να αναγνωρισθεί ότι το εναγόμενο οφείλει για την παραπάνω αιτία στην εκπροσωπούμενη: 1ον) από 4.2.98 μέχρι 3.2.99 ποσό 82,171 ευρώ για τις καθημερινές (261 ημερήσιες και νυκτερινές βάρδιες) και 93,910 ευρώ για τις 104 αργίες και συνολικά ποσό 31.213,499 ευρώ, 2ον) από 3.2.99 μέχρι 4.2.2000 ποσό 88,041 ευρώ για τις καθημερινές (261 ημερήσιες και νυκτερινές βάρδιες) και 102,714 ευρώ για τις 104 αργίες και συνολικά ποσό 33.661,041 ευρώ, 3ον) από 4.2.2000 μέχρι 3.2.2001 ποσό 93,910 ευρώ για τις καθημερινές (261 ημερήσιες και νυκτερινές βάρδιες) και 111,518 ευρώ για τις 104 αργίες και συνολικά ποσό 36.108,58 ευρώ 4ον) από 4.2.2001 μέχρι 3.2.2002, ποσό 99,779 ευρώ για τις καθημερινές (261 ημερήσιες και νυκτερινές βάρδιες) και 117,388 ευρώ για τις 104 αργίες, συνολικά ποσό 38.250,92 ευρώ και συνολικά 139.234,04 (31.213,499 +33.661,041+36.108,58+38.250,92) Ευρώ. Επίσης, ζητήθηκε να αναγνωρισθεί η καταβολή για δαπάνη υπηρεσιών για μελλοντική

απασχόληση νοσοκόμου - περιποιήτριας - οικιακής βοηθού (σε οκτάωρη ημερήσια και νυκτερινή βάρδια) για το χρονικό διάστημα από 4.2.2002 μέχρι 3.2.2007, συνολικού ποσού 225.502,57 ευρώ και για το χρονικό διάστημα από 4.2.2007 μέχρι 31.12.2036, συνολικού ποσού 2.766.568,64 ευρώ, υπηρεσίες που όπως προβλήθηκε με τις αγωγές, μετά βεβαιότητας θα απαιτηθούν και θα εξακολουθεί να προσφέρει η μητέρα της άλλως σε περίπτωση που η τελευταία δεν θα είναι σε θέση να προσφέρει, τα παραπάνω ποσά θα καταβληθούν σε τρίτο πρόσωπο που θα αναλάβει, θα εκτελέσει και θα απασχοληθεί με βεβαιότητα στα έργα αυτά, αφού η κατάσταση της υγείας της εκπροσωπούμενης θα εξακολουθεί να μην παρουσιάζει βελτίωση. Σχετικώς στο ακροατήριο του Δικαστηρίου ο πιο πάνω μάρτυρας κατέθεσε «Έξι μήνες που παρέμεινε το παιδί στο νοσοκομείο χρειάστηκε αποκλειστική νοσοκόμα η δαπάνη της οποίας ανέρχεται στο ποσό των 20.000 δρχ. ανά 8ωρο. Τώρα χρειάζεται νοσηλεύτρια επί καθημερινής βάσεως θα μπορούσε να εργαστεί η μητέρα, είναι νέος άνθρωπος, αλλά την χρειάζεται το παιδί και δεν μπορεί ν' απομακρυνθεί από κοντά του».

Το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο λαμβάνοντας ειδικότερα: υπόψη του τη φύση της σωματικής κάκωσης και την κατάσταση της υγείας της ..., όπως αυτή προκύπτει από τα παραπάνω αναφερόμενα ιατρικά πιστοποιητικά, και ότι με τις ανωτέρω αναφερόμενες υπ' αριθ. .../98 και .../2001 ιατρικές γνωματεύσεις των αρμοδίων υγειονομικών επιτροπών κρίθηκε ως πάσχουσα από κινητική αναπηρία σε ποσοστό 80% και 100%, αντίστοιχα και συνεκτιμώντας το περιεχόμενο της ανωτέρω βεβαίωσης του θεράποντα ιατρού της νευροχειρουργού, ότι αδυνατεί να αυτοεξυπηρετηθεί, το περιεχόμενο της μαρτυρικής κατάθεσης στο ακροατήριο και των ενόρκων βεβαιώσεων που προπαρατέθηκαν, έκρινε ότι η εκπροσωπούμενη λόγω της σοβαρότητας της κατάστασης της υγείας της, τόσο κατά τη διάρκεια της νοσηλείας της στο ανωτέρω νοσηλευτικό ίδρυμα, όσο και μετά την έξοδό της απ' αυτό κατά τη διάρκεια της παραμονής της στην οικία των γονέων της είχε ανάγκη βοήθειας, καθημερινής φροντίδας και συνεχούς περιποίησης για όλο το χρονικό διάστημα από 4.2.1998 έως 23.9.2005 (ημερομηνία συζήτησης των αγωγών), αναγκάστηκε, δε, να χρησιμοποιεί ως αποκλειστική νοσοκόμο και περιποιήτρια τη μητέρα της, η οποία με εντατικοποίηση των προσπαθειών της προσέφερε αφειδώς σε αυτήν τις σχετικές πρόσθετες υπηρεσίες αποκλειστικής νοσοκόμου και περιποιήτριας επί πλέον αυτών τις οποίες προσέφερε ως μητέρα, στα πλαίσια της αμοιβαίας υποχρέωσης γονέων και τέκνων για βοήθεια, στοργή και σεβασμό (άρθρο 1507 Α.Κ.), ενώ θα μπορούσε ακόμη και να εργαστεί, ανάλογα με τις δυνατότητες της (κάτοχος πτυχίου υπαλλήλου Αεροπορικής επιχείρησης), εάν η κόρη της δεν είχε τραυματισθεί. Ενόψει δε του ότι σε εκείνο το χρονικό διάστημα των παραπάνω ημερών, το ημερήσιο ημερομίσθιο μιας αποκλειστικής νοσοκόμου ανέρχονταν: 1) στο ποσό των 6.364 δρχ., από 4.2.1998 έως 30.6.1998, και σε 6.492 δρχ. από 1.7.1998 έως 31.12.1998 σύμφωνα με την με αριθ. 118/1998 (ΦΕΚ Β-697) απόφαση των Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, περί καθορισμού αποδοχών αποκλειστικών αδελφών νοσοκόμων όλης της χώρας, 2) στο ποσό των 6.610 δρχ. από 1.1.1999 έως 30.6.1999, και σε 6.703 δρχ. από 1.7.1999 έως 31.12.1999 σύμφωνα με την με αριθ.111/1999 (ΦΕΚ Β' 461) απόφαση των Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, περί καθορισμού αποδοχών αποκλειστικών αδελφών νοσοκόμων όλης της χώρας, 3) στο ποσό των 6.885 δρχ. από 1.1.2000 έως 30.6.2000, και σε 6.988 δρχ. από 1.7.2000 έως 31.12.2000, σύμφωνα με την με αριθ.133/2000 (ΦΕΚ Β' 1566) απόφαση των Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας, περί καθορισμού αποδοχών αποκλειστικών νοσοκόμων όλης της χώρας, 4) στο ποσό των 7.114 δρχ. από 1.1.2001 έως 30.6.2001, και σε 7.221 δρχ. από 1.7.2001

έως 31.12.2001, σύμφωνα με την με αριθ. 116/2001 (ΦΕΚ Β' 541) απόφαση των Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας, και 5) στο ποσό των 21,96 Ευρώ από 1.1.2002 έως 30.6.2002, και σε 22,35 Ευρώ από 1.7.2002 έως 31.12.2002 και εντεύθεν, σύμφωνα με την με αριθ. 116/2002 (ΦΕΚ Β-790) απόφαση των Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο έκρινε ότι το εναγόμενο, οφείλει στην εκπροσωπούμενη το συνολικό ποσό των: 1ον) 2.800,5 Ευρώ, από 4.2.98 έως 30.6.98 (ήτοι 150 ημέρες X 18,67€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 2.800,5€), 2ον) 3.420 ΕΥΡΩ, από 1.7.98 έως 31.12.98 (ήτοι 180 ημέρες X 19€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 3.420€), 3ον) 3.492 Ευρώ από 1.1.99 έως 30.6.99 (ήτοι 180 ημέρες X 19,40€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 3.492€), 4ον) 3.546 Ευρώ από 1.7.99 έως 31.12.99 (ήτοι 180 ημέρες X 19,70€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 3.546€), 5ον) 3.636Ε από 1.1.00 έως 30.6.00 (ήτοι 180 ημέρες X 20,20€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 3.636€), 6ον) 3.690 Ευρώ από 1.7.00 έως 31.12.00 (ήτο 180 ημέρες X 20,50€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 3.690€), 7ον) 3.756,6 Ευρώ από 1.1.01 έως 30.6.01 (ήτοι 180 ημέρες X 20,87€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 3.756,6€), 8ον) 3.814,2 Ευρώ από 1.7.01 έως 31.12.01 (ήτοι 180 ημέρες X 21,19€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 3.814,2€), 9ον) 3.952,8 Ευρώ, από 1.1.02 έως 30.6.02 (ήτοι 180 ημέρες X 21,96€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 3.952,8€), 10ον) 4.023 Ευρώ, από 1.7.02 έως 31.12.02 (ήτοι 180 ημέρες X 22,35€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 4.023€), και 11ον) 22.126,5 Ευρώ, από 1.1.03 έως 23.9.05 (ήτοι 32 μήνες + 23 ημέρες = 983 ημέρες X 22,35€ το κάθε ημερήσιο ημερομίσθιο = 21.970€), και συνολικά το ποσό των 58.101 Ευρώ, ως αποζημίωση, ποσό το οποίο ναι μεν δεν καταβλήθηκε από την ... στη μητέρα της, αλλά θα καταβληθεί από αυτήν με την είσπραξή του από το εναγόμενο, έναντι των ως άνω προσφερομένων από αυτήν προσθέτων υπηρεσιών, επιπλέον αυτών που πρόσφερε ως μητέρα στα πλαίσια της αμοιβαίας υποχρέωσης γονέων και τέκνων για βοήθεια, στήριξη και σεβασμό (άρθρο 1507 Α.Κ.), δηλαδή υπηρεσιών αποκλειστικής νοσοκόμας και περιποιήτριας (Εφ.Αθ. 1377/1994, Ελλ. Δ/νη 36, σελ. 64). Αντιθέτως το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο έκρινε ότι δεν απεδείχθη η απασχόληση της μητέρας της εκπροσωπούμενης και κατά τις νυκτερινές ώρες του παραπάνω χρονικού διαστήματος (4.2.98-23.9.05), και απέρριψε το παραπάνω κονδύλιο ως αναπόδεικτο. Επίσης απέρριψε την απαίτηση της εκπροσωπούμενης για αποζημίωσή της προς αποκατάσταση των μελλοντικών ζημιών και δαπανών που θα υποστεί, για την απασχόληση αποκλειστικής νοσοκόμας - περιποιήτριας όσον αφορά το χρονικό διάστημα από 24-9-2005 έως 31-12-2036 ως αόριστη και ανεπίδεκτη δικαστικής εκτίμησης απορριφθέντος επίσης, ως εκ τούτου, και του συναφούς αιτουμένου κονδυλίου ποσού 613.624,9 Ευρώ που αφορά την μελλοντική καταβολή εργοδοτικών εισφορών ΙΚΑ για απασχόληση αποκλειστικής νοσοκόμας για το διάστημα από 1.1.2007 έως 31.12.2036, και άλλως, ως προώρως ασκούμενο.

13. Περαιτέρω με τις αγωγές ζητήθηκε η αναγνώριση της υποχρέωσης του εναγομένου για την καταβολή δαπάνης για μαθήματα λογοθεραπείας, φυσικοθεραπείας, κινησιομαλάξεων, ειδικής διαπαιδαγώγησης, αναπνευστικές ασκήσεις, διαθερμίες και ηλεκτρομαλάξεις, στην οποία υπεβλήθη, όπως ιστορείται στο πρώτο κρινόμενο δικόγραφο, η εκπροσωπούμενη κατόπιν σύστασης των ειδικών ιατρών της από 1.10.1998 έως 31.1.2002, και αντιστοιχούν κατ' είδος σε είκοσι (20) συνεδρίες το μήνα, συνολικού ποσού 48.353,34 ευρώ (ήτοι ποσό 54.937,64 ευρώ, από το οποίο (ποσό) αφαιρείται ποσό 6.584,30 ευρώ που έλαβε από το ΙΚΑ. Επίσης, επειδή όπως βεβαιώνουν οι θεράποντες ιατροί της εκπροσωπούμενης υπάρχει η ανάγκη παρακολούθησης και δι' ενέργειας όλων των παραπάνω θεραπευτικών αγωγών, που θα διαρκέσει

τουλάχιστον έως τις 31.1.2017, θα απαιτηθεί ποσό 110.509,93 Ευρώ, από 1.2.2002 έως 31.1.2007, καθώς και ποσό 580.296,9 Ευρώ, από 1.2.2007 έως 31.1.2017. Συναφώς, ο δικαστικός παραστάτης επικαλέσθηκε και προσκόμισε α) Το από 26.4.99 πιστοποιητικό του ιατρού ... στο οποίο αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι «... Δεδομένου ότι δεν υπάρχει δυνατότητα βάρδιας απαιτείται εντατική κατ' οίκον φυσιοθεραπεία δις ημερησίως, τουλάχιστον 8 φορές την εβδομάδα. Στο στάδιο αυτό η φυσικοθεραπεία είναι υπεραπαραίτητη για να μην εδραιωθούν παθολογικά κινητικά πρότυπα και οπωσδήποτε πρέπει να συνεχιστεί για 2 ακόμη χρόνια, για να μπορέσει το παιδί να καλλιεργήσει τις όποιες κινητικές και στατικές δυνατότητες έχει», β) βεβαίωση που δεν φέρει ημερομηνία της ιατρού -λογοπαιδικού ... στην οποία αναφέρεται ότι «...συνιστάται να παρακολουθήσει λογοθεραπευτική αγωγή, η οποία θα πρέπει να εκτελείται καθημερινά για τουλάχιστον 2 χρόνια» και γ) την από 31.10.2001 βεβαίωση περί υποβολής της σε θεραπευτική αγωγή στο Ινστιτούτο Θεραπείας, Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης (ΙΘΕΚΑ) κατά τον μήνα Οκτώβριο του 2001.

Όμως, ενόψει του ότι δεν προσκομίσθηκαν ούτε αποδείξεις πληρωμής δαπανών για τη διενέργεια των παραπάνω θεραπευτικών αγωγών στην εκπροσωπούμενη, από τις οποίες να προκύπτει ότι η τελευταία υπεβλήθη σε φυσιοθεραπείες και λογοθεραπείες εβδομαδιαίως για το χρονικό διάστημα από 1.10.1998 έως 23.9.2005 (συζήτηση των αγωγών) και ότι κατέβαλε για το σκοπό αυτό τα αναφερόμενα στις αγωγές ποσά, ούτε αποδείξεις ότι απαιτείται η παραπάνω αγωγή όσον αφορά το χρονικό διάστημα από 24.9.2005 έως 31.1.2017, το Διοικητικό Πρωτοδικείο απέρριψε τα παραπάνω κονδύλια ως αναπόδεικτα και τούτο διότι ναι μεν πιθανολογείται σφόδρα η αναγκαιότητα της δαπάνης πλην δεν προσκομίσθηκαν ούτε αποδείξεις καταβολής των σχετικών δαπανών από τους ειδικούς φυσιοθεραπευτές, λογοθεραπευτές κ.λπ. ούτε έστω η βεβαίωση για το ότι η παθούσα πραγματοποίησε σειρά συνεδριών μαζί τους, χωρίς να καταβάλει αμοιβή, ούτε σχετικός πίνακας που να περιλαμβάνει τις αντίστοιχες αμοιβές κατά συνεδρία.

14. Ζητήθηκε επίσης η αναγνώριση οφειλής του εναγομένου για τη καταβολή δαπάνης προς ενοικίαση κατοικίας για την εκπροσωπούμενη από 1/9/2002 έως 31/12/2031, ποσού 1.585.191,1 Ευρώ. Σχετικά, προβλήθηκε ότι λόγω του ακατάλληλου του ιδιόκτητου διαμερίσματός της οικογένειας επί της οδού ... του Δήμου ..., στο οποίο διαμένουν στερείται βασικών ανέσεων, είναι επιφανείας 55 τ.μ. χωρίς επαρκείς χώρους για τη στέγαση των οργάνων αποθεραπείας της εκπροσωπούμενης και ειδικού δωματίου για την ίδια, στερείται χώρου στάθμευσης αυτοκινήτου και ράμπας προσπέλασης της ασθενούς, και λόγω της γειτνιάσής του με χώρο του ατυχήματος προκαλεί συναισθηματική και ψυχολογική φόρτιση στην παθούσα και είναι αναγκαία η μίσθωση άλλης κατοικίας επιφανείας τουλάχιστον 140-150 τ.μ. σε μεσοαστική περιοχή της Αττικής, το μηνιαίο μίσθωμα της οποίας θα ανέλθει στο ποσό των 1173 ευρώ μηνιαίως, προσαυξανόμενο κατά 8% ετησίως από 1.1.2003 έως 31.12.2031. Σχετικά στο ακροατήριο του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου κατέθεσε ο μάρτυρας των εναγόντων ότι η οικογένεια κατοικεί σε μικρό διαμέρισμα, 65 τ.μ. στην οδό ... και 20 μέτρα από το σημείο του ατυχήματος, και ότι σ' αυτό είναι εγκατεστημένα όργανα που χρειάζεται το παιδί για τις ασκήσεις του. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο συνεκτιμώντας ότι από την παραπάνω μαρτυρική κατάθεση προέκυπτε ότι η εκπροσωπούμενη όσον αφορά το χρονικό διάστημα από 1.9.2002 έως 23.9.2005 (ημερομηνία συζήτησης των κρινόμενων αγωγών) κατοικούσε στην ιδιόκτητη κατοικία των γονέων της, απέρριψε το εν λόγω αιτούμενο κονδύλιο ως αναπόδεικτο.

15. Εξάλλου, ζητήθηκε να αναγνωρισθεί η υποχρέωση του εναγομένου να καταβάλει τη δαπάνη αγοράς ειδικού αυτοκινήτου, ποσού 18.101,24 Ευρώ. Σχετικώς προβλήθηκε ότι η εξαιρετικά σοβαρή κατάσταση της εκπροσωπούμενης και οι συνεχείς επισκέψεις της σε ιατρούς, νοσοκομεία, θεραπευτικά ιδρύματα και ειδικούς ιατρούς επέβαλαν τη χρήση ειδικού αυτοκινήτου, τύπου Αναπηρικού σύγχρονης τεχνολογίας, προκειμένου να περιοριστούν οι κίνδυνοι από τις αναγκαίες για την όποια βελτίωση της υγείας της, μετακινήσεις της και ότι για το σκοπό αυτό προέβλεψαν στην απευθείας εισαγωγή από τη Ν. Κορέα και στον εκτελωνισμό για λογαριασμό της ανήλικης ειδικού επιβατηγού αυτοκινήτου εργοστασίου κατασκευής ..., τύπου SPOB.ΤΑΟΕ κυλινδρισμού 1998 κ.ε. και προσκόμισαν τις με αριθμ. .../19.7.2001, και .../27.6.2001 αποδείξεις λιανικής πώλησης της ανώνυμης εταιρίας ... ποσού 2,93 Ευρώ και 12.751,28 ευρώ αντίστοιχα και το με αριθμ. .../9.7.2001 τιμολόγιο παροχής υπηρεσιών της ομόρρυθμης εταιρίας ... ποσού 5.347,03 Ευρώ.

Το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη ότι όπως προκύπτει από το ως άνω αναφερόμενο και προσαγόμενο ΤΠΥ, το συγκεκριμένο αυτοκίνητο αγοράσθηκε με αναπηρική ατέλεια για λογαριασμό της ανήλικης κόρης των εναγόντων και ότι σύμφωνα με την κατάθεση του μάρτυρα που εξετάσθηκε σχετικά ενώπιον του η αγορά του εν λόγω ..., ήταν απαραίτητη για την εξυπηρέτηση των αναγκών της εκπροσωπούμενης κατά τις μετακινήσεις της, εκτίμησε ως βάσιμη και αποδεδειγμένη την απαίτηση και έκρινε ότι πρέπει να αποδοθεί σ' αυτήν το αιτούμενο ποσό των 18.101,24 ευρώ για την αγορά και τον εκτελωνισμό του αυτοκινήτου.

16. Περαιτέρω με τις αγωγές υποστηρίχθηκε ότι μέρος της προς αποκατάσταση ζημίας της εκπροσωπούμενης, που υπέστη από το κατά τα ανωτέρω ατύχημα, συνίσταται στην απώλεια του εισοδήματος, που θα πραγματοποιούσε, λόγω στέρησης των προσόδων από την εργασία της που μετά βεβαιότητας θα ασκούσε και την οποία λόγω της μόνιμης βαριάς αναπηρίας της και της εξ αυτής ολικής ανικανότητάς της δεν δύναται να μετέλθει. Προς αποκατάσταση δε της επελθούσης και μελλοντικής της ζημίας ζητήθηκε να αναγνωρισθεί ότι ο εναγόμενος Δήμος οφείλει να της καταβάλει από τη συμπλήρωση του 22ου έτους της ηλικίας της (1.1.2008) μέχρι την 6.12.2042 (χρόνος κατά τον οποίο συμπληρώνεται η 35ετία της φυσιολογικής ενεργούς επαγγελματικής της δράσης) τα παρακάτω, προσαυξανόμενα κατά 5% τουλάχιστον ετησίως λόγω αύξησης του τιμαρίθμου, ποσά των 14.378, 15.096, 15.851, 16.640, 17.472, 18.346, 19.263, 1.444,74, 1.516,97, 1.592,81, 1.672,48, 1.756,07, 1.843,87, 1.936,06, 2.032,86, 2.134,50, 2.241,22, 2.353,28, 2.470,90, 2.594,44, 2.724,16, 2.860,36, 3.003,30, 3.153,46, 3.311,13, 3.476,68, 3.650,50, 3.833,02, 4.024,60, 4.225,83, 4.437,12, 4.658,97, 4.891,91, 5.136,50, και 5.393,32 ευρώ το μήνα, κάθε χρόνο, που αντιστοιχούν στις αποδοχές πτυχιούχου, καθόσον, όπως αναφερόταν στην αγωγή, η εισαγωγή της παθούσας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ήταν βεβαία, αφού από τα πρώτα μαθητικά της χρόνια επέδειξε ζήλο και επιμέλεια στα μαθήματά της, ενόψει δε και της πτώσης των βάσεων στις Πανελλήνιες εξετάσεις κατά τα τελευταία έτη, που οδήγησε στην εισαγωγή μεγάλου αριθμού υποψηφίων στα ΑΕΙ (σχ. προσκομίζονται αντίγραφα τίτλων προόδου της Β', Γ', Δ' και Ε' τάξης του 13ου Δημοτικού Σχολείου ... βάσει των οποίων προάγεται με «άριστα» στις επόμενες τάξεις του σχολείου και του Φροντιστηρίου Αγγλικών ... στο οποίο φοιτούσε πριν το ατύχημα). Άλλως ζητείται να αναγνωρισθεί ότι ο εναγόμενος Δήμος οφείλει να της καταβάλει για το χρονικό διάστημα από την ενηλικίωσή της στις 1.1.2004 (γεννήθηκε το έτος 1986) μέχρι 31.12.2037, οπότε θα έχει συμπληρώσει -κατά τα ιστορούμενα στην αγωγή- τριακονταπενταετία (35ετία) ενεργούς

δραστηριότητάς της τα ποσά των 6.984,04, 6.984,04, 7.682,50, 7.682,50, 7.682,50, 9.079,28, 9.079,28, 9.079,28, 9.777,74, 9.777,74, 9.777,74, 12.619,15, 12.619,15, 12.619,15, 16.427,6, 16.427,6, 16.427,6, 21.618,7, 21.618,7, 21.618,7, 28.773,78, 28.773,78, 28.773,78, 38.729,5 38.729,5, 38.729,5, 52.594,66, 52.594,66, 52.594,66, 72.054,68, 72.054,68, 72.054,68, 99.579,56, και 99.579,56 ευρώ, που αντιστοιχούν σε αποδοχές ανειδίκευτου εργάτη. Η καταβολή όλων των παραπάνω ποσών ζητείται εφάπαξ λόγω του ότι, όπως προβάλλεται με την κρινόμενη αγωγή, θα δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες συσσώρευσης κεφαλαίου που θα αξιοποιηθεί με αποδοτικότερο τρόπο από την εκπροσωπούμενη, η οποία στερείται παντελώς πόρων και περιουσίας άλλως να της καταβληθούν σε περιοδικές δόσεις.

Το Διοικητικό Πρωτοδικείο με την εκκαλουμένη λαμβάνοντας υπόψη ότι η θεμελίωση της αξίωσης της εκπροσωπούμενης για την καταβολή μελλοντικού διαφυγόντος κέρδους από τη ματαίωση της άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας με συγκεκριμένα προσόντα και τίτλο (πτυχιούχου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) προϋποθέτει ότι κατά το χρόνο επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος, ήταν προσδοκώμενο με πιθανότητα και κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, ότι αν δεν είχε μεσολαβήσει το ζημιογόνο γεγονός, αυτή θα απασχολείτο μετά την ενηλικίωσή της και τη συμπλήρωση του 22ου έτους της ηλικίας της, ως εργαζόμενη πτυχιούχος (πρβλ. ΣΤΕ 2528/2002) ότι στην προκειμένη, όμως περίπτωση, η επικαλούμενη καλή επίδοση της εκπροσωπούμενης στα μαθήματά της κατά τη διάρκεια της φοίτησης της στο Δημοτικό και η αύξηση του ποσοστού εισαγωγής των υποψηφίων στα ΑΕΙ, δεν καθιστά σφόδρα πιθανή τη μελλοντική απασχόλησή της ως εργαζόμενης πτυχιούχου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης απέρριψε το αίτημα περί καταβολής αποδοχών πτυχιούχου ΑΕΙ. Περαιτέρω έκρινε ότι η ανήλικη (11 ετών κατά το χρόνο του ατυχήματος, ημερομηνία γέννησης 8.8.1986) και ήδη ενήλικη παθούσα, με πιθανότητα και κατά τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων θα ζούσε για 35 τουλάχιστον έτη από την ενηλικίωσή της στις 8.8.2004 (βλ. από 12.10.1998 ενημερωτικό σημείωμα Νοσοκομείου Παίδων ..., όπου και αναφέρεται η ακριβής ημερομηνία γέννησής της) και θα εργαζόταν κατά την 35ετία αυτή, ως ανειδίκευτη, στη δυσμενέστερη περίπτωση, εργάτρια, αν δεν τραυματιζόταν και δεν καθίστατο εκ του τραυματισμού της ισοβίως ανάπηρη και εντελώς ανίκανη για εργασία. Η αποζημίωση για διαφυγόντα κέρδη της εκπροσωπούμενης από την ανικανότητά της για εργασία, κατά τη χρονική περίοδο από 8.8.2004 (ενηλικίωση εκπροσωπούμενης) έως 30.9.2005 (μήνας συζήτησης της αγωγής), ενόψει της από 1.7.2002 Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, για τα έτη 2004 και 2005, σύμφωνα με την οποία, οι μηνιαίες αποδοχές υπαλλήλου, αγάμου, ανέρχονταν, κατά τα χρονικά διαστήματα από 1.1.έως 31.8.2004, από 1.9.2004 έως 31.12.2004, από 1.1.2005 έως 31.8.2005 και από 1.9.2005 έως 31.12.2005, σε Ευρώ 540,66, 559,93, 572,30 και 591,18, αντιστοίχως, έκρινε ότι η αποζημίωση πρέπει να καθοριστεί στο ποσό των 9.918,94 (540,66 + 2.239,92 + 233 + 4.578,4 + 1.144,6 + 591,18 + 591,18) Ευρώ (δηλαδή α. 540,66 Ευρώ για τον μήνα Αύγουστο 2004, από 1.9.04 έως 31.12.2004 = 559,98 Ευρώ Χ 4 μήνες = 2.239,92 Ευρώ συν Δ.Χ. για το διάστημα αυτό 233 Ευρώ, β. από 1.1.2005 έως 31.8.2005, 572,30 Ευρώ επί 8 μήνες = 4.578,4 Ευρώ, Δ.Π. και Ε.Α. = 572,30 Ευρώ Χ 2 = 1.144,6 Ευρώ και γ. από 1.9.2005 έως 30.9.2005, 591,18 Ευρώ συν Δ.Χ. 591,18 Ευρώ), το οποίο αναγνώρισε ότι οφείλει το εναγόμενο νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής (31.7.2002) έως την εξόφληση του ποσού.

17. Περαιτέρω η αποζημίωση για διαφυγόντα κέρδη της εκπροσωπούμενης από την ανικανότητά της για εργασία, για τη χρονική περίοδο από 1.10.2005 έως

31.12.2037 (σύμφωνα με το συνολικά αιτούμενο με την αγωγή χρονικό διάστημα των 34 ετών απασχόλησης, ενόψει της παραπάνω ισχύουσας Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, με συνυπολογισμό και των δώρων εορτών και επιδόματος αδείας, καθορίστηκε με την εκκαλουμένη στο ποσό των επτακοσίων (700) Ευρώ κατά μέσο όρο και κατ' ελάχιστον το μήνα (24 Ευρώ ημερομίσθιο X 25 ημέρες το μήνα, συν Δ.Χ., Δ.Π. και Ε.Α.), κατά μερική παραδοχή του σχετικού αιτήματος. Τα ποσά αυτά (χρονικής περιόδου από 1.10.2005 έως 31.12.2037) αναγνωρίστηκε ότι οφείλει το εναγόμενο να καταβάλει σε μηνιαίες περιοδικές δόσεις των 700 Ευρώ, μέσα στο πρώτο τριήμερο κάθε μήνα, με τους νόμιμους τόκους από την καθυστέρηση καταβολής καθεμίας δόσης, ενώ το Δικαστήριο απέρριψε το αίτημα της εφάπαξ καταβολής του ποσού με την αιτιολογία ότι «...ο αναφερόμενος ως λόγος για την εφάπαξ καταβολή της αιτούμενης αποζημίωσης, δηλαδή της δημιουργίας των κατάλληλων συνθηκών συσσώρευσης κεφαλαίου που θα αξιοποιηθεί με αποδοτικότερο τρόπο για την εκπροσωπούμενη ενόψει και της απορίας της, προβάλλεται αόριστα αφού δεν εξειδικεύεται κατά τρόπο ορισμένο, πώς ακριβώς θα χρησιμοποιήσει η εκπροσωπούμενη την εφάπαξ αποζημίωση και δεν συνιστά πράγματι την έννοια του σπουδαίου λόγου (βλ. ΑΠ 1676/2000)».

18. Τέλος ζητήθηκε με τις αγωγές η καταβολή από το εναγόμενο συνολικού ποσού 880.000 Ευρώ και ειδικότερα ποσό 100.000 Ευρώ καταψηφιστικώς και 780.000 Ευρώ αναγνωριστικώς ως χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης της εκπροσωπούμενης. Σχετικώς προτάθηκε ότι η ... σε νεαρή ηλικία υπέστη οδύνη καθώς και μεγάλη σωματική και ψυχική ταλαιπωρία από τον πιο πάνω βαρύτατο τραυματισμό της, ο οποίος είχε ως συνέπεια τη μόνιμη και διαρκή αναπηρία της αλλά και τη μακρόχρονη νοσηλεία της, η δε συναισθηματική φόρτιση που υφίσταται από τη διαπίστωση της συνεχιζόμενης αναπηρίας της εκδηλώνεται με άναρθρες κραυγές στην προσπάθειά της να επικοινωνήσει με το περιβάλλον, ενώ αντιλαμβάνεται πλήρως όσα συμβαίνουν γύρω της και αντιδρά με λυγμούς και δάκρυα. Βλ. την με αριθμ. πρωτ. .../9.4.2001 βεβαίωση του θεράποντα ιατρού της ..., Νευροχειρουργού του Νοσοκομείου Παιδών Αθηνών ... στην οποία μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι: «...Ανοίγει τα μάτια αυτόματα και σε επώδυνα ερεθίσματα βγάζει άναρθρες κραυγές...», ενώ εξάλλου στο ακροατήριο του Δικαστηρίου ο προαναφερόμενος μάρτυρας των εναγόντων κατέθεσε: «....Η ψυχική κατάσταση του παιδιού μετά το ατύχημα είναι άσχημη, κραυγάζει συνεχώς, έχει συνείδηση των πραττομένων, συγκινείται, η κατάσταση είναι φοβερή. Επίσης, η οπτική του κατάσταση είναι άσχημη. Το παιδί είναι παραμορφωμένο, δεν μπορεί να κάνει παρέες, η θλίψη είναι μεγάλη για την οικογένεια αλλά και τα οικονομικά προβλήματα τεράστια...». Ενόψει όλων των προαναφερθέντων στοιχείων και ειδικότερα των συνθηκών υπό τις οποίες έλαβε χώρα το ατύχημα, της αναφερόμενης ανωτέρω παράνομης και υπαίτιας παράλειψης των οργάνων του εναγομένου, του είδους και της έκτασης της σωματικής βλάβης που υπέστη η παθούσα, ηλικίας τότε 11 ετών, λόγω του τραυματισμού της, που είχε ως συνέπεια τη βαριά αναπηρία της, του σωματικού και ψυχικού πόνου που δοκίμασε και δοκιμάζει από την αιτία αυτή (καθηλωμένη στο κρεβάτι ή σε αναπηρικό αμαξίδιο, έχει σχετική συνείδηση της κατάστασής της που εκδηλώνεται με άναρθρες κραυγές, πάσχει από τετραπληγία και κινητική αναπηρία σε ποσοστό 100%, και είναι ανίκανη να αυτοεξυπηρετηθεί, που θα τη συνοδεύουν στο μέλλον εξαιτίας των συνεπειών του τραυματισμού της, τη μετά βεβαιότητας, λόγω της μόνιμης και διαρκούς αναπηρίας της, ανικανότητά της να απολαύσει τις χαρές της ζωής που άλλα άτομα της ηλικίας της θα απολαύσουν και την οικονομική κατάσταση των διαδίκων μερών, το Διοικητικό Πρωτοδικείο με την εκκαλουμένη έκρινε ότι η παθούσα πράγματι υπέστη ηθική βλάβη, το

ύψος της οποίας καθορίσθηκε στο ποσό των τριακοσίων χιλιάδων (300.000) Ευρώ.

19. Επιπλέον με τις αγωγές ζητήθηκε η αναγνώριση της οφειλής του εναγόμενου Δήμου του ποσού των 500.000 ευρώ ως αποζημίωση, σύμφωνα με το άρθρο 931 του Αστικού Κώδικα. Σχετικώς υποστηρίχθηκε ότι ο βαρύτατος τραυματισμός της ανήλικης τότε ... συνεπεία των προαναφερόμενων παράνομων παραλείψεων οφειλομένων υλικών ενεργειών εκ μέρους του Δήμου, επέφερε μόνιμη βλάβη στην υγεία της (αναπηρία) και παραμόρφωση, η οποία επηρεάζει και θα επηρεάσει στο μέλλον ακόμη δυσμενέστερα τη σωματική και ψυχική της υγεία και της αποστερεί κάθε δυνατότητα συμμετοχής στην κοινωνική, επαγγελματική και οικογενειακή ζωή. Το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη ότι εξαιτίας του τραυματισμού της η εκπροσωπούμενη υπέστη μόνιμη αναπηρία πνευματική και σωματική, κατέστη, δε, ανίκανη να επιβιώσει με δίκες της δυνάμεις και ισοβίως ανίκανη για εργασία, ενώ χάθηκε κάθε ελπίδα της για σύναψη γάμου και δημιουργία δικής της οικογένειας, καθώς και κάθε δυνατότητα για μελλοντική κοινωνική, επαγγελματική και οικονομική εξέλιξη της, έκρινε ότι αυτή, εκτός από τις παροχές που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 929 και 932 του ΑΚ, θεμελιώνει ιδιαίτερη και αυτοτελή έναντι της ηθικής βλάβης, αξίωση βάσει του άρθρου 931 ΑΚ, για αποζημίωση, το ύψος της οποίας, καθορίσθηκε στο ποσό των εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) Ευρώ, κατά μερική παραδοχή του σχετικού αιτήματος.

20. Ήδη με τις κρινόμενες αντίθετες εφέσεις, η μεν εκκαλούσα εφεσίβλητη προβάλλει ότι η εκκαλουμένη είναι εσφαλμένη και πρέπει να εξαφανισθεί κατά το μέρος της με το οποίο απορρίφθηκαν ορισμένα επιμέρους κονδύλια. Ειδικότερα ισχυρίζεται, ακριβώς όπως και πρωτοδίκως με τις αγωγές της, ότι α) η αμοιβή για την απασχόληση της μητέρας της ως αποκλειστικής νοσοκόμου για το διάστημα από 4.2.1998 έως 23.9.2005 υπολογίσθηκε εσφαλμένα βάσει των υπουργικών αποφάσεων και όχι βάσει των τρεχουσών και ειθισμένων στην συναλλακτική πρακτική αμοιβών, οι οποίες είναι πολύ υψηλότερες, β) ότι έπρεπε να αναγνωρισθεί αμοιβή για τη μητέρα της για την απασχόλησή της ως αποκλειστικής νοσοκόμας και κατά τις νυκτερινές ώρες για το ίδιο ως άνω χρονικό διάστημα και όχι να απορριφθεί ως αναπόδεικτη, γ) ότι ανατιολογήτως απερρίφθη το κονδύλιο για δαπάνη απασχόλησης αποκλειστικής νοσοκόμας για το χρονικό διάστημα από 24.9.2005 έως 31.12.2005 και των συναφών ασφαλιστικών εισφορών στο ΙΚΑ ως αόριστο και ανεπίδεκτο δικαστικής εκτιμήσεως, δ) ότι αυθαιρέτως απερρίφθη το αίτημα της για την καταβολή δαπάνης για μαθήματα λογοθεραπείας και φυσιοθεραπείας στο μέλλον, ε) ότι με ελλιπή και ασαφή αιτιολογία απέρριψε το αίτημα για την ανάγκη καταβολής δαπάνης προς ενοικίαση μεγαλύτερης κατοικίας από 1.1.2002 έως 31.12.2031, στ) Ότι για την επιδίκαση του διαφυγόντος κέρδους από τη ματαίωση άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας το Δικαστήριο έπρεπε να υπολογίσει τις αποδοχές της ως εργαζόμενης πτυχιούχου ΑΕΙ και όχι ανειδίκευτης εργάτριας ενώ και το ποσό που της επιδικάσθηκε έπρεπε να της αποδοθεί εφάπαξ και όχι σε μηνιαίες παροχές και τέλος ότι το αιτούμενο στις αγωγές ποσό για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης και της επιπλέον αποζημίωσης του άρθρου 931 του ΑΚ έπρεπε να της επιδικασθεί καθ' ολοκληρίαν και όχι κατά τα ποσά που της αναγνωρίσθηκαν (300.000 και 150.000 ευρώ αντιστοίχως).

21. Αντιθέτως ο εκκαλών εφεσίβλητος Δήμος ... με την αντίθετη κρινόμενη έφεσή του προβάλλει, όπως και πρωτοδίκως με το υπόμνημά του, ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έσφαλε διότι όφειλε να απορρίψει τις αγωγές, δεδομένου ότι δεν προκύπτει καμία υπαιτιότητα, είτε άμεση είτε έμμεση, των

οργάνων του, ως προς το ζημιογόνο γεγονός δεδομένου μάλιστα, όπως επαναλαμβάνει, ότι αυτό υπήρξε απρόβλεπτο, τυχαίο και απόρροια έκτακτων και ακραίων καιρικών φαινομένων, ώστε να μην είναι δυνατή η αποτροπή του εκ μέρους των αρμοδίων υπηρεσιών του. Ενώ περαιτέρω με το ίδιο δικόγραφο αμφισβητεί κατά τρόπο γενικό, ένα προς ένα τα επιδικασθέντα στην παθούσα κονδύλια. Τέλος ο εκκαλών Δήμος βάλλει συγκεκριμένα κατά του κεφαλαίου της προσβαλλομένης με την οποία ορίζεται ότι η απόδοση των αναγνωριζόμενων ποσών θα καταβληθεί από αυτόν νομιμοτόκως με τον εκάστοτε τόκο υπερημερίας από την επίδοση της αγωγής 31.7.2002 και μέχρι την εξόφληση τους, ενώ το Δικαστήριο, κατά τους ισχυρισμούς του όφειλε να μην αποστεί από την διάταξη του άρθρου 7 παρ. 2 του ν.δ. 496/74 και του άρθρου 21 του Κώδικα Δικών Δημοσίου με τις οποίες ο νόμιμος τόκος υπερημερίας για τους ΟΤΑ ορίζεται σε 6%, ρύθμιση που υπαγορεύεται, όπως υποστηρίζει, από τον σκοπό των ΟΤΑ που είναι πρωτίστως η εξυπηρέτηση του Δημοσίου συμφέροντος ενώ εξάλλου η ρύθμιση αυτή συμβάλλει και η προστασία της περιουσίας των νομικών αυτών προσώπων.

22. Ενόψει του ότι η ευθύνη που απορρέει από τα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ είναι αντικειμενική, δηλαδή για τη θεμελίωσή της δεν απαιτείται η ύπαρξη υπαιτιότητας των οργάνων του Δημοσίου ή των νηδδ ενώ κατά τις οικείες διατάξεις του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα καθιερύεται αποκλειστική αρμοδιότητα των ΟΤΑ για την κατασκευή, συντήρηση και λειτουργία των δημοτικών οδών πεζοδρομίων πεζοδρόμων, χώρου πρασίνου, υπαιθρίων κοινοχρήστων χώρων αναψυχή και θεσπίζεται πρωταρχική υποχρέωση των Δήμων για την επιμέλεια, τη συντήρηση, επίβλεψη, ορθή λειτουργία και ασφαλή χρήση από τους πολίτες των χώρων αυτών, ο Δήμος ... όφειλε στα πλαίσια των παραπάνω υποχρεώσεων του να λάβει όλα τα προστατευτικά μέτρα για να αποτρέψει την πτώση του συγκεκριμένου ευμεγέθους κλώνου της λεύκας, με απρόβλεπτα αποτελέσματα για τους διερχόμενους πολίτες, όπως εν προκειμένω της εκκαλούσας - εφεσίβλητης, είτε αποκόπτοντας αυτόν είτε τουλάχιστον προβαίνοντας στην τοποθέτηση κατάλληλων προειδοποιητικών πινακίδων για να αποφεύγουν οι πεζοί την διέλευση από το συγκεκριμένο σημείο. Κατά συνέπεια και δεδομένου ότι από κανένα στοιχείο δεν αποδείχθηκε ότι την συγκεκριμένη ημέρα και ώρα επικρατούσαν επικίνδυνες καιρικές συνθήκες και ακραία καιρικά φαινόμενα υφίσταται ο αξιούμενος αντικειμενικός αιτιώδης σύνδεσμος ανάμεσα στην παράνομη παράλειψη των οργάνων του Δήμου για τις ενδεδειγμένες, ως άνω, ενέργειες και τον βαρύτατο τραυματισμό της εκκαλούσας εφεσίβλητης και ως εκ τούτου θεμελιώνεται η αποζημιωτική ευθύνη του Δήμου ..., όπως νομίμως και ορθώς κρίθηκε από το Διοικητικό Πρωτοδικείο με την εκκαλουμένη απόφασή του απορριπτομένων ως αβασίμων όσων περί του αντιθέτου προβάλλει ο διάδικος Δήμος με την έφεσή του.

23. Περαιτέρω το Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη ότι τα επιμέρους κονδύλια τα οποία αναγνωρίστηκαν και αποδόθηκαν στην ήδη εκκαλούσα εφεσίβλητη περιορίστηκαν, (όσα εξ αυτών μειώθηκαν), με πλήρη, νόμιμη και εμπεριστατωμένη αιτιολογία για καθένα εξ αυτών, όπως άλλωστε αυτά ένα προς ένα περιλήφθηκαν σε προηγούμενες σκέψεις της παρούσας, ενώ με την κρινόμενη έφεσή της η παθούσα επαναλαμβάνει για κάθε κονδύλιο όσα και με τις αγωγές της χωρίς να προβάλλει νέους νομικούς και πραγματικούς ισχυρισμούς ως προς τα κονδύλια αυτά, κρίνει ότι πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι οι ως άνω περί του αντιθέτου ισχυρισμοί καθώς και η κρινόμενη έφεση της στο σύνολο της.

Τέλος ως προς το ζήτημα των τόκων το Δικαστήριο κρίνει τα εξής: Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 340, 341, 345, 346 του ΑΚ, 75 παρ. 3 του Κωδ. Διοικ. Δικ. (ν. 2717/1999, Α' 90) και 7 παρ. 2 του νδ 496/74 «περί του δημοσίου λογιστικού των ΝΠΔΔ» που ορίζει ότι «ο νόμιμος και ο της υπερημερίας τόκος πάσης του νομικού προσώπου οφειλής ορίζεται σε 6% ετησίως πλην αν άλλως ορίζεται διά συμβάσεως ή ειδικού νόμου, άρχεται δε από της επιδόσεως της αγωγής» προκύπτει ότι η υποχρέωση προς καταβολή τόκων επί των οφειλών του Ν.Π.Δ.Δ. αρχίζει πάντοτε και μόνο από την επίδοση της σχετικής αγωγής. Από τη διάταξη, δε, του άρθρου 7 παρ. 2 (και την όμοια του άρθρου 21 του ισχύοντος Κώδικα Δικών του Δημοσίου), η οποία δεν διακρίνει μεταξύ αναγνωριστικής και καταψηφιστικής αγωγής και τις διατάξεις των άρθρων 73 παρ.3 και 197 του Κ.Δ.Δ. που ορίζουν ότι το αίτημα της αγωγής μπορεί να είναι καταψηφιστικό ή αναγνωριστικό και ότι οι τελεσίδικες αποφάσεις αποτελούν δεδικασμένο, συνάγεται, ότι με την ασκούμενη ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων αναγνωριστική αγωγή, η οποία έχει ως αντικείμενο την αυθεντική διάγνωση κάποιας χρηματικής αξίωσης από σχέση δημοσίου δικαίου κατά το άρθρο 71 του Κ.Διοικ.Δ παρέχεται από τον Κ.Δ.Δ. ισότιμη προστασία με εκείνη της καταψηφιστικής αγωγής. Και τούτο, διότι η αναγνωριστική αγωγή δεν έχει επικουρικό χαρακτήρα έναντι της καταψηφιστικής (Κεραμέως, Σχέσεις αναγνωριστικής και καταψηφιστικής αγωγής, Τιμητικός τόμος Μιχαηλίδη-Νουάρου, 1987, τομ. Α' σελ. 502), η κατάθεσή της διακόπτει την παραγραφή της αξίωσης (άρθρο 75 παρ.2 του Κ.Διοικ.Δ.) και τέμνεται η διαφορά με δύναμη δεδικασμένου και έτσι, η ασφάλεια του δικαίου, στην οποία εκτός των άλλων αποβλέπει η δίκη, πραγματώνεται πλήρως και με την απλή αναγνώριση της χρηματικής αξίωσης. Το γεγονός δε ότι επί αναγνωριστικής αγωγής δεν αποκτάται τίτλος εκτελεστός δεν αναιρείται, αφού η απόφαση αποτελεί δεδικασμένο για το δικαστήριο που θα επιληφθεί της καταψηφιστικής αγωγής. Εξάλλου, δεν αίρονται και οι συνέπειες της επίδοσης ως όχλησης, η οποία καθιστά τον οφειλέτη υπερήμερο, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 340 και 345 Α.Κ., δεδομένου ότι η επίδοση στον εναγόμενο αγωγής για την επιδίκαση χρηματικής απαίτησης δεν είναι μόνο σύνθετη διαδικαστική πράξη, αλλά έχει το χαρακτήρα οιονεί δικαιοπραξίας όχλησης του οφειλέτη για την εκπλήρωση της παροχής (ΑΠ Ολ 13/1994).

Περαιτέρω η ρύθμιση του άρθρου 7 του ν.δ. 496/1974, όπως και η όμοια του άρθρου 21 του Κώδικα των Δικών του Δημοσίου, με την οποία αναγνωρίζεται το δικαίωμα στα ν.π.δ.δ., μεταξύ των οποίων είναι και οι Ο.Τ.Α., να καταβάλλουν ποσοστό τόκων υπερημερίας 6% δηλαδή μικρότερο εκείνου που καταβάλλουν οι ιδιώτες, εισάγει επιτρεπτή εξαίρεση και διάκριση υπέρ των προσώπων αυτών, κρίνεται συνταγματική καθόσον τα άρθρα 4 παρ. 1 και 20 παρ. 1 του Συντάγματος, 6 και 14 της ΕΣΔΑ και 2 παρ. 3α και β, 14 παρ.1 και 26 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα δεν στερούν τον κοινό νομοθέτη την εξουσία να θεσμοθετεί ειδικές ρυθμίσεις για ορισμένες κατηγορίες προσώπων, όταν τούτο επιβάλλεται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος, όπως εν προκειμένω είναι η προστασία της περιουσίας των ΟΤΑ που είναι αναγκαία για να εκπληρώνουν απρόσκοπτα τους συνταγματικούς σκοπούς τους και να εξυπηρετούν το γενικότερο κοινωνικό και δημόσιο συμφέρον (βλ. ΑΠ 3/2006 αντίθετη ΣτΕ 800/2007 7μ.). Επομένως οι ένδικες χρηματικές αξιώσεις που αναγνωρίστηκαν ότι οφείλονται, σύμφωνα με τα παραπάνω, πρέπει να καταβληθούν από το Δήμο ... προς την ... με ετήσιο τόκο υπερημερίας 6% από την επίδοση της αγωγής (31.7.2001) έως την εξόφλησή τους, ομοίως δε και η μηνιαία παροχή των 700 ευρώ που αναγνωρίστηκε ότι οφείλεται για το χρονικό διάστημα από 1.10.2005 έως 31.12.2037 και πρέπει να καταβάλλεται το πρώτο τριήμερο κάθε μήνα, με τον

ως άνω ετήσιο τόκο υπερημερίας 6% από την καθυστέρηση καταβολής κάθε δόσης.

Επομένως το πρωτοβάθμιο δικαστήριο που με την ήδη εκκαλουμένη απόφασή του έκρινε άλλως, δηλαδή ότι τα ως άνω ποσά οφείλονται με τον εκάστοτε οριζόμενο τόκο υπερημερίας έσφαλε κατά το κεφάλαιο αυτό το οποίο πρέπει να μεταρρυθμισθεί αναλόγως, όπως βασίμως προβάλλει με την έφεσή του ο εκκαλών Δήμος ... Κατ' ακολουθία των παραπάνω σκέψεων, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμη η έφεση της ..., να γίνει δεκτή εν μέρει η έφεση του Δήμου ..., να μεταρρυθμισθεί η εκκαλουμένη απόφαση μόνον ως προς το κεφάλαιο των τόκων, να διαταχθεί η κατάπτωση του παραβόλου που κατέθεσε η ..., εκτιμωμένων δε των περιστάσεων πρέπει να συμψηφισθεί η δικαστική δαπάνη μεταξύ των διαδίκων (άρθρο 275 ΚΔΔ). [...]

Συνεκδικάζει τις αντίθετες εφέσεις που ασκήθηκαν κατά της 436/2006 αποφάσεως του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Πειραιά. Απορρίπτει την έφεση της ... Δέχεται εν μέρει την έφεση του Δήμου ...

Μεταρρυθμίζει την 436/2006 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Πειραιά, μόνον κατά το κεφάλαιο των τόκων.

Αναγνωρίζει ότι οι χρηματικές αξιώσεις που επιδικάσθηκαν στην εκκαλούσα εφεσίβλητη ..., καθώς και η μηνιαία παροχή των 700 ευρώ, που επιδικάσθηκε για το χρονικό διάστημα από 1102005 και εφεξής (μέχρι την 31122037) καταβλητέα εντός του πρώτου τριημέρου κάθε μήνα, οφείλονται από τον Δήμο ... με τόκο υπερημερίας 6% ετησίως».

(11) ΣτΕ 4331/2000 - Φθορά αυτοκινήτου από πτώση δένδρου - Ευθύνη δήμου ως υπόχρεου για τη συντήρηση και επιμέλεια του δένδρου

«Αριθμός 4331/2000

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Α΄

[...]

5. Επειδή, όπως έγινε, εν προκειμένω, δεκτό από το διοικητικό εφετείο, τη νύχτα της 26.11.1988, το ιδιωτικής χρήσεως επιβατηγό αυτοκίνητο, τύπου ... με αριθμό κυκλοφορίας ... (ημερομηνία κυκλοφορίας : 31.10.1986), ιδιοκτησίας της αναιρεσίβλητης, ενώ βρισκόταν σταθμευμένο παραπλεύρως του πεζοδρομίου επί της οδού ... στο ... καταπλακώθηκε από δένδρο φυτευμένο επί του πεζοδρομίου, την υποχρέωση συντηρήσεως και την επιμέλεια του οποίου είχε ο αναιρεσείων ... Το αυτοκίνητο αυτό απελευθερώθηκε το επόμενο πρωί από πυροσβεστικό όχημα και μεταφέρθηκε σε εξουσιοδοτημένο συνεργείο της ... προς επισκευή, όπως προέκυψε από τα στοιχεία των οικείων πυροσβεστικών και αστυνομικών αρχών. Η πτώση του δένδρου είχε ως συνέπεια να προκληθούν στο παραπάνω αυτοκίνητο υλικές ζημιές ύψους, κατά την ιδιοκτήτρια, 550.268 δρχ. Την ανόρθωση της ζημίας αυτής ζήτησε η αναιρεσίβλητη με την αγωγή, επί της οποίας εκδόθηκε η πρωτόδικη απόφαση, διεκδικώντας, επίσης, και α) το ποσό των 150.000 δρχ., κατά το οποίο, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της, μειώθηκε η αξία του αυτοκινήτου της μετά την πτώση του δέντρου, β) το ποσό των 42.440 δρχ. για τη χρησιμοποίηση ταξί κατά το διάστημα των τριών περίπου μηνών, κατά το οποίο το αυτοκίνητο παρέμεινε στο συνεργείο προς επισκευή και γ) το ποσό των 30.000 δραχμών ως εύλογη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Για την απόδειξη των προταθέντων ισχυρισμών της η αναιρεσίβλητη προσκόμισε το .../3.3.1989 τιμολόγιο και δελτίο αποστολής του εξουσιοδοτημένου συνεργείου της ... το οποίο αφορά σε ανταλλακτικά αξίας 230.057 δρχ. με ΦΠΑ τα .../1989 τιμολόγια παροχής υπηρεσιών της ίδιας επιχειρήσεως, τα οποία αφορούν σε εργασίες αμορτισέρ, ευθυγραμμίσεως, εξαγωγής και τοποθετήσεων φτερών, ουρανού, τραβέρσας, προφυλακτήρα,

ταπετσαρίας ουρανού και ρεζερβουάρ, αξίας 197.200 και 41.800 δρχ. με ΦΠΑ, το .../3.3.1989 τιμολόγιο παροχής υπηρεσιών της επιχειρήσεως ... το οποίο αφορά σε εργασίες βαφής, ύψους 81.200 δρχ. με ΦΠΑ, αποδείξεις εισπραξέως κομίστρων ταξί για το διάστημα από 28.11.1988 μέχρι 3.3.1989, φωτογραφίες του αυτοκινήτου μετά την πτώση του δένδρου και του πεζοδρομίου όπου αυτό είχε φυτευθεί, και ένορκη ενώπιον του Ειρηνοδίκη κατάθεση του ... Εξ άλλου, ο αναιρεσείων ... είχε πρωτοδίκως, μεταξύ άλλων, αμφισβητήσει το ύψος των επελθουσών στο αυτοκίνητο της αναιρεσίβλητης ζημιών, είχε δε, κατά τα λοιπά ισχυρισθεί ότι η πτώση του δένδρου οφειλόταν στην κακοκαιρία. Για την απόδειξη του τελευταίου αυτού ισχυρισμού είχε προσκομίσει α) το από 6.10.1989 φύλλο της εφημερίδας ... το οποίο αναφερόταν στην κακοκαιρία που είχε (τότε) ενσκήψει και β) έκθεση αυτοψίας υπαλλήλου του αναιρεσείοντος ... που διεξήχθη στις 2.12.1988, κατά την οποία το δέντρο (λεύκα) κατέπεσε λόγω του ανέμου, παρ' ότι αυτό ήταν καλώς ριζωμένο. Στη συνέχεια, το Διοικητικό Πρωτοδικείο Πειραιώς, το οποίο επελήφθη της αγωγής, εξέδωσε την 3883/1991 προδικαστική απόφασή του, με την οποία, μεταξύ άλλων, υποχρέωσε τον αναιρεσείοντα ... να προσκομίσει έκθεση γεωπόνου σχετική με τις ιδιότητες του συγκεκριμένου είδους δένδρου (αργυρόφυλλη λεύκη), την ενδεικνυόμενη φύτευσή του σε περιοχές με τη στερεότητα του εδάφους της περιοχής ... και το βαθμό αντοχής του στις κακές καιρικές συνθήκες. Σε εκτέλεση της εν λόγω προδικαστικής αποφάσεως προσκομίσθηκε έκθεση της Διευθύντριας Τεχνικής Υπηρεσίας του ... σε συνεργασία με την αρμόδια υπηρεσία πρασίνου του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, στην οποία βεβαιωνόταν ότι η αργυρόφυλλη λεύκη είναι δένδρο μεγάλης φυλλικής επιφανείας, κατάλληλο για τις συνθήκες νέφους του λεκανοπεδίου Αττικής, και ειδικότερα, κατάλληλο για την περιοχή ... τόσο από πλευράς εδάφους όσο και από πλευράς καιρικών συνθηκών. Το δένδρο αυτό έχει, κατά την έκθεση, πολύ ανεπτυγμένο ριζικό σύστημα που εκτείνεται σε βάθος όσο και το ύψος του, αναπτύσσεται ταχύτατα και είναι σχετικώς ανθεκτικό στους ανέμους, ενώ λόγους ανατροπής του δένδρου αποτελούν το γήρας, οι ασθένειες του κορμού (ξυλοφάγα έντομα) και οι θεομηνίες. Σύμφωνα, τέλος, με την ίδια έκθεση, δεν είχε διαπιστωθεί ως προς το συγκεκριμένο δένδρο γήρας ή ασθένεια κατά τις καθημερινές αυτοψίες που διεξήγε η υπηρεσία πρασίνου του ... ούτε είχε υποβληθεί από τους κατοίκους αίτημα κοπής του. Υπό τα δεδομένα αυτά, το διοικητικό πρωτοδικείο, κατ' επίκληση των διατάξεων της δημοτικής και κοινοτικής νομοθεσίας, οι οποίες καθιερώνουν αποκλειστική αρμοδιότητα των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως προς την κατασκευή, συντήρηση και λειτουργία δημοτικών και κοινοτικών αλσών, κήπων, υπαιθρίων κοινοχρήστων χώρων αναψυχής κ.λπ. (άρθρο 23 παρ. 1 περ. ε' του εφαρμοστέου κατά τον κρίσιμο χρόνο πδ/τος 76/1985), αλλά και άλλων συναφών διατάξεων, έκρινε ότι, εν προκειμένω, συνέτρεχε ευθύνη του αναιρεσείοντος ... για τη συντήρηση, επίβλεψη και ασφαλή χρήση από πλευράς των πολιτών του χώρου όπου είχε φυτευθεί το δένδρο που κατέπεσε, ο οποίος, εν όψει των ζημιών που είχε ήδη υποστεί το πεζοδρόμιο (ανόρθωση πλακών στην περιοχή γύρω από το δένδρο), όφειλε να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να αποτρέψει την πτώση του, απέρριψε δε τους περί κακοκαιρίας ισχυρισμούς του αναιρεσείοντος με τη βασική σκέψη ότι είχαν προβληθεί αναποδείκτως, αφού τα προσκομισθέντα φύλλα εφημερίδας ανεφέροντο σε άλλη ημερομηνία, και, τέλος, επιδίκασε στην αναιρεσίβλητη, κατά μερική αποδοχή της αγωγής της, εξακόσιες είκοσι οκτώ χιλιάδες τριακόσιες εξήντα επτά δραχμές νομιμοτόκως. Η κρίση αυτή επικυρώθηκε ως προς όλα τα σημεία της από το διοικητικό εφετείο, το οποίο απέρριψε έφεση του αναιρεσείοντος ...

6. Επειδή με την υπό κρίση αίτηση προβάλλεται ότι μη νομίμως το διοικητικό εφετείο δεν έλαβε υπ' όψη ότι την ημέρα του ζημιογόνου συμβάντος είχε ενσκήψει θύελλα και έπνεαν στην περιοχή πολύ ισχυροί άνεμοι, γεγονός που προέκυπτε από δελτίο στοιχείων καιρού της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας, το οποίο θα προσεκόμιζε ο αναιρεσείων ... ενώπιον του δικαστηρίου αυτού. Ο λόγος, όμως, αυτός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, διότι στο δικόγραφο της υπό κρίση αιτήσεως δεν αναφέρεται ούτε ότι το εν λόγω δελτίο είχε προσκομισθεί και πρωτοδίκως ούτε ότι είχε προβληθεί ενώπιον του διοικητικού εφετείου ότι συνέτρεχαν οι τασσόμενες από το άρθρο 172 του Κώδικα Φορολογικής Δικονομίας προϋποθέσεις, υπό τις οποίες είναι επιτρεπτή η επίκληση νέων αποδεικτικών στοιχείων για πρώτη φορά με την έφεση.

7. Επειδή, τέλος, προβάλλεται ότι μη νομίμως δεν συνεκτιμήθηκε από το διοικητικό εφετείο ότι η αναιρεσίβλητη εμπιστεύθηκε το αυτοκίνητό της «εν μέση οδώ» και δεν μερίμνησε για τη διαφύλαξή του σε σταθμό αυτοκινήτων, από το γεγονός δε αυτό συνάγεται αποδοχή από πλευράς της «των εκ της φύσεως τυχρών». Ο λόγος, όμως, αυτός, ο οποίος, με το ανωτέρω περιεχόμενο, προβάλλεται για πρώτη φορά κατ' αναιρέση, είναι απαράδεκτος και για το λόγο ότι το διοικητικό εφετείο, εκτιμώντας, ανελέγκτως, κατ' αρχήν, τις αποδείξεις, δεν πείσθηκε ότι κατά το χρόνο του ζημιογόνου συμβάντος συνέτρεχε περίπτωση ασυνήθους κακοκαιρίας, έκρινε δε ότι η πτώση του δένδρου οφειλόταν στην πλημμελή συντήρησή του. [...] Απορρίπτει την υπό κρίση αίτηση».

(12) ΔΕΦΘΕΣ 204/2021 - Θάνατος προσώπου από πτώση κλάδου δέντρου - Ευθύνη δήμου για πράξεις και παραλείψεις άτυπου συνεργείου κλάδευσης

«Αριθμός απόφασης 204/2021
ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΕΦΕΤΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ Δ' - ΟΥΣΙΑΣ ΤΡΙΜΕΛΕΣ
[...]

2.Επειδή με την έφεση αυτή ζητείται παραδεκτώς η εξαφάνιση της ... απόφασης του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου ... Με την απόφαση αυτή απορρίφθηκε η από 3.4.2015 αγωγή των εκκαλούντων, όπως το αίτημά της περιορίστηκε και μετατράπηκε εν μέρει από αναγνωριστικό σε καταψηφιστικό, με το από 11.10.2016 υπόμνημα, με την οποία ζήτησαν να αναγνωρισθεί η υποχρέωση του εφεσίβλητου ΟΤΑ, να τους καταβάλει νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής, κατ' επίκληση των άρθρων 105-106 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ), τα εξής ποσά: α) στην πρώτη το ποσό των 80.000 ευρώ, ως αποζημίωση και ως χρηματική ικανοποίηση λόγω της ψυχικής οδύνης που υπέστη εξαιτίας του θανάτου του συζύγου της , β)στην δεύτερη και την τέταρτη το ποσό των 70.000ευρώ σε κάθε μία, ως χρηματική ικανοποίηση λόγω της ψυχικής οδύνης που υπέστησαν εξαιτίας του θανάτου του πατρός τους , γ)στην Τρίτη (θυγατέρα της δεύτερης και εγγονή του θανόντος) και στον πέμπτο (γιο της τέταρτης και εγγονό του θανόντος) το ποσό των 57.500 ευρώ σε κάθε έναν, ως χρηματική ικανοποίηση λόγω της ψυχικής οδύνης που υπέστησαν εξαιτίας του θανάτου του παππού τους ο οποίος προκλήθηκε κατά τους ισχυρισμούς τους, από παράνομες πράξεις και παραλείψεις των οργάνων του εφεσίβλητου ΟΤΑ. Από το ανωτέρω συνολικό ποσό οι ήδη εκκαλούντες ζήτησαν α) να υποχρεωθεί ο εφεσίβλητος ΟΤΑ να καταβάλει, νομιμοτόκως από την επέλευση της ζημίας, άλλως από την επίδοση της αγωγής και μέχρι την εξόφληση και με απόφαση προσωρινώς εκτελεστή, τα κάτωθι ποσά ήτοι: στην πρώτη 50.000 ευρώ, σε κάθε μία από την δεύτερη και τέταρτη από 42.500 ευρώ,

σε κάθε έναν από τους Τρίτη και πέμπτο 30.000 ευρώ, και β) να αναγνωριστεί η υποχρέωση του Δήμου να καταβάλλει σ' αυτούς για την ίδια ανωτέρω αιτία, στην πρώτη το ποσό των 30.000 ευρώ, και σε κάθε έναν από τους λοιπούς το ποσό των 27.500 ευρώ. ...

6. Επειδή, στο άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ, π.δ. 456/1984, Α' 164) ορίζονται τα εξής: «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης, που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος». Στο δε άρθρο 932 του Αστικού Κώδικα ορίζεται ότι: «Σε περίπτωση αδιοπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της υγείας του ή στερήθηκε την ελευθερία του ... Σε περίπτωση θανάτωσης προσώπου η χρηματική αυτή ικανοποίηση μπορεί να επιδικαστεί στην οικογένεια του θύματος λόγω ψυχικής οδύνης». Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, ευθύνη προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνον από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από τη μη νόμιμη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων του Δημοσίου ή από παραλείψεις οφειλόμενων νόμιμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις συνάπτονται με την οργάνωση και λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών. Εξάλλου, υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου τους παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης (ΣτΕ 609, 582/2020, 116/2019, βλ. ΣτΕ 2432-2433/2018, 2776/2016, 3793/2014, 4133/2011 7μ. κ.ά.). Ο κατά τα ανωτέρω παράνομος χαρακτήρας της ζημιογόνου πράξης, παράλειψης ή υλικής ενέργειας αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του Δημοσίου, χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (ΣτΕ 1698-1700/2019, 2432-2433/2018, 2776/2016, 4410/2015 κ.ά.). Απαραίτητη, πάντως, προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι, μεταξύ άλλων, η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας του δημοσίου οργάνου και της ζημίας που επήλθε. Αιτιώδης δε σύνδεσμος υπάρχει όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή παράλειψη ή υλική ενέργεια ή παράλειψη αυτής εκ μέρους του οργάνου του Δημοσίου είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων και χωρίς τη μεσολάβηση άλλου περιστατικού να επιφέρει τη ζημία και την επέφερε στη συγκεκριμένη περίπτωση (ΣτΕ 572, 1184/2013, 523, 2429/2014, 2839/2017, 2112/2019, 300, 582/2020). Περαιτέρω, κατά την έννοια των ίδιων διατάξεων, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο της ουσίας μπορεί, κατά το άρθρο 932 του Αστικού Κώδικα, να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή, σε περίπτωση θανατώσεως προσώπου, λόγω ψυχικής οδύνης (ΣτΕ 266/2013, 2669/2015, 2839/2017, 609/2020).

7. Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 75 του ν. 3463/2006 «Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (ΦΕΚ Α' 114), ορίζεται ότι: «Ι. Οι δημοτικές και οι κοινοτικές αρχές διευθύνουν και ρυθμίζουν όλες τις τοπικές υποθέσεις ... με στόχο την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση των συμφερόντων και της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας. Οι αρμοδιότητες των Δήμων και Κοινοτήτων αφορούν, κυρίως τους τομείς: α) ..., β) ..., γ) Ποιότητας Ζωής και

Εύρυθμης Λειτουργίας των Πόλεων και των Οικισμών, στον οποίο περιλαμβάνεται, ιδίως: 1. Η εξασφάλιση και διαρκής βελτίωση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στις πόλεις και τα χωριά όπως ... η δημιουργία χώρων πρασίνου ... και λοιπών υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων. 2. ...». Τέλος, ο ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ Α' 87), ορίζει στο άρθρο 83 παρ. 1 ότι: «1. ... 2. Το συμβούλιο της δημοτικής κοινότητας εκφράζει γνώμες και διατυπώνει προτάσεις είτε με δική του πρωτοβουλία είτε κατόπιν παραπομπής, από τα αρμόδια όργανα του δήμου, σχετικά με τα ακόλουθα θέματα: α) ... δ) τη συντήρηση των δημοτικών οδών, τη συντήρηση, καθαριότητα και λειτουργία των πλατειών, δημοτικών αλσών, κήπων, υπαίθριων χώρων αναψυχής και γενικά όλων των κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων της περιοχής της δημοτικής κοινότητας, ε).....». Από τον συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων, συνάγεται ότι ο δήμος είναι αρμόδιος, μεταξύ άλλων, για τη συντήρηση, επίβλεψη και ασφαλή χρήση από πλευράς των πολιτών, των χώρων στους οποίους έχουν φυτευτεί δένδρα (ΣΤΕ 4331/2000). Ειδικότερα, επιβάλλεται σε βάρος του οικείου οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης, υποχρέωση να προβαίνει με επιμέλεια σε κάθε αναγκαία ενέργεια και να λαμβάνει προληπτικά, όλα τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψει την πτώση των δένδρων ή κλαδιών τους, προκειμένου να εξασφαλίζεται η ασφαλής και ακίνδυνη κίνηση των πεζών και οχημάτων και η στάθμευση των τελευταίων στις παρακείμενες δημοτικές οδούς.

8. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση από τα στοιχεία της δικογραφίας, τα οποία τέθηκαν υπόψη και του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, προκύπτουν τα εξής: Ο θανών, ... γεννημένος το 1939, περί τα τέλη του 2013 απευθύνθηκε επανειλημμένως προφορικά προς τον ... εθελοντή, κατά τους αγωγικούς ισχυρισμούς, στην υπηρεσία Πρασίνου του Δήμου, με τον οποίο συνδεόταν με χρόνια και στενή φιλική σχέση, ζητώντας του, να κινήσει τις νόμιμες διαδικασίες προκειμένου να επιληφθεί ο Δήμος του προβλήματος που αντιμετώπιζε η κόρη του ... με την ανάπτυξη ενός δένδρου-πεύκου, ύψους 10-15 μέτρων, που βρισκόταν ανάμεσα στην οικοδομή που αυτή κατοικούσε και την παρακείμενη οδό στην περιοχή των εργατικών κατοικιών της οδού ... Συγκεκριμένα, η ανάπτυξη του δένδρου μέσω των διακλαδώσεών του είχε ενταθεί τόσο πολύ ώστε είχε καταστεί επικίνδυνη για το κτίριο, αφού από το μέγεθος των κλαδιών ήταν δυνατό να προκληθούν φθορές στην οικοδομή, ενώ αυτό απέκλειε εντελώς τη θέα της κατοικίας της. Την Παρασκευή 17.1.2014, ο ... ενημερώθηκε τηλεφωνικά από τον κ. ... ότι την επομένη, 18.1.2014 ημέρα Σάββατο, θα ερχόταν η τεχνική υπηρεσία του Δήμου ... με τον, κατά δήλωση του κ. ... «υπεύθυνο» για το κλάδεμα των δένδρων και Αντιδήμαρχο Πρασίνου και Καθαριότητας ... που ήταν εκλεγμένος δημοτικός σύμβουλος του Δήμου ... Την 18.1.2014 το πρωί έφτασε στο χώρο όχημα, με το διακριτικό «Τεχνική Υπηρεσία ... (ο Δήμος ... συνενώθηκε από το 2010 με το Δήμο ... στα πλαίσια του σχεδίου «Καλλικράτη»), με συνεργείο που αποτελούνταν από δύο άτομα, ήτοι τον κ. ... και τον κ. ... οι οποίοι ανήλθαν με το ανυψωτικό μηχάνημα προκειμένου να ξεκινήσουν το κλάδεμα του δένδρου με αλυσοπρίονο, επισημαίνοντας στον θανόντα ότι θα χρειαστεί αυτός να παραμείνει στο σημείο ώστε να απωθεί τους περαστικούς, ή αυτούς που άφηναν τα αυτοκίνητά τους, καθώς σε κοντινή απόσταση υπήρχε δημοτική οδός, χώροι στάθμευσης και πεζοδρόμιο. Ο θανών δεν φορούσε προστατευτικό κράνος, ενώ στο σημείο δεν είχε τοποθετηθεί σήμανση που να προειδοποιεί για την εκτέλεση των εργασιών, ούτε είχε γίνει περίφραξη του χώρου με δίχτυ ή κορδέλες. Κατά τη διάρκεια του κλαδέματος τα κομμένα κλαδιά προσγειώνονταν με σφοδρότητα στο έδαφος. Ενώ οι εργασίες συνεχίζονταν ο, εγγονός του θανόντα, βγήκε από την κατοικία του λόγω του εκκωφαντικού θορύβου και προσπάθησε να προσεγγίσει τον παππού

του, ο οποίος όμως τον παρότρυνε να μην πλησιάσει προκειμένου να είναι ασφαλής. Κάποια στιγμή ενώ ήδη είχαν στοιβαχτεί στο έδαφος περιμετρικά πολλά κλαδιά και ενώ το αλυσοπρίονο σταμάτησε να λειτουργεί, ο θανών πλησίασε κοντά στο δένδρο. Τη στιγμή εκείνη, χωρίς προειδοποίηση, τέθηκε το αλυσοπρίονο πάλι σε λειτουργία με αποτέλεσμα να κοπεί ένα μεγάλο και βαρύ κλαδί, το οποίο με σφοδρότητα προσγειώθηκε στο κεφάλι του θανόντα, τραυματίζοντας τον θανάσιμα, μπροστά στα μάτια του ανήλικου εγγονού του. Ο θανών άρχισε να αιμορραγεί και έχασε τις αισθήσεις του, ενώ από τις φωνές του ανήλικου βγήκε από το σπίτι της μια γειτόνισσα, η κ. ... η οποία προσπάθησε να παράσχει τις πρώτες βοήθειες μέχρι την έλευση του ΕΚΑΒ. Ο ... διεκομίσθη στο Γενικό Νοσοκομείο ... εισήχθη στη Β' Χειρουργική Κλινική, όπου διαγνώστηκε κάταγμα θόλου του κρανίου και βαρύτατη κρανιοεγκεφαλική κάκωση. Εξαιτίας της βαρύτητας της κατάστασής του διεκομίσθη την ίδια ημέρα στο Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης ΑΧΕΠΑ, όπου εισήχθη στη Μονάδα Εντατικής Θεραπείας Αναισθησιολογικού (ΜΕΘΑ) ως πολυτραυματίας κατόπιν πτώσης ξένου σώματος επί της κεφαλής του, διαπιστώθηκε ρήξη οβελιαίου κόλπου με συνοδό επισκληρίδια αιματώματα άμφω, υπαραχνοειδής αιμορραγία, ασφαποίηση δεξαμενών της βάσεως - εγκολεασμός με συντριπτικά κατάγματα θόλου, άμεσα εξαρτώμενος από χρήση αναπνευστήρα και υποβλήθηκε σε κρανιεκτομία, αμφιβρεγματικά και αφαίρεση επισκληριδίου αιματώματος, διασωληνώθηκε δε όντας ήδη σε κωματώδη κατάσταση. Από την 18.1.2014 που ο θανών εισήχθη στη ΜΕΘΑ μέχρι την 17.2.2014 βρισκόταν σε καταστολή με πολύ μικρή βελτίωση. Όμως την 17.2.2014 εμφάνισε κλινική επιδείνωση οφειλόμενη σε βαρεία αναπνευστική ανεπάρκεια και την 21.2.2014 εξέπνευσε εντός της Νευροχειρουργικής Κλινικής του ΑΧΕΠΑ με αιτία θανάτου την βαρεία καρδιοαναπνευστική ανεπάρκεια εξαιτίας ενδοεγκεφαλικής αιμορραγίας που οφειλόταν σε βαρεία κρανιοεγκεφαλική κάκωση και εξαιτίας της συνεχόμενης κωματώδους κατάστασής του (σχετ. το από 21.2.2014 πιστοποιητικό θανάτου του Ιατρού ...). Μετά το θάνατο του ... η σύζυγός του και πρώτη εκκαλούσα κατέθεσε την από 10.4.2014 ενώπιον του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών ... μηνυτήρια αναφορά κατά του ... και παντός υπευθύνου του Δήμου ... διατάχθηκε προκαταρκτική εξέταση για τη διακρίβωση τελέσεως του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας εξ αμελείας (αρ. 28, 302 παρ.1 του Π.Κ.), κατά την οποία κατέθεσαν ο ... σύζυγος της θυγατέρας του και ενάγων κατά την πρωτόδικη δίκη, ως αυτόπτης μάρτυρας, οι ... και η ... Ακολούθως με το .../166 κλητήριο θέσπισμα του Εισαγγελέα Πρωτοδικών ... οι ... και ... κλήθηκαν να δικάσουν την 8.1.2015 στο Τριμελές Πλημμελειοδικείο ... ως υπαίτιοι ανθρωποκτονίας από αμέλεια και ειδικότερα του ότι «στις ... στις 18.1.2014 από αμέλεια, ήτοι λόγω έλλειψης προσοχής την οποία όφειλαν κατά τις περιστάσεις και μπορούσαν να καταβάλλουν δεν προέβλεψαν το αξιόποινο αποτέλεσμα που προκάλεσε η πράξη τους (ασυνείδητη αμέλεια) και προκάλεσαν το θάνατο άλλου. Συγκεκριμένα χρησιμοποιώντας ένα καλαθοφόρο όχημα και πριόνι έκοβαν κλαδιά ενός πεύκου που βρισκόταν στο πεζοδρόμιο της οδού ... (ο δεύτερος κατόπιν εντολής του πρώτου) και πετούσαν τα κλαδιά στο έδαφος, χωρίς να φροντίσουν για την απομάκρυνση των περίοικων με αποτέλεσμα ένα κλαδί να χτυπήσει στο κεφάλι τον ... και να του προκαλέσει σωματική βλάβη και ειδικότερα κάταγμα θόλου του κρανίου και βαρεία κρανιοεγκεφαλική κάκωση, η οποία ως μόνη ενεργή αιτία επέφερε το θάνατό του». Τελικά με την 543/2018 απόφασή του το Τριμελές Πλημμελειοδικείο ... καταδίκασε τον ... σε ποινή φυλάκισης τριών ετών για την πράξη της ανθρωποκτονίας από αμέλεια ενώ έπαυσε την ποινική δίωξη για τον ... λόγω θανάτου.

9. Επειδή, ακολούθως, με την με αριθμό κατάθεσης .../3.4.2015 αγωγή τους, οι εκκαλούντες, ζητούσαν αρχικώς να υποχρεωθεί, με απόφαση που θα

κηρυσσόταν προσωρινώς εκτελεστή, ο εφεσίβλητος Δήμος ... να καταβάλει σε αυτούς, κατ' άρθρα 105-106 του ΕισΝΑΚ και 932 του ΑΚ, το συνολικό ποσό των 501.150,00 ευρώ, νομιμοτόκως από την ημέρα του ατυχήματος (18.1.2014) άλλως από την επίδοση της αγωγής. Ειδικότερα στη σύζυγό του, το ποσό των 121.150 ευρώ ήτοι 1.150 ευρώ για δαπάνες κηδείας και 120.000 ευρώ, ως χρηματική ικανοποίηση, λόγω της ψυχικής οδύνης που υπέστη από τον θάνατο του συζύγου της, σε κάθε μία από τις δύο θυγατέρες του το ποσό των 100.000 ευρώ και σε κάθε ένα από τους εγγονούς το ποσό των 80.000 ευρώ τέλος στον σύζυγο της θυγατέρας του, ... από β' γάμο το ποσό των 20.000 ευρώ από την ίδια αιτία. Όμως με το κατατεθέν πριν από τη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο από 11.10.2016 υπόμνημά τους, το αίτημα αυτών περιορίστηκε στο συνολικό ποσό των 350.000 ευρώ (80.000 ευρώ στη σύζυγο, 70.000 ευρώ σε κάθε μία από τις δύο θυγατέρες, 57.500 ευρώ σε κάθε ένα από τα δύο εγγόνια και 15.000 ευρώ στον γαμπρό) και μετατράπηκε εν μέρει από αναγνωριστικό σε καταψηφιστικό για καθένα από τους ενάγοντες για το ποσό των 50.000, 42.500, 30.000 και 5.000 ευρώ, αντίστοιχα. Ειδικότερα, οι εκκαλούντες, με την εν λόγω αγωγή, όπως αυτή αναπτυσσόταν με το κατατεθέν ως άνω υπόμνημα, υποστήριξαν ότι ο εναγόμενος Δήμος αν και αρμόδιος για τη συντήρηση, επίβλεψη και ασφαλή χρήση από πλευράς των πολιτών των χώρων όπου υπάρχουν δένδρα και ειδικότερα αν και είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση και αρμοδιότητα να προβαίνει σε κάθε αναγκαία ενέργεια και να λαμβάνει όλα τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να αποτρέπει την πτώση δένδρων ή κλαδιών προκειμένου να διασφαλίζεται η ακίνδυνη κίνηση πεζών και οχημάτων στους παρακείμενους των δένδρων χώρους, εντούτοις στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έλαβε κανένα προληπτικό μέτρο ασφαλείας που θα ήταν ικανό να οδηγήσει στην αποφυγή του θανατηφόρου ατυχήματος. Συγκεκριμένα δεν υπήρξε εμφανής σήμανση του σημείου που εκτελούνταν οι εργασίες, ούτε χρήση προστατευτικών διχτύων και προστατευτικών κορδελών που θα προειδοποιούσαν τους περαστικούς για την εκτέλεση των εργασιών, αλλά ούτε υπήρχε στο χώρο κάτω από το δένδρο κάποιος υπάλληλος, ως επιβλέπων, που θα έφερε προστατευτικό κράνος, θα απωθούσε τους διερχόμενους πεζούς και θα ρύθμιζε την κυκλοφορία πεζών και οχημάτων με τη χρήση ειδικών κώνων και φανών, προκειμένου να εκτελούνται οι εργασίες κοπής απερίσπαστα. Το ανωτέρω έργο, σύμφωνα με τους ενάγοντες, ενώ έπρεπε να ανατεθεί κατόπιν ανοιχτού διαγωνισμού σε εργολάβο που να διαθέτει ειδικό συνεργείο με ειδικότητα δενδροκηπουρού εναερίτη, εκτελέστηκε με μεγάλη προχειρότητα, χωρίς να ληφθούν τα δέοντα μέτρα ασφαλείας, αλλά και από προσωπικό που δεν είχε την κατάλληλη πιστοποίηση και εξειδίκευση για την εκτέλεση τέτοιου είδους εργασιών. Αποτέλεσμα της παράνομης αυτής, κατά τους ισχυρισμούς τους, παράλειψης των οργάνων του εναγόμενου και ειδικότερα των υπεύθυνων της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου ... να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας κατά τις εργασίες κοπής του δένδρου, ήταν ο θανάσιμος τραυματισμός του συγγενικού τους προσώπου ... ο οποίος κατέληξε την 21-2-2014. Ενόψει αυτών, με την αγωγή τους επεδίωξαν τη χρηματική ικανοποίησή τους λόγω της ψυχικής οδύνης που υπέστησαν από τον κατά τα ανωτέρω απροσδόκητο θάνατο του συγγενικού τους προσώπου, καθώς και την καταβολή από τον εναγόμενο Δήμο των νοσηλίων και των εξόδων κηδείας. Για την απόδειξη των ισχυρισμών τους επικαλέσθηκαν και προσκόμισαν ενώπιον του πρωτοβαθμίου Δικαστηρίου μεταξύ άλλων: α) το με αριθμ. πρωτ. .../18.6.2014 έγγραφο του Δημάρχου ... κ. ... προς το Πταισματοδικείο ... στα πλαίσια της διενεργηθείσας προκαταρκτικής εξέτασης, στο οποίο αναφέρεται ότι «στην υπηρεσία πρασίνου το επίμαχο διάστημα και μέχρι σήμερα, δεν έχει ορισθεί αρμόδιος Αντιδήμαρχος, αλλά μόνο εντεταλμένος δημοτικός σύμβουλος, που ορίστηκε από τον Δήμαρχο ... με την υπ' αριθ. .../13.5.2013 απόφασή του και είναι ο κ. ... δημοτικός σύμβουλος ...

Την 18.1.2014 δεν υπήρξε κανένα συνεργείο της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου μας, το οποίο ανέλαβε το κλάδεμα δένδρου στην οδό ... μου αναφέρθηκε ότι την συγκεκριμένη ημερομηνία ζητήθηκε από τον εντεταλμένο δημοτικό σύμβουλο κ. ... ένα υπηρεσιακό όχημα από το γραφείο κινήσεως, το οποίο διαθέτει ειδικό ανυψωτικό μηχάνημα. Ο κ. ... ανταποκρινόμενος στην έκκληση συμπολίτη μας να κλαδευτεί κάποιο δένδρο, συνοδεύει και με τη βοήθεια εθελοντών και λόγω έλλειψης ειδικού τεχνικού προσωπικού για το κλάδεμα δένδρου στην υπηρεσία πρασίνου, με το υπηρεσιακό όχημα μετέβη στην οδό ... και προέβη στο κλάδεμα του δένδρου.», β) την με αριθμ. πρωτ. .../16.9.2015 και αριθ. .../2015 απόφαση του Δημάρχου ... που υπογράφεται από τον Αντιδήμαρχο Πρασίνου ... με την οποία εγκρίνεται η μελέτη για την παροχή της υπηρεσίας «ΚΛΑΔΕΜΑ ΚΑΙ ΚΟΠΗ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΩΝ ΔΕΝΔΡΩΝ ΣΕ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ Δ.Ε. ΚΑΠ. ... και ανατίθεται η εργασία αυτή στον ... εμπειροτέχνη υλοτόμο, έναντι αμοιβής, γ) το από 22.9.2014 υπόμνημα του ... προς τον Πταισματοδίκη ..... στα πλαίσια της προαναφερθείσας προκαταρκτικής εξέτασης, στο οποίο αναφέρει ότι στο Δήμο ... δεν υπήρχε ορισμένος Αντιδήμαρχος Πρασίνου, αλλά από 13.5.2013 ορίστηκε ο ίδιος ως εντεταλμένος δημοτικός σύμβουλος υπεύθυνος για θέματα πρασίνου, ότι στην υπηρεσία αυτή του Δήμου δεν υπάρχει εξειδικευμένο τεχνικό προσωπικό, δηλαδή χειριστές των ειδικών μηχανημάτων (όπως το ανυψωτικό) και για το λόγο αυτό από την ημέρα που ανέλαβε την ευθύνη της υπηρεσίας αυτής αναγκάστηκε να λειτουργήσει με προσωπική εργασία, ως εν ενεργεία χειριστής μηχανημάτων δημοσίας χρήσεως, με τη βοήθεια εθελοντών, για να προχωρήσουν στην υλοποίηση των αιτημάτων των δημοτών που χρόνια εκκρεμούσαν. Ένας από αυτούς ήταν ο ... ο οποίος για πολύ καιρό ζητούσε το κλάδεμα ενός πευκόδενδρου που βρισκόταν μπροστά στο σπίτι της κόρης του στις εργατικές κατοικίες, αίτημα για το οποίο τον είχε ενοχλήσει επανειλημμένα και ο ... συνταξιούχος χειριστής μηχανημάτων δημοσίας χρήσης, ο οποίος εργαζόταν ως εθελοντής στην υπηρεσία πρασίνου. Την 18.1.2014, ημέρα Σάββατο, μετά από συνεννόηση του ... με τον ... έφτασαν στην ... και μετά από τηλεφωνική επικοινωνία με τον ... έφτασε και ο ... Δεν έκαναν δεκτό το αίτημά του να κοπεί εντελώς το πευκόδεντρο, όπως αρχικά απαιτούσε, αλλά του τόνισαν ότι το μόνο που μπορούσαν να κάνουν ήταν να το κλαδέψουν στα σημεία που εμποδίζει τα διαμερίσματα της παρακείμενης οικοδομής, όπου και το διαμέρισμα της κόρης του. Προκειμένου να αποφύγουν τυχόν ατυχήματα και πριν ξεκινήσουν το κλάδεμα, ζήτησαν από τον ... να προσέχει ώστε να μην περάσει κανείς από το σημείο που θα έπεφταν τα κλαδιά. Μάλιστα του επέστησαν την προσοχή ο ίδιος να βρίσκεται σε απόσταση ασφαλείας από το δέντρο, το οποίο αρχικά τήρησε. Ξεκίνησαν το κλάδεμα και σε απόσταση ασφαλείας, τουλάχιστον 20 μ. από το δέντρο, στεκόταν ο ... η περίοικος ... στην οποία επίσης τόνισαν ότι πρέπει να βρίσκεται σε απόσταση από το δέντρο και να αποτρέπει τυχόν διαβάτες να πλησιάσουν, ενώ κάποια στιγμή εμφανίστηκε στο χώρο και ο εγγονός του ... ο οποίος στεκόταν δίπλα στον παππού του. Ο ... ανέλαβε και αυτός την ευθύνη να κρατάει σε απόσταση τυχόν διερχόμενους πεζούς, προκειμένου να μην τραυματισθούν από την πτώση των κομμένων κλαδιών. Αρχικά, με τη χρήση τηλεσκοπικού πριονιού και ενώ βρισκόταν στο έδαφος, έκοψαν κλαδιά που βρισκόντουσαν σε χαμηλό σχετικά ύψος και η κοπή τους δεν απαιτούσε τη χρήση ανυψωτικού μηχανήματος. Αφού ολοκλήρωσαν το κλάδεμα του δέντρου με το τηλεσκοπικό πριόνι, ο ... τους παρακάλεσε να κόψουν ένα συγκεκριμένο κλαδί του δέντρου, το οποίο βρισκόταν ιδιαίτερα ψηλά στο δέντρο και είχε μεγαλώσει με αποτέλεσμα να εισέρχεται στο διαμέρισμα της κόρης του και να εμποδίζει. Το κόψιμο του κλαδιού αυτού απαιτούσε τη χρήση του ανυψωτικού μηχανήματος, τη φόρτωση δηλαδή ενός χειριστή σε ειδικό κλουβί, την ανύψωση του κλουβιού αυτού και το κόψιμο του κλαδιού με τη χρήση του τηλεσκοπικού αλυσοπριονίου από τον χειριστή. Έτσι ο

ίδιος ανέλαβε να χειριστεί το γερανοφόρο όχημα και ο ... να ανέβει στο ειδικό κλουβί και να κόψει το κλαδί. Πριν ξεκινήσει ο ... να κόβει το κλαδί, είδαν αν ο ... βρίσκεται στη θέση του, δηλαδή μακριά από το δέντρο, ενώ του είπαν και πάλι να μην κουνηθεί από τη θέση του, αφού είχε μαζί του και τον εγγονό του. Τους διαβεβαίωσε ότι όλα ήταν εντάξει, ότι θα παραμείνει στη θέση του και ότι δεν υπάρχει κανείς κοντά στο δέντρο. Το κόψιμο του κλαδιού δεν κράτησε πάνω από δύο λεπτά της ώρας, ενώ την ώρα που ο ... ήταν ανεβασμένος στο κλουβί και έκοβε το κλαδί, ο ίδιος δεν μπορούσε να ελέγξει τον ... γιατί έπρεπε να προσέχει τον ... που εργαζόταν. Ο ... όμως, αψηφώντας τις εντολές τους και παρά τη δική του διαβεβαίωση, προχώρησε και στάθηκε κάτω από το δέντρο, προκειμένου, όπως ο ίδιος υποθέτει, να μαζέψει κάποιο από τα κλαδιά που είχαν πέσει στο σημείο. Αντιλήφθηκαν ότι χτύπησε, όταν τον είδαν να πέφτει κάτω, αφού είχε τελειώσει η κοπή του κλαδιού. Ανέφερε, ότι ο ίδιος δεν είδε το χτύπημα, αλλά αντίθετα από τον τρόπο που ο ... έγειρε και έπεσε στο έδαφος, θεώρησε πως είχε κάποιο επιπόλαιο, ελαφρύ χτύπημα. Ταυτόχρονα είδαν και άκουσαν τον εγγονό του να φωνάζει και να ζητάει βοήθεια για τον παππού του. Άμεσα κάλεσαν ασθενοφόρο, το οποίο διακόμισε αναίσθητο τον ... στο Γ.Ν.Ν. ... Τέλος ανέφερε ότι, μοναδικός υπεύθυνος του πιο πάνω περιγραφόμενου ατυχήματος ήταν ο ίδιος ο θανών ... ο οποίος αδικαιολόγητα και παρά τις επίμονες συστάσεις τους να παραμείνει μακριά από το δέντρο, αψηφώντας τις οδηγίες τους και τις δικές του διαβεβαιώσεις, προσπάθησε να μαζέψει τα πεσμένα κλαδιά, με συνέπεια να πέσει πάνω του και να τον τραυματίσει το κλαδί που ο ίδιος είχε ζητήσει να κόψουν δ) την από 20.6.2014 ένορκη εξέταση του ... ενώπιον του Πταισματοδίκη ... στα πλαίσια της προκαταρκτικής εξέτασης, στην οποία αυτός ανέφερε ότι είναι συνταξιούχος του ΙΚΑ από το 2010 ως χειριστής μηχανημάτων δημοσίας χρήσης (μπουλντόζα, φορτωτή, τσάπα κ.λπ.) και ότι με τον ... που ήταν δημοτικός σύμβουλος και υπεύθυνος πρασίνου στον Δήμο ... γνωρίζονταν πολλά χρόνια, μετά δε τη συνταξιοδότησή του, με την παρότρυνση του ανωτέρω, γράφτηκε στο Σύλλογο Εθελοντών - Χειριστών. Με τον θανόντα ... ήταν γείτονες και γνωρίζονταν 40-50 χρόνια. Μπροστά στο σπίτι της κόρης του, στις εργατικές κατοικίες, υπήρχε ένα πευκόδενδρο, που ο τελευταίος ισχυριζόταν ότι οι ρίζες του σήκωναν τα πλακάκια στο πεζοδρόμιο, τα κλαδιά του έφταναν στα μπαλκόνια και στα παράθυρα ενοχλώντας και γι' αυτό ήθελε να κοπεί. Του ζήτησε πολλές φορές, λόγω της παραπάνω ιδιότητάς του, να μεσολαβήσει στο Δήμο, αφού το δένδρο ανήκε στο Δήμο, προκειμένου να κοπεί και ο ίδιος επικοινωνήσε με τον υπεύθυνο πρασίνου, ... και αποφάσισαν να πάνε την 18.1.2014, το πρωί. Το κλάδεμα του πευκόδενδρου έγινε από κάτω με το τηλεσκοπικό πριόνι χωρίς τη χρήση του καλαθοφόρου. Το έκανε ο ... ενώ αυτός μαζί με μια γυναίκα τη ... και τον ... πρόσεχαν να μη διέλθουν από κάτω περαστικοί. Σε ύψος όμως περίπου επτά μέτρων υπήρχε ένα κλαδί λίγο μεγαλύτερο από ένα μικρό εμφιαλωμένο μπουκάλι νερού, το οποίο ο ... τους παρακάλεσε να κόψουν παρότι δεν ενοχλούσε. Εκείνη τη στιγμή βγήκε έξω και ο εγγονός του. Τελικά αποφάσισαν να το κόψουν και με το καλαθοφόρο ανεβήκαν στο σωστό ύψος, ενώ μέχρι εκείνη τη στιγμή και η γυναίκα και ο ... έκαναν εκείνο το οποίο είχαν συμφωνήσει, δηλαδή να εμποδίζουν τον κόσμο να περνάει κάτω από το δένδρο. Έκοψαν το κλαδί και τότε άκουσαν από κάτω το εγγονό του να φωνάζει «παππού, παππού» οπότε κοίταξαν και τον είδαν πεσμένο κάτω. Επεσήμανε ότι από το καλαθοφόρο δεν μπορούσαν να δουν κάτω, ότι ο ... πήγε κάτω από το καλαθοφόρο και ότι ο ίδιος δεν μπορεί να καταλάβει για ποιο λόγο πήγε εκεί, ενώ έκοβαν αυτό το κλαδί. Όταν κατέβηκαν κάτω ο ... βογκούσε και έπιανε το κεφάλι του, του μιλούσαν, αλλά δεν απαντούσε. Το ασθενοφόρο ειδοποιήθηκε από τον ... ήρθε σε περίπου ένα τέταρτο και τον μετέφερε στο Γενικό Νοσοκομείο ... ε) την από 4.6.2014 ένορκη κατάθεση του εγγονού του ... και αυτόπτη μάρτυρα του ατυχήματος, στην οποία

αυτός ανέφερε ότι είναι μαθητής της Β΄ Γυμνασίου και από τότε που έχασε τον πατέρα του διαμένει μόνιμα μαζί με τη μητέρα του ... στις εργατικές κατοικίες επί της οδού ... Στα τέλη του 2013 είχαν παρατηρήσει ότι ένα μεγάλο πεύκο, που βρισκόταν ανάμεσα στο σπίτι τους και τον παρακείμενο δρόμο, με ύψος περίπου 10 με 15 μ., είχε μεγαλώσει πολύ, θυμόταν δε τη μητέρα του να ανησυχεί γιατί είχε μεγαλώσει τόσο, που ήταν επικίνδυνο για το σπίτι τους και για τους περαστικούς και φοβόταν μη γίνει κάποιο ατύχημα από το βάρος των κλαδιών και κουκουναριών που μπορούσαν να πέσουν από μεγάλο ύψος, καθώς σε εκείνο το σημείο περνούσε πολύς κόσμος. Η μητέρα του συζητούσε για το δέντρο με τον παππού του ... ο οποίος ερχόταν πολύ συχνά στο σπίτι τους και είχε πει στη μητέρα του να μην ανησυχεί και ότι θα κάνει ό,τι χρειάζεται για να κλαδευτεί το δέντρο, ενημερώνοντας σχετικά τον Δήμο ... Μετά από λίγο καιρό, την 18.1.2014 ημέρα Σάββατο και ώρα 10.00 το πρωί, ενώ ο ίδιος βρισκόταν μέσα στο σπίτι, ξαφνικά ακούσε έναν εκκωφαντικό θόρυβο σαν αυτόν που βγάζουν οι μηχανές που κόβουν ξύλα και θέλοντας να δει από πού προερχόταν, βγήκε έξω. Τότε είδε έξω το όχημα της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου και δύο άτομα να είναι ανεβασμένα πάνω στο δέντρο και με ένα αλυσοπρίονο να κόβουν κλαδιά. Δεν υπήρχε η γνωστή κόκκινη - λευκή κορδέλα που περιφράσσει το χώρο που γίνονται έργα ως συνήθως. Τα κλαδιά, που ήταν αρκετά μεγάλα και βαριά, έπεφταν από μεγάλο ύψος και προσγειώνονταν με δύναμη στο έδαφος. Δεν υπήρχαν ούτε πινακίδες, ούτε κώνοι, ούτε προστατευτικά δίχτυα για να τα συγκρατήσουν και κανείς δε φορούσε προστατευτικό κράνος. Στο μπαλκόνι του σπιτιού πρόσεξε ότι είχε πέσει ένα μεγάλο κλαδί και είχε στραβώσει την αυτοσχέδια σιδερένια απλώστρα που είχε η μητέρα του για να απλώνει τα ρούχα. Την ώρα του κλαδέματος, πολύ κοντά στο δέντρο υπήρχαν σταματημένα αυτοκίνητα, ποδήλατα και μηχανάκια, ενώ κόσμος περνούσε απ' το σημείο. Μόλις βγήκε από το σπίτι είδε τον παππού του να βρίσκεται στο σημείο του κλαδέματος, αλλά σε απόσταση και να προσπαθεί να απομακρύνει τον κόσμο που ήθελε να περάσει από το σημείο. Ούτε αυτός φορούσε κάποιο κράνος στο κεφάλι του. Μόλις τον αντιλήφθηκε στο μπαλκόνι της ισόγειας κατοικίας τους, και έχοντας δει ότι τα κλαδιά που έπεφταν έφταναν ως το σημείο εκείνο, του φώναξε με αυστηρό τόνο να φύγει και να μπει μέσα στο σπίτι για να είναι ασφαλής. Ο ίδιος τον άκουσε και ξαναμπήκε στο σπίτι παρακολουθώντας από την πόρτα το κόψιμο του δένδρου και τον παππού του να συνεχίζει να είναι μόνος του στο σημείο αυτό και να προσπαθεί από απόσταση να απομακρύνει τον κόσμο, φωνάζοντας σε όποιον πήγαινε να περάσει. Μετά από αρκετή ώρα, το μηχανήμα του κλαδέματος (αλυσοπρίονο) σταμάτησε τη λειτουργία του και έτσι νόμισε πως οι εργασίες είχαν τελειώσει και βγήκε και πάλι στο μπαλκόνι. Τότε, ο παππούς του, νομίζοντας ότι τελείωσε το κόψιμο, έκανε μερικά βήματα προς την κατεύθυνση του δέντρου, για να σπρώξει μερικά ελαφριά κλαδιά που είχαν φράξει το δρόμο και εμποδίζαν τον κόσμο να περάσει. Εντελώς ξαφνικά, χωρίς καμία προειδοποίηση από το συνεργείο που ήταν πάνω στο δέντρο, η μηχανή του κλαδέματος μπήκε σε λειτουργία και συνέχισε να κλαδεύει. Τότε ένα μεγάλο και αρκετά βαρύ κλαδί, κόπηκε από μεγάλο ύψος και έπεσε ακριβώς στο κεφάλι του παππού του, που εκείνη τη στιγμή τραβούσε τα κλαδιά που εμποδίζαν τη διέλευση των πεζών. Τρομοκρατήθηκε, άρχισε να φωνάζει, ενώ έτρεξε προς το μέρος του παππού του, ο οποίος είχε πέσει στο έδαφος μετά το χτύπημα, αιμορραγούσε στο κεφάλι και σε ελάχιστα λεπτά έχασε τις αισθήσεις του. Έτρεξε αμέσως στο σπίτι και κάλεσε ασθενοφόρο για να μη χαθεί χρόνος και στο μεταξύ, από τις φωνές του, βγήκε από το διπλανό σπίτι και ήρθε στο σημείο για να δει τι συμβαίνει και να βοηθήσει, μια γειτόνισσα η κ. ... Το ασθενοφόρο καθυστέρησε σημαντικά να έρθει, αστυνομία δεν ήρθε στο σημείο και αμέσως μετά ήρθαν δημοσιογράφοι από τα τηλεοπτικά κανάλια, στ) τη με αριθμό .../7.12.2015 ένορκη βεβαίωση - εξέτασή της ... ληφθείσα σύμφωνα με το αριθ. 185 του ΚΔΔ,

ενώπιον του συμβολαιογράφου ... στην οποία η ανωτέρω κατέθεσε ότι εδώ και 25 χρόνια κατοικεί μόνιμα στην περιοχή των εργατικών κατοικιών στις ... στην οδό ... και είναι γειτόνισσα της κ. ... κόρης του θανόντα ... Στην περιοχή που κατοικούν υπάρχουν αρκετά δένδρα και μία με δύο φορές το χρόνο ο Δήμος περνάει από την περιοχή με συνεργεία και τα κλαδεύει. Σε απόσταση όμως δύο - τρία μέτρα από τα μπαλκόνια τους υπήρχε ένα αρκετά υψηλό πευκόδενδρο, ύψους 10 μέτρων ή παραπάνω, με το οποίο ο Δήμος δεν ασχολούνταν καθόλου, αλλά το οποίο προκαλούσε πολλά προβλήματα στους κατοίκους, καθώς έφτανε στα μπαλκόνια τους, λέρωνε τα σπίτια τους, τα κλαδιά του προκαλούσαν ζημιές και ήταν επικίνδυνο ακόμα και για τον κόσμο που περνούσε. Ο ... ερχόταν πολύ συχνά στο σπίτι της κόρης του και είχε διαπιστώσει και ο ίδιος το πρόβλημα με το δένδρο. Μάλιστα το είχαν συζητήσει και μεταξύ τους αφού είχαν συχνές επαφές και τους ενημέρωσε ότι θα αναλάμβανε να μιλήσει σε ένα πολύ καλό του φίλο τον κ. ... ο οποίος ήταν συνταξιούχος του ΙΚΑ και εθελοντής στην υπηρεσία πρασίνου του Δήμου ... για να απευθυνθεί αυτός με τη σειρά του στο Δήμο σχετικά με το κλάδεμα αυτού του πευκόδενδρου. Πράγματι, την 18.1.2014 και ώρα 10.00 το πρωί περίπου, έφτασε στην περιοχή συνεργείο της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου το οποίο αποτελούνταν μόνο από δύο άτομα και συγκεκριμένα τον κ. ... και τον κ. ... τον οποίο γνωρίζει και η ίδια, καθώς είναι εκλεγμένος δημοτικός σύμβουλος και ασχολείται με τα θέματα πρασίνου. Εκείνη βρισκόταν μέσα στο σπίτι της και για λίγο βγήκε στο μπαλκόνι και είδε το συνεργείο, τον ... να κάθεται στο μπαλκόνι του σπιτιού του σε απόσταση από το δέντρο και τον ... πολύ κοντά του, επίσης σε απόσταση από το δέντρο και να συνομιλούν. Αμέσως ξαναμπήκε μέσα και άκουγε να κλαδεύουν το δέντρο με πριόνι. Μέχρι τη στιγμή του ατυχήματος δε βγήκε από το σπίτι και δε συνομίλησε, ούτε είχε καμία επαφή με κανέναν από το συνεργείο, ούτε με τον κ. ... ούτε με τον κ. ... Ποτέ δεν έκατσε στο πεζοδρόμιο μαζί τους και δεν έλαβε από αυτούς καμία σύσταση και καμία εντολή να διώχνει τον κόσμο από την περιοχή και πώς θα μπορούσε άλλωστε αφού δεν είχε καμία σχέση με τη κοπή του δένδρου και δε γνωρίζει από αυτά. Θυμάται πολύ καλά ότι στο σημείο δεν είχαν τοποθετηθεί ταμπέλες, πινακίδες, κορδέλες, δίχτυα ή οποιοδήποτε άλλο προστατευτικό μέτρο, όπως συνήθως έβλεπε άλλες φορές όταν κλάδευαν τα δέντρα, ούτε και άτομα του Δήμου με ειδικές στολές και κράνη στο κεφάλι να βρίσκονται στο έδαφος και να διώχνουν τον κόσμο. Θυμάται πολύ καλά ότι όσες φορές είχε δει τους υπαλλήλους του Δήμου να κλαδεύουν τα δέντρα, πάντα έβαζαν ταμπέλες και κορδέλες γύρω από την περιοχή και υπήρχαν πάντα δύο άτομα στο έδαφος με ειδικά ρούχα και κράνη στο κεφάλι, τα οποία έδιωχναν τον κόσμο που προσπαθούσε να περάσει από το σημείο. Συγκεκριμένα μέσα στο προηγούμενο καλοκαίρι, είχε έρθει στην γειτονιά συνεργείο του Δήμου για κλάδεμα, το οποίο ήταν οργανωμένο. Ανέφερε ότι ποτέ σε αυτά τα συνεργεία δεν είχε δει τον κ. ... ή τον κ. ... τους οποίους είδε να κλαδεύουν για μοναδική φορά εκείνη την ημέρα του ατυχήματος. Ενώ ήταν μέσα στο σπίτι και άκουγε το αλυσοπρίονο να δουλεύει, μετά από κάποια λεπτά άκουσε τον εγγονό του ... να τη φωνάζει με κραυγές ... έλα γρήγορα, βοήθεια, ο παππούς». Τότε βγήκε έξω με το σύζυγό της γιατί νόμιζε ότι χτύπησε το παιδί, αλλά είδε τον ... πεσμένο κάτω. Επεσήμανε ότι το συνεργείο με το όχημα της τεχνικής υπηρεσίας του Δήμου, βρισκόταν στο δρόμο που βρίσκεται σε ύψος περίπου 1,5 μ. από το επίπεδο των σπιτιών και του δένδρου και κλάδευαν το δέντρο από ψηλά. Ο κ. ... βρισκόταν στο ύψος του δρόμου κάτω από το δέντρο και πάνω από τα σπίτια και χειριζόταν το μηχάνημα πάνω στο οποίο βρισκόταν ο κ. ... που είχε ανεβεί με το μηχάνημα (καλαθοφόρα) ψηλά στο δέντρο και συνέχιζε να κλαδεύει. Δεν είχαν καν καταλάβει ότι ένα από τα κλαδιά που είχαν κόψει, είχε χτυπήσει τον κ. ... ο οποίος βρισκόταν ακόμα στο έδαφος, το κεφάλι του ήταν πρησμένο και μελανιασμένο και αιμορραγούσε. Τότε για πρώτη φορά η ίδια μίλησε με τον κ.

... και τον κ. ... και τους είπε «τι κάνετε εκεί πέρα τον σκοτώσατε τον άνθρωπο». Τότε αντιλήφθηκαν και οι ίδιοι ότι τον είχαν χτυπήσει και της είπαν ότι μάλλον κάποιο κουκουναρί τον είχε χτυπήσει. Ειδοποιήθηκε το ασθενοφόρο, αλλά καθυστερούσε και πήρε η ίδια τηλέφωνο για να βιαστούν. Μετά από λίγο ήρθαν στο σημείο τα τηλεοπτικά κανάλια, αλλά δεν ήρθε η αστυνομία. Πήγαν τον ... στο Νοσοκομείο ... και μετά στο ... γιατί ήταν βαριά τραυματισμένος αλλά τελικά δεν άντεξε και πέθανε μετά από ένα μήνα και ζ) ιατρικά έγγραφα του Γενικού Νοσοκομείου ... και του Γενικού Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου ... Θεσσαλονίκης σχετικά με τη νοσηλεία, την πορεία της υγείας και τον θάνατο του ...

10. Επειδή, αντιθέτως, ο εφεσίβλητος Δήμος, με το κατατεθέν στις 1.1.2016 υπόμνημά του, αρνήθηκε την αγωγή. Επίσης με το με αριθ. πρωτ. .../7.5.2015 έγγραφο του Τμήματος Πρασίνου της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου επισήμανε ότι εργασίες κοπής, κλάδευσης και περιποίησης εν γένει οποιοσδήποτε βλάστησης εντός των ορίων ιδιοκτητών εκτάσεων πραγματοποιούνται με μέριμνα των εκάστοτε ιδιοκτητών, οι οποίοι έχουν την ευθύνη να προμηθεύονται και τις σχετικές άδειες όταν αυτό απαιτείται και ότι το Τμήμα Πρασίνου της Δ/νσης Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου, βάσει του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας του, έχει αρμοδιότητα για εργασίες κλάδευσης και κοπής δένδρων σε εκτάσεις ιδιοκτησίας του Δήμου, καθώς και σε κοινόχρηστες εκτάσεις (πάρκα, πλατείες, δρόμοι, πεζοδρόμια, άλση) που βρίσκονται εντός των διοικητικών ορίων του Δήμου, ότι την 18.1.2014 δεν εργάστηκε κανένας από το προσωπικό (επιστημονικό και εργατοτεχνικό) που ήταν τοποθετημένο στο Τμήμα Πρασίνου της Δ/νσης Τεχνικών Υπηρεσιών, επειδή ήταν Σάββατο, μη εργάσιμη ημέρα, δεν υπήρξε κάλεσμα λόγω έκτακτης ανάγκης, ούτε προγραμματισμός για υπερωριακή απασχόληση του προσωπικού. Περαιτέρω, με το προαναφερόμενο υπόμνημα προέβαλε ένσταση ελλείψεως παθητικής νομιμοποίησης του Δήμου με την αιτιολογία ότι α) ο ... ναι μεν διορίστηκε με την .../14.5.2013 απόφαση του Δημάρχου ως εντεταλμένος σε θέματα Πρασίνου, δημοτικός σύμβουλος, με δικαίωμα υπογραφής εγγράφων σχετικών με το Τμήμα Πρασίνου, και αυτό λόγω της έλλειψης εκείνη την περίοδο Αντιδημάρχου Πρασίνου, αφού η ορισθείσα με την .../28.12.2012 απόφαση του Δημάρχου, Αντιδήμαρχος Πρασίνου ... απεβίωσε την 8.5.2013 (σχετ. η .../2013 ληξιαρχική πράξη θανάτου), πλην στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν λειτουργούσε ως όργανο του Δήμου κατά την ενάσκηση της δημόσιας εξουσίας που του έχει ανατεθεί αλλά διεκπεραίωνε μια φιλική εξυπηρέτηση. Εξάλλου ο ανωτέρω δεν είχε αρμοδιότητες που απορρέουν από το αξίωμα του Αντιδημάρχου, ούτε του παραχωρήθηκε από τον Δήμο άδεια για διεκπεραίωση ειδικών εργασιών, όπως είναι η κοπή δένδρων ή το κλάδεμα αυτών, αλλά καθ' υπέρβαση των αρμοδιοτήτων του και καταχρώντας την ιδιότητά του ιδιοποιήθηκε το ειδικό μηχάνημα του Δήμου και προέβη σε όλες τις παραπάνω παράνομες ενέργειες που οδήγησαν στο θανατηφόρο ατύχημα και β) ο ... δεν είχε ποτέ την ιδιότητα του εθελοντή στο Τμήμα Πρασίνου. Και αυτό διότι υπό την αιγίδα του Δήμου ... δεν έχει ιδρυθεί καμία Εθελοντική Οργάνωση, με κοινή συμμετοχή πολιτών και υπηρεσιακών οργάνων του Δήμου που να ασχολείται με θέματα πρασίνου. Δεν υφίσταται καμία σχετική απόφαση, ούτε και μητρώο καταχώρησης ενεργών εθελοντών. Επίσης προέβαλε ένσταση καθ' ύλην αναρμοδιότητας του Δήμου διότι είναι αναρμόδιος για την κοπή ή το κλάδεμα δένδρων εντός ιδιοκτητών εκτάσεων, όπως εν προκειμένω, δεδομένου ότι το επίμαχο δένδρο βρισκόταν εντός του κοινόχρηστου χώρου των εργατικών κατοικιών. Για την απόδειξη των ισχυρισμών του προσκόμισε μεταξύ άλλων: α) το με αριθ. πρωτ. .../8.4.2015 έγγραφο του Τμήματος Προσωπικού της Δ/νσης Διοικητικών Υπηρεσιών του Δήμου ... στο οποίο αναφέρεται ότι ο ... δεν είναι υπάλληλος του Δήμου και ουδέποτε σύναψε σύμβαση με οποιαδήποτε σχέση

εργασίας με το Δήμο, β) το με αριθμ. πρωτ. .../15.4.2015 έγγραφο του Τμήματος Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας του Δήμου στο οποίο αναφέρεται ότι ο χώρος που υποδείχθηκε και αφορά την αγωγή της ... και λοιπών ανήκει σύμφωνα με τα στοιχεία του Εθνικού Κτηματολογίου στους κοινόχρηστους χώρους των Εργατικών Κατοικιών με ΚΑΕΚ ... και στοιχεία ιδιοκτήτη Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ), γ) την .../14.5.2013 απόφαση του Δημάρχου ... με την οποία ορίζεται ως εντεταλμένος σύμβουλος, ο δημοτικός σύμβουλος ... με δικαίωμα υπογραφής εγγράφων, επί των αρμοδιοτήτων που απορρέουν από τον Οργανισμό Εσωτερικής Υπηρεσίας του Δήμου και έχουν σχέση με το Τμήμα Πρασίνου της Δ/νσης Τεχνικών Υπηρεσιών. Επίσης του ανατίθεται το δικαίωμα υπογραφής εγγράφων, αποφάσεων και της εν γένει αλληλογραφίας στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων που ασκούνται στις Δημοτικές Ενότητες ... η δε ως άνω απόφαση ίσχυε μέχρι 31.8.2014, και δ) το ως άνω με αριθμ. πρωτ. .../7.5.2015 έγγραφο του Τμήματος Πρασίνου.

11. Επειδή, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, επιλαμβανόμενο της ανωτέρω αγωγής αφού έλαβε υπόψη τα ως άνω πραγματικά περιστατικά έκρινε ότι δεν στοιχειοθετείται εν προκειμένω αδιοπρακτική ευθύνη του Δήμου Σερρών από τις πράξεις των ... και ... σύμφωνα με τα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ αφού οι ως άνω ... και ... την 18.1.2014 εκτελώντας τις προεκτεθείσες εργασίες κοπής του δένδρου επί της προαναφερόμενης οδού στις Εργατικές Κατοικίες, δεν ενήργησαν ως όργανα του εναγομένου στα πλαίσια ενάσκησης δημόσιας υπηρεσίας που τους είχε ανατεθεί, αλλά ως φυσικά πρόσωπα με αποκλειστικό σκοπό να διεκπεραιώσουν μία φιλική εξυπηρέτηση δοθέντος ότι ο ... δεν ανήκε σε συγκροτημένη ομάδα εθελοντών του εναγομένου, ώστε υπό προϋποθέσεις να δύναται να θεωρηθεί ότι κατά την ώρα του ατυχήματος λειτουργούσε ως όργανο του εναγομένου υπό την ευρεία έννοια του όρου, ο δε ... ναι μεν είχε ως δημοτικός σύμβουλος την ως άνω ιδιότητα, πλην όμως αυτός ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων, αφού δεν ήταν ο αρμόδιος για την εκτέλεση τέτοιου είδους εργασιών, για τις οποίες αποκλειστικά αρμόδια, σύμφωνα με τον Οργανισμό Εσωτερικής Υπηρεσίας του Δήμου ... ήταν η τεχνική υπηρεσία και ειδικότερα το τεχνικό προσωπικό που υπηρετεί στο Τμήμα Πρασίνου αυτής, ο ίδιος δε, ως εντεταλμένος, -λόγω ελλείψεως Αντιδημάρχου Πρασίνου- δημοτικός σύμβουλος στον Τομέα Πρασίνου, ήταν μεν υπεύθυνος για θέματα πρασίνου, αλλά είχε μόνο την αρμοδιότητα υπογραφής των σχετικών εγγράφων, ενώ σε καμία περίπτωση δεν ήταν αρμόδιος να εκτελεί αυτοπροσώπως τεχνικές εργασίες. Εξάλλου η τεχνική υπηρεσία του εναγομένου Δήμου δεν ήταν αρμόδια για την κοπή ή το κλάδεμα δένδρων εντός ιδιόκτητων εκτάσεων, όπως εν προκειμένω. Ενόψει των ανωτέρω απορρίφθηκε η αγωγή με την εκκαλούμενη απόφαση.

12.Επειδή, ήδη, με την κρινόμενη έφεση, οι εκκαλούντες αμφισβητούν την ορθότητα της ανωτέρω πρωτόδικης κρίσης και ζητούν την εξαφάνιση της εκκαλούμενης απόφασης, προβάλλοντας κατ' αρχάς ότι οι πρωτοδίκως υποβληθέντες ισχυρισμοί του εναγομένου και ήδη εκκαλούντος Δήμου ότι οι ... και ... ενεργούσαν χωρίς να έχουν την ιδιότητα του οργάνου του Δήμου και ότι ο Δήμος δεν είχε αρμοδιότητα κοπής του επίμαχου δένδρου αφού αυτό βρισκόταν εντός κοινόχρηστου χώρου, συνιστούσαν αυτοτελείς ισχυρισμούς, οι οποίοι θεμελιώναν την άρνηση της βάσεως της αγωγής, και μπορούσαν να προβληθούν μόνο με την έκθεση απόψεων στην προθεσμία που ορίζεται από τις προαναφερθείσες διατάξεις και όχι με υπόμνημα. Συνεπώς οι ως άνω ισχυρισμοί δεν μπορούσαν να ληφθούν υπόψη από το Πρωτόδικο Δικαστήριο. Ο λόγος αυτός είναι βάσιμος και πρέπει να γίνει δεκτός κατά τα γενόμενα δεκτά στην πέμπτη σκέψη. Ενόψει αυτών εφόσον οι ανωτέρω ισχυρισμοί δεν προτάθηκαν

πρωτοδίκως παραδεκτώς, το Δικαστήριο δεν μπορεί να τους εξετάσει. Περαιτέρω οι εκκαλούντες υποστηρίζουν ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, κατ' εσφαλμένη εκτίμηση και αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού, αποφάνθηκε ότι οι ... ενεργούσαν ως φυσικά πρόσωπα και όχι ως όργανα του Δήμου παρέχοντας απλή φιλική εξυπηρέτηση. Ειδικότερα επικαλούνται το υπόμνημα του ... ενώπιον του Πταισματοδίκη ... με το οποίο ο ίδιος συνομολογεί ότι: «...δεν υπάρχει ορισμένος αντιδήμαρχος πρασίνου, αλλά αντίθετα από την 13.5.2013 ορίστηκε εγώ ως εντεταλμένος δημοτικός σύμβουλος του πρασίνου. Στην υπηρεσία αυτή του Δήμου ... δυστυχώς δεν υπάρχει εξειδικευμένο τεχνικό προσωπικό, δηλαδή χειριστές των ειδικών μηχανημάτων (όπως ανυψωτικό), για τον λόγο αυτό από την ημέρα που ανέλαβα την ευθύνη της υπηρεσίας αυτής αναγκάστηκα να λειτουργήσω με προσωπική εργασία, ως εν ενεργεία χειριστής δημοσίας χρήσεως μηχανημάτων, με τη βοήθεια εθελοντών για να προχωρήσουμε στην υλοποίηση των αιτημάτων των δημοτών μας που χρόνια εκκρεμούσαν...» και επισημαίνουν ότι από αυτό συνάγεται ότι ο ίδιος και ο ... ανταποκρίνονταν στα αιτήματα πολιτών κλαδεύοντας δένδρα και μάλιστα σε πλήρη γνώση του Δήμου. Τούτο δε προκύπτει και από το γεγονός ότι μετά το εν λόγω ατύχημα, ένα χρόνο μετά, ανατέθηκαν από τον εφεσίβλητο Δήμο εργασίες κλαδεύματος σε ιδιώτη. Περαιτέρω επικαλούνται το .../18.6.2014 έγγραφο του Δημάρχου ... προς τον Πταισματοδίκη στο οποίο αναφέρεται μεταξύ των άλλων «... Αφού πληροφορήθηκα για το συμβάν, αμέσως ζήτησα να ενημερωθώ για το τι ακριβώς συνέβη και μου αναφέρθηκε ότι στην συγκεκριμένη ημερομηνία ζητήθηκε από τον εντεταλμένο δημοτικό σύμβουλο κ... ένα υπηρεσιακό όχημα από το γραφείο κινήσεως το οποίο διαθέτει ειδικό ανυψωτικό μηχανήμα. Ο ... όπως και σε άλλες περιπτώσεις ανταποκρινόμενος στην έκκληση συμπολίτη μας να κλαδευτεί κάποιο δένδρο, συνοδεία και με την βοήθεια εθελοντών και λόγω έλλειψης ειδικού τεχνικού, προσωπικού για το κλάδεμα δένδρου στην υπηρεσία πρασίνου με το υπηρεσιακό αυτό όχημα μετέβη στην οδό ... και προέβη στο κλάδεμα του δένδρου...» καθώς επίσης και πλήθος φωτογραφικό υλικό. Τέλος, προσκόμισαν το πρώτον ενώπιον του παρόντος Δικαστηρίου την με αρ. .../2019 ένορκη βεβαίωση ενώπιον του Ειρηνοδίκη ... κατόπιν αίτησης ... των ... ληφθείσα στα πλαίσια δίκης ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου ... στις ... προκειμένου τα κατατεθέντα από αυτούς να ληφθούν από το Δικαστήριο ως δικαστικά τεκμήρια. Όμως η κατάθεση αυτή δεν αποτελεί νόμιμο αποδεικτικό μέσο ενώπιον του παρόντος δικαστηρίου, διότι δεν έχει ληφθεί κατά τη διαδικασία των άρθρων 179-184 του ΚΔΔ αλλά στα πλαίσια πολιτικής δίκης και συνεπώς δεν επιτρέπεται να ληφθεί υπόψη από το δικαστήριο ούτε για τη συναγωγή δικαστικών τεκμηρίων (ΣΤΕ 4348/2015, 1656/2013, 4389/2012). Εξάλλου οι εκκαλούντες δεν επικαλούνται λόγους αντικειμενικής αδυναμίας λήψεως και επικλήσεώς της πρωτοδίκως (πρβλ. ΣΤΕ 70/2019 2157/2017, 661/2016.) και η προσαγωγή ενώπιον του Δικαστηρίου τούτου ως «οψιγενούς» στοιχείου δεν κρίνεται δικαιολογημένη (πρβλ. ΣΤΕ 70/2019 ολομ. 952/2011 7μ.).

13. Επειδή, από το συνδυασμό των διατάξεων στην έβδομη σκέψη, συνάγεται ότι οι Δήμοι είναι αρμόδιοι, μεταξύ άλλων, για τη συντήρηση, επίβλεψη και ασφαλή χρήση από τους πολίτες των χώρων πρασίνου και των κοινόχρηστων χώρων. Ειδικότερα, επιβάλλεται στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως ρητή υποχρέωση να προβαίνουν, με επιμέλεια, σε κάθε αναγκαία ενέργεια και να λαμβάνουν προληπτικά, όλα τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν την πτώση των δένδρων ή κλαδιών τους, ώστε να εξασφαλίζεται η ασφαλής και ακίνδυνη κίνηση των πεζών και οχημάτων στις παρακείμενες οδούς. Η υποχρέωση αυτή των ως άνω οργανισμών, τεθειμένη πλην λόγων δημοσίου συμφέροντος και προς προστασία των διερχομένων ιδιωτών, εκτείνεται και στους γειτνιάζοντες ή συνεχόμενους προς τους ανωτέρω χώρους, εφόσον, είτε

είναι ιδιωτικοί ή κοινόχρηστοι (οικοδομών, πολυκατοικιών, μονοκατοικιών), κατά τρόπον ώστε η ακίνδυνη και ασφαλής διακίνηση, να διασφαλίζεται, κατά τα δεδομένα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης, με την επέκταση της επιμέλειας και αυτών. Στην προκειμένη δε περίπτωση, ενόψει των στοιχείων του φακέλου της δικογραφίας, όπως αυτά παρατίθενται και στην εκκαλούμενη απόφαση, το Δικαστήριο επισημαίνει 1) ότι ο χώρος έμπροσθεν της οικίας της θυγατέρας του θανόντος, στον οποίο εφύετο το επίμαχο δένδρο, ανήκε στους κοινοχρήστους χώρους των εργατικών κατοικιών και ουδέποτε περιήλθε στην ιδιοκτησία του Δήμου ... αλλά εφάπτετο με τον κοινόχρηστο χώρο του πεζοδρομίου και απείχε μόλις 1,5 μέτρο από τον δρόμο και αποτελούσε μία αισθητική και οργανική ενότητα, δοθέντος ότι οι κλάδοι του δένδρου επεκτείνονταν επάνω από το πεζοδρόμιο και τον δρόμο (σχετικές προσκομιζόμενες φωτογραφίες), 2) ότι συστηματικά και συνεχώς την επιμέλεια, τη συντήρηση και την εποπτεία του όλου χώρου, και του εν λόγω δένδρου, είχε και ασκούσε επί σειρά ετών ο Δήμος, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τη μαρτυρία της ... κατοίκου της περιοχής «...το προηγούμενο καλοκαίρι είχε έρθει στη γειτονιά συνεργείο του Δήμου για κλάδεμα το οποίο ήταν οργανωμένο» αφενός και από το γεγονός ότι ο θανών απευθύνθηκε στον Δήμο και ο τελευταίος ανταποκρίθηκε στο αίτημά του 3) ότι, κατά συνέπεια, ο ως άνω Δήμος είχε αναδεχθεί στη σφαίρα ευθύνης του την υποχρέωση επιμέλειας και συντήρησης του ευρύτερου χώρου, στον οποίο βρισκόταν και μέρος του οποίου καταλάμβαναν οι κλάδοι του δένδρου (πεύκου), και 4) ότι εκ τούτου είχε δημιουργηθεί στους κατοίκους και διερχομένους η εύλογη πεποίθηση ότι υπόχρεος για την εποπτεία του όλου χώρου και την τήρηση των σχετικών κανόνων προς αποτροπή κινδύνων ασφάλειας και υγείας των πολιτών ήταν αποκλειστικά ο Δήμος ... - συμπέρασμα, εξάλλου, το οποίο ενισχύεται από το γεγονός της ενημερώσεως του Δήμου για την επικινδυνότητα του δένδρου, των αναληφθεισών εκ μέρους του ενεργειών προς διακρίβωση της καταστάσεως αυτού και την κοπή των επικίνδυνων κλάδων του. Με τα δεδομένα αυτά, η εκούσια αναδοχή της παραπάνω ευθύνης εκ μέρους του εφεσίβλητου Δήμου, αναφερόμενη στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της ζωής και υγείας των πολιτών εμπίπτει στο πεδίο των υποχρεώσεων του Δήμου, απορριπτομένου ως αβασίμου του περί του αντιθέτου λόγου. Περαιτέρω, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του 1) ότι ... ενεργώντας ως όργανο του Δήμου ... επιφορτισμένος, ως αντιδήμαρχος πρασίνου, για την ικανοποίηση των αιτημάτων των δημοτών, σχετικών με την αποκοπή των επικίνδυνων κλαδιών δένδρων και τον εν γένει έλεγχο αυτών (δένδρων) που βρίσκονται σε γειτνιάζοντες με κοινόχρηστους χώρους εντός των διοικητικών ορίων του, προκειμένου να μη διακυβεύεται η ασφαλής χρήση τους από τους πολίτες και να αποτραπεί ο κίνδυνος πρόκλησης ατυχημάτων από πτώσεις αυτών ή τμημάτων τους, γεγονός που συνομολογεί και ο Δήμαρχος αποδεχόμενος ότι ο εν λόγω ενήργησε ανταποκρινόμενος στην έκκληση συμπολίτη, κατά την ενάσκηση των καθηκόντων που του έχουν ανατεθεί, προέβη στην αποκοπή επικίνδυνων κλαδιών του εν λόγω δένδρου, 2) ότι ... και ο ... αποτελούσαν άτυπο συνεργείο συντήρησης των κοινόχρηστων χώρων πρασίνου (μεταξύ των οποίων και οι δένδροστοιχίες των πεζοδρομίων και των εφραπτόμενων με αυτά), και ενεργούσαν με την σύμφωνη γνώμη του Δημάρχου, αφού ο ... είχε την δυνατότητα, όπως αποδεικνύεται εκ των πραγμάτων να κινεί για τον σκοπό αυτό όχημα της τεχνικής υπηρεσίας του Δήμου χωρίς «ειδική» άδεια και μάλιστα σε μη εργάσιμες ημέρες, 3) ότι οι ως άνω προέβησαν στην κοπή των κλαδιών του επίμαχου δένδρου χωρίς να λάβουν τα αναγκαία προληπτικά μέτρα, για την αποτροπή ενδεχόμενου κινδύνου από την πτώση των κλαδιών αυτού, αφού δεν μερίμνησαν για την επίκαιρη σήμανση του συγκεκριμένου σημείου της οδού (τοποθέτηση κατάλληλης προειδοποιητικής πινακίδας, εκκένωση περιβάλλοντος

χώρου, απαγόρευση διέλευσης πεζών και τροχοφόρων οχημάτων, τοποθέτηση κόκκινων κορδελών), ώστε να διεξάγεται ομαλώς και με κάθε δυνατή ασφάλεια για τους πεζούς, η κυκλοφορία, με αποτέλεσμα η πτώση ενός κλαδιού του ως άνω δένδρου να προκαλέσει τον θανάσιμο τραυματισμό του δικαιοπαρόχου των εκκαλούντων. Εξάλλου ακόμη και αν οι ως άνω, αυτοβούλως προσέτρεξαν να λάβουν μέτρα συντήρησης του δένδρου με κοπή των κλάδων του, η προσφορά υπηρεσιών από μέρους τους με τη χρήση μηχανικού μέσου του Δήμου αποτελούσε πραγμάτωση της υφιστάμενης υποχρέωσης του Δήμου ... και δεν εντάσσονταν στα πλαίσια «φιλικής εξυπηρέτησης». Με τα δεδομένα αυτά το Δικαστήριο κρίνει ότι υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ των παράνομων παραλείψεων των οργάνων του εφεσίβλητου ΟΤΑ να προβούν στη λήψη των απαραίτητων μέτρων για την αποτροπή ενδεχόμενης πτώσης των κλαδιών αυτού και του θανάσιμου τραυματισμού του ... ο οποίος βρισκόταν στην περιοχή κοπής του δένδρου, ο δε προβαλλόμενος ισχυρισμός περί έλλειψης ειδικού τεχνικού προσωπικού για το κλάδεμα δένδρου στην υπηρεσία πρασίνου δεν συνιστά λόγο αποκλεισμού της αντικειμενικής ευθύνης προς αποζημίωση (ΣΤΕ 1066/2011). Κατόπιν αυτών στοιχειοθετείται αποζημιωτική ευθύνη του Δήμου ... σύμφωνα με τα άρθρα 105 και 106 του ΕισΝΑΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 932 του ΑΚ, των εκκαλούντων. Συνεπώς η εκκαλουμένη που έκρινε αντιθέτως έσφαλε και πρέπει να εξαφανισθεί κατ' αποδοχή της κρινόμενης εφέσεως και να διαταχθεί η απόδοση στους εκκαλούντες του παραβόλου που κατέβαλαν. Περαιτέρω πρέπει να δικασθεί η αγωγή των εκκαλούντων (εναγόντων) κατά του εφεσίβλητου (εναγόμενου) Δήμου ...

14.Επειδή, ενόψει των όσων έχουν εκτεθεί και έχουν γίνει δεκτά πιο πάνω, συντρέχουν εν προκειμένω όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις που στοιχειοθετούν την ευθύνη του εναγόμενου Δήμου προς αποζημίωση των εναγόντων για τον θάνατο του συζύγου, πατρός και παππού τους, στις 18.1.2014, εξ αιτίας της πτώσης κλάδου δένδρου κατά την διαδικασία κλαδέματος αυτού από συνεργείο του Δήμου ...

15. Επειδή, ως προς την αποκατάσταση της επελθούσης ζημίας (ψυχικής οδύνης) των εναγόντων (εκκαλούντων), το Δικαστήριο, λαμβάνοντας ειδικότερα υπόψη τις διατάξεις του άρθρου 932 ΑΚ, κατά τη θέσπιση του οποίου ο νομοθέτης έλαβε υπόψη τη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας και συνεκτιμώντας: 1) τις συνθήκες υπό τις οποίες επήλθε ο θάνατος του ... 2) την ηλικία του (75 ετών), 3) την έλλειψη συντρέχοντος πταίσματός του, 4) το βαθμό συγγένειάς του με τους ενάγοντες (εκκαλούντες), 5) την ηλικία, ιδίως του ανήλικου πέμπτου εγγονού του θανόντος ο οποίος ήταν και αυτόπτης μάρτυρας του συμβάντος και 6) τη βαθύτατη θλίψη και τον πόνο που αναμφιβόλως δοκίμασαν οι ενάγοντες (εκκαλούντες) εξαιτίας του αιφνίδιου και βίαιου θανάτου του προσφιλούς τους προσώπου, ο οποίος από τα στοιχεία της δικογραφίας αλλά προεχόντως από το συμβάν, προκύπτει ότι συνέδραμε σε όλη την οικογένεια, κρίνει ότι ο εναγόμενος Δήμος προς ηθική παρηγοριά και ψυχική ανακούφιση οφείλει να καταβάλλει χρηματική ικανοποίηση στους ενάγοντες και αποζημίωση κατ' άρθρο 928 ΑΚ το ύψος των εξόδων της κηδείας (1.150 ευρώ) στην πρώτη των εναγόντων. Περαιτέρω εύλογα, για την ηθική παρηγοριά και την ψυχική ανακούφιση των ανωτέρω είναι τα ποσά των 50.000 ευρώ για τη σύζυγο, 30.000 ευρώ για κάθε μία από τις θυγατέρες του, 15.000 ευρώ για τον ανήλικο κατά το χρόνο θανάτου εγγονό και, ήδη, ενήλικα, τέκνο της θυγατρός του ... και 10.000 ευρώ για την ενήλικη εγγονή του, ... κατά τον εν μέρει βάσιμο λόγο της αγωγής. Τα ποσά αυτά, πρέπει να υποχρεωθεί ο εφεσίβλητος ΟΤΑ να καταβάλει, νομιμοτόκως, από την επίδοση της αγωγής που έλαβε χώρα στις

3.04-2015 (σχετ. το .../3.4.2015 επιδοτήριο δικαστικού επιμελητή Πρωτοδικείου ... προς τον Δήμο ...).

16. Επειδή, κατ' ακολουθία των ανωτέρω, πρέπει να γίνει δεκτή η κρινόμενη έφεση, να εξαφανισθεί η εκκαλούμενη απόφαση και να αποδοθεί στους εκκαλούντες το καταβληθέν παράβολο (άρθρο 277 παρ. 9 ΚΔΔ). Στη συνέχεια, πρέπει να δικαστεί η αγωγή και να γίνει αυτή εν μέρει δεκτή, κατά τα ανωτέρω. Τέλος, πρέπει να καταδικαστεί το εφεσίβλητο στα δικαστικά έξοδα των εκκαλούντων για τον δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας, ύψους 567,00 ευρώ. Εξάλλου, ενόψει των προαναφερόμενων περιστάσεων να απαλλαγεί ο εναγόμενος Δήμος (που ηττήθηκε) από τα δικαστικά έξοδα για την εκδίκαση της αγωγής ως προς την οποία υποβλήθηκε σχετικό αίτημα από τους ενάγοντες-εκκαλούντες (άρθρο 275 παρ. 1 του ΚΔΔ). [...] Δέχεται την έφεση και την παρέμβαση. Εξαφανίζει την .../2018 απόφαση του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου ...».

8. Υποχρεώσεις κατασκευαστών δημοσίων έργων

Όλα τα υλικά που εγκαθίστανται στο πλαίσιο των δημοτικών αναπλάσεων και λοιπών δημοτικών και δημοσίων έργων με δυνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον της περιοχής ενδιαφέροντος και κατά συνέπεια, και στους χώρους πρασίνου και στα αστικά δέντρα της εν λόγω περιοχής, θα πρέπει να είναι σύμφωνα, ως προς τις προδιαγραφές, την προέλευση, τα ποιοτικά τους στοιχεία και τα συστατικά τους με τον Κανονισμό (ΕΕ) 305/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 2011 για τη θέσπιση εναρμονισμένων όρων εμπορίας προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών και για την κατάργηση της οδηγίας 89/106/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 88/5/4.4.2011), ο οποίος επιβάλλει την προηγούμενη εξασφάλιση της έγκρισης ποιότητας CE σε όλα τα προϊόντα που εγκαθίστανται στα Δημόσια Έργα των κρατών μελών. Κατωτέρω παρατίθενται ορισμένες κρίσιμες διατάξεις του Κανονισμού που αφορούν την εξεταζόμενη θεματική:

(1) Κανονισμός (ΕΕ) 305/2011

Σύμφωνα με τον **Κανονισμό (ΕΕ) 305/2011** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 2011 για τη θέσπιση εναρμονισμένων όρων εμπορίας προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών και για την κατάργηση της οδηγίας 89/106/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 88/5/4.4.2011):

Άρθρο 1. Αντικείμενο. Ο παρών κανονισμός θεσπίζει όρους για τη διαθεσιμότητα και διάθεση στην αγορά προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών με την κατάρτιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την έκφραση της απόδοσης των προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά τους και σχετικά με τη χρήση της σήμανσης CE στα εν λόγω προϊόντα.

Άρθρο 3. Βασικές απαιτήσεις δομικών κατασκευών και ουσιώδη χαρακτηριστικά προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών. 1. Οι βασικές απαιτήσεις δομικών κατασκευών που παρατίθενται στο παράρτημα Ι αποτελούν τη βάση για την προετοιμασία των εντολών τυποποίησης και των εναρμονισμένων τεχνικών προδιαγραφών. 2. Τα ουσιώδη χαρακτηριστικά των

προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών καθορίζονται σε εναρμονισμένες τεχνικές προδιαγραφές σε σχέση με τις βασικές απαιτήσεις δομικών κατασκευών. 3. Για συγκεκριμένες οικογένειες προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών που καλύπτονται από εναρμονισμένα πρότυπα, η Επιτροπή, εφόσον είναι σκόπιμο και σε σχέση με τις προτεινόμενες χρήσεις τους όπως καθορίζονται σε εναρμονισμένα πρότυπα, καθορίζει, με κατ' εξουσιοδότηση πράξεις σύμφωνα με το άρθρο 60, εκείνα τα ουσιώδη χαρακτηριστικά για τα οποία ο κατασκευαστής δηλώνει την απόδοση του προϊόντος όταν διατίθεται στην αγορά. Εφόσον είναι σκόπιμο, η Επιτροπή καθορίζει επίσης με κατ' εξουσιοδότηση πράξεις σύμφωνα με το άρθρο 60 τα οριακά επίπεδα για την απόδοση σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά που πρέπει να δηλωθούν.

Άρθρο 4. Δήλωση απόδοσης. 1. Όταν προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών καλύπτεται από εναρμονισμένο πρότυπο ή ανταποκρίνεται προς ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση που έχει εκδοθεί για αυτό, ο κατασκευαστής καταρτίζει δήλωση απόδοσης όταν το εν λόγω προϊόν διατίθεται στην αγορά. 2. Όταν προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών καλύπτεται από εναρμονισμένο πρότυπο ή ανταποκρίνεται προς ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση που έχει εκδοθεί για αυτό, οι καθ' οιονδήποτε τρόπο πληροφορίες που αφορούν την απόδοσή του σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά, όπως καθορίζονται στην ισχύουσα εναρμονισμένη τεχνική προδιαγραφή, μπορεί να παρέχονται μόνο εφόσον περιλαμβάνονται και προσδιορίζονται στη δήλωση απόδοσης, εξαιρουμένων των περιπτώσεων όπου, σύμφωνα με το άρθρο 5, δεν έχει καταρτιστεί δήλωση απόδοσης. 3. Με την κατάρτιση της δήλωσης απόδοσης, ο κατασκευαστής αναλαμβάνει την ευθύνη για τη συμφωνία του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών με την εν λόγω δηλωθείσα απόδοση. Ελλείψει αντικειμενικών ενδείξεων περί του αντιθέτου, τα κράτη μέλη τεκμαίρουν ότι η δήλωση απόδοσης που καταρτίζεται από τον κατασκευαστή είναι ακριβής και αξιόπιστη.

Άρθρο 5. Παρεκκλίσεις από την κατάρτιση δήλωσης απόδοσης. Κατά παρέκκλιση από το άρθρο 4 παρ. 1 και εφόσον δεν υφίστανται ενωσιακές ή εθνικές διατάξεις που απαιτούν δήλωση των ουσιωδών χαρακτηριστικών όπου τα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών προορίζονται για χρήση, ο κατασκευαστής μπορεί να μην καταρτίσει δήλωση απόδοσης όταν διαθέτει στην αγορά προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών που καλύπτεται από εναρμονισμένο πρότυπο σε περίπτωση, όπου: α) το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών κατασκευάζεται μεμονωμένα ή επί παραγγελία σε εκτός σειράς διαδικασία κατόπιν ειδικής παραγγελίας και εγκαθίσταται σε ενιαία ταυτοποιημένη δομική κατασκευή, από κατασκευαστή που είναι υπεύθυνος για την ασφαλή ενσωμάτωση του προϊόντος στις δομικές κατασκευές, σύμφωνα με τους ισχύοντες εθνικούς κανόνες και υπ' ευθύνη αυτών που είναι υπεύθυνοι για την ασφαλή εκτέλεση των δομικών κατασκευών, οι οποίοι καθορίζονται από τους ισχύοντες εθνικούς κανόνες, β) το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών κατασκευάζεται στο εργοτάξιο για την ενσωμάτωσή του στις αντίστοιχες δομικές κατασκευές σύμφωνα με τους ισχύοντες εθνικούς κανόνες και με ευθύνη των υπευθύνων για την ασφαλή εκτέλεση των δομικών κατασκευών, οι οποίοι καθορίζονται από τους ισχύοντες εθνικούς κανόνες· ή γ) το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών κατασκευάζεται κατά τρόπο παραδοσιακό ή κατά τρόπο κατάλληλο για τη διατήρηση των μνημείων και με μη βιομηχανική διαδικασία, ιδιαίτερα για την κατάλληλη αποκατάσταση δομικών κατασκευών που τυγχάνουν επίσημης προστασίας ως τμήμα συγκεκριμένου

περιβάλλοντος ή λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής ή ιστορικής αξίας τους, σύμφωνα με τους ισχύοντες εθνικούς κανόνες.

Άρθρο 6. Περιεχόμενο της δήλωσης απόδοσης. 1. Η δήλωση απόδοσης εκφράζει την απόδοση των προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά των εν λόγω προϊόντων σύμφωνα με τις σχετικές εναρμονισμένες τεχνικές προδιαγραφές. 2. Η δήλωση απόδοσης περιλαμβάνει, ιδίως, τις ακόλουθες πληροφορίες: α) τα στοιχεία του τύπου του προϊόντος για τον οποίο έχει καταρτιστεί η δήλωση απόδοσης· β) το σύστημα ή τα συστήματα αξιολόγησης και επαλήθευσης της σταθερότητας της απόδοσης του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, όπως καθορίζει το παράρτημα V· γ) τον αριθμό αναφοράς και την ημερομηνία έκδοσης του εναρμονισμένου προτύπου ή της ειδικής τεχνικής τεκμηρίωσης που χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση κάθε ουσιώδους χαρακτηριστικού· δ) ενδεχομένως, τον αριθμό αναφοράς της χρησιμοποιούμενης ειδικής τεχνικής τεκμηρίωσης και τις απαιτήσεις με τις οποίες ισχυρίζεται ο κατασκευαστής ότι συμμορφώνεται το προϊόν. 3. Η δήλωση απόδοσης περιλαμβάνει επιπλέον: α) την προτεινόμενη χρήση ή χρήσεις του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, σύμφωνα με την ισχύουσα εναρμονισμένη τεχνική προδιαγραφή· β) τον κατάλογο των ουσιωδών χαρακτηριστικών, όπως καθορίζεται στην εναρμονισμένη τεχνική προδιαγραφή για τη δηλωθείσα προτεινόμενη χρήση ή χρήσεις· γ) την απόδοση τουλάχιστον ενός από τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, που σχετίζονται με τη δηλωθείσα προτεινόμενη χρήση ή χρήσεις· δ) όπου έχει εφαρμογή, την απόδοση του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, κατά επίπεδα ή κλάσεις ή περιγραφικά, εάν χρειάζεται βάσει υπολογισμού σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του που καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 3· ε) την απόδοση εκείνων των ουσιωδών χαρακτηριστικών του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών που σχετίζονται με την προτεινόμενη χρήση ή χρήσεις, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις που αφορούν την προτεινόμενη χρήση ή χρήσεις όπου ο κατασκευαστής προτίθεται να διαθέσει το προϊόν στην αγορά· στ) για τα απαριθμούμενα ουσιώδη χαρακτηριστικά για τα οποία δεν δηλώνεται απόδοση, τα γράμματα «NPD» (μη καθορισμένη απόδοση)· ζ) όταν έχει εκδοθεί ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση για το προϊόν αυτό, την απόδοση, κατά επίπεδα ή κλάσεις ή περιγραφικά, του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών σε σχέση με όλα τα ουσιώδη χαρακτηριστικά που περιέχονται στην αντίστοιχη ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση. 4. Η δήλωση απόδοσης καταρτίζεται με τη χρήση του υποδείγματος που παρατίθεται στο παράρτημα III. 5. Οι πληροφορίες στις οποίες παραπέμπει το άρθρο 31 ή, ανάλογα με την περίπτωση, το άρθρο 33 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1907/2006 παρέχονται από κοινού με τη δήλωση απόδοσης.

Άρθρο 7. Παροχή της δήλωσης απόδοσης. 1. Κάθε προϊόν που διατίθεται στην αγορά συνοδεύεται από αντίγραφο της δήλωσης απόδοσής του, το οποίο παρέχεται είτε υπό έντυπη μορφή είτε από ηλεκτρονικό μέσο. Εν τούτοις, όταν παρτίδα του ίδιου προϊόντος παρέχεται σε μεμονωμένο χρήστη, μπορεί να συνοδεύεται από ένα μόνο αντίγραφο της δήλωσης απόδοσης είτε υπό έντυπη μορφή είτε από ηλεκτρονικό μέσο. 2. Αντίγραφο της δήλωσης απόδοσης υπό έντυπη μορφή παρέχεται εάν το ζητήσει ο παραλήπτης. 3. Κατά παρέκκλιση από τις παρ. 1 και 2, το αντίγραφο της δήλωσης απόδοσης μπορεί να καθίσταται διαθέσιμο σε δικτυακό τόπο σύμφωνα με τους όρους που θα θεσπίσει η Επιτροπή με κατ' εξουσιοδότηση πράξεις σύμφωνα με το άρθρο 60. Αυτοί οι όροι, μεταξύ άλλων, διασφαλίζουν ότι η δήλωση απόδοσης παραμένει διαθέσιμη τουλάχιστον για το διάστημα στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 11 παρ. 2. 4. Η δήλωση

απόδοσης παρέχεται στη γλώσσα ή τις γλώσσες που απαιτεί το κράτος μέλος στο οποίο είναι διαθέσιμο το προϊόν.

Άρθρο 8. Γενικές αρχές και χρήση της σήμανσης CE. 1. Οι γενικές αρχές του άρθρου 30 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 765/2008 εφαρμόζονται στη σήμανση CE. 2. Η σήμανση CE τοποθετείται στα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών για τα οποία ο κατασκευαστής έχει καταρτίσει δήλωση απόδοσης σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 6. Εάν δεν έχει καταρτισθεί δήλωση απόδοσης από τον κατασκευαστή σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 6, δεν τοποθετείται η σήμανση CE. Θέτοντας τη σήμανση CE ή αναθέτοντας την τοποθέτησή της, οι κατασκευαστές υποδηλώνουν ότι αναλαμβάνουν την ευθύνη για τη συμμόρφωση του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών προς τη δηλωθείσα απόδοση, καθώς και για τη συμμόρφωση προς όλες τις ισχύουσες απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού και της υπόλοιπης σχετικής ενωσιακής νομοθεσίας εναρμόνισης που προβλέπει την τοποθέτησή της. Οι κανόνες για την τοποθέτηση της σήμανσης CE που προβλέπεται σε άλλες σχετικές ενωσιακές νομοθετικές πράξεις εναρμόνισης ισχύουν με την επιφύλαξη των διατάξεων της παρούσας παραγράφου. 3. Για κάθε προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών που διέπεται από εναρμονισμένο πρότυπο ή για το οποίο έχει εκδοθεί ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση, η σήμανση CE είναι η μόνη σήμανση που βεβαιώνει τη συμφωνία του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών με τη δηλωθείσα απόδοση σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά, που διέπονται από το εν λόγω εναρμονισμένο πρότυπο ή από την ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση. Σχετικά με αυτό, τα κράτη μέλη δεν εισάγουν μνεία ή αφαιρούν κάθε μνεία εθνικών μέτρων σε σήμανση που βεβαιώνει τη συμφωνία με τη δηλωθείσα απόδοση σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά που καλύπτονται από εναρμονισμένο πρότυπο διαφορετικό από τη σήμανση CE. 4. Κράτος μέλος δεν μπορεί να απαγορεύει ούτε να εμποδίζει, εντός της επικράτειάς του ή υπό την ευθύνη του, τη διαθεσιμότητα στην αγορά ή τη χρήση των προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών που φέρουν τη σήμανση CE, όταν οι δηλωθείσες αποδόσεις αντιστοιχούν στις απαιτήσεις για τη χρήση αυτή στο συγκεκριμένο κράτος μέλος. 5. Κάθε κράτος μέλος διασφαλίζει ότι η χρήση των προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών που φέρουν τη σήμανση CE δεν εμποδίζεται από κανόνες ή όρους οι οποίοι επιβάλλονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς που ενεργούν ως δημόσιες επιχειρήσεις ή ως δημόσιοι οργανισμοί βάσει μονοπωλιακής θέσης ή με δημόσια εντολή, όταν οι δηλωθείσες αποδόσεις αντιστοιχούν στις απαιτήσεις για τη χρήση αυτή στο συγκεκριμένο κράτος μέλος. 6. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από τα κράτη μέλη στις απαιτήσεις τους για τις δομικές κατασκευές καθώς και άλλοι εθνικοί κανόνες σχετικά με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά των προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών, πρέπει να συνάδουν με τα εναρμονισμένα πρότυπα.

Άρθρο 9. Κανόνες και όροι για την τοποθέτηση της σήμανσης CE. 1. Η σήμανση CE τοποθετείται κατά τρόπο εμφανή, ευανάγνωστο και ανεξίτηλο στο προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών ή σε στερεωμένη στο προϊόν ετικέτα. Όταν αυτό δεν είναι δυνατόν ή δεν διασφαλίζεται λόγω της φύσης του προϊόντος, τοποθετείται στη συσκευασία ή στα συνοδευτικά έγγραφα. 2. Η σήμανση CE ακολουθείται από τα δύο τελευταία ψηφία του έτους κατά το οποίο τοποθετήθηκε για πρώτη φορά, το όνομα και την καταχωρισμένη διεύθυνση του κατασκευαστή ή το σήμα ταυτοποίησης που επιτρέπει την ταυτοποίηση του ονόματος και της διεύθυνσης του κατασκευαστή εύκολα και με σαφήνεια, τον μοναδικό κωδικό ταυτοποίησης του τύπου του προϊόντος, τον αριθμό της δήλωσης απόδοσης, το επίπεδο ή την κλάση της δηλωθείσας απόδοσης, το στοιχείο αναφοράς της σχετικής εναρμονισμένης τεχνικής προδιαγραφής, τον

αριθμό μητρώου του κοινοποιημένου οργανισμού, κατά περίπτωση, και την προτεινόμενη χρήση όπως καθορίζεται στη σχετική εναρμονισμένη τεχνική προδιαγραφή. 3. Η σήμανση CE τοποθετείται προτού διατεθεί το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών στην αγορά. Μπορεί να συνοδεύεται από εικονόγραμμα ή άλλο τυχόν σήμα που υποδεικνύει κυρίως ειδικό κίνδυνο ή χρήση.

Άρθρο 10. Σημεία επαφής για τα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών. 1. Τα κράτη μέλη ορίζουν σημεία επαφής για τα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών σύμφωνα με το άρθρο 9 του κανονισμού (ΕΚ) 764/2008. 2. Τα άρθρα 10 και 11 του κανονισμού (ΕΚ) 764/2008 εφαρμόζονται στα σημεία επαφής για τα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών. 3. Όσον αφορά τα καθήκοντα που καθορίζονται στο άρθρο 10 παρ. 1 του κανονισμού (ΕΚ) 764/2008, κάθε κράτος μέλος διασφαλίζει ότι τα σημεία επαφής για τα προϊόντα του τομέα δομικών κατασκευών παρέχουν, χρησιμοποιώντας σαφείς και εύληπτους όρους, πληροφορίες σχετικά με τις διατάξεις στην επικράτειά του που αποσκοπούν στην εκπλήρωση των βασικών απαιτήσεων δομικών κατασκευών που ισχύουν για την προτεινόμενη χρήση κάθε προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, όπως ορίζει το άρθρο 6 παρ. 3 στοιχ. ε) του παρόντος κανονισμού. 4. Τα σημεία επαφής για τα προϊόντα του τομέα δομικών κατασκευών πρέπει να μπορούν να επιτελούν το έργο τους κατά τρόπο, ώστε να αποφεύγεται η σύγκρουση συμφερόντων, ιδιαίτερα όσον αφορά τις διαδικασίες για την απόκτηση της σήμανσης CE.

Άρθρο 11. Υποχρεώσεις των κατασκευαστών. 1. Οι κατασκευαστές καταρτίζουν δήλωση απόδοσης σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 6 και τοποθετούν τη σήμανση CE σύμφωνα με τα άρθρα 8 και 9. Οι κατασκευαστές, ως βάση για τη δήλωση απόδοσης, καταρτίζουν την τεχνική τεκμηρίωση περιγράφοντας όλα τα στοιχεία που σχετίζονται με το απαραίτητο σύστημα αξιολόγησης και την επαλήθευση της σταθερότητας της απόδοσης. 2. Οι κατασκευαστές φυλάσσουν την τεχνική τεκμηρίωση και τη δήλωση απόδοσης επί 10 έτη από τη διάθεση του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών στην αγορά. Εφόσον απαιτείται, η Επιτροπή δύναται, με κατ' εξουσιοδότηση πράξεις σύμφωνα με το άρθρο 60, να τροποποιήσει αυτό το χρονικό διάστημα για οικογένειες προϊόντων του τομέα δομικών κατασκευών με βάση την αναμενόμενη ζωή ή το ρόλο που διαδραματίζει το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών στις δομικές κατασκευές. 3. Οι κατασκευαστές διασφαλίζουν την ύπαρξη διαδικασιών έτσι ώστε η παραγωγή σειράς να διατηρεί τη δηλωθείσα απόδοση. Οι αλλαγές στον τύπο του προϊόντος και στις εφαρμοζόμενες εναρμονισμένες τεχνικές προδιαγραφές λαμβάνονται δεόντως υπόψη. Οι κατασκευαστές, όταν κρίνεται σκόπιμο όσον αφορά την εξασφάλιση της ακρίβειας, της αξιοπιστίας και της σταθερότητας της δηλωθείσας απόδοσης προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, διενεργούν δοκιμές με δειγματοληψία στα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών που έχουν τοποθετηθεί ή καταστεί διαθέσιμα στην αγορά, ερευνούν τις σχετικές καταγγελίες και διατηρούν, εφόσον απαιτείται, αρχείο με τις καταγγελίες, τα μη συμμορφούμενα προϊόντα και τις αποσύρσεις προϊόντων και τηρούν ενήμερους τους διανομείς για τέτοιες τυχόν έρευνες. 4. Οι κατασκευαστές διασφαλίζουν ότι τα προϊόντα τους του τομέα των δομικών κατασκευών φέρουν αριθμό τύπου, παρτίδας ή σειράς ή οποιοδήποτε άλλο στοιχείο επιτρέπει την ταυτοποίησή τους ή, όταν δεν το επιτρέπει το μέγεθος ή η φύση του προϊόντος, διασφαλίζουν ότι οι πληροφορίες αυτές αναγράφονται στη συσκευασία ή σε έγγραφο που συνοδεύει το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών. 5. Οι κατασκευαστές σημειώνουν στο προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών ή, αν αυτό δεν είναι δυνατόν, στη συσκευασία του ή σε

έγγραφο που το συνοδεύει, το όνομά τους, την εμπορική τους επωνυμία ή το κατατεθέν σήμα τους και τη διεύθυνση επικοινωνίας τους. Η διεύθυνση πρέπει να υποδεικνύει ένα και μόνο σημείο επικοινωνίας με τον κατασκευαστή. 6. Όταν διαθέτουν προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών στην αγορά, οι κατασκευαστές διασφαλίζουν ότι το προϊόν συνοδεύεται από οδηγίες και πληροφορίες ασφάλειας σε γλώσσα που έχει καθορίσει το σχετικό κράτος μέλος, ευκόλως κατανοητή από τους χρήστες. 7. Οι κατασκευαστές που θεωρούν ή έχουν λόγο να πιστεύουν ότι προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών που έχουν διαθέσει στην αγορά δεν συμφωνεί με τη δήλωση απόδοσης ή δεν συμμορφώνεται προς άλλες ισχύουσες απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού, λαμβάνουν αμέσως τα αναγκαία διορθωτικά μέτρα για να διασφαλίσουν τη συμμόρφωση αυτού του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών ή, κατά περίπτωση, το αποσύρουν ή το ανακαλούν. Πέραν τούτου, όταν το προϊόν παρουσιάζει κίνδυνο, οι κατασκευαστές ενημερώνουν αμέσως σχετικά με το θέμα αυτό τις αρμόδιες εθνικές αρχές των κρατών μελών στα οποία καθιστούν διαθέσιμο το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών και παραθέτουν λεπτομέρειες ιδίως για τη μη συμμόρφωση και τα τυχόν διορθωτικά μέτρα που έλαβαν. 8. Οι κατασκευαστές παρέχουν στην αρμόδια εθνική αρχή, κατόπιν αιτιολογημένου αιτήματός της αρχής αυτής, όλες τις πληροφορίες και την τεκμηρίωση που απαιτούνται για να αποδειχθεί η συμφωνία του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών με τη δήλωση απόδοσης και η συμμόρφωση προς άλλες ισχύουσες απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού, σε γλώσσα ευκόλως κατανοητή από την εν λόγω αρχή. Συνεργάζονται με την εν λόγω αρχή, κατόπιν αιτήματός της, για τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν ώστε να αποφευχθούν οι κίνδυνοι από τα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών που έχουν διαθέσει στην αγορά.

Άρθρο 17. Εναρμονισμένα πρότυπα. 1. Τα εναρμονισμένα πρότυπα θεσπίζονται από τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς τυποποίησης που παρατίθενται στο παράρτημα I της οδηγίας 98/34/ΕΚ βάσει αιτημάτων (αποκαλούμενων στο εξής «εντολές») που εκδίδονται από την Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας μετά από διαβούλευση με τη μόνιμη επιτροπή δομικών κατασκευών που προβλέπει το άρθρο 64 του παρόντος κανονισμού (αποκαλούμενη στο εξής «μόνιμη επιτροπή δομικών κατασκευών»). 2. Οσάκις οι ενδιαφερόμενοι συμμετέχουν στη διεργασία ανάπτυξης εναρμονισμένων προτύπων σύμφωνα με το παρόν άρθρο, οι ευρωπαϊκοί οργανισμοί τυποποίησης διασφαλίζουν ότι οι διάφορες κατηγορίες ενδιαφερομένων εκπροσωπούνται σε όλες τις περιπτώσεις με τρόπο δίκαιο και επί ίσοις όροις. 3. Τα εναρμονισμένα πρότυπα καθορίζουν τις μεθόδους και τα κριτήρια για την αξιολόγηση της απόδοσης των προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά τους. Όταν προβλέπεται από τη σχετική εντολή, το εναρμονισμένο πρότυπο αναφέρεται στην προτεινόμενη χρήση των προϊόντων τα οποία καλύπτει. Τα εναρμονισμένα πρότυπα, κατά περίπτωση και χωρίς να διακυβεύεται η ακρίβεια, η αξιοπιστία ή η σταθερότητα των αποτελεσμάτων, θεσπίζουν μεθόδους λιγότερο επαχθείς από τη διενέργεια δοκιμών για την αξιολόγηση της απόδοσης των προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά τους. 4. Οι ευρωπαϊκοί οργανισμοί τυποποίησης καθορίζουν στα εναρμονισμένα πρότυπα τον εφαρμοστέο έλεγχο της παραγωγής στο εργοστάσιο, κατά τον οποίο λαμβάνονται υπόψη οι ειδικοί όροι της διαδικασίας κατασκευής των σχετικών προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών. Το εναρμονισμένο πρότυπο περιλαμβάνει τεχνικές λεπτομέρειες απαραίτητες για την εφαρμογή του συστήματος αξιολόγησης και επαλήθευσης της σταθερότητας της απόδοσης. 5. Η Επιτροπή αξιολογεί τη συμμόρφωση των εναρμονισμένων προτύπων που θεσπίζονται από τους

ευρωπαϊκούς οργανισμούς τυποποίησης με τη σχετική εντολή. Η Επιτροπή δημοσιεύει στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον κατάλογο των αναφορών των εναρμονισμένων προτύπων που συμμορφώνονται με τις σχετικές εντολές. Για κάθε εναρμονισμένο πρότυπο του καταλόγου επισημαίνονται τα ακόλουθα: α) αναφορές των εναρμονισμένων τεχνικών προδιαγραφών που έχουν αντικατασταθεί, εφόσον υπάρχουν· β) ημερομηνία έναρξης της περιόδου συνύπαρξης· γ) ημερομηνία λήξης της περιόδου συνύπαρξης. Η Επιτροπή δημοσιεύει τυχόν ενημερώσεις του εν λόγω καταλόγου. Από την ημερομηνία έναρξης της περιόδου συνύπαρξης είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί εναρμονισμένο πρότυπο προκειμένου να καταρτισθεί δήλωση απόδοσης για προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών το οποίο καλύπτει. Εθνικοί οργανισμοί τυποποίησης υποχρεούνται να μεταφέρουν στην εθνική νομοθεσία τα εναρμονισμένα πρότυπα σύμφωνα με την οδηγία 98/34/ΕΚ. Με την επιφύλαξη των άρθρων 36 έως 38, από την ημερομηνία λήξης της περιόδου συνύπαρξης το εναρμονισμένο πρότυπο είναι ο μόνος τρόπος που χρησιμοποιείται για την κατάρτιση δήλωσης απόδοσης για προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών το οποίο καλύπτει. Στο τέλος της περιόδου συνύπαρξης, τα αντικρουόμενα εθνικά πρότυπα αποσύρονται και τα κράτη μέλη τερματίζουν την ισχύ όλων των αντικρουόμενων εθνικών διατάξεων.

Άρθρο 19. Ευρωπαϊκό έγγραφο αξιολόγησης. 1. Ύστερα από αίτημα κατασκευαστή για ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση, καταρτίζεται και εκδίδεται από τον οργανισμό των ΟΤΑ ευρωπαϊκό έγγραφο αξιολόγησης για κάθε προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών που δεν καλύπτεται ή που δεν καλύπτεται πλήρως από εναρμονισμένο πρότυπο, για το οποίο η απόδοση σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του δεν είναι δυνατόν να αξιολογηθεί εξ ολοκλήρου σύμφωνα με υπάρχον εναρμονισμένο πρότυπο, επειδή μεταξύ άλλων: α) το προϊόν δεν εμπίπτει στο πεδίο κανενός υπάρχοντος εναρμονισμένου προτύπου· β) για τουλάχιστον ένα ουσιώδες χαρακτηριστικό του εν λόγω προϊόντος, η μέθοδος αξιολόγησης που προβλέπεται από το εναρμονισμένο πρότυπο δεν είναι κατάλληλη· ή γ) το εναρμονισμένο πρότυπο δεν προβλέπει καμία μέθοδο αξιολόγησης σε σχέση με τουλάχιστον ένα ουσιώδες χαρακτηριστικό του εν λόγω προϊόντος. 2. Η διαδικασία έκδοσης του ευρωπαϊκού εγγράφου αξιολόγησης τηρεί τις αρχές του άρθρου 20 και ακολουθεί τους κανόνες του άρθρου 21 και του παραρτήματος ΙΙ. 3. Η Επιτροπή μπορεί να θεσπίζει πράξεις κατ' εξουσιοδότηση σύμφωνα με το άρθρο 60 για την τροποποίηση του παραρτήματος ΙΙ και να καθορίζει συμπληρωματικούς διαδικαστικούς κανόνες για την ανάπτυξη και την έκδοση ευρωπαϊκού εγγράφου αξιολόγησης. 4. Κατά περίπτωση και αφού έχει προβεί σε διαβούλευση με τη μόνιμη επιτροπή δομικών κατασκευών, η Επιτροπή λαμβάνει τα υφιστάμενα ευρωπαϊκά έγγραφα αξιολόγησης ως βάση για τις εντολές που θα εκδίδονται δυνάμει του άρθρου 17 παρ. 1, με σκοπό την ανάπτυξη εναρμονισμένων προτύπων όσον αφορά τα προϊόντα που εμφανίζονται στην παρ. 1 του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 19. Ευρωπαϊκό έγγραφο αξιολόγησης. 1. Ύστερα από αίτημα κατασκευαστή για ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση, καταρτίζεται και εκδίδεται από τον οργανισμό των ΟΤΑ ευρωπαϊκό έγγραφο αξιολόγησης για κάθε προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών που δεν καλύπτεται ή που δεν καλύπτεται πλήρως από εναρμονισμένο πρότυπο, για το οποίο η απόδοση σε σχέση με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του δεν είναι δυνατόν να αξιολογηθεί εξ ολοκλήρου σύμφωνα με υπάρχον εναρμονισμένο πρότυπο, επειδή μεταξύ άλλων: α) το προϊόν δεν εμπίπτει στο πεδίο κανενός υπάρχοντος εναρμονισμένου προτύπου· β) για τουλάχιστον ένα ουσιώδες χαρακτηριστικό του εν λόγω προϊόντος, η μέθοδος αξιολόγησης που προβλέπεται από το εναρμονισμένο πρότυπο δεν είναι

κατάλληλη· ή γ) το εναρμονισμένο πρότυπο δεν προβλέπει καμία μέθοδο αξιολόγησης σε σχέση με τουλάχιστον ένα ουσιώδες χαρακτηριστικό του εν λόγω προϊόντος. 2. Η διαδικασία έκδοσης του ευρωπαϊκού εγγράφου αξιολόγησης τηρεί τις αρχές του άρθρου 20 και ακολουθεί τους κανόνες του άρθρου 21 και του παραρτήματος II. 3. Η Επιτροπή μπορεί να θεσπίζει πράξεις κατ' εξουσιοδότηση σύμφωνα με το άρθρο 60 για την τροποποίηση του παραρτήματος II και να καθορίζει συμπληρωματικούς διαδικαστικούς κανόνες για την ανάπτυξη και την έκδοση ευρωπαϊκού εγγράφου αξιολόγησης. 4. Κατά περίπτωση και αφού έχει προβεί σε διαβούλευση με τη μόνιμη επιτροπή δομικών κατασκευών, η Επιτροπή λαμβάνει τα υφιστάμενα ευρωπαϊκά έγγραφα αξιολόγησης ως βάση για τις εντολές που θα εκδίδονται δυνάμει του άρθρου 17 παρ. 1, με σκοπό την ανάπτυξη εναρμονισμένων προτύπων όσον αφορά τα προϊόντα που εμφανίζονται στην παρ. 1 του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 20. Αρχές για την ανάπτυξη και την έκδοση των ευρωπαϊκών εγγράφων αξιολόγησης. 1. Η διαδικασία για την ανάπτυξη και την έκδοση ευρωπαϊκών εγγράφων αξιολόγησης: α) είναι διαφανής για τον ενδιαφερόμενο κατασκευαστή· β) καθορίζει κατάλληλες υποχρεωτικές προθεσμίες, ώστε να αποφεύγονται οι αδικαιολόγητες καθυστερήσεις· γ) λαμβάνει δεόντως υπόψη την προστασία του εμπορικού απορρήτου και της εμπιστευτικότητας· δ) επιτρέπει επαρκή συμμετοχή της Επιτροπής· ε) είναι αποδοτική ως προς το κόστος για τον κατασκευαστή· και στ) διασφαλίζει ικανοποιητική συλλογικότητα και συντονισμό μεταξύ των ΟΤΑ που ορίζονται για το εν λόγω προϊόν. 2. Οι ΟΤΑ, μαζί με τον οργανισμό των ΟΤΑ, βαρύνονται με το σύνολο των δαπανών της ανάπτυξης και της έκδοσης ευρωπαϊκών εγγράφων αξιολόγησης.

Άρθρο 21. Υποχρεώσεις του ΟΤΑ που λαμβάνει αίτημα για ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση. 1. Ο ΟΤΑ που λαμβάνει αίτημα για ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση ενημερώνει τον κατασκευαστή εάν το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών καλύπτεται, πλήρως ή εν μέρει, από εναρμονισμένη τεχνική προδιαγραφή ως ακολούθως: α) όταν το προϊόν καλύπτεται πλήρως από εναρμονισμένο πρότυπο, ο ΟΤΑ ενημερώνει τον κατασκευαστή ότι, σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 1, δεν μπορεί να εκδοθεί ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση· β) όταν το προϊόν καλύπτεται πλήρως από ευρωπαϊκό έγγραφο αξιολόγησης, ο ΟΤΑ ενημερώνει τον κατασκευαστή ότι το εν λόγω έγγραφο θα χρησιμοποιηθεί ως βάση για την ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση που θα εκδοθεί· γ) όταν το προϊόν δεν καλύπτεται, ή δεν καλύπτεται πλήρως, από εναρμονισμένη τεχνική προδιαγραφή, ο ΟΤΑ εφαρμόζει τις διαδικασίες που καθορίζονται στο παράρτημα II ή αυτές που θεσπίζονται σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 3. 2. Στις περιπτώσεις της παρ. 1 στοιχ. β) και γ), ο ΟΤΑ ενημερώνει τον οργανισμό των ΟΤΑ και την Επιτροπή σχετικά με το περιεχόμενο της αίτησης και τη μνεία σε σχετική απόφαση της Επιτροπής για αξιολόγηση και επαλήθευση της σταθερότητας της απόδοσης, την οποία ο ΟΤΑ προτίθεται να εφαρμόσει για το συγκεκριμένο προϊόν, ή την απουσία τέτοιας απόφασης της Επιτροπής. 3. Εάν η Επιτροπή θεωρεί ότι δεν υπάρχει για το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών κατάλληλη απόφαση σχετικά με την αξιολόγηση και την επαλήθευση της σταθερότητας της απόδοσης, εφαρμόζεται το άρθρο 28.

Άρθρο 22. Δημοσίευση. Τα ευρωπαϊκά έγγραφα αξιολόγησης τα οποία εκδίδονται από τον οργανισμό των ΟΤΑ διαβιβάζονται στην Επιτροπή, η οποία δημοσιεύει κατάλογο των στοιχείων των τελικών ευρωπαϊκών εγγράφων αξιολόγησης στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Επιτροπή δημοσιεύει τυχόν ενημερώσεις του εν λόγω καταλόγου.

Άρθρο 23. Επίλυση διαφορών σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ ΟΤΑ. Εάν οι ΟΤΑ δεν συμφωνούν σχετικά με το ευρωπαϊκό έγγραφο αξιολόγησης εντός των προβλεπόμενων χρονικών ορίων, ο οργανισμός των ΟΤΑ υποβάλλει το θέμα στην Επιτροπή για τη δέουσα επίλυσή του.

Άρθρο 24. Περιεχόμενο του ευρωπαϊκού εγγράφου αξιολόγησης. 1. Το ευρωπαϊκό έγγραφο αξιολόγησης περιέχει, τουλάχιστον, γενική περιγραφή του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, τον κατάλογο των ουσιωδών χαρακτηριστικών, που είναι σημαντικά για την προτεινόμενη χρήση του προϊόντος όπως προβλέπεται από τον κατασκευαστή και έχουν συμφωνηθεί μεταξύ του κατασκευαστή και του οργανισμού των ΟΤΑ καθώς και τις μεθόδους και τα κριτήρια για την αξιολόγηση της απόδοσης του προϊόντος σε σχέση με εκείνα τα ουσιώδη χαρακτηριστικά. 2. Οι αρχές του εφαρμοστέου ελέγχου της παραγωγής στο εργοστάσιο καθορίζονται στο ευρωπαϊκό έγγραφο αξιολόγησης, λαμβάνοντας υπόψη τους όρους της διαδικασίας κατασκευής των σχετικών προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών. 3. Όταν η απόδοση μερικών από τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του προϊόντος μπορεί να αξιολογηθεί δεόντως με τις μεθόδους και τα κριτήρια που έχουν ήδη καθορισθεί σε άλλες εναρμονισμένες τεχνικές προδιαγραφές ή τις κατευθυντήριες γραμμές στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 66 παρ. 3 ή που χρησιμοποιούνται σύμφωνα με το άρθρο 9 της οδηγίας 89/106/ΕΟΚ πριν από την 1η Ιουλίου 2013 στο πλαίσιο της έκδοσης ευρωπαϊκών τεχνικών εγκρίσεων, αυτές οι ήδη υπάρχουσες μέθοδοι και κριτήρια ενσωματώνονται ως μέρη του ευρωπαϊκού εγγράφου αξιολόγησης.

Άρθρο 29. Καθορισμός, παρακολούθηση και αξιολόγηση των ΟΤΑ. 1. Τα κράτη μέλη μπορούν να ορίσουν ΟΤΑ στις επικράτειές τους, ιδίως για έναν ή περισσότερους τομείς προϊόντων που απαριθμούνται στον πίνακα 1 του παραρτήματος IV. Τα κράτη μέλη που έχουν ορίσει ΟΤΑ ανακοινώνουν στα άλλα κράτη μέλη και στην Επιτροπή το όνομά του και τη διεύθυνσή του και τους τομείς προϊόντων για τους οποίους έχει οριστεί ο εν λόγω ΟΤΑ. 2. Η Επιτροπή δημοσιοποιεί με ηλεκτρονικά μέσα τον κατάλογο των ΟΤΑ, σημειώνοντας τους τομείς προϊόντων για τα οποία έχουν οριστεί, καταβάλλοντας προσπάθεια να επιτύχει το υψηλότερο δυνατό επίπεδο διαφάνειας. Η Επιτροπή δημοσιοποιεί τυχόν ενημερώσεις του εν λόγω καταλόγου. 3. Τα κράτη μέλη παρακολουθούν τις δραστηριότητες και τις αρμοδιότητες των ΟΤΑ που έχουν ορίσει και τους αξιολογούν σε σχέση με τις αντίστοιχες απαιτήσεις που καθορίζονται στον πίνακα 2 του παραρτήματος IV. Τα κράτη μέλη ενημερώνουν την Επιτροπή σχετικά με τις εθνικές διαδικασίες τους για τον ορισμό των ΟΤΑ, την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων και των αρμοδιοτήτων τους και τυχόν αλλαγές σχετικά με αυτές τις πληροφορίες. 4. Η Επιτροπή εκδίδει κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη διενέργεια της αξιολόγησης των ΟΤΑ, μετά από διαβούλευση με τη μόνιμη επιτροπή δομικών κατασκευών.

Άρθρο 30. Απαιτήσεις για τους ΟΤΑ. 1. Κάθε ΟΤΑ διενεργεί την αξιολόγηση και εκδίδει την ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση στον τομέα προϊόντος για τον οποίο έχει οριστεί. Ο ΟΤΑ συμμορφώνεται προς τις απαιτήσεις που καθορίζονται στον πίνακα 2 του παραρτήματος IV στον τομέα, για τον οποίο έχει οριστεί. 2. Ο ΟΤΑ δημοσιοποιεί το οργανόγραμμά του και τα ονόματα των μελών των εσωτερικών του οργάνων λήψης αποφάσεων. 3. Όταν ΟΤΑ δεν συμμορφώνεται πλέον με τις κατά την παρ. 1 απαιτήσεις, το κράτος μέλος αποσύρει τον ορισμό του εν λόγω ΟΤΑ για τον σχετικό τομέα προϊόντος και ενημερώνει σχετικά την Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη.

Άρθρο 31. Συντονισμός των ΟΤΑ. 1. Οι ΟΤΑ δημιουργούν οργανισμό για τεχνική αξιολόγηση. 2. Ο οργανισμός των ΟΤΑ θεωρείται οργανισμός που επιδιώκει σκοπούς γενικού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος κατά την έννοια του άρθρου 162 του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 2342/2002 της Επιτροπής της 23ης Δεκεμβρίου 2002 για τη θέσπιση των κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 1605/2002 του Συμβουλίου για τη θέσπιση του δημοσιονομικού κανονισμού που εφαρμόζεται στο γενικό προϋπολογισμό των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. 3. Οι κοινοί στόχοι της συνεργασίας και οι διοικητικοί και χρηματοδοτικοί όροι σχετικά με τις επιδοτήσεις που χορηγούνται στον οργανισμό των ΟΤΑ μπορούν να καθορίζονται με συμφωνία - πλαίσιο εταιρικής σχέσης η οποία υπογράφεται μεταξύ της Επιτροπής και του εν λόγω οργανισμού σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ, Ευρατόμ) 1605/2002 του Συμβουλίου της 25ης Ιουνίου 2002 για τη θέσπιση του δημοσιονομικού κανονισμού που εφαρμόζεται στο γενικό προϋπολογισμό των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (τον δημοσιονομικό κανονισμό) και τον κανονισμό (ΕΚ, Ευρατόμ) 2342/2002. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο ενημερώνονται σχετικά με τη σύναψη τέτοιας συμφωνίας. 4. Ο οργανισμός των ΟΤΑ αναλαμβάνει την εκτέλεση τουλάχιστον των ακόλουθων καθηκόντων: α) οργάνωση του συντονισμού των ΟΤΑ και, εάν χρειάζεται, εξασφάλιση συνεργασίας και διαβούλευσης με άλλους ενδιαφερομένους· β) εξασφάλιση ότι οι ΟΤΑ μοιράζονται τα παραδείγματα βέλτιστης πρακτικής για να προωθήσουν μεγαλύτερη αποδοτικότητα και να παράσχουν καλύτερη υπηρεσία στη βιομηχανία· γ) συντονισμός της εφαρμογής των διαδικασιών που καθορίζονται στο άρθρο 21 και στο παράρτημα II, καθώς και παροχή της στήριξης που απαιτείται γι' αυτόν τον σκοπό· δ) ανάπτυξη και έκδοση των ευρωπαϊκών εγγράφων αξιολόγησης· ε) ενημέρωση της Επιτροπής για οποιοδήποτε θέμα σχετίζεται με την κατάρτιση των ευρωπαϊκών εγγράφων αξιολόγησης και για οιοσδήποτε πτυχές σχετίζονται με την ερμηνεία των διαδικασιών που καθορίζονται στο άρθρο 21 και στο παράρτημα II και εισήγηση βελτιώσεων στην Επιτροπή βάσει της κεκτημένης εμπειρίας· στ) διαβίβαση τυχόν παρατηρήσεων σχετικά με ΟΤΑ που δεν εκπληρώνει τα καθήκοντά του σύμφωνα με τις διαδικασίες που καθορίζονται στο άρθρο 21 και στο παράρτημα II στην Επιτροπή και στο κράτος μέλος που όρισε τον ΟΤΑ· ζ) μέριμνα, ώστε τα εκδοθέντα ευρωπαϊκά έγγραφα αξιολόγησης και οι αναφορές στις ευρωπαϊκές τεχνικές αξιολογήσεις να παραμένουν στη διάθεση του κοινού. Ο οργανισμός των ΟΤΑ εξυπηρετείται από γραμματεία προκειμένου να εκτελέσει αυτά τα καθήκοντα. 5. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ΟΤΑ συμβάλλουν με οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους στον οργανισμό των ΟΤΑ.

Άρθρο 32. Ενωσιακή χρηματοδότηση. 1. Ενωσιακή χρηματοδότηση μπορεί να χορηγηθεί στον οργανισμό των ΟΤΑ για την εκτέλεση των καθηκόντων που αναφέρονται στο άρθρο 31 παρ. 4. 2. Οι πιστώσεις που διατίθενται για τα καθήκοντα στα οποία αναφέρεται το άρθρο 31 παρ. 4 καθορίζονται ετησίως από την αρμόδια για τον προϋπολογισμό αρχή εντός των ορίων του τρέχοντος δημοσιονομικού πλαισίου.

Άρθρο 33. Κανόνες χρηματοδότησης. 1. Ενωσιακή χρηματοδότηση παρέχεται, χωρίς πρόσκληση υποβολής προτάσεων, στον οργανισμό των ΟΤΑ για την υλοποίηση των καθηκόντων στα οποία αναφέρεται το άρθρο 31 παρ. 4 για τα οποία μπορούν να χορηγηθούν επιδοτήσεις σύμφωνα με τον δημοσιονομικό κανονισμό. 2. Οι δραστηριότητες της γραμματείας του οργανισμού των ΟΤΑ, στα οποία αναφέρεται το άρθρο 31 παρ. 4, μπορούν να χρηματοδοτούνται βάσει επιδοτήσεων λειτουργίας. Σε περίπτωση ανανέωσης, οι επιδοτήσεις λειτουργίας δεν μειώνονται αυτομάτως. 3. Οι συμφωνίες επιδότησης μπορεί να επιτρέπουν την κατ' αποκοπήν κάλυψη των γενικών εξόδων του

δικαιούχου έως 10% κατ' ανώτατο όριο των συνολικών επιλέξιμων άμεσων δαπανών για ενέργειες, εκτός εάν οι έμμεσες δαπάνες του δικαιούχου καλύπτονται με επιδότηση λειτουργίας χρηματοδοτούμενη από τον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης.

Άρθρο 34. Διαχείριση και παρακολούθηση. 1. Οι πιστώσεις που καθορίζει η αρμόδια για τον προϋπολογισμό αρχή, για τη χρηματοδότηση των καθηκόντων που καθορίζονται με το άρθρο 31 παρ. 4, μπορούν επίσης να καλύπτουν τις διοικητικές δαπάνες που αφορούν την προπαρασκευή, παρακολούθηση, επιθεώρηση, τον έλεγχο και την αξιολόγηση, οι οποίοι είναι άμεσα αναγκαίοι για την επίτευξη των στόχων του παρόντος κανονισμού, και ιδίως μελέτες, συνεδριάσεις, ενέργειες πληροφόρησης και δημοσίευσης, δαπάνες συνδεδεμένες με δίκτυα πληροφορικής για την ανταλλαγή πληροφοριών, καθώς και κάθε άλλη δαπάνη διοικητικής και τεχνικής βοήθειας στην οποία μπορεί να προσφύγει η Επιτροπή για τις δραστηριότητες σχετικά με τη σύνταξη και την έκδοση ευρωπαϊκών εγγράφων αξιολόγησης και την έκδοση ευρωπαϊκών τεχνικών αξιολογήσεων. 2. Η Επιτροπή αξιολογεί την καταλληλότητα των καθηκόντων που καθορίζονται στο άρθρο 31 παρ. 4 και που αποτελούν αντικείμενο ενωσιακής χρηματοδότησης, με γνώμονα τις απαιτήσεις των ενωσιακών πολιτικών και νομοθεσίας, και ενημερώνει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με το αποτέλεσμα της αξιολόγησης αυτής έως την 1η Ιανουαρίου 2017 και, στη συνέχεια, ανά τέσσερα έτη.

Άρθρο 35. Προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης. 1. Κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού, η Επιτροπή μεριμνά ώστε να προστατεύονται τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης με την εφαρμογή προληπτικών μέτρων κατά της απάτης, της διαφθοράς και κάθε άλλης παράνομης δραστηριότητας, με τη διενέργεια αποτελεσματικών ελέγχων και με την είσπραξη των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών, καθώς και, σε περίπτωση που διαπιστώνονται παρατυπίες, με την επιβολή αποτελεσματικών, αναλογικών και αποτρεπτικών κυρώσεων, σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 1995 σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τον κανονισμό (Ευρατόμ, ΕΚ) 2185/96 του Συμβουλίου της 11ης Νοεμβρίου 1996 σχετικά με τους ελέγχους και εξακριβώσεις που διεξάγει επιτοπίως η Επιτροπή με σκοπό την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από απάτες και λοιπές παρατυπίες και τον κανονισμό (ΕΚ) 1073/1999 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Μαΐου 1999 σχετικά με τις έρευνες που πραγματοποιούνται από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF). 2. Για τις ενωσιακές δράσεις που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού, η έννοια της παρατυπίας κατά το άρθρο 1 παρ. 2 του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 σημαίνει κάθε παράβαση διάταξης του ενωσιακού δικαίου ή κάθε παράβαση συμβατικής υποχρέωσης που προκύπτει από πράξη ή παράλειψη οικονομικού φορέα, με πραγματικό ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα να ζημιωθεί ο γενικός προϋπολογισμός της Ένωσης ή προϋπολογισμοί διαχειριζόμενοι από αυτή, λόγω αδικαιολόγητης δαπάνης. 3. Οι συμφωνίες και οι συμβάσεις που απορρέουν από τον παρόντα κανονισμό προβλέπουν την παρακολούθηση και το δημοσιονομικό έλεγχο από την Επιτροπή ή από οιονδήποτε εξουσιοδοτημένο εκπρόσωπό της, καθώς και ελέγχους από το Ελεγκτικό Συνέδριο, οι οποίοι, εάν απαιτείται, μπορούν να είναι επιτόπιοι.

Άρθρο 36. Χρήση κατάλληλης τεχνικής τεκμηρίωσης. 1. Κατά τον καθορισμό του τύπου του προϊόντος, ο κατασκευαστής μπορεί να αντικαταστήσει τη δοκιμή ή τον υπολογισμό του τύπου με κατάλληλη τεχνική τεκμηρίωση η οποία αποδεικνύει ότι: α) για ένα ή περισσότερα ουσιώδη χαρακτηριστικά του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, που διαθέτει στην αγορά ο κατασκευαστής, το εν λόγω προϊόν έχει επιτύχει ορισμένο επίπεδο ή κλάση απόδοσης χωρίς δοκιμή ή υπολογισμό, ή χωρίς περαιτέρω δοκιμή ή υπολογισμό, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στη σχετική εναρμονισμένη τεχνική προδιαγραφή ή σε απόφαση της Επιτροπής· β) το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών που καλύπτεται από εναρμονισμένο πρότυπο και το οποίο ο κατασκευαστής διαθέτει στην αγορά αντιστοιχεί στον τύπο προϊόντος άλλου προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, το οποίο κατασκευάζεται από άλλον κατασκευαστή και έχει ήδη υποβληθεί σε δοκιμή σύμφωνα με το σχετικό εναρμονισμένο πρότυπο. Όταν πληρούνται αυτοί οι όροι, ο κατασκευαστής δικαιούται να δηλώσει την απόδοση που αντιστοιχεί σε όλα ή σε μέρος των αποτελεσμάτων της δοκιμής αυτού του άλλου προϊόντος. Ο κατασκευαστής μπορεί να χρησιμοποιήσει τα αποτελέσματα της δοκιμής που έλαβε από άλλο κατασκευαστή μόνο έπειτα από άδεια του εν λόγω κατασκευαστή, ο οποίος παραμένει υπεύθυνος για την ακρίβεια, την αξιοπιστία και τη σταθερότητα των εν λόγω αποτελεσμάτων της δοκιμής· ή γ) το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών που καλύπτεται από εναρμονισμένη τεχνική προδιαγραφή και το οποίο ο κατασκευαστής διαθέτει στην αγορά αποτελεί σύστημα από συστατικά μέρη, τα οποία συναρμολογεί ο κατασκευαστής ακολουθώντας ακριβείς οδηγίες που παρέχει ο πάροχος τέτοιου συστήματος ή συστατικού μέρους αυτού, ο οποίος έχει ήδη ελέγξει αυτό το σύστημα ή συστατικό μέρος ως προς ένα ή μερικά από τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του, σύμφωνα με τη σχετική εναρμονισμένη τεχνική προδιαγραφή. Όταν πληρούνται αυτοί οι όροι, ο κατασκευαστής δικαιούται να δηλώσει την απόδοση που αντιστοιχεί σε όλα ή σε μέρος των αποτελεσμάτων της δοκιμής για το σύστημα ή το συστατικό μέρος που του παρέχεται. Ο κατασκευαστής μπορεί να χρησιμοποιήσει τα αποτελέσματα της δοκιμής που έλαβε από άλλον κατασκευαστή ή πάροχο συστήματος μόνο έπειτα από άδεια του εν λόγω κατασκευαστή ή παρόχου συστήματος, ο οποίος παραμένει υπεύθυνος για την ακρίβεια, την αξιοπιστία και τη σταθερότητα των εν λόγω αποτελεσμάτων της δοκιμής. 2. Αν το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών στο οποίο αναφέρεται η παρ. 1 ανήκει σε οικογένεια προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών για τα οποία το εφαρμοστέο σύστημα αξιολόγησης και επαλήθευσης της σταθερότητας της απόδοσης είναι το σύστημα 1 + ή 1, όπως καθορίζεται στο παράρτημα V, η κατάλληλη τεχνική τεκμηρίωση στην οποία παραπέμπει η παρ. 1 επαληθεύεται από κοινοποιημένο οργανισμό πιστοποίησης προϊόντων, κατά το παράρτημα V.

Άρθρο 37. Χρήση απλουστευμένων διαδικασιών από πολύ μικρές επιχειρήσεις. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις που κατασκευάζουν προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών τα οποία καλύπτονται από εναρμονισμένο πρότυπο μπορούν να αντικαταστήσουν τον προσδιορισμό του τύπου του προϊόντος βάσει της δοκιμής τύπου για τα εφαρμοστέα συστήματα 3 και 4, όπως καθορίζονται στο παράρτημα V, με τη χρήση μεθόδων που διαφέρουν από τις μεθόδους που περιλαμβάνει το εφαρμοστέο εναρμονισμένο πρότυπο. Οι κατασκευαστές αυτοί μπορούν επίσης να επεξεργάζονται προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών στα οποία εφαρμόζεται το σύστημα 3

σύμφωνα με τις διατάξεις για το σύστημα 4. Όταν κατασκευαστής χρησιμοποιεί αυτές τις απλουστευμένες διαδικασίες, αποδεικνύει τη συμμόρφωση του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών με τις εφαρμοστέες απαιτήσεις μέσω ειδικής τεχνικής τεκμηρίωσης και αποδεικνύει την ισοδυναμία των διαδικασιών που χρησιμοποιούνται προς τις διαδικασίες που καθορίζονται στα εναρμονισμένα πρότυπα.

Άρθρο 38. Άλλες απλουστευμένες διαδικασίες. 1. Σχετικά με προϊόντα του τομέα δομικών κατασκευών που καλύπτονται από εναρμονισμένο πρότυπο και τα οποία κατασκευάζονται μεμονωμένα ή επί παραγγελία σε εκτός σειράς διαδικασία κατόπιν ειδικής παραγγελίας και τα οποία εγκαθίστανται σε ενιαία ταυτοποιημένη δομική κατασκευή, η αξιολόγηση της απόδοσης που αποτελεί μέρος του εφαρμοστέου συστήματος, όπως προβλέπεται από το παράρτημα V, μπορεί να αντικατασταθεί από τον κατασκευαστή με ειδική τεχνική τεκμηρίωση, που να αποδεικνύει τη συμμόρφωση του συγκεκριμένου προϊόντος με τις ισχύουσες απαιτήσεις και την ισοδυναμία των διαδικασιών που χρησιμοποιούνται προς τις διαδικασίες που καθορίζονται στα εναρμονισμένα πρότυπα. 2. Αν το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών στο οποίο αναφέρεται η παρ. 1 ανήκει σε οικογένεια προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών για τα οποία το εφαρμοστέο σύστημα αξιολόγησης και επαλήθευσης της σταθερότητας της απόδοσης είναι το σύστημα 1 + ή 1, όπως καθορίζεται στο παράρτημα V, η ειδική τεχνική τεκμηρίωση επαληθεύεται από κοινοποιημένο οργανισμό πιστοποίησης προϊόντων, κατά το παράρτημα V.

Άρθρο 56. Διαδικασία αντιμετώπισης σε εθνικό επίπεδο των προϊόντων του τομέα των δομικών κατασκευών που παρουσιάζουν κίνδυνο. 1. Εάν οι αρχές εποπτείας της αγοράς ενός κράτους μέλους έχουν ενεργήσει σύμφωνα με το άρθρο 20 του κανονισμού (ΕΚ) 765/2008 ή όταν έχουν επαρκείς λόγους να πιστεύουν ότι προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών που καλύπτεται από εναρμονισμένο πρότυπο ή για το οποίο έχει εκδοθεί ευρωπαϊκή τεχνική αξιολόγηση δεν επιτυγχάνει τις δηλωθείσες αποδόσεις και παρουσιάζει κίνδυνο για την εκπλήρωση των βασικών απαιτήσεων δομικών κατασκευών που προβλέπονται από τον παρόντα κανονισμό, διενεργούν αξιολόγηση για το εν λόγω προϊόν που καλύπτει τις αντίστοιχες απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού. Οι σχετικοί οικονομικοί φορείς συνεργάζονται καθ' οιονδήποτε αναγκαίο τρόπο με τις αρχές επιτήρησης της αγοράς. Εάν, κατά την εν λόγω αξιολόγηση, οι αρχές επιτήρησης της αγοράς διαπιστώσουν ότι το προϊόν του τομέα δομικών κατασκευών δεν συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού, ζητούν αμέσως από τον σχετικό οικονομικό φορέα να λάβει όλα τα ενδεδειγμένα διορθωτικά μέτρα για να θέσει το προϊόν σε συμμόρφωση προς τις εν λόγω απαιτήσεις, κυρίως προς τη δηλωθείσα απόδοση, ή να αποσύρει το προϊόν από την αγορά ή να το ανακαλέσει εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος, το οποίο ορίζουν αυτές, ανάλογα με τη φύση του κινδύνου. Οι αρχές επιτήρησης της αγοράς ενημερώνουν σχετικά τον κοινοποιημένο οργανισμό, εφόσον εμπλέκεται κοινοποιημένος οργανισμός. Το άρθρο 21 του κανονισμού (ΕΚ) 765/2008 ισχύει για τα προαναφερθέντα στο δεύτερο εδάφιο της παρούσας παραγράφου μέτρα. 2. Εάν οι αρχές επιτήρησης της αγοράς θεωρούν ότι η μη συμμόρφωση δεν περιορίζεται στην εθνική τους επικράτεια, ενημερώνουν την Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη για τα αποτελέσματα της αξιολόγησης και τα μέτρα που ζήτησαν να λάβει ο

οικονομικός φορέας. 3. Ο οικονομικός φορέας διασφαλίζει ότι λαμβάνονται όλα τα κατάλληλα διορθωτικά μέτρα για όλα τα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών που ο εν λόγω οικονομικός φορέας έχει καταστήσει διαθέσιμα στην αγορά σε ολόκληρη την Ένωση. 4. Εάν ο σχετικός οικονομικός φορέας, εντός του χρονικού διαστήματος στο οποίο αναφέρεται η παρ. 1 δεύτερο εδάφιο, δεν λάβει επαρκή διορθωτικά μέτρα, οι αρχές εποπτείας της αγοράς λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα προσωρινά μέτρα για να απαγορεύσουν ή να περιορίσουν τη διαθεσιμότητα στην εθνική αγορά του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών ή να αποσύρουν το προϊόν από την αγορά ή να το ανακαλέσουν. Οι αρχές εποπτείας της αγοράς ενημερώνουν αμέσως την Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη για τα μέτρα αυτά. 5. Στις κατά την παρ. 4 πληροφορίες περιλαμβάνονται όλα τα διαθέσιμα στοιχεία, ιδίως τα στοιχεία που απαιτούνται για την ταυτοποίηση του μη συμμορφούμενου προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, την καταγωγή του, τη φύση της τυχόν μη συμμόρφωσης και του σχετικού κινδύνου, τη φύση και τη διάρκεια των εθνικών μέτρων που ελήφθησαν, καθώς και οι απόψεις που προβάλλει ο σχετικός οικονομικός φορέας. Ειδικότερα, οι αρχές εποπτείας της αγοράς αναφέρουν εάν η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε κάποιον από τους ακόλουθους λόγους: α) το προϊόν δεν ανταποκρίνεται στη δηλωθείσα απόδοση και/ή δεν πληροί τις απαιτήσεις που σχετίζονται με την εκπλήρωση των βασικών απαιτήσεων δομικών κατασκευών που προβλέπονται από τον παρόντα κανονισμό· β) ελλείψεις στις εναρμονισμένες τεχνικές προδιαγραφές ή στην ειδική τεχνική τεκμηρίωση. 6. Τα κράτη μέλη, πλην του κράτους μέλους που κίνησε τη διαδικασία, ενημερώνουν αμέσως την Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη για τα μέτρα που έλαβαν και παρέχουν τυχόν άλλες πρόσθετες πληροφορίες που έχουν στη διάθεσή τους όσον αφορά τη μη συμμόρφωση του εν λόγω προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών και, σε περίπτωση διαφωνίας με κοινοποιηθέν εθνικό μέτρο, για τις τυχόν αντιρρήσεις τους. 7. Εάν, εντός δεκαπέντε εργάσιμων ημερών από τη λήψη των πληροφοριών κατά την παρ. 4, δεν έχει διατυπωθεί αντίρρηση από κράτος μέλος ή από την Επιτροπή σε σχέση με προσωρινό μέτρο που έχει λάβει ένα κράτος μέλος για το συγκεκριμένο προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών, το μέτρο αυτό θεωρείται δικαιολογημένο. 8. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν τη λήψη χωρίς καθυστέρηση των κατάλληλων περιοριστικών μέτρων για το συγκεκριμένο προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών, όπως απόσυρση του προϊόντος από την αγορά.

Άρθρο 57. Ενωσιακή διαδικασία διασφάλισης. 1. Εάν, κατά την ολοκλήρωση της διαδικασίας του άρθρου 56 παρ. 3 και 4, διατυπωθούν αντιρρήσεις για μέτρο που έχει λάβει κράτος μέλος ή εάν η Επιτροπή θεωρήσει ότι εθνικό μέτρο είναι αντίθετο προς την ενωσιακή νομοθεσία, η Επιτροπή διαβουλεύεται αμελλητί με τα κράτη μέλη και τον ή τους σχετικούς οικονομικούς φορείς και διενεργεί αξιολόγηση του εθνικού μέτρου. Βάσει των αποτελεσμάτων αυτής της αξιολόγησης, η Επιτροπή αποφασίζει εάν το εθνικό μέτρο είναι δικαιολογημένο ή όχι. Η Επιτροπή απευθύνει την απόφασή της σε όλα τα κράτη μέλη και την ανακοινώνει αμέσως σε αυτά και στον ή τους σχετικούς οικονομικούς φορείς. 2. Εάν το εθνικό μέτρο θεωρηθεί δικαιολογημένο, όλα τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν ότι το μη συμμορφούμενο προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών αποσύρεται από τις αγορές τους και ενημερώνουν σχετικά την Επιτροπή. Εάν το εθνικό μέτρο δεν θεωρηθεί δικαιολογημένο,

το οικείο κράτος μέλος ανακαλεί το μέτρο. 3. Εάν το εθνικό μέτρο θεωρηθεί δικαιολογημένο και η μη συμμόρφωση του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών αποδοθεί σε ελλείψεις των εναρμονισμένων προτύπων, κατά το άρθρο 56 παρ. 5 στοιχ. β), η Επιτροπή ενημερώνει τον ή τους σχετικούς ευρωπαϊκούς οργανισμούς τυποποίησης και υποβάλλει το μέτρο στην επιτροπή που έχει συσταθεί βάσει του άρθρου 5 της οδηγίας 98/34/ΕΚ. Η εν λόγω επιτροπή προβαίνει σε διαβούλευση με τον ή τους σχετικούς ευρωπαϊκούς οργανισμούς τυποποίησης και διατυπώνει τη γνώμη της χωρίς καθυστέρηση. Όταν το εθνικό μέτρο θεωρείται δικαιολογημένο και η μη συμμόρφωση του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών αποδίδεται σε ελλείψεις του ευρωπαϊκού εγγράφου αξιολόγησης ή της ειδικής τεχνικής τεκμηρίωσης, κατά το άρθρο 56 παρ. 5 στοιχ. β), η Επιτροπή παραπέμπει το θέμα στη μόνιμη επιτροπή δομικών κατασκευών και στη συνέχεια θεσπίζει τα κατάλληλα μέτρα.

Άρθρο 58. Συμμορφούμενα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών που, παρά τη συμμόρφωση, παρουσιάζουν κίνδυνο για την υγεία και την ασφάλεια. 1. Όταν ένα κράτος μέλος διαπιστώσει, αφού έχει διενεργήσει αξιολόγηση βάσει του άρθρου 56 παρ. 1, ότι προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών, μολονότι συμμορφώνεται με τον παρόντα κανονισμό, παρουσιάζει κίνδυνο για την εκπλήρωση των βασικών απαιτήσεων δομικών κατασκευών, για την υγεία ή την ασφάλεια των προσώπων ή για άλλες πτυχές προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, απαιτεί από τον σχετικό οικονομικό φορέα να λάβει όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσει ότι το συγκεκριμένο προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών, όταν διατεθεί στην αγορά, δεν παρουσιάζει πλέον τον εν λόγω κίνδυνο, για να αποσύρει το προϊόν του τομέα των δομικών κατασκευών από την αγορά ή να το ανακαλέσει εντός εύλογου χρονικού διαστήματος που αυτό ορίζει, ανάλογα με τη φύση του κινδύνου. 2. Ο οικονομικός φορέας διασφαλίζει ότι λαμβάνονται διορθωτικά μέτρα για όλα τα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών που ο εν λόγω οικονομικός φορέας έχει καταστήσει διαθέσιμα στην αγορά σε ολόκληρη την Ένωση. 3. Το κράτος μέλος ενημερώνει αμέσως την Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη. Στην πληροφόρηση που παρέχει περιλαμβάνονται όλα τα διαθέσιμα στοιχεία, ιδίως τα στοιχεία που είναι αναγκαία για την ταύτιση του εν λόγω προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών, την καταγωγή του και την αλυσίδα εφοδιασμού του προϊόντος, τη φύση του σχετικού κινδύνου, καθώς και τη φύση και τη διάρκεια των εθνικών μέτρων που ελήφθησαν. 4. Η Επιτροπή διαβουλεύεται αμελλητί με τα κράτη μέλη και τον ή τους σχετικούς οικονομικούς φορείς και διενεργεί αξιολόγηση των εθνικών μέτρων που ελήφθησαν. Βάσει των αποτελεσμάτων αυτής της αξιολόγησης, η Επιτροπή αποφασίζει αν το μέτρο είναι δικαιολογημένο και, εφόσον απαιτείται, προτείνει τα δέοντα μέτρα. 5. Η Επιτροπή απευθύνει την απόφασή της σε όλα τα κράτη μέλη και την ανακοινώνει αμέσως σε αυτά και στον ή τους σχετικούς οικονομικούς φορείς.

Άρθρο 59. Τυπική μη συμμόρφωση. 1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 56, όταν ένα κράτος μέλος προβεί σε μία από τις ακόλουθες διαπιστώσεις, απαιτεί από τον σχετικό οικονομικό φορέα να θέσει τέλος στην προκείμενη μη συμμόρφωση: α) η σήμανση CE έχει τοποθετηθεί κατά παράβαση του άρθρου 8 ή του άρθρου 9· β) η σήμανση CE δεν έχει τοποθετηθεί, όταν απαιτείται, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2· γ) με την επιφύλαξη του άρθρου

5, η δήλωση απόδοσης δεν έχει καταρτιστεί, όταν απαιτείται, σύμφωνα με το άρθρο 4· δ) η δήλωση απόδοσης δεν έχει καταρτιστεί σύμφωνα με τα άρθρα 4, 6 και 7· ε) η τεχνική τεκμηρίωση είτε δεν είναι διαθέσιμη είτε δεν είναι πλήρης. 2. Εάν η μη συμμόρφωση της παραγράφου 1 εξακολουθεί να υφίσταται, το κράτος μέλος λαμβάνει όλα τα κατάλληλα μέτρα για να περιορίσει ή να απαγορεύσει τη διαθεσιμότητα στην αγορά του προϊόντος του τομέα των δομικών κατασκευών ή να εξασφαλίσει την ανάκληση ή την απόσυρσή του από την αγορά.

(2) Μητρώο συντελεστών τεχνικών έργων (ΜΗ.Τ.Ε.) (άρθρο 118 ν. 4472/2017)

Με το **άρθρο 118 του ν. 4472/2017** (ΦΕΚ Α' 74/19.5.2017 ημарт. ΦΕΚ Α' 75/23.5.2017) συνεστήθη «Ηλεκτρονικό μητρώο συντελεστών παραγωγής δημοσίων και ιδιωτικών έργων, μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών (ΜΗ.Τ.Ε.)», ως ακολούθως⁸:

«1. Συνιστάται στη Γενική Γραμματεία Υποδομών (Γ.Γ.Υ.) του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών ηλεκτρονικό μητρώο συντελεστών παραγωγής δημοσίων και ιδιωτικών έργων, μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών και έργων παραχώρησης του ν. 4413/2016 (Α' 148) (ΜΗ.Τ.Ε.), που περιλαμβάνει: α) το Μητρώο Φυσικών Προσώπων Παραγωγής Τεχνικών Έργων (ΜΗ.ΦΥ.Π.ΤΕ) και β) το Μητρώο Επιχειρήσεων Παραγωγής Τεχνικών Έργων (ΜΗ.Ε.Τ.Ε). Για τους σκοπούς του παρόντος νοούνται ως:

α) «δημόσιο έργο», το έργο κατά την έννοια της περ. 7 της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 4412/2016 (Α' 147), που ανατίθεται από τις αναθέτουσες αρχές και τους αναθέτοντες φορείς του Βιβλίου Ι και ΙΙ του ν. 4412/2016,

β) «ιδιωτικό έργο», το έργο κατά την έννοια της περ. 7 της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 4412/2016 (Α' 147) που ανατίθεται από οποιονδήποτε άλλον, πλην των αναφερομένων στην περ. α',

γ) «δημόσια μελέτη» και «δημόσιες τεχνικές και λοιπές συναφείς επιστημονικές υπηρεσίες», αντίστοιχα η μελέτη και η παροχή τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών κατά την έννοια της περ. α' της υποπαρ. 9 της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 4412/2016, που ανατίθεται από αναθέτουσες αρχές και φορείς του Βιβλίου Ι και ΙΙ του ν. 4412/2016,

δ) «ιδιωτική μελέτη» και «ιδιωτικές τεχνικές και λοιπές συναφείς επιστημονικές υπηρεσίες», αντίστοιχα η μελέτη και η παροχή τεχνικών και λοιπών συναφών

---

⁸ Κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 118 παρ. 20 του ν. 4472/2017 έχει εκδοθεί το **πδ/γμα 71/2019** (ΦΕΚ Α' 112/3.7.2019) «Μητρώα συντελεστών παραγωγής δημοσίων και ιδιωτικών έργων, μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών (ΜΗ.Τ.Ε.)» καθώς και η **ΥΑ 118561/2024** (ΦΕΚ Β' 2794/17.5.2024) «Ρυθμίσεις τεχνικών ζητημάτων που αφορούν στην χρήση των επιμέρους εργαλείων και διαδικασιών του Ηλεκτρονικού Μητρώου Συντελεστών Παραγωγής Δημοσίων και Ιδιωτικών Έργων, Μελετών, Τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών (ΜΗ.Τ.Ε.)». Σχετ. βλ. και **πδ/γμα 62/2025** (ΦΕΚ Α' 121/11.7.2025) «Κώδικας Εργατικού Δικαίου» και **ΥΑ ΔΝΣΒ'/οικ. 40185/ΦΝ 466/20181** (ΦΕΚ Β' 2046/6.6.2018) «Απαραίτητα προσόντα, εμπειρία, κανόνες και αρχές που διέπουν το Σώμα Ειδικών Επιμετρητών, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 218 του ν. 4512/2018 (Α' 5)».

επιστημονικών υπηρεσιών κατά την έννοια της περ. α' της υποπαρ. 9 της παρ. 1 του ν. 4412/2016, που ανατίθεται από οποιονδήποτε άλλον πλην των αναφερομένων στην περ. γ' και

ε) «έργο παραχώρησης», το έργο κατά την έννοια της παρ. 8 του άρθρου 2 του ν. 4413/2016, που ανατίθεται στα πλαίσια σύμβασης παραχώρησης έργου του στοιχ. α' της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 4413/2016.

2. Στους σκοπούς των ΜΗ.Τ.Ε. περιλαμβάνεται ιδίως:

α) η ηλεκτρονική τήρηση που αφορά, ειδικότερα, στη συλλογή, καταχώριση, έλεγχο και επαλήθευση των στοιχείων και δικαιολογητικών των φυσικών και νομικών προσώπων που εγγράφονται σε αυτά, καθώς και στην παρακολούθηση και καταχώριση των μεταβολών κατάστασής τους,

β) η έκδοση και χορήγηση βεβαιώσεων, πτυχίων, πιστοποιητικών και λοιπών εγγράφων, όπου απαιτείται, εφόσον δεν είναι δυνατή η ηλεκτρονική εκτύπωση αυτών από τον χρήστη του συστήματος,

γ) η καταχώριση των αποτελεσμάτων του πειθαρχικού ελέγχου των εγγεγραμμένων οικονομικών φορέων στα ΜΗ.Τ.Ε.,

δ) η έκδοση βεβαίωσης αναφορικά με την καταλληλότητα για την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια, την τεχνική και επαγγελματική ικανότητα των εγγεγραμμένων επιχειρήσεων στα Μητρώα,

ε) η διασύνδεση με λοιπά μητρώα που τηρούνται στα οικεία επιμελητήρια και συλλόγους και αφορούν στις αδειοδοτήσεις ή πιστοποιήσεις φυσικών ή νομικών προσώπων για την έκδοση χορήγησης βεβαιώσεων και πιστοποιητικών.

3. Η Γ.Γ.Υ. δύναται να αναθέτει υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις του άρθρου 12 του ν. 4412/2016 τη διαχείριση και λειτουργία του ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε. της προηγούμενης παραγράφου στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (Τ.Ε.Ε.), καθώς και στα αρμόδια επιμελητήρια και συλλόγους δημοσίου δικαίου διατηρώντας την κυριότητα, αποκλειστική αρμοδιότητα, εποπτεία και έλεγχο επ' αυτού, δυνάμενη, οποτεδήποτε και για οποιονδήποτε λόγο, να την ανακαλέσει. Η διαχείριση και λειτουργία του Μητρώου Επιχειρήσεων Τεχνικών Έργων (ΜΗ.Ε.Τ.Ε.) πραγματοποιείται από την αρμόδια Υπηρεσία της Γ.Γ.Υ. Με απόφαση και Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών και του κατά περίπτωση αρμοδίου Υπουργού, που εποπτεύει τα επιμελητήρια και τους επαγγελματικούς συλλόγους ορίζονται τα ειδικότερα τεχνικά θέματα και λεπτομέρειες της διαχείρισης και λειτουργίας των ΜΥ.ΦΥ.Π.Τ.Ε και οποιοδήποτε άλλο θέμα σχετικό με τα ανωτέρω.

4α. Στο Μητρώο Φυσικών Προσώπων Τεχνικών Έργων (ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε.) καταγράφεται η τεχνική εμπειρία και σε αυτό εγγράφονται τα φυσικά πρόσωπα που ασκούν τεχνική επαγγελματική δραστηριότητα στην Ελλάδα και εμπλέκονται στην παραγωγή δημοσίων και ιδιωτικών έργων, μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών και έργων παραχώρησης, έχοντας συμμετοχή σε οποιοδήποτε στάδιο ωρίμανσης, εκτέλεσης, συντήρησης και λειτουργίας τους.

β. Η καταγραφή της εμπειρίας στο ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε., που αποκτάται από δημόσια έργα, μελέτες, τεχνικές και λοιπές συναφείς επιστημονικές υπηρεσίες και από έργα παραχώρησης είναι υποχρεωτική, ενώ προαιρετική είναι η καταγραφή της εμπειρίας που αποκτάται από ιδιωτικά έργα, μελέτες, τεχνικές και λοιπές συναφείς επιστημονικές υπηρεσίες. Στην περίπτωση που φυσικό πρόσωπο επιθυμεί η αποκτηθείσα εμπειρία του από ιδιωτικά έργα, μελέτες, τεχνικές και λοιπές συναφείς επιστημονικές υπηρεσίες να προσμετρηθεί στην αντίστοιχη δημοσίων τεχνικών έργων, μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών και έργων παραχώρησης για τη στελέχωση επιχειρήσεων των περιπτώσεων Α1, Β1, Γ' και Δ' της παρ. 11α, η καταγραφή της εμπειρίας αυτής στο ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε. είναι υποχρεωτική.

γ. Στο ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε. εγγράφονται Διπλωματούχοι Μηχανικοί Πολυτεχνικών Σχολών Ιδρυμάτων του Πανεπιστημιακού Τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης ή ισότιμης σχολής της αλλοδαπής, μέλη του Τ.Ε.Ε., φυσικά πρόσωπα κάτοχοι τίτλων σπουδών ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος πανεπιστημιακού τομέα της ημεδαπής ή ισότιμου της αλλοδαπής που έχουν άδεια άσκησης επαγγέλματος του οικείου επιμελητηρίου ή επαγγελματικού συλλόγου, πτυχιούχοι μηχανικοί τεχνολογικής εκπαίδευσης, οι ασκούντες τεχνική δραστηριότητα και λοιπό εργατοτεχνικό προσωπικό. Με απόφαση του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών, πέραν των ανωτέρω, δύναται να προστίθενται στο ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε., συγκεκριμένα επαγγέλματα και λοιπές επαγγελματικές δραστηριότητες, που σχετίζονται με την ασφάλεια και την ποιότητα των κατασκευών.

5. Η εγγραφή στα ακόλουθα επιμέρους μητρώα του ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε. διενεργείται ύστερα από αίτηση του ενδιαφερομένου σύμφωνα με τους όρους, προϋποθέσεις και δικαιολογητικά που προβλέπονται στο προεδρικό διάταγμα της παραγράφου 20 ως εξής: α. Μητρώο Εμπειρίας Μελετητών (Μ.Ε.Μ.). β. Μητρώο Εμπειρίας Κατασκευαστών (Μ.Ε.Κ.). γ. Μητρώο Εμπειρίας τεχνιτών και λοιπών τεχνικών επαγγελματιών δραστηριοτήτων (Μ.Ε.Τ.).

6. Τα φυσικά πρόσωπα εγγράφονται σε ένα από τα επιμέρους μητρώα των περ. α', β' και γ' της παρ. 5. Επιτρέπεται η παράλληλη εγγραφή στα επιμέρους μητρώα των περ. α' και β' και γ' της παρ. 5 σύμφωνα με τις διατάξεις του πδ/τος της παρ. 20.

7. Στα Μ.Ε.Μ. και Μ.Ε.Κ. της παρ. 5 εγγράφονται υποχρεωτικά τα φυσικά πρόσωπα της παρ. 4γ, που είναι μόνιμοι υπάλληλοι ή αορίστου χρόνου υπηρετούντες στο δημόσιο τομέα της παρ. 1α, του άρθρου 14 του Κεφ. Α' του Μέρους Β' του ν. 4270/2014 (Α' 143), εφόσον με βάση τη βεβαίωση της υπηρεσίας τους απασχολούνται στις τεχνικές υπηρεσίες των φορέων τους ή αναλαμβάνουν εκπόνηση μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών και επίβλεψη.

8. Τα πρόσωπα της παρ. 7 απαγορεύεται πριν την παρέλευση τριετίας από τη συνταξιοδότησή τους ή για οποιονδήποτε άλλο λόγο αποχώρησής τους από την υπηρεσία (παραίτηση, απόλυση για πειθαρχικό παράπτωμα κ.λπ.), πλην της κατάργησης της οργανικής τους θέσης, να στελεχώνουν μελετητικές και εργοληπτικές επιχειρήσεις των περ. Α1, Β1 και Επιχειρήσεις Συμβούλων Διοίκησης - Διαχείρισης της περίπτωσης Γ' της παρ. 11 του παρόντος ή να έχουν οποιαδήποτε σχέση εργασίας ή μίσθωσης έργου με αυτές.

9. Η εγγραφή στα επιμέρους μητρώα Μ.Ε.Μ., Μ.Ε.Κ. και Μ.Ε.Τ. των περ. α', β' και γ' της παρ. 5 του παρόντος, γίνεται ύστερα από αίτηση του ενδιαφερομένου,

που ζητεί την κατάταξή του σε συγκεκριμένες κατηγορίες μελετών και έργων και στην αντίστοιχη σε κάθε κατηγορία τάξη, όπως ορίζεται στο προεδρικό διάταγμα της παρ. 20. Για την εγγραφή και κατάταξη σε αυτά εκδίδεται βεβαίωση με τη μορφή πτυχίου, η οποία ακολουθεί τις μεταβολές των στοιχείων στα οποία βασίζεται η κατάταξη. Η εγγραφή και κατάταξη στα μητρώα της παρ. 5 ισχύει μέχρι τυχόν ανακατάταξης, κατόπιν τακτικής ή έκτακτης αναθεώρησης ή διαγραφής σε περίπτωση παύσης άσκησης του επαγγέλματος ή λόγω επιβολής πειθαρχικής ποινής, όπως ορίζεται στο προεδρικό διάταγμα της παρ. 20.

10. Στο Μητρώο Επιχειρήσεων Τεχνικών Έργων (ΜΗ.Ε.Τ.Ε.) εγγράφονται οι ατομικές επιχειρήσεις και τα νομικά πρόσωπα, που έχουν έδρα στην Ελλάδα και έχουν ως αντικείμενο, σύμφωνα με το καταστατικό τους, την εκπόνηση ιδιωτικών και δημοσίων μελετών, την παροχή τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών συμβούλου δημοσίων και ιδιωτικών έργων και την κατασκευή δημοσίων και ιδιωτικών έργων ή έργων παραχώρησης ως ανάδοχοι, υπεργολάβοι ή τρίτοι συνεργαζόμενοι καθ' οιονδήποτε τρόπο με αυτούς.

11α. Η εγγραφή στο Μητρώο Επιχειρήσεων Τεχνικών Έργων (ΜΗ.Ε.Τ.Ε.) διενεργείται ύστερα από αίτηση του νομίμου εκπροσώπου, σύμφωνα με τους όρους, προϋποθέσεις και κατόπιν κατάθεσης των δικαιολογητικών, που προβλέπονται στο προεδρικό διάταγμα της παρ. 20 και στα ακόλουθα επιμέρους μητρώα ως εξής:

Α. Μητρώο Μελετητικών Επιχειρήσεων.

Α.1 Μητρώο Μελετητικών Επιχειρήσεων Δημοσίων Έργων (ΜΗ.Μ.Ε.Δ.Ε.).

Α.2 Μητρώο Μελετητικών Επιχειρήσεων Ιδιωτικών Έργων (ΜΗ.Μ.Ε.ΙΔ.Ε.).

Β. Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων.

Β.1 Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων Δημοσίων Έργων (ΜΗ.ΕΕ.Δ.Ε.).

Β.2 Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων Ιδιωτικών Έργων (ΜΗ.Ε.Ε.ΙΔ.Ε.).

Γ. Μητρώο Επιχειρήσεων Συμβούλων Διοίκησης - Διαχείρισης Έργων.

Δ. Μητρώο Επιχειρήσεων Τεχνιτών και λοιπών τεχνικών επαγγελματικών δραστηριοτήτων.

Η εγγραφή στα Μητρώα Α2, Β2, Γ' και Δ' είναι προαιρετική για την κατασκευή ιδιωτικών έργων, μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών ενώ υποχρεωτική σε αυτά στην περίπτωση που επιχείρηση επιθυμεί η δραστηριότητά της από τον ιδιωτικό τομέα να προσμετρηθεί για την κατάταξή της στα Μητρώα Α.1, Β.1, Γ' και Δ'.

β. Τα Μητρώα των περ. Α.1, Β.1, Γ' και Δ' αποτελούν τα επαγγελματικά μητρώα της παρ. 2 του άρθρου 75 και του Παραρτήματος ΧΙ', του Προσαρτήματος Α' του ν. 4412/2016 και αντικαθιστούν από την έναρξη λειτουργίας τους σύμφωνα με την παρ. 24 τα προβλεπόμενα στο Παράρτημα ΧΙ' τροποποιώντας το αντιστοίχως.

Η εγγραφή στα μητρώα αυτά και η διατήρηση σε ισχύ της εγγραφής αυτής με την αναθεώρησή της, αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη συμμετοχή σε διαδικασία σύναψης σύμβασης από την επιχείρηση της κατασκευής δημοσίου έργου, έργου παραχώρησης, εκπόνησης δημόσιας μελέτης, παροχής τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών.

Η εγγραφή, κατάταξη και αναθεώρηση των ανωτέρω επιχειρήσεων στηρίζεται σε όλα τα στοιχεία που είναι αναγκαία για την εξέταση της αίτησης και τον έλεγχο της ακρίβειας των υποβαλλομένων στοιχείων και τα οποία υποχρεούνται να υποβάλουν οι επιχειρήσεις αυτές.

Τα στοιχεία αυτά συγκεντρώνονται από τη Γ.Γ.Υ. του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών που είναι αρμόδια για την τήρηση των ΜΗ.Ε.Τ.Ε.

Μεταξύ των στοιχείων αυτών περιλαμβάνονται ιδίως τα πιστοποιητικά εμπειρίας, τα οποία συντάσσονται από τον κύριο του έργου ή το φορέα κατασκευής για κάθε έργο, και περιέχουν πληροφορίες και αξιολογήσεις για τη δημοπρασία και τη ανάδοχο επιχείρηση, για τις τεχνικές επιχειρήσεις που έχουν συμπράξει στην κατασκευή του έργου ως μέλη κοινοπραξίας ή υπεργολαβίας, οι οικονομικές καταστάσεις των χρήσεων των τριών τελευταίων ετών, οι προσωρινές οικονομικές καταστάσεις πριν την υποβολή αίτησης, οι δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος, οι ειδικές καταστάσεις τιμολογίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων, τα τιμολόγια ιδιωτικών έργων όλων των κατηγοριών, τα δικαιολογητικά πιστοποίησης των παγίων στοιχείων και της αξίας τους (οικόπεδα, γήπεδα, κτίρια, μηχανολογικός εξοπλισμός και μεταφορικά μέσα πλην επιβατικών αυτοκινήτων), δικαιολογητικά για την απόδειξη της βασικής και της συμπληρωματικής στελέχωσης, καθώς και οποιοδήποτε άλλο στοιχείο κριθεί απαραίτητο για την αξιολόγηση των ανωτέρω επιχειρήσεων.

Η στελέχωση της εργοληπτικής επιχείρησης, με στελέχη που είναι εγγεγραμμένα στα μητρώα α' και β' και γ' της παρ. 5 του παρόντος παρακολουθείται από την υπηρεσία τήρησης του Μ.Η.Ε.Τ.Ε., ώστε τα στελέχη αυτά να συμμετέχουν ενεργά στο έργο της επιχείρησης των περιπτώσεων Α1, Β1, Γ' και Δ'.

Η υπηρεσία τήρησης του Μ.Η.Ε.Τ.Ε. μπορεί να παραπέμπει τα ανωτέρω στελέχη, των οποίων η συμμετοχή κρίνεται εικονική ή ανεπαρκής, στο αρμόδιο πειθαρχικό όργανο.

Η ελάχιστη στελέχωση πρέπει να είναι συνεχής καθ' όλη τη διάρκεια της λειτουργίας της και να αποδεικνύεται με βεβαίωση ασφάλισης από τον οικείο ασφαλιστικό φορέα. Οποιαδήποτε μεταβολή στελεχών των επιχειρήσεων Α1, Β1, Γ' και Δ' γίνεται ύστερα από αίτηση της επιχείρησης ή του στελέχους στην αρμόδια επιτροπή της παρ. 17 του παρόντος.

Με το προεδρικό διάταγμα της παρ. 20 του παρόντος καθορίζονται τα ειδικότερα θέματα και λεπτομέρειες της παρούσας.

12α) Επιχείρηση εγγεγραμμένη στο Μητρώο Μελετητικών Επιχειρήσεων Δημοσίων Έργων, στελεχώνεται αποκλειστικά από φυσικά πρόσωπα εγγεγραμμένα στην κατηγορία του Μητρώου Εμπειρίας Μελετητών, τα οποία δεν επιτρέπεται κατά το ίδιο διάστημα να στελεχώνουν επιχείρηση του Μητρώου Εργοληπτικών Επιχειρήσεων Δημοσίων Έργων.

β) Επιχείρηση εγγεγραμμένη στο Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων Δημοσίων Έργων στελεχώνεται αποκλειστικά από φυσικά πρόσωπα του Μητρώου Εμπειρίας Κατασκευαστών, τα οποία δεν επιτρέπεται κατά το ίδιο διάστημα να στελεχώνουν επιχείρηση του Μητρώου Μελετητικών Επιχειρήσεων Δημοσίων Έργων.

γ) Επιχείρηση εγγεγραμμένη στα Μητρώα Μελετητικών Επιχειρήσεων Ιδιωτικών Έργων και Εργοληπτικών Επιχειρήσεων Ιδιωτικών Έργων στελεχώνεται από φυσικά πρόσωπα εγγεγραμμένα στο ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε.

δ) Επιχείρηση εγγεγραμμένη στο Μητρώο Επιχειρήσεων Συμβούλων Διοίκησης - Διαχείρισης Έργων στελεχώνεται αποκλειστικά από φυσικά πρόσωπα εγγεγραμμένα στο Μητρώο Εμπειρίας Μελετητών ή/και στο Μητρώο Εμπειρίας Κατασκευαστών, τα οποία δεν επιτρέπεται κατά το ίδιο διάστημα να στελεχώνουν επιχείρηση του Μητρώου Εργοληπτικών Επιχειρήσεων Δημοσίων Έργων.

ε) Επιχείρηση εγγεγραμμένη στο Μητρώο Επιχειρήσεων τεχνιτών και λοιπών τεχνικών επαγγελματικών δραστηριοτήτων στελεχώνεται αποκλειστικά από

φυσικά πρόσωπα εγγεγραμμένα στο Μητρώο Εμπειρίας τεχνιτών και λοιπών τεχνικών επαγγελματικών δραστηριοτήτων.

στ) Επιχείρηση εγγεγραμμένη στο Μητρώο Μελετητικών Επιχειρήσεων Ιδιωτικών Έργων μπορεί να εγγράφεται και στο Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων Ιδιωτικών Έργων και αντιστρόφως.

ζ) Επιχείρηση εγγεγραμμένη στο Μητρώο Μελετητικών Επιχειρήσεων Δημοσίων Έργων μπορεί να εγγράφεται και στο Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων Δημοσίων Έργων, και αντίστροφα, υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις σωρευτικά:

1) Η στελέχωση των πτυχίων επιχείρησης, που εγγράφεται ταυτόχρονα στα ανωτέρω Μητρώα γίνεται κατά διακριτό τρόπο και δεν επιτρέπεται η ταυτόχρονη στελέχωση του μελετητικού ή εργοληπτικού πτυχίου της επιχείρησης από το ίδιο φυσικό πρόσωπο. Η προηγούμενη απαγόρευση υπάρχει και στην περίπτωση μελετητικής επιχείρησης συνδεδεμένης, κατά την έννοια του άρθρου 42Ε του κ.ν. 2190/1920, όπως ισχύει, με εργοληπτική επιχείρηση δημοσίων έργων ή εταιρειών κοινών οικονομικών συμφερόντων.

2) Επιχείρηση, η οποία έχει συμμετάσχει στην εκπόνηση μελέτης η ίδια ή συνδεδεμένη με αυτήν εταιρεία, είτε μεμονωμένα, είτε ως μέλος ένωσης, δεν επιτρέπεται να συμμετάσχει καθ' οιονδήποτε τρόπο στην κατασκευή του εν λόγω έργου ενδεικτικά ως ανάδοχος, μέλος κοινοπραξίας, υπεργολάβος, προμηθευτής αυτών κ.λπ. Σε περίπτωση διαπίστωσης μη πλήρωσης των ανωτέρω περ. 1 και 2 η ανάδοχος εταιρεία αποκλείεται από τον διαγωνισμό ή κηρύσσεται έκπτωτη.

η) Επιχειρήσεις εγγεγραμμένες στο μητρώο Α1 υποχρεούνται να διαθέτουν, ανεξαρτήτως τύπου της επιχείρησης, εντεταλμένο σύμβουλο εγγεγραμμένο στο μητρώο 5α, ο οποίος συνυπογράφει και φέρει την ευθύνη της μελέτης. Ως εντεταλμένος σύμβουλος για τους σκοπούς του προηγούμενου εδαφίου νοείται:

α) ο κατά περίπτωση ανάλογα με τον τύπο της επιχείρησης (ατομική, ΟΕ, ΕΕ, ΕΠΕ, ΙΚΕ, ΑΕ κ.λπ.) νόμιμος εκπρόσωπος, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, β) στην περίπτωση που ο νόμιμος εκπρόσωπος, σύμφωνα με την προηγούμενη περίπτωση, δεν είναι εγγεγραμμένος στο Μητρώο 5α, ως εντεταλμένος σύμβουλος, για την εφαρμογή του παρόντος, νοείται το πρόσωπο, που πληροί την ως άνω απαίτηση, στο οποίο χορηγείται με τις καταστατικές διατάξεις, εξουσία εκπροσώπησης της επιχείρησης για τη συνυπογραφή των μελετών και την ευθύνη για αυτές.

13. Τα ΜΗ.Ε.Τ.Ε. των περ. Α1, Β1 και Γ' της παρ. 11α του παρόντος λειτουργούν και ως επίσημοι κατάλογοι εγκεκριμένων οικονομικών φορέων του άρθρου 83 του ν. 4412/2016 και οι πληροφορίες που μπορούν να συναχθούν από την εγγραφή τους σε αυτά ή από πιστοποιητικό εγγραφής δεν τίθεται σε αμφισβήτηση χωρίς αιτιολόγηση, σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 83 του ν. 4412/2016.

Με το προεδρικό διάταγμα της παρ. 20 ρυθμίζονται και τα θέματα που καθορίζονται με το προεδρικό διάταγμα της παρ. 10 του άρθρου 83 του ν. 4412/2016.

14. Το πιστοποιητικό εγγραφής στα ΜΗ.Ε.Τ.Ε. δύναται να αντλείται από την αναθέτουσα αρχή, ή τους αναθέτοντες φορείς του Βιβλίου ΙΙ του ν. 4412/2016 (Α' 147) για τα φυσικά και νομικά πρόσωπα, προκειμένου για τη συμμετοχή σε

διαδικασία σύναψης δημόσιου έργου ή για τη συμμετοχή στη διαδικασία παραγωγής δημόσιου έργου, από το ΜΗ.Ε.Τ.Ε.

15. Για την αποτελεσματικότερη τήρηση, λειτουργία και διαχείριση των ΜΗ.Τ.Ε. του παρόντος και ειδικότερα για τον έλεγχο και την επαλήθευση των στοιχείων που τηρούνται σε αυτά, προβλέπεται η δυνατότητα συλλογής, χρήσης πληροφοριών και δεδομένων μέσω διασύνδεσης της εφαρμογής των ΜΗ.Τ.Ε. με κάθε άλλο σχετικό ηλεκτρονικό σύστημα τεχνικών έργων, ιδίως τα ηλεκτρονικά συστήματα τεχνικών έργων και υποδομών που συνίστανται στην Γ.Γ.Υ. κατά τις κείμενες διατάξεις, το ηλεκτρονικό σύστημα αμοιβών Τ.Ε.Ε., την ηλεκτρονική έκδοση οικοδομικών αδειών του ν. 4030/2011 (Α' 249), την Ηλεκτρονική Ταυτότητα Κτηρίου του ν. 3843/2010 (Α' 62), το λειτουργικό σύστημα υπαγωγής αυθαιρέτων του ν. 4178/2013 (Α' 174) όπως ισχύει, το Εθνικό Σύστημα Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ.) του άρθρου 36 του ν. 4412/2016 και με το Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Δημοσίων Συμβάσεων (Κ.Η.Μ.Δ.Η.Σ.) των άρθρων 37 και 38 του ν. 4412/2016, τη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων (Γ.Γ.Π.Σ.), το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα (Ο.Π.Σ.) καθώς και με τα αντίστοιχα πληροφοριακά συστήματα του Ενιαίου Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (Ε.Φ.Κ.Α.).

16. Η τήρηση και επεξεργασία των στοιχείων που περιέχονται στα ηλεκτρονικά μητρώα του παρόντος από τους διαχειριστές αρμοδίου υπαλλήλους αυτών, γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του ν. 2472/1997 (Α' 50) και το ν. 3471/2006 (Α' 1133) και οι διαχειριστές αρμόδιοι υπάλληλοι υποχρεούνται σε τήρηση εχεμύθειας και εμπιστευτικότητας των πληροφοριών που καταχωρούνται σε αυτά.

17. Η απόφαση για την εγγραφή και κατάταξη σε κατηγορίες και τάξεις στα Μητρώα του παρόντος, γίνεται με απόφαση του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών μετά από γνώμη των αρμοδίων Επιτροπών Μητρώων ή από τις Επιτροπές Μητρώων, ανάλογα την τάξη, όπως καθορίζεται στο προεδρικό διάταγμα της παραγράφου 20 του παρόντος.

Με απόφαση του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών, συγκροτούνται με θητεία δύο (2) ετών, που μπορεί να ανανεώνεται κατ' ανώτατο για μία επιπλέον φορά, οι εξής Επιτροπές:

- α) Επιτροπή Μητρώου Εμπειρίας Μελετητών,
- β) Επιτροπή Μητρώου Εμπειρίας Κατασκευαστών,
- γ) Επιτροπή Μητρώου Εμπειρίας τεχνιτών και λοιπών τεχνικών επαγγελματικών δραστηριοτήτων,
- δ) Επιτροπή Μητρώου Μελετητικών Επιχειρήσεων,
- ε) Επιτροπή Μητρώου Εργοληπτικών Επιχειρήσεων,
- στ) Επιτροπή Μητρώου Επιχειρήσεων Συμβούλων Διοίκησης - Διαχείρισης Έργων και
- ζ) Επιτροπή Μητρώου Επιχειρήσεων τεχνιτών και λοιπών τεχνικών επαγγελματικών δραστηριοτήτων.

Εκάστη Επιτροπή αποτελείται από δεκατρία (13) μέλη, που ορίζονται με τους αναπληρωτές τους μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται και ο Πρόεδρος.

18α. Οι εγγεγραμμένοι στα ΜΗ.ΤΕ του παρόντος, φυσικά και νομικά πρόσωπα υπόκεινται στον πειθαρχικό έλεγχο, για κάθε υπαίτια αντισυμβατική πράξη ή παράλειψη αναφορικά με τη διαδικασία ανάληψης και ανάληψη δημόσιου έργου ή μελέτης και παροχής τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών και για ασυμβίβαστη συμπεριφορά με την εργολαβική και μελετητική τους

ιδιότητα, σύμφωνα με το ν. 4412/2016, για την οποία επιβάλλονται οι διοικητικές κυρώσεις της περ. β' της παρούσας παραγράφου.

Πειθαρχικά παραπτώματα συνιστούν ιδίως:

- 1) Η συνεννόηση για την αποφυγή του πραγματικού συναγωνισμού σε δημόσιους διαγωνισμούς.
- 2) Η δυστροπία επανόρθωσης ελλιπούς ή εσφαλμένης μελέτης ή επανόρθωσης κακοτεχνιών που έχουν βεβαιωθεί.
- 3) Η έκπτωση.
- 4) Η υποβολή ψευδών δηλώσεων κατά τη διαδικασία των διαγωνισμών ή κατά την εκτέλεση των έργων και μελετών.
- 5) Η υποκατάσταση κατά την εκπόνηση της μελέτης ή έργου, χωρίς έγκριση της υπηρεσίας, η παράνομη εκχώρηση του έργου ή τμήματός του.
- 6) Η παράβαση του άρθρου 73 του ν. 4412/2016.

β. Οι διοικητικές κυρώσεις που επιβάλλονται είναι οι ακόλουθες, κατά αύξουσα σειρά βαρύτητας:

- βα) ο αποκλεισμός από τους διαγωνισμούς,
- ββ) ο υποβιβασμός της τάξης του πτυχίου σε μία ή περισσότερες κατηγορίες,
- βγ) η προσωρινή διαγραφή από το μητρώο για χρονικό διάστημα από έξι (6) μήνες έως τρία (3) χρόνια και
- βδ) η οριστική διαγραφή από τα μητρώα.

γ. Η διοικητική κύρωση της περ. βα' επιβάλλεται κατά τις διατάξεις του άρθρου 74 του ν. 4412/2016.

Οι λοιπές διοικητικές κυρώσεις των περ. ββ', βγ' και βδ' επιβάλλονται από το πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο πειθαρχικό συμβούλιο. Η παραπομπή στο πειθαρχικό συμβούλιο γίνεται από τον Υπουργό Υποδομών και Μεταφορών ή την Προϊσταμένη Αρχή του έργου.

Παράλληλα με την επιβολή των διοικητικών κυρώσεων, το αρμόδιο για την επιβολή τους όργανο μπορεί να επιβάλλει παρεπόμενες χρηματικές ποινές υπέρ του Δημοσίου, που κυμαίνονται από δέκα χιλιάδες έως πενήντα χιλιάδες (10.000-50.000) ευρώ αναλόγως με τη βαρύτητα και τις συνθήκες τέλεσης του αδικήματος.

Για τις ποινές αυτές η αρμόδια για την τήρηση των μητρώων υπηρεσία της Γενικής Γραμματείας Υποδομών του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών συντάσσει χρηματικούς καταλόγους, τους οποίους αποστέλλει στην αρμόδια Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (ΔΟΥ) για βεβαίωση και είσπραξη σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις.

δ. Με το προεδρικό διάταγμα της παρ. 20 καθορίζονται τα όργανα του πειθαρχικού ελέγχου, η διαδικασία, η συγκρότηση και λειτουργία εν γένει των πειθαρχικών συμβουλίων, πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων, στα οποία κατά περίπτωση συμμετέχουν και εκπρόσωποι των εργοληπτικών και μελετητικών οργανώσεων, του ΤΕΕ, των επιμελητηρίων και επαγγελματικών συλλόγων, οι δικαιούμενοι να ασκήσουν πειθαρχική αγωγή, η άσκηση εφέσεως, οι προθεσμίες και παραγραφές, η υποτροπή, οι λόγοι αναστολής και διακοπής αυτής, η σχέση της πειθαρχικής με τις λοιπές δίκες και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια με την άσκηση του πειθαρχικού ελέγχου.

19. [Η παρ. 19 καταργήθηκε με την περ. β' του άρθρου 32 ν. 5167/2024, ΦΕΚ Α' 207/20.12.2024]

20. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται εντός οκτώ (8) μηνών από τη δημοσίευση του παρόντος, κατόπιν πρότασης του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών καθορίζονται, πέραν των θεμάτων της περ. δ' της παρ. 18 του παρόντος, της παρ. 19 του παρόντος και της παρ. 10 του άρθρου 83 του ν. 4412/2016, επιπλέον και τα ακόλουθα:

- α. οι ειδικότερες λεπτομέρειες λειτουργίας και τήρησης των ΜΗ.Τ.Ε. του παρόντος, όπως ενδεικτικά οι αρμόδιες υπηρεσίες τήρησης αυτών, ο τρόπος συγκέντρωσης, ελέγχου και καταχώρησης των στοιχείων που είναι απαραίτητα για την εγγραφή, κατάταξη, αναθεώρηση, διαγραφή, η χορήγηση και το περιεχόμενο των πιστοποιητικών εγγραφής στον επίσημο κατάλογο,
- β. οι κατηγορίες μελετών, τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών και έργων και οι τάξεις ανά κατηγορία αυτών για κάθε Μητρώο,
- γ. οι ειδικότεροι όροι και προϋποθέσεις εγγραφής και κατάταξης στα ΜΗ.Τ.Ε. του παρόντος και τα δικαιολογητικά που υποβάλλονται,
- δ. η ανά ειδικότητα ελάχιστη στελέχωση επιχείρησης,
- ε. οι όροι και προϋποθέσεις χορήγησης, ανανέωσης, αναθεώρησης, ελέγχου, κατάταξης, αναβάθμισης πτυχίων, η χρονική ισχύς αυτών, καθώς και η διαδικασία και τα δικαιολογητικά που υποβάλλονται κατά περίπτωση,
- στ. το ειδικότερο περιεχόμενο των βεβαιώσεων και πτυχίων που εκδίδονται επί τη βάση των ΜΗ.Τ.Ε. του παρόντος,
- ζ. οι όροι και προϋποθέσεις άσκησης ενδικοφανούς διαδικασίας κατά των διοικητικών πράξεων εγγραφής και κατάταξης σε αυτά, αναθεώρησης και αφαίρεσης πτυχίων, διαγραφής από το Μητρώο, τα αποφαινόμενα όργανα και η σχετική διαδικασία,
- η. οι όροι και προϋποθέσεις ανάληψης έργου σε συνάρτηση με το οργανόγραμμα, τον χρονικό προγραμματισμό ή άλλα στοιχεία που αποδεικνύουν και εγγυώνται τη δυνατότητα των φυσικών προσώπων και την κατάλληλη επάρκεια σε ανθρώπινους και τεχνικούς πόρους για την άρτια και έγκαιρη εκτέλεση του έργου, καθώς και την πιστοληπτική τους ικανότητα (Η περ. η' τροποποιήθηκε με το άρθρο 30 ν. 5167/2024, ΦΕΚ Α' 207/20.12.2024).
- θ. *[Η περ. θ' καταργήθηκε με την περ. β' άρθρου 32 ν. 5167/2024 (ΦΕΚ Α' 207/20.12.2024)].*
- ι. το ελάχιστο απαιτούμενο προσωπικό, η οργάνωση και ο εξοπλισμός των συνεργείων εργοταξίου ανά κατηγορία και μέγεθος έργου,
- ια. οι αρμόδιες για τη διαχείριση και λειτουργία των ΜΗ.Τ.Ε. των παρ. 4 και 10 του παρόντος, Διευθύνσεις της Γ.Γ.Υ. του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών καθώς και των αρμόδιων φορέων της παρ. 2 του παρόντος αντίστοιχα,
- ιβ. οι όροι πρόσβασης στο ηλεκτρονικό σύστημα και χρήσης των ηλεκτρονικών υπηρεσιών του παρόντος καθώς και διάθεσης και περαιτέρω χρήσης των πληροφοριών που εισάγονται και τηρούνται σε αυτό υποχρεωτικά,
- ιγ. η σύνθεση των επιτροπών της παρ. 17 του παρόντος, οι αρμοδιότητές τους και ο τρόπος λειτουργίας τους και λήψης αποφάσεων,
- ιδ. τα δεδομένα που διαλειτουργούν στα ηλεκτρονικά συστήματα της παρ. 15.

21. Η ανάπτυξη και κατασκευή του ηλεκτρονικού συστήματος των ΜΗ.Ε.Τ.Ε. της παρ. 11 του παρόντος δύναται να ανατεθεί με απόφαση του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών σε φορέα του Δημοσίου, ή του ευρύτερου δημοσίου τομέα, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 14 του Κεφ. Α' του Μέρους Β' του ν. 4270/2014, υπό τους όρους και προϋποθέσεις του άρθρου 12 του ν. 4412/2016, ο οποίος θα αναλάβει την υποχρέωση να το παραδώσει έτοιμο προς λειτουργία και χρήση. Με όμοια απόφαση, δύναται να ανατεθεί με τους όρους και προϋποθέσεις του άρθρου 12 του ν. 4412/2016 και στους φορείς της παρ. 2 του παρόντος η ανάπτυξη, κατασκευή και παράδοσή του ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε. έτοιμο προς λειτουργία και χρήση.

22. Το κόστος κατασκευής και παράδοσης σε λειτουργία και χρήση του ΜΗ.Ε.Τ.Ε. της παρ. 10 του παρόντος, καθώς επίσης και το κόστος κατασκευής, λειτουργίας και διαχείρισης του ΜΗ.ΦΥ.Π.Τ.Ε. της παρ. 4 του παρόντος, καλύπτονται με μέριμνα του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών.

23. Με απόφαση του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών, που εκδίδεται εντός τριών (3) μηνών από την έκδοση του προεδρικού διατάγματος της παρ. 20 καθορίζονται οι ειδικότεροι όροι χρήσης, πρόσβασης και λειτουργίας της ηλεκτρονικής εφαρμογής του παρόντος, καθώς και κάθε άλλο θέμα συναφές με τα ανωτέρω.

24. Μέχρι την ανάπτυξη και θέση σε λειτουργία των ηλεκτρονικών συστημάτων του παρόντος, τα ΜΗ.Τ.Ε. τηρούνται σε έντυπη μορφή. Για τη θέση σε λειτουργία των ΜΗ.Τ.Ε. του παρόντος εκδίδεται σχετική διαπιστωτική πράξη από τον Υπουργό Υποδομών και Μεταφορών. Έως την πλήρη παραγωγική λειτουργία των ΜΗ.Τ.Ε. ζητήματα τεχνικού και λεπτομερειακού χαρακτήρα που προκύπτουν εν όψει αυτής, ρυθμίζονται με απόφαση του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών (η παρ. 24 τροποποιήθηκε με το άρθρο 188 παρ. 6 ν. 4635/2019, ΦΕΚ Α' 167/30.10.2019).

25. Με την έκδοση του προεδρικού διατάγματος της παρ. 20 καταργούνται τα άρθρα 80 έως 110 του ν. 3669/2008 που διατηρήθηκαν σε ισχύ με την περ. 31 της παρ. 1 του άρθρου 377 του ν. 4412/2016 και τα άρθρα 39 και 40 του ν. 3316/2005, που διατηρήθηκαν σε ισχύ με την περ. 40 της παρ. 1 του άρθρου 377 του ν. 4412/2016».

(3) Άρση περιορισμών συμμετοχής εργοληπτών

Σχετικά βλ. και **άρθρο 59 ν. 4278/2024** (ΦΕΚ Α' 157/4.8.2014) «Φάροι, Στρατολογία και άλλες διατάξεις» κατά το οποίο ορίστηκαν τα ακόλουθα:

«Άρση περιορισμών συμμετοχής εργοληπτικών επιχειρήσεων σε δημόσια έργα.

1. Τα ανώτατα και κατώτατα όρια προϋπολογισμού δημοσίων έργων και προεκτιμώμενων αμοιβών μελετών ανά κατηγορία και τάξη, με βάση τα οποία έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις αναθέσεις δημοσίων έργων, μελετών και συναφών υπηρεσιών, οι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (ΜΕΕΠ) και στα Μητρώα Μελετητών και Εταιρειών Μελετών της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων, καταργούνται. Οι διατάξεις του άρθρου αυτού ως προς τα κατώτατα όρια εφαρμόζονται και σε εκκρεμείς διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων έργων, μελετών και συναφών υπηρεσιών (ανοικτές, κλειστές και με διαπραγμάτευση) στις οποίες δεν έχουν υποβληθεί προσφορές μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος νόμου.

2. Η ισχύς των διατάξεων της ανωτέρω παραγράφου, όσον αφορά τα ανώτατα όρια, ορίζεται με προεδρικό διάταγμα, με το οποίο καθορίζονται οι προϋποθέσεις συμμετοχής στις διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων έργων και μελετών.

3. Στο ως άνω προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται μετά από πρόταση των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και των τυχόν συναρμόδιων Υπουργών ρυθμίζονται θέματα για την κατάρτιση και λειτουργία επίσημων καταλόγων εγκεκριμένων οικονομικών φορέων, όπως ιδίως η αρμόδια αρχή τήρησής τους, οι ειδικότερες προϋποθέσεις, τα κριτήρια και οι διατυπώσεις εγγραφής και κατάταξης των οικονομικών φορέων σε αυτούς, συμπεριλαμβανομένων των αναγκαίων δικαιολογητικών, η διαδικασία τήρησης και ενημέρωσής τους και οι περιπτώσεις διαγραφής από

αυτούς, ο χρόνος έναρξης της λειτουργίας τους είτε συνολικά είτε ανά κλάδο ή κατηγορία, καθώς και κάθε άλλο συναφές θέμα. Στο ίδιο διάταγμα μπορούν να εξειδικεύονται οι όροι ίδρυσης και η λειτουργία είτε εναλλακτικών επίσημων καταλόγων εγκεκριμένων οικονομικών φορέων είτε συστημάτων πιστοποίησης από οργανισμούς δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, και να ρυθμίζονται οι ειδικότερες λεπτομέρειες λειτουργίας τους».

(4) Γνωμοδοτική αρμοδιότητα οργάνων της διαδικασίας ανάθεσης (άρθρο 221 ν. 4412/2016)

Κατ' **άρθρο 221 ν. 4412/2016** (ΦΕΚ Α' 147/8.8.2016) «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ ΕΕ και 2014/25/ΕΕ)» (όπως τροποποιήθηκε με τα άρθρα 86 παρ. 1-2 ν. 4914/2022, ΦΕΚ Α' 61/21.3.2022, 108 ν. 4782/2021, ΦΕΚ Α' 36/9.3.2021, 58 παρ. 2 ν. 5036/2023, ΦΕΚ Α' 77/28.3.2023 και 34 ν. 5218/2025, ΦΕΚ Α' 125/14.7.2025) εξουσιοδοτούνται τα όργανα διενέργειας διαδικασιών ανάθεσης και εκτέλεσης δημοσίων συμβάσεων να προβαίνουν στις ακόλουθες ενέργειες:

«Άρθρο 221

1. Στο πλαίσιο των διαδικασιών ανάθεσης και εκτέλεσης δημοσίων συμβάσεων, τα όργανα που γνωμοδοτούν προς τα αποφαινόμενα όργανα (γνωμοδοτικά όργανα) έχουν ιδίως τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α) αξιολογούν τις προσφορές ή αιτήσεις συμμετοχής των προσφερόντων ή υποψηφίων,

β) ελέγχουν την καταλληλότητα των προσφερόντων ή υποψηφίων για τη συμμετοχή τους στη διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης,

γ) ελέγχουν και αξιολογούν τις προσφορές,

δ) στο πλαίσιο ανταγωνιστικής διαδικασίας, με διαπραγμάτευση της διαδικασίας, με διαπραγμάτευση χωρίς προηγούμενη δημοσίευση, ανταγωνιστικού διαλόγου ή σύμπραξης καινοτομίας, διαπραγματεύονται με τους προσφέροντες ή υποψηφίους,

ε) εισηγούνται τον αποκλεισμό των προσφερόντων ή υποψηφίων από τη διαδικασία, την απόρριψη των προσφορών, την κατακύρωση των αποτελεσμάτων, την αποδέσμευση των εγγυήσεων, τη ματαίωση της διαδικασίας,

στ) γνωμοδοτούν για κάθε άλλο θέμα που ανακύπτει κατά τη διαδικασία ανάθεσης,

ζ) στο στάδιο της εκτέλεσης γνωμοδοτούν, όπου απαιτείται, για τα θέματα που ανακύπτουν, ιδίως για την παράταση του συμβατικού χρόνου, άλλες τροποποιήσεις της σύμβασης και την έκπτωση του αναδόχου και

η) γνωμοδοτούν για τις προβλεπόμενες στον παρόντα νόμο ενστάσεις και προσφυγές που υποβάλλονται ενώπιον της αναθέτουσας αρχής ή της προϊσταμένης αρχής κατά το στάδιο της ανάθεσης και εκτέλεσης.

2. Κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους τα όργανα αυτά εκδίδουν γνώμη, συμπεριλαμβανομένης της βαθμολόγησης, μετά από ψηφοφορία επί των επικρατέστερων προτάσεων. Η γνώμη του οργάνου είναι η πρόταση που συγκεντρώνει την πλειοψηφία των παρόντων. Δεν επιτρέπεται η γνώμη των οργάνων αυτών να προκύπτει από τον μέσο όρο των προτάσεων.

3. Με απόφαση της αναθέτουσας αρχής συγκροτούνται γνωμοδοτικά όργανα για συγκεκριμένη σύμβαση ή περισσότερες ή σε ετήσια βάση για τις συμβάσεις που συνάπτει η αναθέτουσα αρχή. Η ύπαρξη οργάνων σε ετήσια βάση δεν αποκλείει τη συγκρότηση οργάνου συγκεκριμένης/ων σύμβασης ή συμβάσεων.

Εφόσον τα όργανα συγκροτούνται σε ετήσια βάση, οι διαδικασίες σύναψης και εκτέλεσης δημοσίων συμβάσεων που δεν έχουν ολοκληρωθεί εντός του έτους, συνεχίζονται και ολοκληρώνονται από το ίδιο όργανο.

Στην περίπτωση της διενέργειας συγκεντρωτικών αγορών από ΚΑΑ, τα αντίστοιχα γνωμοδοτικά όργανα συγκροτούνται με απόφασή τους. Με τις αποφάσεις της παρούσας δύνανται να συγκροτούνται κατά περίπτωση και έκτακτες επιτροπές ή ομάδες εργασίας για την αντιμετώπιση ειδικών θεμάτων που αφορούν τις διαδικασίες σύναψης.

Σε περιπτώσεις σύναψης ή εκτέλεσης δημοσίων συμβάσεων δύναται η αναθέτουσα αρχή να ορίζει ως μέλος των ανωτέρω γνωμοδοτικών οργάνων, των επιτροπών ή των ομάδων εργασίας έναν εξωτερικό εξειδικευμένο επιστήμονα, που διαθέτει τις απαιτούμενες ειδικές γνώσεις για την εκπλήρωση των προβλέψεων της παρ. 1.

Οι αποφάσεις συγκρότησης των γνωμοδοτικών οργάνων κοινοποιούνται στα μέλη αυτών και τους φορείς από τους οποίους αυτά προέρχονται. Μέχρι τη λειτουργία του Μη.Π.Υ.Δη.Συ. του άρθρου 344, το άρθρο 26 του ν. 4024/2011 (Α' 226) δεν εφαρμόζεται κατά τον ορισμό των μελών των επιτροπών που ασκούν καθήκοντα είτε κατά την ανάθεση είτε κατά την εκτέλεση δημοσίων συμβάσεων.

4. Με την απόφαση της παρ. 3 εξειδικεύονται οι αρμοδιότητες, ο αριθμός και οι ιδιότητες των μελών, η λειτουργία των οργάνων (επιτροπών κ.λπ.) καθώς και κάθε άλλο αναγκαίο θέμα σχετικά με τα ανωτέρω.

5. Στο στάδιο εκτέλεσης της σύμβασης, ως γνωμοδοτικά όργανα μπορεί να ορίζονται και οργανωτικές μονάδες ενταγμένες στη διοικητική δομή της αναθέτουσας αρχής ή του φορέα που έχει αναλάβει την εκτέλεση της σύμβασης.

6. Για τη συγκρότηση και τη λειτουργία των συλλογικών οργάνων στις αναθέτουσες αρχές, που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ν. 2690/1999 «Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας» (Α' 45), εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις του ως άνω νόμου. Τα συλλογικά όργανα είναι δυνατόν να συνεδριάζουν και με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων (τηλεδιάσκεψη), σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παρ. 13 του άρθρου 14 του ν. 2690/1999. Ειδικά στις περιπτώσεις που δεν διενεργούνται με ηλεκτρονικά μέσα, η αποσφράγιση και μονογραφή των φακέλων γίνεται από το μέλος ή τα μέλη που βρίσκονται στην έδρα της αναθέτουσας αρχής, στην οποία έχουν κατατεθεί οι προσφορές ή αιτήσεις συμμετοχής, κατά τη διάρκεια της τηλεδιάσκεψης.

7. *[Καταργήθηκε].*

8. Στις δημόσιες συμβάσεις έργων, πέραν των ανωτέρω, ισχύουν και τα ακόλουθα:

α) Όταν ως κριτήριο ανάθεσης χρησιμοποιείται η πλέον συμφέρουσα, από οικονομική άποψη, προσφορά μόνο βάσει τιμής ή βάσει πλήρως αντικειμενικοποιημένων κριτηρίων, η επιτροπή διαγωνισμού αποτελείται από τρεις (3) τεχνικούς υπαλλήλους, κατηγορίας ΠΕ ή ΤΕ, με τους αναπληρωτές τους, που υπηρετούν στην αναθέτουσα αρχή, εγγεγραμμένους στο μητρώο της περ. ζ', με εμπειρία, τεχνική εξειδίκευση και ειδικότητες, που προσιδιάζουν στις υπό ανάθεση κατηγορίες εργασιών, οι οποίοι ορίζονται από την αναθέτουσα αρχή που διενεργεί τον διαγωνισμό.

Κατ' εξαίρεση, αν δεν επαρκούν οι υπάλληλοι της αναθέτουσας αρχής, τούτη δύναται είτε να αιτηθεί την υπόδειξη ορισμού μελών από το Δημόσιο, όπως προσδιορίζεται στο άρθρο 14 του ν. 4270/2014 (Α' 143), εγγεγραμμένων στο μητρώο της περ. η' της παρούσας είτε να προσφύγει στην διενέργεια κλήρωσης μεταξύ των εγγεγραμμένων στο Μητρώο Μελών Επιτροπών Διαδικασιών Σύναψης Δημοσίων Συμβάσεων Έργων (Μη.Μ.Ε.Δ.). Στις εργασίες της επιτροπής μπορεί να παρίσταται, χωρίς δικαίωμα ψήφου, εκπρόσωπος των

εργοληπτών, που υποδεικνύεται μαζί με τον αναπληρωτή του, από τις πανελλήνιες εργοληπτικές οργανώσεις.

Ειδικά σε περιπτώσεις διαγωνισμών προϋπολογισμού χαμηλότερου του ενός εκατομμυρίου (1.000.000) ευρώ, στις οποίες κριτήριο ανάθεσης αποτελεί η πλέον συμφέρουσα προσφορά από οικονομική άποψη μόνο βάσει τιμής, η επιτροπή διαγωνισμού δύναται να αποτελείται από υπαλλήλους της αναθέτουσας αρχής, ένας εκ των οποίων είναι υποχρεωτικά τεχνικός εγγεγραμμένος στο Μητρώο Μελών Επιτροπών Διαδικασιών Σύναψης Δημόσιων Συμβάσεων Έργων (Μη.Μ.Ε.Δ.).

β) Όταν ως κριτήριο ανάθεσης χρησιμοποιείται η πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά βάσει βέλτιστης σχέσης τιμής - ποιότητας, η επιτροπή διαγωνισμού αποτελείται από:

αα) Τέσσερις (4) τεχνικούς υπαλλήλους κατηγορίας ΠΕ ή ΤΕ, με τους αναπληρωτές τους, που υπηρετούν στην αναθέτουσα αρχή ή στο Δημόσιο, ως ορίζεται στο άρθρο 14 του ν. 4270/2014, εγγεγραμμένους στο μητρώο της περ. ζ' της παρούσας, με εμπειρία, τεχνική εξειδίκευση και ειδικότητες που προσιδιάζουν στις υπό ανάθεση κατηγορίες εργασιών.

Εφόσον οι υπάλληλοι της αναθέτουσας αρχής δεν επαρκούν, η αρχή δύναται, είτε να αιτηθεί την υπόδειξη ορισμού μελών από τους φορείς, όπως προσδιορίζονται στην παρ. 1 του άρθρου 14 του ν. 4270/2014, εγγεγραμμένων στο μητρώο της περ. η' της παρούσας, είτε να προσφύγει στη διενέργεια κλήρωσης μεταξύ των εγγεγραμμένων στο Μητρώο Μελών Επιτροπών Διαδικασιών Σύναψης Δημοσίων Συμβάσεων Έργων (Μη.Μ.Ε.Δ.).

ββ) Έναν (1) εκπρόσωπο των ΟΤΑ, που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του, από την περιφερειακή ένωση δήμων της έδρας της περιφέρειας όπου εκτελείται το έργο.

γγ) Έναν (1) εκπρόσωπο του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (ΤΕΕ), που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του, κατόπιν κλήρωσης, από τα αρμόδια όργανα του ΤΕΕ.

δδ) Έναν (1) εκπρόσωπο των εργοληπτικών οργανώσεων, που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του, κατόπιν κλήρωσης, από τις πανελλήνιες εργοληπτικές οργανώσεις, όταν πρόκειται για έργα των οποίων ο προϋπολογισμός εκτός ΦΠΑ και αναθεώρησης ισούται ή υπερβαίνει το όριο εφαρμογής της Οδηγίας, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 5.

Η αναθέτουσα αρχή ορίζει τα υποδειχθέντα μέλη, αφού λάβει υπόψη της αιτήματα εξαιρέσεως, λόγω κατάστασης σύγκρουσης συμφερόντων στον συγκεκριμένο διαγωνισμό. Στην περίπτωση αυτή υποδεικνύονται αντικαταστάτες των εξαιρεθέντων μελών, σύμφωνα με την ανωτέρω διαδικασία.

γ) Η επιτροπή διαγωνισμού της περ. β' συγκροτείται από την αναθέτουσα αρχή του φορέα κατασκευής του έργου. Η μη υπόδειξη των μελών των περ. ββ', γγ' και δδ' δεν κωλύει τη συγκρότηση της επιτροπής. Σε αυτήν την περίπτωση η απαρτία υπολογίζεται βάσει του αριθμού των μελών που ορίστηκαν και υποδείχθηκαν.

δ) Για τον ορισμό των μελών της επιτροπής διαγωνισμού, η αρμόδια για τη διεξαγωγή του υπηρεσία ζητά εγκαίρως την υπόδειξη των μελών και των εκπροσώπων των κοινωνικών φορέων (ΤΕΕ ή άλλου Επιμελητηρίου, Περιφερειακής Ένωσης Δήμων και των εργοληπτικών οργανώσεων), κατά την περ. ε'. Οι φορείς στους οποίους υπηρετούν οι υπάλληλοι και οι λοιποί εκπρόσωποι παρέχουν τις αναγκαίες διευκολύνσεις για την άσκηση των καθηκόντων τους.

ε) Για τον ορισμό του εκπροσώπου τους, τα επιμελητήρια, οι περιφερειακές ενώσεις δήμων και οι εργοληπτικές οργανώσεις, διενεργούν, με ευθύνη των διοικήσεών τους, δημόσια κλήρωση κατά τις κείμενες διατάξεις, ύστερα από έγκαιρη δημοσιοποίηση της ημέρας και ώρας διενέργειάς της, από σχετικούς

καταλόγους (μητρώα) προσώπων, που καταρτίζονται και τηρούνται με ευθύνη των παραπάνω φορέων.

στ) Στις επιτροπές δύναται να συμμετέχει, κατόπιν αιτήματος του φορέα χρήσης και άνευ δικαιώματος ψήφου, εκπρόσωπος, που υποδεικνύεται από αυτόν και ορίζεται από την αναθέτουσα αρχή.

ζ) Συστήνεται και τηρείται στη Γενική Γραμματεία Υποδομών, Μητρώο Μελών Επιτροπών Διαδικασιών Σύναψης Δημόσιων Συμβάσεων Έργων, Μελετών, Τεχνικών και Λοιπών Συναφών Επιστημονικών Υπηρεσιών (Μη.Μ.Ε.Δ.). Στο Μητρώο αυτό εγγράφονται τεχνικοί υπάλληλοι όλων των αναθετουσών αρχών ή αναθετόντων φορέων των ανεξάρτητων αρχών και της Βουλής των Ελλήνων. Με απόφαση του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών ρυθμίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία για την εγγραφή στο Μητρώο, η διαδικασία κατάρτισης και τήρησης του Μητρώου, τα καθήκοντα των εγγεγραμμένων, οι όροι απαλλαγής από την υποχρέωση εγγραφής, τα πειθαρχικά αδικήματά τους και κάθε άλλο σχετικά με τα παραπάνω αναγκαίο θέμα.

9. Ειδικά στις δημόσιες συμβάσεις μελετών και παροχής τεχνικών υπηρεσιών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών, πέραν των παρ. 1 έως 6, ισχύουν και τα ακόλουθα:

α) Για τη διεξαγωγή των διαγωνισμών του παρόντος Βιβλίου η αναθέτουσα αρχή συγκροτεί, με απόφασή της, επιτροπή διαγωνισμού, που αποτελείται από τρία (3) μέλη. Δύο (2) από τα μέλη είναι τεχνικοί υπάλληλοι κατηγορίας ΠΕ-ΤΕ της αναθέτουσας αρχής, με τους αναπληρωτές τους, εγγεγραμμένοι στο μητρώο της περ. ζ' της παρ. 8, που έχουν εμπειρία και προσόντα σχετικά με το αντικείμενο της υπό ανάθεση σύμβασης και ένας εξ αυτών ορίζεται ως πρόεδρος με τον αναπληρωτή του.

β) Όταν η ανάθεση της σύμβασης γίνεται με κριτήριο μόνο τη χαμηλότερη τιμή, σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 86, ορίζονται ως μέλη της επιτροπής υπάλληλοι της αναθέτουσας αρχής, κατηγορίας ΠΕ ή ΤΕ, και μόνο κατ' εξαίρεση, αν δεν επαρκούν οι υπάλληλοι της αναθέτουσας αρχής, αυτή δύναται είτε να αιτηθεί την υπόδειξη ορισμού μελών εγγεγραμμένων στο μητρώο της περ. ζ' της παρ. 8 που απασχολούνται στο Δημόσιο, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 14 του ν. 4270/2014 είτε να προσφύγει στη διενέργεια κλήρωσης μεταξύ των εγγεγραμμένων στο Μη.Μ.Ε.Δ.

γ) Κατ' εξαίρεση, η επιτροπή διαγωνισμού μπορεί να συγκροτείται από πέντε (5) μέλη, αν κατά την κρίση της αναθέτουσας αρχής η προς ανάθεση σύμβαση είναι πολύπλοκη και απαιτεί εξειδικευμένη εμπειρία. Στην περίπτωση του προηγούμενου εδαφίου, τέσσερα (4) από τα μέλη είναι τεχνικοί υπάλληλοι, με τους αναπληρωτές τους, εγγεγραμμένοι στο μητρώο της περ. ζ' της παρ. 8 και με εμπειρία και προσόντα σχετικά με το αντικείμενο της υπό ανάθεση σύμβασης, εκ των οποίων ένας ορίζεται ως πρόεδρος με τον αναπληρωτή του.

δ) Ένα (1) από τα μέλη της επιτροπής διαγωνισμού με τον αναπληρωτή του υποδεικνύεται σε κάθε περίπτωση από το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, μετά από σχετικό αίτημα της αναθέτουσας αρχής. Ο εκπρόσωπος του ΤΕΕ προκύπτει από απόφαση του διοικούντος αυτό οργάνου. Αν το ΤΕΕ δεν ανταποκριθεί μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την κοινοποίηση της πρόσκλησης, επιλέγεται από την αναθέτουσα αρχή υπάλληλος της αναθέτουσας αρχής ή υπάλληλος που υπηρετεί στο Δημόσιο, ως τούτο καθορίζεται στο άρθρο 14 του ν. 4270/2014, εγγεγραμμένος στο μητρώο της περ. η' της παρ. 8.

ε) Σε περιπτώσεις ανάθεσης συμβάσεων με ιδιαίτερα σύνθετο, πολύπλοκο και εξειδικευμένο αντικείμενο, μπορεί με απόφαση του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών να καθορίζονται πρόσθετα προσόντα, που πρέπει να πληρούν τα μέλη της επιτροπής διαγωνισμού, κατά παρέκκλιση των όσων ορίζονται στις περ. α' και β'. 10.

Εφόσον διενεργείται κλήρωση, σύμφωνα με τις παρ. 1 έως 9, προηγείται η δημοσιοποίηση των στοιχείων της σύμβασης, στην ιστοσελίδα του κυρίου του έργου και της αναθέτουσας αρχής. Η κλήρωση διενεργείται υποχρεωτικά με βάση το ηλεκτρονικό σύστημα κληρώσεων της παρ. 6 του άρθρου 118, μεταξύ των τεχνικών υπαλλήλων του μητρώου της περ. ζ' της παρ. 8 σε επίπεδο περιφερειακής ενότητας με βάση την έδρα της αναθέτουσας αρχής, οι οποίοι διαθέτουν τα αντίστοιχα προσόντα των προηγούμενων παραγράφων κατά περίπτωση. Άρνηση εκτέλεσης των καθηκόντων συνιστά πειθαρχικό αδίκημα του υπαλλήλου και διώκεται κατά τις οικείες διατάξεις. Κατά τα λοιπά εφαρμόζεται το άρθρο 26 του ν. 4024/2011 (Α' 226).

11. Στις δημόσιες συμβάσεις προμηθειών και παροχής γενικών υπηρεσιών, πέραν των οριζόμενων στην παρ. 1, ισχύουν και τα ακόλουθα:

α) Συγκροτείται τριμελής ή πενταμελής γνωμοδοτικό όργανο (επιτροπή διενέργειας/επιτροπή αξιολόγησης).

β) Για την παρακολούθηση και την παραλαβή της σύμβασης προμήθειας συγκροτείται τριμελής ή πενταμελής επιτροπή παρακολούθησης και παραλαβής με απόφαση του αρμόδιου οργάνου της αναθέτουσας αρχής ή του φορέα εκτέλεσης της σύμβασης. Εφόσον απαιτούνται ειδικές γνώσεις, ένα τουλάχιστον μέλος της επιτροπής πρέπει να έχει την αντίστοιχη ειδικότητα. Εφόσον μεταξύ των υπηρετούντων στην αναθέτουσα αρχή δεν υπάρχει υπάλληλος με την αντίστοιχη ειδικότητα, η αναθέτουσα αρχή ζητεί τη συνδρομή άλλων φορέων του δημοσίου ή του ευρύτερου δημοσίου τομέα.

Το όργανο αυτό εισηγείται για όλα τα θέματα παραλαβής του φυσικού αντικείμενου της σύμβασης, προβαίνοντας σε μακροσκοπικούς, λειτουργικούς ή και επιχειρησιακούς ελέγχους του προς παραλαβή αντικείμενου της σύμβασης, εφόσον προβλέπεται από τη σύμβαση ή κρίνεται αναγκαίο, συντάσσει τα σχετικά πρωτόκολλα, παρακολουθεί και ελέγχει την προσήκουσα εκτέλεση όλων των όρων της σύμβασης και την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του αναδόχου και εισηγείται τη λήψη των επιβεβλημένων μέτρων λόγω μη τήρησης των ως άνω όρων.

Με απόφαση του αρμόδιου αποφαινομένου οργάνου μπορεί να συγκροτείται δευτεροβάθμια επιτροπή παρακολούθησης και παραλαβής με τις παραπάνω αρμοδιότητες. Για την εξέταση των προβλεπόμενων ενστάσεων και προσφυγών, που υποβάλλονται ενώπιον της αναθέτουσας αρχής, συγκροτείται ειδικό γνωμοδοτικό όργανο, τριμελής ή πενταμελής (Επιτροπή αξιολόγησης ενστάσεων), τα μέλη του οποίου είναι διαφορετικά από τα μέλη του γνωμοδοτικού οργάνου που είναι αρμόδιο για τα υπόλοιπα θέματα που ανακύπτουν κατά τη διαδικασία εκτέλεσης.

γ) Με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων καθορίζονται οι όροι για τη συγκρότηση των πρωτοβάθμιων, μόνιμων ή μη, και των δευτεροβάθμιων επιτροπών παραλαβής, η σύνθεση αυτών, η διαδικασία επιλογής των μελών τους και κάθε άλλο θέμα σχετικά με τα παραπάνω.

δ) Για την παραλαβή του τμηματικού ή συνολικού αντικείμενου σύμβασης παροχής υπηρεσιών συγκροτείται τριμελής επιτροπή παραλαβής με απόφαση του αρμόδιου οργάνου της αναθέτουσας αρχής ή του φορέα εκτέλεσης της σύμβασης. Εφόσον απαιτούνται ειδικές γνώσεις, ένα τουλάχιστον μέλος της επιτροπής πρέπει να έχει την αντίστοιχη ειδικότητα. Εφόσον μεταξύ των υπηρετούντων στην αναθέτουσα αρχή δεν υπάρχει υπάλληλος με την αντίστοιχη ειδικότητα, η αναθέτουσα αρχή ζητεί τη συνδρομή άλλων φορέων του Δημοσίου ή του ευρύτερου δημοσίου τομέα. Ως μέλη της εν λόγω επιτροπής δύναται να ορίζονται και υπάλληλοι, στους οποίους έχουν ανατεθεί καθήκοντα, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 216. Για την εξέταση των προβλεπόμενων ενστάσεων και προσφυγών, που υποβάλλονται ενώπιον της αναθέτουσας αρχής, συγκροτείται ειδικό γνωμοδοτικό όργανο, τριμελής ή πενταμελής (επιτροπή

αξιολόγησης ενστάσεων), τα μέλη του οποίου είναι διαφορετικά από τα μέλη του γνωμοδοτικού οργάνου που είναι αρμόδιο για τα υπόλοιπα θέματα που ανακύπτουν κατά τη διαδικασία εκτέλεσης.

ε) Τα γνωμοδοτικά όργανα της παρούσας παραγράφου συγκροτούνται από υπαλλήλους που υπηρετούν με οποιαδήποτε σχέση εργασίας στον φορέα που διενεργεί τον διαγωνισμό ή σε άλλο φορέα του δημοσίου τομέα και λειτουργούν σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις περί συλλογικών οργάνων.

στ) Η επιτροπή της περ. β' γνωμοδοτεί και για ζητήματα τροποποίησης των συμβάσεων προμηθειών, σύμφωνα με το άρθρο 132. Ειδικά για την περίπτωση των Κεντρικών Αρχών Αγορών, για ζητήματα τροποποίησης συμφωνιών - πλαίσιο και συμβάσεων κεντρικών προμήθειών που συνάπτονται από αυτές, γνωμοδοτεί η επιτροπή της περ. α'.

ζ) [Καταργήθηκε].

η) [Καταργήθηκε]. Σε περίπτωση αιτιολογημένης αδυναμίας για τη συμπλήρωση ή τη συγκρότηση των επιτροπών της παρ. 1, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να ζητήσει από άλλη αναθέτουσα αρχή τη διάθεση υπαλλήλου ή υπαλλήλων της για τη συγκρότηση της επιτροπής.

12. Για τα μέλη των γνωμοδοτικών οργάνων του παρόντος, που είναι εγγεγραμμένα στο Μη.Π.Υ.Δη.Συ. του άρθρου 344 ή που συμμετέχουν στις διαγωνιστικές διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων με εκτιμώμενη αξία μεγαλύτερη του ενός εκατομμυρίου (1.000.000) ευρώ ή που ορίζονται από τις ΕΚΑΑ της παρ. 1 του άρθρου 41 για τις διαδικασίες ανάθεσης συμβάσεων κεντρικών και επικουρικών δραστηριοτήτων αγορών που αυτές διενεργούν, προβλέπεται αποζημίωση, κατά παρέκκλιση του άρθρου 21 του ν. 4354/2015 (Α' 176), περί αμοιβών συλλογικών οργάνων.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Ανάπτυξης και Επενδύσεων και Υποδομών και Μεταφορών καθορίζονται τα ειδικότερα ζητήματα σχετικά με τις προϋποθέσεις, τον τρόπο και τον χρόνο καταβολής σε σχέση με την επιτυχή και εμπρόθεσμη διενέργεια των διαδικασιών ανάθεσης των συμβάσεων, καθώς και το ύψος της αποζημίωσης του πρώτου εδαφίου.

13. Για την ανάθεση και εκτέλεση Συμβάσεων του Αναπτυξιακού Προγράμματος Συμβάσεων Στρατηγικής Σημασίας του ν. 4799/2021 (Α' 78), που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος δύναται η αναθέτουσα αρχή να ορίζει ως μέλη των γνωμοδοτικών οργάνων, των επιτροπών ή των ομάδων εργασίας εξωτερικούς εξειδικευμένους επιστήμονες, που διαθέτουν τις απαιτούμενες ειδικές γνώσεις για την εκπλήρωση των προβλέψεων της παρ. 1».

Επισημαίνεται και ότι κατ' άρθρο 139 παρ. 69 ν. 4782/2021 (ΦΕΚ Α' 36/9.3.2021: «Για τα μέλη των γνωμοδοτικών οργάνων του άρθρου 221 του ν. 4412/2016, περί οργάνων διενέργειας διαδικασιών ανάθεσης και εκτέλεσης δημόσιων συμβάσεων, που είναι εγγεγραμμένα στο Μη.Π.Υ.Δη.Συ. του άρθρου 344 ή που ορίζονται από τις ΕΚΑΑ της παρ. 1 του άρθρου 41 για τις διαδικασίες ανάθεσης συμβάσεων κεντρικών και επικουρικών δραστηριοτήτων αγορών που αυτές διενεργούν, προβλέπεται αποζημίωση, το ύψος της οποίας δεν υπερβαίνει τα όρια της παρ. 5 του άρθρου 21 του ν. 4354/2015 (Α' 176) περί αμοιβών συλλογικών οργάνων. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Ανάπτυξης και Επενδύσεων και Υποδομών και Μεταφορών καθορίζονται τα ειδικότερα ζητήματα σχετικά με τον τρόπο και χρόνο καταβολής, καθώς και το ύψος της αποζημίωσης του προηγούμενου εδαφίου».

(5) πδ/γμα 395/1994 (ΦΕΚ Α' 220/19.12.1994) «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας από τους εργαζόμενους κατά την εργασία τους σε συμμόρφωση με την οδηγία

89/655/ΕΟΚ» (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 πδ/τος 89/1999, ΦΕΛ Α' 94, 2 πδ/τος 304/2000, ΦΕΚ Α' 241 και 2 πδ/τος 155/2004, ΦΕΚ Α' 121/5.7.2004)

Άρθρο 1. Αντικείμενο - Πεδίο εφαρμογής. 1. Το παρόν προεδρικό διάταγμα καθορίζει τις ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας από τους εργαζόμενους κατά την εργασία τους, όπως αυτός ορίζεται στο άρθρο 2. Οι διατάξεις του εφαρμόζονται επιπλέον των γενικών διατάξεων για την υγιεινή και την ασφάλεια της εργασίας που ισχύουν κάθε φορά. 2. Οι διατάξεις του παρόντος εφαρμόζονται σε όλες τις επιχειρήσεις, εκμεταλλεύσεις και εργασίες του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, ανεξαρτήτως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας στον οποίο κατατάσσονται. 3. Για την εφαρμογή του παρόντος στο Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ και ΟΤΑ ισχύουν και οι ιδιαίτερες ρυθμίσεις της ΚΥΑ 88555/3293/88 (Β' 721) «Υγιεινή και ασφάλεια του προσωπικού του Δημοσίου, των ΝΠΔΔ και των ΟΤΑ» που κυρώθηκε με το άρθρο 39 του ν. 1836/89 (Α' 79) «Προώθηση της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης και άλλες διατάξεις». 4. Οι διατάξεις του παρόντος δεν εφαρμόζονται στο ένστολο προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας και στο οικιακό υπηρετικό προσωπικό. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να εξασφαλίζεται, όσο αυτό είναι δυνατόν, η ασφάλεια και η υγεία του ως άνω προσωπικού, έχοντας υπόψη τους στόχους του παρόντος.

Άρθρο 2. Ορισμοί. Για τους σκοπούς του παρόντος νοείται ως: 1. Εξοπλισμός εργασίας: Κάθε μηχανή, συσκευή, εργαλείο ή εγκατάσταση που χρησιμοποιείται κατά την εργασία. 2. Χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας: Κάθε δραστηριότητα σχετική με τον εξοπλισμό εργασίας, όπως η θέση σε λειτουργία ή εκτός λειτουργίας, η χρήση, η μεταφορά, η επισκευή, η μετατροπή, ο προληπτικός έλεγχος και η συντήρηση, συμπεριλαμβανομένου και του καθαρισμού. 3. Επικίνδυνη ζώνη: Κάθε ζώνη εντός ή και πέρα του εξοπλισμού εργασίας στην οποία εκτιθέμενος ο εργαζόμενος υπόκειται σε κίνδυνο, όσον αφορά την ασφάλεια ή την υγεία του. 4. Εκτιθέμενος εργαζόμενος: Κάθε εργαζόμενος που βρίσκεται εξ ολοκλήρου ή εν μέρει σε επικίνδυνη ζώνη. 5. Χειριστής: Ο εργαζόμενος που είναι επιφορτισμένος με τη χρήση εξοπλισμού εργασίας.

Άρθρο 3. Γενικές υποχρεώσεις. 1. Ο εργοδότης λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε ο εξοπλισμός εργασίας που τίθεται στη διάθεση των εργαζομένων μέσα στην επιχείρηση ή/και την εγκατάσταση να είναι κατάλληλος για την προς εκτέλεση εργασία ή κατάλληλα προσαρμοσμένος προς το σκοπό αυτό, ούτως ώστε να διασφαλίζεται η ασφάλεια και η υγεία των εργαζομένων κατά τη χρησιμοποίησή του. 2. Κατά την επιλογή του εξοπλισμού εργασίας που πρόκειται να χρησιμοποιηθεί, ο εργοδότης λαμβάνει υπ' όψη τις ειδικές συνθήκες και τα χαρακτηριστικά της εργασίας, τους κινδύνους που υπάρχουν στην επιχείρηση ή/και την εγκατάσταση, ιδίως στις θέσεις εργασίας, για την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων, τους κινδύνους που ενδέχεται να προστεθούν λόγω της χρησιμοποίησης του εν λόγω εξοπλισμού εργασίας καθώς και έγγραφη γνώμη του τεχνικού ασφάλειας. 3. Όταν δεν είναι δυνατό να εξασφαλιστεί πλήρως, κατά τον τρόπο αυτό η ασφάλεια και η υγεία των εργαζομένων κατά τη χρησιμοποίηση του εξοπλισμού εργασίας, ο εργοδότης λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να περιορίσει τους κινδύνους στο ελάχιστο.

Άρθρο 4. Κανόνες σχετικά με τον εξοπλισμό εργασίας. 1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 3, ο εργοδότης οφείλει να προμηθεύεται ή/και να χρησιμοποιεί εξοπλισμό εργασίας ο οποίος: α) Εάν τίθεται για πρώτη φορά στην διάθεση των εργαζομένων στην επιχείρηση ή/και την εγκατάσταση μετά τη δημοσίευση του παρόντος, πρέπει να ανταποκρίνεται στις σχετικές διατάξεις της

ισχύουσας νομοθεσίας και στις ελάχιστες προδιαγραφές που προβλέπονται στο παράρτημα I του άρθρου 8 του παρόντος, εφ' όσον δεν υπάρχουν άλλες σχετικές διατάξεις της νομοθεσίας, ή ισχύουν εν μέρει. β) Εάν έχει ήδη τεθεί στη διάθεση των εργαζομένων στην επιχείρηση ή/και την εγκατάσταση πριν τη δημοσίευση του παρόντος, πρέπει να ανταποκρίνεται στις ελάχιστες προδιαγραφές που προβλέπονται στο παράρτημα I του άρθρου 9 του παρόντος το αργότερο μέχρι και την 31/12/1996. 2. Με την επιφύλαξη του άρθρου 3, με την επιφύλαξη του στοιχείου (α) της παρ. 1 και ειδικότερα όσον αφορά τη φράση «Εάν τίθεται για πρώτη φορά στη διάθεση των εργαζομένων στην επιχείρηση ή/και την εγκατάσταση μετά τη δημοσίευση του παρόντος, πρέπει να ανταποκρίνεται στις σχετικές διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας», κατά παρέκκλιση από το στοιχείο (α) της παρ. 1, και ειδικότερα όσον αφορά τη φράση «Εάν τίθεται για πρώτη φορά στη διάθεση των εργαζομένων στην επιχείρηση ή/και την εγκατάσταση μετά τη δημοσίευση του παρόντος, πρέπει να ανταποκρίνεται στις ελάχιστες προδιαγραφές του παραρτήματος του άρθρου 9 του παρόντος, εφόσον δεν υπάρχουν άλλες σχετικές διατάξεις της νομοθεσίας ή ισχύουν εν μέρει» και κατά παρέκκλιση από το στοιχείο (β) της παρ. 1, ο εργοδότης οφείλει να προμηθεύεται ή/και να χρησιμοποιεί ειδικό εξοπλισμό εργασίας, που υπόκειται στις προδιαγραφές του σημείου 3 του παραρτήματος I, ο οποίος έχει τεθεί στη διάθεση των εργαζομένων στην επιχείρηση ή/και την εγκατάσταση στις 5 Δεκεμβρίου 1998, και πληροί, το αργότερο τέσσερα έτη μετά την ημερομηνία αυτή, τις ελάχιστες προδιαγραφές που προβλέπονται στο παράρτημα I. 3. Ο εργοδότης λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε, ο εξοπλισμός εργασίας, με την κατάλληλη συντήρηση, να διατηρείται σε επίπεδο τέτοιο που να ανταποκρίνεται, ανάλογα με την περίπτωση, στις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 καθ' όλη τη διάρκεια της χρησιμοποίησής του. 4. Ο εργοδότης λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε κατά την χρήση των εξοπλισμών εργασίας, να επιτυγχάνεται βαθμός ασφάλειας αντίστοιχος προς τους στόχους που θέτουν οι διατάξεις του παραρτήματος II του άρθρου 9 του παρόντος διατάγματος.

Άρθρο 4α. Έλεγχοι των εξοπλισμών εργασίας. 1. Ο εργοδότης μεριμνά ώστε οι εξοπλισμοί εργασίας, των οποίων η ασφάλεια εξαρτάται από τις συνθήκες εγκατάστασης, να υποβάλλονται σε αρχικό έλεγχο (μετά την εγκατάσταση και πριν τεθούν σε λειτουργία για πρώτη φορά) και σε έλεγχο μετά από κάθε συναρμολόγησή τους σε άλλο τόπο ή σε νέα θέση, προκειμένου να εξασφαλίζεται η ορθή εγκατάσταση και η καλή λειτουργία αυτών των εξοπλισμών εργασίας. Ως συνθήκες εγκατάστασης από τις οποίες πιθανόν εξαρτάται η ασφάλεια νοούνται ενδεικτικά η έδραση, η συναρμολόγηση, η σύνδεση με πηγές ενέργειας, η συνεργασία με άλλους εξοπλισμούς εργασίας. 2. Οι έλεγχοι της παρ. 1 πραγματοποιούνται είτε από αναγνωρισμένους φορείς σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία είτε από τα αρμόδια πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για την επίβλεψη της εκτέλεσης μηχανολογικών εγκαταστάσεων σύμφωνα με το ν. 6422/34 «Περί ασκήσεως του επαγγέλματος του Μηχανολόγου, του Ηλεκτρολόγου και του Μηχανολόγου - Ηλεκτρολόγου Μηχανικού, ως και του Ναυπηγού» (Α' 412) και με τα κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθέντα διατάγματα και για τις περιπτώσεις των εγκαταστάσεων όπως στις διατάξεις αυτές καθορίζεται. 3. Για τους ελέγχους των εξοπλισμών της παρ. 1, και επιπλέον των απαιτήσεων της κείμενης νομοθεσίας, οι αναγνωρισμένοι φορείς ή τα αρμόδια πρόσωπα της παρ. 2 εκδίδουν βεβαίωση στην οποία βεβαιώνουν ότι η συναρμολόγηση και εγκατάσταση των εξοπλισμών έγινε, με την επιφύλαξη ειδικότερων διατάξεων, σύμφωνα με τις οδηγίες του κατασκευαστή και τους κανόνες της επιστήμης και της τέχνης και ότι οι εξοπλισμοί αυτοί μπορούν να λειτουργήσουν με ασφάλεια. Τα αποτελέσματα των ελέγχων καταχωρούνται με λεπτομέρειες στο αρχείο συντήρησης των

εξοπλισμών εργασίας της επιχείρησης ή/και στο ειδικό βιβλίο συντήρησης εφ' όσον προβλέπεται. 4. Ο εργοδότης μεριμνά ώστε στους εξοπλισμούς εργασίας τους υποκείμενους σε επιδράσεις που προξενούν φθορές ικανές να οδηγήσουν σε επικίνδυνες καταστάσεις, να διενεργούνται: α. Περιοδικοί έλεγχοι και, ενδεχομένως, περιοδικές δοκιμές, β. Έκτακτοι έλεγχοι, κάθε φορά που σημειώνονται έκτακτα γεγονότα που ενδέχεται να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην ασφάλεια του εξοπλισμού εργασίας, όπως μετατροπές, ατυχήματα, φυσικά φαινόμενα, μακρές περίοδοι αχρησίας ώστε να εξασφαλίζεται η τήρηση των προδιαγραφών ασφάλειας και υγείας, καθώς και η έγκαιρη διάγνωση και αποκατάσταση των φθορών αυτών. Ως επιδράσεις οι οποίες είναι πιθανόν να προξενήσουν φθορές ικανές να οδηγήσουν σε επικίνδυνες καταστάσεις νοούνται ενδεικτικά οι υψηλές μηχανικές καταπονήσεις και οι καταπονήσεις εξαιτίας φυσικών ή χημικών παραγόντων. 5. Οι έλεγχοι και οι δοκιμές της παρ. 4 πραγματοποιούνται, είτε από αναγνωρισμένους φορείς σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία είτε από τα αρμόδια πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για την επίβλεψη της λειτουργίας και συντήρησης των μηχανολογικών εγκαταστάσεων σύμφωνα με το ν. 6422/34 και τα κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθέντα διατάγματα και για τις περιπτώσεις των εγκαταστάσεων όπως στις διατάξεις αυτές καθορίζεται. Για τις περιπτώσεις των εγκαταστάσεων που εξαιρούνται από την υποχρέωση εφαρμογής των διατάξεων αυτών [άρθρο 9 του από 24/11/53 Β.Δ. (ΦΕΚ 346/53) «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του από 16.3.50 Β.Δ. (ΦΕΚ Α' 82/1950) περί διαιρέσεως, κατατάξεως και απογραφής των Μηχανολογικών εγκαταστάσεων, περί αδειών εκπονήσεως μελετών Μηχανολογικών Εγκαταστάσεων, επιβλέψεως της λειτουργίας αυτών»] οι εν λόγω έλεγχοι και δοκιμές γίνονται από αναγνωρισμένους φορείς είτε από αρμόδια πρόσωπα με τα προσόντα τουλάχιστον της 3ης βαθμίδας του άρθρου 8 του από 16.3.50 Β.Δ. (ΦΕΚ Α' 82/1950) «Περί διαιρέσεως, κατατάξεως και απογραφής των Μηχανολογικών εγκαταστάσεων, περί αδειών εκπονήσεως μελετών Μηχανολογικών Εγκαταστάσεων, επιβλέψεως της λειτουργίας αυτών», όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει. 6. Οι έλεγχοι και οι δοκιμές της παρ. 4 πραγματοποιούνται σύμφωνα με τις οδηγίες του κατασκευαστή και τους κανόνες της επιστήμης και της τέχνης και με την επιφύλαξη ειδικότερων διατάξεων. Τα αποτελέσματα των ελέγχων και δοκιμών καταχωρούνται με λεπτομέρειες στο αρχείο συντήρησης των εξοπλισμών εργασίας της επιχείρησης ή/και στο ειδικό βιβλίο συντήρησης εφ' όσον προβλέπεται ή εκδίδεται σχετική βεβαίωση. 7. Τα αποτελέσματα των ελέγχων και δοκιμών των παρ. 1 και 4 τίθενται στη διάθεση κάθε αρμόδιας αρχής και στη διάθεση των εκπροσώπων των εργαζομένων για θέματα ασφάλειας και υγείας, και φυλάσσονται επί 10 τουλάχιστον χρόνια. 8. Όταν οι εξοπλισμοί εργασίας χρησιμοποιούνται εκτός της επιχείρησης, πρέπει να συνοδεύονται από υλική απόδειξη της διενέργειας του τελευταίου ελέγχου».

Άρθρο 5. Εξοπλισμός εργασίας με ιδιαίτερο κίνδυνο. Όταν η χρησιμοποίηση του εξοπλισμού εργασίας ενδέχεται να παρουσιάσει ιδιαίτερο κίνδυνο για την ασφάλεια ή την υγεία των εργαζομένων, ο εργοδότης λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε: 1. Ο εξοπλισμός εργασίας να χρησιμοποιείται μόνον από τους εργαζόμενους στους οποίους έχει ανατεθεί η χρήση του. 2. Οι εργασίες επισκευής, μετατροπής, προληπτικού ελέγχου και συντήρησης του εξοπλισμού να εκτελούνται από εργαζόμενους που έχουν ειδική αρμοδιότητα για το σκοπό αυτό.

Άρθρο 5α. Εργονομία και υγεία κατά την εργασία. Οι αρχές της εργονομίας για τη διαμόρφωση των θέσεων εργασίας και τη στάση των εργαζομένων όταν χρησιμοποιούν τον εξοπλισμό εργασίας πρέπει να λαμβάνονται πλήρως υπόψη

από τον εργοδότη κατά την εφαρμογή των ελαχίστων προδιαγραφών ασφάλειας και υγείας.

Άρθρο 6. Ενημέρωση των εργαζομένων. 1. Στα πλαίσια της ενημέρωσης των εργαζομένων σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ο εργοδότης λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε οι εργαζόμενοι να έχουν στη διάθεσή τους τις επαρκείς πληροφορίες και, όταν απαιτείται, γραπτές οδηγίες χρήσης σχετικά με τον εξοπλισμό εργασίας που χρησιμοποιείται κατά την εργασία. 2. Οι ανωτέρω πληροφορίες και γραπτές οδηγίες πρέπει να περιέχουν κατ' ελάχιστον κατάλληλες πληροφορίες σε θέματα ασφάλειας και υγείας των εργαζομένων σχετικά με: α) Τις συνθήκες χρήσης του εξοπλισμού εργασίας. β) Τις προβλεπτές έκτακτες καταστάσεις. γ) Τα συμπεράσματα που συνάγονται, ενδεχομένως, από την πείρα που έχει αποκτηθεί κατά τη χρήση του εξοπλισμού εργασίας. Πρέπει να εφιστάται η προσοχή των εργαζομένων στους κινδύνους που τους αφορούν, σχετικά με: α. τον εξοπλισμό εργασίας που υπάρχει στο άμεσο εργασιακό τους περιβάλλον και β. τις τροποποιήσεις που τους αφορούν, στο μέτρο που αυτές επιδρούν στον εξοπλισμό εργασίας που βρίσκεται στο άμεσο εργασιακό τους περιβάλλον, έστω και αν δεν χρησιμοποιείται άμεσα από αυτούς. 3. Οι πληροφορίες και οι γραπτές οδηγίες χρήσης πρέπει να είναι κατανοητές για τους ενδιαφερόμενους εργαζόμενους. 4. Για κάθε εξοπλισμό εργασίας παρέχονται και είναι διαθέσιμες, μέσα στην επιχείρηση ή/και την εγκατάσταση, οι κατάλληλες πληροφορίες που απαιτούνται για την εφαρμογή των απαιτήσεων του άρθρου 3.

Άρθρο 7. Εκπαίδευση των εργαζομένων. Στα πλαίσια της εκπαίδευσης των εργαζομένων σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ο εργοδότης διασφαλίζει ότι: 1. Οι εργαζόμενοι στους οποίους έχει ανατεθεί η χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας εκπαιδεύονται επαρκώς, ιδιαίτερα για τους κινδύνους που, ενδεχομένως, δημιουργούνται κατά τη χρησιμοποίησή του. 2. Οι εργαζόμενοι που ασχολούνται σε εργασίες επισκευής, μετατροπής, προληπτικού ελέγχου και συντήρησης του εξοπλισμού εργασίας λαμβάνουν επαρκή ειδική εκπαίδευση για τις εν λόγω εκτελούμενες εργασίες.

Άρθρο 8. Διαβούλευση και συμμετοχή των εργαζομένων. 1. Στα πλαίσια της διαβούλευσης και της συμμετοχής των εργαζομένων σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις οι εργοδότες ζητούν τη γνώμη των εργαζομένων ή/και των εκπροσώπων τους και διευκολύνουν τη συμμετοχή τους, αναφορικά με τα θέματα που σχετίζονται με την εφαρμογή του παρόντος συμπεριλαμβανομένων των παραρτημάτων I και II. 2. Οι εργαζόμενοι ή/και οι εκπρόσωποί τους ενημερώνονται για όλα τα μέτρα που πρόκειται να ληφθούν ή έχουν ήδη ληφθεί, όσον αφορά στην ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων, στις περιπτώσεις που χρησιμοποιούνται κατά την εργασία εξοπλισμοί εργασίας.

Άρθρο 9. Προσάρτηση παραρτημάτων. Προσαρτώνται και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του παρόντος τα παρακάτω παραρτήματα: α. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I: με τίτλο «Ελάχιστες προδιαγραφές που αναφέρονται στο άρθρο 4 παρ. 1 και 2», β. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II: με τίτλο «Διατάξεις για τη χρησιμοποίηση των εξοπλισμών εργασίας που αναφέρονται στο άρθρο 4 παρ. 4».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I

Ελάχιστες προδιαγραφές που αναφέρονται στο άρθρο 4 παρ. 1

1. Προκαταρκτική παρατήρηση

Οι υποχρεώσεις που προβλέπονται στο παρόν παράρτημα ισχύουν στα πλαίσια της τήρησης των διατάξεων του παρόντος και εφ' όσον υφίσταται ο αντίστοιχος κίνδυνος για το συγκεκριμένο εξοπλισμό εργασίας.

Οι κάτωθι απαριθμούμενες ελάχιστες προδιαγραφές, εφόσον ισχύουν για εξοπλισμούς εργασίας που χρησιμοποιούνται, δεν συνεπάγονται αναγκαστικά τα ίδια μέτρα με τις βασικές απαιτήσεις που ισχύουν για καινούργιους εξοπλισμούς εργασίας.

2. Γενικές ελάχιστες προδιαγραφές που ισχύουν για τον εξοπλισμό εργασίας.

2.1. Τα συστήματα χειρισμού και τα όργανα ελέγχου κάθε εξοπλισμού εργασίας που επηρεάζουν την ασφάλεια πρέπει να είναι σαφώς ορατά και αναγνωρίσιμα και, όταν αυτό απαιτείται, να φέρουν την κατάλληλη σήμανση.

2.2. Τα συστήματα χειρισμού και τα όργανα ελέγχου, εκτός για όσα είναι απόλυτα αναγκαία, πρέπει να είναι τοποθετημένα έξω από επικίνδυνες ζώνες και με τρόπο ώστε:

2.2.1. Ο χειρισμός τους να μη δημιουργεί κινδύνους για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων.

2.2.2. Να μην υπάρχει κίνδυνος ακούσιων χειρισμών.

2.2.3. Ο χειρισμός των συστημάτων και η παρακολούθηση των οργάνων ελέγχου να επιβαρύνει κατά το ελάχιστο δυνατό το μυοσκελετικό σύστημα των εργαζομένων.

2.3. Ο χειριστής πρέπει να μπορεί, από την κύρια θέση χειρισμού, να βεβαιώνεται ότι δεν υπάρχουν άτομα εκτιθέμενα στις επικίνδυνες ζώνες. Εάν αυτό είναι αδύνατο, κάθε φορά που ο εξοπλισμός τίθεται σε λειτουργία πρέπει αυτομάτως να προηγείται ένα ασφαλές σύστημα, όπως ένα ηχητικό ή οπτικό προειδοποιητικό σήμα. Ο εκτιθέμενος εργαζόμενος πρέπει να έχει το χρόνο και τα μέσα να αποφεύγει τους κινδύνους που δημιουργεί η εκκίνηση ή η παύση λειτουργίας του εξοπλισμού εργασίας.

2.4 Τα συστήματα χειρισμού πρέπει να είναι ασφαλή. Κατά την επιλογή τους πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι βλάβες, αστοχίες και πιέσεις ή περιορισμοί που είναι προβλεπτοί στο πλαίσιο της σχεδιαζόμενης χρησιμοποίησής τους ώστε να μη δημιουργούνται επικίνδυνες καταστάσεις.

2.5. Η θέση σε λειτουργία ενός εξοπλισμού εργασίας πρέπει να μπορεί να πραγματοποιείται μόνον με εκούσιο χειρισμό ενός συστήματος χειρισμού το οποίο προβλέπεται για το σκοπό αυτό.

Το ίδιο ισχύει για την εκ νέου θέση σε λειτουργία του εξοπλισμού μετά από διακοπή, για οποιοδήποτε λόγο καθώς και για την εντολή μιας σημαντικής τροποποίησης των συνθηκών λειτουργίας (π.χ. ταχύτητα, πίεση, κ.λπ.), εκτός εάν αυτή η εκ νέου θέση σε λειτουργία ή η τροποποίηση δεν παρουσιάζει κανένα κίνδυνο για τους εκτιθέμενους εργαζόμενους.

Η απαίτηση αυτή δεν αφορά την εκ νέου θέση σε λειτουργία ή την τροποποίηση των συνθηκών λειτουργίας που προκύπτουν από την κανονική πορεία ενός αυτόματου κύκλου.

2.6. Κάθε εξοπλισμός εργασίας πρέπει να είναι εφοδιασμένος με σύστημα χειρισμού που να επιτρέπει τη γενική διακοπή της λειτουργίας του υπό ασφαλείς συνθήκες.

2.7. Κάθε θέση εργασίας πρέπει να είναι εξοπλισμένη με σύστημα χειρισμού που να επιτρέπει τη διακοπή της λειτουργίας, ανάλογα με τους υφιστάμενους κινδύνους, είτε ολόκληρου του εξοπλισμού εργασίας είτε μόνο ενός μέρους του, έτσι ώστε ο εξοπλισμός να είναι σε ασφαλή κατάσταση.

Η εντολή διακοπής της λειτουργίας του εξοπλισμού εργασίας πρέπει να έχει προτεραιότητα έναντι των εντολών της θέσης σε λειτουργία.

Μετά τη διακοπή της λειτουργίας του εξοπλισμού ή των επικίνδυνων μερών του, πρέπει να διακόπτεται η παροχή ενέργειας των αντίστοιχων διατάξεων θέσης σε λειτουργία.

2.8. Ο εξοπλισμός εργασίας πρέπει να είναι εφοδιασμένος με διάταξη επείγουσας διακοπής της λειτουργίας του, εάν αυτό ενδείκνυται, και αναλόγως των κινδύνων που δημιουργεί η λειτουργία του και του χρόνου που χρειάζεται κανονικά η διακοπή της.

2.9. Ο εξοπλισμός εργασίας που δημιουργεί κινδύνους από πτώση ή εκτόξευση αντικειμένων πρέπει να είναι εφοδιασμένος με κατάλληλες διατάξεις ασφάλειας που αντιστοιχούν στους κινδύνους αυτούς.

2.1.0. Ο εξοπλισμός εργασίας που δημιουργεί κινδύνους από αναθυμιάσεις αερίων, ατμών ή υγρών ή από εκπομπές σκόνης, πρέπει να είναι εφοδιασμένος με κατάλληλες διατάξεις κατακράτησης ή και απαγωγής κοντά στην πηγή των σχετικών κινδύνων.

2.11. Η ευστάθεια του εξοπλισμού εργασίας και των στοιχείων του πρέπει να εξασφαλίζεται με πάκτωση ή με άλλα μέσα, εάν αυτό είναι αναγκαίο για την ασφάλεια ή την υγεία των εργαζομένων.

2.12. Εφόσον υπάρχουν πιθανότητες διάρρηξης ή θραύσης στοιχείων εξοπλισμού εργασίας, που ενδέχεται να δημιουργήσουν σημαντικό κίνδυνο για την ασφάλεια ή την υγεία των εργαζομένων, πρέπει να λαμβάνονται τα κατάλληλα προστατευτικά μέτρα.

2.13. Εάν υπάρχουν κίνδυνοι λόγω επαφής με κινούμενα μηχανικά στοιχεία του εξοπλισμού εργασίας που μπορεί να προκαλέσουν ατυχήματα, πρέπει αυτά να είναι εφοδιασμένα με προφυλακτήρες ή με συστήματα που να εμποδίζουν την πρόσβαση στις επικίνδυνες ζώνες ή να σταματούν την κίνηση των επικίνδυνων στοιχείων πριν την πρόσβαση στις επικίνδυνες ζώνες.

2.14. Οι προφυλακτήρες και τα συστήματα προστασίας:

2.14.1. Πρέπει να είναι ανθεκτικής κατασκευής.

2.14.2. Δεν πρέπει να προκαλούν πρόσθετους κινδύνους.

2.14.3. Δεν πρέπει να μπορούν να παρακαμφθούν ή να αχρηστευθούν εύκολα.

2.14.4. Πρέπει να βρίσκονται σε επαρκή απόσταση από την επικίνδυνη ζώνη.

2.14.5. Πρέπει να παρακωλύουν στο ελάχιστο την παρακολούθηση των φάσεων εργασίας.

2.14.6. Πρέπει να επιτρέπουν τις απαραίτητες επεμβάσεις για την τοποθέτηση ή/και την αντικατάσταση των στοιχείων του εξοπλισμού εργασίας καθώς και την εκτέλεση των εργασιών συντήρησης. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να επιτρέπουν την πρόσβαση μόνον στον τομέα όπου θα εκτελεστεί η εργασία και, αν είναι δυνατόν, χωρίς να χρειαστεί αποσυναρμολόγηση του προφυλακτήρα ή του συστήματος προστασίας.

2.15. Οι περιοχές και τα σημεία όπου γίνεται εργασία ή συντήρηση του εξοπλισμού εργασίας, πρέπει να φωτίζονται κατάλληλα, ανάλογα με τις προς εκτέλεση εργασίες.

2.16. Τα μέρη του εξοπλισμού εργασίας που βρίσκονται σε υψηλή ή πολύ χαμηλή θερμοκρασία, πρέπει εφόσον χρειάζεται, να προστατεύονται ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος επαφής ή προσέγγισης των εργαζομένων με αυτά.

2.17. Τα συστήματα συναγερμού του εξοπλισμού εργασίας πρέπει να είναι εύληπτα και κατανοητά.

2.18. Ο εξοπλισμός εργασίας δεν μπορεί να χρησιμοποιείται παρά μόνο για εργασίες και υπό συνθήκες για τις οποίες είναι κατάλληλος.

2.19. Οι εργασίες συντήρησης πρέπει να μπορούν να εκτελούνται ενόσω έχει διακοπεί η λειτουργία του εξοπλισμού εργασίας. Εάν αυτό δεν είναι δυνατό, πρέπει, αν μπορούν, να λαμβάνονται τα κατάλληλα προστατευτικά μέτρα για την εκτέλεση των εργασιών αυτών ή οι εργασίες αυτές πρέπει να μπορούν να γίνονται έξω από τις επικίνδυνες ζώνες.

2.20. Το βιβλιário προληπτικού ελέγχου και συντήρησης κάθε εξοπλισμού που διαθέτει τέτοιο βιβλιário, πρέπει να τηρείται ενημερωμένο.

2.21. Κάθε εξοπλισμός εργασίας πρέπει να είναι εφοδιασμένος με σαφώς αναγνωρίσιμα συστήματα που να επιτρέπουν την απομόνωση από καθεμιά από τις πηγές παροχής ενέργειάς του.

2.22. Ο εξοπλισμός εργασίας πρέπει να φέρει τις απαραίτητες για την ασφάλεια των εργαζομένων προειδοποιητικές ενδείξεις και σημάνσεις.

2.23. Για την εκτέλεση των εργασιών παραγωγής, ρύθμισης και συντήρησης του εξοπλισμού εργασίας, οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν ασφαλή πρόσβαση και παραμονή σε όλα τα σημεία όπου χρειάζεται.

2.24. Κάθε εξοπλισμός εργασίας πρέπει να είναι κατάλληλος ώστε να προστατεύονται οι εργαζόμενοι από τους κινδύνους πυρκαγιάς ή υπερθέρμανσης του εξοπλισμού ή από τους κινδύνους εκπομπής αερίων, σκόνης, υγρών, ατμών ή άλλων ουσιών που παράγονται, χρησιμοποιούνται ή αποθηκεύονται μέσα στον εξοπλισμό αυτό.

2.25. Κάθε εξοπλισμός εργασίας πρέπει να είναι κατάλληλος ώστε να προλαμβάνονται οι κίνδυνοι έκρηξης του εξοπλισμού ή ουσιών που παράγονται, χρησιμοποιούνται ή αποθηκεύονται μέσα στον εξοπλισμό αυτό.

2.26. Κάθε εξοπλισμός εργασίας πρέπει να είναι κατάλληλος ώστε να προστατεύονται οι εκτιθέμενοι εργαζόμενοι από τους κινδύνους άμεσης ή έμμεσης επαφής με το ηλεκτρικό ρεύμα.

3. Συμπληρωματικές ελάχιστες προδιαγραφές που ισχύουν για ειδικούς εξοπλισμούς εργασίας.

3.1. Ελάχιστες προδιαγραφές για τους κινητούς εξοπλισμούς εργασίας, αυτοκινούμενους ή μη.

3.1.1. Οι εξοπλισμοί εργασίας με φερόμενους εργαζόμενους πρέπει να είναι διαρρυθμισμένοι έτσι ώστε να μειώνονται οι κίνδυνοι για τους εργαζόμενους κατά τη μετακίνηση.

Στους κινδύνους αυτούς συμπεριλαμβάνεται ο κίνδυνος επαφής ή παγίδευσης των εργαζομένων στους τροχούς ή στις ερπύστριες.

3.1.2. Όταν η αιφνίδια εμπλοκή των στοιχείων μετάδοσης της ενέργειας μεταξύ ενός κινητού εξοπλισμού εργασίας και των εξαρτημάτων ή/και των ρυμουλκουμένων του, ενδέχεται να δημιουργήσει συγκεκριμένους κινδύνους, αυτός ο εξοπλισμός εργασίας πρέπει να είναι εφοδιασμένος ή διευθετημένος κατά τρόπον ώστε να εμποδίζεται η εμπλοκή των στοιχείων μετάδοσης ενέργειας.

Σε περίπτωση που είναι αδύνατη η αποφυγή μιας τέτοιας εμπλοκής, πρέπει να λαμβάνεται κάθε δυνστό μέτρο για την αποφυγή βλαβερών συνεπειών για τους εργαζόμενους.

3.1.3. Εάν τα στοιχεία μετάδοσης ενέργειας μεταξύ κινητών εξοπλισμών εργασίας κινδυνεύουν να ρυπανθούν και να φθαρούν συρόμενα στο έδαφος ή στο δάπεδο, πρέπει να προβλέπονται θέσεις στερέωσης.

3.1.4. Οι κινητοί εξοπλισμοί εργασίας με φερόμενους εργαζόμενους πρέπει, υπό πραγματικές συνθήκες χρησιμοποίησης, να περιορίζουν τους κινδύνους που προέρχονται από ενδεχόμενη μερική ή ολική ανατροπή του εξοπλισμού εργασίας:

α. είτε χάρις σε ένα σύστημα προστασίας που εμποδίζει τον εξοπλισμό εργασίας να ανατραπεί περισσότερο από ένα τεταρτοκύκλιο,

β. είτε χάρις σε ένα σύστημα που εξασφαλίζει επαρκή χώρο γύρω από τους φερόμενους εργαζόμενους σε περίπτωση που η κίνηση συνεχιστεί πέρα από ένα τεταρτοκύκλιο,

γ. είτε χάρις σε οποιοδήποτε άλλο μηχανισμό ισοδύναμου αποτελέσματος.

Αυτά τα προστατευτικά συστήματα μπορούν να αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του εξοπλισμού εργασίας.

Αυτά τα προστατευτικά συστήματα δεν απαιτούνται όταν ο εξοπλισμός εργασίας είναι σταθεροποιημένος κατά τη διάρκεια της χρήσης ή όταν: μερική ή η ολική

ανατροπή του εξοπλισμού εργασίας είναι ως εκ του σχεδιασμού του αδύνατη. Εάν σε περίπτωση μερικής ή ολικής ανατροπής, υφίσταται κίνδυνος συνθλίβης των φερομένων εργαζομένων μεταξύ τμημάτων του εξοπλισμού και του εδάφους, πρέπει να εγκαθίσταται σύστημα συγκράτησής τους

3.1.5. Τα περονοφόρα ανυψωτικά μηχανήματα που φέρουν ένα ή περισσότερους εργαζόμενους πρέπει να διευθετούνται ή εξοπλίζονται έτσι ώστε να περιορίζονται οι κίνδυνοι ανατροπής τους, παραδείγματος χάριν:

α. είτε δια της εγκαταστάσεως θαλάμου για τον οδηγό,

β. είτε δια συστήματος που εμποδίζει τυχόν ανατροπή του περονοφόρου ανυψωτικού μηχανήματος,

γ. είτε δια συστήματος που εγγυάται ότι, σε περίπτωση ανατροπής του περονοφόρου ανυψωτικού μηχανήματος, μεταξύ του εδάφους και ορισμένων τμημάτων του μηχανήματος παραμένει επαρκής χώρος για τους φερόμενους εργαζόμενους,

δ. είτε δια συστήματος που συγκρατεί τους εργαζόμενους στο κάθισμα του οδηγού, ώστε να μην αναρπαγούν από τμήματα του περονοφόρου ανυψωτικού μηχανήματος σε περίπτωση ανατροπής του.

3.1.6. Οι αυτοκινούμενοι κινητοί εξοπλισμοί εργασίας, η μετακίνηση των οποίων μπορεί να συνεπάγεται κινδύνους για τους εργαζόμενους πρέπει να πληρούν τους ακόλουθους όρους:

α. πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με μέσα που δεν επιτρέπουν να τίθενται σε κίνηση από μη εξουσιοδοτημένα άτομα

β. πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με κατάλληλα μέσα που να μειώνουν τις συνέπειες μιας ενδεχόμενης σύγκρουσης σε περίπτωση ταυτόχρονης κίνησης πολλών εξοπλισμών εργασίας επί τροχιών

γ. πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με διάταξη πέδησης και στάσης και εφόσον απαιτείται για λόγους ασφαλείας, η πέδηση και η στάση πρέπει να επιτυγχάνονται από εφεδρικό σύστημα με ενεργοποίηση από ευπρόσιτα χειριστήρια ή από αυτόματα συστήματα σε περίπτωση βλάβης του κύριου συστήματος

δ. όταν το άμεσο οπτικό πεδίο του οδηγού είναι ανεπαρκές από άποψη ασφαλείας, πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με κατάλληλες βοηθητικές διατάξεις που βελτιώνουν την ορατότητα

ε. εάν προορίζονται για χρήση κατά τη διάρκεια της νύκτας ή σε σκοτεινούς χώρους, πρέπει να φέρουν σύστημα φωτισμού προσαρμοσμένο στην εργασία που πρόκειται να εκτελεσθεί, παράλληλα δε να εγγυώνται επαρκή ασφάλεια για τους εργαζόμενους

στ. εάν συνεπάγονται, αυτοί καθ' εαυτοί ή λόγω των ρυμουλκούμενων ή/και των φορτίων τους, κίνδυνο πυρκαγιάς που ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο τους εργαζόμενους, πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με κατάλληλο πυροσβεστικό εξοπλισμό, εφόσον δεν υπάρχει ήδη τέτοιος εξοπλισμός αρκετά κοντά στο χώρο χρησιμοποίησης.

ζ. εάν λειτουργούν με τηλεχειρισμό, πρέπει να σταματούν αυτόματα μόλις εξέλθουν από το πεδίο ελέγχου

η. εάν λειτουργούν με τηλεχειρισμό και ενδέχεται, υπό κανονικές συνθήκες χρήσης, να χτυπήσουν ή να παγιδεύσουν εργαζόμενους πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με συστήματα προστασίας των εργαζομένων από τους κινδύνους αυτούς, εκτός αν έχουν εγκατασταθεί άλλες κατάλληλες διατάξεις που ελέγχουν τον κίνδυνο πρόσκρουσης.

3.2. Ελάχιστες προδιαγραφές που ισχύουν για τους εξοπλισμούς εργασίας που χρησιμοποιούνται για ανύψωση φορτίων.

3.2.1. Εάν οι εξοπλισμοί εργασίας που χρησιμοποιούνται για ανύψωση φορτίων είναι εγκατεστημένοι μόνιμα, η στερεότητα και η σταθερότητά τους κατά τη χρήση πρέπει να εξασφαλίζονται λαμβανομένων υπόψη ιδίως των προς

ανύψωση φορτίων και των πιέσεων που συνεπάγονται τα φορτία αυτά στα σημεία στηρίξης ή στερέωσης στις δομές.

3.2.2. Τα μηχανήματα ανύψωσης φορτίων πρέπει να φέρουν ευδιάκριτη ένδειξη του ονομαστικού τους φορτίου και ενδεχομένως, πινακίδα φορτίου στην οποία αναγράφεται το ονομαστικό φορτίο για κάθε συσχηματισμό του μηχανήματος. Τα εξαρτήματα ανύψωσης πρέπει να φέρουν σήμανση έτσι ώστε να είναι δυνατό να εντοπίζονται τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά για την ασφαλή χρησιμοποίησή τους.

Εάν ο εξοπλισμός εργασίας δεν προορίζεται για ανύψωση εργαζομένων και υπάρχει πιθανότητα σύγχυσης, πρέπει να αναρτώνται εμφανώς κατάλληλα σήματα.

3.2.3. Οι μονίμως εγκατεστημένοι εξοπλισμοί εργασίας πρέπει να είναι εγκατεστημένοι κατά τρόπο ώστε να περιορίζονται οι κίνδυνοι.

α. πράσκρουσης των φορτίων σε εργαζόμενους

β. μη ηθελημένης επικίνδυνης απόκλισης των φορτίων ή ελεύθερης πτώσης τους

γ. μη ηθελημένης απαγκίστρωσης των φορτίων.

3.2.4 Τα μηχανήματα ανύψωσης ή μετακίνησης εργαζομένων πρέπει να είναι κατάλληλα ώστε:

α. να αποφεύγεται ο κίνδυνος πτώσης του θαλαμίσκου, εάν υπάρχει, μέσω κατάλληλων διατάξεων

β. να αποφεύγεται ο κίνδυνος πτώσης του χρήστη από το θαλαμίσκο εάν υπάρχει

γ. να αποφεύγεται ο κίνδυνος συνθλιβής, σφηνώματος ή πρόσκρουσης του χρήστη, ιδίως λόγω ακούσιας επαφής με αντικείμενα

δ. να διασφαλίζεται η ασφάλεια των εργαζομένων που σε περίπτωση ατυχήματος εγκλωβίζονται στο θαλαμίσκο και να είναι δυνατή η απελευθέρωσή τους.

Εάν, για λόγους εγγενείς της τοποθεσίας και της διαφοράς στάθμης, οι κίνδυνοι που αναφέρονται στην περίπτωση (α) δεν είναι δυνατόν να αποφευχθούν με χρήση οποιασδήποτε διάταξης ασφαλείας, πρέπει να εγκαθίσταται ένα συρματόσχοινο ανάρτησης υψηλού συντελεστή ασφαλείας και να ελέγχεται η καλή του κατάσταση καθημερινώς, καθόλες τις εργάσιμες ημέρες.

3.3. Οι εξοπλισμοί εργασίας που χαρακτηρίζονται και κατατάσσονται ως μηχανήματα έργων σύμφωνα με τα άρθρα 2 (παρ. 1) και 87 του ν. 2696/99 «Κύρωση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας» (ΦΕΚ Α' 57/23.3.99) πρέπει:

α. Να φέρουν τις πινακίδες αριθμού κυκλοφορίας, που προβλέπονται στο άρθρο 90 του ν. 2696/99.

β. Να συνοδεύονται με την άδεια κυκλοφορίας, που προβλέπεται στο άρθρο 88 του ν. 2696/99.

γ. Να συνοδεύονται με τα αποδεικτικά στοιχεία ασφάλισης, όπως αυτά προβλέπονται στο άρθρο 5 του κ.ν. 489/76, όπως αυτό ισχύει.

δ. Να συνοδεύονται με τα αποδεικτικά πληρωμής των ετησίων τελών κυκλοφορίας (χρήσης), όπως αυτά προβλέπονται στο άρθρο 20 του Ν.

2052/92 "Μέτρα για την αντιμετώπιση του νέφους και πολεοδομικές ρυθμίσεις". (ΦΕΚ 94/Α/5-6-1992) όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 26 του Ν. 2682/99 "Διαρρυθμίσεις στη φορολογία των αυτοκινήτων οχημάτων και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ 16/Α/8-2-1999)

Τα παραπάνω αποδεικτικά στοιχεία (άδεια κυκλοφορίας, ασφαλιστήριο και απόδειξη πληρωμής τελών κυκλοφορίας) πρέπει να τίθενται στη διάθεση των αρμοδίων οργάνων ελέγχου του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.) του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Διατάξεις για τη χρησιμοποίηση των εξοπλισμών εργασίας που αναφέρονται στο άρθρο 4 παρ. 4

Προκαταρκτική παρατήρηση

Οι διατάξεις του παρόντος παραρτήματος εφαρμόζονται στα πλαίσια των διατάξεων του παρόντος πδ/τος και εφόσον ο αντίστοιχος κίνδυνος υπάρχει για το συγκεκριμένο εξοπλισμό εργασίας.

1. Γενικές διατάξεις που ισχύουν για όλους τους εξοπλισμούς εργασίας

1.1. Οι εξοπλισμοί εργασίας πρέπει να εγκαθίστανται, να διευθετούνται και να χρησιμοποιούνται κατά τρόπο ώστε να μειώνεται ο κίνδυνος για τους χρήστες του εξοπλισμού εργασίας και τους λοιπούς εργαζόμενους, π.χ. φροντίζοντας να υπάρχει αρκετός ελεύθερος χώρος μεταξύ των κινητών τους στοιχείων και των σταθερών ή κινητών στοιχείων που τα περιβάλλουν και όλες οι μορφές ενέργειας ή οι ουσίες που χρησιμοποιούνται ή παράγονται να μπορούν να διοχετεύονται ή/και να απομακρύνονται με ασφάλεια.

1.2. Η συναρμολόγηση και η αποσυναρμολόγηση των εξοπλισμών εργασίας πρέπει να πραγματοποιούνται με ασφάλεια, ιδίως με τήρηση των τυχόν οδηγιών του κατασκευαστή.

1.3. Οι εξοπλισμοί εργασίας που, κατά τη χρησιμοποίησή τους, κινδυνεύουν να πληγούν από κεραυνό πρέπει να προστατεύονται με κατάλληλες διατάξεις ή μετά από τις συνέπειες της κεραυνοπληξίας.

2. Διατάξεις για τη χρησιμοποίηση κινητών εξοπλισμών εργασίας, υποκινούμενων ή μη.

2.1. Η οδήγηση και χειρισμός των αυτοκινούμενων εξοπλισμών εργασίας ανατίθεται σε άτομα τα οποία έχουν την απαιτούμενη άδεια σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

Στις περιπτώσεις που δεν προβλέπεται άδεια, η οδήγηση και ο χειρισμός των εξοπλισμών αυτών γίνεται από άτομα τα οποία έχουν εκπαιδευτεί κατάλληλα και έχουν αποδείξει τις ικανότητές τους στον εργοδότη ή/ και στον τεχνικό ασφάλειας της επιχείρησης. Στα άτομα αυτά γίνεται έγγραφη ανάθεση των καθηκόντων τους από τον εργοδότη.

2.2. Εάν ένας εξοπλισμός εργασίας κινείται μέσα σε ζώνη εργασίας, πρέπει να θεσπίζονται και να εφαρμόζονται κατάλληλοι κανόνες ασφαλούς κυκλοφορίας.

2.3. Πρέπει να λαμβάνονται οργανωτικά μέτρα ώστε να αποφεύγεται η παρουσία πεζών εργαζομένων στη ζώνη εργασίας αυτοκινούμενων εξοπλισμών εργασίας. Εάν επιβάλλεται η παρουσία πεζών εργαζομένων για την καλή εκτέλεση των εργασιών, πρέπει να λαμβάνονται κατάλληλα μέτρα για την αποφυγή του τραυματισμού τους από τους εξοπλισμούς.

2.4. Η μεταφορά ή παρουσία εργαζομένων πάνω σε κινητούς εξοπλισμούς εργασίας που κινούνται με μηχανικό τρόπο επιτρέπεται μόνο σε ασφαλείς θέσεις που έχουν διευθετηθεί για το σκοπό αυτό. Εάν κατά τη διάρκεια της μετακίνησης πρέπει να πραγματοποιηθούν εργασίες, η ταχύτητα θα πρέπει, εν ανάγκη, να προσαρμόζεται.

2.5. Οι κινητοί εξοπλισμοί εργασίας που είναι εφοδιασμένοι με κινητήρα εσωτερικής καύσης πρέπει να χρησιμοποιούνται στις ζώνες εργασίας μόνον εφόσον εξασφαλίζεται η ύπαρξη επαρκούς ποσότητας αέρα ώστε να μη δημιουργείται κίνδυνος για την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων.

3. Διατάξεις που ισχύουν για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμών εργασίας για την ανύψωση φορτίων

3. 1. Γενικά

3.1.1. Οι λυόμενοι ή κινητοί εξοπλισμοί εργασίας για την ανύψωση φορτίων πρέπει να χρησιμοποιούνται κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζεται η ευοχμία του εξοπλισμού εργασίας κατά τη χρησιμοποίησή του υπό όλες τις προβλεπτές συνθήκες, ανάλογα με τη φύση του δαπέδου ή του εδάφους.

3.1.2. Η ανύψωση εργαζομένων επιτρέπεται μόνο με εξοπλισμούς εργασίας και εξαρτήματα που προβλέπονται για το σκοπό αυτόν.

Κατ' εξαίρεση και με την επιφύλαξη του άρθρου 7 του πδ/τος 17/96 «Μέτρα για την βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ» (Α' 11), εξοπλισμοί εργασίας που δεν έχουν σχεδιαστεί για την ανύψωση εργαζομένων μπορούν να χρησιμοποιούνται για το σκοπό αυτό, εφόσον έχουν ληφθεί κατάλληλα μέτρα σύμφωνα με τις υποδείξεις του τεχνικού ασφάλειας, για να εξασφαλίζεται η ασφάλεια των εργαζομένων.

Κατά την παρουσία εργαζομένων πάνω σε εξοπλισμό εργασίας σχεδιασμένο για ανύψωση φορτίων, ο χειριστής πρέπει να είναι μόνιμα στη θέση του χειριστηρίου. Οι εργαζόμενοι που ανυψώνονται πρέπει να διαθέτουν αξιόπιστα μέσα επικοινωνίας και σε περίπτωση κινδύνου, πρέπει να έχουν προβλεφθεί μέτρα για την απομάκρυνσή τους με ασφάλεια.

3.1.3. Πρέπει να λαμβάνονται μέτρα ώστε να μην υπάρχουν εργαζόμενοι κάτω από αναρτημένα φορτία, εκτός εάν αυτό επιβάλλεται για την καλή διεξαγωγή των εργασιών

Δεν επιτρέπεται η διέλευση αναρτημένων φορτίων πάνω από μη προστατευμένους χώρους εργασίας στους οποίους ευρίσκονται συνήθως εργαζόμενοι

Στην περίπτωση που η καλή διεξαγωγή των εργασιών δεν μπορεί να εξασφαλιστεί διαφορετικά, πρέπει να καθορίζονται και να εφαρμόζονται κατάλληλες διαδικασίες.

3.1.4. Τα εξαρτήματα ανύψωσης πρέπει να επιλέγονται σε συνάρτηση με τα προς μετακίνηση φορτία, τα σημεία συγκράτησης, το σύστημα αγκίστρωσης, τις ατμοσφαιρικές συνθήκες και με συνεκτίμηση του τρόπου και της διάταξης περίδεσης. Οι συναρθρώσεις εξαρτημάτων ανύψωσης πρέπει να φέρουν σαφή επισήμανση ώστε να επιτρέπουν στο χρήστη να γνωρίζει τα χαρακτηριστικά τους, εφόσον δεν λύνονται μετά τη χρήση.

3.1.5. Τα εξαρτήματα ανύψωσης πρέπει να αποθηκεύονται κατά τρόπον ώστε να προστατεύονται από ζημιές ή φθορές.

3.2. Εξοπλισμοί που προορίζονται για την ανύψωση μη κατευθυνόμενων φορτίων (δηλ. φορτίων τα οποία δεν κινούνται σε καθορισμένη τροχιά).

3.2.1. Εάν δύο ή περισσότεροι εξοπλισμοί εργασίας που προορίζονται για την ανύψωση μη κατευθυνόμενων φορτίων είναι εγκατεστημένοι ή συναρμολογημένοι σε τόπο εργασίας κατά τρόπον ώστε οι ακτίνες δράσης τους να αλληλοκαλύπτονται, πρέπει να λαμβάνονται κατάλληλα μέτρα για να αποφεύγονται οι συγκρούσεις μεταξύ των φορτίων ή/και των στοιχείων των ίδιων των εξοπλισμών εργασίας.

3.2.2. Κατά τη χρησιμοποίηση κινητού εξοπλισμού εργασίας που προορίζεται για την ανύψωση μη κατευθυνόμενων φορτίων, πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για την αποφυγή της ταλάντευσης, της ανατροπής και, ενδεχομένως, της μετατόπισης και της ολίσθησής του. Πρέπει να ελέγχεται η ορθή εφαρμογή των μέτρων αυτών.

3.2.3. Εάν ο χειριστής εξοπλισμού εργασίας που προορίζεται για την ανύψωση μη κατευθυνόμενων φορτίων δεν μπορεί να παρακολουθεί ολόκληρη την πορεία του φορτίου ούτε άμεσα ούτε μέσω βοηθητικών διατάξεων που παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες, πρέπει να ανατεθεί σε κάποιο άτομο να κάνει σήματα και να επικοινωνεί με το χειριστή για να τον καθοδηγεί, και επιπλέον πρέπει να λαμβάνονται οργανωτικά μέτρα ώστε να αποφεύγονται συγκρούσεις του φορτίου που ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο εργαζόμενους.

3.2.4. Οι εργασίες πρέπει να οργανώνονται κατά τρόπον ώστε, όταν ο εργαζόμενος αγκιστρώνει ή απαγκιστρώνει ένα φορτίο με το χέρι, οι εργασίες αυτές να μπορούν να πραγματοποιούνται ασφαλώς, ιδίως δε ο εργαζόμενος αυτός να διατηρεί πάντοτε τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο.

3.2.5. Όλες οι εργασίες ανύψωσης πρέπει να προγραμματίζονται ορθώς, να παρακολουθούνται καταλλήλως και να πραγματοποιούνται κατά τρόπο ώστε να προστατεύεται η ασφάλεια των εργαζομένων. Συγκεκριμένα, εάν ένα φορτίο πρέπει να ανυψωθεί ταυτόχρονα από δύο ή περισσότερους εξοπλισμούς εργασίας που προορίζονται για την ανύψωση μη κατευθυνόμενων φορτίων, πρέπει να καθορίζεται και να εφαρμόζεται μία διαδικασία για να εξασφαλίζεται ο ορθός συντονισμός των χειριστών.

3.2.6. Εάν εξοπλισμοί εργασίας που προορίζονται για την ανύψωση μη κατευθυνόμενων φορτίων δεν μπορούν να συγκρατήσουν τα φορτία σε περίπτωση μερικής ή ολικής βλάβης της τροφοδότησης σε ενέργεια, πρέπει να λαμβάνονται κατάλληλα μέτρα για την αποφυγή της έκθεσης των εργαζομένων σε αντίστοιχους κινδύνους.

Τα αναρτημένα φορτία δεν πρέπει να μένουν χωρίς επιτήρηση, εκτός εάν εμποδίζεται η πρόσβαση στην επικίνδυνη ζώνη και εάν το φορτίο έχει αγκιστρωθεί και διατηρηθεί ασφαλώς.

3.2.7. Η χρησιμοποίηση, στο ύπαιθρο, εξοπλισμών εργασίας που προορίζονται για την ανύψωση μη κατευθυνόμενων φορτίων πρέπει να διακόπτεται αμέσως μόλις οι μετεωρολογικές συνθήκες επιδεινώνονται σε βαθμό που να μειώνεται η ασφάλεια της λειτουργίας και, κατά συνέπεια, να εκτίθενται σε κίνδυνο οι εργαζόμενοι. Προκειμένου να αποφεύγονται τυχόν κίνδυνοι για τους εργαζόμενους, πρέπει να λαμβάνονται κατάλληλα προστατευτικά μέτρα με σκοπό ιδίως την αποφυγή ανατροπής του εξοπλισμού εργασίας.

4. Διατάξεις για τη χρησιμοποίηση του εξοπλισμού εργασίας που διατίθεται για την εκτέλεση προσωρινών εργασιών σε ύψος.

4.1. Γενικές διατάξεις

4.1.1. Αν, σε εφαρμογή του άρθρου 7 του πδ/τος 17/1996 «Μέτρα για την βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ» (Α' 11) και του άρθρου 3 του παρόντος διατάγματος, δεν μπορούν να εκτελούνται προσωρινές εργασίες σε ύψος ασφαλώς και υπό τις δέουσες εργονομικές συνθήκες από κατάλληλη επιφάνεια, πρέπει να επιλέγεται ο πλέον ενδεδειγμένος εξοπλισμός εργασίας για την εξασφάλιση και τη διατήρηση ασφαλών συνθηκών εργασίας. Προτεραιότητα πρέπει να δίνεται στα μέτρα συλλογικής προστασίας έναντι των ατομικών. Οι διαστάσεις του εξοπλισμού εργασίας θα πρέπει να ανταποκρίνονται στη φύση των εργασιών και στους προβλεπόμενους περιορισμούς καθώς και να επιτρέπουν την ακίνδυνη κυκλοφορία.

Η επιλογή του πλέον ενδεδειγμένου τύπου μέσων πρόσβασης στις προσωρινές θέσεις εργασίας σε ύψος πρέπει να γίνεται συναρτήσει της συχνότητας κυκλοφορίας, του ύψους και της διάρκειας χρησιμοποίησης. Η επιλογή πρέπει να επιτρέπει την ασφαλή διαφυγή σε περίπτωση επικείμενου κινδύνου. Η διάβαση από ένα μέσο πρόσβασης σε εξέδρες, δάπεδα ή διόδους προσπέλασης και αντιστρόφως δεν επιτρέπεται να προκαλεί πρόσθετους κινδύνους πτώσης.

4.1.2. Η χρησιμοποίηση κλίμακας ως θέσης εργασίας σε ύψος πρέπει να επιτρέπεται μόνο όταν έχοντας υπόψη το σημείο 4.1.1, η χρησιμοποίηση άλλου ασφαλέστερου εξοπλισμού δεν δικαιολογείται λόγω του χαμηλού κινδύνου και λόγω είτε της σύντομης χρησιμοποίησης είτε των χαρακτηριστικών των χώρων τα οποία δεν μπορεί να μεταβάλει ο εργοδότης.

4.1.3. Η χρησιμοποίηση τεχνικών πρόσβασης και τοποθέτησης με τη βοήθεια σχοινιών γίνεται μόνον όταν η εκτίμηση του κινδύνου δείχνει ότι η εργασία μπορεί να εκτελεστεί ασφαλώς και όταν η χρησιμοποίηση άλλου περισσότερο ασφαλούς εξοπλισμού εργασίας δεν θα ήταν δικαιολογημένη.

Λαμβάνοντας υπόψη την εκτίμηση των κινδύνων και ιδίως τη διάρκεια των εργασιών και τις δεσμεύσεις εργονομικής φύσεως, πρέπει να προβλέπεται κάθισμα με τα ενδεδειγμένα εξαρτήματα.

4.1.4. Ανάλογα με τον τύπο εξοπλισμού εργασίας, ο οποίος επιλέγεται με βάση τα προηγούμενα σημεία, θα πρέπει να προσδιορίζονται τα κατάλληλα μέτρα για την ελαχιστοποίηση των εγγενών κινδύνων του εξοπλισμού για τους εργαζομένους. Σε περίπτωση ανάγκης πρέπει να προβλεφθεί η εγκατάσταση διατάξεων προστασίας έναντι των πτώσεων. Οι διατάξεις αυτές θα πρέπει να έχουν κατάλληλη διαμόρφωση και αντοχή ώστε να αποτρέπουν ή να ανακόπτουν τις πτώσεις και να προλαμβάνουν, στο μέτρο του δυνατού, τους τραυματισμούς. Οι διατάξεις συλλογικής προστασίας μπορεί να διακόπτονται μόνο στα σημεία πρόσβασης σε κλίμακα ή κλιμακοστάσιο.

4.1.5. Όταν η εκτέλεση μιας εργασίας απαιτεί την προσωρινή αφαίρεση μιας διάταξης συλλογικής προστασίας έναντι πτώσεων, πρέπει να λαμβάνονται άλλα αποτελεσματικά μέτρα ασφάλειας. Η εργασία δεν μπορεί να εκτελεσθεί αν δεν ληφθούν προηγουμένως τα μέτρα αυτά.

Μετά το πέρας της εργασίας αυτής οι διατάξεις συλλογικής προστασίας πρέπει να επανεγκαθίστανται άμεσα.

4.1.6. Οι προσωρινές εργασίες σε ύψος εκτελούνται μόνον όταν οι καιρικές συνθήκες δεν θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων.

4.2. Ειδικές διατάξεις για τη χρησιμοποίηση κλιμάκων

4.2.1. Οι κλίμακες τοποθετούνται κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η σταθερότητα τους κατά τη χρήση. Τα στηρίγματα των φορητών κλιμάκων εδράζονται σε σταθερή, ανθεκτική και ακίνητη βάση κατάλληλων διαστάσεων ούτως ώστε οι βαθμίδες να παραμένουν οριζόντιες. Οι αναρτημένες κλίμακες προσδένονται κατά τρόπο ασφαλή, έτσι ώστε να μη μετακινούνται ή αιωρούνται, εκτός των κλιμάκων από σχοινί

4.2.2. Η ολίσθηση των ποδών φορητών κλιμάκων εμποδίζεται, κατά τη χρησιμοποίησή τους, είτε με στερέωση του ανώτερου ή του κατώτερου σημείου των ορθοστατών είτε με οποιαδήποτε αντιολισθητική διάταξη ή με οποιαδήποτε άλλη λύση ισοδύναμης αποτελεσματικότητας. Οι κλίμακες πρόσβασης πρέπει να υπερβαίνουν τη στάθμη πρόσβασης, εκτός αν άλλες διατάξεις επιτρέπουν ασφαλή λαβή. Οι κλίμακες με περισσότερα συναρμολογούμενα τμήματα καθώς και οι πτυσσόμενες κλίμακες χρησιμοποιούνται κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η μεταξύ των διαφόρων στοιχείων σταθερή ένωση. Οι κινητές κλίμακες ακινητοποιούνται πριν ανέλθει κανείς σε αυτές.

4.2.3. Οι κλίμακες χρησιμοποιούνται κατά τρόπο ώστε ο εργαζόμενος να έχει πάντοτε ασφαλή στήριξη και χειρολαβή. Ειδικότερα, η μεταφορά φορτίων με το χέρι πάνω σε μία κλίμακα δεν θα πρέπει να εμποδίζει το ασφαλές κράτημα. Βαριά αντικείμενα πρέπει να προσδένονται στέρεα στο σώμα τους ή να φέρονται μέσα σε κλεισμένο σάκο προσδεδμένου στο σώμα τους ή να ανεβάζονται με σχοινί.

4.3. Ειδικές διατάξεις για τη χρησιμοποίηση ικριωμάτων

4.3.1. Όταν τα φύλλα υπολογισμού του επιλεγέντος ικριώματος δεν είναι διαθέσιμα ή όταν δεν προβλέπουν τη δομική του διαμόρφωση, πρέπει να γίνεται μελέτη υπολογισμού αντοχής και ευστάθειας, εκτός εάν το ικρίωμα συναρμολογείται με τυποποιημένη διαμόρφωση γενικής παραδοχής.

4.3.2. Ανάλογα με την πολυπλοκότητα του επιλεγέντος ικριώματος, καταρτίζεται από πρόσωπο με τα κατάλληλα προσόντα ένα σχέδιο συναρμολόγησης, χρησιμοποίησης και αποσυναρμολόγησης. Το σχέδιο αυτό μπορεί να είναι γενικευμένης εφαρμογής και να συμπληρώνεται από επιμέρους σχέδια για τις λεπτομέρειες του ικριώματος.

4.3.3. Πρέπει να εξασφαλίζεται η ευστάθεια του ικριώματος. Τα στοιχεία στήριξης του ικριώματος ασφαρίζονται έναντι του κινδύνου ολίσθησης είτε με στερέωση στην επιφάνεια στήριξης, είτε με αντιολισθητική διάταξη, είτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο ισοδύναμης αποτελεσματικότητας ενώ η φέρουσα επιφάνεια πρέπει να έχει επαρκή αντοχή. Η τυχαία μετακίνηση των κυλιόμενων

ικριωμάτων κατά την εκτέλεση των εργασιών σε ύψος εμποδίζεται με κατάλληλες διατάξεις.

4.3.4. Οι διαστάσεις, το σχήμα και η διάταξη των δαπέδων ικριώματος πρέπει να είναι κατάλληλες για τη φύση της εργασίας, προσαρμοσμένες στα φορτία που πρόκειται να φέρουν και να επιτρέπουν την ασφαλή εργασία και κυκλοφορία. Τα δάπεδα των ικριωμάτων συναρμολογούνται κατά τρόπο ώστε τα συστατικά τους μέρη να μη μετακινούνται στις κανονικές συνθήκες χρήσης τους. Μεταξύ των στοιχείων των δαπέδων και των κατακόρυφων μέσων συλλογικής προστασίας έναντι των πτώσεων δεν πρέπει να μένει κανένα επικίνδυνο κενό.

4.3.5. Όταν ορισμένα μέρη ενός ικριώματος δεν είναι έτοιμα προς χρήση, ιδίως κατά τις φάσεις συναρμολόγησης, αποσυναρμολόγησης ή μετατροπών, τα μέρη αυτά επισημαίνονται με προειδοποιητικά σήματα γενικού κινδύνου σύμφωνα με το πδ/γμα 105/1995 «Ελάχιστες προδιαγραφές για την σήμανση ασφάλειας ή/και υγείας στην εργασία σε συμμόρφωση με την Οδηγία 92/58/ΕΟΚ» (Α' 67) και οριοθετούνται κατάλληλα από υλικά στοιχεία τα οποία εμποδίζουν την πρόσβαση στη ζώνη κινδύνου.

4.3.6. Τα ικριώματα μπορούν να συναρμολογούνται, να αποσυναρμολογούνται ή να υφίστανται σημαντικές μετατροπές μόνο υπό την επίβλεψη αρμόδιου προσώπου και από εργαζομένους με επαρκή ειδική εκπαίδευση για τις προβλεπόμενες εργασίες, με αντικείμενο την αντιμετώπιση των ειδικών κινδύνων σύμφωνα με το άρθρο 7 του παρόντος διατάγματος ιδίως σε θέματα σχετικά με:

- α) την κατανόηση του σχεδίου συναρμολόγησης, αποσυναρμολόγησης ή μετατροπής του εν λόγω ικριώματος,
- β) την ασφάλεια κατά τη συναρμολόγηση, την αποσυναρμολόγηση ή τη μετατροπή του συγκεκριμένου ικριώματος,
- γ) τα μέτρα για την αποφυγή πτώσης προσώπων ή αντικειμένων,
- δ) τα μέτρα ασφαλείας σε περίπτωση μεταβολής των καιρικών συνθηκών που θα μπορούσαν να περιορίσουν την ασφάλεια του ικριώματος,
- ε) τα επιτρεπόμενα φορτία,
- στ) οποιονδήποτε άλλο κίνδυνο είναι δυνατό να περικλείουν οι προαναφερόμενες εργασίες συναρμολόγησης, αποσυναρμολόγησης και μετατροπής.

Ο επιβλέπων τις εργασίες και οι εργαζόμενοι έχουν το σχέδιο συναρμολόγησης και αποσυναρμολόγησης που αναφέρεται στο σημείο 4.3.2 του παρόντος παραρτήματος, καθώς και όποιες τυχόν οδηγίες περιέχει αυτό.

4.4. Ειδικές διατάξεις όσον αφορά τη χρησιμοποίηση τεχνικών πρόσβασης και τοποθέτησης με τη βοήθεια σχοινιών

Κατά τη χρησιμοποίηση τεχνικών πρόσβασης και τοποθέτησης με τη βοήθεια σχοινιών πρέπει να πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

- α) το σύστημα πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον δύο χωριστά αγκυρωμένα σχοινιά, το ένα ως μέσο προσπέλασης, καθόδου και υποστήριξης (σχοινί εργασίας) και το άλλο σαν μέσο ασφαλείας (σχοινί ασφαλείας),
- β) οι εργαζόμενοι πρέπει να χρησιμοποιούν κατάλληλη ζώνη ασφαλείας, με την οποία και συνδέονται με το σχοινί ασφαλείας,
- γ) το σχοινί εργασίας πρέπει να έχει ασφαλή μηχανισμό ανόδου και καθόδου και αυτόματο ανασχετικό μηχανισμό που εμποδίζει την πτώση του χρήστη αν αυτός χάσει τον έλεγχο της κίνησής του. Το σχοινί ασφαλείας πρέπει να έχει αυτόματη κινητή διάταξη προστασίας έναντι των πτώσεων η οποία συνοδεύει τον εργαζόμενο στη κίνησή του,
- δ) τα εργαλεία και λοιπά εξαρτήματα που χρησιμοποιούν οι εργαζόμενοι πρέπει να είναι συνδεδεμένα με τη ζώνη ασφαλείας ή με το κάθισμα του εργαζομένου ή να είναι προσδεδεμένα με άλλο κατάλληλο μέσο,

ε) η εργασία πρέπει να προγραμματίζεται και επιβλέπεται δεόντως, ώστε να είναι δυνατό να παρασχεθεί αμέσως βοήθεια στον εργαζόμενο σε περίπτωση ανάγκης, στ) στους εργαζομένους πρέπει να παρέχεται, βάσει του άρθρου 7 του παρόντος διατάγματος, εκπαίδευση κατάλληλη και ειδική για τις προβλεπόμενες εργασίες, και ιδίως όσον αφορά τις διαδικασίες διάσωσης.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν ενόψει του κινδύνου η χρησιμοποίηση δευτέρου σχοινιού θα έκανε την εργασία περισσότερο επικίνδυνη, μπορεί να επιτραπεί η χρησιμοποίηση ενός και μόνου σχοινιού, εφόσον έχουν ληφθεί κατάλληλα μέτρα ασφαλείας σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία ή/και πρακτική.

Άρθρο 10. Έλεγχος εφαρμογής. Ο έλεγχος εφαρμογής του παρόντος διατάγματος ανατίθεται στα αρμόδια όργανα του Σ.ΕΠ.Ε. του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Άρθρο 11. Κυρώσεις. 1. Σε κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα ή προμηθευτή, που παραβαίνει τις διατάξεις του παρόντος επιβάλλονται, ανεξάρτητα από τις ποινικές κυρώσεις, οι διοικητικές κυρώσεις του άρθρου 24 του ν. 2224/94, όπως ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του άρθρου 16 (παρ. 6) του ν. 2639/98 «Ρύθμιση εργασιακών σχέσεων, σύσταση Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 205/2.9.98).

2. Σε κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα ή προμηθευτή, που παραβαίνει από αμέλεια ή πρόθεση τις διατάξεις του παρόντος επιβάλλονται οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 25 του ν. 2224/94 με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 6 της ΚΥΑ 88555/3293/30.9.88 που κυρώθηκε με το άρθρο 39 του ν. 1836/89.

3. Οι Υπηρεσίες του Υπουργείου Εργασίας που διαπιστώνουν παραβάσεις του παρόντος ή/και επιβάλλουν ή κινούν τη διαδικασία της επιβολής των κυρώσεων της προηγούμενης παραγράφου, ενημερώνουν για το όλο θέμα τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας.

4. Τα αρμόδια όργανα ελέγχου του άρθρου 10 του παρόντος διατάγματος όταν διαπιστώνουν παραβάσεις της παρ. 3.3. του Παραρτήματος Ι, πέραν των κυρώσεων που επιβάλλουν με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου, ενημερώνουν άμεσα τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές, τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών και τις αρμόδιες υπηρεσίες των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων.

Άρθρο 12. Έναρξη ισχύος. Η ισχύς του παρόντος αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Στον Υφυπουργό Εργασίας αναθέτουμε τη δημοσίευση και εκτέλεση του παρόντος διατάγματος.

(6) πδ/γμα 305/1996 - Προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας προσωρινών/κινητών εργοταξίων (οδηγία 92/57/ΕΚ)

Με το πδ/γμα 305/1996 (ΦΕΚ Α' 212/29.8.1996)⁹ καθορίστηκαν οι ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας των προσωρινών ή κινητών εργοταξίων σε συμμόρφωση προς την οδηγία 92/57/ΕΟΚ, ως εξής:

---

⁹ Βλ. και ν. 3850/2010 (ΦΕΚ Α' 84/2.6.2010) «Κύρωση του Κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων», πδ/γμα 17/1996 (ΦΕΚ Α' 11) «Μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ» και πδ/γμα 338/2001 (ΦΕΚ Α' 227/9.10.2001, ημερτ. ΦΕΚ Α' 259/2001) «Προστασία της

Άρθρο 1. Αντικείμενο - Πεδίο εφαρμογής. 1. Σκοπός του παρόντος προεδρικού διατάγματος είναι η προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας περί υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων προς τις διατάξεις της οδηγίας 92/57/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1992 (ΕΕΛ 245/26892) «Σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας που πρέπει να εφαρμόζονται στα προσωρινά ή κινητά εργοτάξια» (όγδοη ειδική οδηγία κατά την έννοια του άρθρου 16 (παρ. 1) της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ). 2. Το παρόν προεδρικό διάταγμα καθορίζει τις ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας που πρέπει να εφαρμόζονται στα προσωρινά ή κινητά εργοτάξια, όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 2. 3. Οι γενικές και ειδικές διατάξεις για την υγιεινή και την ασφάλεια της εργασίας που ισχύουν εφαρμόζονται πλήρως στα εργοτάξια με την επιφύλαξη των πλέον δεσμευτικών ή/και ειδικών διατάξεων που περιέχονται στο παρόν προεδρικό διάταγμα. 4. Για την εφαρμογή του παρόντος στο Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ και ΟΤΑ ισχύουν και οι ιδιαίτερες ρυθμίσεις της ΚΥΑ 88555/3293/88 «Υγιεινή και ασφάλεια του προσωπικού του Δημοσίου, των ΝΠΔΔ και των ΟΤΑ» (ΦΕΚ Β' 721) που κυρώθηκε με το άρθρο 39 του ν. 1836/1989. 5. Οι διατάξεις του παρόντος δεν εφαρμόζονται: α. Στο ένστολο προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας. β. Στο οικιακό υπηρετικό προσωπικό. γ. Στις δραστηριότητες γεωτρήσεων και εξόρυξης στις εξορυκτικές βιομηχανίες κατά την έννοια του άρθρου 1 παρ. 2 της απόφασης 74/326/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1974 περί επεκτάσεως της αρμοδιότητας του μονίμου οργάνου για την ασφάλεια και την προστασία της υγείας στα ανθρακωρυχεία στο σύνολο των εξορυκτικών βιομηχανιών. Στις περιπτώσεις των εδαφίων α' και β' πρέπει να εξασφαλίζεται, όσο αυτό είναι δυνατόν, η ασφάλεια και η υγεία του εν λόγω προσωπικού, εν όψει των στόχων του παρόντος.

Άρθρο 2. Ορισμοί. Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νοούνται ως: 1. «Προσωρινό ή κινητό εργοτάξιο», που στο εξής αποκαλείται «εργοτάξιο»: Κάθε εργοτάξιο όπου πραγματοποιούνται εργασίες οικοδομικές ή/και πολιτικού μηχανικού και γενικά εκτελείται τεχνικό έργο. Στο παράρτημα Ι του άρθρου 12 περιλαμβάνεται ενδεικτικός κατάλογος τέτοιων εργασιών. 2. «Κύριος του έργου»: Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου πραγματοποιείται ένα έργο. 3. «Ανάδοχος»: Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο έχει ανατεθεί η μελέτη ή/και η εκτέλεση ή/και η επίβλεψη της εκτέλεσης του έργου για λογαριασμό του κυρίου του έργου. Ο ορισμός του αναδόχου εξειδικεύεται για τις ανάγκες του παρόντος διατάγματος μεταξύ ενός ή περισσοτέρων παραγόντων του έργου κατά περίπτωση ως εξής: α. «Εργολάβος»: Πρόσωπο που συμβάλλεται με τον κύριο του έργου και αναλαμβάνει την εκτέλεση ολόκληρου του έργου ή τμήματός του, ανεξάρτητα από την ιδιότητα με την οποία φέρεται ασφαλισμένος σε ασφαλιστικό οργανισμό και προκειμένου για δημόσια έργα ο ανάδοχος, όπως αυτός ορίζεται στο άρθρο 3 του ν. 1418/1984. β. «Υπεργολάβος»: Πρόσωπο που συμβάλλεται με εργολάβο και αναλαμβάνει την εκτέλεση ολόκληρου του έργου ή τμήματός του, ανεξάρτητα από την ιδιότητα, με την οποία φέρεται ασφαλισμένος σε ασφαλιστικό οργανισμό. Ως υπεργολάβος θεωρείται επίσης και το πρόσωπο που συμβάλλεται με άλλον υπεργολάβο και αναλαμβάνει σύμφωνα με τα παραπάνω την εκτέλεση ολόκληρου του έργου ή τμήματός του. γ. «Μελετητής»: Πρόσωπο που συμβάλλεται με τον κύριο του έργου ή τον εργολάβο και εκπονεί τη μελέτη του έργου. 4. «Εργοδότης»: Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο συνδέεται

υγείας και ασφαλείας των εργαζομένων κατά την εργασία από κινδύνους οφειλόμενους σε χημικούς παράγοντες»

με σχέση εργοσίας με τον εργαζόμενο και εν προκειμένω οι παράγοντες του έργου που αναφέρονται στα εδάφια (α) και (β) της προηγούμενης παραγράφου, μη αποκλεισμένου και του κυρίου του έργου όταν αυτός συνδέεται απευθείας με σχέση εργασίας με τον εργαζόμενο. 5. «Εργαζόμενος»: Κάθε πρόσωπο που απασχολείται από έναν εργοδότη με οποιαδήποτε σχέση εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των ασκουμένων και των μαθητευομένων. 6. «Εκπρόσωπος των εργαζομένων»: Κάθε εκλεγμένο άτομο, με ειδική αρμοδιότητα σε θέματα προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 3 του Ν.1568/85, το Π.Δ. 315/87 «Σύσταση ΕΥΑΕ σε εργοτάξια οικοδομών και εν γένει τεχνικών έργων», τα άρθρα 1, 2, 3, 4 και 5 του Ν. 1767/88 «Συμβούλια εργαζομένων και άλλες εργατικές διατάξεις - κύρωση της 135 Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας» (63/A), και τα άρθρα 2 (παρ. 4) και 3 του Π.Δ. 17/96 «Μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ» (11/A), για να εκπροσωπεί τους εργαζόμενους, όσον αφορά τα ζητήματα προστασίας της ασφάλειας και της υγείας κατά την εργασία. 7. «Αυτοαπασχολούμενος»: Κάθε άτομο, εκτός εργοδοτών και εργαζομένων όπως αυτοί ορίζονται στο άρθρο 2 (παρ. 4 και 5) του Π.Δ. 17/96, το οποίο με την επαγγελματική του δραστηριότητα συμβάλλει στην εκτέλεση του έργου. 8. «Συντονιστής για θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκπόνηση της μελέτης του έργου»: Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο ο εργολάβος ολόκληρου του έργου και εάν δεν υπάρχει ο κύριος του έργου αναθέτει την εκτέλεση των καθηκόντων που προβλέπονται στη παράγραφο 2 του άρθρου 5. 9. «Συντονιστής για θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκτέλεση του έργου»: Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο ο εργολάβος ολόκληρου του έργου και εάν δεν υπάρχει ο κύριος του έργου, αναθέτει τα καθήκοντα που προβλέπονται στη παρ. 3 του άρθρου 6.

Άρθρο 3. Υποχρέωση απασχόλησης συντονιστών. Σχέδιο και φάκελος ασφάλειας και υγείας. Εκ των προτέρων γνωστοποίηση.

1. Για εργοτάξιο όπου είναι παρόντα πολλά συνεργεία ορίζεται ένας ή περισσότεροι συντονιστές σε θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκπόνηση της μελέτης του έργου, σύμφωνα με τη παρ. 8 του άρθρου 2 του παρόντος διατάγματος. 2. Για εργοτάξιο όπου είναι παρόντα πολλά συνεργεία ορίζεται ένας ή περισσότεροι συντονιστές σε θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκτέλεση του έργου, σύμφωνα με τη παρ. 9 του άρθρου 2 του παρόντος διατάγματος. 3. Πριν από την έναρξη λειτουργίας του εργοταξίου ο εργολάβος ολόκληρου του έργου και εάν δεν υπάρχει ο κύριος του έργου μεριμνά για την εκπόνηση σχεδίου ασφάλειας και υγείας και για την κατάρτιση φακέλου ασφάλειας και υγείας. 4. Η υποχρέωση εκπόνησης σχεδίου ασφάλειας και υγείας υπάρχει: α. Σε κάθε περίπτωση που σύμφωνα με την παρ. 1 του παρόντος άρθρου απαιτείται συντονιστής σε θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκπόνηση της μελέτης του έργου. β. Όταν οι εργασίες που πρόκειται να εκτελεσθούν ενέχουν ιδιαίτερους κινδύνους όπως αυτές απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙ του άρθρου 12 του παρόντος διατάγματος. γ. Όταν απαιτείται εκ των προτέρων γνωστοποίηση σύμφωνα με την παρ. 12 του παρόντος άρθρου. 5. Στο σχέδιο ασφάλειας και υγείας περιγράφονται και διευκρινίζονται: α. Οι κανόνες που θα εφαρμόζονται στο εργοτάξιο, αφού ληφθούν υπόψη οι τυχόν δραστηριότητες εκμετάλλευσης που διεξάγονται στον τόπο του έργου. β. Ειδικά μέτρα για τις εργασίες που περιλαμβάνονται σε μία ή περισσότερες κατηγορίες του παραρτήματος ΙΙ του άρθρου 12 του παρόντος διατάγματος. 6. Το σχέδιο ασφάλειας και υγείας πρέπει επίσης να περιλαμβάνει στοιχεία για: α. Την προσπέλαση στο εργοτάξιο και την ασφαλή πρόσβαση στις θέσεις εργασίας. β. Την ανάλυση πορείας κατασκευής σε φάσεις. γ. Την κυκλοφορία πεζών και

οχημάτων εντός του εργοταξίου. δ. Την ανάλυση μεθόδων εργασίας κατά φάσεις. ε. Τον καθορισμό χώρων αποθήκευσης υλικών και τρόπου αποκομιδής αχρήστων. στ. Τις συνθήκες αποκομιδής επικίνδυνων υλικών. ζ. Τη διευθέτηση χώρων υγιεινής, εστίασης και Α' βοηθειών. η. Τη μελέτη κατασκευής ικριωμάτων όταν δεν περιγράφονται από τις ισχύουσες διατάξεις. 7. Ο φάκελος ασφάλειας και υγείας περιλαμβάνει: α. Το μητρώο του έργου, δηλαδή τα σχέδια και την τεχνική περιγραφή του έργου. β. Οδηγίες και χρήσιμα στοιχεία σε θέματα ασφάλειας και υγείας, τα οποία θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τις ενδεχόμενες μεταγενέστερες εργασίες καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του έργου, όπως εργασίες συντήρησης, μετατροπής, καθαρισμού κ.λπ. Ενδεικτικά οι οδηγίες και τα στοιχεία αυτά αναφέρονται στον ασφαλή τρόπο εκτέλεσης των διαφόρων εργασιών, στην αποφυγή κινδύνων από τα διάφορα δίκτυα (ύδρευσης, ηλεκτροδότησης, αερίων, ατμού κ.λπ.), στην πυρασφάλεια κ.λπ. 8. Το σχέδιο και ο φάκελος ασφάλειας και υγείας αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των δικαιολογητικών που υποβάλλονται σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις για την έκδοση οικοδομικής αδειάς του έργου. Προκειμένου για δημόσια έργα και εφόσον δεν απαιτείται έκδοση οικοδομικής αδειάς, το σχέδιο και ο φάκελος ασφάλειας και υγείας αποτελούν τμήμα της τεχνικής μελέτης που υποβάλλεται για έγκριση. 9. Το σχέδιο και ο φάκελος ασφάλειας και υγείας αναπροσαρμόζονται σε συνάρτηση με την εξέλιξη των εργασιών και τις ενδεχόμενες τροποποιήσεις που έχουν επέλθει. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται πριν την έναρξη των εργασιών στην αναπροσαρμογή του σχεδίου ασφάλειας και υγείας, ενώ μετά το πέρας των εργασιών στην αναπροσαρμογή του φακέλου ασφάλειας και υγείας, ώστε αυτός να περιέχει τα πραγματικά στοιχεία του έργου έτσι όπως αυτό κατασκευάστηκε. 10. Κατά την εκτέλεση του έργου το σχέδιο και ο φάκελος ασφάλειας και υγείας τηρούνται στο εργοτάξιο με ευθύνη του εργολάβου ολόκληρου του έργου και εάν δεν υπάρχει του κυρίου του έργου και είναι στη διάθεση των ελεγκτικών αρχών. 11. Μετά την αποπεράτωση του έργου ο φάκελος ασφάλειας και υγείας συνοδεύει το έργο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του και φυλάσσεται με ευθύνη του κυρίου του έργου. Σε περίπτωση μεταβίβασης της κυριότητας ή διάσπασης κατόπιν πώλησης σε επί μέρους ιδιοκτήτες, ο νέος ιδιοκτήτης ή ο κάθε επί μέρους ιδιοκτήτης αντίστοιχα μεριμνά, ώστε να περιέρχεται στη διάθεσή του ακριβές αντίγραφο του φακέλου ασφάλειας και υγείας. 12. Προκειμένου για εργοτάξιο με προβλεπόμενη διάρκεια εργασιών που θα υπερβαίνει τις 30 εργάσιμες ημέρες και στο οποίο θα ασχολούνται ταυτόχρονα περισσότεροι από 20 εργαζόμενοι ή ο προβλεπόμενος όγκος εργασίας θα υπερβαίνει τα 500 ημερομίσθια ο εργολάβος ολόκληρου του έργου και όταν δεν υπάρχει ο κύριος του έργου πρέπει να διαβιβάζει στην αρμόδια επιθεώρηση εργασίας πριν από την έναρξη των εργασιών την εκ των προτέρων γνωστοποίηση που καταρτίζεται σύμφωνα με το παράρτημα ΙΙΙ του άρθρου 12 του παρόντος διατάγματος. 13. Η εκ των προτέρων γνωστοποίηση πρέπει να αναρτάται κατά τρόπο εμφανή στο εργοτάξιο και, εάν χρειάζεται, να ενημερώνεται. 14. Επεκτείνεται η υποχρέωση τήρησης Ημερολογίου Μέτρων Ασφάλειας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 8 του ν. 1396/1983 «Υποχρεώσεις λήψης και τήρησης των μέτρων ασφάλειας στις οικοδομές και λοιπά τεχνικά έργα» (ΦΕΚ Α' 126), σε όλα τα εργοτάξια που απαιτείται εκ των προτέρων γνωστοποίηση σύμφωνα με την παρ. 12 του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 4. Γενικές αρχές πρόληψης σε θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκπόνηση της μελέτης του έργου. 1. Κατά τα στάδια σύλληψης, επεξεργασίας και εκπόνησης της μελέτης του έργου, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους μελετητές σε συνεργασία ε τον εργολάβο και υπεργολάβο ολόκληρου του έργου και εάν δεν υπάρχουν με τον κύριο του έργου οι γενικές

αρχές πρόληψης σε θέματα ασφάλειας και υγείας που αναφέρονται στο άρθρο 7 του πδ/τος 17/1996 ιδίως: α. Για τις αρχιτεκτονικές, τεχνικές ή/και οργανωτικές επιλογές προκειμένου να προγραμματίζονται οι διάφορες εργασίες ή φάσεις εργασίας που διεξάγονται ταυτόχρονα ή διαδοχικά. β. Για την πρόβλεψη της διάρκειας εκτέλεσης των διαφόρων αυτών εργασιών ή φάσεων εργασίας. 2. Λαμβάνεται επίσης υπόψη κάθε φορά που κρίνεται αναγκαίο, το σχέδιο και ο φάκελος ασφάλειας και υγείας που καταρτίζονται ή αναπροσαρμόζονται σύμφωνα με το άρθρο 3 του παρόντος διατάγματος.

Άρθρο 5. Προσόντα και καθήκοντα των συντονιστών κατά την εκπόνηση της μελέτης του έργου.

1. Τα προσόντα των συντονιστών κατά την εκπόνηση της μελέτης του έργου είναι αυτά που σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις παρέχουν το δικαίωμα υπογραφής της συγκεκριμένης μελέτης. 2. Οι συντονιστές που ορίζονται για θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκπόνηση της μελέτης του έργου: α. Συντονίζουν την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 4 του παρόντος διατάγματος. β. Καταρτίζουν ή αναθέτουν την κατάρτιση του σχεδίου ασφάλειας και υγείας που προβλέπεται στο άρθρο 3 του παρόντος διατάγματος. γ. Καταρτίζουν τον φάκελο ασφάλειας και υγείας που προβλέπεται στο άρθρο 3 του παρόντος διατάγματος. 3. Την ευθύνη για τυχόν παράλειψη κατάρτισης του σχεδίου και του φακέλου ασφάλειας και υγείας έχει το πρόσωπο που όρισε τον συντονιστή.

Άρθρο 6. Προσόντα και καθήκοντα των συντονιστών κατά την εκτέλεση του έργου¹⁰.

1. Τα προσόντα των συντονιστών για θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκτέλεση του έργου είναι αυτά που προβλέπονται και για τους τεχνικούς ασφάλειας στα άρθρα 501, περί των προσόντων του τεχνικού ασφαλείας, 502, περί του απαιτούμενου επιπέδου γνώσεων του τεχνικού ασφαλείας και 503, περί των ειδικοτήτων του τεχνικού ασφαλείας κατά δραστηριότητα επιχειρήσεων, του Κώδικα Εργατικού Δικαίου (πδ/τος 62/2025, Α' 121), καθώς και στις ισχύουσες κάθε φορά διατάξεις. 2. Στους συντονιστές ασφάλειας και υγείας είναι δυνατόν να ανατεθούν το έργο και οι αρμοδιότητες του τεχνικού ασφαλείας σύμφωνα με τα άρθρα 504, περί των συμβουλευτικών αρμοδιοτήτων του τεχνικού ασφαλείας, και 505, περί της επίβλεψης των συνθηκών εργασίας, του Κώδικα Εργατικού Δικαίου. Στην περίπτωση αυτή ο χρόνος απασχόλησης δεν συμψηφίζεται, αλλά υπολογίζεται και εκτελείται ανεξάρτητα. Ο ελάχιστος χρόνος απασχόλησης του συντονιστή εξαρτάται από το είδος, τον όγκο, τις ιδιαιτερότητες και τους ειδικούς κινδύνους του έργου και καθορίζεται ρητά στη σύμβαση ανάθεσης των καθηκόντων του. Ειδικότερα: α) σε δημόσια τεχνικά έργα στα οποία απαιτείται εργοληπτική επιχείρηση 4ης τάξης και άνω, σύμφωνα με το πδ/τος 71/2019 (Α' 112), καθώς και σε ειδικά κτίρια, όπως ορίζονται στο άρθρο 2 του ν. 4067/2012 (Α' 79), με πραγματοποιούμενη κάλυψη, όπως αυτή προσδιορίζεται στην οικοδομική άδεια, τέσσερις χιλιάδες (4.000) τ.μ. και άνω ο συντονιστής ή οι συντονιστές παρίστανται υποχρεωτικά καθ' όλη τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου, β) στα λοιπά δημόσια ή ιδιωτικά τεχνικά και οικοδομικά έργα ο συντονιστής ή οι συντονιστές παρίστανται υποχρεωτικά κατ' ελάχιστον κατά την έναρξη των εργασιών, κατά την έναρξη της κατασκευής του φέροντα οργανισμού, κατά την έναρξη κατασκευής κελύφους και εσωτερικών διαρρυθμίσεων και κατά την έναρξη κατασκευής ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων. 3. Οι συντονιστές που ορίζονται για θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκτέλεση του έργου: α. Συντονίζουν την εφαρμογή των γενικών αρχών πρόληψης και ασφάλειας στις τεχνικές ή/και

¹⁰ Όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 40 ν. 5239/2025 (ΦΕΚ Α' 178/17.10.2025), έναρξη ισχύος κατ' άρθρο 103 παρ. 2 αυτού: από 1/1/2026.

οργανωτικές επιλογές, προκειμένου να προγραμματίζονται οι διάφορες εργασίες ή φάσεις εργασίας που διεξάγονται ταυτόχρονα ή διαδοχικά και στην πρόβλεψη της διάρκειας εκτέλεσης των διαφόρων αυτών εργασιών ή φάσεων εργασίας. β. Συντονίζουν την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων μεριμνώντας, ώστε οι εργολάβοι και υπεργολάβοι και, εάν αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία των εργαζομένων, οι αυτοαπασχολούμενοι: i) να εφαρμόζουν με συνέπεια τις αρχές που αναφέρονται στο άρθρο 8 του παρόντος διατάγματος και ii) όποτε απαιτείται, να εφαρμόζουν το σχέδιο ασφάλειας και υγείας που αναφέρεται στο άρθρο 3 του παρόντος διατάγματος. γ. Αναπροσαρμόζουν ή μεριμνούν ώστε να αναπροσαρμοστεί το σχέδιο και ο φάκελος ασφάλειας και υγείας σύμφωνα με τη παρ. 9 του άρθρου 3 του παρόντος διατάγματος. δ. Οργανώνουν μαζί με τον τεχνικό ασφάλειας και το γιατρό εργασίας τη συνεργασία μεταξύ των εργολάβων και υπεργολάβων, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που διαδέχονται ο ένας τον άλλον στο εργοτάξιο, και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων για την προστασία των εργαζομένων και την πρόληψη των ατυχημάτων και των επαγγελματικών ασθενειών, καθώς και την αμοιβαία ενημέρωσή τους σύμφωνα με όσα προβλέπονται στην παρ. 9 του άρθρου 533, περί των γενικών υποχρεώσεων των εργοδοτών, του Κώδικα Εργατικού Δικαίου όταν πολλές επιχειρήσεις μοιράζονται τον ίδιο χώρο εργασίας, μεριμνώντας για τη συμμετοχή εφόσον υπάρχει ανάγκη των αυτοαπασχολούμενων. ε. Συντονίζουν την εποπτεία για την ορθή εφαρμογή των εργασιακών διαδικασιών. στ. Λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, ώστε να επιτρέπεται η είσοδος στο εργοτάξιο μόνο στα πρόσωπα που έχουν τη σχετική άδεια. ζ. Συνεργάζονται με τον τεχνικό ασφάλειας και το γιατρό εργασίας καθ' όλη τη διάρκεια απασχόλησης στο εργοτάξιο και ζητούν τη γνώμη τους κάθε φορά που κρίνουν απαραίτητο.

Άρθρο 7. Ευθύνες παραγόντων του έργου. 1. Τα πρόσωπα που αναθέτουν στους συντονιστές να εκτελέσουν τα καθήκοντα που αναφέρονται στα άρθρα 5 και 6 του παρόντος διατάγματος δεν απαλλάσσονται από τις ευθύνες τους στον τομέα αυτό. 2. Η εφαρμογή των άρθρων 5 και 6 του παρόντος διατάγματος και της προηγούμενης παραγράφου δεν επηρεάζει την αρχή της ευθύνης του εργοδότη που προβλέπεται στο πδ/γμα 17/1996.

Άρθρο 8. Γενικές υποχρεώσεις των εργοδοτών. 1. Κατά την εκτέλεση του έργου, οι προβλεπόμενες από το άρθρο 7 του πδ/τος 17/1996 γενικές αρχές πρόληψης, βάσει των οποίων οι εργοδότες στα πλαίσια των ευθυνών τους λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων συμπεριλαμβανομένων των δραστηριοτήτων πρόληψης των επαγγελματικών κινδύνων, ενημέρωσης και κατάρτισης καθώς και της δημιουργίας της απαραίτητης οργάνωσης και της παροχής των αναγκών μέσων, εφαρμόζονται κυρίως όσον αφορά: α. Τη διατήρηση του εργοταξίου σε ικανοποιητική κατάσταση από άποψη τάξης και υγιεινής. β. Την επιλογή της τοποθέτησης των θέσεων εργασίας, εν όψει των συνθηκών πρόσβασης στις θέσεις αυτές, καθώς και τον καθορισμό των οδών ή ζωνών μετακίνησης ή κυκλοφορίας. γ. Τις συνθήκες μεταφοράς των διαφόρων υλικών. δ. Την τακτική συντήρηση, τον έλεγχο πριν από την έναρξη της λειτουργίας και τον περιοδικό έλεγχο των εγκαταστάσεων και των μηχανικών διατάξεων, ώστε να αποφεύγονται οι ατέλειες που θα μπορούσα να βλάψουν την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων. ε. Την οριοθέτηση και τη διευθέτηση των ζωνών αποθήκευσης και εναπόθεσης των διαφόρων υλικών, ειδικότερα εφόσον πρόκειται για επικίνδυνα υλικά ή ουσίες. στ. Τις συνθήκες αποκομιδής των επικίνδυνων υλικών που χρησιμοποιήθηκαν. ζ. Την αποθήκευση και τη διάθεση ή την αποκομιδή των απορριμμάτων και των άχρηστων υλικών. η. Την αναπροσαρμογή, ανάλογα με την πορεία των εργασιών στο εργοτάξιο, της

πραγματικής διάρκειας για τα διάφορα είδη ή στάδια εργασίας. θ. Τη συνεργασία μεταξύ των εργοδοτών και των αυτοαπασχολούμενων. ι. Τις αλληλεπιδράσεις με δραστηριότητες εκμετάλλευσης στο χώρο μέσα ή κοντά στον οποίο έχει εγκατασταθεί το εργοτάξιο. 2. Για να διαφυλάξουν την ασφάλεια και την υγεία στο εργοτάξιο και υπό τις προϋποθέσεις των άρθρων 6 και 7 του παρόντος διατάγματος οι εργολάβοι και υπεργολάβοι. α. Λαμβάνουν μέτρα σύμφωνα με τις ελάχιστες προδιαγραφές που περιλαμβάνονται στο παράρτημα IV του άρθρου 12 του παρόντος διατάγματος, ιδίως κατά την εφαρμογή του παρόντος άρθρου. β. Λαμβάνουν υπόψη τις υποδείξεις των συντονιστών για θέματα ασφάλειας και υγείας. 3. Ανάλογες υποχρεώσεις με αυτές των παρ. 1 και 2 του παρόντος άρθρου υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 4 του ν. 1396/1983 έχει και ο κύριος του έργου.

Άρθρο 9. Υποχρεώσεις άλλων ομάδων προσώπων. 1. Για την ασφάλεια και τη διαφύλαξη της υγείας στο εργοτάξιο οι αυτοαπασχολούμενοι καθώς επίσης και οι εργολάβοι και υπεργολάβοι όταν ασκούν οι ίδιοι επαγγελματική δραστηριότητα στο εργοτάξιο: α. Έχουν όλες τις υποχρεώσεις των εργαζομένων σύμφωνα με το άρθρο 13 του πδ/τος 17/1996. β. Έχουν όλες τις υποχρεώσεις των εργοδοτών που ορίζονται στο πδ/γμα 395/1994 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας από τους εργαζόμενους κατά την εργασία τους σε συμμόρφωση με την οδηγία 89/655/ΕΟΚ» (ΦΕΚ Α' 220). γ. Έχουν υποχρέωση να εφαρμόζουν τα οριζόμενα στα άρθρα 3, 4 (παρ. 1 έως και 6) και 5 του πδ/τος 396/1994 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας για τη χρήση από τους εργαζόμενους εξοπλισμών ατομικής προστασίας κατά την εργασία σε συμμόρφωση με την οδηγία 89/656/ΕΟΚ» (ΦΕΚ Α' 220). δ. Λαμβάνουν υπόψη τις υποδείξεις των τεχνικών ασφάλειας, των γιατρών εργασίας και των συντονιστών για θέματα ασφάλειας και υγείας ως προς το αντικείμενο αρμοδιότητας του καθενός. 2. Επιπρόσθετα οι αυτοαπασχολούμενοι έχουν κατ' αναλογία. α. Όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν για τους εργοδότες όταν μοιράζονται τον ίδιο χώρο εργασίας σύμφωνα με το άρθρο 7 (παρ. 9) του πδ/τος 17/1996. β. Τις γενικές υποχρεώσεις του άρθρου 8 (παρ. 1 και 2 εδάφ. α') του παρόντος διατάγματος. γ. Την υποχρέωση εφαρμογής του παραρτήματος IV του άρθρου 12 του παρόντος διατάγματος.

Άρθρο 10. Ενημέρωση των εργαζομένων. 1. Στα πλαίσια της ενημέρωσης των εργαζομένων σύμφωνα με το άρθρο 11 του πδ/τος 17/1996, οι εργαζόμενοι και οι εκπρόσωποί τους ενημερώνονται για όλα τα μέτρα τα σχετικά με την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων που προβλέπονται από το παρόν προεδρικό διάταγμα. 2. Οι πληροφορίες πρέπει να είναι κατανοητές για τους εργαζόμενους τους οποίους αφορούν.

Άρθρο 11. Διαβούλευση και συμμετοχή των εργαζομένων. Στα πλαίσια της διαβούλευσης και της συμμετοχής των εργαζομένων σύμφωνα με το άρθρο 10 του πδ/τος 17/1996, οι εργοδότες ζητούν τη γνώμη των εργαζομένων και των εκπροσώπων τους και διευκολύνουν τη συμμετοχή τους, για τα θέματα που καλύπτονται από τα άρθρα 6 και 8 του παρόντος διατάγματος, προβλέποντας κάθε φορά που αυτό καθίσταται αναγκαίο, λαμβάνοντας υπόψη τη σοβαρότητα των κινδύνων και το μέγεθος του εργοταξίου, τον κατάλληλο συντονισμό μεταξύ των εργαζομένων και των εκπροσώπων τους στις επιχειρήσεις οι οποίες ασκούν τις δραστηριότητές τους στον τόπο εργασίας.

Άρθρο 12. Προσάρτηση Παραρτημάτων. Προσαρτώνται και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του παρόντος διατάγματος: 1. Το παράρτημα I που

αναφέρεται στο άρθρο 2 (παρ. 1) του παρόντος διατάγματος. 2. Το παράρτημα II που αναφέρεται στο άρθρο 3 (παρ. 4 και 5) του παρόντος διατάγματος. 3. Το παράρτημα III που αναφέρεται στο άρθρο 3 (παρ. 12) του παρόντος διατάγματος. 4. Το παράρτημα IV που αναφέρεται στα άρθρα 8 (παρ. 2 εδάφιο α) και 9 (παρ. 2 εδάφ. γ') του παρόντος διατάγματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 2 ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 1 ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. Εκσκαφές
2. Χωματουργικές εργασίες
3. Κατασκευές
4. Συναρμολόγηση και αποσυναρμολόγηση προκατασκευασμένων στοιχείων
5. Διαμόρφωση ή εξοπλισμός
6. Μετατροπές
7. Ανακαινίσεις
8. Επισκευές
9. Διαλύσεις
10. Κατεδαφίσεις
11. Εκτακτη συντήρηση
12. Τακτική συντήρηση - Εργασίες βαφής και καθαρισμού
13. Εξυγίανση

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΟΥ ΕΝΕΧΟΥΝ ΕΙΔΙΚΟΥΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 3 ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΙ 4 ΚΑΙ 5 ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. Εργασίες που εκθέτουν τους εργαζόμενους σε κινδύνους καταπλάκωσης, βύθισης σε άμμο/λάσπη ή πτώσης από ύψος, οι οποίοι επιδεινώνονται ιδιαίτερα από τη φύση της δραστηριότητας ή των μεθόδων που χρησιμοποιούνται ή από το περιβάλλον της θέσης εργασίας ή του έργου.
2. Εργασίες που εκθέτουν τους εργαζόμενους σε χημικές ή βιολογικές ουσίες οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο κίνδυνο για την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων ή για τις οποίες απαιτείται ιατρική παρακολούθηση των εργαζομένων σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.
3. Εργασίες με ιοντίζουσες ακτινοβολίες οι οποίες απαιτούν τον καθορισμό ελεγχόμενων ή επιτηρουμένων περιοχών όπως αυτές ορίζονται στα άρθρα 20 της ΚΥΑ Α2 στ/1539/13-5-85 "Βασικοί κανόνες προστασίας του πληθυσμού και των εργαζομένων από τους κινδύνους που προκύπτουν από ιοντίζουσες ακτινοβολίες σε συμμόρφωση προς τις οδηγίες 80/836/ΕΥΡΑΤΟΜ της 15ης Ιουλίου 1980 και 84/467/ΕΥΡΑΤΟΜ της 3ης Σεπτεμβρίου 1984" (280/Β).
4. Εργασίες κοντά σε ηλεκτρικούς αγωγούς υψηλής και μέσης τάσης.
5. Εργασίες σε μέρη όπου υπάρχει κίνδυνος πνιγμού.
6. Φρέατα, υπόγειες χωματουργικές εργασίες και σήραγγες.
7. Εργασίες καταδύσεων με αναπνευστική συσκευή.
8. Εργασίες με θάλαμο πεπιεσμένου αέρα.
9. Εργασίες που συνεπάγονται τη χρήση εκρηκτικών υλών.
10. Εργασίες συναρμολόγησης και αποσυναρμολόγησης βαρέων προκατασκευασμένων στοιχείων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 3 ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 12 ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. Ημερομηνία διαβίβασης;
2. Ακριβής διεύθυνση του εργοταξίου;
3. Αριθμός αδείας (ή έγκρισης για τα δημόσια έργα που δεν απαιτείται άδεια);
4. Κύριος(οι) του έργου [όνομα(τα) και διεύθυνση(εις)];
5. Είδος του έργου;
6. Ανάδοχος(οι) [όνομα(τα) και διεύθυνση(εις)];
7. Συντονιστής(ές) σε θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκπόνηση της μελέτης του έργου [όνομα(τα) και διεύθυνση(εις)];
8. Συντονιστής(ές) σε θέματα ασφάλειας και υγείας κατά την εκτέλεση του έργου [όνομα(τα) και διεύθυνση(εις)];
9. Προβλεπόμενη ημερομηνία έναρξης των εργασιών στο εργοτάξιο;
10. Προβλεπόμενη διάρκεια του εργοταξίου;
11. Προβλεπόμενος μέγιστος αριθμός εργαζομένων στο εργοτάξιο;
12. Προβλεπόμενος αριθμός εργολάβων, υπεργολάβων και αυτοαπασχολούμενων στο εργοτάξιο;
13. Στοιχεία των επιχειρήσεων που έχουν ήδη επιλεγεί;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΡΓΟΤΑΞΙΑ

[άρθρο 8 παράγραφος 2 εδάφιο (α) και άρθρο 9 παράγραφος 2 εδάφιο (γ)]

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

Οι υποχρεώσεις που προβλέπονται στο παρόν παράρτημα εφαρμόζονται κάθε φορά που αυτό απαιτείται από τα χαρακτηριστικά του εργοταξίου ή της δραστηριότητας, από τις περιστάσεις ή από ενδεχόμενο κίνδυνο.
Για τους σκοπούς του παρόντος παραρτήματος, ο όρος "χώροι" καλύπτει, μεταξύ άλλων, και τα παραπήγματα.

ΜΕΡΟΣ Α

ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΑ ΕΡΓΟΤΑΞΙΑ

1. Σταθερότητα, αντοχή και στερεότητα

- 1.1. Τα υλικά, και γενικότερα οποιοδήποτε στοιχείο που θα μπορούσε κατά τις μετακινήσεις να θέσει σε κίνδυνο την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων πρέπει να σταθεροποιείται με κατάλληλο και ασφαλή τρόπο.
- 1.2. Η πρόσβαση στις στέγες ή σε οποιαδήποτε άλλη επιφάνεια κατασκευασμένη από υλικά μη επαρκούς αντοχής επιτρέπεται μόνον εφόσον παρέχεται ο

αναγκαίος εξοπλισμός ή τα κατάλληλα μέσα προκειμένου η εργασία να διεξαχθεί κατά τρόπο ασφαλή.

2. Εγκαταστάσεις διανομής ενέργειας

2.1. Οι εγκαταστάσεις πρέπει να σχεδιάζονται, να κατασκευάζονται και να χρησιμοποιούνται ούτως ώστε να μην αποτελούν κίνδυνο πυρκαγιάς ή έκρηξης και να παρέχουν στους εργαζόμενους την απαραίτητη προστασία κατά των κινδύνων ηλεκτροπληξίας από άμεση ή έμμεση επαφή.

2.2. Κατά το σχεδιασμό, την κατασκευή, την επιλογή του υλικού και των διατάξεων προστασίας θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη το είδος και η ισχύς της διανεμόμενης ενέργειας, η επίδραση εξωτερικών παραγόντων και η τεχνική ικανότητα των ατόμων που έχουν πρόσβαση σε τμήματα της εγκατάστασης.

3. Οδοί διαφυγής και έξοδοι κινδύνου

3.1. Οι οδοί διαφυγής και οι έξοδοι κινδύνου πρέπει να παραμένουν ελεύθερες και να οδηγούν με το συντομότερο δυνατό τρόπο σε ασφαλή περιοχή.

3.2. Σε περίπτωση κινδύνου, όλες οι θέσεις εργασίας θα πρέπει να μπορούν να εκκενώνονται γρήγορα και υπό συνθήκες μέγιστης ασφάλειας για τους εργαζόμενους.

3.3. Ο αριθμός, η κατανομή και οι διαστάσεις των οδών διαφυγής και εξόδων κινδύνου εξαρτώνται από τη χρήση, τον εξοπλισμό και τις διαστάσεις του εργοταξίου και των χώρων εργασίας, καθώς και από το μέγιστο αριθμό των ατόμων που μπορεί να βρίσκονται εκεί.

3.4. Οι ειδικές οδοί διαφυγής και έξοδοι κινδύνου πρέπει να επισημαίνονται σύμφωνα με το Π.Δ. 105/95 "Ελάχιστες προδιαγραφές για την σήμανση ασφαλείας ή/και υγείας στην εργασία σε συμμόρφωση με την οδηγία 92/58/ΕΟΚ" (67/Α). Η σήμανση αυτή πρέπει να έχει την απαραίτητη αντοχή και να τοποθετείται σε κατάλληλα σημεία.

3.5. Οι οδοί διαφυγής, οι έξοδοι κινδύνου, όπως και οι διάδρομοι κυκλοφορίας και οι θύρες πρόσβασης σ' αυτούς, δεν πρέπει να φράσσονται από αντικείμενα, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ανεμπόδιστα ανά πάσα στιγμή.

3.6. Σε περίπτωση βλάβης του φωτισμού, οι οδοί διαφυγής και οι έξοδοι κινδύνου που χρειάζονται φωτισμό πρέπει να διαθέτουν εφεδρικό φωτισμό επαρκούς έντασης.

4. Πυρανίχνευση και πυρόσβεση

4.1. Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του εργοταξίου και τις διαστάσεις και τη χρήση των χώρων, τον υπάρχοντα εξοπλισμό, τα φυσικά και χημικά χαρακτηριστικά των χρησιμοποιούμενων ουσιών και υλικών

καθώς και το μέγιστο αριθμό των ατόμων που μπορούν να βρίσκονται εκεί, πρέπει να προβλέπεται επαρκής αριθμός κατάλληλων πυροσβεστικών μέσων και, εφόσον χρειάζεται, ανιχνευτές πυρκαγιάς και συστήματα συναγερμού.

4.2. Τα εν λόγω πυροσβεστικά μέσα, οι ανιχνευτές πυρκαγιάς και τα συστήματα συναγερμού πρέπει να ελέγχονται και να συντηρούνται τακτικά. Πρέπει να πραγματοποιούνται δοκιμές και ασκήσεις κατά τακτά χρονικά διαστήματα.

4.3. Τα μη αυτόματα (χειρωνακτικά) πυροσβεστικά μέσα πρέπει να είναι εύκολα προστά, εύχρηστα και να επισημαίνονται σύμφωνα με το Π.Δ. 105/95 "Ελάχιστες προδιαγραφές για την σήμανση ασφαλείας ή/και υγείας στην εργασία σε συμμόρφωση με την οδηγία 92/58/ΕΟΚ" (67/Α). Η σήμανση αυτή πρέπει να έχει την απαραίτητη αντοχή και να τοποθετείται σε κατάλληλα σημεία.

5. Αερισμός

5.1. Λαμβανομένων υπόψη των μεθόδων εργασίας και της σωματικής προσπάθειας την οποία καταβάλλουν οι εργαζόμενοι, πρέπει να προβλέπεται η παροχή καθαρού αέρα σε επαρκείς ποσότητες.

5.2. Εάν χρησιμοποιείται εγκατάσταση αερισμού, πρέπει να τηρείται σε κατάσταση καλής λειτουργίας και να μην εκθέτει τους εργαζόμενους σε ρεύματα αέρα που βλάπτουν την υγεία.

5.3. Πρέπει να προβλέπεται σύστημα ελέγχου για την απαγγελία των βλαβών, εφόσον αυτό είναι απαραίτητο για την υγεία των εργαζομένων.

6. Έκθεση σε ειδικούς κινδύνους

6.1. Οι εργαζόμενοι δεν πρέπει να εκτίθενται σε ηχοστάθμες βλαβερές για την υγεία τους ούτε σε εξωτερικές βλαβερές επιδράσεις (π.χ. αέρια, ατμοί, σκόνες).

6.2. Εάν οι εργαζόμενοι είναι υποχρεωμένοι να εισέρχονται σε ζώνες όπου ο αέρας ενδέχεται να περιέχει τοξικές ή βλαβερές ουσίες, να έχει χαμηλή περιεκτικότητα σε οξυγόνο ή, τέλος, να είναι εύφλεκτος, ο αέρας εντός των ζωνών αυτών πρέπει να ελέγχεται και πρέπει να λαμβάνονται όλα τα αναγκαία μέτρα για την πρόληψη κάθε κινδύνου.

6.3. Οι εργαζόμενοι δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να εκτίθενται σε επικίνδυνη ατμόσφαιρα κλειστού χώρου και πρέπει τουλάχιστον να παρακολουθούνται συνεχώς από έξω και να λαμβάνονται όλες οι απαραίτητες προφυλάξεις προκειμένου να μπορεί να τους παροσχεθεί αποτελεσματική και άμεση βοήθεια.

7. Θερμοκρασία

Η θερμοκρασία στους χώρους εργασίας πρέπει να

ανταποκρίνεται στις ανάγκες του ανθρώπινου οργανισμού κατά το χρόνο εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη τις εφαρμοζόμενες μεθόδους εργασίας, τη σωματική προσπάθεια που καταβάλλουν οι εργαζόμενοι και τις κλιματολογικές συνθήκες των εποχών του έτους.

8. Φυσικός και τεχνητός φωτισμός των θέσεων εργασίας, των χώρων και των οδών κυκλοφορίας στο εργοτάξιο

- 8.1. Οι θέσεις εργασίας, οι χώροι και οι οδοί κυκλοφορίας πρέπει όσο είναι δυνατό να διαθέτουν επαρκή φυσικό φωτισμό και να φωτίζονται κατάλληλα και επαρκώς με τεχνητό φωτισμό κατά τη διάρκεια της νύχτας και όταν το φως της ημέρας δεν επαρκεί, εφόσον είναι απαραίτητο, πρέπει να χρησιμοποιούνται φορητές πηγές φωτισμού με προστασία κατά των κροδασμών.

Το χρώμα του τεχνητού φωτός δεν πρέπει να αλλοιώνει ή να επηρεάζει την οπτική αντίληψη των σημάτων ή των πινακίδων σήμανσης.

- 8.2. Οι εγκαταστάσεις φωτισμού των χώρων, των θέσεων εργασίας και των οδών κυκλοφορίας πρέπει να τοποθετούνται κατά τρόπο ώστε το είδος του προβλεπόμενου φωτισμού να μη δημιουργεί κίνδυνο εργατικού ατυχήματος.

- 8.3. Οι χώροι, οι θέσεις εργασίας και οι οδοί κυκλοφορίας στους οποίους οι εργαζόμενοι είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένοι σε κινδύνους λόγω βλάβης του τεχνητού φωτισμού πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με φωτισμό ασφαλείας επαρκούς έντασης.

9. Θύρες και πύλες

- 9.1. Οι συρόμενες θύρες πρέπει να διαθέτουν σύστημα ασφαλείας το οποίο να αποτρέπει τον εκτροχιασμό και την πτώση τους.
- 9.2. Οι θύρες και οι πύλες που ανοίγουν προς τα πάνω πρέπει να είναι εφοδιασμένες με σύστημα ασφαλείας, το οποίο να τις εμποδίζει να ξαναπέφτουν.
- 9.3. Οι θύρες και οι πύλες που βρίσκονται πάνω στις οδούς διάσωσης πρέπει να επισημαίνονται κατάλληλα.
- 9.4. Ακριβώς δίπλα από τις πύλες που προορίζονται κυρίως για την προσπέλαση οχημάτων, και εφόσον η διάβαση για τους πεζούς δεν είναι ασφαλής, πρέπει να υπάρχουν θύρες για την κυκλοφορία των πεζών ευκρινώς επισημαινόμενες και μονίμως ελεύθερες.
- 9.5. Οι μηχανικές θύρες και πύλες πρέπει να λειτουργούν χωρίς κίνδυνο ατυχήματος για τους εργαζόμενους και να έχουν, για περίπτωση κινδύνου, μηχανισμούς ακινητοποίησης εύκολα αναγνωρίσιμους και προσιτούς και να μπορούν, σε περίπτωση διακοπής

της παροχής ενέργειας, να ανοίγουν με χειροκίνητο μηχανισμό, εκτός εάν ανοίγουν αυτόματα.

10. Οδοί κυκλοφορίας - Ζώνες κινδύνου

- 10.1. Οι οδοί κυκλοφορίας, στις οποίες περιλαμβάνονται τα κλιμακοστάσια, οι σταθερές κλίμακες, οι αποβάθρες και οι ράμπες φόρτωσης, πρέπει να υπολογίζονται, να τοποθετούνται, να διευθετούνται και να κατασκευάζονται έτσι ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούνται εύκολα, με πλήρη ασφάλεια και σύμφωνα με τον προορισμό τους, χωρίς οι εργαζόμενοι που απασχολούνται κοντά σε αυτές τις οδούς κυκλοφορίας να διατρέχουν οιονδήποτε κίνδυνο.

- 10.2. Ο υπολογισμός των διαστάσεων των οδών κυκλοφορίας προσώπων ή/και εμπορευμάτων, περιλαμβανομένων και εκείνων όπου πραγματοποιούνται φορτώσεις και εκφορτώσεις, πρέπει να γίνεται με βάση τον αναμενόμενο αριθμό χρηστών και το είδος της δραστηριότητας. Εφόσον διά των εν λόγω οδών κυκλοφορίας διέρχονται μεταφορικά μέσα, πρέπει να προβλέπεται επαρκής απόσταση ασφαλείας ή αποτελεσματικά μέσα προστασίας για τους άλλους χρήστες. Οι οδοί αυτοί πρέπει να επισημαίνονται ευκρινώς, να ελέγχονται τακτικά και να συντηρούνται.

- 10.3. Οι οδοί κυκλοφορίας οχημάτων πρέπει να βρίσκονται σε επαρκή απόσταση από θύρες, πύλες, διαβάσεις πεζών, διαδρόμους και κλιμακοστάσια.

- 10.4. Εφόσον στο εργοτάξιο υπάρχουν ζώνες περιορισμένης πρόσβασης, οι ζώνες αυτές θα πρέπει να είναι εφοδιασμένες με συστήματα που εμποδίζουν την είσοδο μη εξουσιοδοτημένων εργαζομένων.

- 10.5. Πρέπει να λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των εργαζομένων στους οποίους επιτρέπεται η είσοδος στις επικίνδυνες ζώνες. Οι επικίνδυνες ζώνες πρέπει να επισημαίνονται ευκρινώς.

11. Αποβάθρες και ράμπες φόρτωσης

- 11.1. Οι αποβάθρες και οι ράμπες φόρτωσης-εκφόρτωσης πρέπει να ανταποκρίνονται στις διαστάσεις του μεταφερόμενου φορτίου.

- 11.2. Οι αποβάθρες φόρτωσης-εκφόρτωσης πρέπει να διαθέτουν μία τουλάχιστον έξοδο.

- 11.3. Οι ράμπες φόρτωσης-εκφόρτωσης πρέπει να προσφέρουν ασφάλεια στους εργαζόμενους κατά της πτώσης.

12. Χώρος για την ελευθερία κινήσεων στη θέση εργασίας

Η επιφάνεια της θέσης εργασίας πρέπει να υπολογίζεται κατά τρόπο ώστε το προσωπικό να διαθέτει

επαρκή ελευθερία κινήσεων για τις δραστηριότητές του, λαμβάνοντας υπόψη κάθε παρόντα απαραίτητο εξοπλισμό ή υλικό.

13. Πρώτες βοήθειες

13.1. Ο εργοδότης οφείλει να εξασφαλίζει την καθ' οιανδήποτε στιγμή παροχή πρώτων βοηθειών, περιλαμβανομένου και του ειδικά εκπαιδευμένου προσωπικού.

13.2. Πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για τη μεταφορά των εργαζομένων που υφίστανται ατύχημα ή παρουσιάζουν αιφνίδια αδιαθεσία προκειμένου να τους παρασχεθεί ιατρική βοήθεια.

13.3. Σε περίπτωση που είναι απαραίτητο λόγω του μεγέθους του εργοταξίου ή του είδους των δραστηριοτήτων, πρέπει να προβλέπονται ένας ή περισσότεροι χώροι πρώτων βοηθειών.

13.4. Οι χώροι πρώτων βοηθειών πρέπει να είναι κατάλληλα εξοπλισμένοι με τις απαραίτητες εγκαταστάσεις και υλικά πρώτων βοηθειών, να είναι εύκολα προσπελάσιμοι με φορεία και να φέρουν σήμανση σύμφωνα με το Π.Δ. 105/95 "Ελάχιστες προδιαγραφές για την σήμανση ασφάλειας ή/και υγείας στην εργασία σε συμμόρφωση με την οδηγία 92/58/ΕΟΚ" (67/Α).

13.5. Υλικό πρώτων βοηθειών πρέπει να υπάρχει σε όλα τα μέρη που είναι απαραίτητο λόγω των συνθηκών εργασίας. Το υλικό αυτό πρέπει να φέρει κατάλληλη σήμανση και να είναι ευπρόσπτο.

13.6. Η διεύθυνση και ο αριθμός τηλεφώνου της τοπικής υπηρεσίας παροχής πρώτων βοηθειών πρέπει να επισημαίνεται ευκρινώς.

14. Χώροι υγιεινής και υγιονομικός εξοπλισμός

14.1. Αποδυτήρια και ιματιοφυλάκια

14.1.1. Στη διάθεση των εργαζομένων πρέπει να τίθενται κατάλληλα αποδυτήρια, εφόσον είναι υποχρεωμένοι να φορούν ειδικά ρούχα εργασίας και δεν μπορεί, για λόγους υγείας ή ευπρέπειας, να τους ζητηθεί να αλλάζουν σε άλλο χώρο. Τα αποδυτήρια αυτά πρέπει να είναι ευπρόσπτα, να έχουν επαρκή χωρητικότητα και να είναι εξοπλισμένα με καθίσματα.

14.1.2. Τα αποδυτήρια πρέπει να έχουν επαρκείς διαστάσεις και να διαθέτουν εξοπλισμό ο οποίος να επιτρέπει σε κάθε εργαζόμενο να στεγνώνει, εφόσον είναι απαραίτητο, τα ρούχα εργασίας του και τα προσωπικά του ρούχα και αντικείμενα, και να τα κλειδώνει. Εάν οι συνθήκες εργασίας το απαιτούν (π.χ. επικίνδυνες ουσίες, υγρασία, ρύποι) τα ρούχα εργασίας πρέπει να μπορούν να φυλάσσονται ξεχωριστά από τα προσωπικά ρούχα και αντικείμενα.

14.1.3. Στη διάθεση των εργαζομένων πρέπει να τίθε-

νται ξεχωριστά αποδυτήρια για άνδρες και γυναίκες.

14.1.4. Εφόσον δεν απαιτούνται αποδυτήρια, κατά την έννοια της παραγράφου 14.1.1, κάθε εργαζόμενος πρέπει να έχει στη διάθεσή του ένα χώρο που να μπορεί να κλειδώνει τα ρούχα του και τα προσωπικά του αντικείμενα.

14.2. Ντους (καταιωνιστήρες) και νιπτήρες

14.2.1. Εφόσον επιβάλλεται από το είδος εργασίας ή για λόγους υγιεινής, οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους τα κατάλληλα ντους σε επαρκή αριθμό.

14.2.2. Πρέπει να προβλέπονται χωριστές αίθουσες ντους, για άνδρες και γυναίκες.

14.2.3. Οι αίθουσες ντους πρέπει να έχουν επαρκείς διαστάσεις προκειμένου ο κάθε εργαζόμενος να μπορεί να τις χρησιμοποιεί άνετα και υπό τις κατάλληλες συνθήκες υγιεινής.

14.2.4. Τα ντους πρέπει να έχουν ζεστό και κρύο τρεχούμενο νερό.

14.2.5. Εφόσον δεν απαιτούνται αίθουσες ντους, κατά την έννοια της παραγράφου 14.2.1, πρέπει να υπάρχει επαρκής αριθμός κατάλληλων νιπτήρων με τρεχούμενο νερό (εφόσον είναι απαραίτητο, ζεστό) κοντά στις θέσεις εργασίας και τα αποδυτήρια. Πρέπει να προβλέπονται χωριστοί νιπτήρες, για άνδρες και γυναίκες, εφόσον αυτό είναι απαραίτητο για λόγους ευπρέπειας.

14.2.6. Εάν οι αίθουσες ντους ή νιπτήρων και τα αποδυτήρια είναι χωριστά, θα πρέπει να επικοινωνούν με ευκολία μεταξύ τους.

14.3. Αποχωρητήρια και νιπτήρες

Οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους ειδικούς χώρους με επαρκή αριθμό αποχωρητηρίων και νιπτήρων, σύμφωνα με την υγιονομική διάταξη Γ1/9900/27.11.74 "Περί υποχρεωτικής κατασκευής αποχωρητηρίων" (1266/Β), που τροποποιήθηκε με τις αποφάσεις Γ1/2400/26.3.75 (371/Β) και Αιβ/2055/4.3.80 (338/Β), και οι οποίοι πρέπει να βρίσκονται κοντά στη θέση εργασίας, στους χώρους ανάπαυσης, στα αποδυτήρια και στους χώρους ντους ή νιπτήρων.

15. Χώροι ανάπαυσης και καταλύματα

15.1. Οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους ευπρόσπτους χώρους ανάπαυσης ή/και καταλύματα σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

15.2. Οι χώροι ανάπαυσης ή/και τα καταλύματα πρέπει να έχουν επαρκείς διαστάσεις και να διαθέτουν τραπεζία και καθίσματα με ράχη σε αριθμό που να αντιστοιχεί στον αριθμό των εργαζομένων.

15.3. Αν δεν υπάρχουν τέτοιοι χώροι, πρέπει να τίθενται στη διάθεση του προσωπικού άλλοι χώροι για παραμονή κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων.

15.4. Στην περίπτωση των μονίμων καταλυμάτων, και εφόσον δεν χρησιμοποιούνται σε έκτακτες μόνον περιπτώσεις, αυτά πρέπει να περιλαμβάνουν επαρκείς χώρους υγιεινής και υγιεινολογικό εξοπλισμό, εντευκτήριο και αναπαυτήριο. Πρέπει επίσης να είναι εφοδιασμένοι με κρεβάτια, ερμάρια, τραπέζια και καθίσματα με ράχη ανάλογα με τον αριθμό των εργαζομένων και να ανταποκρίνονται, ενδεχομένως, στην παρουσία εργαζομένων και των δύο φύλων.

15.5. Στους χώρους ανάπαυσης και στα καταλύματα πρέπει να προβλέπονται κατάλληλα μέτρα για την προστασία των μη καπνιστών από την όχληση του καπνού.

16. Έγκυες και γαλουχούσες μητέρες

Οι έγκυες και οι γαλουχούσες μητέρες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να κατακλίνονται προς ανάπαυση σε κατάλληλες συνθήκες.

17. Εργαζόμενοι με ειδικές ανάγκες

Οι χώροι εργασίας πρέπει να είναι διαρρυθμισμένοι έτσι ώστε να λαμβάνονται υπόψη, κατά περίπτωση, οι απαιτήσεις των εργαζομένων με ειδικές ανάγκες. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται, ιδίως, για τις θύρες, τις οδούς επικοινωνίας, τα κλιμακοστάσια, τα ντους, τους νιπτήρες, τα αποχωρητήρια και τις θέσεις εργασίας τις οποίες χρησιμοποιούν ή στις οποίες απασχολούνται άμεσα εργαζόμενοι με ειδικές ανάγκες.

18. Διάφορες διατάξεις

18.1. Ο περιβάλλον χώρος και η περίμετρος του εργοταξίου πρέπει να έχουν ευκρινή και εμφανή σήμανση και περίφραξη, ώστε να είναι ευκρινώς ορατοί και αναγνωρίσιμοι.

18.2. Στη διάθεση των εργαζομένων στο εργοτάξιο πρέπει να τίθεται πόσιμο νερό και, ενδεχομένως, ένα άλλο κατάλληλο μη αλκοολούχο ποτό σε επαρκή ποσότητα, τόσο στους χώρους εργασίας, όσο και κοντά στις θέσεις εργασίας τους.

18.3. Στους εργαζόμενους πρέπει να παρέχονται ευκολίες για να λαμβάνουν τα γεύματά τους κάτω από ικανοποιητικές συνθήκες και, ενδεχομένως, ευκολίες για να παρασκευάζουν τα γεύματά τους κάτω από ικανοποιητικές συνθήκες.

ΜΕΡΟΣ Β

ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΑ ΕΡΓΟΤΑΞΙΑ

Προκαταρκτική παρατήρηση

Η κατάταξη των ελαχίστων προδιαγραφών σε δύο τμήματα, όπως παρουσιάζονται παρακάτω, δεν πρέπει να

θεωρηθεί ως επιτακτική όταν ειδικές περιστάσεις το απαιτούν.

Τμήμα Ι

Θέσεις εργασίας στα εργοτάξια εντός των εγκαταστάσεων

1. Σταθερότητα, αντοχή και στερεότητα

Οι κατασκευές πρέπει να έχουν την απαιτούμενη δομή και σταθερότητα ανάλογα με τις διάφορες χρήσεις τους.

2. Θύρες κινδύνου

2.1. Οι θύρες κινδύνου πρέπει να ανοίγουν προς τα έξω.

2.2. Οι θύρες κινδύνου δεν πρέπει να είναι κλειστές κατά τρόπο που να μην μπορεί να τις ανοίξει οιοσδήποτε, εύκολα και αμέσως, σε περίπτωση ανάγκης.

2.3. Απαγορεύεται η χρήση συρόμενων και περιστρεφόμενων θυρών ως θυρών κινδύνου.

3. Εξαερισμός

3.1. Εάν χρησιμοποιούνται εγκαταστάσεις κλιματισμού ή μηχανικού εξαερισμού πρέπει να λειτουργούν κατά τρόπο ώστε να αποφεύγεται η έκθεση των εργαζομένων σε ενοχλητικά ρεύματα αέρα.

3.2. Αποθέσεις και ρύποι που ενδέχεται να ενέχουν άμεσο κίνδυνο για την υγεία των εργαζομένων, λόγω μόλυνσης του εισπνεομένου αέρα, πρέπει να καθαρίζονται ταχέως.

4. Θερμοκρασία

4.1. Η θερμοκρασία των χώρων ανάπαυσης, των χώρων διαμονής του προσωπικού επικυκλοκής, των εγκαταστάσεων υγιεινής, των κυλικίων καθώς και των χώρων παροχής πρώτων βοηθειών, πρέπει να ανταποκρίνεται στον ειδικό προσορισμό των χώρων αυτών.

4.2. Τα παράθυρα, οι φεγγίτες και τα υαλωτά τοιχώματα δεν πρέπει να επιτρέπουν τον υπερβολικό ηλιασμό, λαμβανομένων υπόψη του είδους της εργασίας και της χρήσης του χώρου.

5. Φυσικός και τεχνητός φωτισμός

Οι χώροι εργασίας πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να διαθέτουν επαρκή φυσικό φωτισμό και διατάξεις που να επιτρέπουν τον κατάλληλο τεχνητό φωτισμό για την ασφάλεια και την προστασία της υγείας των εργαζομένων.

6. Δάπεδα, τοίχοι και οροφές των χώρων

6. 1. Τα δάπεδα των χώρων πρέπει να μην παρουσιάζουν ανωμαλίες, τρύπες ή επικίνδυνα κεκλιμένα επί-

πεδα και να είναι σταθερά, στερεά και αντιστοιχιστικά.

- 6.2. Οι επιφάνειες των δαπέδων, των τοίχων και των οροφών στους χώρους εργασίας πρέπει να μπορούν να υφίστανται συνήθη και σε βάθος καθαρισμό προκειμένου να επιτυγχάνονται κατάλληλες συνθήκες υγιεινής.

- 6.3. Τα διαφανή ή διαφώτιστα τοιχώματα, και ιδιαίτερα τα εντελώς υαλιτά τοιχώματα, εφόσον βρίσκονται μέσα σε χώρους ή κοντά σε θέσεις εργασίας και σε οδούς κυκλοφορίας, πρέπει να επισημαίνονται ευκρινώς και να είναι κατασκευασμένα από υλικά ασφαλείας ή να χωρίζονται από τις εν λόγω θέσεις εργασίας και τους διαδρόμους κυκλοφορίας ούτως ώστε οι εργαζόμενοι να μην έρχονται σε επαφή με τα τοιχώματα αυτά, ούτε να τραυματίζονται από τυχόν θραύσματά τους.

7. Παράθυρα και φεγγίτες

- 7.1. Οι εργαζόμενοι πρέπει να μπορούν ασφαλώς να ανοίγουν, να κλείνουν, να ρυθμίζουν και να στερεώνουν τα παράθυρα, τους φεγγίτες και τα συστήματα αερισμού.
- 7.2. Όταν τα εν λόγω παράθυρα, ανοίγματα και συστήματα είναι ανοιχτά, η θέση τους πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μην αποτελούν κίνδυνο για τους εργαζόμενους.
- 7.3. Τα παράθυρα και οι φεγγίτες πρέπει να είναι σχεδιασμένα κατά τρόπο εναρμονιζόμενο με τον εξοπλισμό ή εφοδιασμένα με κατάλληλα συστήματα έτσι ώστε να καθορίζονται χωρίς κινδύνους για το προσωπικό καθαρισμού και για τους παρόντες εργαζόμενους.

8. Θύρες και πύλες

- 8.1. Η θέση, ο αριθμός, τα υλικά κατασκευής και οι διαστάσεις των θυρών και των πυλών καθορίζονται με βάση τη φύση και τη χρήση των χώρων.
- 8.2. Στις διαφανείς θύρες πρέπει να τοποθετείται επισήμανση, στο ύψος των ματιών.
- 8.3. Οι θύρες και πύλες που ανοίγουν και προς τις δύο κατευθύνσεις πρέπει να είναι διαφανείς ή να έχουν διαφανή φανώματα.
- 8.4. Εφόσον οι διαφανείς ή διαφώτιστες επιφάνειες των θυρών και πυλών δεν είναι κατασκευασμένες από υλικά ασφαλείας και υπάρχει κίνδυνος τραυματισμού των εργαζομένων από τυχόν θραύσματά τους, οι επιφάνειες αυτές πρέπει να προστατεύονται από χτυπήματα που μπορούν να προκαλέσουν τη θραύση τους.

9. Οδοί κυκλοφορίας

Εφόσον η χρήση και ο εξοπλισμός των χώρων το απαιτούν, για την εξασφάλιση της προστασίας των

εργαζομένων, πρέπει να υποδεικνύεται σαφώς η χάραξη των οδών κυκλοφορίας.

10. Ειδικά μέτρα για τις κυλιόμενες σκάλες και τους κυλιόμενους διαδρόμους

Οι κυλιόμενες σκάλες και οι κυλιόμενοι διάδρομοι πρέπει να λειτουργούν ασφαλώς, να διαθέτουν τα απαραίτητα συστήματα ασφαλείας και να είναι εξοπλισμένα με συστήματα επείγουσας ακινητοποίησης, τα οποία να αναγνωρίζονται εύκολα και να είναι ευπρόσβατα.

11. Διαστάσεις και όγκος αέρα των χώρων

Οι χώροι εργασίας πρέπει να έχουν επιφάνεια και ύψος που να επιτρέπουν στους εργαζόμενους να εκτελούν την εργασία τους χωρίς κίνδυνο για την ασφάλεια, την υγεία ή την ευεξία τους.

Τμήμα II

Θέσεις εργασίας σε εργοτάξια εκτός των εγκαταστάσεων

1. Σταθερότητα, αντοχή και στερεότητα

- 1.1. Οι κινητές ή σταθερές θέσεις εργασίας που βρίσκονται σε ύψος ή σε βάθος πρέπει να είναι στερεές και σταθερές ανάλογα με:

- Τον αριθμό των εργαζομένων που βρίσκονται σε αυτές
- Τα ανώτατα φορτία που ενδέχεται να φέρουν και την κατανομή τους
- Τις εξωτερικές επιδράσεις που είναι δυνατόν να υποστούν.

- 1.2. Αν τα υποστηρίγματα και τα υπόλοιπα στοιχεία των θέσεων αυτών δεν διαθέτουν εγγενή ευστάθεια, πρέπει να εξασφαλίζεται η ευστάθειά τους με κατάλληλα και ασφαλή μέσα στερέωσης, ώστε να αποφεύγεται οποιαδήποτε άκαιρη ή ακούσια μετακίνηση του συνόλου ή τμημάτων των εν λόγω θέσεων εργασίας.

- 1.3. Η σταθερότητα και η στερεότητα των θέσεων εργασίας πρέπει να ελέγχονται κατάλληλα, ιδίως μετά από ενδεχόμενη αλλαγή του ύψους ή του βάθους των θέσεων αυτών.

2. Εγκαταστάσεις διανομής ενέργειας

- 2.1. Οι εγκαταστάσεις διανομής ενέργειας του εργοταξίου, ιδίως οι εγκαταστάσεις που υπόκεινται σε εξωτερικές επιδράσεις, πρέπει να ελέγχονται και να συντηρούνται τακτικά.

- 2.2. Οι προϋπάρχουσες της έναρξης λειτουργίας του εργοταξίου εγκαταστάσεις πρέπει να εντοπίζονται, να ελέγχονται και να επισημαίνονται ευκρινώς.

2.3. Εφόσον υπάρχουν εναέριοι ηλεκτροφόροι αγωγοί, πρέπει να εκτρέπονται έξω από το εργοτάξιο είτε να τίθενται εκτός τάσης. Εάν αυτό δεν είναι δυνατόν, πρέπει να τοποθετούνται φράγματα ή προειδοποιητικά σήματα προκειμένου τα οχήματα και οι εγκαταστάσεις να παραμένουν σε απόσταση. Σε περίπτωση που οχήματα του εργοταξίου οφείλουν να περάσουν κάτω από τους αγωγούς αυτούς, πρέπει να γίνονται οι κατάλληλες προειδοποιήσεις και να λαμβάνεται η κατάλληλη εναέρια προστασία.

2.4. Τα μέτρα της προηγούμενης παραγράφου 2.3, λαμβάνονται σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται από την ισχύουσα νομοθεσία.

3. Ατμοσφαιρικές επιδράσεις

Οι εργαζόμενοι πρέπει να προφυλάσσονται από τις ατμοσφαιρικές επιδράσεις που μπορούν να βλάψουν την ασφάλεια και την υγεία τους.

4. Πτώσεις αντικειμένων

4.1. Οι εργαζόμενοι πρέπει να προφυλάσσονται, εφόσον είναι τεχνικά εφικτό, από τις πτώσεις αντικειμένων με μέσα συλλογικής προστασίας.

4.2. Τα υλικά και ο εξοπλισμός πρέπει να φυλάσσονται ή να στοιβάζονται κατά τρόπο ώστε να αποφεύγεται η κατάρρευση ή ανατροπή τους.

4.3. Εφόσον είναι αναγκαίο, πρέπει να προβλέπονται στεγαζόμενοι διάδρομοι στο εργοτάξιο ή να καθίσταται αδύνατη η πρόσβαση στις επικίνδυνες ζώνες.

5. Πτώσεις από ύψος

5.1. Οι πτώσεις από ύψος πρέπει να προλαμβάνονται, ιδίως μέσω στερεών κιγκλιδωμάτων με επαρκές ύψος που θα διαθέτουν τουλάχιστον ένα εμπόδιο στη στάθμη του δαπέδου, ένα χειρολισθήρα και ενδιάμεσο οριζόντιο στοιχείο, ή άλλο ισοδύναμο μέσο, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

5.2. Οι εργασίες σε ύψος μπορούν να πραγματοποιούνται μόνο με τη βοήθεια του κατάλληλου εξοπλισμού ή με μηχανισμούς συλλογικής προστασίας όπως κιγκλιδώματα, εξέδρες ή δόχτια προστασίας. Σε περίπτωση που η χρήση αυτών των μέσων δεν είναι δυνατή λόγω της φύσης των εργασιών, πρέπει να προβλέπονται τα κατάλληλα μέσα πρόσβασης και να χρησιμοποιούνται ζώνες ασφαλείας ή άλλες μέθοδοι ασφάλειας με αγκύρωση, με τις προϋποθέσεις της κείμενης νομοθεσίας.

6. Ικρίωματα και κλίμακες

6.1. Τα ικρίωματα πρέπει να σχεδιάζονται, να κατασκευάζονται και να συντηρούνται έτσι ώστε να μην μπορούν να καταρρεύσουν ή να μετατοπισθούν τυχαία.

6.2. Τα δάπεδα εργασίας και τα στοιχεία πρόσβασης των ικριωμάτων πρέπει να έχουν τέτοια κατασκευή, διαστάσεις και προστατευτικά μέτρα και να χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται η πτώση προσώπων ή η έκθεσή τους σε πτώσεις αντικειμένων.

6.3. Τα ικρίωματα πρέπει να επιθεωρούνται από τον επιβλέποντα μηχανικό στις παρακάτω περιπτώσεις:

α. Πριν από την έναρξη της χρήσης τους

β. Στη συνέχεια, κατά τακτά χρονικά διαστήματα

γ. Μετά από κάθε μετατροπή, περίοδο αχρηστίας, κακοκαιρία ή σεισμικές δονήσεις ή μετά από οποιεσδήποτε περιστάσεις που μπορούν να επηρεάσουν την αντοχή ή τη σταθερότητά τους.

6.4. Οι κλίμακες πρέπει να έχουν επαρκή αντοχή και να συντηρούνται σωστά. Πρέπει επίσης να χρησιμοποιούνται σωστά, στα κατάλληλα σημεία και σύμφωνα με τη χρήση για την οποία προορίζονται.

6.5. Θα πρέπει να λαμβάνεται πρόνοια ώστε να αποφεύγονται ακούσιες μετατοπίσεις των κινητών ικριωμάτων.

7. Συσκευές ανύψωσης

7.1. Κάθε συσκευή ή εξάρτημα ανύψωσης, συμπεριλαμβανομένων και των συστατικών στοιχείων τους, των συνδέσμων, των αγκυρώσεων και των στηριγμάτων τους, πρέπει:

α. Να σχεδιάζονται και να κατασκευάζονται σωστά και να έχουν την απαραίτητη αντοχή για την χρήση που προορίζονται

β. Να εγκαθίστανται και να χρησιμοποιούνται σωστά

γ. Να συντηρούνται σε καλή κατάσταση λειτουργίας

δ. Να παρακολουθούνται και να υποβάλλονται σε περιοδικές δοκιμές και ελέγχους σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία

ε. Να χρησιμοποιούνται από εργαζόμενους που έχουν εκπαιδευτεί κατάλληλα και έχουν εφοδιαστεί με τις κατάλληλες άδειες βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας.

7.2. Κάθε συσκευή και εξάρτημα ανύψωσης πρέπει να φέρει ευκρινώς ένδειξη του ανώτατου επιτρεπόμενου φορτίου, σύμφωνα με τις εγκρίσεις που απαιτούνται από την ισχύουσα νομοθεσία.

7.3. Οι συσκευές ανύψωσης, καθώς και τα εξαρτήματά τους, δεν μπορούν να χρησιμοποιούνται για σκοπούς διαφορετικούς από εκείνους για τους οποίους

προορίζονται σύμφωνα με τις εγκρίσεις που απαιτούνται από την ισχύουσα νομοθεσία.

- 7.4. Όλα τα αποδεικτικά στοιχεία, άδειες, εγκρίσεις κ.λ.π. πρέπει να ευρίσκονται στο εργοτάξιο και να είναι στη διάθεση των ελεγκτικών αρχών.

8. Οχήματα, χωματουργικά μηχανήματα και μηχανήματα διακίνησης υλικών

- 8.1. Όλα τα οχήματα και τα χωματουργικά μηχανήματα καθώς και τα μηχανήματα διακίνησης υλικών πρέπει:

- α. Να είναι σωστά σχεδιασμένα και κατασκευασμένα λαμβάνοντας υπόψη, στο μέτρο του δυνατού, τις εργονομικές αρχές
- β. Να διατηρούνται σε καλή κατάσταση λειτουργίας και τυχόν μετατροπές να εγκρίνονται σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία λαμβάνοντας υπόψη την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων.
- γ. Να χρησιμοποιούνται σωστά και από πρόσωπα κατάλληλα και εφοδιασμένα με τις απαιτούμενες άδειες σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

- 8.2. Οι οδηγοί και χειριστές των οχημάτων και των χωματουργικών μηχανημάτων καθώς και των μηχανημάτων διακίνησης υλικών πρέπει να έχουν λάβει ειδική εκπαίδευση και να διαθέτουν την απαιτούμενη από την ισχύουσα νομοθεσία άδεια.

- 8.3. Πρέπει να λαμβάνονται προληπτικά μέτρα ώστε να αποφεύγεται η πτώση των εν λόγω οχημάτων και των μηχανημάτων στο χώρο εκσκαφής ή στο νερό.

- 8.4. Τα χωματουργικά μηχανήματα και τα μηχανήματα διακίνησης υλικών πρέπει, να είναι εφοδιασμένα με τα κατάλληλα συστήματα σύμφωνα με τις προβλέψεις του κατασκευαστή, ώστε ο οδηγός να προστατεύεται κατά της σύνθλιψης σε περίπτωση ανατροπής του μηχανήματος, καθώς και κατά της πτώσης αντικειμένων.

- 8.5. Όλα τα αποδεικτικά στοιχεία, άδειες κλπ πρέπει να συνοδεύουν το μηχανήμα ή τον οδηγό και να είναι στη διάθεση των ελεγκτικών αρχών.

9. Εγκαταστάσεις, μηχανές, εξοπλισμός

- 9.1. Οι εγκαταστάσεις, οι μηχανές και ο εξοπλισμός, συμπεριλαμβανομένων και των μηχανοκινήτων ή μη εργαλείων χειρός πρέπει:

- α. Να είναι σωστά σχεδιασμένες και κατασκευασμένες λαμβάνοντας υπόψη, στο μέτρο του δυνατού, τις εργονομικές αρχές
- β. Να διατηρούνται σε καλή κατάσταση λειτουργίας
- γ. Να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την εργασία για την οποία προορίζονται
- δ. Να χρησιμοποιούνται από εργαζόμενους που

έχουν λάβει κατάλληλη εκπαίδευση.

- 9.2. Οι εγκαταστάσεις και τα όργανα υπό πίεση πρέπει να παρακολουθούνται και να υποβάλλονται σε δοκιμές και ελέγχους κατά τακτά χρονικά διαστήματα σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

10. Εκσκαφές, φρέατα, χωματουργικές και υπόγειες εργασίες, σήραγγες

- 10.1. Στις εκσκαφές, τα φρέατα, τις υπόγειες εργασίες ή τις σήραγγες πρέπει να λαμβάνονται οι απαραίτητες προφυλάξεις:

- α. Για την κατάλληλη υποστήριξη και διαμόρφωση των πρανών
- β. Για την πρόληψη των κινδύνων από την πτώση ανθρώπων, εξοπλισμού ή αντικειμένων, καθώς και από την εισροή ύδατος
- γ. Για να υπάρχει επαρκής εξαερισμός σε όλες τις θέσεις εργασίας που να διατηρεί την ατμόσφαιρα κατάλληλη για την αναπνοή, χωρίς να παρουσιάζει κινδύνους για την υγεία
- δ. Για να μπορούν οι εργαζόμενοι να προφυλάσσονται σε χώρο ασφαλή σε περίπτωση πυρκαγιάς, εισροής ύδατος ή υλικών.

- 10.2. Πριν από την έναρξη χωματουργικών εργασιών, πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για τον προσδιορισμό και τη μείωση στο ελάχιστο των κινδύνων από υπόγεια καλώδια και άλλα συστήματα εγκαταστάσεων διανομής.

- 10.3. Πρέπει να προβλέπονται ασφαλείς οδοί εισόδου και εξόδου στο χώρο εκσκαφής.

- 10.4. Τα προϊόντα της εκσκαφής, ο εξοπλισμός και τα κινούμενα οχήματα πρέπει να τηρούνται σε απόσταση από τις εκσκαφές. Εφόσον είναι απαραίτητο, πρέπει να κατασκευάζονται κατάλληλες περιφράξεις.

11. Εργασίες κατεδάφισης

Όταν η κατεδάφιση ενός κτιρίου ή έργου ενέχει κίνδυνο για τους εργαζόμενους ή το κοινό:

- α. Πρέπει να λαμβάνονται τα κατάλληλα προληπτικά μέτρα, μέθοδοι και διαδικασίες
- β. Οι εργασίες πρέπει να σχεδιάζονται και να εκτελούνται υπό την επίβλεψη αρμοδίου προσώπου σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

12. Φέροντες οργανισμοί από μέταλλο ή σκυρόδεμα, ξυλότυποι και βαρέα προκατασκευασμένα στοιχεία

- 12.1. Οι φέροντες οργανισμοί από μέταλλο ή σκυρόδεμα και τα στοιχεία τους, οι ξυλότυποι, τα προκατασκευασμένα στοιχεία ή τα προσωρινά στηρίγματα και οι αντιστηρίξεις πρέπει να συναρμολογούνται

και να αποσυναρμολογούνται υπό την επίβλεψη αρμοδίου προσώπου σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

12.2. Πρέπει να λαμβάνονται επαρκή προληπτικά μέτρα για την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που οφείλονται στο εύθραυστο ή στην προσωρινή αστάθεια ενός έργου.

12.3. Οι ξυλότυποι, τα προσωρινά στηρίγματα και οι αντιστηρίξεις πρέπει να σχεδιάζονται, να υπολογίζονται, να εκτελούνται και να συντηρούνται έτσι ώστε να αντέχουν χωρίς κίνδυνο στις καταπονήσεις που μπορεί να τους επιβληθούν.

13. Προσωρινά φράγματα και θάλαμοι εκτέλεσης υποβρυχίων εργασιών

13.1. Όλα τα προσωρινά φράγματα και οι θάλαμοι για υποβρυχίες εργασίες πρέπει:

α. Να κατασκευάζονται σωστά και με κατάλληλα και στερεά υλικά επαρκούς αντοχής

β. Να διαθέτουν επαρκή εξοπλισμό ώστε να μπορούν οι εργαζόμενοι να προστατευτούν σε περίπτωση απότομης εισροής ύδατος ή υλικών.

13.2. Η κατασκευή, η τοποθέτηση, η μετατροπή ή η αποσυναρμολόγηση ενός προσωρινού φράγματος ή ενός θαλάμου πρέπει να γίνονται υπό την επίβλεψη του επιβλέποντος μηχανικού.

13.3. Όλα τα προσωρινά φράγματα και οι θάλαμοι πρέπει να επιθεωρούνται κατά τακτά διαστήματα από τον επιβλέποντα μηχανικό.

14. Εργασίες στις στέγες

14.1. Στις εργασίες πάνω σε στέγες λαμβάνονται προληπτικά μέτρα σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία προκειμένου να αποφευχθεί η πτώση των εργαζομένων, των εργαλείων ή άλλων αντικειμένων ή υλικών.

14.2. Όταν εργαζόμενοι πρέπει να εργαστούν επί ή πλησίον στέγης ή οποιασδήποτε άλλης επιφάνειας από εύθραυστο υλικό διά μέσου του οποίου κινδυνεύουν να πέσουν, πρέπει να λαμβάνονται προληπτικά μέτρα έτσι ώστε να μην βαδίσουν από απροσεξία στην επιφάνεια των εύθραυστων υλικών, ούτε να πέσουν στο έδαφος.

Άρθρο 13 Έλεγχος εφαρμογής

Ο έλεγχος της εφαρμογής του παρόντος ανατίθεται στις αρμόδιες υπηρεσίες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (στα Κέντρα Πρόληψης Επαγγελματικού Κινδύνου ή στις Διευθύνσεις Επιθεώρησης εργασίας και στις Διευθύνσεις απασχόλησης με τα αρμόδια Τμήματα τεχνικής και υγειονομικής επιθεώρησης εργασίας ή στα Τμήματα και Γραφεία επιθεώρησης εργασίας κλη) σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας.

Άρθρο 14 Κυρώσεις

1. Σε κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα ή προμηθευτή, που παραβαίνει τις διατάξεις του παρόντος επιβάλλονται, ανεξάρτητα από τις ποινικές κυρώσεις, οι διοικητικές κυρώσεις του άρθρου 24 του Ν. 2224/94. Προκειμένου για το Δημόσιο τα Ν.Π.Δ.Δ. και του Ο.Τ.Α. εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του άρθρου 6 της ΚΥΑ 88555/3293/30.9.88 που κυρώθηκε με το άρθρο 39 του Ν. 1836/89.

2. Σε κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα ή προμηθευτή, που παραβαίνει από αμέλεια ή πρόθεση τις διατάξεις του παρόντος επιβάλλονται οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 25 του Ν. 2224/94.

Άρθρο 15 Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος διατάγματος αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός της παραγράφου 8 του άρθρου 3, της οποίας η ισχύς αρχίζει έξη μήνες μετά τη δημοσίευσή του παρόντος διατάγματος στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως και δεν αφορά τις περιπτώσεις που τα δικαιολογητικά για την έκδοση της οικοδομικής άδειας ή για την έγκριση της τεχνικής μελέτης έχουν ήδη μέχρι τότε υποβληθεί.

Στον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων αναθέτουμε τη δημοσίευση και την εκτέλεση του παρόντος διατάγματος.

Αθήνα, 29 Αυγούστου 1996

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

ΑΠ. ΑΘ. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΑΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΦΟΙΒΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΓΙΑΝΝΟΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΒΑΣΩ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ

ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΚΩΝ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ

ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΑΝΑΣΤ. ΠΕΠΟΝΗΣ

(ΦΕΚ 212/29.12.1996)

Βλ. και **ν. 3850/2010** (ΦΕΚ Α' 84/2.6.2010) «Κύρωση του Κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων».

(7) Άρθρο 146 ν. 4412/2016 - Ημερολόγιο έργου

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 146 ν. 4412/2016 (ΦΕΚ Α' 147/8.8.2016) «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ ΕΕ και 2014/25/ΕΕ) (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 65 ν. 4782/2021, ΦΕΚ Α' 36/9.3.2021):

«Άρθρο 146. **Ημερολόγιο του έργου.** 1. Κατά την εκτέλεση του έργου τηρείται από τον ανάδοχο ηλεκτρονικό ημερολόγιο σε ελεύθερο λογισμικό ευρείας χρήσης. Το τεχνικό στέλεχος του άρθρου 139, που τηρεί με εντολή του αναδόχου το ημερολόγιο, γνωστοποιείται μετά από την εγκατάσταση του εργοταξίου στη διευθύνουσα υπηρεσία. Το ημερολόγιο συμπληρώνεται καθημερινά και αναγράφονται, με συνοπτικό τρόπο, σε αυτό ιδίως: α) στοιχεία για τις καιρικές συνθήκες, που επικρατούν κατά τη διάρκεια του εικοσιτετράωρου, β) αριθμητικά στοιχεία για το απασχολούμενο προσωπικό κατά κατηγορίες, καθώς και το προσωπικό σε ημεραργία λόγω υπερήμερίας του εργοδότη, γ) τα χρησιμοποιούμενα μηχανήματα και τα μηχανήματα σε ημεραργία λόγω υπερήμερίας του εργοδότη, δ) θέση και περιγραφή των εργασιών, αναφορά στις εργασίες για τις οποίες δεν υπάρχει πρόοδος ή δεν εκτελούνται, αλλά και οι σχετικοί λόγοι, ε) ώρα έναρξης και πέρας κρίσιμων εργασιών εντός της ημέρας, στ) αφίξεις και αναχωρήσεις κύριου εξοπλισμού, ζ) συνθήκες κυκλοφοριακών ρυθμίσεων, καθώς και τροποποιήσεις ή προβλήματα με τις ρυθμίσεις και τον σχετικό εξοπλισμό, η) τα προσκομιζόμενα υλικά, οι εκτελούμενες εργασίες, θ) οι εργαστηριακές δοκιμές, ι) καθυστερήσεις, δυσκολίες, ατυχήματα, ζημίες, μη συνήθεις συνθήκες που προκαλούν καθυστερήσεις, καθώς και ο χρόνος προσωρινής αναστολής ή επανάληψης εργασιών, ια) οι εντολές και παρατηρήσεις των οργάνων επίβλεψης, ιβ) έκτακτα περιστατικά, ιγ) σημαντικές επισκέψεις ή επικοινωνίες με το Δημόσιο ή τοπικές αρχές ή παρόδους ιδιοκτήτες, και ιδ) κάθε άλλο σχετικό με το έργο σημαντικό πληροφοριακό στοιχείο. 2. Το ημερολόγιο του έργου υπογράφεται με ψηφιακή υπογραφή από τον τηρούντα αυτό και αποστέλλεται ηλεκτρονικά στον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας και στον επιβλέποντα του έργου. Ο επιβλέπων του έργου ελέγχει και διορθώνει το ημερολόγιο, αν απαιτείται, και το υποβάλλει προς έγκριση στον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας εντός δύο (2) εργασίμων ημερών. 3. Ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας ελέγχει τις εγγραφές και δύναται να απορρίψει όσες εξ αυτών κρίνει ως ανακριβείς, ενώ μπορεί να χορηγήσει εντολή προς τον ανάδοχο για την εγγραφή στο ημερολόγιο και άλλων συμπληρωματικών πληροφοριών ή άλλων στοιχείων που προσδιάζουν στο συγκεκριμένο έργο ή να ζητήσει από τον ανάδοχο την τήρηση και άλλων στατιστικών στοιχείων. Εφόσον κριθεί αναγκαίο, είναι δυνατό να ζητηθεί από τη διευθύνουσα υπηρεσία να καταγράφονται γεγονότα ή καταστάσεις με σκαριφήματα, φωτογραφίες, καταγραφές με video ή άλλες μεθόδους καταγραφής οπτικών μέσων. Σε μεγάλα έργα, για κάθε εργοτάξιο σε διακριτή γεωγραφική ενότητα πρέπει να τηρούνται χωριστές ημερήσιες αναφορές προόδου ή ημερολόγιο, σύμφωνα με όσα ορίζονται στα συμβατικά τεύχη. Στις περιπτώσεις μικρών έργων, η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί να ορίσει την τήρηση του ημερολογίου κατά άλλον συνοπτικότερο τρόπο, την τήρησή του κατά εβδομάδα ή άλλο χρονικό διάστημα ή και τη μη τήρηση ημερολογίου. 4. Εφόσον, ο ανάδοχος παραλείπει την υποχρέωσή του για καθημερινή τήρηση και κοινοποίηση του ημερολογίου, επιβάλλεται ειδική ποινική ρήτρα που καθορίζεται στα συμβατικά τεύχη και δεν μπορεί να είναι μικρότερη των εκατό (100) ευρώ, ούτε ανώτερη των πεντακοσίων (500) ευρώ, για κάθε ημέρα παράλειψης, αναλόγως με το ύψος της συμβατικής δαπάνης του έργου. Η ειδική ποινική ρήτρα επιβάλλεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία,

ύστερα από ειδική πρόσκληση του προϊσταμένου της, στην οποία ο επιβλέπων αναφέρει εγγράφως την παράλειψη τήρησης. 5. Οι εγγραφές του ημερολογίου δεν αποτελούν πλήρη απόδειξη για τα γεγονότα που καταγράφονται σε αυτό, συνεκτιμώνται όμως σε συνδυασμό με τα λοιπά έγγραφα, εφόσον τούτο φέρει βεβαία χρονολογία, που αποδεικνύει τον χρόνο σύνταξής του».

(8) ΥΑ ΔΝΣγ/οικ.35577/ΦΝ466/2017 - Τιμολόγια εργασιών δημοσίων συμβάσεων έργων

Η ΥΑ ΔΝΣγ/οικ. 35577/ΦΝ 466/4.5.2017 (ΦΕΚ Β' 1746/19.5.2017) «Κανονισμός Περιγραφικών Τιμολογίων Εργασιών για δημόσιες συμβάσεις έργων» εφαρμόζεται, μεταξύ άλλων, σύμφωνα με τις διατάξεις της, **σε έργα πρασίνου**. Ο ανωτέρω Κανονισμός Περιγραφικών Τιμολογίων Εργασιών εφαρμόζεται υποχρεωτικά στις δημόσιες συμβάσεις έργων του ν. 4412/2016 για τον υπολογισμό της εκτιμώμενης αξίας σύμβασης έργου, όπως καθορίζεται στο άρθρο 6 του ν. 4412/2016 και κατά τη σύνταξη των προϋπολογισμών δημοσίων έργων όπως προσδιορίζεται στις περιπτώσεις (στ), (θ) και (ι) της παρ. 7 του άρθρου 53 και υπόκειται σε διαρκή διαδικασία επικαιροποίησης από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών, το Τμήμα Τευχών Δημοπράτησης και Τιμολόγησης Έργων της Διεύθυνσης Κανόνων και Ποιότητας, στις αρμοδιότητες του οποίου περιλαμβάνονται (άρθρο 49 παρ. 6 του πδ/τος 109/2014): Η σύνταξη και επικαιροποίηση πρότυπων αναλύσεων τιμών και αντιστοίχων περιγραφικών τιμολογίων, η μέριμνα για τη σύνταξη περιοδικού καταλόγου τιμών κόστους για την εκτέλεση έργων και για τη σύνταξη περιοδικού καταλόγου συντελεστών αναθεώρησης τιμών, η στατιστική επεξεργασία κοστολογικών στοιχείων των εκτελούμενων έργων και η εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για τη σύνταξη πρότυπων αναλύσεων και την προκοστολόγηση έργων, καθώς και η μελέτη και η εισήγηση συναφών διορθωτικών ή κατευθυντηρίων μέτρων.

Σύμφωνα με το οργανισμό του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών, στην αρμοδιότητα του Τμήματος Τευχών Δημοπράτησης και Τιμολόγησης Έργων της Γενικής Γραμματείας Υποδομών προβλέπεται μόνιμος μηχανισμός παρακολούθησης, συγκέντρωσης, επεξεργασίας και αξιολόγησης των κάθε είδους στοιχείων (υλικών, μηχανολογικού εξοπλισμού, λοιπών αγαθών και υπηρεσιών κ.λπ.), που σχετίζονται με την κατασκευαστική δραστηριότητα στη χώρα. Με αυτόν τον τρόπο, υφίσταται μία συνεχής και διαρκής παρακολούθηση και έλεγχος των στοιχείων σε τακτικό ή/και έκτακτο επίπεδο σχετικά με τις τιμολογήσεις μελετών και έργων. Συγκεκριμένα, μετά την αξιολόγηση των συλλεγέντων στοιχείων, γίνονται άλλοτε επιμέρους παρεμβάσεις, δηλαδή διορθώσεις, τροποποιήσεις, επικαιροποιήσεις ή σύνταξη νέων τιμών τιμολογήσεων (έκτακτος έλεγχος) σε μεμονωμένες περιπτώσεις και άλλοτε ευρείας έκτασης παρεμβάσεις που κυρίως συνίστανται σε εκσυγχρονισμό των τιμολογίων, όταν π.χ. υφίσταται άρδην μεταβολή των συνθηκών (τεχνολογική εξέλιξη, οικονομικές συνθήκες κ.λπ.).

Την ανάγκη διαρκούς και αδιάλειπτης εφαρμογής της ανωτέρω διαδικασίας, με σκοπό τη διασφάλιση αυτεπάγγελτων τακτικών ελέγχων κατ' ελάχιστον μια φορά το χρόνο για τον εντοπισμό τυχόν αναγκαιότητας επικαιροποίησης,

διορθώσεων, τροποποιήσεων η σύνταξη νέων τιμών όποτε παρίσταται ανάγκη και κρίνεται από τους ανωτέρω ελέγχους σκόπιμο και αναγκαίο.

Περαιτέρω, με την ως άνω ΥΑ ΔΝΣγ/οικ. 35577/ΦΝ 466/4.5.2017 (ΦΕΚ Β' 1746/19.5.2017) εγκρίθηκε ο Κανονισμός Περιγραφικών Τιμολογίων Εργασιών μεταξύ άλλων για **Έργα Πρασίνου**. Ο Κανονισμός Περιγραφικών Τιμολογίων Εργασιών αποτελείται από τα περιγραφικά τιμολόγια και τους πίνακες τιμών μονάδος των αντίστοιχων άρθρων των περιγραφικών αυτών τιμολογίων, όπως εμφανίζονται στο συνημμένο στην ως άνω απόφαση Παράρτημα, οι δε τιμές μονάδος που περιλαμβάνονται στους πίνακες διαφοροποιούνται ανάλογα με τον συνολικό προϋπολογισμό του έργου (εκτιμώμενη αξία). Στους συνολικούς προϋπολογισμούς δεν περιλαμβάνεται ο ΦΠΑ και η αναθεώρηση, περιλαμβάνονται όμως τα κονδύλια για γενικά έξοδα και όφελος (περ. θ' παρ. 7 του άρθρου 53) η ρήτρα επιτάχυνσης (άρθρο 149) και τα απρόβλεπτα (περ. α' της παρ. 3 του άρθρου 156).